Caietele CNSAS

Revistă semestrială editată de
Consiliul Național
pentru
Studierea Arhivelor Securității

Anul XII, nr. 1-2 (25-26)/2020

Editura CNSAS
București
2024

Consiliul Național
pentru Studierea Arhivelor Securității
București, str. Matei Basarab, nr. 55-57, sector 3
www.cnsas.ro

Caietele CNSAS, anul XII, nr. 1-2 (25-26)/2020

ISSN: 1844-6590

Editura Consiliului Național
pentru Studierea Arhivelor Securității
e-mail: editura@cnsas.ro

CUPRINS

I. STUDII

II. RECENZII. NOTE DE LECTURĂ

SUMMARY

I. STUDII

Oana Ionel DEMETRIADE

„GREVA FOAMEI, 16 PERSOANE CER RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI!" Un protest inedit în cartierul Drumul Taberei din București (septembrie 1978)

"HUNGER STRIKE, 16 PEOPLE DEMAND RESPECT FOR HUMAN RIGHTS!" A unique protest in the Drumul Taberei district of Bucharest (September 1978)

Abstract: The article aims to present a case of camouflage of political repression by common law convictions, after Romania had committed itself to the Helsinki Final Act, which stipulated the right to free movement and settlement in a country other than one's native one. Initially, the protagonists did not intend to settle in other countries for political reasons, but the harsh reactions of the authorities prompted them to fight for their rights, so that their attitudes took on anti-system connotations and they had the courage to protest publicly. Although convicted for common law crimes, it was the Political Police that investigated them, meticulously organised their trial and tracked them in prison and in their free life (the not convicted ones). Despite constant pressure, because they did not give up their dream of living in free countries, the protagonists of the "Drumul Taberei" Action (as the operation is called in the Political Police documents) received passports and left Romania, turning from losers to winners.

Etichete: nerespectarea drepturilor omului; plecarea definitivă din țară; greva foamei; protest public; urmărire informativă; recrutarea informatorilor; camuflarea represiunii.
Keywords: human rights breaches; permanent departure from the country; hunger strike; public protest; intelligence tracking; recruitment of informers; camouflage of repression.

În vara târzie a anului 1978, timp de două zile, viața bucureștenilor dintr-o zonă a cartierului Drumul Taberei a fost dată peste cap. De la etajul 3 al unui apartament de pe strada Chilia Veche, se auzeau expresii care nu erau în limbajul comun din acele vremuri: „Vrem pașapoarte!", „Facem greva foamei!". Curioșii care se opreau și-și îndreptau privirea spre locul de unde veneau zgomotele, aveau în față un tablou incredibil: la geamuri atârnau două pancarte, pe care scria „Greva foamei. 16 persoane cer respectarea drepturilor omului" și „Vrem pașapoarte"[1]. Uimiți, cetățenii își vedeau de treburi sau se opreau și se strângeau în grupuri pentru a încerca să înțeleagă ce se întâmplă. În jurul blocului s-a format un perimetru de securitate, înțesat de milițieni, securiști, pompieri și soldați înarmați.

Să semnăm și acasă ne vedem de treabă[2]

După ratificarea „Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice" al ONU (prin Decretul nr. 212/ 31 octombrie 1974[3]) și, mai ales, după publicarea Acordurilor de la Helsinki (semnate la 1 august 1975, publicate în „Buletinul oficial al RSR" la 13 august 1975[4]), cetățenii României au aflat că sunt liberi să călătorească oriunde în lume, să plece și să revină oricând în țară sau să decidă că vor să se stabilească în altă țară. Serviciile de Pașapoarte erau asaltate de cereri pentru eliberarea documentelor pentru plecarea definitivă, solicitate de cei care nu mai voiau să trăiască în „raiul comunist".

[1] Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare se va cita ACNSAS), fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 77.

[2] Nicolae Ceaușescu la ședința Prezidiului Permanent al CC al PCR din 4 februarie 1974, în care s-a discutat despre „completarea directivelor pentru delegația țării noastre la cea de-a II-a fază a Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa". Deși se referea la libera circulație a informațiilor (mai exact, a literaturii religioase – RFG-ul voia să trimită în RSR 1000 de Biblii), cred că replica secretatului general al PCR sintetiza modul în care România urmărea să discute și, apoi, să aplice prevederile acestui acord internațional, în toate palierele sale (Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goșu (editori), *Istoria comunismului din România*, volumul III, *Documente Nicolae Ceaușescu (1972-1975)*, Iași, Editura Polirom, 2016, p. 195).

[3] https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/364 – accesat la 24.03.2022.

[4] https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/35947 – accesat la 24.03.2022.

Pe parcursul elaborării textelor semnate la Helsinki, reprezentanții RSR s-au manifestat cu vehemență împotriva includerii „variantei burgheze" a drepturilor omului, pentru că regimul de la București nu accepta caracterul lor universal. După ratificare, România era de acord să respecte doar principiile care-i conveneau (securitatea europeană prin cooperare economică și politică, suveranitatea națională) și s-a declarat, constant, împotriva controlului respectării problemelor umanitare, invocând non-intervenția în afacerile interne. Ideologii partidului-unic băteau monedă pe drepturile sociale și economice ale omului (incluse în Constituția RSR) și clamau „realizarea fericirii personale în contextul făuririi fericirii întregului popor" și pe „afirmarea națiunii"[5].

O dovadă că semnătura președintelui Nicolae Ceaușescu pe documentul internațional nu însemna că acesta va fi respectat de RSR este un ordin, clasificat „strict secret de importanță deosebită", transmis de la cabinetul ministrului de interne către șefii inspectoratelor județene ale MI, la 18 septembrie 1975[6]. Ministrul Teodor Coman considera că instituția pe care o conducea trebuie să intevină pentru „a stăvili" creșterea numărului cererilor de plecare definitivă din țară și să contribuie la „ajutorarea educativă a persoanelor în cauză", pentru că solicitanții „înțeleseseră greșit" textele „convențiilor, pactelor și conferințelor internaționale referitoare la drepturile și libertățile omului pe care le invocă în susținerea cererilor de plecare definitivă din țară sau de căsătorie cu străini". Obiectivele sintetizează componente esențiale ale ideologiei și ale statului totalitar, pe care MI era însărcinat să le pună în practică: nerespectarea cu premeditare a tratatelor internaționale ratificate de România în privința drepturilor universale ale omului și aplicarea unor corecții celor care nu puteau fi convinși să renunțe la a-și cere drepturile (aceasta însemna, de fapt, „ajutorul educativ").

Șefii inspectoratelor județene aveau obligația de a se ocupa personal de „rezolvarea" solicitărilor de plecare definitivă din țară.

---

[5] Emanuel Copilaș, *Ideologie și politică. Helsinki 1975 și problematica drepturilor omului în România socialistă*, în „Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca", tom L, 2011, pp. 227-247.

[6] Ordinul nr. 000907240 (ACNSAS, fond MI – Direcția Secretariat-Juridică, dosar nr. 3633, vol. 2, ff. 181-182).

Formularele care trebuiau completate nu erau „la liber” la Serviciile de pașapoarte. Pentru a intra în posesia lor, trebuia scrisă o cerere. După înregistrarea acesteia, asupra persoanei respective se declanșa o operațiune de descurajare, în scopul de a o convinge că a greșit și a o determina să nu urmeze următorii pași birocratici. Pentru că era nevoie de documente de la locul de muncă sau de la consiliile populare (pentru cei care nu lucrau), inspectorul șef solicita sprijinul acestora. Organizațiile PCR, UTC, sindicate, comitetele de femei, colectivele de oameni ai muncii și consiliile populare convocau persoana respectivă și organizau ședințe de demascare, în care era prezentată viața grea din străinătate (conform propagandei oficiale), iar împricinatul acuzat că singurul motiv pentru care voia să plece era pentru a-și satisface dorința de aventură și, implicit, că nu-și iubea țara natală. Dacă oprobiul public nu-și atingea scopul, solicitantul era chemat la o discuție cu șeful inspectoratului. Acesta trebuia să-i explice că cererea de plecare din țară nu se justifică. Cu alte cuvinte, că persoana respectivă nu are capacitatea să decidă singură asupra viitorului său, ci că altcineva are puterea să o facă – reprezentantul MI în teritoriu. Dacă nici așa nu mergea, atunci inspectorul șef anunța comitetul județean de partid sau al sectorului din București, indiferent dacă persoana era sau nu membru al PCR, „și numai în situații deosebite se vor elibera formularele respective”. După completare, formularele erau trimise la Direcția pentru pașapoarte, evidența străinilor și controlul trecerii frontierei, apoi prezentate Comisiei pentru problemele de pașapoarte și vize de pe lângă Consiliul de Miniștri, care trebuiau să decidă dacă sunt de acord sau nu cu emigrarea.

Despre „indicațiile” din acest ordin trebuiau să știe doar prim-secretarul și secretarul cu problemele organizatorice ai Comitetului județean PCR, respectiv al municipiului București, și șefului formațiunii locale de pașapoarte, iar documentul se păstra în casa de fier a șefului inspectoratului.

În anul 1978 (pentru care prezint acest studiu de caz) erau în vigoare „Instrucțiunile pentru aplicarea prevederilor actelor normative care reglementează activitatea în materie de pașapoarte, vize și cetățenie, nr. 001250” semnate de ministrul de interne Teodor Coman la 20 decembrie1977. Scopul lor era „aplicarea în mod unitar a hotărârilor

și indicațiilor conducerii superioare de partid”[7] și a reglementărilor legale în vigoare.

Dacă pentru vizele de călătorie temporară în străinătate procedurile erau oarecum simple, inclusiv în ceea ce privește verificările Securității și Miliției, lucrurile se complicau la solicitările de plecare definitivă. Prima sarcină a inspectoratelor județene, respectiv al municipiului București al MI era ca, „sub îndrumarea organelor locale de partid”, să aplice „indicațiile privind influențarea pozitivă a cetățenilor care și-au manifestat dorința să plece definitiv din țară, de a renunța la intențiile lor, cât și în vederea combaterii tendințelor de emigrare”. În cazurile în care „influențarea pozitivă” nu dădea rezultate, se aplica procedura stabilită de MI: cererile pentru eliberarea formularelor se

[7] De exemplu, în iunie 1976, la Congresul educației politice și a culturii socialiste, Nicolae Ceaușescu a expus linia partidului cu privire la emigrare: „În ce privește problemele umanitare, așa cum am mai menționat, ele sunt legate în primul rând de asigurarea condițiilor egale de muncă și viață pentru masele largi de oameni ai muncii, inclusiv pentru cei care pleacă în căutare de muncă în alte țări. Suntem pentru dezvoltarea schimburilor turistice și soluționarea pe bază de înțelegeri reciproce și a altor probleme umanitare. Este greu însă să considerăm drept politică umanitară acordarea de către unele țări de azil infractorilor, spionilor și trădătorilor, celor care își renegă patria. *(Aplauze puternice.)* Dacă țările respective cred că au achiziționat exemplare deosebite, care pot să le aducă mari venituri, n-au decât să le țină la ele. Noi nu avem nevoie de cei care își trădează poporul, părinții, de cei care au curajul să declare că nu mai pot scrie în limba română, că le place o altă limbă. De asemenea oameni nu avem nevoie! *(Aplauze puternice.)* Spiritul adevăratului umanism impune ca asemenea oameni să nu găsească sprijin în nici o țară, pentru că cel care a trădat o dată va trăda întotdeauna, va rămâne un trădător! *(Aplauze prelungite.)* Trebuie să spunem deschis că zarva ce se face în unele state occidentale în jurul elementelor de acest fel nu este de natură să contribuie la dezvoltarea colaborării și prieteniei, la întărirea încrederii între state. Colaborarea culturală, turistică, soluționarea în spirit umanitar a unor probleme deosebite cer respect reciproc și neamestec în treburile interne. Aceasta se referă și la așa-zisa problemă a întregirii familiilor și a emigrației. (...) Adevăratul umanism nou, revoluționar constă nu în determinarea omului să alerge după iluzii și himere, sau chiar după un plus de venit în țări străine, ci în stimularea dorinței și hotărârii lui de a acționa acolo unde s-a născut pentru înfrângerea greutăților, a rămânerii în urmă în situația României, pentru a-și făuri, prin munca unită a poporului, bunăstarea și fericirea în patria în care s-a născut” (Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2 iunie 1976, în „România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate. Rapoarte, cuvântări, interviuri, articole, mai 1976 – decembrie 1976, București, Editura Politică, 1977, pp. 109-111).

înregistrau la Pașapoarte și se trimiteau comisiilor de partid responsabile locale, indiferent dacă solicitantul era sau nu membru al PCR, împreună cu rezultatele verificărilor în evidențele formațiunilor de pașapoarte, ale securității și miliției. Aveau prioritate „cazurile reale de întregire a familiei și a celor în care există alte temeiuri justificate de plecare definitivă din țară". Șefii inspectoratelor aveau misiunea de a fi atenți la cei care intenționau să forțeze rezolvarea pozitivă a solicitării, prin „acțiuni potrivnice statului nostru", în țară sau în străinătate, și de a le preveni.

La rândul lor, Comisiile de partid aveau instrucțiuni să convingă („să influențeze") persoana respectivă să renunțe la plecare. Dacă avizul comisiei era pozitiv, atunci cererea era trimisă Direcției de pașapoarte. În schimb, avizul negativ era comunicat, în scris, solicitantului de către Serviciile de pașapoarte, iar acestea le transmiteau persoanei respective. Exista posibilitatea reanalizării cazului, la cerere, de către Comisia pentru problemele de pașapoarte și vize de pe lângă Consiliul de Miniștri[8].

În vara lui 1978, mai mulți bucureșteni decid să acționeze împreună

La 11 iunie 1978, Serviciul pentru pașapoarte și evidența străinilor din Inspectoratul Municipiului București al MI a înregistrat solicitarea lui Ion Ștefan, mecanic șef la Centrala Industrializării Laptelui din București, de a i se elibera formulare pentru plecarea definitivă în SUA, „unde dorește să muncească, să fie liber, să călătorească și să cunoască lumea". Comisia de partid a Sectorului 7 i-a respins cererea, motivând că nu are rude în străinătate, iar în țară o are pe mama sa, față de care are „obligații morale și materiale"[9]. Primit în audiență la adjunctul șefului Direcției pentru Pașapoarte, Evidența Străinilor și Controlul Trecerii Frontierei, col. Cristian Gheorghe, Ion Ștefan amenințăă că va depune memorii la ambasadele unor țări occidentale și se va lega cu lanțuri în curțile lor, pentru a protesta public față de refuzul autorităților române de a-l lăsa să plece legal, iar dacă nici

[8] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 7929, vol. 161.

[9] Idem, fond Informativ, dosar nr. 2792, vol. 1, f. 52.

așa nu se va rezolva, va intra în greva foamei, cu orice risc (va merge „până la sacrificiul suprem”). Ofițerul îi promite că solicitarea sa va fi reanalizată și îi recomandă să aștepte răspunsul, liniștit. Ion Ștefan este de acord să mai aștepte o perioadă, dar „roagă să i se urgenteze rezolvarea situației pentru a nu deveni un om înrăit al societății în care a trăit și pe care încă o stimează”[10].

În ziua de 4 august 1978, după ce a primit aviz negativ de la Pașapoarte, Tănăsache Rudu a trimis scrisori președintelui Consiliului de Stat al RSR, Marii Adunări Naționale și secretarului general al PCR prin care a cerut să fie lăsat să plece definitiv din țară. Își fundamenta cererea pe Declarația privind „Drepturile Omului” și Actul final de la Helsinki, iar în cazul unui răspuns nefavorabil amenința că va intra în greva foamei, împreună cu întreaga familie[11].

La 18 august 1978, Paul Eugen Chiracu și soția sa, Maria, solicită să plece definitiv din țară, împreună cu cei doi copii (Cornel, de 12 ani, și Laurențiu, de 10 ani), pentru a se stabili în SUA. Motivau că meseria lui Paul (șofer de TIR) va asigura un venit mai bun pentru întreaga familie. Angajații de la Pașapoarte îi tratează cu dispreț, iar la insistențele lor le spun pe șleau că nu vor primi niciodată aprobare[12].

În aceeași perioadă, Dumitru Preda și familia sa cer să plece definitiv din țară, iar în memoriile pe care le trimit președintelui Consiliului de Stat și Marii Adunări Naționale după respingerea cererilor își motivează hotărârea pe faptul că locuința le fusese afectată de cutremurul din martie 1977, iar instituțiile statului nu le repartizaseră una corespunzătoare. În cazul unui răspuns definitiv negativ, familia Preda amenință că va intra în greva foamei[13].

Până în vara lui 1978, persoanele de mai sus nu au avut nimic în comun – legături de rudenie, pregătire sau afinități. După refuzul autorităților de a le aproba plecarea definitivă din țară le-a unit, însă, revolta față de nerespectarea unui drept legitim și față de comportamentul disprețuitor și amenințător al funcționarilor statului. Acestea au fost motivele care au determinat radicalizarea acțiunilor lor. La

[10] *Ibidem*, f. 59.

[11] *Ibidem.*

[12] Idem, dosar nr. 460746, vol. 1, ff. 89, 106, 109.

[13] Idem, dosar nr. 2792, vol. 1, f. 59.

începutul lunii septembrie 1978, după ce s-au cunoscut la Serviciul Pașapoarte din București, Ion Ștefan, Paul Eugen Chiracu, Tănăsache Rudu, Dumitru Preda, Elena Răstășeanu și Nicolae Jelev au hotărât să protesteze împreună, prin greva foamei. Și-au anunțat decizia într-un memoriu, pe care l-au redactat în mai multe exemplare, destinate președintelui SUA, Jimmy Carter (prin Ambasada americană din Capitală), Crucii Roșii, postului de radio „Europa Liberă", unei agenții americane de presă și „unor organe de stat din RS România". La 7 septembrie au înmânat memoriul consulului SUA, iar restul exemplarelor le-au expediat prin poștă[14].

În dimineața de 11 septembrie s-au adunat în apartamentul familiei Chiracu, împreună cu familiile lor, pentru care ceruseră pașapoarte. În total, erau 16 persoane, dintre care cinci minori[15]. Apoi, au anunțat, telefonic, ambasadele SUA, Franței, Marii Britanii și RFG din București că încep greva foamei[16].

Protestul public – 11-13 septembrie 1978

Pe ușa apartamentului 71 din scara 5 a blocului A4 de pe strada Chilia Veche nr. 4, din cartierul Drumul Taberei, Ilie Ionescu a văzut un afiș ciudat, pe care scria că în interior se face greva foamei. Dându-și seama că este martorul unui eveniment excepțional, îl anunță pe responsabilul scării, Ion Ignat. Acesta sună la apartament, iar din spatele ușii, care nu se deschide, Paul Chiracu îl anunță că este împreună cu mai multe cunoștințe și că fac greva foamei pentru a obține pașapoarte[17].

În timp ce Ignat anunță Miliția (sau Securitatea), așa cum făcea de fiecare dată când sesiza ceva suspect, Paul Chiracu îi telefonează unui prieten, Micu, pe care-l anunță despre protest, iar acesta vine în vizită. Micu nu se alătură grupului, dar oferă câteva sfaturi: să stea cu ușa și geamurile deschise, să facă niște afișe, pe care să le

[14] *Ibidem*, f. 1bis.

[15] Maria, Paul, Cornel și Laurențiu Chiracu, Niculina, Tănăsache Rudu și doi copii, Alexandrina, Dumitru Preda și un copil, Mitrache Rudu, Nicolae Jelev, Ion Ștefan, Elena Răstășeanu și fiica ei, Monica Mitran (idem, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 50).

[16] Idem, dosar nr. 2792, vol. 1, f. 2.

[17] *Ibidem*, f. 12.

expună și să se manifeste astfel încât „opinia publică” să știe ce se petrece în apartament. Dintre protestatari, cineva a venit cu ideea să anunțe, în scris, Serviciul Pașapoarte că „grupul celor 16” a intrat în greva foamei și își va înceta protestul numai după ce li se vor da documentele pentru a pleca în SUA. Ion Ștefan a scris un text pe o foaie de hârtie, iar Micu le-a telefonat a doua zi că a predat scrisoarea la Pașapoarte[18].

La miezul nopții, Serviciul Filaj al Securității București instalează un post de observație, cu scopul de a urmări persoanele care ar fi părăsit locuința. În timpul nopții de 11/12 septembrie, nici o persoană nu a plecat de acolo. A doua zi dimineață, la ora 8,30, între geamurile apartamentului de la etajul 3, apar două placarde: pe pânză albă, cu litere mari, în vopsea roșie, era scris „VREM PAȘAPOARTE” și „GREVA FOAMEI, 16 PERSOANE CER RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI”[19].

Lozincile sunt observate nu numai de securiști, ci și de trecători. Martori ai unui eveniment nemaiîntâlnit, cetățenii se opresc și comentează, milițienii și securiștii fac fotografii[20] și încearcă să-i convingă pe cei din apartament să înceteze protestul public. Între cele două „tabere” discuțiile se poartă prin ușa închisă a apartamentului, iar, conform unui document, milițienii au fost amenințați că-i așteaptă o ripostă puternică, dacă vor încerca să forțeze intrarea. Alături de milițieni, „cetățenii indignați” cer restabilirea ordinii, fără succes, însă. Prin stație, se anunță Inspectoratul Municipiului București al MI, care trimite ofițeri de la Pașapoarte, pentru negocieri[21].

Între timp, securiștii prezenți acolo, care anunță greviștii că vor primi vizita unor ofițeri de la pașapoarte, cer și obțin ridicarea lozincilor, în jurul orei 10[22]. Negociatorii, care aveau misiunea de a tergiversa lucrurile, au primit un răspuns categoric: greva foamei nu va înceta decât în momentul în care li se vor elibera pașapoarte pentru emigrarea în SUA, iar cele 16 persoane vor fi lăsate să plece din apartament[23].

[18] *Ibidem*, ff. 57-58.

[19] Idem, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 76.

[20] *Ibidem*, f. 77 – pentru cele două fotografii vezi anexa.

[21] Idem, dosar nr. 2792, vol. 1, f. 13.

[22] Idem, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 76.

[23] Idem, dosar nr. 2792, vol. 1, f. 13.

Toată ziua, greviștii au urmărit de la geamuri ce se întâmpla în fața blocului și, din când în cînd, și-au strigat nemulțumirile. Jos, grupuri de cetățeni („în număr din ce în ce mai mare", cum se arată într-un document al Securității) comentau – unii, mai „binevoitori", le strigau să muncească, nu să stea degeaba –, iar forțele de ordine s-au organizat într-un dispozitiv de intervenție. La ora 19,20, placardele au reapărut la geamuri, dar numai pentru 25 de minute, fiind retrase „la cererea organelor Ministerului de Interne"[24].

Spre seară, se negociază din nou. Pentru a sparge grupul, maiorul Zdrenghea Voicu de la Pașapoarte a introdus, pe sub ușa apartamentului, pașaportul cu viza de Austria pe numele Mariei Chiracu și le-a promis celorlalți că le va rezolva cererile, în schimbul încetării protestului și a ieșirii din apartament, pentru a pleca fiecare la domiciliul său[25]. Cei 16 nu acceptă să plece din apartament decât împreună și se angajează, în scris, că nu vor mai face agitație publică în așteptarea îndeplinirii formalităților legale:

„Declarație,

Subsemnații din «grupul celor 16» declarăm pe propriile răspunderi că după ce vom primi pașapoartele, vom pleca din țară cât mai repede posibil.

Ne angajăm să nu facem agitație sau altceva asemănător până când vom ieși din țară.

În cazul când vom fi tracasați de organele de securitate, vom proceda la fel cum am procedat până acum. Cerem organelor în drept (tov maior Zdrenghea) să-și respecte cuvântul dat.

ss/Rudu Tănăsache, ss/Rudu Niculina, ss/ Rudu Mitrache,
ss/Ștefan Ion, ss/Chiracu Paul, ss/Chiracu Maria,
ss/Jelev Nicolae, ss/Răstășeanu Elena, ss/Mitran Monica,
ss/Preda D-tru, ss/Preda Alexandrina"[26].

În seara de 12 septembrie, la ora 23, din ordinul șefului Securității Municipiului București, col. Dănescu Gheorghe, filajul a fost suspendat. Era un fals semnal de bunăvoință din partea Securității.

[24] Idem, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 76; idem, dosar nr. 2792, vol 1, f. 13.

[25] Idem, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 89.

[26] *Ibidem*, f. 103.

În zorii zilei următoare, la ora 5,30, milițienii au spart ușa apartamentului și i-au reținut pe toți cei 16. Au făcut o percheziție domiciliară, confiscând pancartele și orice părea suspect și folositor pentru anchetă[27]. Peste zi, au fost eliberați minorii și mamele lor, iar șapte persoane au fost arestate pentru continuarea cercetărilor (Ion Ștefan, Paul Chiracu, Nicolae Jelev, Elena Răstășeanu, Dumitru Preda, Mitrache Rudu și Tănăsache Rudu).

Anchetatorii Securității intră în acțiune

„Grupul celor 16” a fost transportat din cartierul Drumul Taberei până în clădirea din Calea Rahovei nr. 37, unde erau birourile și arestul Direcției Cercetări Penale a IGM. Deși în „custodia” Miliției, timp de 10 zile au răspuns întrebărilor puse de anchetatorii Securității, care-și aveau birourile în clădirea de la nr. 39, lipită de arestul infractorilor de drept comun.

La 25 septembrie 1978, șeful Direcției Cercetări Penale a Securității, col. Vasile Gheorghe, trimite șefului Securității București șase declarații (ale lui Ion Ștefan, Nicolae Jelev, Tănăsache Rudu, Mitrache Rudu și Elena Răstășeanu) despre persoane care intenționau să emigreze, pentru a fi folosite în urmărirea lor informativă[28]. În dosarul de securitate a lui Ion Ștefan (singurul găsit în Arhiva CNSAS dintre cele cinci persoane enumerate) se păstrează două declarații date unor anchetatori ai Securității, datate 20 septembrie 1978, despre un anume „Neamțu”, care dorea să emigreze în RFG, și despre Micu, prietenul lui Eugen Chiracu, care-i ajutase în prima zi a grevei. Este interesant un amănunt: deși Ion Ștefan recunoscuse că el scria memoriile și scrisorile grupului pentru că avea un scris frumos, cele două declarații sunt scrise de ofițeri de Securitate – unul dintre ei, lt-col. Gordan Valer[29].

Cercetarea Securității s-a încheiat la începutul lunii octombrie, iar în ziua de 14, col. Vasile Gheorghe a trimis Securității municipiului București pentru „exploatare”, „unele materiale” rezultate din

[27] Idem, dosar nr. 2792, vol. 1, f. 13.

[28] *Ibidem*, f. 55.

[29] *Ibidem*, ff. 56-58.

anchetă, adică: „un volum compus din 234 file, conținând declarațiile inculpaților Ștefan Ion, Rudu Tănăsache, Rudu Mitrache, Chiracu Paul, Jelev Nicolae, Preda Dumitru și Răstășeanu Elena, precum și unele înscrisuri, agende, caiete, notițe, ce au fost găsite și ridicate de la sus-numiții” și „un volum compus din 11 file, cu materiale rezultate din cercetarea sus-numiților”[30].

În dosarele din Arhiva CNSAS nu am descoperit nici unul dintre aceste documente, pentru că dosarul penal a rămas în arhiva Ministerului de Interne. Cele 11 file ale volumului al doilea constituiau, probabil, un „referat” cu soluția rezolvării cazului, oferită de anchetatorii Securității: condamnarea pentru tulburarea ordinii și liniștii publice, deci o infracțiune de drept comun.

Securitatea organizează procesul și urmărește reacțiile după sentință

Cea mai bună dovadă că Securitatea a fost cea care a coordonat întreaga „Acțiune «Drumul Taberei»” este modul în care s-a organizat procesul a șapte dintre membrii grupului. În dosarele fostei poliții politice sunt două documente, emise de Inspectoratul Municipiului București, despre pregătirea procesului, respectiv modul în care acesta s-a desfășurat.

1. În ziua de 26 octombrie 1978, IMB emite un „Plan de măsuri privind acțiunea «Drumul Taberei»”, în scopul asigurării ordinii și liniștii publice în timpul procesului programat sâmbătă, 28, și luni, 30 octombrie la Judecătoria Sectorului VII[31]. 30 de ofițeri de securitate și 17 ofițeri și subofițeri de miliție, plus cei care asigurau escorta inculpaților și echipajele auto, urmau să fie instruiți pentru ca nici un detaliu să nu scape vigilenței forțelor de represiune.

„Dispozitivul interior” era coordonat de mr. Pasăre Aurel[32]. Câte 10 ofițeri de securitate în fiecare zi a procesului (deci 20 în total), „în

[30] Idem, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 90.

[31] *Ibidem*, ff. 97-98.

[32] Mr. Pasăre Aureliu era șeful Biroului 114, Serviciul 110 din Securitatea Municipiului București (http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/PASARE%20

ținută civilă adecvată publicului", se așezau pe băncile din sala de judecată, în rolul asistenței neutre. Ei asigurau, astfel, „caracterul public al procesului"[33], dar, în realitate, prezența lor limita considerabil numărul celor care ar fi vrut să participe. Pe lângă aceasta, aveau și misiunea de a interveni, rapid, dacă s-ar fi produs dezordine. Accesul în localul judecătoriei și în sala de judecată era controlat de doi ofițeri de securitate și de aprozii de serviciu, care permiteau accesul doar rudelor apropiate ale inculpaților, celorlaltor persoane spunându-li-se că nu mai sunt locuri. Pentru că cei judecați reușiseră să trimită memorii în străinătate, de teama unui scandal internațional, rudele / asistenții nu erau lăsate să intre cu aparate de înregistrat și de fotografiat, iar cetățenilor străini li se interzicea accesul[34].

Și paza boxei în care erau ținuți inculpații, asigurată de ofițeri și subofițeri de escortă, era coordonată tot de un ofițer de securitate. Mr. Pau Ion[35], unul dintre securiștii care se ocupa de problema „procuratură și justiție" în Capitală, avea grijă ca judecătorii și avocații să fie instruiți asupra a ceea ce urma – desfășurarea procesului și sentința. Trei ofițeri de securitate erau permanent în rezervă și interveneau în caz de nevoie. De asemenea, un ofițer medic asista în sală, pentru a oferi îngrijiri de urgență, la nevoie. Doi subofițeri de miliție erau

AURELIU.pdf – consultat la 13.04.2022; în 2010, Curtea de Apel București a stabilit că a fost „lucrător al Securității" ca poliție politică – http://www.cnsas.ro/documente/monitoare/2010/Pasare%20Aureliu.pdf – consultat la 13.04.2022).

33 Citatul provine din prima variantă a documentului, în care rolul ofițerilor de securitate era definit fără eufemisme (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 99).

34 În prima variantă a documentului, lucrurile sunt mult mai clare: „ Ofițerii de securitate vor reglementa accesul în judecătorie și sala de ședințe împreună cu salariații acestei instituții. / În acest sens nu vor permite accesul cetățenilor străini, ziariști cu mijloace de înregistrare, turiști etc. De asemenea, nu vor permite accesul în sala de ședințe nici al cetățenilor români, care nu sunt rude ale inculpatului. / În situația în care unele rude ale inculpaților vor încerca să intre în sala de ședințe cu aparate de înregistrare, li se va interzice acest lucru – aparatura fiind reținută și restituită când vor părăsi sediul judecătoriei" (*ibidem*, f. 100).

35 Pau Ioan era maior în Securitatea Municipiului București (http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/PAU%20IOAN.pdf – consultat la 13.04.2022; în 2005, CNSAS a stabilit că a fost agent al organelor de securitate, ca poliție politică – http://www.cnsas.ro/documente/monitoare/2005/MO%202005.08.15_594.pdf – consultat la 13.04.2022)

prezenți pe holuri, pentru a interveni, la cererea securiștilor, dacă cineva ar fi refuzat „să se supună îndrumărilor date".

„Dispozitivul exterior" era coordonat de lt-col. Grigoriu Petru[36]. Era luată în calcul posibilitatea ca în aropierea judecătoriei să se formeze „grupuri predispuse la acțiuni de încălcare a ordinii publice" (probabil rude sau cunoștințe nemulțumite că nu li se permisese accesul în sala de judecată). Acestea trebuiau împrăștiate de un dispozitiv format din trei ofițeri de securitate și 7 ofițeri și subofițeri de miliție, în alertă în zona străzilor Știrbei Vodă și Calea Plevnei. Tot pentru a preveni intervenția neaveniților, în curtea ISB, la poarta spre judecătorie, era amplasat un subofițer de miliție, iar alți cinci asigurau rezerva. Dacă s-ar fi produs turbulențe, persoanele respective ar fi fost „evacuate", adică reținute, și transportate la Miliție cu autoturismele (existau pregătite două echipaje).

În preajma judecătoriei erau prezente alte două echipaje cu autoturisme, care, la semnalul ofițerilor din sală, aveau misiunea de a merge rapid la adresele indicate, de unde ar fi adus, forțat, pe martorii care nu se prezentau de bunăvoie la proces. De acest amănunt se ocupase vicepreședintele judecătoriei, care trimisese citații încă din 24 octombrie. Tot prin vicepreședintele judecătoriei se organizase coregrafia procesului: inculpații erau judecați individual, înainte de ședință erau aduși din penitenciar și ținuți, sub pază, în celula judecătoriei. La final, sentința urma să fie comunicată la penitenciar, nu în sala de judecată, pentru a preveni eventualele proteste.

În zilele procesului și până la emiterea sentinței, rudele inculpaților erau supravegheate strict de către Securitate, pentru a se ști „comportarea, comentariile și intențiile" lor și a se preveni producerea unor „acte de dezordine". Pentru că în aceeași perioadă, mai multe persoane erau nemulțumite pentru că nu primiseseră pașapoartele solicitate și amenințaseră cu proteste, Securitatea avea misiunea de a-i controla și pe aceștia („se va asigura controlul informativ asupra unui grup de 17 elemente din rândul taximetriștilor și altor categorii cărora

[36] Grigoriu Petru era șeful Serviciului 110 (urmărirea membrilor fostei organizații legionare) din Securitatea Municipiului București (http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/GRIGORIU_PETRU.pdf – consultat la 13.04.2022; pentru referatul de cadre vezi http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/7405_003%20fila%20171,%20173,%20175-177.pdf – consultat la 13.04.2022).

li s-au respins cererile de plecare definitivă din țară, împiedicându-se participarea lor la proces"). De operațiune se ocupau col. Popa Traian[37], col. Suciu Eronim și lt-col. Ciochină.

Organizarea și desfășurarea acțiunii, inclusiv instruirea securiștilor și milițienilor mobilizați, era coordonată de adjunctul șefului SMB, col. Burac Ion[38], și adjunctul Miliției București, col. Bodnărescu Ștefan. Dispozitivele intrau în misiune în ziua de 28 octombrie, la orele 7, și în ziua de 30 octombrie, la orele 14. Planul era semnat de șeful Securității Municipiului București, col. Dănescu Gheorghe[39], și de șeful Miliției, col. Bîtlan Dumitru, și aprobat de șeful Inspectoratului, gl-mr. Vasile Gheorghe[40].

2. În 31 octombrie 1978, „Acțiunea «Drumul Taberei»" era încheiată: Judecătoria Sectorului VII emitea Sentința penală nr. 798, prin care îi condamna la închisoare pe toți cei șapte inculpați, iar Inspectoratul Municipiului București al MI raporta despre modul în care se desfășurase simulacrul de proces.

Documentul Inspectoratului este semnat tot de șef, gl-mr Vasile Gheorghe[41]. Pentru infracțiunea de „ultraj contra bunelor moravuri", prevăzută de art. 321 Cod Penal, s-au hotărât următoarele condamnări: Ion Ștefan – 4 ani, Paul Eugen Chiracu – 3,6 ani, Nicolae Jelev, Elena Răstășeanu, Dumitru Preda, Mitrache Rudu și Tănăsache Rudu – câte 2 ani de închisoare. Deciziile li se comunicau în penitenciar, cu drept de recurs.

---

[37] Popa Traian era șeful Serviciului 1 din Securitatea Municipiului București (pentru referatul de cadre vezi http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/7407_001%20fila%20280-281.pdf – consultat la 13.04.2022). Într-un număr al revistei „Securitatea", împreună cu col. Stancu Aurel, va semna un articol interesant, referitor la emigrare: *Eficiența măsurilor de prevenire luate în problema „persoane care au solicitat plecarea definitivă din țară, pretabile să comită fapte antisociale"* (vezi „Securitatea", nr. 3(50), 1982, pp. 49-54).

[38] Referatul de cadre al lui Burac la http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/7405_014%20fila%20163-166.pdf – consultat la 13.04.2022).

[39] Dănescu Gheorghe – http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/DANESCU%20GHEORGHE.pdf – consultat la 13.04.2022; în 2006, Colegiul CNSAS a decis că a fost agent al poliției politice comuniste – http://www.cnsas.ro/documente/monitoare/2007/Danescu%20Gheorghe.pdf – consultat la 13.04.2022).

[40] Vasile Gheorghe – http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/VASILE%20GHEORGHE.pdf – consultat la 13.04.2022.

[41] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 2792, vol. 1, ff. 50-51.

Se făcea, apoi, o sinteză a ședințelor de judecată, accentuându-se că „măsurile de securitate și miliție cât și cele organizatorice luate de instanța de judecată au asigurat desfășurarea procesului în condiții normale". Audierile martorilor acuzării au decurs conform indicațiilor ofițerului de Securitate, iar depoziția unuia dintre martorii apărării, Maria Chiracu[42], a fost folosită împotriva lui Ion Ștefan, indicat drept instigator al grupului.

Ion Ștefan, Paul Chiracu și Nicolae Jelev au fost „demascați" drept „principalii inițiatori și instigatori la acțiunile tulburente care au constituit infracțiunea pentru care au fost judecați și condamnați". În timpul ședințelor de judecată, ei au avut curajul să manifeste „o atitudine refractară încercând să-și justifice acțiunile, chiar să invoce «Drepturile omului» în virtutea cărora s-ar fi socotit îndreptățiți să folosească toate mijloacele pentru a obține pașapoarte". Pentru a determina bunăvoința judecătorului, în ultimul cuvânt cei trei au spus că regretă că au făcut greva foamei, dar au susținut că nu au intenționat să deranjeze ordinea și liniștea publică.

Familiile condamnaților erau nemulțumite că cei apropiați au fost condamnați la închisoare. Întreaga familie Jelev (Nicolae avea părinți și cinci frați, dintre care doi erau căsătoriți și aveau copii – toți de confesiune baptistă) era hotărâtă să plece în SUA, iar pentru aceasta făcea demersuri la Pașapoarte și la Ambasada americană. La fel, soția lui Tănăsache Rudu nu voia să renunțe la ideea plecării definitive din țară.

Același tip de măsuri urmau să fie luate de Inspectoratul Municipiului București al MI și la recurs, „pentru a preveni eventuale acțiuni tulburente".

3. Alte piese din puzzle-ul acestei „acțiuni" sunt textele Sentințelor penale emise de Judecătoria Sectorului VII București (fiind judecați individual, cei șapte condamnați au primit sentințe cu număr diferit, textul / corpul ei era același, cu mici amănunte pentru fiecare în parte)[43]. Inculpații au fost trimiși în judecată pe baza rechizitoriului Procuraturii Municipiului București din 7 octombrie, pentru infracțiunea de ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice.

[42] Maria Chiracu a încercat „să diminueze vinovăția soțului ei".

[43] Pentru Paul Eugen Chiracu – ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, ff. 92-94; pentru Ion Ștefan – idem, dosar nr. 2792, vol. 1, ff. 48-49.

Nu se spune nimic despre cele două placarde afișate între geamuri, ci doar că au săvârșit „acte și gesturi prin care s-a tulburat grav liniștea publică”. Pentru a sublinia rolul de acuzator și de educator, în același timp, al opiniei publice, judecătorul a ținut să menționeze: „În urma acestor manifestări, între locatarii blocului s-a produs panică, unii dintre ei părăsindu-și apartamentele cu copii, s-a blocat circulația pietonilor și a autovehiculelor pe artera principală, s-a întrerupt pentru o perioadă de timp activitatea unor servicii de deservire a populației și s-a îngreunat aprovizionarea cu marfă a unităților datorită aglomerației produse”. Martorii acuzării au fost: Maria Marinescu, Luminița Ion, Vasile Pogan și Aristița Artene pentru Paul Chiracu, iar pentru Ion Ștefan – Ion Ignat, Iosif Brad și Mărioara Răducanu.

Din declarațiile celor doi inculpați în fața instanței deducem o altă acuzație, gravă, a Procuraturii: membrii grupului ar fi strigat amenințări din interiorul apartamentului, iar acestea ar fi cauzat panica vecinilor. Cei doi nu au recunoscut această învinuire. Deși rechizitoriul nu se află în nici unul dintre cele două dosare consultate, în diversele „fișe personale” ale lui Ion Ștefan se menționează că, în timpul grevei, membrii grupului ar fi amenințat că, dacă nu le sunt date pașapoartele, vor arunca copiii pe geam și blocul în aer[44]. Este o acuzație absurdă, prezentă între documentele celui care nu avea copii, tocmai pentru a-l înfunda și mai tare.

4. Mult mai plauzibil pare tabloul oferit de persoanele implicate. Informațiile din dosare provin din memoriile familiilor către diferite instituții ale statului, după proces, și din interceptarea convorbirilor în locuințele lor.

În ianuarie 1979, Maria Chiracu îi trimite un memoriu ministrului Justiției, Constantin Stătescu, prin care îi cere să intervină pentru eliberarea soțului său, care consideră că a fost condamnat ilegal. Își fundamentează cererea, după prezentarea acțiunilor familiei sale și a grupului, pe modul brutal și ilegal în care au acționat instituțiile de forță:

„De îndată ce au luat cunoștință de acțiunea noastră, organele de miliție din București au inițiat contra noastră un adevărat asediu, folosind toate mijloacele, de la promisiuni și rugăminți, până la

[44] Idem, dosar nr. 2792, vol. 1, ff. 2, 13.

amenințări și acte de violență (în dimineața zilei de 13 septembrie 1978, forțând ușa, ne-au arestat pe toți cei care eram în apartament, pe o parte din ei punându-i apoi în libertate, iar soțului meu și altor 6 persoane făcându-li-se acte de trimitere în judecată, în stare de arest). (...) Dacă, în cazul relatat de mine în prezenta scrisoare s-a amintit de «tulburarea liniștii publice», faptă sancționată de lege, țin să vă aduc la cunoștință că această încălcare a legii a fost săvârșită de înseși organele de ordine din București: miliție, securitate, militari, pompieri. / Timp de aproape trei zile, cordoane de milițieni, militari și mașini de pompieri au transformat împrejurimile blocului în care este situat apartamentul nostru într-o adevărată tabără militară. / Bineînțeles că această tabără militară, amenajată într-un cartier modern de locuințe din București, a fost observată de cetățeni, alarmați, pe bună dreptate, de această desfășurare de forțe. / Așa că nu acțiunea noastră pașnică de protest a «tulburat liniștea publică», acțiune fondată pe dreptul nostru absolut legal de emigrare, drept la care nu vom renunța niciodată și pentru nimic în lume, ci tocmai abuzurile de forță și actele de violență săvârșite de organele de ordine din București"[45].

Formulările din acest document sunt similare cu informațiile obținute de Securitate în timpul procesului, despre intențiile familiilor inculpaților de a trimite memorii către „organele de partid și de stat superioare", prin care voiau să acuze forțele de intervenție că „ele însele ar fi produs tulburarea ordinei și liniștii publice și că, în realitate, cei acuzați nu ar fi făcut decât să-și ceară drepturile", iar procesul fusese o înscenare[46].

„Să nu-i mai rabde Dumnezeu pe fața pământului!" Recursul

Sentințele din 31 octombrie 1978 au fost comunicate cu multă întârziere celor condamnați, care erau închiși în Penitenciarul Rahova (București), astfel că familiile lor au fost obligate să facă demersuri pentru a le obține și a întreprinde procedurile pentru recurs. Până la judecarea recursului, familiilor li s-a interzis să-i viziteze și să le

[45] Idem, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 86.

[46] Idem, dosar nr. 2792, vol. 1, f. 51.

trimită pachet. Mama lui Nicolae Jelev a reușit să schimbe câteva vorbe, din stradă, cu fiul său, aflat la geamul unei celule, în ziua de 9 noiembrie 1978, iar acesta nu știa ce condamnare primise[47].

Când a mers împreună cu fiii săi la Penitenciarul București, pentru vizită și pachet, Mariei Chiracu i s-a spus că Paul nu se afla acolo și că nici nu se știe unde a fost trimis, pentru că i s-ar fi pierdut fișa de evidență. După o perioadă deja foarte stresantă, Maria se plânge unei cunoștințe că este singură și nu are nici un ajutor, iar milițienii și securiștii o îndeamnă să divorțeze și să se recăsătorească, pentru că femeile în situația ei așa procedează. Deznădăjduită, blestemă: „să nu-i mai rabde Dumnezeu pe fața pământului!” [48].

O altă metodă folosită de instituțiile statului pentru a îngrădi dreptul la soluționarea corectă a recursului a fost interzicerea accesului la dosarul penal. Pentru a nu depăși termenul, avocatul (din oficiu) lui Paul Chiracu a depus cererea pentru recurs doar pe baza a ceea ce aflase în timpul ședinței de judecată. A făcut demersuri pentru a consulta dosarul, dar instanțele l-au trimis de la una la alta, pentru a trage de timp. Împreună cu Maria Chiracu, avocatul voia să demonteze anumite documente din dosar (probabil declarațiile unor martori), ambii fiind convinși că probele erau umflate cu minciuni[49].

Previzibil, Tribunalul Municipiului București, Secția a II-a Penală, a respins recursul, în ședința din 5 decembrie 1978, astfel că pedepsele decise de Judecătoria Sectorului VII au rămas definitive[50].

Familiile celor condamnați au fost strict supravegheate de Securitatea Municipiului București, cazul fiind în atenția șefului, col. Dănescu Gheorghe. Rolul activ în coordonarea măsurilor de securitate a fost încredințat adjunctului său, col. Burac Ion.

---

[47] Idem, dosar nr. 460746, vol. 2, ff. 64-65.

[48] *Ibidem*, ff. 61-63.

[49] *Ibidem*, f. 61.

[50] *Ibidem*, vol. 1, f. 91.

Familia Chiracu după proces

După arestarea lui Paul Chiracu, familia sa a fost supusă controlului strict al Securității. Împreună cu rudele celorlalți reținuți pentru anchetă, Maria Chiracu considera că soțul său nu era vinovat de nici o infracțiune, că ei respectaseră toate etapele procedurale pentru obținerea plecării definitive din țară, dar că autoritățile îi trataseră cu dispreț și nu aplicaseră prevederile legale. Din aceste motive, Maria a făcut demersuri pentru a obține eliberarea soțului său, iar Securitatea presiuni pentru a o face să se supună.

Interceptarea convorbirilor telefonice a fost primul instrument de supraveghere, iar instalarea dispozitivului de ascultare s-a făcut imediat după arestarea lui Paul, fără ca documentul justificativ să fie anexat la dosarul de urmărire informativă. „Raportul" pentru aprobarea montării microfoanelor în telefon s-a făcut abia la 4 noiembrie, deci după proces, iar responsabil de analiza convorbirilor era lt-col Drăghiceanu Gheorghe, șef de colectiv în Serviciul 150 al SMB[51].

Prin familia Jelev, Maria Chiracu o cunoaște pe Carmen Popescu, o tânără care ceruse să plece din țară, după ce aderase la apelul lui Paul Goma adresat Conferinței de la Belgrad[52]. Prietenia dintre cele două femei va da multe bătăi de cap ofițerilor de Securitate în următorii ani, Carmen fiind cea care o va sfătui pe Maria și-i va redacta memorii către instituții ale statului și scrisori către „Europa Liberă"; în plus, cele două vor adera la Sindicatul Liber al Oamenilor Muncii, în speranța că vor obține pașapoarte. Ideile lui Carmen Popescu și propria luptă pentru respectarea drepturilor omului vor da o dimensiune politică demersurilor Mariei Chiracu pentru eliberarea soțului său și obținerea pașapoartelor.

---

[51] *Ibidem*, vol. 2, f. 1. Ce urmărea Securitatea: „convorbiri cu privire la Chiracu Paul, soț, aflat în penitenciar; convorbiri cu străinătatea; intenții de organizare a unor acțiuni ostile; convorbiri privind intenția de emigrare". Drăghiceanu – http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/DRAGHICEANU%20GHEORGHE.pdf – consultat la 13.04.2022; în 2007, Colegiul CNSAS a decis că a fost agent al poliției politice comuniste – http://www.cnsas.ro/documente/monitoare/2007/Draghiceanu%20Gheorghe.pdf – consultat la 13.04.2022.

[52] Vezi un portret al lui Carmen Popescu la Gabriel Andreescu, *L-am urât pe Ceaușescu. Ani, oameni, disidență*, Iași, Editura Polirom, 2009, pp. 70-74.

În memoriul către ministrul justiției, pe care l-am citat deja, Maria Chiracu prezintă motivul pentru care soțul său a fost condamnat (protestul față de tergiversarea cererii pentru plecarea definitivă din țară) și-i cere să dea dispoziție pentru restabilirea legalității, prin eliberarea lui Paul și acordarea pașapoartelor, „pentru a părăsi țara în care nu ne bucurăm de drepturile acordate Omului”. Semnatara condamnă „abuzurile de forță și actele de violență săvârșite de organele de ordine din București” și „încropirea grăbită a unui dosar de urmărire penală” pe baza unei infracțiuni comise de forțele de ordine, nu de cei care protestau. Maria Chiracu face apel la respectarea legilor țării și a tratatelor internaționale semnate de România, care prevedeau dreptul de liberă circulație a persoanelor: „Răspunzând prin forță la protestul nostru, trimițând în închisoare pe soțul meu numai pentru că și-a cerut un drept elementar și legal, acela de a emigra, miliția, procuratura și cele două instanțe judecătorești au încălcat grav legile țării și acordurile internaționale la care România a aderat, legi și tratate care apără drepturile și libertățile Omului”[53].

Pentru a pune presiune și a o determina să înceteze să ceară audiențe, să se întâlnească cu membrii celorlaltor familii, cu prieteni, locuința soților Chiracu a fost pusă sub controlul a doi milițieni, care, la începutul anului 1979, timp de aproape două săptămâni, nu au lăsat-o pe Maria să plece de acasă[54].

Maria Chiracu solicită recursul extraordinar prin memorii către CC al PCR și Procuratura Generală, dar primește un răspuns categoric: „în urma examinării cauzei la care vă referiți, s-a constatat că hotărârile instanțelor sunt temeinice și legale, nefiind motive pentru recurs extraordinar”[55].

Cu toate acestea, cei doi soți au decis să lupte și mai îndârjit pentru obținerea pașapoartelor, iar primul pas era plecarea din țară a mamei și a celor doi copii. Pentru că tatăl era în închisoare, a apărut un impediment birocratic: Maria ar fi putut emigra împreună cu cei doi fii doar dacă obținea acordul scris al lui Paul, legalizat de un notar. Familia Chiracu a încercat să învingă și acest obstacol: la vorbitorul

---

53 ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, ff. 84-86.

54 *Ibidem*, f. 40.

55 *Ibidem*, f. 88.

din iunie 1979, cei doi au hotărât ca, la următoarea întâlnire, Maria să vină însoțită de un notar din județul Constanța, care să încheie această formalitate. Securitatea a intrat, însă, pe fir, astfel că Maria a fost împiedicată să ajungă la vorbitorul de la începutul lunii septembrie[56]. Motivele pentru care voia să plece din țară, au fost transmise într-un memoriu adresat comandantului Direcției Pașapoarte: „în prezent sunt singură, având în grijă doi copii minori, fără vreo sursă de venit, trăind din ajutorul familiei. Din cauza situației create în urma condamnării soțului meu, șederea mea în țară mi-a devenit imposibilă, motiv pentru care insist în eliberarea de urgență a unui pașaport pentru a părăsi România, în oricare țară din occident. Vreau să cred că nimeni nu are interesul să mă împingă la un gest disperat care ar periclita viața mea și a copiilor mei. Doresc să părăsesc țara pentru a-mi găsi un loc de muncă, în vederea creșterii și educării copiilor. Refuz să muncesc în țara mea, în care mă consider dezonorată în urma suferinței fără vreo vină a soțului meu. Orice întârziere în satisfacerea cererii mele îmi îngreunează situația și este numai vina autorităților românești, care refuză fără justificare să-mi elibereze acest pașaport ce constituie dreptul meu, garantat de constituție și de legile țării. Sper că cererea mea va fi analizată cu înțelegerea cuvenită și punându-mi-se capăt situației disperate în care mă aflu”[57].

În martie 1979, în speranța obținerii unui sprijin pentru emigrare, împreună cu Carmen Popescu și Ștefania Todică, Maria Chiracu aderă la SLOMR (despre a cărui existență aflase de la postul de radio „Europa liberă”), prin scrisori trimise pe adresa dr. Ionel Cană. A fost semnalul pentru autorități că Maria înfruntă toate obstacolele pentru a îndeplini dorința familiei sale.

Una dintre metodele de presiune a fost convocarea ei, la începutul lunii aprilie 1979, în mod repetat, la Miliție. Din ordinul col. Burac, ofițerul de Securitate care o supraveghea, cpt. Ionescu Silvestru, a amenințat-o, grosolan, că dacă nu așteaptă, liniștită, rezolvarea situației familiei sale îi va spune soțului ei „să-i dea o mamă de bătaie, pentru că nu este cuminte”[58]. În plus, i-a comunicat că trebuie să

---

[56] *Ibidem*, ff. 29, 95.

[57] *Ibidem*, f. 89.

[58] *Ibidem*, vol. 2, f. 53.

rămână la dispoziția sa, acasă, pentru că va mai fi chemată. Speriată, timp de mai multe zile, Maria Chiracu a plecat dimineața devreme de acasă timp de mai multe ore, pentru a evita să fie găsită de milițieni[59].

Este momentul ca Securitatea să acționeze mai hotărât. Astfel, cpt. Ionescu Silvestru, propune, la 20 aprilie 1979, să fie cercetată și avertizată „sub acoperirea organelor de miliție". Motivul acestei „măsuri preventive" era „faptul că Popescu Carmen a fost semnalată ca una dintre «membrii» activi ai SLOMR, care instigă și alte persoane să adere, cât și faptul că Chiracu Maria este predispusă la comiterea unor acte de dezordine, iar în condiții de grup să degenereze în fapte mai grave"[60].

Chemată la un sediu al Miliției, la 24 aprilie, securistul Ionescu a amenințat-o că SLOMR-ul este o organizație ilegală, astfel că aderenții săi sunt pasibili la pedeapsă penală și că ea trebuie să obțină acordul de a pleca din țară doar pe căi legale. Maria Chiracu a scris și o „declarație", în care a povestit despre motivele pentru care a aderat la SLOMR și despre cele două prietene[61].

O combinație operativă

Maria Chiracu a continuat să fie supravegheată prin microfoanele din telefon, prin filaj temporar și prin informatorul „Macarie". În 29 septembrie 1979, întreaga poveste a protestului din Drumul Taberei și a represiunii autorităților a fost prezentată la „Europa Liberă". Este un eșec al securiștilor, care nu depistaseră nici un fir al pregătirii scrisorii pe care familia Jelev și Maria Chiracu, ajutate de Carmen Popescu, o expediaseră încă din luna februarie[62].

Difuzarea scrisorii a avut două consecințe. Pe plan internațional, numele lui Nicolae Jelev și al lui Paul Eugen Chiracu au fost incluse în rapoartele organizațiilor internaționale care militau pentru respectarea drepturilor omului. Între documentele fostei poliții politice a fost arhivat raportul organizației Amnesty International din august 1980

[59] *Ibidem*, f. 36.

[60] *Ibidem*, vol. 1, f. 48.

[61] *Ibidem*, ff. 49-51.

[62] *Ibidem*, f. 53.

expediat lui Constantin Mitea, redactorul șef al ziarului „Scânteia", în noiembrie același an[63]. Pe plan intern, Securitatea Municipiului București a elaborat o nouă acțiune, menită să o cumințească pe Maria Chiracu și, prin ea, să ofere un exemplu celorlalți.

Pentru aceasta s-au folosit de apariția unui personaj nou – Simion Surgent. El era un tânăr din Câmpia Turzii, mecanic auto, care la începutul lunii septembrie 1979 venise în vizită la Constanța Ștefan, pentru a-i aduce vești din Penitenciarul Galați despre fiul său, Ion. Pentru că îi cunoscuse cu un an în urmă, la Rahova, pe toți membrii „Grupului Drumul Taberei", doamna Ștefan o anunță și pe Maria Chiracu. Simion Surgent încercase să adere la „mișcarea Goma" în 1977, dar i-a fost interzis accesul către locuința scriitorului, apoi ceruse să plece definitiv din țară în februarie 1978, iar pașaportul îl primise în iulie același an. Afirma că ceruse pașaport pentru că în RSR nu se respectau drepturilor omului și libertățile fundamentale, era nemulțumit de serviciu și de salariu. Din cauza unor probleme cu documentele de călătorie, iar prelungirea perioadei de ședere în București îi epuizase resursele financiare, fusese prins după ce furase câteva obiecte, pe care dorea să le vândă. Din acest motiv, primise o condamnare de 1 an de închisoare, în septembrie 1978[64].

După eliberarea din penitenciar, fiind într-o situație materială precară, Simion Surgent a cerut sprijinul familiilor celor pe care-i cunoscuse în detenție, cât timp aștepta pașaportul, astfel că Maria Chiracu i-a oferit adăpost timp de aproape două săptămâni[65]. Informatorul Securității, „Macarie", a raportat despre prezența lui Simion Surgent și că acesta are o influență negativă asupra gazdei sale[66].

Cu ajutorul Miliției, Securitatea Municipiului București a realizat o „combinație operativă" în momentul în care, din filaj[67] a rezultat că Simion Surgent voia să plece spre Câmpia Turzii. Astfel, în ziua de 5 octombrie 1979, după un „control de rutină" al Miliției în Gara de Nord, acesta a fost reținut, pentru motivul că la percheziția bagajelor

[63] *Ibidem*, f. 6.

[64] *Ibidem*, f. 66.

[65] *Ibidem*, f. 63.

[66] *Ibidem*, f. 95v.

[67] *Ibidem*, f. 80.

s-au găsit documente care nu-i aparțineau. Era vorba despre sentința prin care fusese condamnat Ion Ștefan și de ciorna unui memoriu către Consiliul de Stat al RSR, pe care Simion Surgent începuse să-l scrie în numele lui Paul Chiracu[68], documente pe care voia să le ducă în străinătate.

În 5 și 6 octombrie, Simion Surgent a scris patru declarații, în care a relatat despre motivele pentru care ceruse pașaportul, cum i-a cunoscut pe membrii „grupului Drumul Taberei” și cum a încercat să-i ajute după eliberarea sa, inclusiv despre scrisoarea citită la „Europa Liberă”[69]. În 6 octombrie, Maria Chiracu a fost luată de acasă cu o mașină a Miliției, apoi interogată despre relațiile sale cu Simion Surgent și despre scrisoare[70]. A fost amenințată că, în lipsa soțului de acasă, „se ține de prostii” și găzduiește străini, că are relații cu persoane recalcitrante, dar și că își periclitează plecarea din țară – deși are pașaport, mai are nevoie de niște documente, care depind de comportamentul ei[71].

Toate declarațiile au fost studiate, subliniate și adnotate de col. Burac.

În timpul interogatoriului, Maria Chiracu și-a pierdut un cercel. În drum spre casă, pentru că a călătorit fără bilet, a primit o amendă de la controlorii RATB. Speriată de amenințările directe ale ofițerilor de Securitate, Maria s-a plâns unei prietene: pe lângă că nu are bani nici de pâine, a primit o amendă și a pierdut un cercel, pe care voia să-l vândă, împreună cu perechea sa, pentru a avea din ce trăi; va fi nevoită să vândă radioul sau covorul, pentru că nu are deloc bani[72].

Din ordinul col. Burac, i s-a restituit cercelul, în ziua de 20 octombrie. Pe „Declarația” scrisă de Maria Chiracu în acea zi („am primit de la Ministerul de Interne azi 20-10-79 un cercel din aur mic și rotund pe care l-am pierdut în condiții necunoscute în cursul zilei de 6

[68] *Ibidem*, f. 73. În acest memoriu, Simion Surgent își exprima propriile opinii despre nerespectarea acordurilor internaționale pe care Nicolae Ceaușescu le semnase în numele RSR.

[69] *Ibidem*, ff. 52-62, 66-68.

[70] *Ibidem*, ff. 63-65.

[71] *Ibidem*, vol. 2, ff. 20-24.

[72] *Ibidem*, ff. 29-34.

octombrie 79"[73]) rezoluția unui ofițer din Direcția Cercetări Penale a DSS este un indiciu clar că anchetatorii Securității nu erau străini de caz: „29.XI.1979. De unde rezulta că acel cercel este din aur? Ofițer cu cercetarea penală, ss / mr. Popa Mihai"[74].

După ce a obținut de la Simion Surgent angajamentul, scris, că nu va mai crea probleme[75], lt-col Marinescu Petrică (unul dintre securiștii care se ocupau de urmărirea informativă a membrilor grupului) i-a oferit acestuia 200 de lei pentru a-și cumpăra bilet de tren spre casă. În documentele justificative pentru decontul din fondul CIS, suma reprezenta plata pentru „relații furnizate de Surgent Simion" în „acțiunea Chiru"[76] (numele de persoană urmărită acordat de Securitate lui Paul Chiracu).

După această operațiune, Securitatea Municipiului București a realizat o „Notă" (sinteză) pentru a descrie măsurile pe care le-a luat timp de un an de la apariția acestui caz. Documentul a fost trimis conducerii Ministerului de Interne, prin col. Aliman Alexandru, șeful Serviciului 7 din Direcția I. După ce se prezintă „stadiul problemei", se fac propuneri pentru măsuri informativ-operative noi, în scopul „neutralizării acțiunilor de natură să tulbure climatul politic din țara noastră ce ar putea fi comise de persoanele menționate": dirijarea rețelei informative; menținerea tehnicii operative la domiciliile familiilor Chiracu, Jelev și la Carmen Popescu; „intensificarea supravegherii informative" a lui Paul Chiracu în detenție; „menținerea în contact în vederea influențării pozitive" a lui Tănăsache Rudu, Elena Răstășeanu, Mariana Chiracu și Elena Jelev; urmărirea modului de rezolvare a cererilor familiilor Jelev, Rudu și Răstășeanu de a pleca în străinătate; „sugestia" ca Mariei Chiracu să nu i se permită să plece din țară împreună cu fii săi înainte de eliberarea soțului, pentru că

[73] *Ibidem*, vol. 1, f. 69.

[74] *Ibidem*.

[75] „Declar prin prezenta declarație că în viitor cât voi mai sta în România, să adopt o atitudine corespunzătoare, loială și să nu comit nici o abatere sau acte care ar putea prejudicia orânduirea socială și politică din România. Totodată îmi iau un angajament că voi fi un om cinstit și atât cât voi mai sta în România voi fi un exemplu de conduită și corectitudine. Declar că voi suporta orice consecință dacă cineva îmi va dovedi că în această perioadă am comis acte nedemne sau am comentat nefavorabil politica Statului Român" (*ibidem*, f. 60).

[76] *Ibidem*, ff. 74-75.

„intenționează ca odată ajunsă în exterior, să întreprindă campanii publicitare în vederea eliberării soțului înainte de termen”[77].

Dacă până atunci Maria Chiracu a fost urmărită informativ în dosarul deschis pe numele soțului ei, în 15 octombrie 1979 lt-col Marinescu Petrică obține aprobarea col. Burac pentru a-i deschide propriul dosar de urmărire informativă[78].

Acțiunea „Viitorul”

La sfârșitul lunii octombrie 1979, Ministerul de Interne a conceput un amplu „plan de măsuri” pentru „asigurarea condițiilor de desfășurare în deplină securitate și ordine” a Congresului al XII-lea al PCR (programat pentru perioada 19-24 noiembrie). Misiunea a primit numele de cod „Acțiunea «Viitorul»”. Printre măsurile informativ-operative din sarcina Securității se prevedeau: „controlul deplin” al bazei de lucru (persoanele în atenția poliției politice), cu atenție deosebită asupra „persoanelor pretabile la acte dușmănoase sau de dezordine care să afecteze acțiunea, stabilindu-se pentru fiecare caz în parte măsurile ce se impun” (aici intrau „toate persoanele aflate în atenția organelor de securitate și despre care se dețin informații că întrețin legături cu organizații recționare din străinătate sau cu posturi de radio ce transmit emisiuni dușmănoase la adresa țării noastre”), persoanele „pretabile la manifestări protestatare”, cu atenție deosebită pentru cei care vor să plece definitiv din țară etc. Direcția I Informații Interne și compartimentele sale din teritoriu aveau misiunea de a „acorda o atenție deosebită prevenirii unor eventuale acțiuni puse la cale de elementele cunoscute cu manifestări anarhice, nemulțumite pentru faptul că nu li s-a aprobat plecarea în străinătate, ori sunt suspectibile (sic!) de revendicări pe linia așa-ziselor «drepturi ale omului» ori «libertăți religioase»”. Documentul a fost semnat de comandantul acțiunii, gl-lt Vlad Iulian[79].

Urmărirea informativă a persoanelor aflate în libertate din „grupul celor 16” era de competența Serviciului 1 din Securitatea Municipiului

[77] *Ibidem*, ff. 95-96.

[78] Idem, fond Rețea, dosar nr. 67759, ff. 14-15.

[79] Idem, fond Documentar, dosar nr. 16250, vol. 10, ff. 238-251.

București, iar Direcția I, așa cum am arătat, primea periodic rapoarte despre desfășurarea operațiunilor. În „Planul de măsuri pentru acțiunea «Viitorul»" elaborat de Direcția I, accentele erau mult mai dure. Pentru „asigurarea controlului informativ asupra tuturor persoanelor din sfera de preocupare a aparatului de informații interne, pretabile la fapte de natură să afecteze buna desfășurare a lucrărilor Congresului și a măsurilor preventive corespunzătoare" se urmărea „cunoașterea permanentă a situației operative pe țară și neutralizarea faptelor ce pot degenera". Astfel, serviciile teritoriale „vor selecționa informațiile care se cer a fi soluționate preventiv, precum și elementele pretabile la acțiuni ce pot afecta climatul politic și vor stabili măsuri de neutralizare a lor"[80]. „Neutralizare" însemna că importantă era atingerea scopului propus și nu metoda aleasă pentru aceasta.

La vorbitorul cu Paul din 7 noiembrie 1979, Maria Chiracu s-a plâns că este tracasată în permanență și amenințată („organele de miliție în fiecare săptămână o ia și o anchetează obligând-o și presând-o să divorțeze") și că, deși a făcut toate demersurile pentru obținerea pașaportului pentru ea și băieți[81], „nu a putut deoarece cetățeanul acela gras de pe Rahova și cu un milițian se țin tot timpul de capul ei". Maria a plecat spre casă mai îngrijorată decât venise: Paul a rugat-o să facă tot ce poate pentru a fi transferat în Penitenciarul București, pentru că Poarta Albă este „unul din cele mai grele din țară", și a sfătuit-o să fie cuminte, pentru că „ăștia" pot să-i facă „100 și 1000 de manevre ca să o aducă și pe ea lângă el în pușcărie"[82].

Aceste informații se adaugă notei informative a lui „Macarie" din 11 noiembrie, în care acesta relata despre faptul că Maria Chiracu menținea legătura cu Carmen Popescu, că ar fi trimis alte scrisori la „Europa Liberă", la Conferința de la Madrid și lui Paul Goma (prin Ștefania Todică) și că a expediat o scrisoare deschisă Congresului al XII-lea al PCR, în care

[80] Idem, dosar nr. 10758, vol. 1, ff. 4-9.

[81] Peste câteva zile, „Macarie" aduce amănunte noi: „a fost din nou în audiențe la tov. Zdrenghea [de la Pașapoarte, n. O. D.], care i-a spus că nu o poate ajuta acum cu nimic, că nu mai are nici o posibilitate până nu se eliberează din închisoare soțul, că nu este de vină cu nimic, singura vinovată fiind Chiracu Mariana, de care s-a rugat în genunchi în fața ușii acesteia să primească pașaportul pentru plecare și aceștia nu au ascultat" (idem, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 41v).

[82] *Ibidem*, ff. 19-20.

amenința că dacă până pe 20 noiembrie nu apare un decret de amnistie și grațiere „își va abandona ambii copii, lăsându-i în grija sorei mamei ei și va trece fraudulos frontiera, fiind ajutată de niște «persoane din Austria», că nu-i este frică că va fi împușcată, cum au mai fost împușcate alte 2 femei care au încercat trecerea frontierei, că a primit asigurări că sunt înștiințate de acest lucru toate organizațiile de afară"[83].

Pe acest document, col. Burac a scris mai multe indicații operative (să i se promită că cererea pentru pașaport va fi reanalizată, „Să i se explice și ei că orice act necugetat ar putea îngreuna situația soțului", „Telefonul să-i fie pus în AST, pe modul și cu buton de întrerupere") și enumeră șapte instrumente care trebuie să fie folosite în urmărirea sa informativă[84]:

„1. ICT (ICDT) – modul buton[85]
2. chei[86]
3. avertizare și menținere în contact[87]
4. filaj în zilele congresului
5. post fix descoperit pt. descurajare – în uniformă[88]
6. surse pt. influențare
7. fotografii la ambasade[89]".

Postul de filaj a fost amplasat rapid, a doua zi după ordinele lui Burac. În plus, „Macarie" a vizitat-o pe Maria Chiracu în fiecare zi,

83 *Ibidem*, ff. 41-43.

84 *Ibidem*, f. 43v.

85 Interceptarea convorbirilor telefonice / interceptarea convorbirilor și discuțiilor interioare prin intermediul telefonului, cu întreruperea convorbirilor când se considera necesar.

86 Obținerea unor copii ale cheilor apartamentului pentru percheziii secrete și instalarea microfoanelor.

87 Metode preventive și de presiune folosite de Securitate; „menținerea în contact" însemna organizarea de către securistul care se ocupa direct de persoana respectivă a unor discuții, la un sediu al Miliției sau în locuri publice, cu scopul de a o convinge să renunțe la a mai pune probleme poliției politice, în caz contrar amenințând-o cu măsuri mai dure.

88 Amplasarea unui milițian în uniformă în preajma locuinței, pentru a arăta fără menajamente (și, astfel, a „descuraja") că persoana respectivă este supravegheată.

89 Darea în consemn a persoanei respective și preluarea fotografiilor de la Direcția a III-a Contraspionaj, care supraveghea ambasadele din București.

ajutând-o chiar la aprovizionare (fileurii fotografiază momentul în care Maria primește niște săculeți de cartofi și-i cară din fața blocului[90]), pentru a-i câștiga încrederea și, apoi, să o convingă să accepte situația.

În ziua de 15 noiembrie 1979, cei care ascultau discuțiile telefonice ale lui Carmen Popescu au anunțat superiorii că se întâmplă ceva suspect: după ce a încercat să sune la „Europa Liberă", a invitat-o la ea pe Maria Chiracu[91]. Însoțită, discret, de fileuri, Maria a mers la prietena sa, care i-a povestit că a telefonat la postul de radio, dar nu a găsit persoana pe care o căuta și că va apela din nou. Aflate în același loc, securiștii au organizat „o descindere", sub acoperirea Miliției și le-au reținut. Fileurii care erau pe urmele Mariei Chiracu au raportat: „Menționăm că la orele 15,15 au mai intrat la adresa sus-menționată doi indivizi, cunoscuți de dv" (adică „milițienii"). Peste 15 minute, cele două doamne „și cei doi indivizi", au ieșit și „au fost conduși la autoturismul 31 B 695, ce aparține organelor de miliție"[92].

Ofițerii de Securitate care se ocupau de Maria Chiracu și de Carmen Popescu au raportat această reușită deosebită. Ei susțineau că au avut informații din filaj și tehnică operativă. Col. Popa Traian afirma că descinderea „pe linie de miliție" s-a organizat pe motivul că nici una dintre ele nu avea serviciu și că ambele au fost reținute și duse la Circa 3 Miliție, „unde au fost cercetate și s-a întocmit dosar de contravenție conform D. 153/70[93] – fiind trimise în judecată la Judecătoria Sect. 6 din str. Știrbei Vodă"[94]. Lt-maj Bărbulescu Adrian (securistul care o supraveghea pe Carmen Popescu) indică adevăratul motiv al deciziei precipitate: pentru că cele două au stabilit „să comită acte de dezordine publică cu ocazia acțiunii «Viitorul», s-a trecut la reținerea lor"[95].

Anchetate în acea zi, Maria și Carmen au fost reținute și peste noapte, pentru ca, în dimineața următoare (16 noiembrie 1979) să

[90] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 79v.

[91] Idem, dosar nr. 2227, vol. 1, f. 69.

[92] Idem, dosar nr. 460746, vol. 1, ff. 46, 79.

[93] Decretul nr. 153 din 24 martie 1970 pentru stabilirea și sancționarea unor contravenții privind regulile de conviețuire socială, ordinea și liniștea publică.

[94] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 67759, f. 15v.

[95] Idem, fond Informativ, dosar nr. 2227, vol. 1, f. 69.

fie judecate și condamnate, în baza Decretului nr. 153/1970. Carmen Popescu a fost pedepsită cu închisoare contravențională de 5 luni, „pentru mod de viață parazitar, anarhic”, iar Maria Chiracu a primit doar o amendă de 2000 de lei, pentru că avea în grijă doi copii minori. Recursul s-a judecat în 17 noiembrie, reducându-se doar perioada de închisoare pentru Carmen Popescu, la 4 luni[96].

De la Judecătorie, Maria Chiracu a fost dusă din nou la Circa 3 de Miliție, unde ofițerii de Securitate au avertizat-o să înceteze orice contact cu persoane „anarhice și protestatare, instigante (sic!) la acțiuni de dezordine publică și alte fapte antisociale”. Amenințarea era foarte categorică: „este pentru ultima dată când organele de judecată au mai dat dovadă de clemență în cazul ei, dar pe viitor se va apela la autoritatea tutelară pt. întreținerea copiilor iar ea va fi judecată și condamnată la închisoare contravențională pt. constituire în grup parazitar și anarhic. I s-a atras atenția să evite contactul cu astfel de persoane, să refuze chiar să fie vizitată, să se ocupe doar de creșterea și educarea copiilor și să se încadreze în muncă”. Maria Chiracu a promis că se va supune „recomandărilor”, iar securistul nota (col. Popa Traian[97]), satisfăcut, că teama Mariei să nu fie condamnată la închisoare era o garanție că-și va respecta făgăduința[98].

Informatorul „Macarie”, care a raportat Securității despre efectul arestării și condamnării, susținea că, în anchetă, Mariei Chiracu i s-ar fi reproșat că a tatonat, împreună cu alte persoane, zona de graniță de la Turnu Severin pentru a fugi din țară. Din acest motiv, a fost amenințată că ar putea fi omorâtă: „poza ei a fost difuzată la toate zonele de frontieră și că ar putea fi împușcată dacă va apărea în zonă”[99].

De la Miliție, însoțită de fileuri, a mers acasă. În zilele următoare, domiciliul i-a fost pus sub control strict și s-au organizat „posturi de așteptare”[100].

---

[96] *Ibidem*, ff. 69-70; idem, fond Rețea, dosar nr. 67759, f. 15v.

[97] Alias „Marcu”, așa cum s-a prezentat Mariei Chiracu (idem, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 2, f. 10).

[98] Idem, fond Rețea, dosar nr. 67759, f. 15v.

[99] Idem, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 2, ff. 9-10.

[100] *Ibidem*, vol. 1, f. 78.

Amenințarea că va avea soarta lui Carmen Popescu dacă nu se potolește și-a atins scopul: Maria Chiracu, îngrozită că ar putea fi condamnată la închisoare, a renunțat la orice contact cu prietenii, și-a anunțat familia că vrea chiar să nu mai iasă din casă, pentru a nu fi bănuită de ceva ilegal, că nu va mai crede în „minciunile de la Europa Liberă" și că sigurul lucru în care speră este promisiunea ofițerilor că vor fi lăsați să plece din țară după eliberarea lui Paul[101].

Documentele nu surprind emoțiile și zbuciumul prin care au trecut copiii familiei Chiracu. Ei au fost martorii protestului din septembrie 1978, a intrării prin forță a milițienilor în casă și a reținerii tuturor membrilor grupului (au fost reținuți și ei?), au observat că apartamentul le era supravegheat fără menajamente pentru a o speria pe mama lor, au suferit din cauza lipsurilor materiale deosebite, descurcându-se doar cu ajutorul rudelor, fiind despărțiți de tatăl lor. În plus, mama le era luată adesea de milițieni de acasă și revenea după mai multe ore, speriată. În 15 noiembrie 1979, însă, „programul" impus de supraveghetori a fost diferit: mama lor, care plecase la o prietenă, nu s-a mai întors în acea seară. A doua zi după-amiază a revenit și primul pe care l-a întâlnit a fost Cornel (fiul cel mare, de 12 ani), care se juca în parcul din apropierea blocului. Tot Cornel a răspuns în acea seară la telefon și a comunicat unei doamne că mama lui se odihnește, pentru că toată noaptea a fost la miliție și abia a venit acasă[102].

Recrutarea

Amenințată, izolată, cu o situație materială din ce în ce mai precară / trăind în lipsuri din ce în ce mai mari, Maria Chiracu a rămas în atenția ofițerilor de Securitate.

După eliberarea din închisoare (la 14 martie 1980), ofițerul care se ocupa de Carmen Popescu (lt-maj Bărbulescu Adrian de la Serviciul 150 din SMB) a propus noi măsuri pentru urmărirea opozantei. Printre ele, „contactarea și exploatarea informativă" a mai multor persoane, în scopul „cunoașterii intențiilor de viitor ale obiectivei, a anturajului acesteia cât și pentru influențarea și dezinformarea ei". Între aceste

[101] *Ibidem*, vol. 2, ff. 11-13.

[102] *Ibidem*, vol. 1, f. 48; *ibidem*, vol. 2, ff. 14-15.

persoane era și Maria Chiracu, iar Bărbulescu miza că va fi convinsă să accepte din cauza situației sale personale deosebit de grele: „se va exploata faptul că nu are serviciu iar soțul este în penitenciar, în ambele cazuri i se pot face unele avantaje”[103]. Planul a fost avizat de șeful Serviciului 150 SMB, col. Popa Traian, și aprobat de col. Burac.

Prin urmare, în lunile aprilie și mai 1980, doi ofițeri (Popa și Bărbulescu) au chemat-o pe Maria Chiracu de mai multe ori la discuții și au mimat preocuparea față de situația sa: se descurcă greu, pentru că nu mai are economii, trăiește din ajutorul părinților și al surorii sale; o povară în plus erau pachetele pe care trebuia să le facă pentru Paul și costul de transport până la penitenciar, iar din acest motiv, de aproape 1 an nu i-a dus pe copii să-și vadă tatăl; voia să se angajeze la cooperativa „Arta lemnului”, dar avea probleme din cauza nefinalizării studiilor gimnaziale. Ofițerii i-au promis că o vor ajuta să iasă din situația disperată în care se afla: „organele noastre îi înțelege (sic!) situația dificilă în care se află, fapt pentru care ar putea să fie ajutată, prin găsirea unui loc de muncă sau prin aducerea soțului în penitenciarul București, însă aceasta depinzând (sic!), în mare măsură și de atitudinea și comportarea ei ulterioară”. Întrebată despre prieteni, Maria a recunoscut că a vorbit la telefon cu familia Jelev și cu Carmen Popescu, pentru a evita să fie acuzată dacă le-ar fi vizitat. Ofițerii au îndemnat-o s-o viziteze pe Carmen, iar, apoi, să le comunice despre ce discută, pentru că scopul lor era să prevină ca Popescu să comită „acte necorespunzătoare ordinii sociale și de drept din țara noastră” și, din acest motiv, să fie condamnată din nou[104].

Mințită și amenințată că doar Securitatea putea să o ajute fără a-și crea alte probleme și că prietena ei, Carmen, trebuie sfătuită să se liniștească, pentru a nu fi iarăși închisă, Maria Chiracu acceptă să colaboreze cu Securitatea. Astfel, lt-maj Bărbulescu Adrian a propus, la 28 mai 1980, s-o includă în rețeaua sa informativă, prin șantaj: „Considerăm că recrutarea lui Chiracu Maria se poate face având în vedere interesul major al acesteia de a-și rezolva unele probleme familiale, la care poate fi sprijinită de organele noastre cu respectarea legilor în vigoare”[105].

---

[103] Idem, dosar nr. 2227, vol. 1, ff. 100-101.

[104] Idem, fond Rețea, dosar nr. 67759, ff. 4-7, 11.

[105] *Ibidem*, f. 7.

Pentru Maria, colaborarea a însemnat un pact verbal între ea și ofițer: nu a semnat un angajament și a insistat ca acest lucru să fie păstrat secret; în schimb, relatările sale se transformau în rapoarte informative ale ofițerului, în numele lui „Dumitru Mariana”[106].

În dosarul lui Carmen Popescu am găsit cinci asemenea rapoarte informative, pentru perioada 30 mai – 23 septembrie 1980. Pentru a-și arăta bunăvoința / puterea, la începutul lunii iulie 1980 Paul Chiracu a fost transferat de la Poarta Albă la Penitenciarul București, unde Maria l-a vizitat[107]. Încurajată că securiștii au ajutat-o, Maria Chiracu a acceptat să-i transmită lui Carmen Popescu ceea ce era învățată de ofițeri și să o viziteze în anumite zile, alese, operativ, tot de securiști (se ocupa lt-col. Drăghiceanu Gheorghe)[108].

În august 1980, Paul a fost eliberat din penitenciar. Întreaga familie Chiracu a primit pașapoarte și a emigrat în SUA în februarie 1981[109].

Paul Chiracu în detenție

Pentru a-și ispăși pedeapsa, Paul Chiracu a fost dus la Penitenciarul Poarta Albă, jud. Constanța. Aici a fost sub supravegherea permanentă a ofițerului de contrainformații, lt-col Anane Ivan[110], care i-a deschis dosar de supraveghere informativă pe motivul că avea „manifestări dușmănoase la adresa comuniștilor, manifestări huliganice, antisociale, solicitând emigrarea în Occident”[111]. La solicitarea lui Anane, comandantul penitenciarului a aprobat deținerea lui Chiracu numai „pe cameră” (secția a II-a interioară) și nu i-a permis să fie scos la muncă, pentru a nu intra în contact cu prea mulți deținuți. În același timp, în celulă au fost introduși informatori („Nicolae Grigorescu”, „Mihai”) ai ceistului, care erau verificați prin microfoanele instalate acolo. Tot pe la ceist treceau toate scrisorile pe care Paul Chiracu

[106] *Ibidem*, f. 9.

[107] Idem, fond Informativ, dosar nr. 2227, vol. 1, f. 182.

[108] *Ibidem*, ff. 182, 193.

[109] Idem, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 111.

[110] Anane Ivan – http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/ANANE%20IVAN.pdf – consultat la 13.04.2022.

[111] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 10.

le trimitea, respectiv le primea în penitenciar, iar cele considerate importante erau reținute din circuit și anexate la dosar. Un informator-cheie al ofițerului de contrainformații era subofițerul de la sectorul vizite („Moise Ion”), prin care erau controlate toate persoanele care îl vizitau, scrisorile și pachetele. În timpul vizitelor, discuțiile urmau să fie controlate cu microfoanele instalate în spațiul special amenajat[112].

Informațiile obținute în penitenciar (de către lt-col. Anane și lt. Vulpoiu Gheorghe[113]) erau transmise, rapid, către Securitatea Municipiului București, care coordona urmărirea informativă a celor doi soți și hotăra măsurile și instrumentele de folosit pe lângă Maria Chiracu[114].

În nici o țară din lume nu se minte atât de mult ca în țara noastră[115]. *Ion Ștefan în detenție*

Ion Ștefan a fost considerat inițiatorul grevei și al protestului din septembrie 1978, iar judecătorii l-au condamnat la pedeapsa cea mai grea – 4 ani de închisoare. Pentru ispășirea pedepsei a fost deținut în Penitenciarul Galați, unde a ajuns în 26 februarie 1979[116]. Nemulțumit de sentință, la Galați a luptat pentru a fi eliberat, susținând că procesul a fost o înscenare, iar infracțiunea pentru care a fost condamnat, o invenție. În urma intervenției brutale a forțelor de ordine, a anchetei făcută de ofițeri de Securitate și a modului în care a fost organizat procesul (toată lumea văzuse că sala și întreaga judecătorie era înțesată de „cetățeni” foarte atenți la ce se întâmpla), Ion Ștefan devenise conștient că acțiunea grupului era considerată și de către autorități o chestiune politică, deci în responsabilitatea

---

[112] *Ibidem*, f. 11.

[113] Vulpoiu Gheorghe – http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/VULPOIU%20GHEORGHE.pdf, consultat la 13.04.2022; în 2011, Curtea de Apel București a constatat calitatea de lucrător al Securității – http://www.cnsas.ro/documente/monitoare/2012/Vulpoiu%20Gheorghe.pdf, consultat la 13.04.2022.

[114] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 20.

[115] Ion Ștefan către informatorul „Diaconu Ion” în Penitenciarul Galați, ianuarie 1981 (idem, dosar nr. 2792, vol. 1, f. 41).

[116] *Ibidem*, f. 6.

Securității, iar pedeapsa pe care a primit-o era o camuflare a represiunii împotriva celor care făceau probleme regimului comunist. El nu se temea să afirme că era deținut politic și nu huligan, așa cum fusese condamnat[117].

Încă din primele săptămâni de detenție, Ion Ștefan a ieșit la raport la comandantul penitenciarului și la ofițerul de contrainformații, cărora le-a spus că este nevinovat și cere să fie eliberat. Pentru că nu a primit răspunsuri pozitive, la 4 martie 1979 a declarat greva foamei, în semn de protest, și, apoi, a refuzat să fie alimentat artificial. În 22 martie, ofițerul de contrainformații și procurorul l-au vizitat în celulă, „căutând să-l convingem să renunțe la greva foamei, iar problemele judiciare să le rezolve legal, dar nu a vorbit deloc fiind foarte slăbit, din semnele pe care le-a făcut am înțeles că nu este de acord". Speriat, ceistul (cpt. Pintilie Dumitru[118]) solicită comandantului și medicului să-l transfere la Penitenciarul spital București, „pentru a preveni moartea acestuia în celulă"[119]. Până la urmă a fost convins să renunțe la greva foamei după ce i s-a promis că va fi eliberat după executarea a 1/3 din pedeapsă[120].

În iunie 1979, Ion Ștefan a fost luat în evidența Contrainformațiilor militare de la Penitenciarul Galați. Izolat de ceilalți deținuți, în celulă cu el a fost introdus informatorul „Ivașcu", având misiunea să raporteze ofițerului de contrainformații discuțiile lor și să-l „influențeze pozitiv"[121].

De la începutul lunii decembrie 1979, toate documentele Securității strânse pe numele lui Ion Ștefan vor fi adunate într-un dosar de urmărire informativă (DUI „Mecanicul"), în sarcina ceistului de la Galați, cpt. Pintilie Dumitru. Noua formă de urmărire a fost aprobată de șeful Serviciului Contrainformații Penitenciare

---

117 *Ibidem*, f. 8.

118 Pintilie Dumitru – http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/PINTILIE%20DUMITRU.pdf – consultat la 13.-4.2022; în 2011, Curtea de Apel București a constatat că Pintilie a avut calitatea de lucrător al Securității – http://www.cnsas.ro/documente/monitoare/2015/Pintilie%20Dumitru.pdf – consultat la 13.04.2022.

119 ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 2792, vol. 1, f. 6.

120 *Ibidem*, f. 27.

121 *Ibidem*, ff. 5, 7-8.

din Direcția a IV-a (Contrainformații militare), col. Calotă Petru[122]. Motivul urmăririi era faptul că fusese „semnalat informativ că are unele manifestări cu așa zisele «drepturi ale omului, care nu s-ar respecta în țara noastră» și are intenții de stabilire în străinătate după punerea sa în libertate". „Sarcinile acțiunii informative" merită prezentate *in extenso*:

„1. Izolarea sa față de alți deținuți pentru a nu-i permite să mai desfășoare propagandă dușmănoasă la adresa politicii partidului și statului nostru, precum și de emigrare.
2. Prevenirea creării unor canale ilegale pentru a lua legătura cu rudele sau relațiile sale din exterior în vederea transmiterii unor date sau informații din detenție.
3. Influențarea deținutului Ștefan Ion de a renunța la activitatea sa dușmănoasă de denigrare a realizărilor statului nostru și de a polariza în jurul său deținuți cu care să plece din țară.
4. Stabilirea modului cum vrea să acționeze pentru a obține plecarea din țară, prin intermediul cui și documentarea acestei activități".

Pentru îndeplinirea acestor obiective, se propuneau mai multe măsuri: dirijarea informatorilor („Ivașcu" și „Pavlov") și infiltrarea unui al treilea, care să-i verifice pe primii doi, să-i câștige încrederea lui Ion Ștefan și să-l convingă să renunțe la ideile sale; introducerea deținutului într-o celulă cu microfoane („mijloace speciale"); supravegherea sa și prin sectorul vizite, pentru a ști de cine este căutat, să i se controleze pachetele și scrisorile primite și trimise; ofițerul (ceistul penitenciarului) să-l cheme periodic la discuții (pentru a-l determina „să renunțe la activitatea ostilă"). Dacă aceste măsuri ar fi dat roade și deținutul „va manifesta vădite tendințe de îndreptare și de respectarea legilor", atunci urma să fie scos la muncă, la fabrica de împletituri. Alte măsuri vizau cooperarea strânsă cu Securitatea Municipiului București, pentru supravegherea apropiaților lui Ion

[122] Calotă Petru – http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/7407_001%20fila%20121,%20123.pdf și http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/CALOTA%20PETRU.pdf – consultate la 13.04.2022; în 2005, Colegiul CNSAS a decis că a fost agent al organelor de securitate, ca poliție politică – http://www.cnsas.ro/documente/monitoare/2005/MO%202005.12.28_924.pdf – consultat la 13.04.2022.

Ștefan: controlul secret al corespondenței membrilor familiei sale, pentru a se preveni transmiterea de informații „la diferiți străini sau elemente ostile"; „cunoașterea întregii activități a familiei și a relațiilor deținutului și intențiile acestora cu sprijinul ce vor să-l acorde acestuia"; identificarea celorlalți membri ai grupului pentru a ști dacă ia legătură cu ei[123].

„Pavlov" raporta, la 10 decembrie 1979, că Ion Ștefan, din celula nr. 43, comunica „la chiuvetă" cu Nicolae Dascălu, unul dintre cei care încercase să continue organizarea SLOMR-ului după arestarea inițiatorilor săi și fusese condamnat. Dascălu i-a transmis lui Ion Ștefan că știe de el, că autoritățile ar fi arestat 2000 de persoane, dar că sunt încă și mai multe în libertate, care nu vor renunța să lupte pentru a pleca din țară[124].

Ion Ștefan decide să recurgă, din nou, la o formă extremă de protest (să nu mai primească hrană caldă de la cazan) la începutul lunii februarie 1980, pentru a-i forța pe ofițerii din penitenciar să-l propună comisiei de eliberare înainte de termen și să i se răspundă la scrisorile trimise conducerii de partid și de stat. Pentru că, la 13 februarie, nu și-a auzit la difuzor numele în lista celor care fuseseră propuși comisiei, a decis să nu mai mănânce nimic și să nu primească nici pachetele trimise de mama sa. Informatorul „Gălățeanu" a raportat ceistului, care a încercat să-l convingă să reintre în programul penitenciarului, pentru că ar putea fi eliberat înainte de termen doar dacă are o comportare ireproșabilă[125]. În schimb, col. Marinescu Petrică din Securitatea Municipiului București, unul dintre coordonatorii măsurilor luate împotriva membrilor grupului, propunea niște măsuri dure: prin conducerea penitenciarului, „se va organiza să fie scos din refuz de hrană", pentru că abia în luna septembrie îndeplinește condițiile pentru eliberarea înainte de termen, dar trebuie să aibă o comportare bună; gardienii să-i facă raport pentru că nu respecta regulile impuse în penitenciar (acceptarea hranei era una dintre ele) și să fie pedepsit disciplinar; iar ultima metodă seamănă cu ce i se va întâmpla, peste ani, lui Gheorghe Ursu: „Consider necesar a se

123 ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 2792, vol. 1, ff. 1bis-4.

124 *Ibidem*, ff. 15-16.

125 *Ibidem*, ff. 22-23.

selecționa un număr de 3-4 deținuți care să fie introduși cu el în cameră, fiind instruiți să ia în derâdere intențiile lui de plecare din țară, *să-l determine* [subl. m.] să iasă din refuzul de hrană și să renunțe la activități care contravin regulilor de detenție". Această propunere nu a fost aprobată de col. Calotă, care a ordonat ca influențarea lui Ion Ștefan să se facă doar prin rețeaua informativă[126].

Din 25 februarie 1980, Ion Ștefan a fost lăsat singur în celulă, iar gardienii au primit misiunea să-l supravegheze strict. Șeful Serviciului de Contrainformații Penitenciare, col. Calotă, a ordonat ca două copii ale documentului care conținea această informație să fie trimise la Securitatea Municipiului București, respectiv la Direcția a VI-a Cercetări Penale din DSS[127]. Cele două instituții erau în măsură să ofere rezolvarea cazului: SMB pentru că organiza toate măsurile împotriva membrilor grupului „Drumul Taberei", iar Cercetările Penale ale Securității pentru că erau Direcția care hotărâse „finalizarea" cazului prin condamnarea pentru o faptă de drept comun.

După aproape o lună de greva foamei, Ion Ștefan a fost transferat la Penitenciarul Spital București, „pentru a se trata"[128]. Pentru că nici la în spital nu a vrut să mănânce, iar perioada de „tratament" s-a prelungit, la 3 iunie 1980 de la Galați a fost urmat de umbra sa – dosarul de urmărire informativă, care a fost preluat de ofițerul de contrainformații al spitalului, lt. Burgui Marin[129]. În iulie, pentru că Ștefan continua să refuze hrana și era menținut în viață doar cu ajutorul medicamentelor, ofițerul nota că nu era în stare nici măcar să vorbească, iar când încerca era „incoerent și nesigur". Cu toate acestea, reușea să transmită procurorului unității medicale și reprezentanților Ministerului Justiției că este nevinovat, iar condamnarea sa un abuz. Lt. Burgui l-a dat „în grija" informatorilor „Ionescu", „Marinescu" și a colaboratoarei „Rodica", instruiți să-l supravegheze „în perioadele de luciditate" și să raporteze dacă ia legătura cu cineva din spital sau din exterior. Dacă medicii și

[126] *Ibidem*, f. 22.

[127] *Ibidem*, f. 26.

[128] *Ibidem*, f. 27.

[129] Burgui Marin – http://www.cnsas.ro/documente/monitoare/2006/Burgui%20Marin.pdf – consultat la 13.04.2022; în 2006, Colegiul CNSAS a decis că a fost agent al poliției politice comuniste – http://www.cnsas.ro/documente/monitoare/2006/Burgui%20Marin.pdf – consultat la 13.04.2022.

informatorii reușeau să-l pună pe picioare, iar Ion Ștefan trebuia să fie mutat într-un alt salon, ofițerul propunea să fie aleasă o cameră „dotată" cu microfoane („mijloace speciale TO"), iar urmărirea informativă să continue[130].

Ion Ștefan a acceptat să mănânce abia de la jumătatea lunii august, după ce un procuror i-a promis că va fi eliberat și i se va da pașaport. A fost mutat pe secția medicală și pentru că în salon nu se puteau instala microfoane fără riscul deconspirării, pe lângă deținut au fost dirijați informatorii „Fixon", „Bosnoșanu", „Titi Munteanu" și „Nicola". Comisia de eliberare condiționată, care s-a întrunit la începutul lunii septembrie, l-a amânat pentru 4 luni, motivând că „a avut o comportare refractară față de cadrele medicale din spital, care veneau să-i facă tratamentul adecvat". Dezamăgit, Ion Ștefan spunea că nu mai are încredere în nimeni, pentru că a fost mințit de toată lumea, dar că nu va renunța să lupte pentru a pleca în Occident, unde „libertățile cetățenești sunt mai mari", iar din SUA, unde vrea să ajungă cu orice preț, va vorbi la postul de radio „Europa Liberă" despre încălcările drepturilor omului în RSR. Întremat după greva foamei, la mijlocul lunii noiembrie, informatorul „Nicola" raporta că Ion Ștefan îi instigă pe ceilalți deținuți la acte de nesupunere și indisciplină pentru că nu li se acordă drepturile legale de hrană[131].

Pentru că nu mai avea nevoie de tratament medical, la 5 decembrie 1980 a fost trimis înapoi la Penitenciarul Galați, unde a fost preluat de căpitanul Pintilie și de informatorii „Gălățeanu" și „Diaconu Ion". Ion Ștefan a continuat să fie nemulțumit, iar autoritățile l-au pedepsit din nou: la 20 ianuarie 1981, comisia de eliberare condiționată l-a amânat pentru alte 4 luni, pe motiv că „nu este receptiv la procesul de reeducare". După contestația pe care a făcut-o la Judecătoria Galați, cu argumente că îndeplinește criteriile pentru eliberare (a respectat regulamentul și a avut o comportare bună), a primit răspuns că va fi eliberat la 3 martie[132].

Securistul penitenciarului avea la dispoziție ceva mai mult de o lună pentru a-l convinge pe Ion Ștefan să renunțe la emigrare și să

---

[130] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 2792, vol. 1, ff. 29-30.

[131] *Ibidem*, ff. 30-39.

[132] *Ibidem*, ff. 39-42.

fie eliberat „reeducat”. Pentru aceasta, a propus mai multe măsuri: informatorii să-l influențeze pozitiv pe baza materialelor din presă despre „condițiile de viață care îl așteaptă în capitalism”; prin „compartimentul reeducare” să se discute cu el „pe teme de patriotism, de istorie evocând momente din istoria poporului nostru, despre condițiile mizerabile de trai în special pentru emigranți”; să nu fie scos la muncă, pentru a putea fi controlat prin informatori și pentru a nu-i influența pe ceilalți deținuți[133].

Ion Ștefan a fost eliberat la 3 martie 1981, cu toate că reeducarea nu-și atinsese scopul – securistul îl caracteriza ca fiind „refractar la procesul de reeducare, dând dovadă de fanatism privind plecarea din țară”. Dosarul său de urmărire informativă a fost transferat la Securitatea Municipiului București, imediat după revenirea acestuia în Capitală, fiind preluat de aceiași ofițeri care se ocupaseră și de familia Chiracu (cpt. Ionescu Silvestru și col. Popa Traian)[134]. Ofițerii și-au propus să-l „țină în contact” pentru a-l convinge să nu facă probleme („în scopul cunoașterii și prevenirii unor eventuale acte de dezordine ce ar putea să afecteze climatul social politic din capitală”). De cealaltă parte, neobosit, Ion Ștefan a continuat să facă demersuri pentru a obține pașaport. Una dintre metode a fost să ceară audiențe, săptămânal, la comisia de sector care se ocupa de pașapoarte, ceea ce-i obliga pe securiști să „participe cu regularitate” la ședințele acesteia[135].

În octombrie 1981, Ion Ștefan și mama sa au primit pașapoarte pentru plecarea definitivă din țară, în SUA. Prin urmare, dosarul de urmărire informativă pe numele său a fost închis la 11 ianuarie 1982, după aprobarea șefului SMB, col. Dănescu Gheorghe[136].

[133] *Ibidem*, ff. 44-45.

[134] *Ibidem*, ff. 46-47.

[135] *Ibidem*, ff. 60-61.

[136] *Ibidem*, f. 63.

Protestul din Drumul Taberei modifică ordinele Ministerului de Interne

Modul în care au ales să protesteze, în septembrie 1978, persoanele din „Grupul Drumul Taberei”, precum și numărul din ce în ce mai mare de al nemulțumiților, care căutau să-și prezinte public doleanțele, au determinat schimbarea modului de reacție a MI. La începutul lunii aprilie 1979, ministrul de interne, George Homoștean, și șeful DSS, Tudor Postelnicu, au aprobat „Dispozițiunile privind întocmirea planurilor unice de intervenție pentru menținerea și restabilirea ordinii și liniștii publice”. Se enumerau mai multe situații pentru care era necesară intervenția: dezordine la manifestări cu public numeros (sportive, culturale etc.); „manifestații cu caracter protestatar sau anarhic” ale unor studenți străini și alți cetățeni aflați temporar în RSR, în legătură cu evenimente politice internaționale; „constituirea în grup și încercarea de a se manifesta public a unor elemente care revendică nejustificat rezolvarea a diferite probleme personale”; încercarea unor persoane de a forța să ajungă la organe ale puterii de partid și de stat; „acțiuni turbulente ale elementelor care, influențate de propaganda dușmănoasă a unor posturi de radio străine sau secte religioase, se dedau la acte de dezordine și ostile statului, *afișează lozinci sau pancarte cu conținut dușmănos, se blochează în locuințe personale, declară greva foamei* [sbl. m.] sau comit alte fapte prin care afectează ordinea și liniștea publică”. Urmau detalii despre realizarea acestor „planuri unice de intervenție”, locurile pentru care se elaborau, forțele care trebuiau implicate și regulile generale pentru modul de acțiune. Documentul era semnat de gl-mr Moise Vasile (adjunct al ministrului), gl-mr Nuță Constantin (adjunct al ministrului și șef al IGM), gl-mr Martiș Luigi (comandantul Trupelor de Securitate) și gl-mr Briceag Gheorghe (comandantul Pompierilor)[137].

Îngrijorarea era justificată de efectul public deosebit al unor asemenea manifestări, pentru că scopul autorităților comuniste era ca despre adevăratele motive ale unor proteste să știe cât mai puține persoane, pentru a nu se produce o solidarizare în masă. „Modelul”

[137] Idem, fond MI-Direcția Secretariat-Juridică, dosar nr. 3637, vol. 3, ff. 83-88.

protestului din Drumul Taberei, despre care publicul din România a aflat prin scrisoarea difuzată la „Europa Liberă", a fost aplicat și de alți cetățeni, aflați în situații similare. În arhiva postului de radio „Europa liberă", Manuela Marin a descoperit scrisoarea lui Gheorghe Gruiță, din Cisnădie, jud. Sibiu, care, în 1982, pentru că era persecutat de mai mulți ani de autorități din cauză că ceruse să emigreze, a intrat în greva foamei, împreună cu familia, și a afișat pe acoperișul casei, din centrul orașului, o placardă „prin care mi-am cerut dreptul de a mă stabili în RFG". Anchetat cu brutalitate la sediul Miliției, în cele din urmă Gruiță a obținut ceea ce a solicitat[138].

Concluzii

Mi-am propus să prezint și să devoalez metodele și instrumentele folosite de Securitate pentru pedepsirea și urmărirea informativă a unor persoane, care cereau respectarea acordurilor internaționale semnate de RSR. Deși opțiunea stabilirii cetățenilor români în străinătate era recunoscută de statul român, iar Securitatea era doar una dintre instituțiile care făcea verificări „de rutină" în parcursul birocratic al acordării pașaportului, modul de lucru în „Acțiunea *Drumul Taberei*" demonstrează că poliția politică a decis și a coordonat toate măsurile represive și de descurajare, încălcând drepturile universale ale omului și legislația valabilă la acea dată în țară.

Deși condamnați pentru o infracțiune de drept comun (tulburarea ordinii și liniștii publice), Securitatea a fost instituția care a decis modalitatea de „finalizare" a cazului și a coordonat ancheta penală, a organizat și a supravegheat procesul și urmărirea persoanelor în închisoare și a familiilor în libertate, folosind toate metodele de influențare, avertizare, amenințare, constrângere, dar, în final, cedând hotărârii lor de a nu renunța la plecarea definitivă din țară. Din această perspectivă, deși nu am descoperit în arhiva

[138] Manuela Marin, *Drepturile omului la Radio Europa Liberă*, în Dalia Báthory, Ștefan Bosomitu, Cosmin Budeancă (coordonatori), „România de la cmunism la postcomunism. Criză, transformare, democratizare. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc", volumele XIV-XV, 2019-2020, Iași, Editura Polirom, 2020, p. 275.

fostei Securități decât dosarele a trei persoane implicate, ele sunt dosare-școală pentru metodele folosite de poliția politică pentru anihilarea celor considerați opozanți ai regimului. Pentru că doar cei care se opuneau și nu erau convinși, prin nici o metodă, să se supună, obțineau, într-un final, pașaport de emigrare și pierdeau, astfel, „cinstea" de a fi cetățean al unei țări care-și trăia „epoca de aur".

Cei 16 nu au fost, de la început, niște opozanți, nu s-au manifestat împotriva regimului comunist din motive politice explicite, deși motivele economice sunt rezultat al situației politice. Singurul lucru pe care l-au cerut și pentru care s-au luptat până când au învins a fost să fie lăsați să plece din țară, pentru a duce o viață mai bună. Din cauza reacției autorităților (refuzul declarat de a le soluționa pozitiv cererile și amenințări), ei au început să vorbească despre lipsa de libertate în țară, despre nerespectarea drepturilor omului și au trimis memorii reprezentanțelor diplomatice ale unor țări occidentale din București. După condamnarea unora dintre ei, cu ajutorul neînfricatei Carmen Popescu, familiile rămase în libertate au reușit să trimită scrisori postului de radio „Europa Liberă", iar Amnesty International i-a inclus pe Nicolae Jelev și pe Paul Chiracu în rapoartele sale care semnalau nerespectarea drepturilor omului în România.

Acest caz demonstrează, o dată în plus, că din anii '70, după decizia partidului-stat că în România nu mai există deținuți politic[139], Securitatea își camufla represiunea prin condamnarea pentru infracțiuni de drept comun (de exemplu, tulburarea ordinii și liniștii publice). Miliția, în schimb, era folosită ca instrument și paravan

[139] Conferința Națională a PCR din decembrie 1977 a adoptat un document intitulat *Cu privire la perfecționarea conducerii tuturor sectoarelor de activitate, a legislației Republicii Socialiste România, a activității organelor de justiție și ale Ministerului de Interne, precum și măsuri privind dezvoltarea democrației socialiste*, în care se preciza: „odată cu succesele remarcabile în dezvoltarea economico-socială a patriei, s-a îngustat baza socială care generează fapte potrivnice ordinii de drept, s-a creat un cadru nou de afirmare și respectare a legalității. A scăzut numărul infracțiunilor, modificându-se înseși natura și caracterul lor, s-au redus considerabil, practic au dispărut, infracțiunile cu caracter politic împotriva orânduirii sociale și de stat din țara noastră. *Ca o consecință a acestor realități, în statul nostru nu mai există deținuți politici* (subl. m.)" (*Conferința Națională a Partidului Comunist Român, 7-9 decembrie 1977*, București, Editura Politică, 1978, p. 449).

pentru unele metode de lucru ale poliției politice (percheziții corporale și domiciliare – descinderi în locuințe – fără un mandat semnat de procuror, restrângerea dreptului de liberă circulație prin posturi de supraveghere amplasate în preajma locuințelor etc.).

Protestul din cartierul Drumul Taberei nu a fost singular în România la sfârșitul anilor '70. Ceea ce-l individualizează este numărul mare de persoane implicate și durata desfășurării lui. Declararea grevei foamei în sine nu a fost ceva excepțional. Ieșit din comun a fost modul de manifestare publică (afișarea doleanțelor într-un loc foarte vizibil – între geamurile apartamentului de la etajul al treilea) și, de aici, stupoarea autorităților, care nu au îndrăznit să intervină rapid, în forță, pentru că locul era înconjurat de curioși.

Pentru că nu li se aprobau cererile de plecare definitivă din țară, mulți cetățeni au avut curajul să-și arate nemulțumirea prin greva foamei la domiciliu sau încercări de proteste publice, prin afișarea unor pancarte. Asemenea proteste nu puteau fi, din punct de vedere legal, incluse la infracțiuni împotriva securității statului și din acest motiv Ministerul de Interne decidea condamnări pe dreptul comun, pentru tulburarea liniștii publice sau, de cele mai multe ori, pentru „constituirea unor grupuri de persoane care, prin comportarea lor, exprimă o concepție de viață parazitară sau anarhică", așa cum prevedea articolul 1, litera d) din Decretul nr. 153/1970.

Documentarea unor astfel de cazuri se poate realiza doar parțial în acest moment. Arhiva CNSAS pune la dispoziție cercetătorilor și petenților doar documentele emise de fosta poliție politică, însă dosarele penale sunt în custodia Ministerului de Interne. Din aceste motive, cel puțin pentru anii '70 și '80, această arhivă trebuie să devină accesibilă cercetătorilor, iar în cazurile dovedite de camuflare a represiunii politice prin infracțiuni de drept comun dosarele să fie preluate de CNSAS, pentru a deveni publice, iar petenții să-și poată dovedi suferințele îndurate din cauza implicării Securității.

Anexe

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 77, fotografia nr. 1 (față)

- mai multe persoane care privesc și dezaprobau atitudinea și manifestările lui CHIRU și a celor 15 pers. care se aflau în apartamentul lui –

11.09.78

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 77, fotografia nr. 1 (verso)

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 77, fotografia nr. 2 (față)

- Cele 2 pancarde afișate la ferestrele apartamentului lui CHIRU.

11.09.78 -

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 77, fotografia nr. 2 (verso)

77

Vedere de ansamblu a împrejurimilor str. Chilia-Veche, unde domiciliază: Fam. Chiracu, soția și cei doi copii minori.

Ap. 71. Sc. V. et. III. Bloc: A4 unde au fost blocate la familia CHIRACU P. EUGEN cele 16 persoane (grup) din Dr. Taberei.

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 460746, vol. 1, f. 77.

Alina ILINCA
Liviu Marius BEJENARU

AUREL PAMPU ȘI ATRACȚIA COMUNISMULUI

Aurel Pampu and the attraction of communism

Abstract: As Vladimir Tismaneanu argues, the attraction of left-wing radicalism, of Marxist ideology, including of what its Stalinist version meant for intellectual and political circles in the West and Eastern Europe in the 20th century, remains an interesting topic that has not yet been analysed in detail. According to the French historian François Furet, the fascination that the Great October Socialist Revolution held for intellectual circles and beyond was caused by the fact that Soviet Russia began to be seen not as the laboratory of a dangerous political adventure, but as the new home of an experiment in radical social change.

One of the intellectuals attracted by the communist idea was Aurel Pampu. A graduate of the Faculty of Letters and Philosophy in Cluj, Aurel Pampu joined the communist movement in 1925, in his second year at university, when he began to attend the meetings of the Hungarian members of the Communist Right-Wing Party of Romania. In 1936 he went to Paris to prepare his doctoral thesis with Henri Wallon of the Collège de France, the professor he so admired and who was also a member of the French Communist Party, and in the years during the Second World War, when the brilliance of the communist experiment came from anti-fascist culture, Pampu was involved with other compatriots in the French Resistance against Nazism.

After the liberation of France, he remained in Paris until September 1950, when he was expelled by the French authorities for his work in the Romanian National Committee, now regarded as a mere annex of the Romanian People's Republic Legation.

Returning home, Pampu found that he did not fit into the Communist mould here. Regarded with distrust, as a result of his time in France, he remained a non-achiever, finally settling for the status of meteor in the history of Romanian communism and in the pantheon of science.

Etichete: Aurel Pampu, psihologia copilului, Rezistența franceză, Comitetul Național Român, Comitetul Român pentru Repatriere, cultură politică.
Keywords: Aurel Pampu, child psychology, French Resistance, Romanian National Committee, Romanian Committee for Repatriation, political culture.

Dacă Statele Unite au reprezentat principalul centru politic al exilului românesc, este indubitabil că Franța și, în mod deosebit, Parisul au ocupat locul secund. Conform unui raport al Legației României la Paris din iulie 1948, în Franța se găseau, la acea dată, între 6.000 și 8.000 de cetățeni români. Dintre aceștia, circa 4.000 constituiau „vechea emigrație", „emigrația recentă" numărând, la rândul ei, între 2.000 și 4.000 de cetățeni români, stabiliți în perioada interbelică[1].

În ajunul celui de-al Doilea Război Mondial, „câțiva intelectuali români, unii dintre ei foarte tineri, de-abia ieșiți de pe băncile universității, alții mai în puterea vârstei, unii cu capul doldora de vise și de proiecte, alții – așezați și cumpăniți – știind bine ce caută în domeniul propriei meserii, se aflau în Paris"[2].

Foarte mulți dintre aceștia erau atrași de „tradiția universitară franceză, care le permitea să-și ducă la bun sfârșit studiile începute în țară; pe mai toți viața culturală a acestei metropole unice în lume, grație căreia puteau spera nu numai să-și întregească agoniseala culturală cu care plecaseră din țara lor de baștină și care nu era deloc de lepădat, dar chiar – unii dintre ei mai visători sau mai temerari – să intre direct și personal în cercul celor ce dădeau tonul culturii în lume"[3].

Unul dintre cei veniți la Paris în această perioadă a fost și Aurel Pampu. Născut la 3 martie 1904, în comuna Hosman, județul Sibiu,

[1] Ion Calafeteanu, *Politică și exil. Din istoria exilului românesc, 1946-1950*, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 38. Potrivit recensământului efectuat la 31 decembrie 1946 de către autoritățile române, colonia românească număra 4.363 de membri, dintre care 2.317 bărbați, 1.941 femei și 105 copii în vârstă de până la 15 ani (Mihai Sorin Rădulescu, *Les Roumains à Paris: une presence compliquee, 1920-1950*, în „Studii și Materiale de Istorie Contemporană", serie nouă, vol. III, 2004, p. 172).

[2] Mihail Șora, *File dintr-un carnet de amintiri*, în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)*, Institutul de Studii Istorice și Social Politice de pe lângă CC al PCR, Editura Politică, București, 1969, pp. 335-347.

[3] *Ibidem*.

el era fiul unui învățător, care, fiind denunțat, în 1916, de către sașii din comună ca iredentist, deoarece primea cărți și ziare din Vechiul Regat, a fost internat în lagărul de la Sopron, lângă Viena, unde, în iunie 1918, și-a găsit sfârșitul[4].

Aurel Pampu a terminat la Sibiu școala primară și pe cea secundară, cu predare în limba maghiară, iar primele patru clase la liceul maghiar, care a trecut apoi sub administrația românească. Fiind, după cum mărturisea într-o autobiografie, redactată la cererea Securității în perioada 17-19 octombrie 1950, „foarte sărac și orfan, a trebuit să mă lupt pentru existență și să mă întrețin singur. Fiind elev foarte bun, am reușit să trăiesc din lecțiile pe care le dădeam. Astfel, am trecut la Universitatea din Cluj (Facultatea de Litere și Filosofie). Deși student bun și la Universitate și deși bursier, a trebuit să ocup o slujbă la Inspectoratul Școlar din Cluj. Această slujbă am fost nevoit să o ocup mai ales din motivul că a trebuit să o aduc la Cluj și pe sora mea (elevă în clasa I-a a Liceului «Regina Maria») și pe fratele meu (elev în clasa a VI-a de liceu) și chiar pe mama mea, căreia i-am găsit un post de pedagog la Școala Normală de Fete din Cluj”[5].

În perioada studenției, după propriile declarații, Pampu a luat atitudine împotriva mișcărilor antisemite din Universitate, hotărând să nu ia parte „la greva organizată de studenții reacționari, care cereau introducerea lui «numerus clausus» în Universitate”. Ca urmare a acestei acțiuni, a fost huiduit și bătut, „iar «marele consiliu al studenților creștini» a decis excluderea sa din ciclul universitar și luarea insignei studențești”[6].

Și-a susținut licența în Sociologie la Universitatea din Cluj în anul 1927 și a fost ales să reprezinte facultatea în cadrul Societății „Tinerimea română”, unde a obținut un premiu[7]. Primele informații despre mișcarea comunistă le-a aflat în 1925, în al doilea an de facultate, când a început să-i frecventeze pe membrii maghiari ai PCdR,

[4] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 166.

[5] Ibidem. Fratele său, Liviu, a ajuns ofițer, iar sora sa, Eleonora, a absolvit Facultatea de Drept din Cluj (Lucian Nastasă, *„Suveranii” Universităților românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale, vol. I, Profesorii facultăților de filosofie și litere*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2007, p. 159).

[6] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 22.

[7] Ibidem, ff. 166-167.

Aradi Victor și Keresztes Devi, în următorii doi ani parcurgând primele trepte în educația marxistă, când a audiat prelegerile lui Antal Márk, matematician și directorul Liceului „Tarbut", despre unele lucrări ale clasicilor marxiști: Karl Marx, *Capitalul*, August Bebel, *Femeia și socialismul* și Friedrich Engels, *Originea familiei, a proprietății private și a statului* și *Anti Düring. Domnul Eugen Düring revoluționează știința*[8]. Cunoștințele dobândite la aceste seminarii l-au influențat profund, astfel că a încercat să le transpună sub o formă literară în diferite articole în revista „Utopia", pe care a înființat-o în 1929. Revista și-a încetat apariția după numai doi ani, deoarece decanul Facultății de Litere și Filosofie, parcurgând unul din numere, a dorit să știe cine era Oscar Tianu, corespondentul din Noua Zeelandă al revistei, care cita ca sursă o lucrare a Alexandrei Kollontai, colaboratoarea lui Lenin, în care aceasta își prezenta concepția despre căsătorie și familie în regimul comunist. Or, numele așa-zisului corespondent al revistei nu era decât pseudonimul sub care semna Pampu, dispariția acesteia din peisajul publicistic survenind după o campanie de presă bine orchestrată[9].

Cu toate că își manifestase, cel puțin la nivelul lecturilor[10], simpatia față de doctrina comunistă, cariera lui Aurel Pampu nu a avut de suferit. După susținerea licenței, a lucrat timp de trei ani ca bibliotecar la Căminul studențesc „Avram Iancu" al Universității din Cluj, iar în 1930 a fost cooptat asistent universitar în cadrul Laboratorului de pedologie (studiul copiilor) și pedagogie experimentală, înființat de profesorul Vladimir Ghidionescu[11].

Ca asistent al laboratorului, Aurel Pampu a fost atras de cercetările în domeniul psihologiei educației, mai ales în problema limbajului (a sensului și a comunicării), cărora le-a dedicat întreaga sa activitate

---

[8] Ibidem, f. 167.

[9] Ibidem, f. 168. Broșura incriminată se intitula *Familia și statul comunist* și apăruse în traducere românească în 1920 la Cercul de Editură Socialistă din București.

[10] Rememorând anii de studenție petrecuți la Cluj, Nicolae Mărgineanu evocă un episod în care, la unul dintre seminariile profesorului Virgil Bărbat, s-a dezbătut lucrarea lui Nikolai Buharin despre materialismul dialectic și socialismul științific. „În cadrul discuțiilor angajate, Aurel Pampu s-a așezat pe poziții comuniste, chiar dacă în acea vreme partidul comunist era interzis" (Nicolae Margineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat* – http://www.margineanu.ro/psychologist/download/Marturii.pdf – accesat la 7 aprilie 2022).

[11] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 4.

științifică. Fiind influențat, așa cum afirma mai târziu, de „studiile mele marxiste și a educației dialectice, mi-am impus să studiez copilul, nu individual și în eprubetă, cum făcea psihologia burgheză, ci în societate, în stradă, la bariera orașului și la țară, așa cum trăiește el. De aici, știința aceasta nouă, pe care am încercat să o dezvolt – sociologia copilului, în lumina marxismului, așa cum am învățat din primele lucrări ale lui Wallon, ajunse la Cluj”[12].

Prima sa contribuție în problema limbajului a fost conferința pe care a ținut-o la congresul organizației județene a învățătorilor din Cluj, la 29 noiembrie 1931, intitulată *Evoluția limbajului la copil*, și care a fost publicată la 15 decembrie 1931 în nr. 15 al revistei pedagogice-culturale-sociale „Amicul școalei”, „organ oficial al Revizoratului și Comitetului școlar din jud. Cluj”, cu o apariție bilunară și avându-l ca redactor pe Marian Sasu. În această conferință, Pampu s-a referit la faptul că „evoluția limbajului la copil este o problemă foarte recentă în pedagogie”, cu toate că „problema limbajului în sine, atât pe latura sensului psihologic al cuvintelor (semantica), a fost tratată de multă vreme de către lingviști și filologi”. Această întârziere se explica, în opinia lui Pampu, „prin faptul că limbajul la copii apare odată cu primele silabisiri (s-ar putea spune imediat după naștere cu ocazia primului gângurit) și evoluția se încheie încă înainte de intrarea copilului în școală. Or, pedagogii abia în ultimul deceniu au început să se ocupe și cu dezvoltarea fizică și sufletească a copilului de la 0 la 7 ani”[13]. Greutatea acestor cercetări era cauzată de faptul că, „în perioada preșcolară, observația se face aproape numai individual. Cercetări în masă se pot face abia mai târziu: în grădinițele de copii, în școala primară și secundară – când limbajul este mai mult sau mai puțin format. Observațiile cele mai de valoare se pot face de la 0 la 3 ani, când limbajul este în curs de formare”. În finalul articolului, Pampu anunța că „laboratorul de pedagogie experimentală de pe lângă Universitatea din Cluj, în anul școlar 1931-32, și-a propus să studieze, împreună cu studenții specialiști în pedagogie, făcând cercetări experimentale în câteva familii, în grădinițe de copii și în școli primare”, făcând apel și la concursul membrilor corpului didactic primar, pe care îi invita să

[12] Ibidem, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 169.

[13] Aurel Pampu, *Evoluția limbajului la copil*, în „Amicul școalei”, anul VII, nr. 15/15 decembrie 1931, pp. 3-4.

ia parte la ședințele laboratorului, care se țineau în fiecare zi de marți, între orele 14-16, și astfel să le comunice eventualele observații, stabilind, încetul cu încetul, o colaborare strânsă a tuturor educatorilor[14].

În 1933, cercetările sale în domeniul psihologiei limbajului au cunoscut o nouă dezvoltare, fiind trimis la Universitatea din Viena pentru o perioadă de șase luni, la specializare, lucrând cu Anna Freud la „Psychoanalytische Ambulatorium" și audiind cursurile lui Alfred Adler și ale soților Karl Ludwig Bühler și Charlotte Bühler[15]. Neîndoielnic, perioada de specializare pe care a urmat-o la Viena i-a fost de un real folos, dacă avem în vedere că Anna Freud a pus în practică teoriile tatălui ei, având ea însăși contribuții importante la dezvoltarea psihanalizei, mai ales în domeniul psihologiei infantile și a adolescenților[16]. Astfel, Freud a observat că adolescenții devin, adesea, antisociali sau încearcă să se izoleze de alți membri ai familiei. În același timp, adolescenții se văd pe sine ca fiind centrul universului, devenind, în acest fel, narcisiști, iar în fiecare etapă a vieții în care există un instinct sexual crescut, există și pericolul de a dezvolta nevroze sau psihoze, dacă Eul nu este capabil să proceseze impulsurile în mod corespunzător. Anna Freud considera că explicația motivului pentru care adolescenții sunt atât de centrați pe sine ținea de sporirea instinctelor care conduceau la pericol și, drept răspuns, aceștia făceau tot posibilul pentru a se reafirma[17]. Cu toate că, la revenirea sa în țară, Pampu considera că „dialecticienii și revoluționarii unguri de la Cluj mi-au deschis ochii și mi-au arătat că psihanaliza și psihologia individuală a lui Adler nu sunt decât niște filosofii metafizice, menite să îndepărteze atenția intelectualilor de la adevărata explicare a lumii"[18], fostul discipol al lui Sigmund Freud ar fi putut să exercite o anumită influență asupra asistentului universitar de la Cluj, prin ideea sa de „ordine a nașterii", momentul în care intrăm într-o familie, deoarece copiii mai mici, de

[14] *Ibidem*, p. 7.

[15] Lucian Nastasă, *op.cit.*, p. 160.

[16] Marc Pepiol Marti, *Freud: călătorie în adâncurile eului,* Editura Litera, București, 2020, p. 32.

[17] Tom Butler-Bowdon, *50 de clasici – Psihologie. Sinteza celor mai importante 50 de cărți despre minte, personalitate și natură umană,* Editura Litera, București, 2019, pp. 185-186.

[18] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 5.

exemplu, pentru că sunt evident mai mici și mai puțin puternici decât oricine altcineva, vor încerca adesea să depășească orice alt membru al familiei și să devină cei mai capabili dintre ei. O piedică în calea dezvoltării îl face pe un copil fie să îi imite pe adulți, pentru a deveni mai asertiv și mai puternic el însuși, fie să afișeze slăbiciunea în mod conștient, pentru a beneficia de ajutorul și de atenția adulților. Prin urmare, susținea Adler, psihicul nostru nu este dat de factori ereditari, ci de influențe sociale, caracterul fiind produsul interacțiunii unice dintre două forțe opuse: nevoia de putere, de preamărire personală, și nevoia de apartenență socială și de comunitate[19].

În ceea ce privește activitatea sa publicistică, Aurel Pampu a scris, în 1932, în revista „Stânga", o serie de studii, intitulate *Introducere în pedagogia marxistă*. În același an, Emil Socor, directorul ziarului „Adevărul", i-a propus să vină la București. Dorind să se dedice în continuare activității științifice, Pampu a refuzat propunerea, dar a început să colaboreze la ziarele „Dimineața" și „Adevărul" cu cronici muzicale și teatrale, iar după întoarcerea de la specializare a publicat în paginile revistei „Viața Românească" o serie de studii, grupate sub titlul *Scrisori de la Viena*, care se doreau a fi „un fel de parafrazare literară a explicației marxiste a culturii"[20]. În același timp, a compărut în calitate de martor al apărării în procesele politice ale comuniștilor. În 1928, a avut loc la Cluj procesul a 114 comuniști din rețelele clandestine din Transilvania, un acuzat important din proces fiind Aradi Victor, care înființase „Ajutorul Muncitoresc din România", o sucursală a celui internațional, și care primise suma de 2 milioane de mărci aur din bugetul Cominternului pentru propagandă și acțiuni subversive[21]. Un alt proces la care a compărut ca martor al apărării a fost cel intentat lui Petre Constantinescu-Iași, la Chișinău, în anul 1931. De asemenea, a organizat, așa cum avea să afirme mai târziu, „seminarii marxiste cu muncitorii clujeni, prin pădurile din împrejurimile orașului"[22].

O altă inițiativă față de cauza comunistă a avut loc în 1935, când a încercat să înființeze, la Cluj, Asociația „Amicii URSS", Pampu fiind

[19] Tom Butler-Bowdon, *op.cit.*, pp. 34-35.

[20] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 7.

[21] Silvia Iliescu, *Ilegaliștii – Vasile Bîgu „Acțiunile noastre fierbeau!"* (https://www.rador.ro/2021/11/09/ilegalistii-vasile-bigu-actiunile-noastre-fierbeau/ – accesat la 28 martie 2022).

[22] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 168.

și abonat, încă din 1924, la „Journal de Moscou”[23]. În ziua hotărâtă pentru înființarea asociației, afișele lipite pe zidurile orașului, semnate de Pampu și de un alt simpatizant al PCdR, absolvent al Facultății de Fizică, Valeriu Novacu, care avea să se remarce după instaurarea regimului comunist în România prin activitatea științifică și politică desfășurată, îndemnau populația să participe la mitingul de inaugurare, care trebuia să aibă loc la Teatrul Maghiar, unul din cei care urmau să ia cuvântul fiind dr. Petru Groza. Însă, ministrul de Interne, Gheorghe Tătărăscu, a interzis mitingul, iar organizatorii au fost convocați la poliție, unde rectorul Florian Ștefănescu Goangă le-a ținut un discurs de câteva ore, în care i-a sfătuit să nu mai facă politică și să se mărginească numai la activitatea științifică[24].

Alături de Valeriu Novacu a mai întreprins o acțiune politică atunci când PCdR a trimis o circulară, în care își îndemna membrii și simpatizanții să se înscrie, fie în Partidul Socialist Unitar, desprins, în 1928, din Partidul Social Democrat și care avea ca președinte pe dr. L. Ghelerter, iar ca secretari pe Ștefan Voitec și Constantin Popovici, fie în gruparea de stânga a Partidului Național Țărănesc, reprezentată de dr. Nicolae Lupu, Dem. Dobrescu și Mihail Ralea[25]. Celor doi simpatizanți PCdR, care au optat să activeze la național-țărăniști, li s-a alăturat și Bucur Șchiopu, pe care Pampu îl cunoștea, acesta fiind preparator la Seminarul Pedagogic din Cluj[26].

Cei trei aveau să colaboreze la revista socială, politică și economică „Țara de Mâine”, de la Cluj, înființată, în 1935, sub conducerea unui comitet de redacție, din care făceau parte, printre alții, Victor Jinga, care era și redactor-șef, Bucur Șchiopu regăsindu-se și el în conducerea publicației. Astfel, cei trei semnau în numărul 4 al revistei, apărut în aprilie 1936, cu mențiunea că era cenzurat, Valer Novacu cu studiul intitulat *Supraproducția intelectuală și democrația*, iar Bucur Șchiopu cu studiul *Capitalism și război*[27].

[23] Ibidem, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 9.

[24] Ibidem, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 169.

[25] Ibidem.

[26] Arhivele Militare Române, fond Microfilme, rola AS1-1502, c. 51.

[27] „Țara de Mâine”, anul II, nr. 4/aprilie 1936, pp. 59-61 (Valeriu Novacu) și 69-71 (Bucur Șchiopu).

Contribuția lui Aurel Pampu din paginile revistei era intitulată *Sisyphfos sau despre demagogia natalistă*, în care acesta prezenta concepția marxistă a problemei populației, mai precis polemica iscată de concepția savantului rus Aleksandr Rubakin asupra creșterii populației, intitulată *Le mouvement de la population en Europe et en Asie*, și care a apărut în nr. 113 din 1935 al publicației „Bulletin de l'Academie de Médicine". Studiul se deschidea cu citarea articolului lui Benito Mussolini, *Rasa albă moare*, publicat în ziarul „Sunday Express", din 26 aprilie 1934, în care, referindu-se la scăderea natalității franceze, dictatorul italian afirma că, „dacă fecunditatea perechilor franceze continuă să scadă în ritmul mijlociu al ultimilor 18 ani, Franța, cu o siguranță matematică, va înregistra, de acum în zece ani, cel mult 550.000 nașteri anual. În lipsă de contribuabili, statul francez va fi în imposibilitatea de a-și echilibra bugetul; în lipsă de oameni, țara va fi în imposibilitatea de a-și apăra granițele. Și nu e vorba aici de o primejdie îndepărtată, ci de una iminentă. Franța nu mai are nici un ceas de pierdut pentru a găsi un remediu. Dacă situația actuală nu se schimbă, se poate prevedea că, pe la finele secolului, Franța va avea o populație mai mică decât Spania"[28].

Combătând afirmația lui Mussolini, Pampu afirma că, „în cursul istoriei, profeți, oameni de stat și filosofi înainte de Malthus, s-au pronunțat unii pentru și alții contra natalității", aducând în discuție și studiile lui Rubakin, în urma cărora „a reușit să clatine nițel din temelii eșafodajul comod al legilor populaționiste stabilite, al cauzelor psihologice și morale trâmbițate până atunci, al plângerilor zadarnice și al terapeuticii preconizate". Pampu mai afirma că Rubakin demonstra cu cifre, demontând concepția politicienilor, care considerau că Asia are o creștere „enormă" a populației în detrimentul Europei, arătând că „populația Asiei a crescut de la 1913 până la 1927 numai cu 6,4 la sută, câtă vreme a Europei, în ciuda războiului mondial și al emigrațiilor permanente, cu 6,6 la sută"[29]. La Academia de Medicină din Paris, Rubakin a mai susținut că „prima cauză biologică a deceselor în Franța sunt bolile sistemului cardio-vascular, deci sifilisul (care este cauza predominantă a acestor boli). Direct sau indirect – susținea

[28] Aurel Pampu (Oscar Tianu), *Sisyphfos sau despre demagogia natalistă*, în „Țara de Mâine", anul II, nr. 4/aprilie 1936, p. 61.

[29] *Ibidem*, p. 63.

R. – 8-10 la sută sunt sifilitici. [...] Dr.-ul R. a mai avut îndrăzneala să afirme că Franța are coeficientul cel mai mare de tuberculoși din Europa. Numai câteva țări, cu România în frunte, întrec această cifră. [...] Dar dr.-ul R. a mai afirmat că Franța este, în același timp, și țara cea mai alcoolizată"[30].

Referindu-se și la propaganda pronatalistă, Pampu aducea în discuție și argumentele lui Rubakin, care afirma că, „așa cum se face, nu este altceva decât o diversiune și o demagogie neștiințifică"[31]. În acest sens, Pampu amintea cazul Germaniei naziste și a legii intrate în vigoare în iulie 1933, numită „Legea pentru prevenirea urmașilor bolnavilor ereditari", care autoriza sterilizarea indivizilor suferinzi de diverse handicapuri fizice sau psihice[32]. Pe baza acestei legi, în perioada 1934-1939, tribunalele germane au condamnat în jur de 2.000 de bărbați la castrare forțată – cei mai mulți dintre ei fiind pedofili, dar vizați au fost și exhibiționiștii și violatorii. De asemenea, în timp ce castrarea era rezervată pentru un anumit grup de bărbați, sterilizarea a fost aplicată pe scară largă ambelor sexe, în perioada 1934-1939, cel puțin 300.000 de femei și bărbați fiind sterilizați în mod forțat. Printre victimele politicii de sterilizare s-au aflat persoanele cu handicap, cei semnalați cu boli psihice sau incapacități fizice și alcoolism sever, legea susținând că aceste operații îi vor împiedica pe „inferiori" și pe „degenerați" să aibă copii și să îngroașe, astfel, rândurile celor „înceți la minte" și ale „asocialilor"[33]. Pampu considera, referindu-se la aceste măsuri, că ele erau măsuri „ale extremismului, căutând acum redresarea pe o cale greșită a cantității (natalitatea) prin calitate (rasă). Această înțelepciune este însă alogică, este înțelepciunea întunericului și a obscurantismului"[34]. De asemenea, Pampu atrăgea atenția că, în Germania nazistă, „tuberculoza, sifilisul, prostituția, avortul sunt taxate de «boli sau de anomalii sociale», chiar de către medici recunoscuți ai oficialității. Ele trebuie, deci, tratate ca atare. Tot așa

[30] *Ibidem*, p. 64.

[31] *Ibidem*, p. 65.

[32] Niall Ferguson, *Războiul Lumii: epoca urii*, Polirom, Iași, 2022, p. 238.

[33] Nikolaus Wachsmann, *Politica excluderii: represiunea în statul nazist*, în Jane Caplan (coord.), *Istoria Germaniei naziste*, Editura Orizonturi, București, 2020, p. 188.

[34] Aurel Pampu (Oscar Tianu), *Sisyphfos sau despre demagogia natalistă...*, p. 68.

natalitatea. Ea nu va putea fi redresată prin măsuri de ordin secundar, care reclamă însă cheltuieli enorme pe seama bugetelor și care, în cele din urmă, se vor dovedi o zadarnică și inutilă muncă de Sisif. Numai o muncă adâncă de desțelenire a capitalului uman și o luptă adâncă împotriva obscurantismului va putea ajuta. Natalitatea propagată de guvernele de azi, născută din necesități diversioniste și imperialiste, se bate cap în cap cu natalitatea cealaltă, a unei omeniri culte, luminate și libere. Prima crește și se înmulțește vertiginos, în promiscuitatea unei văi a plângerii, plină de buruienile care se mănâncă una pe alta, care își iau lumina reciproc și care constituie rugina pământului. A doua este ogorul lucrat, semănat și plivit după ordinea planificată a unei prevederi raționale și îndepărtate. Prima sacrifică biologia omenirii pentru necesități politice imediate. A doua sacrifică necesități politice imediate pentru rezultate biologice mai îndepărtate"[35].

Tot în aceeași revistă a fost publicat, în numerele 9-10, din septembrie-octombrie 1937, studiul *Desvoltarea copilului și mediul social-economic*, extras din cartea *Copilul și școala la Moți*, aflată atunci în pregătire. În acest studiu, Pampu relua una dintre ideile prezente în numărul revistei din aprilie 1936, și anume combaterea pesimismului teoriei malthusianiste, care „nu este câtuși de puțin îndreptățit. Întâi, pentru că populația de pe glob nu se înmulțește nici pe departe în ritmul extrem de accelerat al aritmeticii lui, al doilea, fiindcă sursele de viață – după cum arată biologia – se înmulțesc într-un ritm mult mai accelerat (mai ales cele de origine vegetală și animală)"[36]. Referindu-se la bogățiile naturale ale solului, Pampu afirma că acestea „pot fi înmulțite la infinit. Clima și caracterele locale ale intemperiilor pot fi eludate și ele și subordonate nevoilor omului până la infinit. Și chiar dacă considerăm această noțiune de infinit relativ limitată, există corectivul celălalt al balanței societății: restrângerea trebuințelor. Până la organizarea însă completă a bogățiilor naturale și a mijloacelor de exploatare rațională mai este timp. Știința și experiența umană au dovedit că oricare teritoriu, și mai ales cele aproape nelocuite de la noi, sunt capabile să întrețină o populație de 10 ori și de 100 de ori mai numeroasă ca azi"[37].

---

[35] *Ibidem*, p. 67.

[36] *Ibidem*, p. 62.

[37] Aurel Pampu, *Desvoltarea copilului și mediul social-economic*, în „Țara de Mâine", anul III, nr. 9-10/septembrie-octombrie 1937, pp. 234-235. Nu era, de altfel, singura critică pe

Pledând pentru „o înmulțire, o augmentare și o rafinare continuă a trebuințelor", Pampu era nevoit să constate că „aceste trebuințe, în stadiul actual al culturii, sunt coborâte însă la gradul unor simple pofte. Această degradare a trebuințelor este caracteristică unor epoci de degradare, de criză și de micșorare a valorilor"[38]. În consecință, „înmulțirea și rafinarea continuă a trebuințelor este, deci, o lege fundamentală a progresului. Omul are tot dreptul să-și înmulțească mereu trebuințele. Această continuă rafinare și înmulțire a trebuințelor stă la baza progresului uman, la baza civilizației și a culturii". Pentru aceasta, „omului îi stau la dispoziție mijloacele minunate ale inteligenței și ale societății: inteligența și tehnica"[39].

Foarte multe dintre observațiile acestui studiu se bazau pe cercetările întreprinse de Pampu în regiunea Măguri, din județul Cluj. Acolo, Pampu avea să constate că „organizarea și gospodărirea rațională a energiilor solului și a energiilor omenești în păturile noastre rurale [...] au fost aplicate haotic, rudimentar, dacă nu absolut primitiv". Cauzele acestei „neraționale organizări a energiilor biologice și a unei haotice alimentări a acestor energii" explicau, în opinia lui Pampu, faptul că „copiii moților au talia mai mică decât a copiilor de la oraș (și poate cea mai mică talie din țară); așa se explică faptul că descendenții acestei populații poartă înscrise, biologic și spiritual, caracterele unei descendențe tuberculoase, rahitice și alcoolice, și așa se explică și faptul mai general că copiii diferitelor țări și regiuni sunt mai mari sau mai mici, mai grei sau mai ușori, mai inteligenți sau mai puțin inteligenți decât ai altor țări sau ai altor regiuni"[40].

care teoria lui Thomas Malthus a generat-o de-a lungul timpului. Într-adevăr, marele progres din agricultură a rupt legătura între populație, muncă și aprovizionarea cu alimente, iar, în majoritatea țărilor, rația salarială săptămânală necesară unei familii avea să scadă simțitor (Tom Butler-Bowdon, *50 de clasici – Economie. Sinteza celor mai importante 50 de cărți despre capitalism, finanțe și economie globală*, Editura Litera, București, 2021, p. 252). Cu toate acestea, deoarece populația globului va crește, ajungând până la cifra de 10 miliarde de locuitori, înainte de a se stabiliza, ceea ce va pune la încercare mediul ambiant al planetei într-un mod fără precedent – „cu un miliard de oameni care se vor culca flămânzi și cu o violență (atât politică, cât și criminală) cronică în toate zonele sărace ale lumii –, termenul *mathusian* se va auzi tot mai des în anii următori" (Robert D. Kaplan, *Politici de război: de ce necesită conducerea politică un etos păgân*, Polirom, Iași, 2002, p. 93).

[38] Aurel Pampu, *Desvoltarea copilului și mediul social-economic...*, p. 235.

[39] *Ibidem*, pp. 236-237.

[40] *Ibidem*, p. 237.

Însă Pampu nu își propunea să examineze „numai cauzele creșterii fizice ale copilului din Măguri și nici numai cauzele dezvoltării sale psihice", ci căuta să urmărească „factorii care condiționează maturizarea totalitară (sic!) a unei noi generații rurale, în general (și la Măguri, în special)"[41]. Referitor la acest aspect, Pampu avea să formuleze ipoteza „maturizării prea rapide a copilului de la țară", printre cauzele care duseseră la apariția acestei trăsături fiind „exploatarea prea timpurie a muncii copilului. Exercițiile forțate ale unei musculaturi plăpânde își încheie repede plasticitatea în anchilozarea prematură a unor țesuturi formate definitiv"[42]. În opinia sa, caracteristicile acestei maturizări trebuiau să fie studiate „în toată întinderea Munților Apuseni și a tuturor regiunilor muntoase" și mai ales cele privind creșterea fizică pe etape (talie, organe, membre); maturizarea organelor sexuale; apariția și dispariția menstruației și a capacității de procreere a femeii; perioadele și vârstele de încheiere a căsătoriilor (nupțialitatea); frecvența și numărul nașterilor la femei, pe regiuni; frecvența și numărul nașterilor la femei, pe vârste etc[43].

Delimitându-se încă o dată de eugenia rasistă, Pampu afirma că „latura pozitivă a îmbunătățirii rasei umane va trebui să pornească de la studierea, planificarea și raționalizarea alimentației"[44]. Pentru a înfățișa malnutriția din rândul populației rurale, care constituia în epocă un real pericol, deoarece afecta direct viitorul forței de muncă sub aspectul integrității biologice[45], Pampu s-a folosit de însemnările învățătoarei din Măguri: „De trei ani de când sunt învățătoare în această comună, am ajuns la concluzia că o cauză de debilitate mintală ar fi debilitatea fizică, care își are originea în slaba alimentație a elevilor de la școală. Nicăieri mizeria nu e mai pronunțată ca în această parohie de munte. Copilașii îi vezi mereu cu mălaiul gol. Am crezut ca o datorie sfântă să viu în ajutorul acestor ființe mici, înființând cu puterile mele o cantină școlară, unde elevii să primească la prânz o

[41] *Ibidem.*

[42] *Ibidem*, p. 238.

[43] *Ibidem*, p. 239.

[44] *Ibidem*, p. 245.

[45] Maria Bucur, *Eugenie și modernizare în perioada interbelică*, Polirom, Iași, 2005, p. 254.

mâncare caldă, pregătită de mine și dintr-al meu, atât cât voi putea. Dacă inimile caritabile vor înțelege jertfa mea, poate voi fi ajutată și din altă parte. [...] Sprijinitorul moral al acestei cantine e soțul meu, care, în calitate de preot, mă asigură de izbânda la care am plecat cu atâta idealism"[46].

Pornind de la aceste însemnări, Pampu accentua teoria conform căreia carențele, unilateralitatea sau insuficiențele alimentare nu se „manifestau numai ca tulburări de creștere (rahitismul), ca tulburări gastrice (dispepsiile), ca boli exotice (beriberi, scorbutul) și autohtone (pelagra), dar acționau și asupra forțelor biologice generale ale populației rurale, dar mai ales asupra principiului, care face progresul de creație cerebrală, care constituie procesul de spiritualizare evolutivă a rasei. Căci întârzierea produsă se poate referi la greutatea corpului, la înălțime, la evoluția lui, la dezvoltarea maselor musculare, la desvoltarea intelectuală"[47].

Reflectând la efectele malnutriției asupra populației rurale, Pampu respingea și eventualele critici pe care ideile sale le-ar fi putut genera: „de a pune în corelație absurdă noțiunea de genialitate pe condițiunea simplistă și vulgară a «ghiftuirei». [...] Când spunem că geniul creator al rasei, cerebralitatea și spiritualitatea creatoare a poporului nostru depinde în mare măsură, în covârșitoare măsură, de alimentația sa, atunci credem a fi susținut un mare, dar dureros adevăr. Individual judecând, geniul poate fi greșit definit din acest unghi de privire. Social, ne pare însă a nu greși deloc. Firește, în această ordine de idei, depănând firul gândurilor noastre, pentru a ajunge la ultimele și poate cele mai culminante puncte ale genezei spiritualității poporului nostru, trebuie să ținem mereu seama de punctele și condițiile pe care le-am descris în capitolele anterioare (familie, iubire, locuință, condiții igienice, geografice, climaterice etc.). Numai această sinteză totalitară (sic!) ne va putea face să înțelegem importanța socială a alimentației pentru geniul creator al rasei și pentru spiritualitatea de mâine a poporului"[48].

Spre deosebire de țări precum Marea Britanie, unde țărănimea dispăruse de mult la sfârșitul secolului al XIX-lea, în țările Europei

[46] Aurel Pampu, *Desvoltarea copilului și mediul social-economic...*, p. 245.

[47] *Ibidem*, p. 246.

[48] *Ibidem*.

Centrale, de Est și de Sud-Est, ea nu doar că supraviețuise, dar era chiar preponderentă, iar eugeniștii au considerat-o ca pe o întruchipare a fertilității rasiale și a vigorii naționale[49]. Dar precaritatea alimentației în mediul rural, așa cum observa Pampu pe baza cercetărilor întreprinse de doctorul Nicolae Lupu la începutul secolului XX, la Arsura, în județul Fălciu, nu era „numai o consecință a războiului sau a crizei mondiale actuale. Țăranul român s-a nutrit întotdeauna insuficient și, dintr-o vinovată indolență congenitală, continuă să se nutrească la fel"[50].

La momentul publicării acestui studiu, Pampu era plecat de un an în Franța, pentru a-și pregăti teza de doctorat cu Henri Wallon, de la Collége de France, profesorul pe care îl admira atât de mult și care era și membru al Partidului Comunist Francez (PCF), precum și cu profesorii Guillaume, Maurice Halbwachs și Paul Fauconnet, de la Sorbona[51]. Tema pe care Pampu și-a propus să o dezvolte în teza sa de doctorat era devianța juvenilă, un pericol social care își avea cauzele în degradarea morală a tinerilor infractori proveniți din familii dezechilibrate, marginale, ce trebuia identificat și gestionat corespunzător. În acest sens, într-o scrisoare către învățători, pedagogul și omul politic conservator Constantin Meissner arăta că „astfel de copii stricați și eliminați din școală astăzi vor fi pușcăriașii de mâine". Conduita din perioada copilăriei și a adolescenței devenea, astfel, simptomatică pentru viitorul parcurs al minorului, care ar fi continuat să se agraveze în lipsa controlului exercitat de stat[52].

Și adepții eugeniei au fost preocupați de delincvența juvenilă, manifestând neîncredere în sistemul penal de a îndrepta asemenea comportamente. Spre deosebire de Iordache Făcăoaru, care se pronunța pentru izolarea acestor indivizi și pentru extirparea tuturor elementelor „bolnave" din corpul națiunii, dar a cărei voce a rămas singulară, colegii săi au rămas fideli încercării de a controla granițele

[49] Marius Turda, *Eugenism și modernitate: națiune, rasă și biopolitică în Europa, 1870-1950*, Polirom, Iași, 2014, p. 14.

[50] Aurel Pampu, *Desvoltarea copilului și mediul social-economic...*, p. 247.

[51] Lucian Nastasă, *op.cit.*, p. 160.

[52] Maria Camelia Zavarache, *Delincvența juvenilă sau „problema copilului deviat moral" în România interbelică*, în „Studii și Materiale de Istorie Contemporană", vol. XIV, 2015, p. 120.

dintre normalitate și marginalitate prin mecanisme de izolare, dar și prin programe de reintegrare[53], iar în privința devianței sociale, ca în cazul prostituatelor, erau în favoarea unor politici și programe, finanțate de stat sau private, care ar fi contribuit la medierea relației dintre grupurile marginale social și restul populației[54].

Rodul cercetărilor întreprinse de Pampu în direcția „copiilor morali" și a „copiilor devianți" au fost materializate în două volume de manuscrise: *Sociologie de l'enfant et de l'éducation* și *Caractêrologie sociologique*. Acest din urmă manuscris, pe care Pampu îl considera opera sa cea mai importantă, era „o încercare de a prezenta formarea caracterelor și a temperamentelor (individuale și ale popoarelor) în cadrul istoriei, așa cum ele sunt formate dinamic de mediu și de societatea (clasa socială) din care fac parte"[55].

În Franța, a frecventat și cursurile de marxism predate de Henri Wallon, Rene Solomon, Jean Baly și Paul Langevin. De asemenea, a participat, alături de Wallon, la toate acțiunile în favoarea Spaniei republicane (mitinguri, propagandă, colectă de bani)[56].

A fost mobilizat și rechemat în țară în anul 1939, în încercarea Ambasadei României de la Paris de a retrage bursele acordate de guvernul francez studenților români care erau bănuiți de simpatii democrate[57]. Având, din 1932, stagiul militar satisfăcut la Regimentul 11 Călărași, cu gradul de sergent, Pampu a fost nevoit să se întoarcă în țară, dar, așa cum avea să afirme mai târziu, „simțind că și România va fi târâtă în război și încă împotriva URSS, am făcut tot posibilul să scap și să mă întorc din nou în Franța. Am reușit să obțin la București bursa guvernului francez și să revin la Paris, tranversând, în noiembrie

[53] Maria Bucur, *op.cit.*, pp. 207-208.

[54] *Ibidem*, p. 200.

[55] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 170.

[56] Ibidem, f. 174.

[57] Autoritățile române au cerut rectorului Universității din Paris să retragă bursele unor studenți cu simpatii democrate. Lovindu-se de refuzul acestuia, deoarece bursele le fuseseră acordate prin meritul lor la examene, autoritățile române au încercat să le desființeze indirect, prin ordinele de mobilizare trimise studenților români. Acțiunea a fost continuată și în timpul guvernului antonescian, dar studenții nu s-au supus ordinelor de mobilizare, nici chiar cei din partea ocupată a Franței (Victor Ionescu, *Frontul Național Român din Franța,* în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)...*, p. 39).

1939, Europa, care se afla deja în flăcări. Am ajuns la Paris la 6 noiembrie 1939"[58].

Întors în capitala Franței, a susținut o serie de comunicări la diferite congrese internaționale, care s-au desfășurat la Paris, Geneva, Nisa și Blois, pe tema „sociologiei copilului", o parte din acestea fiind publicate în reviste de specialitate[59].

La 1 ianuarie 1940, ca urmare a sarcinii soției, care în același an avea să nască o fiică, Mireille[60], s-a stabilit la Nisa. Rememorând această perioadă, în care a stat și el la Nisa, Mihail Șora afirma că „robustul optimist al lui Pampu, larg argumentat cu argumente (sic!) economice, sociale, politice, istorice, constituia o pavază a noastră împotriva desperării"[61]. În octombrie 1941, Pampu s-a reîntors la Paris, dar, ca urmare a executării în masă de ostatici francezi, majoritatea militanți comuniști în Chateubriand, Nantes și Bordeaux, la 22 octombrie[62], s-a stabilit împreună cu soția și fiica, însoțit și de Henri Wallon și de familia acestuia, într-un sat din Normandia, profesorul francez făcând mai multe călătorii clandestine la cartierul general al Partidului Comunist Francez, unde s-a întâlnit cu Jacques Duclos[63], liderul Consiliului Național al Rezistenței[64].

În septembrie 1943, a luat ființă Frontul Național Român (FNR), o „organizație largă, în care erau cuprinși românii patrioți și antifasciști din Franța", sub conducerea savantului Traian Vuia, care „își începuse activitatea prin tipărirea ziarului clandestin «La Roumanie Libre», scris în limbile română și franceză. În paginile acestui ziar erau relatate faptele eroice ale partizanilor francezi și români, se dădeau știri și comentarii despre situația din România, articole politice despre problemele războiului antifascist și ale păcii, apeluri la solidaritatea activă cu lupta poporului francez"[65]. Aurel Pampu a luat parte la una

[58] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 167.

[59] Ibidem, f. 171.

[60] Ibidem, f. 1.

[61] Mihail Șora, *op. cit.*, p. 340.

[62] *Cronologie*, în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)...*, p. 355.

[63] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 172.

[64] Stèphane Courtois, *Dicționarul comunismului*, Polirom, Iași, 2008, p. 283.

[65] Constantin Cîmpeanu, *Eliberarea legației române din Paris*, în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondual (Amintiri)...*, pp. 178-179.

din discuțiile preliminare pentru fondarea ziarului „La Roumanie Libre", desfășurată la Paris, la care au mai luat parte Victor Ionescu, Alexandru Soru, Nicu Marinescu, Năstase Popescu, inginerul Gabriel Brola și Dumitru Pascota, care vor deveni membri ai FRN, predând și câteva articole pentru a fi publicate[66].

În încercarea guvernului lui Ion Antonescu de a combate orice grupare românească antifascistă, legația României de la Vichy le-a anulat pașapoartele și cetățenia românilor stabiliți în Franța. Acest fapt antrena riscuri mari pentru cei care rămăseseră în zona ocupată, deoarece aceștia „ne pouvait justifier d'acune nationalite", așa cum scria pe ștampila prin care se anulau de către poliție și buletinele franceze de identitate[67].

După eliberarea Parisului, la 25 august 1944, Pampu s-a prezentat la Legația României, unde funcționa deja FNR, fiind sfătuit să se înscrie în PCF, mai ales că, la 3 aprilie 1944, comuniștii francezi participaseră cu doi miniștri în componența Comitetului Francez al Eliberării Naționale de la Alger[68]. După înscrierea în PCF, în perioada 1944-1949, Pampu a luat parte la ședințele celulelor de partid „Decartes" și „Laplace-Soufflot", din Cartierul Latin, devenind secretar adjunct al primei celule. Secretarul celulei „Laplace-Soufflot", fiind și colaboratorul lui Benôit Franchon, secretarul general al „Confederation Générale du Travail", i-a promis lui Pampu că, în numărul destinat RPR al publicației „Democratie Nouvelle", o să-i publice următoarele studii: *Despre teatru în RPR, Despre problemele de muzică în RPR, Despre poezia în RPR* și *Despre învățământul istoriei în RPR*[69]. Cele patru studii au fost grupate apoi într-un volum cu titlul *Revoluția culturală în RPR*, care a apărut la Paris, în anul 1950[70]. Ultima ședință a celulei de partid, la care Pampu a luat parte, s-a ținut la 5 septembrie 1950, cu două zile înainte de expulzarea sa din Franța[71].

---

[66] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 173.

[67] Victor Ionescu, *Frontul Național Român din Franța,* în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)...*, p. 39.

[68] *Cronologie*, în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondual (Amintiri)...*, p. 356.

[69] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 177.

[70] Ibidem, dosar nr. 261.504, f. 111.

[71] Ibidem, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 14.

În același timp, Aurel Pampu și-a continuat activitatea de ziarist la ziarul „La Roumanie Libre”, printre articolele publicate fiind *De va trebui să meargă în viitor România alături de URSS*, care, în opinia sa, reprezenta „chintesența întregii mele activități de până atunci, expresia marei mele dragoste pe care o am pentru marea noastră vecină, dragoste și admirație care nu au slăbit nici o clipă, niciodată în acești 15 ani de viață politică conștientă, dimpotrivă”, iar în perioada 1944-1946 a organizat în cadrul FRN șase spectacole, în care răspundea de partea literară și artistică[72].

În martie 1945, Partidul Comunist Român a luat inițiativa de a înființa Asociația „France-Roumanie”, iar Victor Ionescu și Constantin Câmpeanu, secretari ai FRN, precum și Nicolae Marinescu, redactorul-șef al ziarului „La Roumanie Libre”, l-au desemnat pe Pampu ca, împreună cu Henri Wallon, să contacteze o serie de personalități științifice, printre care rectorul Sorbonei, Gustave Roussy, miniștri, deputați sau savanți precum Irène Joliot-Curie, urmând ca aceștia să facă parte din asociație[73], care luase ființă avându-l ca președinte pe Henri Wallon, ca vicepreședinte pe Elena Văcărescu, iar ca secretar general pe Aurel Pampu[74], fiind organizate, în numele acesteia, concerte la Sorbona și spectacole în diferite săli pariziene[75].

În 1946, Aurel Pampu a participat la Congresul Frontului Național Maghiar (FNM) desfășurat la Paris, ca reprezentant al PCR și FNR, unde a luat cuvântul în limba maghiară, fiind aplaudat și apreciat, iar discursul a fost reprodus în prima coloană a ziarului FNM. Cu toate acestea, în urma unor divergențe cu unul din membrii FNR, Cezar Grama, dar și a unor probleme de sănătate, s-a retras din organizație, continuând însă colaborarea științifică cu Henri Wallon, cel care l-a propus pentru un post în cadrul „Centre National de la Recherche Scientifique” (CNRS)[76].

Aurel Pampu a făcut parte și din membrii fondatori ai „Asociației Românilor din Franța”, înființată în 1949, care activa în cadrul FNR.

---

[72] Ibidem, f. 173.

[73] Ibidem, f. 174.

[74] Victor Ionescu, *Frontul Național Român din Franța,* în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)*..., p. 45.

[75] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 174.

[76] Ibidem.

În luna iulie a aceluiași an, Pampu a organizat o expoziție despre realizările economice din RPR. A urmat partea artistică, în care actorul francez de origine română Marcel Lupovici a recitat poezii revoluționare din creația poeților Mihai Beniuc și Maria Banuș, iar Pampu a ținut o conferință despre creația poetică din RPR[77].

La 24 septembrie 1949, Aurel Pampu a fost convocat la Prefectura de Poliție, Serviciul Expulzări, fiind anunțat că până la 5 octombrie trebuie să părăsească teritoriul Franței, ca urmare a unor „mauvaises renseignements", pe care autoritățile franceze le dețineau despre el. Pampu a crezut că era vorba despre organizarea expoziției din iulie[78], dar autoritățile franceze îl aveau deja în atenție cu un an înainte, ca urmare a evenimentelor care se petrecuseră pe teritoriul francez după eliberare. Astfel, în alegerile generale din noiembrie 1946, secretarul general al PCF, Maurice Thorez, a fost foarte aproape să fie învestit ca șef al guvernului[79], iar, începând cu toamna anului 1947, odată cu crearea Kominformului și a declanșării unor greve de amploare fără precedent, responsabilii francezi au început să evoce din ce în ce mai clar pericolul comunist și sovietic[80]. În martie 1948, un raport întocmit de „Service des Affaires de Sûreté générale, Ier Bureau" semnala că membrii FRN, printre care și Aurel Pampu, erau suspectați că fac jocul autorităților comuniste, fiind și „suspectés d'dêtre les agents actifs du S(ûreté) R(oumaine) ã Paris". Bănuielile se datorau faptului că serviciile de informații franceze primiseră informația că, la 4 decembrie 1947, ministrul Afacerilor Externe, Ana Pauker, a mărit subvenția lunară a Frontului Național Român de la 80.000 la 100.000 de franci, organizația transformându-se într-o simplă anexă a Legației României comuniste[81]. Însă, ca urmare

[77] Ibidem, f. 175.

[78] Ibidem, f. 176.

[79] Stèphane Courtois, *op. cit.*, p. 249.

[80] George Henri Soutou, *La perception de la menace soviĕtique par la dĕcideur de l'Europe occidentale. Le cas de la France,* în Saki Dockrill, Robert Frank, George Henri Soutou, Antoni Varsoni, *L'Europe de l'Est et de l'Ouest dans la Guerre Froide, 1948-1953,* Presses de l'Université de Paris, Sorbonne, 2002, p. 21.

[81] Mihai Sorin Rădulescu, *op. cit.*, pp. 174-175. Aceasta, în timp ce într-un raport către Ana Pauker din 17 februarie 1948, ministrul plenipotențiar din Franța, cunoscutul matematician Simion Stoilov, prezenta situația grea a Legației, ca urmare a comprimărilor bugetare, rechemărilor și demisiilor unora din vechii funcționari (pentru detalii,

a protestului organizat în fața Ministerului Francez al Educației de către „Secours Populaire Français", „Confederation Generale du Travail" și „Centre National de la Recherche Scientifique", conduse de Francis Jourdain, Ernest Kahane și Georges Teissier, precum și a peste o sută de savanți, în frunte cu Irène Joliot-Curie, a obținut o prelungire a șederii din 15 în 15 zile, pentru ca în anul următor să fie prelungită din 30 în 30 de zile[82].

După evitarea expulzării, Pampu i-a trimis președintelui Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, o scrisoare expediată de către un comunist francez din Varșovia, în care îi expunea situația sa, arătându-i că nu mai putea să-și continue activitatea științifică, deoarece profesorul Wallon fusese scos de la catedră, rugându-l să facă tot posibilul și să-l trimită o perioadă de 2-3 ani la Moscova, ca să-și continue acolo cercetările pentru lucrarea *Caracterologia sociologică* și anume despre aplicarea învățăturilor lui Miciurin și Lîsenko la om[83]. De fapt, experimentele celor doi pseudo-savanți sovietici l-au preocupat încă de când era asistent la Universitatea din Cluj, când, pronunțându-se împotriva geneticii clasice a lui Mendel și Morgan, conform căreia gena este suportul eredității[84], dorința sa era să studieze „descoperirile acestor doi biologi geniali și să văd cum s-ar putea aplica nu la plante și animale, ci la om"[85].

Negând orice valoare științifică a geneticii, Pampu se situa pe pozițiile stalinismului, cei doi pseudo-savanți susținuți de Stalin afirmând acțiunea mediului asupra transmiterii caracterelor ereditare și, deopotrivă, ereditatea caracterelor dobândite ca factor de evoluție a speciilor, punându-se, astfel, bazele unei „științe proletare fundamental contradictorie față de știința burgheză"[86]. În același timp, era

a se vedea Ion Calafeteanu, *Scrisori către tovarășa Ana*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005, pp. 236-241).

[82] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, ff. 175-176.

[83] Ibidem, f. 176.

[84] Stėphane Courtois, *op. cit.*, p. 606.

[85] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 171.

[86] Stėphane Courtois, *op. cit.*, p. 606. Pentru confruntările de idei din jurul acestei probleme și a represiunilor care au urmat în rândul geneticienilor tradiționaliști, în frunte cu academicianul Nikolai Vavilov, a se vedea Simon Ings, *Stalin și savanții: o istorie a triumfului și tragediei (1905-1953)*, Editura RAO, București, 2019, pp. 225-263.

în dezacord și cu mentorul său, Henri Wallon, considerat ca fiind fondatorul psihologiei genetice[87].

În ultimii doi ani ai șederii la Paris (1948-1950), Aurel Pampu a fost convocat de două ori pe lună la sediul Comitetului Central al PCF, în calitate de membru în comisiile de psihologie și sociologie, conduse de Laurent Casanova, François Billoux și Irène Joliot-Curie (membri ai Comitetului Central) și de savanții comuniști Henri Wallon, Marcel Prenant, Eugène Aubel și Georges Teissier. După cum afirma Pampu, „aici se dezbăteau probleme de economie politică, filosofie, artă, psihanaliză etc., care trebuiau lămurite și dezbătute permanent în lumina marxism-leninismului și în lumina noilor descoperiri sovietice”[88], dezbaterile fiind „de mare interes și uneori de o virulență de nedescris. În cursul acestor dezbateri a fost demascată și lichidată

[87] Din 1968, filosoful comunist francez Lucien Sève a pus bazele psihologiei materialiste, bazată pe lucrările lui Henri Wallon și René Zazzo, reabilitând categoriile de persoană și libertate (Stèphane Courtois, *op. cit.*, p. 503).

[88] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 12. La 21 decembrie 1949, cu prilejul festivităților aniversării împlinirii vârstei de 70 de ani ai lui Stalin, ziarul „Pravda” publica articolul lui A. Poskriobîșev, *Tată iubit și mare învățător*, în care era subliniat sprijinul pe care liderul de la Kremlin îl acordase lui Lîsenko prin exemplul său personal: „Tovarășul Stalin, ocupându-se personal de cultivarea citricelor pe țărmul Mării Negre, în cursul a câțiva ani, s-a dovedit un savant novator. [...] Se pot aduce și alte exemple ale activității novatoare a tovarășului Stalin în agricultură. Este cunoscut, de exemplu, rolul hotărâtor al tovarășului Stalin în cultivarea arborelui de eucalipt la țărmul Mării Negre, al dezvoltării culturii de bostan în împrejurimile Moscovei, precum și a celei de grâu stufos” (Cosmin Popa, *Nașterea imperiului sovietic: URSS și primele crize intercomuniste 1945-1953*, Editura Fundației PRO, București, 2002, pp. 44-45). Pseudo-teoriile lui Lîsenko au fost popularizate și de celelalte partide comuniste. Astfel, în revista „Europe”, apărea articolul poetului francez Louis Aragon, membru al PCF, în care acesta lăuda „incredibilele sale succese agronomice”, care au permis randamente agricole neegalate, atacându-i, în același timp, pe Jean Rostand și Jacques Monod, doi biologi eminenți, care își declaraseră public scepticismul. Deoarece PCF, prin vocea ideologului de serviciu Laurent Casanova, în prefața la lucrarea *Science burgeoisie et science prolétarienne*, apărută în 1950, afirma că „această incursiune în domeniul biologic nu vine de la un partid oarecare, ci de la Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, partidul clasei muncitoare”, comuniștii francezi s-au gândit să se folosească de autoritatea științifică a biologului Marcel Prenant pentru a acredita aceste pseudo-teorii. Cu toate că nu respingea demersul teoretic al lui Lîsenko, inspirat de marxism-leninism, Prenant a fost nevoit să constate că, deși savantul sovietic poate că avea dreptate, rezultatele experiențelor de laborator nu dovedeau acest lucru. Ca urmare a onestității de care a dat dovadă, Prenant a fost îndepărtat din Comitetul Central și înlocuit cu Louis Aragon și apoi pus la stâlpul infamiei de către PCF, cu oprobiul comunității comuniste (Thierry Wolton, *O istorie*

în mod definitiv psihanaliza. Acest fapt era cu atât mai hotărâtor, cu cât poporul francez a rezistat de la început (după 1900) la «moda psihanalitică», însă acum era o nouă primejdie de invazie, de această dată venită din Statele Unite, cu toate mărfurile Planului Marshall. De altfel, profesorul Wallon a ținut un an întreg un curs la Collège de France, la care a demascat psihanaliza până la schelet”[89].

Neprimind niciun răspuns din țară și confruntat cu suspiciunile autorităților franceze în legătură cu persoana sa, Pampu considera că șederea lui în Franța, în continuare, se dovedea „imposibilă și inutilă”[90]. La 17 aprilie 1950, a fost anchetat de Siguranța franceză într-o clădire situată în apropierea catedralei Notre Dame și care avea un „titlu banal, ceva în legătură cu îmbrăcămintea polițiștilor din Paris”. Conform propriilor lui declarații, date după expulzarea sa din Franța, „aici, dimineața la orele 9^{00}, m-au surprins o mulțime de inspectori, care soseau dimineața la slujbă. În sfârșit, unul m-a invitat în biroul lui de la etajul I al clădirii (foarte veche, cu puține etaje). Cred că trebuiau să fie niște birouri anexe ale Prefecturii sau ale Siguranței. Aici am fost ținut o oră. Mi s-au pus două întrebări: 1) Din ce trăiesc? Am răspuns că din vânzarea cărților din biblioteca mea, specificând anticariatele, invitându-i să vină și să verifice. I-am spus că soția lucrează și câștigă 10.000 de franci lunar; 2) Ce ofițeri francezi vin la dumneata? Aici am pufnit în râs, spunându-le că, dacă cineva a pus pe socoteala mea o asemenea acuzație, a vrut să-și bată joc de poliția franceză și să-i

mondială a comunismului. Încercare de investigație istorică, vol. III – Un adevăr mai rău decât orice minciună, Complicii, Humanitas, București, 2020, pp. 543-544).

[89] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, ff. 12-13. Deși au fost supuse la numeroase critici de-a lungul timpului, teoriile lui Freud și Marx au avut o mare însemnătate în înțelegerea naturii umane, supusă unor factori iraționali, care îi îngrădesc dezvoltarea și afirmarea. Pentru marxiști, acești factori provin din mediul economic și social. Pentru adepții lui Freud, iraționalitatea individului provine din persistența în viața adultă a unor comportamente și moduri de gândire existente din copilărie, rezultând de aici un om irațional într-o lume irațională. Un exemplu în acest sens, de explicare a unor evenimente istorice, prin prisma psihanalizei și a marxismului, curent care a primit după Al Doilea Război Mondial denumirea de freudo-marxism, îl reprezintă ascensiunea pe scena politică a lui I.V. Stalin și a consecințelor pe care comportamentul său l-a avut pentru societatea sovietică (pentru o analiză detaliată a celor două teorii, a se vedea Reuben Osborn, *Marxisme et Psychanalise*, Petite Bibliothèque Payot, Paris, 1969).

[90] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 176.

inducă în eroare. La sfârșit, nu am putut răbda să nu le spun că nu pe mine trebuie să mă onoreze cu solicitudinea lor, ci pe banda aceia de fasciști, care au năvălit în Germania și care urăsc și ponegresc Franța și azi ca și pe vremea lui Hitler"[91], referirea sa vizându-i pe legionari.

În iulie 1950, PCF i-a găsit un post în comuna Nivilers din departamentul Oise, la 60 km de Paris, unde era educator într-un centru de reeducare pentru copii devianți, care era susținut de organizația de copii „La Table Ronde", patronată de comuniștii francezi. „Aici aveam o leafă mică, 13.000 de franci lunar și casă și masă"[92].

La 7 septembrie 1950, Aurel Pampu, împreună cu soția și fiica, a fost expulzat din Franța. Expulzarea și drumul pe care l-a parcurs până la sosirea în țară a fost relatat în declarația de la sediul Securității: „Dimineață, la orele 5 și ceva, doi inspectori civili bat la ușă. După legitimarea lor, îmi spun să mă pregătesc să plec cu ei, căci voi fi nevoit să părăsesc teritoriul francez. Eu am înțeles numaidecât. Soția a început să plângă, deși prima ei explicație a fost «tant mieux». Se săturase și ea de atâtea mizerii și persecuții, sub ocupația germană, urmărit de poliția fascistă franceză și de fasciștii români și de poliția cea nouă a lui Jules Moch. De aceea, soția privea această expulzare ca pe o soluție foarte fericită a tuturor mizeriilor.

După un sfert de oră de percheziție (dulapuri, biblioteci, geamantane, hârtii), am fost urcat în mașină și dus la Ministerul de Interne. Acolo am fost trecuți la Serviciul Antropometric, apoi la un scurt interogatoriu: «dacă vrem să ne întoarcem în țară sau, mai bine, unde vrem să ne întoarcem?». Am răspuns foarte simplu: în Patrie.

Pe la orele 17, am fost urcați șapte persoane într-o camionetă și duși aproape fără întrerupere până la Strasbourg, iar de aici, prin Stuttgart și Nürenberg, până la zona sovietică.

În zona sovietică am devenit liberi. Am plecat cu trenul până la Dresda. Aici am fost găzduiți în unul din cele mai mari hoteluri, deși trei sferturi din oraș era în ruine. La Dresda, am stat mai bine de o lună. Polonezii (49), ungurii (3) și cehii (3) au plecat primii.

În sfârșit, într-o bună zi, am fost urcați în autobuz și aduși la Berlin. Mai erau încă 15 persoane (spanioli, greci și 3 români). Cei 3 români

[91] Ibidem, f. 186.

[92] Ibidem, ff. 176-177.

au fost duși imediat la Misiunea Diplomatică Română din Berlin, care ne-a instalat într-un hotel până la procurarea vizelor necesare. De la Berlin am făcut un popas la Praga și apoi la Budapesta. Amintesc că din Praga am călătorit cu wagon de dormit până la București”[93].

Alături de Pampu, au mai fost expulzați din Franța Ilie Dumitru, membru al FNR, de profesie comersant[94], și Iosif Berger, trezorierul „Asociației Studenților Români în Franța – Lamartine”, student și pictor[95].

În zilele de 17-19 octombrie 1950, cei trei cetățeni români au fost convocați de Securitate la Direcția Controlului Străinilor, „pentru a discuta cu ei în vederea cunoașterii activității lor, cât și a cauzelor care au determinat expulzarea lor din Franța”[96]. După terminarea discuțiilor cu cei trei români, Securitatea a întocmit, la 6 noiembrie 1950, un „referat”, în care, analizând cauzele care au dus la expulzare, se afirma că „numiții au dus o activitate progresistă, fapt ce nu era pe placul guvernului reacționar francez”. Din declarațiile pe care cei trei le-au redactat, Securitatea a mai aflat și că, „pe Dumitru Ilie și Berger Iosif, poliția franceză a încercat să-i coopteze, însă aceștia au refuzat. De asemenea, poliția franceză a propus lui Dumitru Ilie, Pampu Aurel și Berger Iosif să nu se mai întoarcă în RPR, dar aceștia nu au acceptat”[97]. La finalul cercetărilor, după ce concluziona că „nu reiese că numiții ar fi în slujba dușmanilor regimului nostru”, Securitatea propunea următoarele măsuri: „susnumiții să fie încadrați în servicii corespunzătoare pregătirii lor, unde să fie ținuți sub permanentă supraveghere de către cadrele respective, în ceea ce privește comportarea și legăturile lor, semnalând în timp lucrurile suspecte; să se ceară referințe despre ei de la tovarășii care îi cunosc și care sunt indicați în autobiografiile lor; organele superioare de partid să cerceteze mai adânc situația lor pe baza materialului provenit de la MAE și Direcția I și materialul ce ne-a fost dat nouă de susnumiții, în zilele de 17-19 octombrie, a unor autobiografii mai amănunțite, ce li se vor mai cere, cât și a referințelor date de către tovarășii care îi cunosc”[98].

[93] Ibidem, ff. 177-179.

[94] Mihai Sorin Rădulescu, *op. cit.*, p. 173.

[95] *Ibidem*, p. 179.

[96] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 201.

[97] Ibidem, ff. 201-202.

[98] Ibidem, f. 202.

După sosirea în țară, în 1950, Aurel Pampu a fost primit în PMR, cu vechimea din PCF[99], fiind angajat la Institutul de Studii Româno-Sovietice[100], înființat la București, în 1947, iar soția sa colaborator științific la Institutul de Neuro-Psihiatrie[101].

Într-un „raport de investigații", întocmit de Securitate în octombrie 1955, Aurel Pampu era caracterizat ca „un element inteligent, atașat față de regimul nostru și clasei muncitoare, poate fi folosit în problema informativă. În consecință, propunem să fie recrutat ca informator al DGSS în Secția I Miliție, raionul I.V. Stalin. În vederea recrutării sale ca informator, se va folosi metoda convingerii, se va sta de vorbă cu el"[102].

Recrutarea sa a avut loc la 11 octombrie 1951, când Pampu și-a luat „angajamentul ca să servesc organele Securității Statului, obținând și dând date informative, cerute și culese de mine. Având în vedere lupta pe care o duce clasa muncitoare din patria mea pentru lichidarea exploatării omului de către om, subsemnatul, ca fost membru al P.C. Francez, de bună voie consimt să colaborez cu organele Securității din RPR"[103]. După semnarea angajamentului, Pampu a scris și o autobiografie, în care a amintit și alte aspecte pe care nu le menționase în documentul întocmit după expulzarea sa.

Într-o „caracterizare asupra informatorului Pampu Aurel", întocmită la 18 februarie 1955, ofițerul de Securitatea consemna că, „de la data recrutării, am ținut legătura cu susnumitul o perioadă scurtă de timp, deoarece este un element care nu prezintă încredere față de regimul nostru, întrucât din anul 1934 (sic!) și până în 1950 a domiciliat în Franța. De asemenea, el spune că este membru PMR, în schimb nu are situația clară în acest sens. Din aceste cauze, nici nu a putut fi folosit, de altfel foarte greu fiind găsibil (sic!) acasă. Față de cele de mai sus, propunem excluderea din rețeaua informativă"[104].

99 Ibidem, f. 211.

100 Ibidem, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 18.

101 Ibidem, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 45.

102 Ibidem, dosar nr. 261.504, f. 108.

103 Ibidem, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 3.

104 Ibidem, ff. 16-17.

În același an, după ce a fost abandonat de către Securitate, Pampu a fost cooptat și de către partid, sarcina fiind una mai complexă. Astfel, în ședința Biroului Politic al CC al PMR din 28 martie 1955, s-a hotărât înființarea „Comitetului Român pentru Repatriere", după modelul sovietic impus celorlalți sateliți. Scopul declarat al înființării acestei instituții a fost unul dublu, preponderent politic, dar și umanitar, intern și internațional, realizat pentru contracararea acțiunilor anticomuniste ale exilaților, îndeosebi ale celor privind înființarea și organizarea de asociații pentru sprijinirea refugiaților, atragerea acestora în țară prin promisiuni ademenitoare sau măcar provocarea de noi dispute între grupările politice care se înfruntau deschis, oferirea posibilității de repatriere celor care se încadrau în prevederile legislației emise în acest sens și nu se pronunțaseră deschis contra regimului comunist din RPR[105].

Primul pas organizatoric în vederea înființării acestei instituții a fost adoptarea, la 24 iunie 1955, a Decretului Prezidiului MAN al RPR, „pentru înlesnirea repatrierii unor cetățeni și foști cetățeni români și amnistierea celor repatriați". În acest decret se prevedea amnistierea celor repatriați, cu excepția crimei de omor, dacă aceștia se repatriau până la data de 23 august 1956 (art. 1), obținerea autorizației de reîntoacere în țară de la oricare oficiu diplomatic sau consular al Republicii Populare Române (art. 2), redobândirea pentru cei repatriați care beneficiau de amnistie și a celor care o pierduseră a cetățeniei române din momentul intrării lor în țară (art. 3-4), de prevederile acestui decret urmând să beneficieze și soțul și copiii minori care se reîntorceau în țară (art. 5)[106].

Un al doilea pas organizatoric l-a reprezentat ședința de constituire a „Comitetului Român pentru Repatriere", eveniment care a fost găzduit la 18 noiembrie 1955 în sala ASIT („Asociația Inginerilor și Tehnicienilor") din București, având următoarea ordine de zi: 1) constituirea unui comitet pentru repatriere; 2) măsuri pentru organizarea activității comitetului. La propunerea participanților, la ședință a fost ales următorul comitet: președinte: Constantin Agiu; secretar:

[105] NicolaeVidenie, *Capcana Comitetului Român pentru Repatrieri* (sic!) (https://www.memoria.ro/studii/bucuresti_-_irir/studii_irir/capcana_comitetului_roman_pentru_repatrieri/1915 – accesat la 28 martie 2022).

[106] „Glasul Patriei", organ al Comitetului Român pentru Repatriere, an I, nr. 1, Berlin, 10 decembrie 1955, p. 1 (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr 484.456, vol. 1, f. 223).

Nicolae Popescu-Doreanu; membri: Ștefan Vasile Atanasiu, Sterian Baiulescu, Johannes Franz Burhardt, Alexandru Cismaș, Gheorghe Dreve, Ștefan Heinz, Ioan Iusco, Gheorghe Ivașcu, Aurel Pampu, dr. Ionel Pop, Gheorghe Tătărăscu, Gheorghe și Zikeli Ilse[107]. La punctul 2 al ordinii de zi s-au luat o serie de hotărâri legate de activitatea comitetului: întocmirea unui proiect de regulament de funcționare al acestuia și atribuțiile lui, întocmirea unui plan de activitate, editarea unui ziar al comitetului, înființarea unui organ pentru sprijinirea și încadrarea în muncă a celor ce se repatriază și stabilirea unui sediu[108].

Sediul Comitetului Român pentru Repatriere a fost stabilit în Berlin, Pankow Parkstrasse, nr. 9, telefon 48.93.14, pentru care s-a transmis guvernului RDG o scurtă scrisoare de mulțumire[109]. Locația aleasă a urmat indicațiile Moscovei, după cum Comitetul Român a urmat modelul sovietic al Comitetului pentru Relații Culturale cu Compatrioții din Străinătate[110].

În privința editării unui ziar, acesta a fost conceput și el după modelul publicației sovietice, inclusiv în ceea ce privește titlul, „Golos Rodnîi" („Glasul Patriei"), apărută în aprilie 1955. De altfel, și în alte țări aflate sub controlul ideologic al URSS au fost înființate comitete pentru repatriere: în Cehoslovacia, la Praga, care edita revista „Hlas Domoval" („Vocea Patriei"), în Polonia, cu postul de radio „Kraj", precum și în republicile sovietice: în Estonia, cu revista „Țara Natală", în Letonia, Lituania și Bielorusia (publicația „Vocea Patriei") și în Ucraina, unde apărea publicația „Știrile Ucrainei"[111]. Ziarul „Glasul Patriei" era condus de George Ivașcu și se afla sub egida Ministerului Afacerilor Interne[112], având redacția și administrația în aceeași locație cu Comitetul Român pentru Repatriere, cu o apariție de 3 ori pe lună, organizând și emisiuni radiofonice „în fiecare duminică, luni,

[107] Ibidem, ff. 223-224.

[108] Ibidem, f. 224.

[109] Ibidem, f. 223.

[110] Elena Bondor, *Puterea comunistă și exilul românesc. Secvențe din presa românească dedicată exilului,* în Diana Mărgărit, Ioan Alexandru Tofan (coord.), *Bestiarul puterii,* Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2014, p. 204.

[111] *Ibidem*, pp. 204-205.

[112] Nicolae Videnie, *op. cit.*

joi și vineri, orele 22:00-22:30 (ora Europei Centrale) și 23:00-23:30 (ora Bucureștiului)"[113].

În primul număr al ziarului, apărut la 10 decembrie 1955, a fost publicat „Apelul Comitetului Român pentru Repatriere" adresat „dragilor compatrioți", în vederea sensibilizării acestora la ideea repatrierii: „Cine are nevoie de voi acolo? Doar aceia care vor să vă folosească în munca cea mai grea sau în munca cea mai necinstită, în munca în care să vă vindeți conștiința, să vă trădați patria și familiile voastre. Iar în cazul în care nu veți mai fi buni nici pentru aceasta, veți fi aruncați la gunoi ca o otreapă nefolositoare. De ce să vă lăsați târâți în toate acestea? Nu vă sunt oare dragi părinții, frații, copiii și soțiile voastre? Ați uitat de căsuța, de satul în care v-ați născut și ați petrecut anii cei mai frumoși ai tinereții? Nu! Desigur nu! Toate acestea vă sunt dragi și nu le veți uita niciodată! [...] Aveți, așadar, două drumuri: – Unul care duce spre adevărata voastră mamă – Patria – și unde veți găsi căldura și liniștea sufletească. [...] – Celălalt este drumul pribegiei, drumul umilinței și al nesiguranței zilei de mâine, drumul, care, mai devreme sau mai târziu, indiferent de voința voastră, vă va duce să trageți în părinții, soția și copii voștri"[114].

Începând cu a doua apariție, propaganda ziarului a început să fie structurată pe patru mari teme, însoțite de fotografii alb-negru: „Cei dragi vă cheamă", „Vă scriem de acasă" și „Noul chip al Patriei", temă redenumită ulterior „România în viața internațională"[115].

Din ansamblul metodelor de lucru propagandistice ale regimului comunist din RPR nu au lipsit nici întâlnirile comitetului cu grupuri de refugiați, acestea fiind mediatizate pe larg. Un astfel de eveniment a fost popularizat cu prilejul aniversării unui an de apariție a ziarului, moment apreciat ca aducător de „bilanț rodnic", redacția inserând într-o casetă și opinii ale cititorilor din străinătate, susținători deschiși ai repatrierii[116].

În pofida arsenalului propagandistic desfășurat, realitatea era cu totul alta, foarte puțini dintre exilați, în special cei care nu-și găsiseră

---

[113] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr 484.456, vol. 1, f. 224.

[114] Ibidem, f. 223.

[115] Nicolae Videnie, *op. cit.*

[116] *Ibidem.*

un rost pe alte meleaguri, dorind să se repatrieze, ziarul fiind denumit de către cei care aveau opinii potrivnice regimului comunist din RPR „Glasul Trădării"[117]. De altfel, eșecul acțiunii de repatriere a fost recunoscut chiar de comitet, care, în iunie 1956, a publicat știrea conform căreia termenul de repatriere, care expira la 23 august 1956, a fost prelungit până la 30 decembrie 1958. Totodată, au fost publicate și alte decrete, care prevedeau acordarea de credite pe termen lung, precum ajutoare materiale și diverse înlesniri fiscale[118].

Ca o contrapondere a posturilor de radio occidentale, care emiteau în limba română, guvernul a dat dispoziții comitetului de a dubla propaganda scrisă prin emisiuni radiofonice destinate exilaților, dar care, după cum am văzut, puteau fi recepționate și în țară. Publicitatea făcută odată cu fiecare emisiune și apariție a ziarului a fost completată și cu anunțuri și fotografii privind difuzarea unor romanțe interpretate de Mia Braia (emisiunile din 6 și 7 decembrie 1956 „De ce nu vii?") și Ioana Radu (20 și 21 decembrie 1956 „Te aștept pe același drum!"), ale căror versuri au fost publicate alături de fotografiile cântărețelor, pentru a întări și mai mult efectul psihologic[119].

În ceea ce-l privește pe Aurel Pampu, acesta a fost cooptat în rândul membrilor comitetului, ca urmare a relațiilor pe care și le făcuse în capitala Franței, printre exilații români, trecându-se cu vederea situația neclară cu privire la vechimea sa în PMR[120]. Unul dintre acești exilați, pe care regimul comunist dorea să îl folosească în scop propagandistic, era sculptorul Constantin Brâncuși, pe care Pampu îl vizitase, până la expulzarea sa, „de nenumărate ori", după cum se exprima „l'ancien assistant de l'Université de Cluj-Roumanie, attaché de recherches au C.N.R.S."[121].

Acțiunea de seducere a maestrului a început la 24 decembrie 1956, când, la Muzeul de Artă al RPR, s-a deschis o mică „Retrospectivă

[117] Ion Rațiu, *România de astăzi. Comunism sau independență*, Editura Expres, București, 1990, p. 122.

[118] Nicolae Videnie, *op. cit.*

[119] *Ibidem.*

[120] De altfel, și Gheorghe Tătărăscu a fost cooptat din aceleași considerente (Elena Bondor, *op. cit.*, p. 209).

[121] Zenovie Cărlugea, *Brâncuși – în atenția serviciilor secrete,* în „Portal – Măiastra" – nr. 3/2005, p. 22.

Brâncuși", alcătuită din 13 sculpturi, pretextul expoziției fiind împlinirea de către artist a vârstei de 80 de ani, ceea ce se întâmplase de fapt cu mult înainte, la 21 februarie[122]. Există în „arhiva Brâncuși" o scrisoare pe care Pampu i-a trimis-o sculptorului, la adresa acestuia din Impasse Ronsin, nr. 11, la 25 iunie 1945. După ce îl informa pe artist că însuși rectorul Sorbonei, Gustave Roussy, bătrânul maestru Francis Jourdin și fostul ministru Louis Marin își exprimaseră dorința de a-l vizita, Aurel Pampu preciza că „lumea vă caută și vă admiră opera. Timpul a fost însă prea scurt ca să poată veni toate persoanele acestea prinse de angajamente luate anterior. Și, pe urmă, numărul fixat de Dv. e prea limitat ca să vină toți câți ar dori să vină. Sper ca în curând să le putem da, cu voia Dv., satisfacție la toți. Așteptând cu nerăbdare ziua de a vă revedea (o să vă cer voie prin telefon), semnez rugându-vă să credeți în sentimentele mele de respect și profund devotament. A. Pampu, 12, rue Thouin – Paris (5e)"[123].

Cea de-a doua scrisoare expediată de Pampu, existentă în „arhiva Brâncuși", la data de 30 decembrie 1956, face parte din acțiunea de vârf de măgulire a artistului, mascată prin exprimarea sentimentelor de recunoaștere și prețuire generale din partea poporului și statului român[124]. După ce îl anunța că, la 24 decembrie 1956, se deschisese „la Muzeul de Artă al Republicii o splendidă expoziție C. Brâncuși", expeditorul își exprima regretul că „nu se văd aici cele mai mărețe creații pe care le-a dat omenirii geniul Dv.". În continuarea scrisorii adresată lui Brâncuși, se mergea pe cultivarea sentimentelor de dor față de meleagurile natale, o metodă pe care comitetul o utiliza din plin, Pampu dând asigurări că maestrului nu o să-i lipsească nimic pe parcursul șederii în țară: „Mi s-a spus chiar de către oameni autorizați, că dacă ați vrea să veniți în vizită, acum sau în primăvară, ați fi primit ca un adevărat prinț al artei, ca cel mai mare geniu pe care l-a dat pământul strămoșesc, de la M. Eminescu și G. Enescu încoace. Cred că dacă ați veni, ați putea vizita, chiar și Gorjul Dv. natal, atât de încântător. Gorjul Dv. plin de codrii seculari, de văi splendide, animale săltărețe și cascade de argint. Țara noastră este gata să vă primească ori de câte

122 *Ibidem.*

123 *Ibidem.*

124 *Ibidem.*

ori ați dori să ne vizitați și să ședeți în orice colț ați dori, săptămâni și luni întregi, cât v-ar pofti inima. Dacă ați vrea, ați putea aduce și câteva din mărețele Dv. opere, măcar pentru timpul expoziției, sau – eventual – dacă vreți să le vindeți Muzeului nostru de artă. Pentru timpul șederii Dv. în țară, sunt sigur că vi s-ar pune la dispoziție o vilă la București sau în orice colț al țării și ați putea să vă bucurați de tot ce vă dorește inima. [...] Vă rog, Scumpe Maestre, să-mi scrieți câteva rânduri în acest sens, dacă vă hotărâți, și voi face demersurile necesare. În pragul acestui an, 1957, vă urez Scumpe Maestre, multă sănătate, dorind din toată inima să vă vedem sănătos pe pământul natal. Cred că pentru poporul nostru, vizita Dv. ar fi o mare sărbătoare. Să ne trăiești, Scumpe Maestre, cel puțin până la 100 de ani, în plină vigoare și putere de creație, așa cum v-am cunoscut eu și soția mea"[125].

Din păcate pentru Comitetul Român pentru Repatriere, această invitație a fost trimisă destul de tardiv, Constantin Brâncuși decedând la 16 martie 1957.

În 1954, prin mijlocirea lui Mihail Ralea, fostul asistent al Universității din Cluj a fost angajat ca cercetător științific la Academia RPR[126]. Despre perioada petrecută la Academia RPR există o însemnare a cercetătorilor care au întocmit un volum conținând publicațiile periodice românești, în care aceștia specificau că, „la întocmirea acestui volum, început în 1956 și încheiat și definitivat pentru tipar în 1968, au mai lucrat temporar: Mihaela Unteanu-Velescu (august 1956-martie 1959), Stela Trifu (iulie 1960-decembrie 1963) și Aurel Pampu (aprilie-iunie 1956), foști colaboratori ai Secției de Bibliografie și Documentare din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România"[127].

Aurel Pampu a rămas la Biblioteca Academiei RPR până în 1961, când s-a angajat ca lector la Institutul Pedagogic de trei ani din București, la Catedra de Pedagogie[128]. În 1962 i s-a aprobat plecarea la

[125] *Ibidem*, pp. 22-23.

[126] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 18.

[127] *Publicațiile periodice românești (Ziare, Gazete, Reviste), Tom II, Catalog alfabetic: 1907-1918, Supliment: 1790-1906,* descriere bibliografică de George Baiculescu, Georgeta Răduică și Neonila Onofrei, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969, p. 1.

[128] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 18. Institutul a fost înființat în 1959 și era destinat pregătirii profesorilor care predau la clasele V-VIII (Dan

Paris pentru a face demersurile necesare în vederea susținerii tezei de doctorat[129], dar, ca urmare a faptului că fondurile materiale de care dispunea erau puține, a trebuit să-și scurteze șederea[130].

Activitatea sa în cadrul institutului a trezit atenția Securității, care, la sfârșitul anului 1965, i-a deschis un dosar de verificare informativă. Într-un referat adresat Comitetului de Partid al Centrului Universitar București, Securitatea semnala că Pampu, „din luna august 1965, are o atitudine negativă prin comentarii injurioase la adresa organizării unor institute de învățământ (Institutul Pedagogic, Institutul de Sociologie) și a unor asociații similare institutelor sus-menționate". Securitatea semnala, de asemenea, și faptul că „își manifestă dezacordul și nemulțumirea față de aprecierea ce i se face după întoarcerea sa în țară, în 1962, din Franța, considerându-se în permanență neîndreptățit, în special pentru faptul că nu i se aprobă plecarea din nou la Paris pentru a-și putea susține teza de doctorat. Cu această ocazie, și-a dovedit ostilitatea față de statul nostru, prin hotărârea sa de a refuza să-și publice lucrările în țară"[131].

Alături de Aurel Pampu, Securitatea îl mai includea și pe fratele său, Liviu, care, „de asemenea, are o atitudine dușmănoasă, suferind mai multe condamnări pentru injurii, denunțuri și manifestări negative contra statului și conducătorilor de stat"[132].

La 1 iunie 1966, sursa „Onea" informa că „Pampu Aurel, conferențiar la Catedra de Pedagogie, nu a putut face față cu succes sarcinilor didactice. Cursul de psihologie pe care l-a predat anii trecuți a fost de slab nivel didactic. Nu reușea să stăpânească studenții, care se manifestau zgomotos și ireverențios, atât la adresa profesorului, cât și la nivelul cursului. Faptul acesta a determinat să nu i se mai încredințeze predarea. În prezent, Pampu Aurel este încadrat numai cu normă științifică".

Constantin Rădulescu, *Învățământul românesc 1948-1989 – între derivă și recuperare instituțional-funcțională*, în „Calitatea vieții", XVII, nr. 3-4, 2006, p. 310).

[129] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 9.

[130] Ibidem, vol. 3, f. 7.

[131] Ibidem, f. 9.

[132] Ibidem, f. 10.

În continuare, sursa se referea și la demersurile pe care Pampu urma să le facă pentru a se reîntoarce la Paris și a-și recupera, astfel, cele două manuscrise pe care fusese nevoit să le abandoneze, ca urmare a expulzării sale și care, din informațiile pe care le deținea, obținuseră un premiu acordat de comunitatea științifică franceză: „Din discuțiile pe care le are cu celelalte cadre didactice, se poate trage concluzia că are unele idei fixe. [...] Susține stăruitor că, dacă i s-ar permite să se ducă în Franța, problema lucrării ar fi reactivizată, ar beneficia de premiu, care ar putea fi utilizat pentru tipărirea lucrării. În felul acesta, și-ar putea susține și teza de doctorat. Se plânge mereu că nu este înțeles și nici apreciat, că nu i se permite să plece în Franța și se exprima că, întrucât a epuizat toate mijloacele folosite la Minister pentru a obține această aprobare, este hotărât să ceară audiență la tov. Ceaușescu, pentru a i se face dreptate”[133].

La 26 octombrie 1966, sursa „Onea” revenea cu alte precizări privind soarta celor două manuscrise, subliniind faptul că „evenimentele survenite în Franța în timpul războiului au împiedicat premierea, iar Pampu s-a întors în țară fără să-și poată publica lucrarea”. Sursa se arăta sceptică în privința valorii acestor lucrări, deoarece „nici unul dintre referenți (profesori francezi) nu mai sunt în viață” și „nici un cadru didactic de specialitate nu cunoaște lucrarea de care vorbește Pampu”. De asemenea, Pampu nu se bucura de susținere nici în cadrul catedrei, deoarece „cadrele didactice de specialitate sunt în general sceptice în privința valorii lucrărilor lui științifice, aproape nimeni nu le cunoaște”[134].

Pusă în fața acestor date, Securitatea opina că, la manifestările dușmănoase, se puteau adăuga și „tendințele de evaziune din țară”[135]. Suspecte erau, însă, și opiniile lui Pampu privind educația sexuală de care beneficia tânăra generație, mai ales că, prin Decretul Consiliului de Stat nr. 770 din 1 octombrie 1966, se puseseră bazele campaniei pronataliste, care s-a tradus prin amestecul puterii comuniste în intimitatea propriilor cetățeni[136]. Astfel, Securitatea era informată de sursa

[133] Ibidem, f. 40.

[134] Ibidem, ff. 38-39.

[135] Ibidem, f. 39.

[136] Mioara Anton, *„Ceaușescu și poporul”: scrisori către „iubitul conducător” (1965-1989)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 68.

„Onea”, la 18 aprilie 1967, că, „din discuțiile avute, se constată că Pampu continuă să fie preocupat de problema sexuală a tineretului și caută mereu soluții, pe care dorește să le propună organelor de stat. A arătat că, în ultimul timp, în Suedia și Norvegia, există, de asemenea, o problemă sexuală acută. Din această cauză, în aceste țări, 60% din nașteri sunt extraconjugale. Copiii fetelor nemăritate sunt luați de stat și crescuți în case și instituții special înființate pentru acest scop. Pampu pretinde că această măsură a fost inițiată în regiunile de sud ale Franței”[137]. Sursa „Onea” mai informa și că „Pampu, la ultima conversație, din 10 aprilie 1967, a vorbit de un colaborator din Timișoara, prof. Oancea, pe care îl consideră primul inițiator al geneticii umane la noi în țară. Se pare că, în prezent, lucrează împreună la redactarea unui material”[138].

Corespondența lui Pampu cu profesorul Oancea-Ursu a cuprins două studii, pe care i le-a trimis, în februarie și iunie 1967, Securitatea reușind să intre în posesia lor[139]. Unul dintre studii se referea la *Unele probleme matrimoniale ale generației tinere*, în care Pampu considera căsătoria și corolarul ei, iubirea, ca fiind problema de bază a vieții. Nici unul din scriitorii burghezi sau progresiști ori din cadrul teoreticienilor marxismului nu a reușit, considera Pampu, „să descifreze hieroglifele cauzale ale infidelităților conjugale, ale cascadei divorțurilor, ale nevrozelor cauzate de continențele impuse tineretului de societate, precum și a mizeriei sexuale a tineretului în general”[140]. Dacă majoritatea nevrozelor și a bolilor psihice se născuseră „în viciile căsătoriei burgheze, bazată nu pe iubire, ci pe contracte de închiriere și de vânzare”[141], regimul comunist fiind cel în care familia tindea spre

[137] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 28.

[138] Ibidem. Este vorba despre profesorul Gheorghe Oancea-Ursu (1905-1975), precursor român al geneticii și psihologiei gemelare, absolvent al Facultății de Filosofie, specializarea Psihologie, al Universității din Cluj. Teza sa de doctorat, *Ereditatea inteligenței în lumina cercetărilor asupra gemenilor*, îl va consacra ca o autoritate în acest domeniu. Din 1949, a lucrat la Universitatea din Timișoara ca lector, ulterior conferențiar și conferențiar consultant la catedra de Pedagogie-Psihologie. Pentru detalii, a se vedea Romeo Poenaru, *Dr. Gheorghe Oancea-Ursu, precursor român al geneticii și psihologiei gemelare*, în „Psihologia”, anul V, nr. 6 (28), noiembrie-decembrie 1995, Societatea Știință & Tehnică S.A., pp. 14-15.

[139] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 133.

[140] Ibidem, f. 73.

[141] Ibidem, p. 75.

o „purificare având la bază adevărata iubire”[142], Pampu era nevoit să constate că cele două probleme, avalanșa divorțurilor și a avorturilor, erau „la fel de îngrijorătoare în ambele orânduiri”[143]. Cauza existenței acestor două fenomene ținea, în concepția psihologului român, de inexistența unei educații sexuale, precum și de faptul că problemele sexuale ale tinerei generații nu erau discutate între părinți și copiii lor. „Cum să oprim avalanșa divorțurilor, când nici un tânăr, sau aproape nici unul, nu este învățat de niște părinți virtuozi să scoată cele mai divine melodii dintr-o fecioară Stradivarius”[144], exclama Pampu.

Pentru ca „luna de miere să dureze o viață întreagă”, mai ales ținând cont de faptul că, „la femeie, a cărei iubire își are sediul nu local, cum este cazul mai mult sau mai puțin la bărbat, ci într-o stare generală a corpului și a minții, decepția își face apariția la primele începuturi”[145], Pampu aducea în discuție soluția facilă a reînființării bordelurilor, care intra, însă, în conflict cu morala proletară. O altă soluție ar fi fost creșterea vârstei pentru încheierea unei căsătorii, după o maturizare completă, atât fiziologică, cât mai ales psihologică. Statul trebuia, de asemenea, să încurajeze tinerii să încheie căsătorii după „înclinațiile lor naturale, adică fără alte considerente de ordin pecuniar, profesional sau locativ”[146]. Există aici o aparentă contradicție în ideile lui Pampu, deoarece întemeierea unei familii ține și de existența acestor considerente, dar psihologul român avea în vedere amestecul statului în viața cetățenilor, inclusiv în cadrul instituției căsătoriei. Pampu aprecia și că „sărăcia tinerilor de ambele sexe, lipsa minimului de confort și de mijloace locative, viciază sau, mai bine zis, mențin viciile mariajului, ale iubirii și ale vieții sexuale în general”[147]. În consecință, Pampu pleda pentru redescoperirea educației sexuale, pentru faptul ca manualele de psihologie, copiate în proporție de 90% după cele sovietice, să conțină „capitole serioase despre pubertate, adolescență, sexualitate”[148].

[142] Ibidem, p. 78.

[143] Ibidem.

[144] Ibidem, f. 79.

[145] Ibidem, f. 81.

[146] Ibidem, f. 82.

[147] Ibidem, f. 80.

[148] Ibidem, f. 81.

Venise timpul, considera Pampu, ca acest capitol important al educației marxiste, educația sexuală, să nu mai fie trecută în mod ipocrit sub tăcere[149].

Prin promovarea acestor opinii, Pampu poate fi considerat ca un adept al concepției freudiene despre sexualitate, psihologul român audiindu-l pe Sigmund Freud la specializarea efectuată la Viena[150]. În generațiile anterioare se încetățenise ideea că, dacă viața sexuală a unui individ nu era chiar așa cum dorise acesta, eșecul putea fi trecut cu vederea, ca fiind doar una dintre multele dezamăgiri mărunte ale vieții. La începutul secolului XX, pe măsură ce un număr tot mai mare de comentatori susțineau că orice persoană normală trebuie să cunoască fericirea senzuală, căutarea satisfacției sexuale a căpătat o importanță fără precedent, existând chiar un instinct erotic de a conserva și unifica, în antiteză cu impulsul uman peren „de a distruge și ucide"[151]. După cum afirma Freud, „iubirea sexuală este, fără îndoială, unul din cele mai importante lucruri în viață, iar uniunea dintre satisfacția mentală și cea corporală în bucuria dragostei, este unul din momentele sale culminante. Cu excepția câtorva fanatici ciudați, toată lumea cunoaște acest lucru și își organizează viața în consecință, numai știința este prea delicată pentru a-l admite"[152]. Influența concepțiilor freudiene a început, astfel, să capete o tot mai mare însemnătate. De pildă, noua profesie apărută în anii '20, cea a consilierilor maritali, considera că punerea accentului pe găsirea în

[149] Ibidem, f. 83.

[150] Ibidem, f. 74. Și Lev Troțki, în perioada petrecută la Viena, a fost atras de psihanaliza lui Freud, afirmând într-o scrisoare adresată fiziologului Ivan Pavlov, în 1924, că „sublimarea energiei sexuale, care se situează la baza învățăturii freudiene, este o construcție a reflexelor condiționate sexual" (Dmitri Volkogonov, *Troțki: eternul radical*, Editura Lider, București, 1999, p. 74). Așa cum a mărturisit Troțki mai târziu, pasiunea pentru psihanaliză i-a fost insuflată de politicianul bolșevic Adolf Abramovici Joffe, care îl frecventa pe Alfred Adler (Lev Troțki, *Viața mea: autobiografie*, Meteor Publishing, București, 2015, p. 194).

[151] Niall Ferguson, *op. cit.*, p. 498.

[152] Angus McLaren, *Sexualitatea secolului XX. O istorie*, Editura Trei, București, 2002, p. 148.

căsătorie a mulțumirii emoționale și sexuale ar face să scadă treptat rata divorțurilor[153].

Fie pentru că încă mai credea în justețea cauzei, sau din prevedere, Pampu își încheia reflecțiile cu considerația că problemele semnalate de el preocupau și „organele noastre de partid și de stat”, având credința că „acolo unde partidul și statul nostru, prin vocea îndrăzneață a tovarășului Nicolae Ceaușescu a știut să aducă schimbări atât de radicale, tot partidul și statul nostru va ști să transforme radical realitatea”[154]. Dar problemele pe care Pampu le semnalase nu intrau în sfera de interes a puterii comuniste, iar opiniile sale nu erau, de altfel, singulare în epocă. Într-o notă din 18 noiembrie 1966, Securitatea arăta că cea mai mare parte a populației considera că prevederile decretului antiavort erau „exagerate în raport cu condițiile materiale de care dispune majoritatea populației din țara noastră”. În acest sens, era citată opinia academicianului Ștefan Milcu, care aprecia că „legea cu privire la interzicerea întreruperii sarcinii va avea un caracter represiv, atâta timp cât nu va fi însoțită de măsuri de încurajare a familiei prin sporirea veniturilor”.

În același timp, Securitatea se arăta preocupată și de reacția studenților, care „au comentat decretul prin prisma imposibilității de a avea o viață sexuală normală, atâta timp cât nu-și pot permite contractarea unor căsătorii în timpul efectuării studiilor, având în vedere că, în afara căsătoriilor, nici o femeie nu va accepta astfel de relații. În consecință, ei presupun că aplicarea decretului va duce la înmulțirea cazurilor de inversiuni sexuale și la căsătorii formale, lipsite de afecțiune”.

Despre imposibilitatea ca tinerii să aibă o viață sexuală normală în condițiile decretului antiavort se pronunțau și unele cadre medicale. În opinia acestora, legea neglija problema tineretului, „mai ales a băieților, care vor recurge la practici sexuale anormale cu grave consecințe asupra sănătății lor”, considerând, în același timp, că „astfel de măsuri ar trebui luate în paralel cu dotarea farmaciilor cu mijloace anticoncepționale și cu organizarea prostituției, ceea ce este de neîmpăcat cu morala proletară”. Era citată, de asemenea, opinia doctorului Emilian Stoica, de la Spitalul „Dr. Cantacuzino” din București, o previziune deosebit de exactă a ceea ce avea să se întâmple ulterior: „conducătorii care au

[153] Cornelia Rada, *Repere antropologice ale familiei în contextul sănătății sexual-reproductive*, Editura Academiei Române, București, 2009, p. 252.

[154] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 84.

impus aceste măsuri vor fi responsabilii morali ai tuturor nenorocirilor care se vor înregistra în viitorii ani ca urmare a decretului în vigoare”[155].

Concepția regimului comunist asupra familiei se definea drept politică demografică sau politici privind populația și nu politici familiale, deoarece nu vizau propriu-zis familia, ci doar creșterea natalității, problemele sexualității și autonomiei femeilor nefăcând obiectul preocupărilor autorităților de-a lungul întregii perioade comuniste[156].

Un alt studiu trimis profesorului Oancea-Ursu și intrat în atenția Securității a fost cel referitor la *Câteva informări despre învățământul muzical în diferite țări*. Securitatea era la curent cu concepția lui Pampu despre „cultivarea aptitudinilor și talentelor artistice ale elevilor”, acesta afirmând, în ședința de catedră din 16 martie 1967, că „radioul și televiziunea nu reușesc să aducă o contribuție pozitivă la educarea artistică a copiilor și tineretului poporului nostru, deoarece nu folosesc un personal pregătit, mai ales până acum câțiva ani în aceste instituții”[157].

Studiul debuta cu o situație alarmantă, pe care Pampu o semnala cu privire la educația muzicală a tinerei generații. Pornind de la experiența Franței, pe care o cunoștea foarte bine, specialiștii francezi referindu-se la „marea mizerie a educației muzicale”, Pampu afirma că, „la intrarea lor în liceu, elevii nu posedă nici o noțiune de educație muzicală. [...] Educația muzicală ar trebui să înceapă în clasa I primară și nu în clasa I de liceu”. Exista, însă, și o discrepanță între cunoștințele unei mici „elite de copii (ale minoritarilor mai ales), care, fiind economicește mai favorizați, învață muzică instrumentală în familie, și masa imensă a populației școlare. Problema omogeneității învățământului muzical este o mare problemă a învățământului muzical în general. Pentru că cei dintâi se plictisesc în marea masă a necunoscătorilor”.

---

[155] Ibidem, fond Documentar, dosar nr. 13.339, vol. 3, ff. 168-180. Textul integral al Notei 210 A a fost publicat în Liviu Marius Bejenaru, Raluca Nicoleta Spiridon (editori), *Politică și demografie în România comunistă, 1966-1989*, Editura Eikon, București, 2017, pp. 142-157.

[156] Susan Gal, Gail Kligman, *Politicile de gen în perioada postsocialistă: un eseu istoric comparativ*, Polirom, Iași, 2003, p. 78.

[157] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 29.

Cu toare că, la noi în țară, „școlile de arte ajung, de bine de rău, să suplinească în oarecare măsură lipsurile", Pampu constata că o educație muzicală generală nu era posibilă, deoarece „numărul orelor de muzică era pretutindeni atât de redus (pe lângă un mare număr de clase supraîncărcate), încât profesorii n-au ajuns nici măcar să-și cunoască elevii", în timp ce „cultura muzicală prin radio și televiziune a devenit un divertisment, în loc să fie un program de educație muzicală a tineretului și maselor, planificată în modul cel mai înțelept de către mari cunoscători ai psihologiei vârstelor și ai muzicii în același timp"[158].

Referindu-se la importanța pe care educația muzicală ar trebui să o aibe în formarea unui tineret studios, Pampu considera că „notele muzicale sunt literalmente disprețuite («bune ca să strici media elevului din cauza muzicii»), iar părinții, în imensa lor majoritate, nici nu vor să audă de profesia de «lăutar», ei vorbesc numai despre «materiile principale» ale elevului, socotind că muzica și artele, în general, sunt un lux de prisos. Copilul dotat la muzică nu este apreciat. Nici Goethe, nici Shakespeare, nici Eminescu nu sunt apreciați de părinți și copii, dar Mozart, Bethoven și Schubert nici atât"[159]. În continuare, Pampu se pronunța pentru cultivarea aptitudinilor artistice și științifice ale tinerei generații în contextul apariției revoluției științifico-tehnice, care, în concepția PCR, avea să ducă la „eliberarea crescândă de munca fizică și de subordonarea față de mașină", modificându-se astfel „structura forței de muncă ocupată în producție", producându-se astfel „importante mutații în structura socială a clasei muncitoare, în conștiința acesteia, în compoziția profesională a

[158] Ibidem, f. 65.

[159] Ibidem, f. 66. Această atitudine refractară a părinților față de calitățile artistice ale copiilor poate fi întâlnită în toate epocile istorice. În Imperiul țarist, de pildă, oamenii în vârstă puneau mare preț pe etica serviciului în slujba statului, inaugurată de Petru cel Mare, respingând preocupările artistice ale tinerei generații, care puteau aduce atingere rangului, ierarhiei, ordinii și acceptării regulilor tradiționale. Astfel, Pușkin a fost unul din primii nobili care au ocolit serviciul civil și au făcut din scris o „profesie", decizia sa fiind considerată o abatere. Și muzica a fost privită ca o profesie nepotrivită pentru un nobil, drept exemplu în acest sens putându-se cita cazul compozitorului Nikolai Rimski-Korsatov, care a fost silit să intre în serviciul naval de către părinții săi, care îi considerau harul o „năzbâtie", iar Ceaikovski a urmat Școala de Jurisprudență, după absolvirea căreia familia lui se aștepta să intre în serviciul civil și să-și lase deoparte pasiunea copilărească pentru muzică (Orlando Figes, *Dansul Natașei: o istorie culturală a Rusiei*, Polirom, Iași, 2018, p. 84.).

claselor sociale în general"[160]: „Ce va deveni tineretul din țara noastră peste 33 de ani (adică în anul 2000) când – din cauza mașinismului, a automatizărilor vertiginoase și a ciberneticii – clasa muncitoare va munci numai 3-4 zile pe săptămână, 8-9 luni pe an și câte 3-4 ore pe zi? Va înebuni după fotbal, se va da în vânt după isprăvi huliganice și va apuca drumul cârcimilor? Sau îl vom îndrepta cuminte, încă de acum, spre pictură, literatură, sporturi bine echilibrate, spre muzică și spre diferite forme de cercetare științifică! Este nevoie, deci, de un efort conjugat al economiștilor, psihologilor, pedagogilor, sociologilor și oamenilor politici din țara noastră, să rezolvăm aceste mari probleme ale sociologiei culturii și anume nu într-o formă mioapă, până la vârful nasului, ci în marea perspectivă a timpului. Trebuie să năzuim spre un adevărat umanism, așa cum dictează marile imperative ale comunismului, în loc să ne lăsăm dominați de viziunea unei lumi capitaliste, care, din cauza mirajului ascensiunii sale materiale, se dezumanizează vertiginos"[161].

Ca și în cazul opiniilor despre educația sexuală, și cele referitoare la cultivarea calităților artistice ale tineretului nu puteau fi introduse în România comunistă. Deși Legea învățământului secundar din 1968 acorda un loc important culturii generale, cea din 1978 avea ca scop crearea unei „culturi a clasei muncitoare", care era, de fapt, o formă de cultură politizată[162]. În ceea ce privește principiile umanismului comunist proclamate de PCR, de a „pune în centrul atenției omul, cu nevoile sale materiale și spirituale, ca scop suprem, ca măsură și criteriu al tuturor valorilor"[163], aceastea nu aveau cum să se realizeze într-un regim care vedea în suprimarea libertăților individuale calea prin care se putea ajunge la dezvoltarea personalității umane.

La 1 august 1967, Securitatea i-a deschis lui Aurel Pampu un dosar de urmărire informativă. Motivele deschiderii dosarului erau următoarele: „Pampu Aurel se manifestă ostil față de statul nostru, deoarece nu i se aprobă plecarea la Paris pentru a-și susține teza de doctorat. Datorită acestei situații, el refuză să-și publice anumite lucrări în țară.

[160] *Dicționar politic*, Editura Politică, București, 1975. p. 521.

[161] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, ff. 66-67.

[162] Șerban Orescu, *Ceaușismul. România între anii 1965 și 1989*, Editura Albatros, București, 2006, p. 117.

[163] *Dicționar politic...*, p. 604.

Se exprimă că în presa noastră se ocolește adevărul în legătură cu realitățile existente în țară, iar conducerea statului nu ține seama de adevăr, nu vede greșelile făcute până în prezent în educarea tinerei generații. Materialele pe care le-a trimis spre a fi publicate la diferite ziare și reviste din țară, care nu au apărut, consideră că ar fi fost bine să le trimită în străinătate, unde îi erau cerute. Întreține relații cu foști prieteni de ai săi din Franța, de origine română, rămași înainte de 23 August 1944”[164].

O notă informativă a fost redactată la 24 noiembrie 1967, de către sursa „Onea”, care primise sarcina „de a stabili preocupările numitului Pampu Aurel, relațiile pe care le întreține, intențiile de viitor, comentariile cu caracter politic pe care le poartă”, în care se semnala că „Pampu Aurel se ridică cu vehemență contra învățătorilor, a căror pregătire este mai mult decât mediocră și care, fără să aibă merite personale, s-au ridicat în funcții importante în Ministerul Învățământului.

Consideră că multe din neajunsurile învățământului sunt datorită (sic!) prezenței acestor oameni în posturi de răspundere.

În altă ordine de idei, Pampu a discutat și problema înlăturării unor istorici de valoare, de exemplu Lapedatu, care a fost mult timp închis și pe care l-a cunoscut personal”[165]. Consideră că îndepărtarea unor istorici valoroși, bine orientați în problema Ardealului, este greu resimțită astăzi. La această îndepărtare a contribuit profesorul Roller din Comitetul Central, care s-a erijat în mare istoric român și care a încercat să răstălmăcească întreaga noastră istorie.

Lipsa acestor istorici se resimte astăzi când, în Ungaria, un grup de 80 de istorici, dintre cei mai valoroși, caută argumente pentru a redeschide problema Ardealului”.

[164] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 209.

[165] Este vorba despre istoricul Alexandru Lapedatu, fost ministru al Cultelor și Artelor în aproape toate guvernele liberale interbelice și președinte al Academiei Române. A fost arestat în noaptea de 5/6 mai 1950 de către o echipă a DGSP, condusă de lt. maj. Petrache Cristian. Regimul dur de detenție de la Sighet l-a afectat foarte mult pe istoric, aflat la o vârstă înaintată (74 de ani). Fiind bolnav de stomac și având crize puternice, care s-au accentuat în temniță, în condițiile în care primele luni au fost descrise de supraviețuitori ca fiind infernale, și nemaiputând suporta durerile, după o tentativă eșuată, în noaptea de 1/2 iulie 1950, Lapedatu s-a sinucis prin spânzurare, în ziua de Sf. Alexandru, la 30 august 1956 (Liviu Pleșa, *Istoriografia clujeană sub supravegherea Securității: 1945-1965*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, pp. 89-90).

În concluzie, sursa „Onea” era de părere că, „în general, din întreaga atitudine a lui Pampu Aurel nu reiese că ar avea atitudini dușmănoase. L-am putea situa în rândul intelectualilor progresiști cu o veche activitate comunistă, care nu se ridică în contra directivelor partidului, ci în contra unor metode greșite de aplicare, datorită, în special, oamenilor nepregătiți care ocupă anumite funcții de răspundere”[166].

Tot sursa „Onea”, într-o notă anterioară, din 1 noiembrie 1967, informa că, „vorbind de călătoria lui în străinătate, Pampu subliniază mereu că nu are intenția să rămână acolo și argumentează că o asemenea espectativă nu intră în preocupările sale”[167].

Ca urmare a faptului că din supravegherea informativă nu reieșea că Pampu desfășura o activitate ostilă, dosarul a trenat și, în cele din urmă, la 5 martie 1971, psihologul român „a fost luat în evidența dosarului de problemă 312”[168]. Într-o notă informativă redactată la 9 martie 1971, sursa „Mihai”, care îl cunoștea bine, deoarece domiciliau de 15 ani în același imobil, semnala că „Pampu Aurel este o fire extrem de curioasă și solitară. De o inteligență medie, însă de o cultură generală destul de bună.

Este tot timpul în conflict acut cu toți vecinii și este o fire deosebit de irascibilă, fiind aproape tot timpul nemulțumit, fiind ceea ce se numește un «revoltat».

Din punct de vedere politic, are ferme convingeri comuniste, însă nu de disciplină socialistă actuală, ci este ceea ce se numește în limbajul curent «revoluționar permanent».

Fiind tot timpul nemulțumit, este genul de om care face tot timpul memorii, cereri, intervenții și crede tot timpul că este nedreptățit față de meritele și convingerile sale politice.

Există oameni în bloc sau oameni care l-au cunoscut mai îndeaproape, care pretind că are chiar ceva anormal în constituția sa psihică, ceea ce personal nu cred”[169].

În cele din urmă, la 26 iunie 1975, Securitatea constata că, „din măsurile întreprinse, nu a rezultat ca Pampu Aurel să desfășoare

[166] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 25.

[167] Ibidem, f. 27.

[168] Ibidem, vol. 3, f. 16.

[169] Ibidem, f. 7.

activitate dușmănoasă împotriva R.S. România. Este caracterizat ca un element nervos, irascibil, capricios și zgârcit, din această cauză soția și fiica l-au părăsit. În prezent domiciliază singur”[170].

În aceeași notă din 26 iunie 1975, Securitatea se pronunța pentru „scoaterea din evidența dosarului de problemă a numitului Pampu Aurel, clasarea materialului la Centrul de Informatică și Documentare cu menținerea sus-numitului în evidența generală”[171].

Referindu-ne la situația politică și științifică a lui Aurel Pampu după expulzarea sa din Franța, trebuie să avem în vedere câteva elemente.

În primul rând, în analiza situației sale politice, deosebit de importantă este cultura politică existentă la nivelul elitei comuniste din România cu care Pampu s-a confruntat după reîntoarcerea în RPR. Cultura politică a elitei se referă la setul de poziții informale adaptative, comportamentale și de atitudini care apar ca răspuns și consecință la experiențele de formare de identitate a elitei. Ca exemple de diferențiere între două culturi politice distincte pot fi citate experiența conspirativă și din închisoare a comuniștilor români și experiențele comuniștilor iugoslavi și chinezi centrate pe războiul de gherilă și ale Marșului Lung[172].

Prelungirea acestor practici conspirative provenite din perioada ilegalității în activitatea de conducere a societății a format la nivelul liderilor, dar și a comuniștilor de nivel inferior, o adevărată psihoză în controlarea mijloacelor de comunicare în interiorul partidului. Ca atare, s-a generalizat o stare de suspiciune și neîncredere în care au intrat nu numai comuniștii români, dar și alți tovarăși de idei, care simpatizaseră cu ideile comuniste, iar acum doreau să se stabilească în țară, așa cum a fost cazul inginerului Gabriel Brola, discipol al lui Traian Vuia și membru al FNR, care, fiind bănuit de către Securitate că lucra pentru serviciile de informații franceze, nu a primit aprobarea

[170] Ibidem, f. 16.

[171] Ibidem.

[172] Ken Jowitt, *Noua dezordine mondială: extincția leninistă*, Curtea Veche Publishing, București, 2012, pp. 77-78. O altă cultură politică de tip gherilă a fost cea a comuniștilor nord-coreeni, rezultată din lupta de eliberare de sub stăpânirea japoneză, în jurul căreia avea să fie conceput viitorul stat (Philippe Pons, *Coreea de Nord: un stat-gherilă în transformare*, Corint Istorie, București, 2021, pp. 36-38).

pentru repatriere[173], sau, ca în cazul lui Pampu, care era considerat suspect, ca urmare a perioadei petrecute în Franța și a situației neclare din Partid.

Interesele personale, rivalitățile, ranchiunele și ambițiile nu erau străine de această atitudine de suspiciune[174], dar motivațiile erau, înainte de toate, de ordin politic, derivând din mentalitatea bolșevică. Astfel, în cadrul conducerii bolșevice a existat o diviziune fundamentală între cei care petrecuseră anii de război în străinătate și cei care trăiseră în Rusia. Exilații (așa cum a fost cazul cu Troțki, Lunacearski, Buharin și Kolontai) aveau tendința să fie mai internaționali și mai cosmopoliți în modul de a privi lucrurile, fiind cu toții conștienți de relativa înapoiere a Rusiei. Spre deosebire de aceștia, cei care petrecuseră anii de război în Rusia (așa cum a fost cazul lui Stalin și Dzerjinski) tindeau să adopte o perspectivă mai limitată, ca urmare a faptului că mulți nu proveneau din mediul intelectual și puțini cunoșteau câte ceva despre Europa, despre cultura sau limbile ei. După februarie 1917, confruntarea dintre bolșevicii din Rusia și cei întorși din exil („nativiștii" nu l-au inclus în rândul „cosmopoliților" și pe Lenin) a constituit sursa conflictelor ideologice din partid, care au avut loc în anii 1920, între „socialismul într-o singură țară" și „revoluția mondială". Nu întâmplător, toți aliații principali ai lui Stalin din perioada ascensiunii lui la putere (Molotov, Kaganovici, Kalinin, Kirov, Kuibîșev și Ordjonikidze) trăiseră în anii războiului în Rusia, iar majoritatea victimelor lui din partid (Troțki, Buharin, Zinoviev, Antonov-Ovsenko) trăiseră în străinătate[175].

Această neîncredere în „cosmopoliți" o întâlnim și în cazul comuniștilor români, la care cheia puterii personale a constituit-o grupul de la închisoarea din Caransebeș. În cazul lui Aurel Pampu, care pe linie politică nu a îndeplinit decât funcția de membru al Comitetului Național pentru Repatriere, din motive conjuncturale, deși activitatea

---

173 ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3.819, vol. 1, f. 46. Un alt caz a fost cel al lui Theodor Himson, membru al PCF, care s-a repatriat în 1949, dar care, din cauza suspiciunii cu care era privit, a părăsit în cele din urmă teritoriul RPR (Ion Calafeteanu, *op. cit.*, pp. 38-44).

174 *Ibidem*, p. 32.

175 Orlando Figes, *Revoluția rusă, 1891-1924: tragedia unui popor*, Polirom, Iași, 2016, pp. 288-289. O excepție a fost Lev Kamenev, care a trăit în Rusia.

sa politică din Franța putea să-l propulseze pe scena politică din RPR, există un „referat de cadre", întocmit la 13 august 1963, de către Institutul Pedagogic de trei ani, București, Serviciul Personal în care se consemna că, „din funcția de cercetător, este apreciat ca fiind bine pregătit profesional. Ca lipsuri, [...] este o fire egoistă, individualistă. Îi place să se autoevidențieze. Își menține mentalitatea intelectualului de tip vechi"[176].

Modul în care era privit de către organele de partid și de către Securitate s-a menținut, chiar dacă a suferit unele nuanțări, și după moartea lui Gheorghiu-Dej. Noul secretar general a pus accentul pe conceptul de revoluționar de profesie, care trebuia să „fie gata să îndeplinească orice însărcinare din partea partidului"[177]. Ori, chiar dacă din punct de vedere politic nu era semnalat cu atitudini dușmănoase la adresa partidului, firea sa de „revoltat", de „revoluționar permanent" și de „critic la adresa unor stări de lucruri din diferite domenii de activitate" nu-l făceau eligibil într-o funcție politică, mai mult, ca urmare a firii sale dificile, în anul 1971 a fost luat în evidența organelor de Securitate ca suspect de spionaj. Chiar și într-un moment aniversar, nu a fost invitat să scrie în volumul *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri),* apărut la Editura Politică, în 1969, deși referirile la activitatea sa erau laudative, poate și pentru faptul că, astfel, ar fi apărut o ierarhie a meritelor, oarecum diferită de cea consemnată de partid[178].

Nici în cazul activității sale științifice lucrurile nu au stat prea bine. Deși a studiat foarte mult în Franța, împrejurările politice l-au împiedicat să-și susțină teza de doctorat, iar, ca urmare a expulzării sale intempestive, și cele două manuscrise pe care le redactase au rămas la Paris. Fiind în imposibilitate de a se reîntoarce la Cluj, la Laboratorul în care își făcuse pregătirea științifică, ca urmare a perioadei îndelungate petrecute în Franța și a decesului în 1948 a

[176] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 18.

[177] Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceaușescu,* Polirom, Iași, 2003, p. 159.

[178] Un exemplu în acest sens a fost și Cristina Luca-Boico, membră a Rezistenței franceze, dar care nu a fost invitată de foștii maquisarzi să scrie în volumul colectiv (Vladimir Tismăneanu, *Despre antifascism și anticomunism ca pasiuni politice. În amintirea Cristinei Luca-Boico,* în „Studii și Materiale de Istorie Contemporană", serie nouă, vol. VI, 2007, pp. 237-238).

profesorului Vladimir Ghidionescu[179], Pampu s-a stabilit în București, primii zece ani desfășurând o activitate științifică neconformă cu pregătirea sa profesională. Odată cu angajarea la Institutul Pedagogic de trei ani, speranțele i s-au reaprins, dar, nereușind să-și susțină teza de doctorat în Franța, alături de faptul că nu se bucura de audiență, prețuire și simpatie din partea studenților, l-au determinat să considere că nici aici nu-și găsise locul, decăzând din postura de cercetător științific, cu care a rămas după ce i se luase catedra, la cea de veșnic nemulțumit și frustrat, scriind tot timpul memorii, petiții și cereri pentru a fi repus într-o poziție pe care considera că o merită, ca urmare a activității politice și științifice desfășurate în trecut, viața de familie fiind la rândul ei afectată de acestă atitudine.

În cele din urmă, Aurel Pampu a rămas un nerealizat. Cel care era stăpânit de pasiunea de a ajunge o personalitate științifică în domeniul psihologiei, iar opiniile sale să conteze în făurirea unei societăți și a unui umanism comunist, s-a mulțumit în final cu condiția de meteor în istoria comunismului românesc și în panteonul științei, oferind prea puține motive care să valideze poziția la care aspirase, din rațiuni care nu țineau, din nefericire, numai de personalitatea sa[180].

[179] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 4.

[180] De altfel, Securitatea motiva închiderea dosarului de urmărire informativă prin faptul că Pampu Aurel, „deoarece suferă de o astenie pronunțată, are impresia că lucrările sale științifice nu sunt susținute pentru a fi publicate. Problemele pe care le-a ridicat în legătură cu unele măsuri pentru educarea tineretului s-au dovedit a fi greșite” (Ibidem, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 211).

Liviu PLEȘA

1980: PROBLEMATICI NOI ÎN ACTIVITATEA INFORMATIV-OPERATIVĂ DESFĂȘURATĂ DE SECURITATEA JUDEȚEANĂ ALBA

1980: NEW ISSUES IN THE INTELLIGENCE-OPERATIONAL ACTIVITY OF THE ALBA COUNTY POLITICAL POLICE

Abstract: The main research objective of the study is to synthetically analyse the actions carried out and methods used during a whole year by a county political police structure in the context of the changes that occurred in the intelligence-operational dynamics at the beginning of the last decade of the Ceausescu regime. In 1980, the economic problems and especially those of public supply began to be fully felt and realized by the population. The broadcasts of the radio station „Europa Liberă" were another factor that significantly influenced the evolution of the internal intelligence-operational situation in the direction of increasing the number of people who fearlessly expressed their discontent and criticism of the communist political regime in Romania.

In 1980 S.J. Alba had to pay a great deal of attention to reporting to the D.S.S. leadership and party bodies the extensive deficiencies in the economy of Alba county, the related analyses showing the fact that many of the dysfunctions observed were caused, on the whole, simply by the application of the economic mechanisms established by the political power („new economic-financial mechanism"). The Political Police understood very well that there could be no direct link between the shortcomings of an establishment's economic activity and the dissatisfaction of its employees. S.J. Alba reports from 1980 reveal the widespread and worsening discontent of employees in many of the county's industrial units, caused by monthly reductions in income and even job losses, all as a result of the application of the „new economic and financial mechanism" and the global wage agreement.

The mood of discontent began to manifest itself mainly among the workers, with the form of expression being at times vehement, with forms of collective protest, even attempts at strikes. In 1980, S.J. Alba – like all the political police units in the country – suddenly realised that the workers had become its new „enemy", as the social class that had the potential to become – and

did become – the most bitter political opponent of the communist political regime.
In 1980, the Political Police in Alba County also recorded the emergence of discontent among the county's population as a result of shortages of food (and especially of basic foodstuffs) and consumer goods. In a very short time, this discontent has worsened and spread to the whole county, affecting mainly the whole urban environment, but also the rural environment.

Etichete: deficiențe economice, stări de nemulțumire, „Europa Liberă", evaziune, măsuri represive preventive.
Keywords: economic shortcomings/deficiencies, discontent, „Europa Libera", evasion, preventive repressive measures.

Principalul obiectiv de cercetare al prezentului studiu îl constituie analizarea sintetică a acțiunilor desfășurate și a metodelor folosite pe parcursul unui an întreg de către o structură județeană de Securitate în contextul modificărilor apărute în dinamica informativ-operativă la începutul ultimului deceniu al regimului Ceaușescu. Am optat pentru anul 1980 din mai multe motive. În primul rând pentru că din acel an problemele economice și mai ales cele de aprovizionare publică au început să fie din plin resimțite și conștientizate de către populație (dar încă nu atât de acut și de generalizat precum în a doua parte a deceniului al nouălea). Apoi pentru că ne aflăm la câțiva ani după ce în România au început să se manifeste tot mai multe fenomene protestare deschise („mișcarea Goma", greva din Valea Jiului, cazurile Vasile Paraschiv, Iosif Țon, Ionel Cană/S.L.O.M.R. ș.a.), care – fiind popularizate de către „Europa Liberă" – au ajuns la cunoștința întregii societăți, ceea ce a ajutat un număr ridicat de locuitori ai României să aibă curajul de a-și exprima în public, la locul de muncă ori în cercul extins de cunoștințe opinii critice sau chiar protestatare față de regim. Amintitul post de radio a fost un alt factor care a influențat semnificativ evoluția situației informativ-operative interne în direcția creșterii numărului de persoane care-și exprimau fără teamă nemulțumirea și criticile față de regimul politic, întrucât din a doua jumătate a anilor '70 – având ca bază semnarea de către România a Acordului Final de la Helsinki – „Europa Liberă" și-a concentrat activitatea pe denunțarea abuzurilor și încălcărilor drepturilor omului comise de către puterea politică de tip comunist din România.

Așadar, în opinia noastră, anul 1980 a fost unul dintre primii ani în care Securitatea a început confruntarea cu un nou „inamic": masele

largi de cetățeni nemulțumiți de deteriorarea nivelului de trai și de încălcarea flagrantă de către regimul politic comunist a drepturilor și libertăților lor fundamentale. O confruntare pe care Securitatea nu a câștigat-o pentru că nu avea cum să o câștige, rezolvarea situației putând veni doar pe cale politică (întrucât problemele au apărut tocmai ca urmare a aplicării a unor decizii politice) și în nici un caz pe cale represivă. Cu toate acestea, tocmai folosind represiunea, Securitatea nici nu a pierdut în mod categoric această luptă cu aproape întreg poporul român (precum era situația în ultimii ani ai regimului Ceaușescu), ci a reușit să apere cu succes puterea politică de orice contestare politică internă majoră (cu excepția revoltei de la Brașov) până la explozia violentă din decembrie 1989. De altfel, un obiectiv subsidiar de cercetare este tocmai devoalarea tipurilor de metode – represive sau nerepresive – folosite de către Securitate în acțiunile de ținere sub control a societății în beneficiul puterii politice, acțiuni desfășurate pentru adaptarea la noua situație operativă și la creșterea continuă și generalizarea în extindere a stării de spirit critice sau de nemulțumire la adresa regimului politic comunist din România.

Considerăm potrivit pentru analiză jud. Alba întrucât – față de alte județe – are și anumite caracteristici suplimentare care permit o analiză mai extinsă asupra problematicilor cu care se ocupa Securitatea la debutul deceniului al nouălea. Astfel, în județ trăiau semnificative comunități etnice maghiare și germane, precum și un număr relativ ridicat de aderenți ai unui mare număr de culte religioase legale și ilegale (greco-catolici, romano-catolici, lutherani, neoprotestanți, martori ai lui Iehova etc.). De asemenea, nu doar că activitatea economică era diversificată, dar în județ existau – și desigur există – numeroase obiective turistice de interes, care erau vizitate și de turiști străini. Nu în ultimul rând, această opțiune a fost determinată și de faptul că studiul nostru se dorește a fi și unul de istorie locală, în cadrul unui demers personal mai amplu privind creșterea nivelului de cunoaștere istorică având ca subiect jud. Alba în perioada comunistă.

Baza documentară constă în mod preponderent în rapoartele zilnice înainte de șefii I.J. Alba și S.J. Alba fie către conducerea D.S.S., către conducerile direcțiilor centrale sau către C.I.D., fie către conducerile organelor județene de partid (în principal către Comitetul Județean P.C.R. Alba, dar și către Comitetul Municipal P.C.R. Alba Iulia sau

către comitetele orășenești). Documentele amintite – având strict rolul de informare punctuală nedetaliată – cuprind în mod sintetic, dar exhaustiv, toate evenimentele petrecute în toate domeniile în județ pe parcursul unei zile, fiind desigur vorba doar de acele fapte și situații pe care șefii I.J. și S.J. Alba le considerau semnificative pentru a le raporta. Deși nu am dorit să intrăm foarte mult în detaliile concrete ale cazurilor pe care le vom expune, întrucât am preferat să expunem tipurile de problematici avute în vedere și de metode de acțiune, am cercetat și anumite dosare de urmărire informativă, precum și rapoarte de activitate, rapoarte de control, planuri de măsuri etc.

Date fiind țintele de cercetare amintite anterior, vom aborda tema prin analizarea măsurilor luate de Securitatea din județul Alba în anul 1980 în raport cu problematicile de care aceasta a răspuns și s-a ocupat. Vom avea însă în vedere doar aspectele referitoare la noile tipuri de probleme cu care s-a confruntat S.J. Alba începând din acel an: degradarea stării economice, generalizarea și acutizarea nemulțumirii populației determinată de reducerea salariilor și de lipsurile alimentare, contracararea activității postului de radio „Europa Liberă" și prevenirea cazurilor de evaziune din țară. Nu ne vom ocupa așadar de activitatea desfășurată de S.J. Alba în problemele care nu au cunoscut mutații semnificative în acel an (supravegherea legionarilor, a foștilor membri P.N.Ț. și P.N.L. și a foștilor deținuți politici, supravegherea și controlul cultelor legale și ilegale, contraspionajul ori problemele învățământ, tineret, cultură, naționaliști maghiari și germani etc.). Desigur, nici amintitele activități ale Securității care ne vor sta în atenție nu sunt propriu-zis noi (de combaterea cazurilor de evaziune Securitatea s-a ocupat încă de la înființare), dar ceea ce aduce nou anul 1980 este creșterea bruscă și la cote înalte a gradului de amplitudine a acestora raportat la totalul acțiunilor desfășurate de S.J. Alba în acel an. Analiza rapoartelor zilnice ale S.J. Alba în anul 1980 relevă o mutație clară a centrului de greutate a activităților informativ-operative dinspre problemele „clasice" de care se ocupa unitatea județeană de Securitate (legionari, P.N.Ț., contraspionaj, culte-secte, naționaliști maghiari) înspre problemele deteriorării activității economice, a nemulțumirilor masive ale populației, a audierii „Europei Libere" și a tentativelor de evaziune. Facem și precizarea că această mutație nu a fost determinată de abandonarea sau atenuarea atenției ofițerilor S.J.

Alba asupra problemelor „clasice" – activitatea lor în aceste probleme s-a desfășurat la aceleași cote –, ci de amploarea foarte mare pe care au ajuns s-o ocupe aspectele care fac subiectul prezentului studiu.

Pentru început, din dorința de a oferi o cât mai bună înțelegere a modului de funcționare a S.J. Alba – în fapt a organelor de Securitate din toate județele – începând din anul 1978 (de la crearea D.S.S.), prezentăm mai multe detalii referitoare la aspecte organizatorice, atributive și relaționale.

Astfel, toate organele de Securitate, Miliție, Penitenciare, Pașapoarte și Pompieri din județ erau grupate în I.J. Alba, care era subordonat direct Comitetului Executiv al Consiliului de Conducere al M.I. Șeful I.J. Alba – care întotdeauna și în toate județele a fost un ofițer de Securitate – era obligat să transmită periodic rapoarte de activitate către Comitetul Județean P.C.R. Alba și intermedia relația șefului S.J. Alba cu Comitetul Județean P.C.R. De asemenea, trimitea către Comitetul județean P.C.R. Alba informări privind cauzele care generau stări de nemulțumire în rândul populației și privind disfuncționalitățile existente în economie și administrație (aprovizionare, transport, condiții de muncă și de trai deficitare etc.). Nu în ultimul rând, șeful I.J. avea și dreptul de a sesiza direct conducerile instituțiilor, organizațiilor obștești și unităților economice din județ asupra unor deficiențe, situații de pericol, stări negative etc. constatate în urma activității informative desfășurate de Securitate ori a controalelor efectuate de diverse structuri din I.J. în baza atribuțiilor oficiale pe care le aveau (Miliție, Pompieri). Între anii 1972 (crearea I.J.) și 1984, șeful I.J. Alba a fost col. Dumitrescu Dumitru[1].

[1] Născut la 26 octombrie 1926, în Slatina, ofiţerul urmase o şcoală profesională de sudori (1941-1945), apoi o şcoală medie tehnică metalurgică (1947-1950), perioade în care a şi muncit ca ucenic şi sudor la diverse fabrici din Ploieşti. Întrucât s-a alăturat foarte rapid P.C.R. (membru U.T.C. în 1945, membru P.C.R. în 1946) şi a dovedit şi calităţi de activist politic comunist (membru B.O.B. şi membru în Comitetul P.M.R. din întreprindere), în vara lui 1952 a fost selecţionat de M.A.I. şi trimis la Şcoala de ofiţeri politici a M.A.I. nr. 3 Breaza de un an (1952-1953). La absolvirea şcolii a fost încadrat în Securitate ca anchetator prim la Direcţia V Contrainformaţii militare. Fiind apreciat ca anchetator, a fost transferat la Direcţia Anchete, promovat locţiitor şef serviciu, apoi numit şef al Serviciului Anchete al D.R.M.A.I. Cluj (1962). În 1963 a preluat funcţia de şef al Serviciului III Informaţii interne din D.R.M.A.I. Cluj, iar la împărţirea regiunilor în judeţe (1968) a fost numit adjunct al şefului I.S.J. Cluj. Apreciat ca un ofiţer cu bune calităţi de conducere şi organizare a activităţii, la 1 noiembrie 1971 a fost promovat şef al I.S.J. Alba, iar la 19 aprilie 1972 şef

Întreaga activitate pe linie de Securitate din județ se afla în aria de responsabilitate a S.J. Alba, structură subordonată direct I.J. Alba, dar și Comitetului Executiv al D.S.S. Șeful S.J. Alba raporta atât șefului I.J. Alba (al cărui locțiitor era), cât și D.S.S. sau direcțiilor centrale din D.S.S. (în funcție de specificul raportului – informații interne, contrainformații economice, contraspionaj etc.). În ceea ce privește atribuțiile directe, șeful S.J. coordona și controla întreaga activitate pe linie de Securitate din județ și intermedia ordinele direcțiilor centrale din D.S.S. către structurile corespondente din județ, precum și rapoartele șefilor structurilor din județ către unitățile centrale D.S.S., fiind așadar informat de conținutul tuturor ordinelor și rapoartelor și responsabil de executarea celor dintâi. În relația cu Comitetul Județean P.C.R. Alba (de regulă desfășurată prin intermediul șefului I.J. Alba, dar și directă), solicita aprobarea pentru luarea unor măsuri represive asupra unor membrii de partid sau U.T.C. și apoi trimitea informări privind aplicarea acestora și efectul lor, precum și solicita aprobarea pentru recrutarea ca informatori sau persoane de sprijin a membrilor P.C.R. și U.T.C. Din septembrie 1979, timp de un an, funcția de șef al S.J. Alba a fost vacantă, atribuțiile acestuia fiind practic preluate de către col. Dumitrescu Dumitru, șeful I.J. La 1 septembrie 1980, șef al S.J. Alba a fost numit lt.-col. Brihac Florian, promovat din funcția de șef al Serviciului II Contrainformații economice din cadrul S.J. Gorj, pe care o deținuse până atunci, ofițer care în 1984 îl va înlocui pe col. Dumitrescu în fruntea I.J. Alba[2].

În 1980, S.J. Alba era compartimentată în mai multe structuri informativ-operative: Serviciul I Informații interne, Serviciul II Contrainformații economice, Serviciul III Contraspionaj, Serviciul T Tehnică-operativă, Secția F Filaj, Biroul S Interceptare corespondență, Biroul Informatică-Documentare (B.I.D.), cărora li se adăugau compartimente de mai mică importanță (administrativ, cadre, financiar).

Dintre acestea, principala structură informativă și represivă din S.J. Alba era Serviciul I, care avea ca atribuții supravegherea unei

al I.J. Alba. A fost trecut în rezervă și pensionat la 1 noiembrie 1984. Date obținute din Florica Dobre (coord.), *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, vol. II, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 145-146, și din A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.377, vol. 24, f. 147-148.

[2] F. Dobre (coord.), *op. cit.*, p. 235.

palete foarte diversificate de categorii de persoane, probleme, medii socio-profesionale și obiective: foști legionari; foști membrii P.N.Ț. și P.N.L.; foști deținuți politici; intelectuali; învățământ; tineret; culte legale și ilegale; minoritățile maghiară și germană; ascultători ai postului de radio „Europa liberă"; autori de manifeste, scrisori și inscripții anonime; mediile artă-cultură, justiție, sănătate, presă-tipografii; toate instituțiile, organismele și organizațiile de stat din județ (cu excepția celor economice, de care răspundea Serviciul II). Șeful serviciului (mr. Iftime Neculai până la 1 august 1980), coordona și controla întreaga activitate pe linie de informații interne din județ, inclusiv cea desfășurată de structurile orășenești de Securitate existente în județ (atunci la Abrud, Aiud, Blaj, Câmpeni și Sebeș) și de posturile comunale de Miliție. El era subordonat direct șefului S.J. Alba, dar și Direcției I Informații interne din D.S.S. (căruia-i raporta indirect, prin intermedierea șefului S.J.). Pentru soluționarea cazurilor mai dificile, el solicita sprijin Direcției I, care trimitea în ajutor ofițeri de la centru.

Raportarea deficiențelor economice

În prima parte a studiului ne vom concentra atenția asupra unuia dintre principalele noi fenomene care în acea perioadă au început să-și facă simțită prezența în societatea românească și care apoi vor marca în mod deosebit deceniul al nouălea, și anume gravele deficiențe din activitatea economică, care rapid se vor reflecta direct în scăderea nivelului de trai al populației.

După cum precizam mai sus, de activitatea informativ-operativă în obiectivele economice din județ răspundea Serviciul II Contrainformații economice din cadrul S.J. Alba. Pe baza rapoartelor ofițerilor din această structură (la care se adăugau și cele ale Miliției economice), șefii I.J. sau S.J. Alba transmiteau periodic informări și rapoarte către conducerea D.S.S., către șeful Direcției II Contrainformații economice – unitatea centrală de linie din cadrul D.S.S. care coordona toate serviciile II din județe și către C.I.D. (pentru introducerea unor anumite date în evidența operativă centrală a D.S.S.).

De asemenea, informări similare erau înaintate și către conducerile organelor județene și municipale/orășenești de partid din județ, sperându-se că semnalarea unor deficiențe majore în activitatea

economică va determina aceste structuri de partid să inițieze măsuri politice sau măsuri pe linie de stat care să vizeze remedierea situației existente. Aici trebuie precizat și faptul că toți prim secretarii comitetelor teritoriale de partid, precum și majoritatea secretarilor din birourile acestor comitete dețineau și funcții de stat de același rang în cadrul comitetelor executive ale consiliilor populare teritoriale. Cumulul funcțiilor de partid cu cele de stat a fost reintrodus de conducerea P.C.R. la Conferința Națională a P.C.R. din 19-21 iulie 1972, care a modificat Statutul P.C.R. introducând un articol care prevedea explicit această posibilitate (art. 17)[3]. În timp, acest cumul a fost generalizat și extins tot mai mult în jos, aceasta pentru că Nicolae Ceaușescu insista foarte mult pe această formă a „participării organizate a cadrelor, a activului de partid la munca concretă", obiectivul enunțat de către el al acestei politici fiind participarea directă și organizată a cadrelor de conducere din partid „la întreaga muncă economico-socială", ca o „necesitate imperioasă pentru soluționarea corespunzătoare a problemelor complexe ale dezvoltării societății noastre" (Ceaușescu la 23 septembrie 1977, la Consfătuirea C.C. al P.C.R. cu prim secretarii și secretarii comitetelor județene de partid)[4]. În mod concret, de importanță pentru cercetarea noastră este faptul că prim secretarul Comitetului județean P.C.R. Alba deținea și funcția de președinte al Comitetului Executiv al Consiliului Popular Județean Alba, în timp ce secretarii pe probleme ai Comitetului județean P.C.R. Alba dețineau funcțiile de vicepreședinte al Comitetului Executiv al Consiliului Popular Județean Alba (și răspundeau și pe linie de stat de aceleași probleme de care răspundeau pe linie de partid: economice, sociale, propagandă/cultură, organizatorice). Situația era copiată mimetic și la nivelul Comitetului municipal P.C.R. Alba Iulia și la comitetele orășenești de partid, prim secretarii și secretarii acestora deținând și funcțiile similare de președinți sau vicepreședinți ai comitetelor executive ale consiliilor populare municipal/orășenești aferente. Prin urmare, ocupanții acestor funcții aveau la îndemână toate pârghiile ce decurgeau din atribuțiile structurilor de

[3] *** *Conferința Națională a P.C.R. (19-21 iulie 1972)*, Editura Politică, București, 1972, p. 538.

[4] Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la Consfătuirea de lucru de la C.C. al P.C.R.*, în idem, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura Politică, București, 1978, p. 59-60.

stat pe care le conduceau sau în conducerea cărora se aflau. Iar atunci când rezolvarea unor probleme depășea aria lor atribuțională pe linie de stat, acești lideri locali de partid aveau obligația de a semnala la centru problemele respective, atât pe linie de partid (către conducerea C.C. al P.C.R.), cât și pe linie de stat (către Consiliul de Miniștri sau M.A.N., după caz). Așadar, și în acest cadru instituționalo-relațional trebuie să analizăm motivele și scopul pentru care șefii I.J. și S.J. Alba își redactau informările și rapoartele amintite.

La 12 martie 1980, șeful I.J. Alba a înaintat un raport către prim secretarul Comitetului Județean P.C.R. Alba referitor la deficiențele existente la I.A.S. pentru Creșterea și Îngrășarea Porcilor Galda de Jos. Astfel, în primele șase zile din luna martie, „coeficientul de mortalități admis a fost depășit cu 1.204 porci", iar „coeficientul sacrificărilor de necesitate" (tăiați de urgență înainte să moară) a fost depășit cu 194 porci. Raportul menționa și motivele care au dus la această situație: „calitatea necorespunzătoare a furajelor primite de la fabrica de Produse și Nutrețuri Concentrate Sibiu, care erau infestate, fiind mucegăite și având ciuperci" și „neasigurarea unor condiții optime de căldură și curățenie". Pe deasupra, „întrucât Fabrica Protan Beldiu nu funcționează din toamna anului 1979, ca urmare a defectării unor instalații din import, cadavrele porcilor au fost transportate de către I.J.G.C.L. Alba la locul de depozitare a reziduurilor urbane situat în apropierea cartierului Partoș [aflat la marginea orașului Alba Iulia – n.n.] (...) Acest lucru, odată cu încălzirea timpului, poate deveni un focar de infecții"[5]. Situația era similară și la alte unități, un raport al Securității arătând că în iarna 1980/1981, „din cauza slabei hrăniri și îngrijiri", la C.A.P. Benic au murit 88 oi gestante, iar la C.A.P. Șpălnaca 181 din cei 192 purcei fătați, precum și 113 oi adulte și 116 miei[6].

Mult mai mari erau însă problemele din industrie, după cum o relevă buletinul informativ al șefului I.J. Alba din 15 martie 1980, bazat pe date obținute pe cale informativă, de la agenții recrutați de Serviciul II în întreprinderi: „în obiectivele economice de pe raza județului există utilaje, instalații, materii prime și materiale care sunt supuse degradării, nefolosite în procesul de producție ori care nu mai sunt necesare";

[5] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 2, f. 26.

[6] Idem, dosar nr. 328, vol. 1, f. 115.

„o altă categorie este aceea a utilajelor care figurează scriptic ca fiind montate, însă în realitate nu sunt"; „sunt unele utilaje defecte, care deși nu funcționează de foarte mult timp sunt trecute în documente ca fiind în stare de funcționare". Pe deasupra, este atestat și un fenomen care deja era prezent și care va face „carieră" în anii următori: raportarea mincinoasă a îndeplinirii unor indicatori de plan: „Secția Mecanică I din Întreprinderea Metalurgică Aiud lună de lună raportează fictiv realizarea unor sarcini de plan". Aspectele negative constatate fiind destul de grave, șeful I.J. Alba preciza și faptul că nu a rămas pasiv, ci „despre toate deficiențele existente au fost sesizate conducerile întreprinderilor în cauză în vederea luării unor măsuri de remediere"[7].

Un raport sintetic foarte important este cel expus personal de șeful I.J. Alba la ședința Biroului Comitetului județean P.C.R. Alba din 16 mai 1980, document al cărui unic subiect a fost analiza – pe baza datelor obținute de Securitate și Miliție – a rentabilității unităților economice din județ, problemă care a fost supusă discuției în contextul aplicării în România a „noului mecanism economic al autoconducerii și autogestiunii". Întrucât istoriografia post-decembristă s-a ocupat extrem de puțin de analiza acestor concepte și sintagme politico-ideologice emise de către conducerea P.C.R. la finalul anilor '70 pentru definirea teoretică a anumitor principii de desfășurare a activității economice, vom oferi câteva explicații – cu referire strict la aceste aspecte, pentru că nu este aici locul să ne extindem la analiza întregului context economic complex prin care trecea România în acea perioadă. Chiar și aceste sumare detalii – care excedă subiectul studiului nostru – considerăm că este necesar să le precizăm doar pentru a putea să „citim" în mod cât mai apropiat de realitate conținutul documentelor Securității referitoare la aceste aspecte.

„Noul mecanism economico-financiar", bazat pe „principiile autoconducerii muncitorești, autogestiunii și participării oamenilor muncii la beneficii" a fost introdus în România în mod oficial la 1 ianuarie 1979 (ne referim la data generalizării acestuia pentru întreaga activitate economică din țară, deoarece el a fost aplicat începând din urmă cu câțiva ani, dar doar sectorial), când s-a transpus în practică decizia

[7] Idem, dosar nr. 327, vol. 2, f. 27-29.

politică aferentă luată de C.C. al P.C.R. la plenara din martie 1978[8]. Dorindu-se a fi o cale de „rezolvare" a evidentelor probleme economice majore cu care se confrunta România în acel moment, conducerea P.C.R. a încercat să mute răspunderea pentru îndeplinirea planului economic la nivelul unităților economice și mai exact la nivelul angajaților acestora. În mod concret, după cum afirma Nicolae Ceaușescu, „fiecare unitate economică și socială să-și asigure autofinanțarea și autogestiunea", fapt ce trebuia transpus în practică prin intermediul „autoconducerii muncitorești", exercitată prin intermediul consiliilor de oameni ai muncii și al adunărilor generale ale oamenilor muncii din fiecare unitate economică (care primeau atribuții mai mari în ceea ce privește activitatea economică a unității în care munceau), cu sprijinul organizațiilor de partid și a sindicatelor controlate de către partid. Chiar dacă atribuțiile primelor două organisme au fost sporite, ele erau limitate strict la identificarea modalităților de organizare internă a activității pentru a realiza sarcinile de plan pe care fiecare unitate economică la primea și pe care nu le putea modifica. Conducerea P.C.R. spera în mod iluzoriu că dacă lega direct răspunderea angajaților de rezultatele economice în ansamblu ale unității aceștia vor munci cu un mare entuziasm și vor depăși deficiențele structurale cronice care afectau la nivel global economia României, ceea ce desigur că era imposibil din punct de vedere practic. Cât de idilică era viziunea lui Ceaușescu referitor la ceea ce urma să se întâmple în economie reiese și dintr-o afirmație făcută de el în 1981: „Noi am trecut la autoconducere, la autogestiune, stabilind ca fiecare unitate să aibă un buget propriu de venituri și cheltuieli, ca oamenii muncii – în calitate de proprietari, de producători și beneficiari – să-și asume nemijlocit răspunderea bunei gospodări și conduceri a mijloacelor încredințate de popor, să participe la administrarea lor (...) Fiecare muncitor, fiecare cooperator, fiecare țăran trebuie să știe că este și el răspunzător de felul cum merg treburile"[9].

---

[8] Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la Consfătuirea de lucru de la C.C. al P.C.R.*, în idem, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura Politică, București, 1979, p. 117.

[9] Idem, *Cuvântare la marea adunare populară din municipiul Brăila cu prilejul sărbătoririi „Zilei recoltei"*, în idem, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura Politică, București, 1982, p. 499-500.

De fapt aici dorea în realitate să ajungă conducătorul P.C.R., întrucât plasarea răspunderii pentru activitatea desfășurată de unitățile economice la nivelul angajaților acestora (prin oferirea mirajului unor câștiguri superioare în situația în care unitatea depășea planul – un cadou gol oferit frumos împachetat cu fundiță prin așa numita „participare a oamenilor muncii la împărțirea beneficiilor”) aducea automat cu sine și preluarea de către aceștia a răspunderii în situația nerealizării planurilor economice impuse de la centru ori a nerentabilității economice a unității, situații în care salariile acestora scădeau. De altfel, aferent acestui proces, tot la începutul anilor ’80 în economie s-a generalizat și aplicarea plății salariilor pe baza muncii în acord global (introdus în unele sectoare – mai ales la C.A.P.-uri – încă din anul 1970[10]), sistem de salarizare definit teoretic din punct de vedere politico-ideologic ca „formă superioară de participare a oamenilor muncii la activitatea economico-socială, de cointeresare a fiecărui colectiv în înfăptuirea exemplară a sarcinilor de plan”[11], care la fel oferea promisiunea creșterii salariului dacă se realiza planul stabilit/impus de la centru, dar aducea cu sine și scăderea veniturilor în situația neîndeplinirii sarcinilor de plan. După cum afirma Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1982, „veniturile oamenilor muncii trebuie să fie dimensionate în raport cu cantitatea și calitatea muncii”[12].

Toate bune și frumoase, pe hârtie arătau perfect „participarea la împărțirea beneficiilor”, premierea colectivelor de angajați care depășeau planul ori creșterea salariilor prin aplicarea acordului global, dar toate erau condiționate de realizarea sarcinilor de plan și de rentabilitatea unității economice în care munceau. Or, după cum vom vedea mai jos, rapoartele Securității – în cazul de față din jud. Alba,

---

[10] Idem, *Expunere cu privire la îmbunătățirea organizării, planificării și conducerii agriculturii*, în idem, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura Politică, București, 1971, p. 247-248.

[11] *** *Congresul al XIII-lea al P.C.R. (19-22 noiembrie 1984)*, Editura Politică, București, 1985, p. 540.

[12] Nicolae Ceaușescu, *Raport cu privire la stadiul actual al edificării socialismului, la realizarea Planului național unic de dezvoltare economico-socială, la programele speciale și la măsurile pentru îndeplinirea cu succes a cincinalului, a hotărârilor Congresului al XII-lea al partidului prezentat la Conferința Națională a P.C.R. (16 decembrie 1982)*, Editura Politică, București, 1982, p. 29.

dar situația nu credem că diferea prea mult în întreaga țară – consemnează tocmai faptul că marea majoritate a unităților economice nu-și îndeplineau planul sau nu erau rentabile, caz în care veniturile respectivilor angajați trebuia să scadă și au și scăzut. Situație care de altfel era pe deplin cunoscută atât de către conducerea partidului (care era informată de starea reală pe minim două linii: de către D.S.S. și de către prim secretarii comitetelor județene, la care teoretic ar trebui să se adauge și informările numeroaselor organe guvernamentale de conducere a activității economice, precum și cele de control), cât și de către organele locale de partid. De altfel, întreaga introducere a „noului mecanism economico-financiar" și a acordului global au fost determinate tocmai de faptul că puterea politică de tip comunist din România știa foarte bine faptul că marea majoritate a unităților economice din țară desfășurau o activitate nerentabilă din punct de vedere economic și în loc să reformeze radical deficiențele structurale din economie a preferat să arunce pierderile fie pe seama reducerii veniturilor angajaților acestor unități, fie pe seama scăderii calității produselor oferite populației, fie efectiv prin lipsa acestor produse de pe piață (întrucât fabricarea lor genera pierderi).

Revenind la informarea făcută de șeful I.J. Alba la ședința din 16 mai 1980 a Biroului Comitetului județean P.C.R. Alba, vom spicui câteva paragrafe:

„Aspecte de nerentabilitate se manifestă la Întreprinderea Mecanică Alba Iulia și Întreprinderea Metalurgică Aiud, unde se înregistrează mari cantități de rebuturi de piese turnate, mult peste coeficientul admis (...) lună de lună raportează fictiv realizarea unor sarcini de plan de ordinul milioanelor"

la anumite unități, „deși ele în general sunt rentabile (...) se manifestă aspecte care scad din indicele de rentabilitate"

„de la unitățile socialiste se sustrag și cantități mari de carburanți, care sunt compensate prin pontarea de curse fictive"

„Aspecte de nerentabilitate le ridică și I.J.G.C.L. Alba", care „încarcă nejustificat unele situații de lucrări de reparații la fondul locativ de stat" (mai exact își mutau pierderile la alte unități de stat)

I.J.C.M. Alba și Oficiul de Îmbunătățiri Funciare Alba „practică tarife pentru manoperă care depășesc normativele de plată" (pentru a fi rentabile au mărit abuziv și ilegal prețurile către beneficiari, care

desigur că au preluat pierderile în balanța lor – dacă nu cumva le-or fi pasat mai departe)

„În unitățile agricole, îndeosebi în C.A.P., problema rentabilității ridică cele mai mari probleme": „se fac mari cheltuieli cu întreținerea și procurarea de animale, care în final produc puțin"; „se înregistrează multe mortalități, iar în unele cazuri evidența unor astfel de fenomene nu se ține corect"; Complexul de îngrășătorie berbecuți al I.A.S. Pianu de Jos a livrat la export 3.000 berbecuți, care însă „au fost refuzați în portul Constanța deoarece erau bolnavi".

Pe lângă aceste aspecte, care desigur că nemulțumeau angajații respectivelor unități economice, peste care plana perspectiva scăderii salariilor în urma aplicării „noului mecanism economico-financiar", raportul evidențiază și o altă consecință directă a deficiențelor din economia județului, consecință care a început să-și facă tot mai simțită prezența: penuria de alimente. Astfel, se precizează: „Ca urmare a unor cauze menționate mai sus, s-a obținut și o producție slabă de lapte, acest fapt conducând la nerealizarea sarcinilor de plan la Întreprinderea de Industrializarea Laptelui și a unităților subordonate, lipsa unor produse resimțindu-se și în aprovizionarea populației"[13].

La 14 iunie 1980, șefului I.J. Alba semnala și faptul că „I.J.C.M. Alba a raportat în mod fictiv darea în folosință a unor blocuri de locuințe" (cinci în Abrud, patru în Alba Iulia, câte unu în Cugir, Vințu de Jos și Zlatna), deși ele nu erau finalizate, cu toate că trebuia terminate în anul precedent[14]. Într-un raport similar, din 1 decembrie 1980, se arăta că „Întreprinderea de Accesorii pentru Mașini Unelte Blaj a raportat fictiv realizarea unei producții marfă în valoare de 6 milioane lei (...) S-a constatat că I.A.M.U. Blaj a raportat ca terminat produsul «Instalație de vehiculare și epurare a lichidelor», deși lucrările pentru executarea acestuia nici măcar nu fuseseră începute"[15]. Raportări fictive existau desigur și în sectorul agricol, după cum o relevă un buletin informativ al Securității din 5 septembrie 1980: „La încheierea campaniei agricole de vară, s-a raportat în mod fictiv realizarea unui

[13] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 2, f. 37-38.

[14] *Ibidem*, f. 45.

[15] *Ibidem*, f. 83.

plus de 800 t la recoltarea orzului și tot fictiv s-a făcut predarea acestei cantități la Fabrica de Nutrețuri Concentrate Sântimbru"[16].

Aspectul raportărilor fictive avea însă implicații mult mai grave din punct de vedere economic, întrucât în mod automat – determinat de caracterul strict planificat de la centru al economiei din România în acea perioadă – era afectată și activitatea altor unități economice, care conform planificării centralizate trebuia să primească respectivele produse nerealizate și care, la rândul lor, nu puteau livra altor unități – conform aceleiași planificări – produsele pe care se stabilise să le producă. Mai exact, se intrase într-un efect economic negativ în lanț, care desigur că în final nu s-a tradus decât fie prin scăderea veniturilor angajaților, fie – în marea majoritate a cazurilor – prin deficiențe și lipsuri în aprovizionarea populației și în accesul acesteia la diferite bunuri, produse sau servicii, ceea ce sigur că a afectat nivelul de trai și a generat o stare de nemulțumire.

Spre exemplu, în amintitul raport din 5 septembrie 1980, în care se semnala faptul că C.A.P.-urile au raportat fictiv predarea unor anumite cantități de orz către Fabrica de Nutrețuri Concentrate Sântimbru, se făcea și precizarea: „Ca urmare a acestui fapt, F.N.C. Sântimbru nu și-a putut onora comenzile de livrare a unor cantități de nutrețuri pentru I.A.S. de Creșterea și Îngrășarea Porcilor Oiejdea/Galda de Jos, astfel că în perioada 10-28 august a.c. efectivele de porci nu au avut hrana asigurată"[17]. Cum ne este greu să credem că fără o hrană adecvată porcii ar fi putut crește în greutate, opinăm că mai degrabă a crescut mortalitatea în rândul acestora, ceea ce este posibil să se fi tradus prin scăderea cantităților de carne de porc puse în vânzare către populație. De altfel, aspectul nehrănirii corespunzătoare a efectivelor de animale era deja unul destul de generalizat în unitățile agricole de stat din județ și pe alocuri a luat chiar aspecte cronice și acute, după cum o demonstrează și buletinul informativ al șefului I.J. Alba din 11 iulie 1980: „La C.A.P. Balomiru de Câmp, furajarea și îngrijirea porcilor se face necorespunzător. Acest fapt a condus uneori la situația de a se

[16] *Ibidem*, f. 63.

[17] *Ibidem*.

mânca între ei. Scroafele fată purcei mici, rahitici, procentul la mortalității fiind ridicat”[18].

Un exemplu de transmitere în lanț a deficiențelor economice este raportat de șeful I.J. Alba și la 1 decembrie 1980, pe care-l prezentăm puțin mai detaliat întrucât însumează mai multe aspecte de activitate economică negativă: „Întreprinderea de Hârtie Petrești a comandat la Întreprinderea de Utilaj Greu Craiova executarea a 45 valțuri și opt motoare electrice, care-i sunt necesare pentru realizarea investiției «Hârtie igienică prin consum suplimentar de maculatură», cu termen de punere în funcțiune luna decembrie 1980 (...) O parte din piesele componente (corpurile de fontă și celelalte piese turnate) au fost preluate de Întreprinderea Mecanică Alba Iulia și Întreprinderea Metalurgică Aiud. Până în prezent, Î.M. Alba Iulia a turnat toate cele șapte corpuri de fontă care i-au fost comandate, dar din acestea doar două corespund din punct de vedere calitativ, iar Î.M. Aiud a executat numai 20 repere din totalul de 324 câte au fost contractate (...) În lipsa acestor piese, Î.U.G. Craiova nu va putea executa și livra în termen valțurile și motoarele solicitate de Î.H. Petrești, astfel că nici realizarea investiției menționate mai sus nu se va putea face în luna decembrie a acestui an”[19].

Însă starea de fapt reală în economie nu era satisfăcătoare nici atunci când producția se realiza din punct de vedere cantitativ, întrucât nu de puține ori prezenta mari deficiențe din punct de vedere calitativ, ceea ce desigur că apoi se transpunea în randamente sau durate de utilizare a respectivelor produse sub cele preconizate și planificate și ca atare inerent generau pierderi economice unităților cărora le erau furnizate (de nemulțumirea clienților fizici nu s-a sinchisit nimeni în mod real în acea perioadă, aspectului dându-i-se o oarecare atenție abia la finalul anilor ’80 și numai pentru că starea de insatisfacție a populației față de calitatea produselor cumpărate era generalizată, ceea ce desigur că se putea traduce – și s-a și tradus – printr-un risc la adresa stabilității regimului politic comunist). Spre exemplu, la 6 iunie 1980, șeful I.J. Alba raporta următoarele în buletinul informativ: „La Turnătoria de oțel nr. 2 din cadrul Întreprinderii Metalurgice

[18] *Ibidem*, f. 52.

[19] *Ibidem*, f. 83.

Aiud lipsesc tecile pentru măsurat temperatura oțelului, astfel că se lucrează la întâmplare, ceea ce influențează în mod negativ calitatea pieselor. De asemenea, se întâmplă în mod frecvent să se blocheze lingourile în lingotiere, situații în care pentru dezbaterea lor se recurge la macarale, prin acest procedeu însă ajungându-se la diminuarea calității oțelului”[20]. Într-o perioadă în care în metalurgia mondială calitatea oțelului era strict controlată cu ajutorul computerelor, în România încă se mai muncea după ochiul oțelarului.

Și încă era bine, pentru că exact în acea perioadă conducerea politică a județului – conformându-se însă unei decizii luate de către puterea politică centrală și aplicată în toată țara – depunea eforturi pentru „ridicarea” pe o nouă treaptă profesională a oțelarilor de la Î.M. Aiud. Și anume, calificarea lor în... culegerea manuală a porumbului. Acțiune care însă și ea se desfășura cu greutăți, ce-i drept inerente oricărei ucenicii într-o activitate atât de complexă. Faptul este atestat de buletinul informativ din 8 noiembrie 1980 al șefului I.J. Alba: „În perioada 27-30 octombrie 1980, o parte din personalul muncitor de la Î.M. Aiud a participat la recoltatul porumbului în cadrul C.A.P. Gârbova de Jos. Factorii de răspundere în sarcina cărora a căzut organizarea acestei activități nu au asigurat și o supraveghere corespunzătoare în câmp, astfel că cca 30% din porumbul ce le-a fost repartizat a rămas neculeș. De asemenea, unii dintre ei s-au prezentat la câmp doar formal, pentru a face act de prezență, după care au plecat acasă, iar alții în loc să culeagă porumb au jucat cărți”. Se pare însă că nici angajații C.A.P.-ului în cauză nu au fost niște profesori prea buni: „Tot aici, deși mai există tarlale de pe care n-au fost adunați cocenii, iar porumbul nu a fost recoltat corespunzător, s-a trecut la efectuarea lucrărilor de arătură, îngropând sub brazdă atât cocenii, cât și porumbul rămas”[21]. Teoretic la un C.A.P. ar fi trebuit să se desfășoare o activitate economică, dar informațiile amintite ne lasă mai mult impresia practicării unei forme originale de reciclare ecologică a vegetației.

Considerăm potrivită ironia dat fiind absurdul situației, prin care regimul politic comunist în loc să profite de experiența unor muncitori în care investise bani și timp în pregătire și calificare îi folosea pentru

[20] *Ibidem*, f. 41.

[21] *Ibidem*, f. 74.

o muncă manuală complet necalificată. Iar pe deasupra muncitorii calificați au fost luați din fabrică și puși să culeagă porumb în mod manual nu oricând, ci chiar în momentul în care – după cum am văzut în mai multe exemple anterior – uzina în care erau angajați avea mari probleme în realizarea sarcinilor de plan și în respectarea calității produselor fabricate. De asemenea, nu trebuie să uităm și perioada în care ne aflam, începutul deceniului al nouălea, când propaganda politică expunea peste tot marile realizări ale industriei românești, dar în realitate recoltarea porumbului nu diferea de modul cum o făcuseră și aztecii când au început să cultive această plantă.

În realitate, exemplul de mai sus este doar unul dintre multele care atestă existența în România comunistă din deceniul al nouălea a unui fenomen abuziv mult mai grav, și anume munca forțată a sute de mii cetățeni ai României, obligați încă de la școala generală să presteze muncă neremunerată direct în cadrul unor diverse unități economice, de regulă – dar nu numai – la activități agricole. Vom dezvolta puțin analiza întrucât considerăm că și acest aspect a fost insuficient tratat în istoriografia aferentă perioadei comuniste, la care se adaugă și faptul că avem și o consistentă și diversificată experiență personală (șapte ani de muncă obligatorie neremunerată în timpul școlii la curățat ceapă, scos sfeclă de zahăr, tăiat coceni de porumb, curățat cartofi și – activitatea de bază – cules porumb).

Spre deosebire de munca forțată din anii '50-'60, care avea un rol punitiv și de reeducare și de regulă se efectua în baza unor decrete ale M.A.N. transpuse în practică prin decizii ale M.A.I., munca forțată din anii '70-'80 era din punct de vedere teoretic voluntară, având un caracter „obștesc" și „patriotic" și constituind o manifestare a „conștiinței socialiste" și a „spiritului civic" a celor ce prestau aceste munci. În realitate, munca forțată era desfășurată la nivelul întregii țări în urma unor decizii cvasi-obligatorii ale puterii politice de tip comunist, putere politică ce nu sfia să-și folosească întreg arsenalul represiv și toată presiunea instituțională în cazul singularelor persoane care nu doreau să presteze în mod „voluntar" muncile la care erau trimiși[22]. Prin ur-

[22] Conform unui raport al Securității, la 24 septembrie 1982, Petru Rațiu – student anul III la Facultatea Medicină Generală a I.M.F. București „s-a prezentat la Oficiul Juridic al Consiliului Popular al Sectorului 5, solicitând juriștilor care lucrează în acest oficiu să-i prezinte legea care reglementează obligativitatea efectuării de către studenți a muncilor

mare, fiind o decizie politică adoptată de către conducerea P.C.R. cu aplicare în întreaga țară, în deceniile al optulea și al nouălea munca obligatorie a fost prestată de către categorii extinse de persoane (nu doar de către „dușmanii poporului" precum în anii '50-'60). Astfel, la soldații în termen – care încă de la mijlocul anilor '70 constituiau contingentele de muncă forțată pe care regimul comunist se baza pe parcursul întregului an economic – li s-au adăugat angajații unităților economice din industrie (nu doar muncitorii), studenții, elevii de liceu și elevii de școală generală (personal am fost dus în clasele V-VIII, cu toți colegii din școală – în anii 1983-1986 – timp de câteva săptămâni anual, să prestez muncă obligatorie la curățat ceapa la un centru de semințe din Alba Iulia).

Conform unui raport înaintat lui Nicolae Ceaușescu la 10 decembrie 1980 de către ministrul Apărării Naționale, gen.-mr. Olteanu Constantin, în acel an militarii au muncit masiv în construcții (45.000 persoane), în minele din Bazinul carbonifer Oltenia (2.500) și în agricultură (10.600 militari la strânsul recoltei de vară, 45.000 la strânsul recoltei de toamnă, iar suplimentar – în noiembrie 1980, când venea zăpada peste culturi – alți 17.000 militari pe plan național și „pe plan local, în zilele de sâmbătă și duminică, în medie, câte 20.000 militari").

agricole". Întrucât desigur că o astfel de lege nu exista și nu a acceptat „explicațiile" oferite de juriști, și anume că „această acțiune se desfășoară la nivelul întregii țări și că la ea participă nu numai studenții, ci întregul popor", în acțiunea a intrat Securitatea municipiului București (unde a fost denunțat de către vajnicii juriști), care la 5 noiembrie 1982 l-a avertizat într-un cadru lărgit, inclusiv în prezența pro-rectorului universității, a pro-decanului facultății și a trei cadre didactice (nelipsind desigur activiștii P.C.R. din universitate), așadar pe trei linii: Securitate, instituție, organizație politică – acțiune represivă eșuată însă, deoarece și atunci Petru Rațiu „s-a situat pe o poziție necorespunzătoare, sfidând persoanele care erau de față și având o atitudine obraznică, fiind pregătit dinainte cu răspunsurile pe care trebuia să le dea la întrebările puse", dându-le chiar cu tifla tuturor și spunându-le cu demnitate că-și asumă „toate consecințele care vor plana asupra sa, fiind dispus să le suporte cu curaj și că, dacă conducerea I.M.F. vrea să-l exmatriculeze din facultate, nu are decât să o facă, pentru că el consideră că nu a greșit cu nimic". Cum din punct de vedere legal pentru această atitudine el nu putea fi exmatriculat, șeful S.M.B. a cerut subordonaților din Securitate să se ocupe de caz, foarte elocvent pentru aspectul muncii obligatorii la care ne referim fiind motivul pentru care el a emis acel ordin: „pentru a preveni inocularea ideilor sale și în rândul altor studenți", așadar pentru a acționa ca nu cumva refuzul lui Rațiu de a se oferi „voluntar" pentru a presta munci agricole să fie urmat și de alți colegi de universitate. Detalii în A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 211.311, f. 56-59. Caz prezentat mai pe larg și în Liviu Pleșa, *„Metode preventive" utilizate de Securitate: avertizarea*, în „Caietele C.N.S.A.S.", nr. 19/2017, p. 180-182.

Pentru anul 1981, gen.-mr. Olteanu propunea ca 30.000 dintre recruții ce trebuia să efectueze stagiul militar să fie „încorporați direct la unitățile din economia națională" (la mine și șantiere de construcții), la care să se adauge trimiterea la munci a celor deja încorporați, ministrul luându-și cu mândrie angajamentul ca „procentul efectivelor care vor lucra în economia națională în trimestrul I 1981 să se ridice la 59%"[23]. Celelalte categorii de persoane amintite (angajați, studenți și elevi), cu efective mult mai mari erau de regulă obligate să presteze muncă forțată doar în agricultură în timpul campaniei de recoltare de toamnă. Desigur, dacă trimiterea la muncă obligatorie a militarilor, studenților și elevilor – care teoretic nu desfășurau o activitate productivă – mai poate fi oarecum înțeleasă, frapează prezența printre aceste categorii – cum deja am mai amintit – a angajaților diverselor unități economice (inclusiv a inginerilor și personalului administrativ/T.E.S.A.), în care regimul a investit timp și bani pentru școlarizare și calificare profesionale și acum ar fi trebuit să se folosească din plin de calitățile și experiența profesionale ale acestora într-o activitate industrială superioară, dar care în schimb erau trimiși să presteze munci manuale rudimentare în agricultură, ce ar fi trebuit făcute de un număr redus de persoane tocmai cu ajutorul utilajelor agricole ce ar fi trebuit produse de respectivii muncitori.

De altfel, tipul de munci agricole pe care erau obligate să le efectueze aceste categorii de persoane și „utilajele" cu care acestea erau prestate sunt alte aspecte pe care dorim să le reliefăm. Astfel activitățile desfășurate în agricultură de categoriile amintite erau cvasi-majoritar primare și rudimentare, predominând: cules porumb și floarea soarelui, scos sfeclă de zahăr, cules struguri și mere, curățat ceapă, adunat și curățat cartofi. Din simpla expunere a acestor activități, coroborată cu precizarea că se prestau de către mase mari de oameni și nu de către o persoană specializată în utilizarea unui utilaj agricol, reiese faptul că ele se efectuau aproape exclusiv în mod manual. Sau – în cazul în care respectivele munci nu se puteau realiza prea simplu doar în mod manual – uneltele folosite nu difereau absolut deloc cu cele

[23] Petre Opriș, *Nemulțumiri ale minerilor din Valea Jiului și zona Anina și implicarea armatei române în economia națională (1953-1986)*, în https://www.contributors.ro/nemultumiri-ale-minerilor-din-valea-jiului-si-zona-anina-si-implicarea-armatei-romane-in-economia-nationala-1953-1986/

utilizate în zorii agriculturii umane (personal – împreună cu colegii mei de școală – am scos sfeclă de zahăr cu furca și am tăiat coceni de porumb cu secera, situații în care mi-au folosit din plin ulterior – când am urmat facultatea de istorie – pentru înțelegerea modului de efectuare a muncilor agricole în antichitate și în evul mediu timpuriu). Ca o paranteză, ne punem retoric întrebarea: unde era numărul enorm de utilaje agricole cu care Nicolae Ceaușescu și propaganda comunistă se lăudau continuu în anii '70-'80 că au mecanizat aproape complet agricultura românească[24]?

Pe lângă faptul că întreaga activitate descrisă avea din punct de vedere global o slabă eficiență economică – ca de altfel orice muncă obligatorie, prestatorii fiind nu doar complet dezinteresați de calitatea muncii și de cantitatea ei (la muncile manuale definitorie este și cantitatea, nu neapărat calitatea), ci uneori chiar subminând-o din spirit de revoltă – pierderile reale erau destul de ridicate, precum am văzut și în exemplul anterior cu muncitorii de la Î.M. Aiud care au lăsat neculeasă 30% tarla și precum vom vedea și mai jos în câteva exemple.

Ilustrativ pentru „avantajele" muncii forțate credem că este și buletinul informativ din 19 decembrie 1980 al șefului I.J. Alba: „În mai multe puncte de lucru din cadrul Grupului de Șantiere Valea Sebeșului își desfășoară activitatea și un grup de militari de la U.M. 01770 Vâlcea. Raportăm că starea disciplinară în rândul acestora este necorespunzătoare, în mod repetat au refuzat să muncească, și-au distrus uneltele din dotare, adoptă o atitudine necivilizată, agresivă, față de personalul civil"[25]. Și un document similar din 25 octombrie 1980: la I.A.S. Șona „un număr de 170 elevi, care au participat la

[24] Un răspuns ar fi că ele erau ţinute bine protejate în S.M.A.-uri din simplul motiv că lipseau atât cantităţile suficiente de carburanţi, cât și piesele de schimb pentru repararea lor, un alt aspect care atestă pe deplin cât de „performantă" era economia de stat în ultimul deceniu al regimului Ceaușescu. Buletinul informativ din 19 februarie 1981 al șefului I.J. Alba ne relevă și această situaţie: „Din datele ce le deţinem rezultă că la S.M.A. Ohaba și Secășel nu se efectuează unele lucrări agricole din lipsă de carburanţi, fapt ce a creat și unele nemulţumiri în rândul mecanizatorilor. La aceleași unităţi, ne-a fost semnalată și lipsa unor piese de schimb pentru repararea utilajelor din dotare" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 328, vol. 1, f. 55). Nemulţumirea mecanizatorilor era cauzată de faptul că – fiind salarizaţi prin acord global – neefectuarea lucrărilor agricole planificate se traducea imediat prin scăderea salariilor lor.

[25] Idem, dosar nr. 327, vol. 2, f. 96.

recoltat, au sustras cantitatea de 180 kg struguri", struguri care însă au fost recuperați de Miliție și predați I.A.S.[26]. După cum vedem, vajnicii milițieni au fost vigilenți și au confiscat acei doi-trei struguri cu care fiecare elev a îndrăznit să-și ia cu de la sine putere o minimă compensație pentru o zi de muncă obligatorie. Fapt care însă relevă și un alt aspect de ineficiență economică a muncii obligatorii, subsumat celor amintite: întrucât nu primeau nici un fel de remunerație directă pentru munca efectuată, prestatorii se „recompensau" singuri din produsele recoltate.

Cu cât „entuziasm patriotic" și cât de „voluntar" participa populația jud. Alba la munca obligatorie reiese și din buletinul informativ al șefului I.J. Alba din 15 aprilie 1980: „În perioada iunie-septembrie a.c., circa 40 elevi ai claselor a XI-a de la Liceul «Horea, Cloșca și Crișan» din Alba Iulia urmează să participe la o tabără de muncă patriotică în jud. Gorj, acțiune organizată de C.C. al U.T.C. În selecționarea acestor elevi, organele U.T.C. și factorii educaționali întâmpină unele greutăți din partea părinților, care nu sunt de acord cu măsura inițiată pe motiv că durata de timp este prea mare, condițiile de cazare și alimentație neigienice, program de lucru de șantier etc."[27].

Pe deasupra, munca agricolă efectuată obligatoriu de către mase mari de populație, printre care inerent se aflau un număr ridicat de persoane bolnave sau nepricepute pentru efectuarea unor munci fizice intense (mai ales în cazul elevilor), coroborat cu faptul că nimeni nu le făcea celor în cauză nici un fel pregătire pentru protecția muncii, ducea în mod automat la producerea a diverse accidente de muncă, unele cu consecințe grave. Spre exemplu, unul dintre colegii personali de liceu împreună cu care în anii '80 am fost puși să tăiem cocenii de porumb cu secera pe un deal de lângă Alba Iulia, coleg care până atunci nu făcuse deloc această activitate, s-a rănit foarte puternic la un picior, reușindu-se totuși să fie la dus la timp la spitalul de urgență din oraș. Alte persoane însă nu au fost la fel de norocoase. Astfel, la 17 octombrie 1980, șeful I.J. Alba raporta faptul că în ziua anterioară elevului V.S. (de 18 ani, de la Liceul Industrial nr. 2 din Cugir) „i s-a făcut rău în timp ce se afla pe tarlaua C.A.P. Vinerea, împreună cu

[26] *Ibidem*, vol. 6, f. 37.

[27] *Ibidem*, vol. 2, f. 33.

alți elevi, la recoltatul porumbului", iar apoi „la scurt timp a decedat". Șeful I.J. Alba făcea și precizarea că abia ulterior s-a constatat că „în foaia de observație clinică, la fișa susnumitului, se menționa că este bolnav cardiac"[28], fapt de căruia până atunci nu-i păsase nici unuia dintre organizatorii politici și instituționali ai acțiunii de muncă „voluntară" obligatorie a elevilor liceului respectiv.

Generalizarea stării de nemulțumire a populației

În realitate însă, în anul 1980, activitatea economică deficitară desfășurată strict pe baza deciziilor și directivelor puterii politice a determinat reacții de nemulțumire cu un potențial de pericol mult mai grav pentru regimul comunist decât cele generate de obligarea unor mari mase de cetățeni să presteze muncă forțată. Ne referim mai ales la scăderea salariilor muncitorilor determinată de aplicarea „noului mecanism economic". Situație care desigur că a fost atestată și în unitățile economice industriale din jud. Alba.

Ilustrativ credem că este raportul din 27 septembrie 1980 al șefului I.J. Alba, bazat pe datele obținute de la informatorii Serviciului II, care releva o extinsă stare de nemulțumire printre minerii din Munții Apuseni, determinată nu atât de scăderea salariilor, cât de faptul că nerealizarea planurilor nu s-a produs din vina lor, precum și de faptul că – în pofida acestei realități – exclusiv ei erau cei care trebuia să suporte pierderile. Astfel, la E.M. Roșia Montană „în luna august, nu s-a realizat planul la extracția de minereu, fapt pentru care s-a recurs la aplicarea unor penalizări pe retribuții cu sume variind între 180 și 360 lei de persoană", iar „acest lucru a stârnit nemulțumiri în rândul personalului muncitor, întrucât din comentariile ce se fac legat de această măsură rezultă că vina pentru nerealizarea planului n-ar aparține muncitorilor ci conducerii E.M., care nu s-a ocupat de buna organizare a producției și a muncii, astfel că în luna respectivă s-au ivit frecvent situații când din lipsa vagoneților și a deselor defecțiuni survenite al locomotive nu s-a putut transporta minereul la suprafață, ceea ce a dus în final la imposibilitatea realizării sarcinilor de plan (...) s-a afirmat că penalizările respective ar trebui suportate

[28] *Ibidem*, vol. 6, f. 23.

de factorii răspunzători, care trebuia să asigure cursivitatea activității de extracție a minereului și nu de ei”. Iar situația era identică și la E.M. Zlatna: „În rândul personalului muncitor de la E.M. Zlatna există o stare de nemulțumire determinată de aplicarea unor penalizări pentru nerealizarea sarcinilor de plan pe luna august (...) Cauzele care au dus la nerealizarea planului ar fi desele stagnări în funcționarea utilajelor datorită defecțiunilor și lipsei pieselor de schimb necesare reparării lor”[29]. Și cu nimic diferită la Întreprinderea Minieră Baia de Arieș (conform unui raport al Securității din 17 aprilie 1980, care oferă și câteva detalii edificatoare): „În rândul personalului muncitor de la Sector Complexe din cadrul Î.M. Baia de Arieș există unele nemulțumiri determinate de faptul că în luna martie a.c. au primit retribuțiile diminuate cu circa 18%, în condițiile nerealizării planului de producție la metri liniari excavați, și pun acest lucru pe seama aplicării noului sistem de retribuire. Ei consideră că vechiul sistem, aplicat până în toamna anului trecut, era mai convenabil, în sensul că dacă o formație de lucru își desfășura activitatea cu efectivul de muncitori incomplet (concedii medicale, absențe nemotivate etc.), indicatorii de plan inițiali se reduceau corespunzător, existând o corelare între planul unei formații de lucru și numărul de muncitori angajați efectiv în realizarea lui. În prezent, această corelare nu mai există, astfel că în situația în care un număr de muncitori ar absenta din diferite motive se poate ușor ajunge la neîndeplinirea sarcinilor de plan chiar dacă ceilalți își desfășoară conștiincios activitatea și, drept urmare, la aplicarea unor penalizări la retribuție, fapt care generează nemulțumiri”[30]. Cât de eficient erau „remediate ”deficiențele care generau aceste nemulțumiri, reiese și dintr-un raport al Securității din 6 decembrie 1980, care relevă faptul că în loc să scadă procentele cu care salariile erau reduse, acestea de fapt creșteau: „La Î.M. Baia de Arieș personalul muncitor este nemulțumit de faptul că în condițiile nerealizării indicatorilor de plan, retribuțiile le-au fost diminuate cu cca 25%. Se apreciază că planul nu a fost realizat din cauza slabei organizări a producției și a muncii, precum și parcurgerii unei zone cu o mineralizare mai slabă,

[29] *Ibidem*, vol. 2, f. 68.

[30] *Ibidem*, f. 34.

pentru care consideră că nu se fac ei vinovați”[31]. După cum se poate vedea, nici în momentul în care muncitorii ajunseseră să piardă un sfert din salariu nici un factor de decizie nu a manifestat nici măcar o minimă preocupare pentru îmbunătățirea situației, la fel cum nu mai vorbea nimeni – în afară de Nicolae Ceaușescu și de conducerea P.C.R. – despre avantajele „noului mecanism economico-financiar”, creșterea salariilor prin aplicarea acordului global, participarea angajaților la împărțirea beneficiilor etc.

Tot din cauza disfuncționalităților determinate pe proasta organizare a activității – după cum o relevă un raport al Securității din 11 ianuarie 1980 – erau nemulțumiți și o parte dintre angajații Întreprinderii de Prelucrare a Lemnului Câmpeni, din simplul motiv că salariile lor au fost reduse fără ca ei să aibă absolut nici o vină: „În rândul muncitorilor din Secția Sculptură există o stare de nemulțumire datorită faptului că în ultima lună a anului trecut au fost plătiți în regie, retribuțiile primite fiind cu cca 1.000 lei mai mici decât se așteptau după munca prestată (...) S-a ajuns la această situație întrucât Secția Sculptură nu a fost pusă în funcțiune nici până în prezent (se află încă în probe tehnologice), deși termenul era prevăzut pentru luna noiembrie a anului trecut (...) Se preconizează că și în lunile ianuarie și februarie a.c. să se adopte același sistem de retribuire, ceea ce face ca nemulțumirile existente să persiste”[32].

Însă dacă minerii n-au resimțit foarte mult reducerile salariale amintite, veniturile lor fiind – pe măsura dificultății muncii prestate – superioare mediei din economie (la nivel de muncitori), pentru angajatele din industria ușoară situația stătea cu totul diferit, întrucât retribuțiile lor se situau la baza ierarhiei salariale. Iar ca atare nici nu au rămas complet pasive atunci când doar salariile lor au fost reduse pentru că nu realizau planul, deși nu aveau absolut nici o vină. Spre exemplu, în buletinul informativ din 27 noiembrie 1980, șeful I.J. Alba raporta: „La Întreprinderea de Ciorapi «Sebeșul» din Sebeș se întâmplă destul de frecvent ca unele secții productive să rămână în gol de producție din lipsă de materie primă, respectiv fire sintetice (...) Aceste situații creează nemulțumiri în rândul personalului muncitor

[31] *Ibidem*, f. 87.

[32] *Ibidem*, f. 2.

care lucrează în acord [acord global – n.n.], deoarece în astfel de împrejurări nu sunt plătiți, spre deosebire de cei care lucrează în regie". Starea de spirit critică a evoluat chiar către o fază pre-protestatară organizată, după cum semnalau și ofițerii de Securitate: „Pe fondul nemulțumirilor create, un număr de 18 muncitori din schimbul III au întocmit, în ziua de 13 noiembrie 80, și înaintat la redacția ziarului «Munca» un memoriu, solicitând să li se răspundă la rubrica *Curier juridic* dacă este posibil să nu fie retribuiți pentru că fabrica nu le-a asigurat de lucru în perioada respectivă"[33]. De prisos să mai precizăm că nimeni nu le-a răspuns niciodată la acest memoriu, întrucât problema gravă și abuzivă pe care o semnalau muncitorii afecta un număr foarte mare de persoane din unitățile economice din întreaga țară.

Din același motiv – perspectiva reducerii salariilor ca urmare a neîndeplinirii sarcinilor de plan – o altă încercare de formă organizată de protest, concret o tentativă de grevă spontană, s-a înregistrat la 1 martie 1980 la Întreprinderea Mecanică din Alba Iulia. La 5 martie 1980, col. Dumitrescu Dumitru își informa superiorii, dar și Comitetului Municipal P.C.R. Alba Iulia despre cele întâmplate: „În rândul muncitorilor de la Secția Turnătorie, linia II, din cadrul Î.M. Alba Iulia, există o stare de nemulțumire generată de faptul că nu-și realizează retribuțiile de bază. În ziua de 1 martie 1980, fiind anunțați de maistrul K.I. că în urma calculelor făcute rezultă că și-au realizat retribuțiile numai în proporție de 89%, unii din muncitori intenționau să lase lucrul și să plece acasă. Au renunțat numai după ce s-a deplasat în secție directorul întreprinderii, care le-a promis că vor lua retribuțiile întregi"[34].

O formă de protest similară, se pare chiar transpusă în practică, s-a înregistrat și la Întreprinderea de Utilaje și Piese de Schimb din Alba Iulia la 2 august 1980. Raportul șefului I.J. Alba oferă detalii relevante: „Din datele pe care le deținem rezultă că la întreprindere s-a trecut la schimbarea modului de retribuire a muncii, din acord individual în acord colectiv pe mașină. Această măsură a creat nemulțumiri în rândul personalului muncitor, întrucât, după cum se discută, nu toți muncitorii care lucrează pe cele trei schimburi la o mașină obțin aceleași rezultate – unii lucrând mai mult și mai bine,

[33] *Ibidem*, f. 82.

[34] *Ibidem*, vol. 1, f. 61.

alții mai puțin. În aceste condiții consideră că nu ar fi echitabil ca retribuția fiecăruia să fie calculată după realizările medii ale celor trei schimburi, deoarece s-ar ajunge în situația ca o parte din muncitori să primească bani mai mulți, iar o altă parte bani mai puțini față de cât au muncit. Se pare că, din același motiv, în ziua de 2 august 1980, schimbul II de la Secția Lăcătușărie ar fi refuzat să mai lucreze". Pe deasupra, șeful I.J. a identificat corect și o altă consecință directă – potențial periculoasă pentru stabilitatea regimului politic comunist – a stării agitate de spirit din fabrică, și anume faptul că muncitorii își extindeau criticile și asupra unor aspecte care țineau de deteriorarea nivelului general de trai din țară, iar pe deasupra criticile vizau explicit persoanele cu atribuții de conducere la nivel local: „Măsura luată a dat naștere și unor comentarii negative la adresa persoanelor cu funcții de răspundere din aparatul de partid și de stat, afirmându-se că nu există preocupare din partea acestora pentru aprovizionarea populației cu produse alimentare"[35].

În fapt, ca urmare a aplicării amintitelor „novații" în domeniul economic, angajații unităților economice trebuia să se teamă nu doar de scăderea salariilor, ci chiar de pierderea locului de muncă, adică de intrarea în șomaj, un fenomen care deși a fost prezent în mod real în România în anii 1980-1982 nu a fost niciodată recunoscut în mod oficial – din considerente politico-propagandistice – de către puterea politică.

Rapoartele Securității evidențiază astfel de cazuri în 1980 și în jud. Alba. În buletinul informativ din 8 iulie 1980 al șefului I.J. Alba se preciza: „Fabrica de Făinuri Proteice din com. Beldiu, datorită faptului că pe anul 1979 nu și-a realizat sarcinile de plan în valoare de 4 milioane lei, iar pe semestrul I 1980 cu circa 2 milioane lei, forul tutelar, Centrala Industrială Protan București, a dispus încetarea temporară a activității de producție și intrare în reparație capitală, utilajele prezentând multe defecțiuni (...) Ca urmare a acestui fapt, în baza art. 130 alin. 1 lt. a din Codul Muncii, le-a fost desfăcut contractul de muncă, cu preaviz de 15 zile, la un număr de 26 muncitori, care sunt nemulțumiți de măsura luată"[36]. Și un raport similar din 1 decembrie 1980: „Atelierul de Confecții Metalice Ocna Mureș, aparținând de Trustul

[35] *Ibidem*, vol. 2, f. 58.

[36] *Ibidem*, vol. 5, f. 8.

de Construcții Industriale Cluj, va trebui să-și reducă personalul cu cca 50-60 muncitori începând cu data de 1 ianuarie 1981, întrucât din lipsă de comenzi nu li se vor putea asigura retribuțiile, sens în care aceștia urmează să fie detașați sau mutați pe alte șantiere”[37]. Mare parte dintre persoanele în cauză erau nemulțumite de starea de fapt pentru că familiile și locuințele lor se aflau în orașul Ocna Mureș. O situație identică era semnalată și la Întreprinderea de Utilaj din Alba Iulia, care „în raport cu sarcinile de plan ce le are, de la data de 1 ianuarie 1981 trebuia să reducă personalul muncitor cu 115 persoane”, însă „sperând că se vor suplimenta sarcinile de plan, nu s-a trecut la măsura respectivă până în ziua de 16 februarie 1981, când s-a trecut la înmânarea documentelor de desfacere a contractelor de muncă”. Cum era și firesc, „muncitorii în cauză s-au declarat nemulțumiți de măsura luată, o parte dintre ei refuzând să semneze documentele de desfacere a contractului de muncă”[38].

Și tocmai pentru că muncitorii au constatat rapid că ei sunt singurii care suportă consecințele pentru toate deficiențele existente în activitatea unității în care munceau, ei încep să-și manifeste nemulțumirea de fiecare dată când constată astfel de situații. Astfel, conform unui raport al Securității din 13 mai 1980, la Întreprinderea Metalurgică de Metale Neferoase Zlatna „se discută negativ faptul că în timpul ședinței de înmânare a drapelului [de unitate fruntașă în producție – n.n.], pentru a nu se observa cât de poluată este atmosfera în Zlatna, s-a dispus oprirea unui convertizor, nerealizându-se o producție de 15 t cupru, urmând a fi recuperată ulterior”[39]. Întrucât timpul de muncă era strict încărcat cu sarcini pentru realizarea planului, recuperarea producției nerealizate putea fi făcută doar prin efectuarea unui număr mai mare de ore de muncă pe săptămână, mai concret venind și duminica la serviciu.

Creșterea numărului săptămânal de ore de muncă a fost de altfel un alt efect negativ atras după sine de aplicarea „noului mecanism economico-financiar” și a acordului global de salarizare. Întrucât – din cauza deficiențelor de organizare, utilajelor defecte, lipsurilor de

[37] *Ibidem*, vol. 2, f. 83.

[38] Idem, dosar nr. 328, vol. 1, f. 54.

[39] Idem, dosar nr. 327, vol. 2, f. 36.

materii prime etc., exemplificate de altfel mai sus – sarcinile de plan nu puteau fi realizate în cele 48 ore de muncă/săptămână, muncitorii erau obligați să vină la serviciu și duminica (de regulă două duminici pe lună), altfel riscau – după cum am văzut – diminuarea salariilor în raport cu procentul de producție nerealizată. Din anul 1980, în România se ajunsese ca practic în foarte multe unități economice dintr-un număr mare de sectoare de activitate săptămâna de muncă să aibă 52 de ore.

Și asta totul în contextul în care Nicolae Ceaușescu și conducerea P.C.R. au promis – în mod pur propagandistic – la Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972 ca „până în 1980 săptămâna de lucru să fie redusă la 40-44 de ore"[40]. Ce-i drept, peste numai doi ani, la Congresul XI, Ceaușescu a mai redus din promisiune: „în cursul cincinalului următor [1976-1980 – n.n.] se va trece la generalizarea reducerii săptămânii de lucru la 42-44 ore", dar cu completarea că aceasta se va face „în condițiile creșterii veniturilor oamenilor muncii[41]. Am văzut deja cum au crescut veniturile în 1980. Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1977 a adoptat *Programul de reducere a duratei săptămânii de lucru, începând cu 1978*, care prevedea ca în etapa I, adică 1978-1980, săptămâna de lucru să fie redusă la 46 de ore, țelul final fiind ca la finalul lui 1983 să se ajungă la 44 ore (așadar, o nouă decalare). De prisos să mai amintim faptul că toate aceste superbe promisiuni au fost brusc uitate pe măsură ce treceau termenele de transpunere în practică și în România săptămâna de muncă „se reducea" crescând de la an la an. Iar Nicolae Ceaușescu și conducerea P.C.R. cunoșteau foarte bine care era situația reală și mai ales că doar România era în această situație dintre toate statele comuniste est-europene[42].

[40] Nicolae Ceaușescu, *Raportul cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în următorii ani și în perspectivă, la perfecționarea conducerii planificate a societății și dezvoltarea democrației socialiste, la creșterea rolului conducător al partidului în edificarea socialismului și comunismului, la activitatea internațională a partidului și statului, prezentat la Conferința Națională a P.C.R.*, în idem, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura Politică, București, 1973, p. 501.

[41] Idem *Raportul C.C. cu privire la activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al X-lea și Congresul al XI-lea și sarcinile de viitor ale partidului*, Editura Politică, București, 1974, p. 68.

[42] Ceaușescu la 3 august 1976, în discuțiile cu Brejnev: „În C.A.E.R. suntem țara cea mai rămasă în urmă, în afară de Mongolia (...) Suntem singura țară unde se lucrează opt

Așadar, la munca obligatorie prestată de sute de mii de persoane anual, trebuie să adăugăm și numărul tot mai mare de ore de muncă efectuate săptămânal de marea majoritate a angajaților din România comunistă. Teoretic, muncindu-se mult mai mult și de către un număr mai mare de persoane, economia României ar fi trebuit și să obțină rezultate superioare celor din trecut și în consecință pe piața internă să existe o abundență de produse alimentare și de bunuri și produse de larg consum. Or, în realitate, situația era tocmai inversă, exact în această perioadă se înregistrează o penurie tot mai cronică de astfel de produse și chiar în acei ani s-a trecut la cartelarea unor alimente de bază.

În anumite unități economice s-au aplicat chiar „soluții" originale în speranța iluzorie că se va reuși îndeplinirea planului, măsuri care desigur că mai mult încurcau și nemulțumeau decât să rezolve ceva, ceea ce credem că denotă tocmai haosul care exista în acei ani la nivelul conducerilor unor întreprinderi. Și de această dată vom oferi tot un exemplu de la Î.M. Aiud, care pare a fi fost „port-stindardul" industriei jud. Alba în anul 1980 (în treacă fie spus, astăzi, în anul 2022, fosta Î.M. Aiud este considerată cu mândrie de către localnici a fi fost „«mecanicul șef» al metalurgiei românești socialiste"). Un raport al Securității relevă însă și o altă față a realității: „În ziua de 15 noiembrie 1980, la Î.M. Aiud s-a trecut la aplicarea măsurii ca personalul T.E.S.A. să efectueze o zi pe săptămână în producție (...) Întrucât această activitate nu a fost organizată în mod corespunzător și nici nu s-a controlat felul în care se realizează, rezultatele au fost cu mult sub cele scontate și departe de ideea în care s-a instituit această măsură. Pe lângă faptul că personalul T.E.S.A. a dat un randament neînsemnat în secțiile unde a fost repartizat, nu și-au executat nici atribuțiile

ore zilnic, șase zile pe săptămână. La noi săptămâna de lucru este încă de 48 de ore. În acest cincinal dorim să trecem la săptămâna de 44 de ore. Dacă în toate celelalte țări nu s-ar fi trecut la săptămâna de 44 și 42 de ore, noi am mai fi menținut sistemul de 48 de ore pe săptămână" (Vasile Buga, *O întâlnire de vacanță. Stenograma convorbirilor Ceaușescu-Brejnev din Crimeea (3 august 1976)*, în „Arhivele Totalitarismului", nr. 1-2/2015, p. 273). Ceaușescu la ședința C.P.Ex. al C.C. al P.C.R. din 17 decembrie 1981: „Toți au [statele comuniste est-europene din C.A.E.R. – n.n.], în total, 45-46 ore pe săptămână (...) Noi de când ne străduim să dăm o sâmbătă liberă, și nu reușim". Iar Elena Ceaușescu l-a completat: „Noi lucrăm, câteodată, și duminica și nu facem planul!" (Petre Opriș, *Conferința: Aspecte militare, economice și politice în relațiile româno-polone (1963-1981)*, în https://www.contributors.ro/conferinta-aspecte-militare-economice-si-politice-in-relatiile-ro).

de serviciu specifice, pierzând în mod inutil timpul, iar alții chiar au plecat din întreprindere”[43].

Față de tot mai extinsa stare de nemulțumire a angajaților din sectoarele industriale, în sectorul agricol situația era puțin mai bună, aceasta credem și pentru că producția nu depindea 100% de munca umană, precum în industrie. De altfel, exemplele elocvente expuse anterior privind starea foarte proastă a zootehniei din jud. Alba în anul 1980 credem că demonstrează tocmai faptul că cu cât rezultatele unei activități agricole depindeau mai mult de munca prestată de angajații din agricultură cu atât creșteau șansele ca ele să fie mai scăzute.

Cu toate acestea, aplicarea acordului global și la stabilirea veniturilor colectiviștilor a generat uneori stări de nemulțumire în rândul acestora, întrucât – precum în industrie – mare parte din pierderile cauzate de deficiențele activității din C.A.P.-uri și I.A.S.-uri au fost mutate de către conducerea regimului comunist exclusiv asupra angajaților acestor unități. Întrucât nivelul veniturilor colectiviștilor era direct legat de obținerea recoltei planificate, aceștia au realizat foarte rapid că orice deficiență în activitatea unității agricole în care munceau se traducea automat în reducerea veniturilor pe care le obțineau (propaganda politică a regimului comunist desigur că oferea cu insistență mirajul obținerii unor venituri superioare dacă planul era depășit). Ca atare, colectiviștii încep să protesteze mai ales atunci când li se repartizau spre întreținere și recoltare loturi cu culturi ce anterior fuseseră deficitar lucrate mecanizat (arat, semănat, erbicidat, chimizat) ori erau situate pe terenuri mai puțin rodnice, întrucât cei în cauză știau foarte bine că oricât ar îngriji plantele nu aveau cum să obțină recoltele planificate și în consecință veniturile lor urmau a fi diminuate.

Prin urmare, dacă de la mijlocul anilor ’60 și până către finalul anilor ’70 angajații din agricultură și-au manifestat rareori nemulțumirea, la începutul deceniului al nouălea ei își manifestă tot mai deschis criticile la adresa deficiențelor din sectorul agricol și mai ales asupra faptului că acestea se repercutau negativ fie prin scăderea veniturilor lor, fie prin creșterea zilelor de muncă pe care erau obligați să le presteze, fie – precum se întâmpla cel mai des – prin ambele. Regimul

[43] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 2, f. 81.

comunist nu a ezitat însă să intervină în forță pentru a înăbuși aceste stări de nemulțumire, după cum vom vedea în exemplele următoare.

La 2 iulie 1980, șeful I.J. Alba înainta un raport relevant: „Un număr de 14 membri cooperatori din satul Sebeșel, com. Săsciori, au refuzat să execute lucrările de întreținere a culturilor pe loturile repartizate în acest sens de către C.A.P. Săsciori, fapt pentru care au fost invitați la postul de Miliție și avertizați în scris"[44].

Nu în ultimul rând, rapoartele Securității relevă și apariția unor stări de nemulțumire și în rândul populației din zonele montane și pre-montane necolectivizate (zone mai de extinse în jud. Alba comparativ cu majoritatea județelor țării). Date fiind rezultatele slabe – iar pe alocuri foarte slabe sau chiar dezastruoase – obținute de anumite unități zootehnice comunale aparținând I.A.S.-urilor și C.A.P.-urilor din întreaga țară, regimul a pus un accent tot mai mare pe obținerea de produse aferente zootehniei de la cetățenii care dețineau terenuri în zonele necolectivizate. A fost astfel dezvoltat și generalizat sistemul contractărilor și achizițiilor de produse agricole de la populație (existent încă de la începutul anilor '50, dar căruia multă vreme nu i s-a dat o reală mare atenție), la debutul deceniului al nouălea conducerea P.C.R. și Nicolae Ceaușescu personal insistând pentru amplificarea achizițiilor[45], din simplul motiv că ineficienta zootehnie de stat nu acoperea nevoile României. Ulterior, la 1 martie 1984, au fost emise

[44] *Ibidem*, vol. 5, f. 3.

[45] Relevante credem că sunt cele expuse de Nicolae Ceaușescu la Consfătuirea C.C. al P.C.R. pe problemele agriculturii desfășurată între 27 și 28 august 1981: „Trebuie să intensificăm achizițiile de la particulari, mai cu seamă la cartofi, la fructe, la animale, la lapte. În sistemul gospodăriilor populației se află un număr de vaci mai mare ca în cooperative, dar în prezent contribuția acestui sector cu lapte este foarte mică. Trebuie trecut cu hotărâre la achiziționarea de lapte de la toți deținătorii de vaci și oi. Aceasta este valabil și în legumicultură (...) În general, este necesar să avem în vedere că sectorul gospodăriilor populației poate și trebuie să aibă o pondere mai importantă în aprovizionarea cu produse agroalimentare" (Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la Consfătuirea de lucru de la C.C. al P.C.R. pe problemele agriculturii*, în Idem, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura Politică, București, 1982, p. 353-354). Ca o mică paranteză, și la finalul lui 1989, în raportul prezentat la Congresul XIV al C.C. al P.C.R., Ceaușescu încă mai cerea „să perfecționăm sistemul de contractări și achiziții, astfel încât să avem permanent asigurate rezervele necesare pentru buna aprovizionare a populației și asigurarea altor cerințe ale economiei naționale cu materii prime și materiale din domeniul agriculturii" (A.N.R., fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 76/1989, f. 59).

Decretele nr. 69 și 70 privind contractările și achizițiile de animale, păsări, produse animale și produse vegetale, care stabileau că persoanele particulare erau obligate să livreze asemenea produse în primul rând la întreprinderile de stat, la prețuri mult subevaluate, și abia apoi aveau dreptul să le vândă pe piață, dar și acolo fără depășirea unor prețuri maximale[46] (facem și observația că deși stabilirea unor prețuri maximale este antieconomică și duce la descurajarea producției – adică exact ce nu avea nevoie România în acel moment –, în situația de atunci a țării era totuși un reglaj necesar întrucât anumite persoane profitau de penuria acută de alimente pentru a vinde cu prețuri foarte ridicate produsele alimentare pe care le produceau).

În teorie toate păreau bune și frumoase cu sistemul contractărilor, doar că aplicarea acestuia în practică se făcea nu arareori cu mari deficiențe, ale căror consecințe negative – precum deja ne-am obișnuit – statul le-a pasat exclusiv în sarcina cetățenilor particulari. Buletinul informativ din 11 ianuarie 1980 al șefului I.J. Alba relevă o astfel de situație: „Cu ocazia încheierii contractelor cu statul pentru creșterea și îngrășarea porcilor, în rândul cetățenilor din cartierul Bărăbanț au apărut unele nemulțumiri", cauzate de faptul că „prețurile de achiziționare a purceilor de pe piața liberă este ridicat (cca 1.000 lei bucata)", ei trebuia să-i îngrașe până la 100-120 kg (greutatea minimă pentru a-i putea livra la stat) și apoi primeau de la I.R.I.C. cca 1.200 lei/porc, dar particularii în cauză făceau „cheltuieli mai mari decât diferența dintre prețul de achiziționare și cel de livrare, astfel că aceste contracte nu ar mai fi convenabile pentru ei"[47].

O situație și mai strigătoare la cer se înregistra însă în cazul particularilor ce au încheiat contracte pentru creșterea vitelor, care deși livraseră animalele conform contractelor semnate s-au trezit în situația de a aștepta un timp îndelungat ca și statul român, condus de către P.C.R., să-și onoreze obligațiile, care uneori datau de cu ani în urmă. Mai exact, regimul politic comunist deși se lăuda că fundamentase o zootehnie socialistă de stat performantă (care punctual uneori chiar și era, dar la nivel global situația era radical diferită în

[46] Petre Opriș, *Majorarea pensiilor și a depunerilor pentru pensia suplimentară (august-septembrie 1984)*, în https://www.contributors.romajorarea-pensiilor-si-a-depunerilor-pentru-pensia-suplimentara

[47] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 2, f. 1.

sens negativ), ajunsese să se bazeze pe produsele animale furnizate de ideologic mult blamata proprietate particulară/capitalistă, pe care pe deasupra le obținea și prin practici care nu diferă foarte mult de rechizițiile forțate fără despăgubire. Din nou, Securitatea a semnalat această problemă, din simplul motiv că persoanele în cauză nu păreau a fi foarte fericite de situația existentă, ceea ce automat se traducea prin lipsă de încredere în regim. La 27 septembrie 1980, șefului I.J. Alba raporta: „Locuitorii comunelor din zona Munților Apuseni care au predat în anul trecut și anul acesta animale la fondul de stat sunt nemulțumiți pentru faptul că nici până în prezent nu li s-au dat cantitățile de porumb cuvenite în schimbul contractărilor făcute și au afirmat că în viitor vor refuza să mai încheie astfel de contracte"[48]. Iar la 12 noiembrie 1980 șeful I.J. a trimis un raport similar, determinat de faptul că locuitorii zonei trecuseră la fază exprimării publice și în grup a nemulțumirii lor, că începuseră să se plângă și de lipsurile în aprovizionarea cu produse alimentare, dar mai ales pentru că criticile lor începuseră să fie îndreptate înspre conducerea politică a țării: „În rândul locuitorilor din satele și comunele situate în zona Munților Apuseni continuă să persiste o stare de nemulțumire generată de faptul că nici până în prezent n-au primit cantitățile de porumb și grâu ce li se cuveneau pentru animalele contractate și predate la fondul de stat în anul trecut și în cursul acestui an (...) În com. Almașu Mare, circa 20 de cetățeni s-au deplasat la sediul Consiliului popular din localitate, manifestându-și nemulțumirea și solicitând explicații pentru aceste întârzieri. Totodată au afirmat că întrucât toate avantajele ce le-au fost prezentate atunci când au încheiat contractele (și de care ei au ținut cont) nu sunt altceva decât niște minciuni, pe viitor vor refuza să mai contracteze animale la fondul de stat (...) Astfel de nemulțumiri există și în com. Sohodol și au dat naștere unor comentarii negative la adresa organelor de partid. După o ședință cu cetățenii ținută la Școala generală din comună, se comenta că oamenilor li se cere totodată mult dar nu li se dă nimic în schimb. De asemenea, se declarau nemulțumiți de felul în care se face aprovizionarea comunei cu unele produse alimentare, în special cu făină de porumb, zahăr, ulei etc."[49].

[48] *Ibidem*, f. 67.

[49] *Ibidem*, f. 78.

Rapoarte trimise însă de Securitate complet în van, deoarece în Apuseni situația a rămas neschimbată, după cum o relevă și buletinul informativ din 10 decembrie 1981 al șefului I.J. Alba: „În rândul cetățenilor din com. Avram Iancu și din satele aparținătoare există o stare de nemulțumire generată în principal de modul defectuos de distribuire a unor produse alimentare (...) Deși ei și-au achitat cotele de lapte contractate, nu li s-au dat cantitățile de porumb ce li se cuveneau. De asemenea, din 1979 nu li s-au dat nici cantitățile de porumb pentru animalele contractate și predate (...) fapt pentru care sunt hotărâți să nu mai încheie astfel de contracte (...) Crescătorii de animale din com. Horea sunt de asemenea nemulțumiți deoarece deși au predat pe bază de contracte 441 animale au primit doar 40 tone de orz și tărâțe, existând o restanță la primiri de 130 tone de astfel de produse, din care 40 tone restanță din anul 1980"[50].

Însă, precum în amintitul caz al colectiviștilor din satul Sebeșel care n-au mai dorit să presteze muncile la care erau obligați, și de această dată puterea politică de tip comunist – în loc să rezolve deficiența în cauză – a preferat să-și folosească forța represivă și întreaga presiune instituțională și politică pentru a-i obliga pe cetățenii din Munții Apuseni să încheie în continuare contracte pentru creșterea vitelor. Un raport al Securității din anul 1981 este credem edificator: „Deținem date din care rezultă că P.C., 58 ani, din Câmpeni, muncitor la Secția de Drumuri și Poduri Abrud, membru P.C.R. (...) se declară nemulțumit pentru faptul că – după cum susține el – ar fi fost determinat de activiști de partid și lucrători de Miliție să încheie contracte de predare a unor animale la fondul de stat, împotriva voinței sale"[51].

După cum se poate observa, cu toate că în sectorul agricol reacțiile de nemulțumire au fost mai reduse față de cele din sectorul industrial, regimul politic a acționat represiv cu o mai mare intensitate. Chiar dacă măsurile represive din exemplele date au fost aplicate de către Miliție, acestea au avut la bază acțiunile Securității, care a aflat de respectivele situații „negative" pe cale informativă (de la agentură) și a trecut la transpunerea în practică a acțiunilor represive prin intermediul șefilor posturilor de Miliție (care răspundeau și de activitatea

[50] Idem, dosar nr. 329, vol. 1, f. 89.

[51] Idem, dosar nr. 327, vol. 2, f. 69.

pe linie de Securitate în mediul rural, desigur strict pe raza comunei de care răspundeau). Așadar, atunci când analizăm în general o măsură represivă luată de către Miliție în mediul rural trebuie să avem în vedere și faptul că toți șefii posturilor de Miliție din toate comunele României aveau duble atribuții – pe linie de Miliție și pe linie de Securitate – și ca atare analiza trebuie să aibă în vedere natura faptei care a generat măsura represivă în cauză pentru a discerne pe ce linie instituțională s-a dispus și executat aceasta, de Miliție sau de Securitate. Astfel, refuzul unor cetățeni de a lucra o anumită parcelă la C.A.P. sau de a încheia un contract pentru creșterea animalelor nu avea cum să fie un aspect care să intereseze direct Miliția, întrucât din punct de vedere constituțional și legal persoanele în cauză aveau tot dreptul să refuze prestarea unor astfel de activități, și ca atare ele nu încălcaseră nici o lege din România și prin urmare nu comiseseră nici o infracțiune sau contravenție de natură judiciară sau economică, iar Miliția nu avea nici o atribuție legală pentru a interveni pe linie de Miliție. Refuzul cetățenilor în cauză era însă o „infracțiune" politică, de opunere la prestarea unor activități economice ordonate de către puterea politică la nivelul întregii țări – „culpă" accentuat de faptul că era vorba de un grupuri mai mari de persoane –, activități care nu erau obligatorii din punct de vedere legal, dar deveneau „obligatorii" din punct de vedere politic. Și tocmai pentru că în fapt a fost vorba de reacții de protest cu conotații politice – chiar dacă determinate de motive strict economice – problema a ținut de apanajul activităților Securității și dacă s-a acționat represiv prin intermediul Miliției situația este explicabilă tocmai prin exercitarea de către Miliție a atribuțiilor de Securitate în mediul rural.

Dar dacă S.J. Alba, prin intermediul M.J. Alba, nu s-a sfiit în anul 1980 să ia măsuri represive în sectorul agricol din mediul rural, situația a stat cu totul diferit în mediul urban și în sectorul industrial. Deși am cercetat toate buletinele informative zilnice redatate în anul 1980 de către șefii I.J. și S.J. Alba nu am identificat nici un document în care să se raporteze luarea unor măsuri represive asupra unui grup mai mare de muncitori care erau nemulțumiți de deficiențele din economie. În orașe și în fabrici, în acel an, Securitatea nu a depășit nivelul efectuării unor avertizări și atenționări limitate la o singură persoană. A fost însă doar un stadiu de etapă, întrucât, peste doar

câțiva ani, se va trece și la aplicarea unor măsuri represive asupra unor grupuri mai restrânse de muncitori nemulțumiți. Desigur că trebuie să ținem cont și de faptul că pentru Securitate (ne referim bineînțeles la Securitatea din deceniul al optulea) era o noutate efectuarea unor acțiuni represive asupra unor grupuri mai mari de oameni nemulțumiți din mediul urban și mai ales muncitoresc, unde exista o solidaritate de clasă mult mai puternică decât la alte categorii sociale – solidaritate creată paradoxal chiar de către regimul comunist – dovadă fiind eșecul lamentabil din 1977 din Valea Jiului și apoi cel din 1981 de la Motru. Cu toate acestea, credem că explicația principală rezidă în faptul că Securitatea nu considera că era necesar să intervină direct, știind foarte bine că măsurile represive aveau și efectul advers de a tensiona starea de spirit, dar mai ales că acestea nu aveau cum să rezolve fondul problemei, cauza care genera nemulțumiri atât de extinse. Tocmai de aceea, din dorința de a ajuta la remedierea cauzelor care generau stările de nemulțumire și pe alocuri chiar de protest în rândul muncitorilor, S.J. și I.J. Alba raportau insistent toate deficiențele constatate pe cale informativă de către Serviciul II Contrainformații economice, rapoarte trimise nu doar către D.S.S., ci și către conducerea Comitetului județean P.C.R. Alba și către conducerile comitetelor orășenești P.C.R. din județ, precum și că directorii unităților în care se semnalau problemele respective, sperând că prin intervenția conjugată a factorilor de conducere politici și economici vor fi remediate deficiențele semnalate, ceea ce desigur că urma să atragă după sine și îmbunătățirea stărilor de spirit din respectivele unități. Însă în doar câțiva ani, după ce – în pofida noianelor de rapoarte tot mai alarmante trimise actanților amintiți – situația în loc să se îmbunătățească se degrada continuu, conducerea Securității din jud. Alba a înțeles – sau mai degrabă i s-a ordonat de la centru pentru că situația era identică în întreaga țară – că este nevoie să intervină direct cu acțiuni represive la un nivel mai ridicat pentru a menține la un nivel cât de cât acceptabil starea de nemulțumire în continuă expansiune și accentuare a angajaților unităților economice.

Așadar, activitatea economică a regimului politic comunist din România anului 1980 a început să nemulțumească în mod tot mai evident exact categoriile sociale în numele cărora acesta exercita puterea politic în stat: muncitorii și țăranii. Categorii care pe deasupra – după

cum am văzut – erau și cam singurele care trebuia să suporte direct deficiențele din economice, prin reducerea veniturilor și prin prestarea unui număr mai mare de ore de muncă. Amar ironic vorbind, pe undeva poate că era și logic ca într-un regim în care partidul proletariatului deținea și exercita întreaga putere politică tocmai proletarii trebuia să fie cei care să se și „bucure” cel mai mult de „binefacerile” acestuia.

Am insistat pe descrierea deficiențelor din activitatea economică din jud. Alba în anul 1980, întrucât – după cum am văzut – problemele nu doar că s-au extins semnificativ în aproape toate ramurile (dar mai ales în industrie), ci uneori ele s-au și acutizat, fapt care a generat și apariția, extinderea și accentuarea stărilor de nemulțumire la categorii tot mai largi de populație, dar mai ales – fapt notabil – în rândul categoriilor active de cetățeni. Am dorit așadar să explicităm modificările apărute în cadrul general economic din județ, întrucât acest fenomen – după opinia noastră – și-a pus în mod semnificativ amprenta și asupra altor aspecte ale vieții societății și a constituit contextul care a marcat anumite reacții ale populației, după cum vom vedea mai jos.

Ca o consecință directă și inerentă a amintitelor grave disfuncționalități existente în economia județului (prezente de altfel la nivelul întregii țări), în anul 1980 în jud. Alba se extind, se generalizează și se acutizează și lipsurile în aprovizionarea populației, cu precădere în ceea ce privește produsele alimentare. Situația nici nu avea cum să fie alta din moment ce în unitățile zootehnice din județ mortalitatea animalelor era foarte ridicată, iar porcii se hrăneau mâncându-se unii pe alții, precum am văzut că se petrecea la C.A.P. Balomiru de Câmp. Iar îngreunarea accesului la alimente s-a tradus foarte rapid într-o stare de nemulțumire, care s-a generalizat și accentuat foarte rapid, chiar pe parcursului anului 1980, ajungându-se către finalul anului chiar la exprimarea deschisă a unor opinii critice față de Nicolae Ceaușescu și conducerea P.C.R. Consultarea buletinelor informative zilnice ale Securității ne-a oferit aproape de la sine decelarea evoluției stării de nemulțumire a populației județului față lipsurile alimentare tot mai pronunțate.

Așa spre exemplu, în prima jumătate a anului 1980 S.J. Alba a considerat că merita raportat un singur caz aferent acestui aspect, și anume că „în rândul cetățenilor din Alba Iulia au apărut nemulțumiri

generate de faptul că în perioada 11-18 ianuarie 1980 nu s-a găsit carne de porc și de vită în măcelării"[52]. Se semnala totuși și o situația cu potențial de nemulțumire în ceea ce privea transportul public județean cu autobuzele, după cum o arată buletinul informativ din 18 aprilie 1980: pentru luna aprilie 1980, Întreprinderii de Transporturi Auto Alba i s-a repartizat pentru consum o cotă de 368 t benzină, din care „Centrala pentru Transporturi Auto București a redus 80 t", iar cum până la 15 aprilie 1980, I.T.A. Alba deja consumase 217 t și „restul de 71 t fiind insuficiente până la finele lunii față de sarcinile de transport", consecința a fost că „la data de 15 aprilie 1980 staționau, din lipsă de carburanți, 126 autovehicule"[53]. Păreau a fi doar disfuncționalități trecătoare, care teoretic puteau fi ușor remediate.

Dar un raport al Securității din 11 iulie 1980 demonstrează faptul că deficiențele deja se extinseseră în majoritatea orașelor județului: „Unele nemulțumiri ne-au fost semnalate și în rândul unor locuitori din Câmpeni, Abrud, Zlatna și Cugir, care apreciază că aprovizionarea populației cu legume, carne și alte produse alimentare este necorespunzătoare"[54]. Era însă doar începutul, pentru că în toamna anului 1980, situația aproape a explodat, surprinzând Securitatea complet nepregătită, fapt ce reiese și din unele exprimări din rapoarte.

La 27 septembrie 1980, șefului I.J. Alba își informa superiorii și conducerea Comitetului județean P.C.R. Alba de următorul aspect: „Stări de nemulțumire ne-au fost semnalate și în rândul locuitorilor din orașele Cugir și Sebeș, a personalului muncitor de la trustul de Construcții Hidroenergetice Șugag, precum și a locuitorilor din com. Sohodol și Ponor, peste tot invocându-se slaba aprovizionare a localităților menționate cu carne, unt, cafea, ciocolată, legume-fructe, făină de porumb etc.". Reținem însă mai ales faptul că raportul reliefează conotațiile de critică la adresa puterii politice pe care le-au generat în mod automat aceste extinse stări de nemulțumire. În primul rând, populația comenta negativ diferența dintre „succesele" prezentate propagandistic de către regimul politic și realitatea existentă: „Se discută că în piețele unor localități din județ (de exemplu Sebeș și Alba Iulia) au

52 *Ibidem*, vol. 3, f. 16.

53 *Ibidem*, f. 4, f. 10.

54 *Ibidem*, vol. 2, f. 51.

fost realizate expoziții de legume-fructe deosebit de atrăgătoare prin calitatea produselor prezentate, dar că produsele respective nu pot fi cumpărate de populație deoarece din expoziție nu se vând, iar în aprozare nu se găsesc". Dar mult mai important este faptul că Securitatea a înțeles că populația identificase corect și vinovații de existența situațiilor deficitare amintite: Nicolae Ceaușescu și conducerea P.C.R., nefiind uitați nici conducătorii politici și de stat locali: „Aceste nemulțumiri au dat naștere și unor comentarii negative la adresa organelor locale ale puterii de stat și conducerii superioare de partid, ele fiind mai frecvente după vizita de lucru efectuată de secretarul general al partidului în piețele Capitalei"[55]. Un ultim aspect nou din punct de vedere al situației informativ-operative pe care Securitatea trebuia s-o controleze pentru a apăra regimul politic comunist de apariția sau escaladarea unei stări de spirit protestatare deschise care să-i pună în pericol stabilitatea.

Iar spre stupoarea populației, care spera că recoltele de toamnă vor îmbunătăți situația, pe măsură ce s-a înaintat în toamna anului 1980, când produsele agricole ar fi trebuit deja să se mute din câmp pe rafturile magazinelor, aprovizionarea s-a degradat din ce în ce mai mult. Buletinul informativ din 12 noiembrie 1980 al șefului I.J. Alba este relevant: „La I.L.F. Alba există serioase restanțe în realizarea sarcinilor de plan privind crearea stocurilor de legume și fructe necesare aprovizionării populației în perioada de iarnă. Cu toate că timpul este înaintat, în depozitul central al I.L.F. s-au însilozat până în prezent doar 20% din cele 240.000 t de cartofi cât este prevăzut, iar într-o situație asemănătoare se află și însilozarea legumelor, a fructelor și a rădăcinoaselor". Starea stocurilor (dacă se pot numi așa) fiind dezastruoasă, situația din magazine nu putea fi cu mult mai bună: „În rândul locuitorilor din Ocna Mureș există o stare de nemulțumire generată de faptul că unitățile C.L.F. din localitate nu dispun de cantități suficiente de legume de toamnă și rădăcinoase, pătrunjel, țelină, morcovi, cartofi etc. necesare aprovizionării corespunzătoare a populației". Iar pentru ca tabloul să fie complet și să capete și o amprentă mai suprarealistă, unii dintre conducătorii unităților agricole din județ acționau ca și cum ar fi trăit desprinși de realitatea din jur, fapt ce a

[55] *Ibidem*, f. 67.

uimit până și conducerea Securității Alba: „În același timp, la I.A.S. Lunca Mureș, circa 4 ha cultivate cu pătrunjel au rămas nerecoltate, iar la C.A.P. din această localitate inginerul șef a dat dispoziție ca o cantitate apreciabilă de morcovi, țelină și sfeclă să fie date ca furaje la animale”[56].

Același raport relevă și care era în acel moment situația generală a aprovizionării alimentare la nivelul județului și cât de satisfăcuți erau locuitorii județului de „avantajele” economiei socialiste: „Nemulțumiri legate de aprovizionarea populației cu produse alimentare și bunuri de larg consum ne-au fost semnalate și în alte localități din județ, cum sunt: Sebeș, Aiud, Ocna Mureș, Cugir și Alba Iulia. Se reclamă în special lipsa (sau existența în cantități insuficiente) din unitățile de alimentație publică a unor produse ca ouă, cafea, făină, zahăr, ciocolată, carne, cartofi etc.”[57].

Iar peste încă o lună, situația aprovizionării era și mai gravă, Securitatea putând doar consemna principală consecință directă, și anume generalizarea nemulțumirilor la nivelul întregului județ, iar pe și deasupra trecerea într-un stadiu superior de exprimare atitudinală a dezaprobării față de regimul comunist, la nivelul expunerii publice a criticilor atât la adresa realităților economice, la adresa organelor locale de partid, cât mai ales la adresa lui Nicolae Ceaușescu și a conducerii P.C.R. În decembrie 1980, săptămânal conducerea S.J. Alba a întocmit – aproape alarmată – câte un amplu raport în care expunea degradarea stării de spirit a populației din județ din cauza gravelor lipsuri existente în aprovizionarea cu alimente și faptul că aceasta nu ezita să-și expună public – și uneori vehement – opiniile critice, sperând că decidenții politici locali și mai ales centrali vor lua măsurile necesare pentru a îmbunătățirea situației, care amenința stabilitatea regimului politic comunist. Le vom cita mai pe larg, întrucât le considerăm a fi pe deplin sugestive.

Spre exemplu, vom cita din buletinul informativ din 4 decembrie 1980 al șefului I.J. Alba: „În ultima perioadă de timp au continuat să ne parvină date și informații [de la rețeaua de informatori a Securității – n.n.] despre manifestarea unor stări de nemulțumire în

[56] *Ibidem*, f. 77.

[57] *Ibidem*, f. 78.

rândul locuitorilor din majoritatea localităților din județ, nemulțumiri generate de slaba aprovizionare cu produse alimentare și bunuri de larg consum. Se reclamă în special lipsa unor produse ca: unt, zahăr, ulei, făină, carne, brânză, cartofi, ceapă ouă ș.a. din unitățile alimentare și centrele de legume-fructe. Totodată, se declară nemulțumiți pentru faptul că trebuie să stea ore în șir la cozi interminabile pentru a-și procura alimentele necesare". E.M., muncitor din Cugir, „afirmă că o astfel de criză n-ar mai fi fost decât în perioada războiului". Securitatea era însă interesată mai ales de criticile ce priveau aspectul politic al stării negative de fapt: „Lipsurile manifestate în aprovizionarea localităților cu produse alimentare și nemulțumirile care se manifestă, au dat ocazia unor elemente rău intenționate să facă comentarii negative sau chiar dușmănoase la adresa organelor locale de partid, precum și a conducerii superioare de partid și de stat". V.Ș. (Alba Iulia, membru P.C.R.) susținea că pe liderii politici comuniști locali nu-i interesa situația pentru că „au bufet și cantină, unde se găsesc de toate, aspect ce l-a constatat personal". Alți cetățenii ai județului Alba criticau politica P.C.R. de a se exporta cantități mari de alimente, deși ele lipseau din magazine[58].

Dar chiar dacă înțelegea că toată această atmosferă critică punea în pericol stabilitatea regimului politic comunist, Securitatea avea la dispoziție prea puține mijloace și metode de acțiune adecvate pentru a acționa în mod direct, în contextul unei stări de nemulțumire atât de extinse, avertizările și atenționările singulare neavând cum să producă vreun efect real de atenuare. Desigur, trebuie specificat și faptul că organele de Securitate s-au trezit brusc – din cauza economiei socialiste românești care se prăbușea și a imobilismului conducerii puterii politice – în situația de a fi nevoite să facă față unei stări de nemulțumire de o extindere pe care până atunci nu o cunoscuse. Și ca atare, și reacțiile instituționale ale Securității au fost de regulă foarte palide, parcă în acord cu lipsa generală de reacție a actanților politici, statali și economici. Finalul raportului de mai sus credem că este sugestiv: „Organele noastre acționează pentru combaterea acestor manifestări și pentru prevenirea răspândirii unor zvonuri alarmiste de natură a

[58] *Ibidem*, f. 85.

crea panică în rândul populației”[59]. Desigur, cu astfel de moduri de „acționare” starea de spirit a populației nu avea cum să se schimbe în bine, dar nu trebuie să uităm faptul că cheia rezolvării acestei situații nu se afla la Securitate, ci la conducerea politică a regimului comunist, singura care putea înlătura cauzele nemulțumirilor. Aplicarea de către Securitate a unor măsuri represive nu avea cum să fie o soluție reală (din simplul motiv că vizau efectele publice ale nemulțumirilor, nu cauzele generării acestora), decât poate în cazul în care s-ar fi aplicat o represiune masivă, deschisă și intensă asupra întregii societăți, deși credem că exemplul Poloniei demonstrează faptul că și recurgerea la această practică aducea doar o „liniște” internă temporară și nicidecum nu o pace socială.

Buletinul informativ din 9 decembrie 1980 al șefului I.J. Alba pare o copie a celui prezentat anterior: „Au continuat să ne fie semnalate unele nemulțumiri în rândul locuitorilor de pe raza județului, îndeosebi din centrele urbane, nemulțumiri ce se datorează lipsei din unitățile alimentare a unor bunuri de larg consum, cum ar fi: unt, zahăr, ulei, făină, cartofi, brânzeturi, ceapă, ouă și altele. Plecând de la lipsa unor astfel de produse, unele persoane se dedau și la manifestări ostile și calomniatoare cu privire la orânduirea socialistă și la adresa conducerii superioare de partid și de stat”. Sunt raportate însă și câteva opinii sugestive: V.A. (profesoară pensionară Sebeș) „apreciază că societatea orașului ar apărea ca un lagăr de corecție, iar bătrânii de seama ei ar umbla cu figurile crispate dintr-o prăvălie în alta și s-ar înapoia la casele lor cu sacoșele goale”. Gheorghe Șerbu, din Ocna Mureș, „aflându-se la rând pentru a cumpăra ouă, a afirmat în mod tendențios față de o altă persoană: «câți dintre cei care stau aici la rând felicită conducerea de partid și de stat pentru viața asta fericită pe care ne-a creat-o?»”[60].

La 12 decembrie 1980, conform raportului șefului S.J. Alba, situația însă nu mai era staționară, ci în evoluție, dar în sens negativ pentru regim, anumiți locuitori ai județului – fiindu-le acum foarte clar că nu se confruntă cu disfuncționalități economice temporare – părând a fi deciși să găsească o formă pentru a-și exprima protestul direct în fața

[59] *Ibidem*.

[60] *Ibidem*, f. 91.

lui Nicolae Ceaușescu și a conducerii regimului comunist: „O stare de nemulțumire există și în rândul locuitorilor din satul Târsa (de fapt, aspectul se generalizează la toate localitățile din mediul rural de pe raza județului), întrucât cooperația de consum nu se preocupă în suficientă măsură de aprovizionarea cetățenilor cu zahăr, ulei, făină de porumb și de grâu, precum și cu alte produse alimentare, în schimb le pretinde să predea diferite cantități de cartofi, ouă etc., condiționând vânzarea unor bunuri de larg consum de predarea acestor produse (...) Cetățenii și-au manifestat intenția de a se adresa cu memorii conducerii superioare de partid și de stat"[61]. După cum se vede, în anul 1980, țăranii particulari din Apuseni (satul Târsa se află în com. Avram Iancu), au reprezentat categoria socială predilect jecmănit din punct de vedere economic de către decidenți politici județeni. Ca o paranteză, precizăm și faptul că ulterior, pe parcursul anilor '80, sistemul condiționării obținerii dreptului de a cumpăra produse de la magazin de predarea către stat a unor produse alimentare a fost extins în aproape toate localitățile rurale ale județului.

Raportul evidenția însă faptul că nici în orașele județului starea de spirit a populației nu doar că nu se îmbunătățea, dar lua forme protestatare tot mai deschise și mai ales mai vehemente: „Au continuat să ne fie semnalate nemulțumiri legate de aprovizionarea populației cu produse alimentare și în rândul locuitorilor din centrele urbane ale județului. Pe fondul acestor nemulțumiri, unele persoane se dedau la manifestări ostile și calomniatoare sau chiar injurioase la adresa orânduirii socialiste și a conducerii superioare de partid și de stat". Șeful S.J. Alba nu ezita să prezinte pe larg opiniile unor cetățeni ai județului, din simplul motiv că nu vedea cum instituția ar fi putut să le contracareze: V.P. (Alba Iulia) „se întreba de ce în ziare se publică tot felul de depășiri de plan în agricultură, iar populația nu are asigurat nici măcar strictul necesar la unele categorii de produse, cum ar fi: zahăr, unt, ouă, lapte, carne"; M.S. (învățătoare, Alba Iulia) „se manifesta nemulțumită și chiar revoltată că în magazinele alimentare nu se găsește unt, cașcaval, cafea etc."; E.M. (Alba Iulia) „compara situația din prezent cu cea din anii '50, când zahărul, uleiul, pâinea și chiar

[61] *Ibidem*, f. 94.

unele obiecte de îmbrăcăminte se vindeau pe cartelă, și o consideră aproape identică" etc.[62].

Mult mai grav – din punct de vedere politic pentru regim – era însă faptul că românii aflaseră deja despre enorme proteste cu nuanță politică ale muncitorilor din Polonia și își expuneau deschis aprobarea față de ele. Astfel, Laura Gheorghiu (funcționară la Spitalul Județean Alba) „afirma că oamenii ajung pur și simplu să-și rupă hainele de pe ei și să spargă geamurile unor magazine stând la cozi pentru a-și cumpăra unele produse (...) a adus injurii conducerii de partid și de stat. Susținând că ar fi mai bine pentru ea dacă s-ar afla la închisoare, întrucât acolo știe măcar că îi este asigurată farfuria cu mâncare (...) își exprimă admirația față de evenimentele petrecute în Polonia, afirmând că polonezii «au știut să fie oameni, nu ca românii noștri, care bat din palme de-i ustură palma de bine ce le merge»"[63]. Opinii asemănătoare au fost raportate de S.J. Alba și la 13 decembrie 1980: N.F. din Mesentea și D.T. din Cugir, ambii pensionari, care „au făcut aprecieri elogioase cu privire la evenimentele din Polonia, considerând că poporul polonez ar fi dat dovadă de mult curaj întreprinzând acțiuni revendicative", iar E.B. (din Teiuș, fost preot greco-catolic, „nerevenit") aprecia că evenimentele din Polonia s-ar datora și acțiunilor întreprinse de papa Ioan Paul II, „căruia îi aducea elogii, precizând totodată că nu peste mult timp se va găsi cineva care să facă același lucru și în România"[64].

Foarte probabil faptul că situația a ajuns în stadiul în care unele persoane nu se mai sfiau să aprobe deschis revoltele directe împotriva puterii politice comuniste, șeful I.J. Alba, col. Dumitrescu Dumitru, i-a ordonat șefului S.J. Alba – printr-o rezoluție pusă pe raportul din 12 decembrie 1980 amintit anterior – ca Securitatea să treacă la aplicarea de măsuri represive punctuale în cazul respectivelor persoane: „Tov. Brihac. Cei care au manifestări dușmănoase să fie analizați și să se întreprindă măsuri de documentare informativă"[65].

[62] *Ibidem.*

[63] *Ibidem.*

[64] *Ibidem*, vol. 7, f. 130.

[65] *Ibidem*, vol. 2, f. 94.

Iar transpunerea în practică a ordinului I.J. Alba s-a efectuat cu mare rapiditate.

Astfel, peste numai trei zile, la 15 decembrie 1980 șeful I.J. Alba informa conducerea D.S.S. de faptul că Securitatea a avertizat-o pe Laura Gheorghiu, pe motivul că aceasta „pe fondul unor nemulțumiri personale privind aprovizionarea cu produse alimentare, a adus injurii la adresa conducerii de partid și de stat", iar pe deasupra „și-a exprimat admirația față de evenimentele petrecute în Polonia, aducând elogii poporului polonez pentru faptul că a avut curajul să-și manifeste nemulțumirea și să recurgă la acțiuni revendicative, calomniind în același timp poporul român". Desigur, o persoană cu niște opinii anticomuniste publice atât de vehemente, care pe deasupra mai erau și efectul atitudinal deschis al unei stări de nemulțumire identice cu starea generală a populației din România, nu putea fi avertizată represiv în prezența altor persoane în afara angajaților Securității, astfel încât „avertizarea s-a efectuat la sediul organelor de Securitate, fără participarea altor persoane"[66].

Nu în ultimul rând traiectul represiv al Securității pentru astfel de opinii critice la adresa regimului a continuat și în perioada următoare. Spre exemplu, la începutul lunii ianuarie 1981 Securitatea a avertizat-o pe M.T. din Alba Iulia, lucrător comercial la B.J.A.T.M. Alba, pentru: „comentarii și afirmații tendențioase cu privire la modul în care se face aprovizionarea populației cu produse alimentare (...) audierea și colportarea știrilor transmise de postul de radio «Europa Liberă»" și „elogierea nivelului de trai din țările capitaliste occidentale"[67].

Îngrijorările S.J. Alba față de posibilitatea ca populația județului să vadă în revoltele politice ale polonezilor un model de acțiune data însă de la finalul verii anului 1980, adică imediat după producerea acestora, de care românii aflaseră instantaneu grație emisiunilor „Europei Libere". Pentru Securitate, dar în principal pentru regimul politic comunist, problema principală rezida mai ales în faptul că nemulțumirile care-i determinaseră pe polonezi să se revolte erau identice cu cele care-i nemulțumeau din plin și pe români în acea perioadă, după cum am văzut mai sus. La 5 septembrie 1980, șeful I.J. Alba trimite

[66] *Ibidem*, vol. 1, f. 433.

[67] Idem, dosar nr. 328, vol. 1, f. 11.

un buletin informativ dedicat exclusiv faptului că „în ultima perioadă de timp ne-au fost semnalate o serie de comentarii ce se fac pe seama evenimentelor petrecute la începutul lunii august a.c. în Polonia, multe persoane fiind interesate să cunoască amănunte despre evoluția acestora, fapt pentru care audiază știrile transmise de posturile străine de radio”. Documentul suprinde foarte bine faptul că o parte dintre locuitorii jud. Alba cunoșteau foarte bine ce se întâmpla în țara comunistă vecină. Astfel, A.M. (Alba Iulia) „afirma că muncitorii din această țară au declarat grevă ca urmare a majorării prețurilor la produsele alimentare și la cele de larg consum”, iar I.B. (muncitor la Î.M. Cugir și membru P.C.R.) „abordând aceeași temă de discuție, a afirmat că și la noi în țară, mai precis în Galați, ar fi fost cam aceeași situație și n-ar mai lipsi decât să declare grevă și minerii din bazinul carbonifer al Văii Jiului (...) a făcut și unele afirmații calomniatoare la adresa conducerii superioare de partid și de stat”. În mod similar, I.A. (Alba Iulia) „preciza că nemulțumirile oamenilor muncii din Polonia s-ar fi iscat nu numai datorită majorării prețurilor, ci și pentru dobândirea unor drepturi social-politice”. În fața unei astfel de situații, S.J. Alba n-a rămas impasibilă, dar nici nu avea prea multe instrumente cu care să acționeze astfel încât să schimbe în mod real opiniile oamenilor: „Organele noastre acționează pentru combaterea răspândirii unor zvonuri alarmiste sau de natură a crea o stare necorespunzătoare în rândul populației”[68].

Marota dușmanului extern: „contracararea” activității Radio „Europa Liberă”

După cum am văzut, unele dintre persoanele care-și exteriorizau criticile referitoare la nivelul de trai din România erau semnalate de către Securitate și cu faptul că ascultau „Europa Liberă”. După cum menționam și în introducerea studiului, intensificarea activității postului de radio „Europa Liberă” – ce a urmat la scurt timp după ce Ceaușescu a semnat Actul Final al Conferinței de la Helsinki – a fost un alt factor major care a determinat modificări de substanță în starea de spirit internă din România și în comportamentul public

[68] Idem, dosar nr. 327, vol. 2, f. 64.

al locuitorilor țării. În lipsa oricăror explicații oficiale pentru starea economică foarte proastă prin care trecea țara și mai ales pentru acuta penurie de alimente (pe care regimul politic comunist nu doar că le-a trecut sub tăcere, dar chiar raporta triumfalist noi și noi „succese" în economie), populația României a început să asculte masiv „Europa Liberă" din simplul motiv că era singura sursă alternativă de știri la care avea acces. Iar ascultătorii aflau nu numai știri politice și economice, ci și erau informați asupra drepturilor civile și libertăților cetățenești pe care le aveau și pe care Nicolae Ceaușescu și regimul politic comunist se angajase la Helsinki că le vor respecta, deși aceștia oricum trebuia să le respecte pentru că ele erau stipulate și în Constituția R.S.R. aflată în vigoare. Expunerea larg a „mișcării Goma", a protestului lui Vasile Paraschiv și a grevei minerilor din Valea Jiului, urmată apoi de cea a mai multor cazuri de acțiuni protestatare (S.L.O.M.R., Calciu-Dumitreasa etc.) a creat postului „Europa Liberă" o popularitate imensă în România.

În 1980, deja audierea emisiunilor „Europei Libere" se generalizase atât de mult la nivelul masei populației României încât Securitatea s-a trezit brusc complet incapabilă nu doar să stopeze, dar nici măcar să atenueze fenomenul, liderilor instituției fiindu-le evident că nu pot lua măsuri represive împotriva a milioane de persoane. Tocmai de aceea, din acel an, S.J. Alba a început să se limiteze doar la luarea unor măsuri represive punctuale asupra unui număr redus de persoane (raportat la masa ascultătorilor) și doar asupra unora dintre cei care relatau tuturor cunoscuților sau colegilor de muncă știrile ascultate la „Europa Liberă". Chiar și atunci, de regulă au fost vizate numai acele persoane care însoțeau respectivele relatări și cu critici referitoare la degradarea nivelului de trai, la deficiențele din economie și, mai ales, la adresa conducerii puterii politice și a lui Nicolae Ceaușescu personal (ultime situații când S.J. Alba a aplicat măsuri represive în toate cazurile de care a avut cunoștință).

Conștientizând faptul că este totalmente depășită de situația operativă, la începutul anului 1980 conducerea D.S.S. a decis reorganizarea activității informativ-operative prin care încerca „contracararea acțiunilor denigratoare ale postului de radio «Europa Liberă»", mutând coordonarea întregii acțiuni de la C.I.E. la Direcția I Informații interne. Astfel, la 13 martie 1980 acțiunea „Melița" a D.I.E./C.I.E. a

fost închisă, iar Direcția I a deschis acțiunea „Eterul”, având același subiect de activitate și fiind coordonată pe întreaga țară de o grupă operativă deschisă la nivelul direcției[69]. Cum însă nici Securitatea nu s-a putut sustrage imobilismului și birocratismului prin care treceau toate structurile de stat din acea perioadă, în prima perioadă în această acțiune s-a lucrat în mod prea puțin organizat, dosarul de problemă „Eterul” fiind deschis abia la 9 mai 1981 și vizând „persoane care întrețin legături cu posturi de radio străine”[70]. În teritoriu – și ca atare și la S.J. Alba, din 1980, activitățile informativ-operative în acțiunea „Eterul” au început să fie coordonate și desfășurate de către Serviciile I Informații interne din cadrul fiecărei S.J., care se aflau sub dublă coordonare (a șefului S.J. și a șefului Direcției I). Trebuie făcută însă și precizarea că în aplicarea directă a unor metode informativ-operative în această problemă puteau fi implicați și angajații altor structuri ale Securității sau Miliției județene. Astfel, în unitățile economice își aducea aportul și ofițerul din cadrul Serviciului II Contrainformații economice care răspundea de acel obiectiv, iar în mediul rural șeful postului de Miliție (în baza amintitelor sale atribuții pe linie de Securitate).

Pentru culegerea datelor necesare desfășurării activității în problema „Eterul”, Serviciul I Informații interne din S.J. Alba (precum toate serviciile similare din țară) se folosea de rețeaua de informatori și colaboratori pe care și-o crease în județ. Securitatea era interesată mai ales de informații referitoare la postul „Europa Liberă” și la persoanele care corespondau cu el sau care-i ascultau emisiunile și relatau conținutul lor celor din jur. La notele informative furnizate de aceste categorii de agenți ai Secretariatului I se adăugau și datele privind aspectele amintite obținute tot de la informatori sau pe alte căi de către celelalte structuri din cadrul I.J. Alba, dar net preponderent de către Serviciul II și șefii posturilor de Miliție (de la agentura pe care erau obligați s-o recruteze și pe linie de Securitate).

Deși metodele aplicate în această problemă de către S.J. Alba au fost destul de diversificate, de departe cea mai uzitată metodă a fost avertizarea. De regulă, avertizările din problema „Eterul” au fost

[69] Mihai Pelin, *Operațiunile „Melița” și „Eterul”. Istoria Europei libere prin documente de Securitate*, Editura Albatros, București, 1999, p. 124.

[70] Florica Dobre (coord.), *op. cit.*, p. 432.

efectuate la sediul organelor de Securitate, fără prezența altor persoane civile, din mai multe motive. În primul rând, nu întotdeauna exista garanția că cel avertizat își va recunoaște spășit „faptele necorespunzătoare” comise (deși astfel de situații au fost destul de rare). Apoi, în siajul motivului de mai sus, pentru a se crea o presiune psihologică suplimentară asupra celui avertizat (chiar dacă Securitatea își schimbase radical metodele față de anii '50 – când în jud. Alba Securitatea nu s-a sfiit să comită numeroase asasinate extrajudiciare –, nici o persoană nu credem c-a primit cu plăcere „invitația” de a se prezenta în localul instituție). Dar nu în ultimul rând și pentru că uneori criticile aduse regimului de către cei în cauză erau reale și afectau categorii largi din populația județului, și ca atare era mai greu pentru Securitate să obțină de la eventualii participanți externi dorita opinie de condamnare a faptelor celui avertizat.

La 7 februarie 1980, Grupa de analiză și sinteză a S.J. Alba raporta către C.I.D. și Direcția I că S.J. Alba l-a avertizat pe V.C. (pedagog la o școală din Abrud) „pentru faptul că a audiat și colportat știri transmise de «Europa liberă», precum și pentru faptul că a făcut afirmații negative cu privire la unele realități din țara noastră”[71]. În aceeași lună, a mai fost avertizat și I.K. (zidar la Aiud, pentru „audierea și colportarea unor știri transmise la postul străin de radio «Europa Liberă», privind îndeosebi lucrările Congresului XII al P.C.R.”)[72]. În aprilie 1980 a venit rândul lui I.N. (zidar la Câmpeni, „colportarea față de colegii de serviciu a unor știri transmise la postul străin de radio «Europa Liberă»”)[73] și I.F. (forjor la E.M. Roșia Poieni, pentru „afirmații calomnioase cu privire la politica promovată de conducerea de partid și de stat, precum și pentru audierea și colportarea față de alți cetățeni – în mod repetat – a știrilor transmise de postul de radio «Europa Liberă»”)[74]. În septembrie 1980 a fost avertizat E.P. (casier la Aiud) pentru că „în mod repetat a audiat știri transmise de postul străin de radio «Europa Liberă», colportându-le față de alte persoane, precum și pentru faptul că a făcut afirmații calomniatoare privind politica

71 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 7, f. 21.

72 *Ibidem*, vol. 1, f. 40.

73 *Ibidem*, f. 97.

74 *Ibidem*, f. 109.

promovată de statul nostru”[75]. Iar în luna următoare aceeași măsură represivă i-a fost aplicată de către S.J. Alba și lui V.P. (Roșia Montană), pentru că „în mod repetat a audiat știri transmise de postul străin de radio «Europa Liberă», colportându-le apoi față de alte persoane și a făcut comentarii negative la adresa realităților existente între țara noastră și U.R.S.S.”[76]. Toți cei de mai sus au fost avertizați la sediile Securității, fără prezența nici unei alte persoane civile.

La 1 aprilie 1980, șeful I.J. Alba raporta că și V.O. (sudor la Roșia Poieni) a fost avertizat pentru „colportarea față de colegii de serviciu a unor știri transmise la postul de radio «Europa Liberă»”, avertizare ce s-a efectuat la sediul Securității, dar „în prezența secretarului organizației U.T.C. de pe Platforma industrială Roșia Poieni”[77]. În mod similar, la 2 iulie 1980 șeful I.J. Alba raporta avertizarea lui F.G. (mecanic la Oficiul de Îmbunătățiri Funciare Alba) pentru „audierea și colportarea știrilor transmise de postul străin de radio «Europa Liberă», precum și pentru afirmații denigratoare cu privire la nivelul de trai din țara noastră, pe care-l compara cu cel din țările capitaliste occidentale”, avertizare care „s-a efectuat la sediul organelor de Securitate, în prezența ing. Porumb Ioan, directorul O.Î.F. Alba, a secretarului b.o.b. P.C.R. Oancea Nicolae și a maistrului Crișan Sabin, care au adoptat o poziție critică, luând atitudine și combătând faptele săvârșite de acesta”[78].

Alte avertizări s-au efectuate de către Securitate la locurile de muncă ale celor în cauză sau la sediile unor instituții de stat, cazuri în care întotdeauna au fost prezenți și alți participanți. Spre exemplu, V.C. (din satul Baba, com. Horea) a fost avertizat în mai 1980 pentru „audierea și colportarea față de alți cetățeni a știrilor transmise la postul străin de radio «Europa Liberă»”, avertizare care s-a efectuat Consiliul Popular al com. Horea în prezența președintelui acestui consiliu[79]. De asemenea, în noiembrie 1980 a fost avertizat A.C. (mecanic la Grupul de Șantiere Hidroenergetice Valea Sebeșului) pentru

[75] *Ibidem*, f. 306.

[76] *Ibidem*, f. 343.

[77] *Ibidem*, f. 91.

[78] *Ibidem*, f. 163.

[79] *Ibidem*, f. 134.

„audierea și colportarea față de unii colegi de muncă a știrilor transmise de postul străin de radio «Europa Liberă» (...) a elogiat nivelul de trai din țările capitaliste, denigrând totodată nivelul de trai din țara noastră", măsură represivă aplicată „în prezența secretarului Comitetului de partid, inginerului șef al Grupului de Șantiere și a șefului Lotului Instalații, care au adoptat o poziție fermă față de faptele comise de A.C." (S.J. Alba mai raporta și că cel în cauză „rămâne în atenția organelor noastre")[80].

Însă nu toate avertizările au decurs așa cum dorea Securitatea. Chiar și în situațiile în care cei în cauză au fost avertizați la sediul Securității. Spre exemplu, V.D. (tehnician la Direcția Sanitară Județeană Alba) a fost avertizat în ianuarie 1980 pentru „audierea și colportarea știrilor audiate la postul străin de radio «Europa Liberă»", iar F.A. (ospătăriță la un restaurant din Alba Iulia) a fost avertizată în februarie 1980 pentru „colportarea, față de colegii de serviciu, a unor știri transmise de postul de radio «Europa liberă» și afirmații calomniatoare la adresa conducerii de partid și de stat", dar în cazul ambilor Securitatea a raportat că „și-a recunoscut doar parțial faptele comise"[81].

Iar în alte cazuri aplicarea măsurii a decurs și mai prost. Astfel, la 11 februarie 1980 șeful I.J. Alba raporta că Ioan Magda (electrician la Întreprinderea de Utilaje Alba Iulia) a fost avertizat pentru „audierea și colportarea unor știri transmise la postul străin de radio «Europa Liberă», precum și pentru afirmații calomniatoare cu privire la nivelul de trai din țara noastră". Deși la avertizare au fost prezenți directorul întreprinderii și secretarul Comitetului de partid din uzină („care au adoptat o poziție fermă, de natură a-l influența pozitiv pe cel în cauză") și „deși i s-au prezentat probe concludente", Ioan Magda nu a adoptat poziția așteptată de către organele represive și „și-a recunoscut doar parțial faptele comise", dar totuși – presat foarte probabil de către cei trei – „s-a angajat că pe viitor nu va mai asculta știrile transmise de postul străin de radio «Europa Liberă»"[82]. După cum putem vedea, au existat și astfel de cazuri în care un simplu muncitor a rezistat cu demnitate și cu minime concesii unei triple presiuni, a

[80] *Ibidem*, f. 397.

[81] *Ibidem*, f. 26 și *ibidem*, vol. 7, f. 26.

[82] *Ibidem*, vol. 1, f. 42.

organelor represive, a conducătorului politic din întreprindere și a directorului pe linie profesională.

Cazuri și mai delicate – pentru Securitate desigur – au fost cele în care cei avertizați își recunoșteau faptele de care-i acuzau Securitatea, dar refuzau să le regrete sau să declare că-și vor „corecta" comportamentul. Astfel de cazuri sigur că au fost mult mai rare, ele fiind regăsibile fie la persoane cu pregătire școlară superioară, fie la cele cu un statut profesional și/sau social ridicat la nivel central sau chiar și local, fie la persoanele care aveau o situație destul de disperată și cărora nu le mai păsa de eventualele repercusiuni venite din partea Securității. Un raport al S.J. Alba din 11 august 1980 evidențiază un astfel de ultim caz. Este vorba de avertizarea lui Virgil Nelega (din Abrud, pensionar pe caz de boală), pentru că acesta „a redactat și expediat, prin unii turiști străini, mai multe scrisori postului de radio «Europa Liberă» și unor organisme internaționale, în care a solicitat sprijin în vederea plecării în R.F.G., unde consideră el ar putea fi tratat medical mai eficient". S.J. Alba arăta că Victor Nelega și-a recunoscut faptele, dar „a declarat că nu renunță la ideea de a pleca în străinătate", motiv pentru care „rămâne în atenția organelor noastre"[83].

Atunci când S.J. Alba a obținut probe care să permită sancționarea legală a celor care luau legătura cu „Europa Liberă", nu s-a mai aplicat avertizarea, ci s-a recurs la amendarea celor în cauză prin intermediul organelor de Miliție. La 2 februarie 1980, buletinul informativ al șefului I.J. Alba surprinde un astfel de caz, și anume că în ziua anterioară Klaus Kramoulz (tâmplar la E.G.C.L. Sebeș) a fost „sancționat contravențional, conform prevederilor art. 60 lit. c din Legea nr. 23/1971, cu suma de 1.000 lei" pentru că „a redactat și expediat ilegal o scrisoare postului străin de radio «Europa Liberă» prin care solicita sprijinul în vederea primirii aprobării de plecare definitivă în R.F.G. a lui și familiei sale", iar ulterior „postul de radio menționat a difuzat conținutul scrisorii celui în cauză"[84].

În alte situații însă, când știa că cei avuți în vedere aveau o bună pregătire juridică, Securitatea prefera să nu i-a nici un fel de măsuri represive, întrucât știau foarte bine că prea puține dintre ele aveau

[83] *Ibidem*, vol. 7, f. 75.

[84] *Ibidem*, vol. 1, f. 33.

vreo bază legală (inexistentă în cazul avertizării, de exemplu). Astfel, la 25 noiembrie 1980, șeful I.J. Alba raporta atât conducerii D.S.S., cât și Comitetului Municipal P.C.R. Alba Iulia următoarele: „Din datele pe care le deținem rezultă că numitul O.G., membru P.C.R., procuror la Procuratura locală Alba Iulia, audiază și colportează știrile transmise de postul de radio «Europa Liberă». Unii dintre colegii de serviciu s-ar manifesta surprinși de modul cum O.G. comentează unele probleme"[85]. În mod normal, precum am văzut mai sus că s-a întâmplat cu simplii muncitori care făcuseră același lucru, G.O. ar fi fost avertizat de către Securitate, dar organele represive au rămas dezarmate în fața unui procuror care le-ar fi demonstrat foarte rapid ilegalitatea cam oricăror măsuri pe care instituția putea să le ia contra lui pentru ceea ce făcuse.

Îngrijorător pentru Securitate era faptul că printre ascultătorii ferventi ai postului de radio „Europa Liberă" se numărau și tinerii, inclusiv elevii. Desigur, cei mai mulți dintre ei erau interesați de muzica transmisă de post la cerere, dar Securitatea știa foarte bine că inerent ascultau și buletinele de știri și tot inerent le și relatau apoi colegilor și amicilor lor. În cazul elevilor Securitatea aplica însă o măsură represivă de o intensitate mai scăzută, și anume atenționarea, care de regulă se aplica în prezența conducătorilor școlii, a dirigintelui, a unor profesori sau a părinților. Spre exemplu, la 29 ianuarie 1980 șeful I.J. Alba raporta că a fost atenționat D.L. (17 ani, elev anul I la Școala de șoferi profesioniști din Aiud), pentru că „a audiat știri transmise de postul de radio «Europa Liberă», pe care le-a colportat apoi față de alți colegi", atenționare care „s-a efectuat în prezența directorului liceului"[86].

Un caz mult mai complex, care a trebuit să fie rezolvat de către Securitate prin aplicarea unei metode mult mai elaborate (și anume ceea ce se numea „destrămarea anturajului", care consta în aplicarea simultană a unor metode represive diversificate) a fost raportat de către Grupa de analiză și sinteză a S.J. Alba către C.I.D. și Direcția I la 4 martie 1980. S.J. Alba informa faptul că a destrămat – cel mai probabil către finalul lunii anterioare – unui „anturaj" format din cinci persoane din localitatea Gâmbaș, care se adunau acasă la Ș.Szi. (43 de ani,

[85] *Ibidem*, vol. 2, f. 79.

[86] *Ibidem*, vol. 1, f. 27.

membru P.C.R.), unde „audiau și comentau știrile transmise de «Europa liberă»". Ceilalți membri ai grupului erau Ș.Sze. (27 de ani, lăcătuș la Î.M. Aiud) și L.T. (31 de ani), dar și P.S. și Z.S., ambii de 17 ani, membri U.T.C. și elevi, primul la Școala de șoferi profesioniști Aiud, cel de-al doilea la Liceul „Bethlem Gabor" din Aiud. Ș.Szi. și L.T. – considerați a fi „instigatorii" – au fost avertizați, P.S. și Z.S. atenționați „în fața conducerilor liceului și școlii de șoferi", în cazul lui Ș.Sze. (pentru că era și el membru P.C.R.) a fost informat Comitetul orășenesc P.C.R. Aiud, iar pe deasupra Ș.Szi. și L.T. – care nu erau angajați nicăieri – „au fost comunicați Oficiului Județean pentru Repartizarea Forței de Muncă"[87].

Dorim să ne oprim puțin asupra acestei ultime măsuri luate de către S.J. Alba, întrucât subiectul merită anumite precizări, fiind mai puțin analizat de istoriografia represiunii din perioada comunistă. În primul rând, cele două persoane care nu aveau un loc de muncă nu erau niște „paraziți" care audiau „Europa Liberă" din lipsă de preocupare, după cum lăsa să se înțeleagă S.J. Alba, ci ei desfășurau o activitate productivă muncind terenul agricol deținut de ei sau de familiile lor. Ca atare, informarea de către Securitate a O.J.R.F.M. Alba era în sine un abuz, pentru că Ș.Szi. și L.T. nu se încadrau nici în cazurile prevăzute de Decretul Consiliului de Stat nr. 153/1970 (care incrimina doar „fapta de a iniția sau constitui grupuri de persoane care, prin comportarea lor exprimă o concepție de viață parazitară sau anarhică (...) sau aderarea la acestea")[88], nici în cele stipulate de art. 7 din Codul Muncii/Legea nr. 10 din 1972 („fiecare persoană aptă de muncă și care nu urmează cursurile unei școli este datoare să desfășoare, până la vârsta de pensionare, o muncă utilă societății, care să-i asigure mijloacele de existență și de dezvoltare spirituală")[89] și nici nu încălcau Legea nr. 25/1976 „privind încadrarea într-o muncă utilă a persoanelor apte de muncă", care la art. 1 prevedea că „fiecare cetățean al R.S.R. are dreptul și obligația, conform Constituției, să îndeplinească o muncă

[87] *Ibidem*, vol. 7, f. 27.

[88] Nicolae Ioniță, *„Martorii lui Iehova" în arhivele Securității române – problema tolerării activității cultului*, în „Caietele C.N.S.A.S.", nr. 2/2008, p. 219.

[89] Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeș, *Dicționarul ofițerilor și angajaților civili ai Direcției Generale a Penitenciarelor*, vol. 1, *Aparatul central (1948-1989)*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 118.

utilă societății"[90]. Pe deasupra, chiar și în situația în care cei doi ar fi intrat sub incidența reglementărilor amintite, în nici un caz nu Securitatea era instituția abilitată să sesizeze organele competente. Din cadrul M.I., atribuții în acest sens avea doar Miliția, cea care constata starea de fapt. Or postul de Miliție care răspundea de localitatea Gâmbaș nu a făcut nici o sesizare privind presupusul mod de viață „parazitar" al celor doi, atât pentru că nu erau întrunite condițiile legale, cât și pentru că dacă ar fi aplicat aceleași criterii ar fi trebuit să facă sesizări similare – abuzive – împotriva unui mare număr dintre locuitorii localității respective, care nici ei nu erau angajați nicăieri, dar își munceau propriile terenuri agricole. Securitatea a intervenit însă în caz în mod ilegal (pentru că nu avea competențe legale) și abuziv (pentru că cei în cauză desfășurau o activitate productivă) deoarece fapta celor doi (audierea și comentarea emisiunilor „Europei Libere") era o „culpă" politică, care submina stabilitatea regimului politic comunist. „Culpă" politică ce însă nu putea fi sancționată direct în mod legal, așa că S.J. Alba – ca de altfel și alte unități de Securitate din țară în spețe de acest tip – a recurs la soluția aplicării unor măsuri represive folosind ca paravan alte instituții ale statului. Trebuie făcută însă și precizarea că nu cunoaștem finalitatea demersului, adică dacă O.J.R.F.M. Alba a și luat vreo măsură contra celor doi și cu atât mai puțin dacă s-a ajuns până la sesizarea organelor de judecată, care apoi să și emită o decizie de încadrare obligatorie în muncă pe timp de un an, cum prevedea Legea nr. 25/1976[91].

Însă în anul 1980 – în problema „Eterul" – S.J. Alba nu a desfășurat doar acțiuni represive, ci și acțiuni preventive, de informare directă a unor categorii de persoane asupra „nocivității" conținutului emisiunilor „Europei Libere", fără a fi uitată nici expunerea consecințelor pe care le-ar putea suporta cei care nu se conformează acestei

[90] Liviu Marius Bejenaru, *Relația dintre creșterea demografică și dezvoltarea economică în timpul regimului comunist. Între propaganda oficială și realitățile cotidiene*, în „Caietele C.N.S.A.S.", nr. 3/2009, p. 210.

[91] M. Burcea, M. Stan, M. Bumbeș, *op. cit.*, p. 118-119. Ca o paranteză, conform art. 8 al Legii nr. 25/1976, până la sesizarea O.J.R.F.M., din punct de vedere legal ar fi trebuit să se procedeze la punerea celor doi în discuția unei adunări generale a cetățenilor din localitate „cu scopul de a-i convinge să fie de acord să se încadreze în muncă" (L.M. Bejenaru, *op. cit.*, p. 210). Însă după cum am văzut, S.J. Alba nu se împiedica de astfel de „cioturi", precum era respectarea legilor din România.

cerințe. Activitățile desfășurate în acest sens au fost încadrate în ceea ce metodologic a fost definit de către Securitate ca fiind „pregătirea contrainformativă a populației".

O astfel de acțiune a fost desfășurată de către S.J. Alba la 11 aprilie 1980. Buletinul informativ trimis de șeful I.J. Alba în ziua următoare ne oferă mai multe detalii, pe care le vom expune pentru că ne oferă mai multe indicii privind modul în care se aplica efectiv de către Securitate o astfel de metodă: „Cu sprijinul și sub îndrumarea organelor de partid, organele de Securitate au prezentat în fața președinților organizațiilor de sindicat din mediul rural, aflați la o convocare, un material privind preocupările unor cercuri reacționare din străinătate de a întreprinde acțiuni de propagandă dușmănoasă împotriva orânduirii socialiste din țara noastră, folosind în acest scop diverse mijloace, dar îndeosebi postul de radio «Europa Liberă» (...) S-a făcut un apel la cei prezenți pentru a-și aduce o contribuție mai substanțială în vederea educării și creșterii vigilenței fiecărui cetățean din mediul rural pentru a contracara orice acțiune, orice faptă inițiată din exterior de natură a leza interesele patriei noastre". Se mai făcea și precizarea că la convocarea în cauză au fost prezente cca 150 persoane[92].

O acțiune similară, dar de o amploare mult mai mare a fost desfășurată de S.J. Alba la începutul verii anului 1980, ea cuprinzând aproape toate liceele din județ. La 7 iunie 1980, șeful I.J. Alba raporta: „Sub îndrumarea organelor de partid și cu sprijinul organizațiilor U.T.C., organele de Securitate au organizat o ședință de instruire contrainformativă la Grupul Școlar Cooperatist Alba Iulia, ocazie cu care au prezentat un material privind preocupările unor cercuri reacționare din străinătate de a întreprinde acțiuni de propagandă dușmănoasă împotriva orânduirii socialiste din țara noastră, folosind în acest scop diverse mijloace, dar îndeosebi postul de radio «Europa Liberă». S-a pus accent pe combaterea preocupărilor unor tineri de a asculta și colporta știrile denigratoare transmise de posturi de radio occidentale și de a intra în relații cu cetățeni străini, subliniindu-se necesitatea conjugării eforturilor factorilor educaționali pentru apărarea tinerilor de influențele nocive ale propagandei din exterior". Au participat 260 elevi și profesori. Iar în zilele următoare,

[92] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 4, f. 10.

până la 18 iunie 1980, șeful I.J. Alba a trimis rapoarte similare privind acțiuni identice desfășurate de către Securitate la: „liceele din Abrud și Câmpeni" (930 participanți), Liceul „Bethlem Gabor" Aiud (300 participanți), Liceul Industrial nr. 1 Aiud și liceele din Blaj (cu o participare totală de 1.351 elevi și cadre didactice), Liceul Industrial de Chimie Ocna Mureș (600 participanți) și Liceul de Matematică Fizică Sebeș (900 participanți)[93]. Iar în toamna anului 1980 acțiunea a fost reluată la liceele unde nu s-a reușit finalizarea activității din cauza debutului vacanței școlare de vară. Astfel, la 17 octombrie 1980 S.J. Alba raporta către C.I.D. și Direcția II Contrainformații economice[94] că a efectuat o „instruire contrainformativă a elevilor și cadrelor didactice" de la Liceul Industrial nr. 2 din Alba Iulia (500 elevi și 16 profesori), organizată „sub îndrumarea organelor de partid și cu sprijinul organizațiilor U.T.C.", cărora „le-a fost prezentat un material privind preocupările unor cercuri reacționare din străinătate de a întreprinde acțiuni de propagandă dușmănoasă împotriva orânduirii noastre socialiste, cu accent pe postul de radio «Europa Liberă»" „Europa liberă"[95].

Pe fundalul acestor două principale fenomene amintite anterior (vizibila degradare a situației economice cu lipsurile alimentare aferente și generalizarea audierii de către populație a emisiunilor postului de radio „Europa Liberă", care și-a intensificat activitatea), încep să fie tot mai evidente atitudinile virulent critice ale locuitorilor jud. Alba, comparativ cu situația din trecut. Iar față de acuzele pe deplin pertinente aduse de cetățeni la adresa regimului, Securitatea nu avea la dispoziție nici un fel de instrumente represive legale, astfel încât a trebuit să recurgă tot la singura metodă represivă – fără acoperire legală însă – care-i era la îndemână, și anume avertizarea.

La începutul lui februarie 1980, S.J. Alba l-a avertizat pe I.D. (muncitor la Întreprinderea de Prefabricate din Beton Aiud), pentru că „față

93 *Ibidem*, f. 78-92.

94 Raportul a fost înaintat către Direcția II pentru că liceul respectiv – precum aproape toate liceele industriale din țară – era tutelat de către o întreprindere industrială și ca atare activitatea informativ-operativă în cadrul liceului era desfășurată de către Serviciul II, aferent desigur faptului că această structură a S.J. Alba avea respectiva întreprindere printre obiectivele aflate în aria atributivă directă.

95 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 7, f. 93.

de alte persoane a făcut afirmații calomniatoare la adresa comuniștilor"[96]. În iunie 1980 a fost avertizat T.B. (țăran cooperator din satul Decea) pentru „afirmații denigratoare și injurioase privind unele realități social-politice și de natură legislativă din țara noastră"[97]. În decembrie a fost avertizat Ioan Popa (Alba Iulia) pentru că în luna anterioară „a făcut comentarii și afirmații tendențioase și calomniatoare cu privire la realitățile social-politice și economice din țara noastră, pe care le-a înregistrat pe o bandă magnetică și a predat-o apoi cetățencei vest-germane H.T., aflată în vizită la rudele ei din România, pentru a o duce în Occident", casetă ce însă a fost descoperită de către grănicerii români[98].

Toate cele trei avertizări de mai sus s-au efectuat la sediul Securității și au fost cam singurele situații – pentru speța în care de ne referim – în care persoanele în cauză au adoptat poziția dorită de către organele represive (și anume recunoașterea faptelor și consemnarea în scris că regretă comiterea lor).

Marea majoritate a avertizărilor aplicate de către Securitate asupra unor persoane cu niște opinii critice atât de vehemente nu s-au desfășurat însă atât de lin (fără a se ajunge însă la atitudini de frondă deschisă). Astfel, în mai 1980 a fost avertizat A.N. (miner la E.M. Băița) pentru că „față de colegii de muncă a adus injurii la adresa partidului și a membrilor de partid", însă Securitatea raporta că deși „în procesul verificărilor și a avertizării, i s-au prezentat probe concludente, A.N. nu și-a recunoscut faptele săvârșite, motivând că ar fi fost sub influența băuturilor alcoolice"[99]. Soluția „disculpării" cu această motivație a fost adoptată și de I.N. (șef de stat major la Apărarea civilă Cugir) în timpul avertizării din luna noiembrie 1980, măsură aplicată pentru că „față de alte persoane a făcut afirmații calomniatoare privind orânduirea socialistă din țara noastră". Securitatea raporta că „fiindu-i prezentate probe de necontestat privind faptele săvârșite, a declarat că este posibil să le fi comis, dar nu-și amintește, fiind în stare de ebrietate"[100]. Avertizat

[96] *Ibidem*, vol. 1, f. 43.

[97] *Ibidem*, f. 187.

[98] *Ibidem*, vol. 7, f. 135.

[99] *Ibidem*, vol. 4, f. 68.

[100] *Ibidem*, vol. 1, f. 384.

în noiembrie 1980 pentru „afirmații jignitoare și injurioase cu privire la activitatea desfășurată de conducerea de partid și de stat și pentru aprecieri calomnioase privind nivelul de trai din țara noastră", Bela Konya (strungar la Întreprinderea de Prefabricate Beton Războieni) „și-a recunoscut parțial faptele comise", cu toate că „avertizarea s-a efectuat în prezența primarului comunei"[101]. O poziție asemănătoare a avut și T.G. (revizor tehnic la I.J.C.M. Alba), avertizat în decembrie 1980 pentru că „în discuțiile purtate cu colegii de muncă, în mod repetat a elogiat nivelul de trai din țările occidentale și pentru comentarii tendențioase referitoare la drepturile și libertățile cetățenilor din România". Securitatea raporta și faptul că cel în cauză „a făcut comentarii pe fondul nemulțumirii personale generate de avizarea negativă a cererii depuse organelor în drept prin care solicita aprobarea plecării definitive în R.F.G. împreună cu familia", iar la avertizare „a avut o poziție oscilantă, recunoscând doar parțial faptele comise"[102].

Exemplele expuse mai sus denotă atât tăria convingerilor acestor persoane (bazată pe faptul că știau că aspectele criticate sunt reale), dar mai ales faptul că un număr tot mai mare dintre cetățenii României începuseră să nu se mai teamă de organele represive, fapt pe care Securitatea a început să-l constate cu îngrijorare. Locuitorii României aflau de la „Europa Liberă" că împotriva dizidenților și/sau protestatarilor nu se mai luaseră măsuri represive foarte dure precum în trecut (condamnări la ani grei de închisoare), iar unii dintre cei care li se alăturaseră nici măcar nu fuseseră arestați (sau cel mult au fost reținuți de Securitate pe perioade scurte). De asemenea, s-a observat rapid că simpla avertizare de către Securitate nu atrăgea în mod real după sine o prea mare consecință negativă asupra celui avertizat[103],

101 *Ibidem*, f. 400.

102 *Ibidem*, f. 422.

103 Desigur, existau anumite consecințe negative asupra situației celui avertizat, deși Securitatea nu aplica măsura avertizării având în mod declarat acest scop. Astfel, în practica organelor de Securitate din anii '70-'80 exista și aspectul de a aviza negativ orice solicitare de călătorie în afara țării înaintată de către o persoană care a fost avertizată în trecut. Ceea ce însă sigur că nu afecta prea mult populația României, deoarece oricum posibilitatea de a ieși legal din țară era destul de redusă. De asemenea, nu se acorda aviz pozitiv unei persoane avertizate care dorea să acceadă în posturi sau funcții unde avea acces la documente secrete sau intra în contact direct cu cetățeni străini. Ceea ce iarăși afecta o categorie restrânsă de cetățeni și în nici un caz simplii muncitori.

astfel încât anumite persoane au conștientizat faptul că în realitate își puteau expune opiniile critice fără a păți mare lucru în afara faptului de a fi chemați la Securitate.

Însă în anul 1980, ca urmare tot a contextelor precizate, în jud. Alba încep să fie semnalate și forme de protest anti-regim care depășeau nivelul injuriilor la adresa lui Nicolae Ceaușescu și a conducerii P.C.R. Astfel, în seara de 3 martie 1980, Miliția din Aiud a fost „sesizată" de faptul că patru tineri „au rupt afișe privind campania electorală pentru alegerile de deputați"[104]. Evenimentul a fost raportat de urgență de către șeful I.J. Alba, iar apoi Securitatea a trecut la acțiunea de identificare a făptașilor, desfășurată în principal pe cale informativă (presând informatorii din oraș să caute informații despre cei patru), ajutată desigur și de către organele de Miliție, care și-au activizat agentura proprie. La 5 martie 1980 col. Dumitrescu raporta că organele represive au reușit să identifice trei dintre tineri, și anume Ioan Hârceagă (22 ani, Aiud), Ioan Oprișa (20 ani, com. Mirăslău) și Neculai Tăbăcariu (21 ani), iar peste alte două zile a fost descoperit și Ioan Hârceagă (21 ani, sat Ocnișoara, com. Lopadea Nouă). Toți patru erau muncitori la Întreprinderea Metalurgică Aiud, iar pe deasupra și membrii U.T.C., așadar își manifestaseră adeziunea politică la ideologia comunistă și făceau parte exact din categoria socială în numele căreia puterea politică de tip comunist exercita conducerea statului. Presați de Securitate, cei patru au apelat și ei la soluția invocării stării de ebrietate, sperând că le va putea oferi o scăpare convenabilă. Conform raportului șefului I.J. Alba, „cei în cauză și-au recunoscut faptele, le-au regretat, declarând că le-au săvârșit în timp ce se aflau sub influența băuturilor alcoolice". Însă pentru că fapta lor avea un ridicat caracter de protest politic direct, care pe deasupra mai avea și un caracter public, S.J. Alba era obligată să ia o măsură represivă superioară avertizării, cu atât mai mult cu cât ruperea afișelor electorale era pedepsită de către legile țării. Prin urmare, cei patru „au fost puși în discuția colectivului de muncă din care fac parte și au fost sancționați contravențional", iar pe deasupra „a fost informat Comitetul

[104] La 9 martie 1980, în România s-au desfășurat atât alegerile legislative pentru funcţiile de deputaţi în M.A.N., cât şi alegeri pentru funcţiile de deputaţi în consiliile populare judeţene, municipale, orăşeneşti şi comunale.

Orășenesc U.T.C. Aiud"[105]. Nu știm cum s-a desfășurat în mod concret punerea „în discuția colectivului de muncă", care de fapt a constat în două acțiuni distincte (una a primilor trei descoperiți, urmată apoi de o alta a celui de-a patrulea) cauzat de faptul că ele au fost aplicate cu mare rapiditate (la o zi sau două după identificare). Însă, dat fiind și faptul că fapta lor încălca legile țării, credem că acțiunile au decurs fără incidente și au urmat „procedura" uzuală prin care Securitatea aplica această metodă: conducătorul ședinței – de regulă o persoană din conducerea întreprinderii – prezenta faptele, activiștii politici din întreprindere luau cuvântul și le condamnau, la fel procedau și câteva persoane dintre cei prezenți în adunare (de regulă informatorii Securității), iar la final cei puși în discuție își regretau spășiți faptele și se angajau că nu le vor mai repeta.

Intensificarea tentativelor de evaziune din țară

Efectul degradării semnificative a nivelului de trai în anul 1980 ca urmare a deficiențelor din activitatea economică a fost resimțit din plin de către S.J. Alba în creșterea bruscă a numărului de persoane din județ care încercau să părăsească țara în mod ilegal. Dacă în anul anterior au fost înregistrate un număr redus de cazuri și pe deasupra concentrate în rândul minorității germane, situație ce s-a menținut și la începutul anului 1980 (rapoartele zilnice ale Securității consemnează o singură tentativă în primele patru luni ale anului), începând cu mijlocul anului 1980 se înregistrează o adevărată explozie de încercări de evaziune[106]. Cum față de cei care avuseseră tentative reușite Securitatea nu mai putea face mare lucru, studiul nostru se va axa pe acțiunile desfășurate de S.J. Alba în cazul locuitorilor județului care

[105] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 1, f. 62-64.

[106] Trendul din acea perioadă de creștere accelerată a fost numărului de cazuri și tentative de evaziune la nivelul întregii ţări a fost observat și de conducerea M.I., care a încercat să mobilizeze organele din subordine (Securitate, Miliţie şi Grăniceri) să-l contracareze emiţând, la 15 martie 1980, Ordinul nr. D/00129 „privind activitatea de prevenire, descoperire şi neutralizare a acţiunilor de trecere frauduloasă a frontierei de stat a R.S.R. sau de rămânere ilegală în străinătate" (Georg Herbstritt, *Fuga din România în perioada 1968-1989. O privire în dosarele Securităţii şi examinări comparative cu situaţia din R.D.G.*, în „Caietele C.N.S.A.S.", nr. 15/2015, p. 449).

fie fuseseră arestați de grănicerii români în zonele de frontieră, fie fuseseră returnați României de statele comuniste vecine pe teritoriul cărora reușiseră să ajungă.

Persoanele care au încercat să fugă din țară au fost de regulă prinse în zona de graniță. De exemplu, în mai 1980 A.S. (25 ani, șofer) a fost arestat la P.C.T.F. Curtici în timp ce „intenționa să treacă în mod fraudulos frontiera de stat"[107], la 16 iunie 1980: R.C. (25 ani, muncitor) a fost „arestat preventiv pentru săvârșirea infracțiunii de tentativă de trecere frauduloasă a frontierei, fiind depistat la punctul de trecere a frontierei Oravița intenționând să treacă ilegal în Iugoslavia"[108], iar la 17 august 1980, „organele grănicerești au depistat pe raza localității Jimbolia, în zona de frontieră" pe T.G. (25 ani, student), care „fiind cercetat, a rezultat că intenționa să părăsească fraudulos țara"[109]. La 22 august 1980, I.A. (27 ani, mecanic auto) și N.B. (29 ani), ambii din com. Șugag, „au fost depistați în zona de frontieră, pe raza orașului Turnu Severin", pe unde „au încercat să treacă fraudulos frontiera"[110]. Frații I. și M.H. (36 și 32 ani, ciobani particulari) au reușit să treacă granița în Iugoslavia prin zona Caraș Severin, dar au fost descoperiți de autoritățile statului vecin și la 31 august 1980 „organele grănicerești iugoslave i-au predat organelor grănicerești române"[111].

Toți cei de mai sus au fost transferați în arestul M.J. Alba, unde s-a trecut la anchetarea lor pentru a se stabili exact circumstanțele și motivele pentru care doreau să fugă din țară, aspecte în funcție de care urma a fi stabilită – dar de către S.J. Alba – și măsura sau măsurile ce urma a fi luate împotriva lor.

Atunci când ne referim la măsurile luate împotriva celor care încercau să părăsească ilegal țara, trebuie să facem precizarea că de data aceasta Securitatea avea la dispoziție modalitatea de a recurge la aplicarea unor instrumente punitive legale, întrucât evaziunea și tentativa de evaziune erau pedepsite de legile din România – precum

107 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 1, f. 126.

108 *Ibidem*, vol. 4, f. 96.

109 *Ibidem*, vol. 1, f. 268.

110 *Ibidem*, vol. 5, f. 75.

111 *Ibidem*, f. 87.

de altfel de legile din orice țară din lume – inclusiv cu detenția[112]. Problema pentru regimul politic comunist – și în mod automat și pentru Securitate – era însă aceea că numărul evazioniștilor era atât de mare încât dacă s-ar fi aplicat tuturor sancțiunile legale închisorile României ar fi fost pline de „frontieriști", ceea ce s-ar fi transformat printr-o mare problemă politică externă mai ales, dar și internă. Un număr mare de deținuți închiși pentru încercarea de a părăsi fraudulos țară era o dovadă clară a faptului că România nu asigura în mod real – cum nici nu o făcea – libertatea cetățenilor săi de a călători în afara țării (motiv pentru care cei în cauză apelau din disperare la soluții ilegale), ceea ce demonstra faptul că nu-și respecta semnătura pusă pe Actul Final al Conferinței de la Helsinki.

Tocmai de aceea, de regulă Securitatea a apelat la măsura trimiterii în judecată a evazioniștilor doar în anumite cazuri mai deosebite, când exista un cumul de culpe legale, când se folosea forța ori în cazul recidiviștilor. În restul situațiilor, Securitatea a aplicat măsurile represiv-punitive „uzuale" în acea perioadă: avertizarea (preponderent), punerea în discuția colectivului de muncă sau amenda contravențională prin intermediul Miliției.

La 13 august 1980, șefului I.J. Alba raporta că au fost avertizați G.P. (25 ani) și I.G.K. (27 ani), ambii muncitori la Întreprinderea de Industrializarea Cărnii Alba Iulia și pe deasupra și membrii U.T.C., pentru „tentativă de trecere frauduloasă a frontierei". Mai exact, la 1 august 1980 ei „au fost prinși în zona de frontieră de către organele grănicerești din Jimbolia și în urma cercetărilor s-a stabilit că intenționau să ajungă în R.F.G."[113]. Cu doar câteva zile înainte, la 7 august 1980, Securitatea raportase că i-a avertizat pe frații V. și L.A.I. (33 și 31 ani, muncitor, respectiv instructor sportiv), care în seara de 22 iulie 1980 s-au ascuns într-un autocamion turcesc „cu intenția de a ajunge

[112] Art. 245 din Codul Penal intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969 prevedea: „Ieșirea din țară prin trecerea frauduloasă a frontierei se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani. Tentativa la ieșirea frauduloasă din țară se pedepsește. Se consideră tentativă și procurarea de mijloace ori instrumente sau luarea de măsuri, dacă rezultă în mod neîndoios că făptuitorul urmărește să treacă fraudulos frontiera" (http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/38070?isFormaDeBaza=True&rep=True).

[113] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 1, f. 259.

în Austria", au ajuns până în Cehoslovacia, dar acolo „au fost depistați de către autoritățile cehoslovace, care i-au trimis în țară"[114].

În aceste spețe, toate avertizările au decurs fără probleme, cum desigur era și firesc întrucât în prealabil Securitatea le-a explicat celor în cauză care erau consecințele legale de natură penală pe care ar fi trebuit să le suporte pentru fapta lor și ca atare tuturor le-a fost foarte clar că beneficiau de un act de clemență din partea organelor represive. Tocmai de aceea, toate rapoartele S.J. Alba referitoare la aplicarea avertizărilor pentru tentative de evaziune se încheiau cu precizarea șablon că cel avertizat „și-a recunoscut faptele comise, angajându-se în scris că pe viitor va renunța la astfel de acțiuni și se va încadra în normele de conviețuire socială din țara noastră".

La 27 mai 1980, I.M. (30 ani) și S.S. (20 ani), ambii muncitori Î.M. Alba Iulia, „au fost depistați în zona de frontieră, pe raza com. Nerău, jud. Timiș, fără a-și putea justifica prezența", iar organele grănicerești care i-au arestat au stabilit că „intenționau să treacă fraudulos frontiera în Iugoslavia pentru a ajunge în Italia". La 31 mai 1980, șeful I.J. Alba raporta deja că cei doi „au fost aduși la Miliția municipiului Alba Iulia și după cercetări au fost puși în discuția colectivului de muncă din care fac parte"[115]. Desigur că și această acțiune a Securității – desfășurată cu concursul organelor locale de partid și a conducerii Î.M. Alba Iulia – s-a desfășurat conform „programului" pe care l-am expus într-un caz anterior, fapta având un caracter penal și ca atare cei prezenți nu au putut avea decât o atitudine de „condamnare" a făptuitorilor.

Cu totul diferit a acționat însă S.J. Alba în cazul inginerului A.G. (38 ani), care a fost arestat de I.J. Arad la 6 ianuarie 1980 în timp ce „a încercat să treacă în mod fraudulos frontiera în zona localității Curtici având asupra sa un pașaport sub o identitate falsă, iar cu ocazia percheziției corporale s-a găsit asupra lui 100 dolari S.U.A., 60 mărci R.F.G. și 50 schillingi Austria". A.G. a fost transferat în arestul M.J. Alba, iar la 12 februarie 1980 șeful I.J. Alba raporta că „organele de Miliție au definitivat cercetările în cauza penală", iar dosarul „a fost înaintat organului de procuratură, cu propunere de trimitere în judecată", A.G. fiind „învinuit de săvârșirea infracțiunilor de tentativă

114 *Ibidem*, vol. 5, f. 51.

115 *Ibidem*, vol. 1, f. 154, 159.

de trecere frauduloasă a frontierei, uz de fals, fals privind identitatea și deținere de mijloace de plată străine”[116]. Cu toate că până în prezent nu deținem de date suplimentare, ne este greu să credem că A.G. a scăpat de pedeapsa cu închisoarea, având în vedere cumul de atât de multe culpe penale pe care le-a comis în tentativa lui de a ieși ilegal din țară.

Dată fiind creșterea accelerată a tentativelor de evaziune, S.J. Alba – ca toate S.J.-urile din țară – a acționat însă represiv nu doar asupra persoanelor care încercaseră să iasă fraudulos din țară, ci și împotriva celor referitor la acare deținea date certe că aveau intenții de evaziune. Date obținute desigur pe cale informativă, de la rețeaua de informatori. În aceste situații însă, acțiunile represive ale Securității nu erau subsumate unui scop punitiv, precum în cazurile prezentate mai sus, ci unui scop preventiv, de a aviza persoanele în cauză asupra riscurilor legale la care se supun în situația în care încearcă să părăsească România în mod fraudulos. În anul 1980, S.J. Alba a aplicat două tipuri de metode: avertizarea și destrămarea anturajului (în cazul celor care plănuiau să fugă din țară în grup), care desigur – precum mai toate acțiunile Securității – au avut diverse variabile determinate de specificațiile cazurilor.

Astfel, E.K. (60 ani, pensionară) a fost avertizată în iunie 1980 pentru „afirmații denigratoare cu privire la nivelul de trai din țara noastră și instigare la emigrare”[117], iar I.M. (30 ani, muncitor la Î.M. Alba Iulia) a fost avertizat în aceeași lună pentru „afirmații denigratoare privind unele realități social-politice din țara noastră și pentru intenții de evaziune”[118], ambele avertizări fiind efectuate la sediul Securității, fără participarea altor persoane civile. În schimb, tot în iunie 1980, G.B. (26 ani, muncitor la Î.M. Alba Iulia) a fost avertizat la locul de muncă pentru „audierea și colportarea față de alte persoane a știrilor transmise de postul străin de radio «Europa Liberă», precum și pentru intenții de evaziune, scop în care se interesa asupra modului cum ar putea trece fraudulos frontiera”, avertizare care „s-a efectuat în prezența șefului de secție în care lucrează și a secretarului Comitetului de partid pe întreprindere”[119]. Iar N.M. (33 ani, tâmplar la Cooperativa

[116] *Ibidem*, f. 41.

[117] *Ibidem*, f. 194.

[118] *Ibidem*, f. 185.

[119] *Ibidem*, f. 163.

„Unirea" Sebeș) a fost avertizat acasă pentru „intenții de evaziune", în prezența „șefului de secție și a unor membri ai familiei, care au adoptat o poziție de dezaprobare privind intențiile ce le-a avut cel în cauză, angajându-se totodată că vor face totul pentru a-l determina să renunțe la astfel de preocupări". Presat din atâtea părți – organe represive, conducere profesională și propria familie – cel în cauză a adoptat poziția dorită de Securitate și „a recunoscut că intenționa să treacă în mod fraudulos frontiera de stat a R.S.R. și s-a angajat în scris că pe viitor va avea o comportare corespunzătoare, renunță la intenția de evaziune și regretă că a avut asemenea preocupări"[120].

Însă spre deosebire de avertizarea celor arestați în tentative de evaziune, avertizarea celor care doar aveau intenții de a părăsi ilegal țara nu a decurs întotdeauna după cum se aștepta S.J. Alba. Spre exemplu, la 8 august 1980 șeful I.J. raporta că Securitatea i-a avertizat pe A.K. (33 ani) și S.B. (29 ani), ambii muncitori la Î.M. Aiud, pentru că „au propus pilotului de la elicopterul cu care se efectua stropirea viilor din zona Aiudului să-i treacă fraudulos frontiera în schimbul unei sume de bani", însă la avertizare cei doi „și-au recunoscut parțial faptele comise, dar s-au angajat în scris că pe viitor vor respecta întocmai legile în vigoare"[121] (desigur că – în sediul Securității aflându-se – nu aveau cum să nu fie de acord cu respectarea legilor țării). Chiar și mai post a decurs avertizarea – în noiembrie 1980 – a lui Ioan Dat (29 ani, lăcătuș la Î.M. Cugir) pentru „intenții de evaziune (...) s-a deplasat de mai multe ori la Constanța pentru a găsi o modalitate de plecare ilegală din țară", cu toate că „avertizarea s-a efectuat în prezența primarului comunei", întrucât d-l Dat a dat cu tifla Securității: „Nu a recunoscut intenția de plecare frauduloasă din țară, declarând doar că ar fi vrut să se încadreze ca lăcătuș la NAVROM pentru a avea posibilitatea să plece în străinătate, fiind dornic a vedea și alte țări. S-a angajat [doar verbal, nici măcar în scris, precum dorea Securitatea – n.n.] că pe viitor va respecta legile statului nostru"[122].

Buletinul informativ din 25 septembrie 1980 al șefului I.J. Alba surprinde și o destrămare de anturaj pentru intenții de evaziune. Astfel,

---

[120] *Ibidem*, f. 193.

[121] *Ibidem*, f. 252.

[122] *Ibidem*, f. 403.

după ce Securitatea a aflat de la informatori că mai multe persoane „s-au constituit în grup, intenționând să părăsească fraudulos țara, sens în care au făcut și unele pregătiri luând legătura cu I.Ț. din Timișoara, pe care aveau de gând să-l folosească drept călăuză întrucât acesta cunoștea locuri propice trecerii celor în cauză peste graniță", organele represive au trecut la „destrămarea grupului", transpusă în practică prin trei tipuri de acțiuni. I.A. (27 ani, lucrător la Gostat Alba Iulia) a fost avertizat, A.L. (24 ani, frigotehnist) și B.V. (29 ani, șofer) au fost atenționați, iar referitor la cazurile lui I.N. (din Ineu) și preconizata călăuză I.Ț. au fost sesizate I.J. Bihor și I.J. Timiș întrucât intrau în aria lor de competență. Raportul mai preciza atât faptul că între cei cinci exista o legătură de natură religioasă, cât mai ales faptul că nu reacționaseră deloc așa cum se aștepta Securitatea: „În procesul verificărilor și cercetărilor, precum și în procesul avertizării și atenționării, elementele menționate mai sus, care fac parte din secta penticostală – gruparea «Universaliști»– au adoptat o poziție necorespunzătoare, nerecunoscându-și în întregime faptele comise, deși li s-au prezentat date și probe certe"[123].

O acțiune similară a fost desfășurată de S.J. Alba și în decembrie 1980, după ce aflase că A.R. (42 ani, inginer), F.D. (41 ani, mecanic) și I.M. (32 ani, electromecanic), toți trei angajați ai Întreprinderii de Exploatare Industrială a Agregatelor Minerale pentru Construcții Alba, „s-au constituit într-un anturaj cu manifestări dușmănoase și intenții de evaziune". Raportul aferent, trimis la 17 decembrie 1980, suprinde întreg contextul: „la locul de muncă sau în diferite împrejurări au comentat în mod tendențios știrile transmise la postul de radio «Europa Liberă» (...) au adus elogii modului de viață din Occident, preamărind așa-zisele «libertăți» de care se bucură omul în lumea capitalistă". După ce au luat decizia de a fugi din țară, I.M. s-a deplasat în zona de graniță de la Jimbolia, „studiind în prealabil la fața locului posibilitățile care ar exista pentru realizarea scopului propus". Mult mai interesantă este însă cea de-a doua modalitate la care se gândiseră, și anume „pătrunderea în Ambasada S.U.A. din București, unde intenționau să ceară azil politic și apoi sprijin pentru a pleca din țară". Foarte important este însă contextul în care cei trei intenționau să

123 *Ibidem*, vol. 5, f. 115.

transpună în practică această ultimă variantă: „Ei considerau această acțiune ca fiind oportună în condițiile în care la Madrid se desfășoară lucrările C.S.C.E.[124], unde se dezbat și probleme referitoare la drepturile omului". Cei trei au fost avertizați „la sediul organelor de Securitate, fără participarea altor persoane", dar în raport se făcea și următoarea precizare: „Întrucât în timpul verificărilor și cercetărilor a rezultat că și numitul O.I., de 30 de ani, din Alba Iulia, mecanic de utilaje la aceeași unitate, membru P.C.R., a participat la unele discuții cu caracter tendențios împreună cu cei avertizați, precum și intenția de a părăsi ilegal țara, s-a informat despre aceasta Comitetul Municipal P.C.R. Alba Iulia"[125]. După cum am văzut, pentru șeful I.J. Alba, libertatea de circulație a persoanei se încadra la categoria „așa-ziselor «libertăți»", în pofida faptului că ea era cuprinsă în Constituția României și în Actul Final al Conferinței C.S.C.E. de la Helsinki, semnat personal de Nicolae Ceaușescu, ceea ce nu face decât să întărească legitimitatea demersului celor trei de a face cunoscut Conferinței C.S.C.E. de la Madrid acest abuz.

După cum am văzut, imensa majoritate a celor care doreau să părăsească ilegal România erau muncitori, la care se adăuga și faptul că mulți dintre ei erau membrii ai P.C.R. sau U.T.C. Așadar, tocmai proletarii politizați își asumau riscurile detenției și ale începerii unei noi vieți în „putreda societate capitalistă", în loc să rămână să se bucure de „binefacerile" societății socialiste la care teoretic participau la conducere prin P.C.R., „avangarda proletariatului românesc". O adevărată lovitură pentru regimul politic comunist a reprezentat-o însă dorința elevilor de a fugi din țară, un fenomen care cunoaște și el o puternică escaladare în anii '80.

În buletinul informativ din 10 noiembrie 1980, șeful I.J. Alba raporta că Sibiu Alba aflase pe cale informativă că un grup de elevi din Alba Iulia „și-a propus să treacă fraudulos frontiera de stat pentru a ajunge în Occident". Este vorba de D.A. (16 ani, clasa X), L.B. (17 ani, clasa XI) și C.Ș. (16 ani, clasa X). Iar raportul preciza că cei trei depășiseră

[124] Conferința C.S.C.E. de la Madrid a început la 11 noiembrie 1980 și s-a încheiat la 9 septembrie 1983. Discuțiile s-au axat în principal pe aplicarea și respectarea de către statele semnatare a prevederilor Actului Final de la Helsinki (Declarația finală în https://www.osce.org/files/f/documents/9/d/40871.pdf).

[125] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 6, f. 117.

deja stadiul discuțiilor: „Cei în cauză s-au întâlnit de mai multe ori și au purtat discuții referitoare la modalitățile în care ar putea părăsi țara. În acest sens, s-au deplasat la Constanța și Tulcea, intenționând să se îmbarce pe un vas, însă dându-și seama de imposibilitatea materializării intenției lor, s-au reîntors în Alba Iulia (...) A rezultat că susnumiții se aflau sub influența posturilor străine de radio". Fiind minori, cazuri în care Securitatea rareori recurgea la avertizări, toți trei au fost atenționați de către Securitate, iar pe deasupra în cazurile lui D.A. și C.S. „au fost atenționați și s-a informat conducerea liceului pentru ca factorii educaționali să se ocupe mai îndeaproape de ei", iar în ceea ce-l privește pe L.B. „a fost atenționat și s-a discutat cu părinții acestuia pentru a-l determina să renunțe la un asemenea anturaj și la intenția de evaziune"[126].

S.J. Alba a acționat însă în mod diferit în cazul lui V.V. (17 ani), elev la Școala de șoferi profesioniști Aiud, care s-a declarat de acord cu trei elevi de la Școala Profesională „Unio" din Satu Mare, care i-au propus să meargă cu ei pe un șantier de pe litoral, de unde când venea vara să încerce să fugă din țară. Raportul din 8 decembrie 1980 al Grupei de analiză și sinteză a S.J. Alba către C.I.D. și Direcția I dezvălui că „la sesizarea organelor de Securitate", Comitetul Orășenesc U.T.C. Aiud și conducerea școlii unde învăța l-au pus în discuția corpului profesoral și a elevilor, iar V.V. „s-a angajat față de cei prezenți la punerea în discuție că nu va mai săvârși asemenea fapte". De asemenea, S.J. Alba a informat S.J. Satu Mare despre intențiile de evaziune ale celor trei elevi amintiți[127].

Pentru a ține cât de cât sub control problema evazioniștilor (de o stopare sau chiar reducere a fenomenului nu putea fi vorba, întrucât el era cauzat de aplicarea unor decizii politice majore și ca atare putea fi soluționat doar pe cale politică, nu pe cale represivă), Securitatea a utilizat în anii '80 și alte metode decât cele punitiv-represive de tipul celor pe care le-am prezentat mai sus. Astfel, Securitatea a recurs și la acțiuni subsumate conceptului mai larg al activității de „propagandă publică" desfășurată de către M.I., care în speța de față constau în publicarea în presă sau în prezentarea la radio și tv a unor materiale

[126] *Ibidem*, vol. 1, f. 379.

[127] *Ibidem*, vol. 7, f. 127.

de natură să tempereze dorința românilor de a-și părăsi țara pentru a se stabili într-un stat capitalist (mărturii ale unor români emigranți dezamăgiți de locul de muncă pe care-l aveau sau de faptul că era sub calificarea lor, expuse racilele capitalismului – prostituție, șomaj, consum de droguri, violență etc.). În anul 1980 însă nici un raport al I.J. sau S.J. Alba nu menționează faptul că Securitatea județeană ar fi desfășurat în acel an vreo acțiune de acest tip în problema combaterii evaziunii din țară. Ce-i drept, S.J.-urile din județele mai mici nici nu aveau prea multe mijloace la îndemână pentru a aplica această metodă, comparativ cu unitățile de Securitate din orașele mari sau din județele dezvoltate (spre exemplu, în anul 1980, în jud. Alba nu emitea nici un post de radio sau tv și apărea un singur cotidian).

Rămânem tot în aria activităților desfășurate de S.J. Alba în anul 1980 pentru combaterea tentativelor de emigrare ilegală și legală din țară pentru a expune și o problemă specifică județelor în care locuiau și un număr ridicat de membri ai minorității germane, precum a fost și cazul jud. Alba. Astfel, spre deosebire de etnicii români care fugeau din țară, care-și puteau legaliza ulterior situația cu mare greutate, pentru etnicii germani situația era mult mai favorabilă, atât pentru că primeau destul de rapid cetățenia în R.F.G., cât și pentru că își legalizau situația și față de statul român (scăpau de acuza de trecere frauduloasă a frontierei) ca urmare a faptului că R.F.G. plătea României și pentru emigranții germani ilegali tariful stabilit pentru emigranții legali[128]. Ca atare, emigranții germani ilegali știau atât că vor avea șanse mai mari să se integreze rapid în R.F.G., cât și că vor putea apoi să se întoarcă legal în România pentru a-și vizita eventualii membri ai familiei, rude sau cunoștințe rămase în țară. Pe deasupra, pe fondul întregului context creat de degradarea semnificativă a nivelului de trai, creșterea dorinței de emigrare a germanilor a fost alimentată și de relatărilor emigranților sași reveniți în România în vizită la familii sau rude, care descriau existența în R.F.G. a unui nivel de viață greu de imaginat pentru niște persoane afectate inclusiv de lipsa alimentelor de bază.

[128] Vezi detalii în Florica Dobre, Florian Banu, Luminița Banu, Laura Stancu (eds.), *Acțiunea „Recuperarea". Securitatea și emigrarea germanilor din România (1961-1989)*, Editura Enciclopedică, București, 2011, și în Hannelore Baier, Ernst Meinhardt, *Cumpărarea libertății*, Honterus Verlag, Sibiu, 2014.

La 5 februarie 1980, șeful I.J. Alba a înaintat conducerii D.S.S. un amplu raport întitulat *Documentar în Problema „naționaliști-fasciști germani"*. După ce înfiera organizațiile din R.F.G., S.U.A., Austria și Canada ale emigranților germani din România, care „organizează o intensă campanie împotriva statului român", col. Dumitrescu preciza că „prin intermediul turiștilor, al vizitatorilor la rude și al emisarilor, se desfășoară o susținută activitate pentru obținerea de date și materiale eronate, care ulterior sunt folosite în scopul propagandei dușmănoase". Șeful I.J. Alba nu se sfia chiar să declare că etnicii germani din județ ar desfășura o susținută activitate de factură naționalistă: „pe fondul acțiunilor reacționare din exterior, se constată o continuare a activității și manifestărilor naționaliste în rândul autohtonilor de naționalitate germană"[129].

Toate aceste asertțiuni nu făceau însă parte decât din partea „politico-ideologică" de descriere a „contextului" în care se desfășura fondul problemei la care col. Dumitrescu dorea să ajungă, și anume explozia în anul 1980 a numărului cererilor de emigrare definitivă din țară depuse de etnicii germani din județ. Șeful I.J. Alba nici măcar nu lua în considerare scăderea salariilor, lipsurile alimentare și generalizatele deficiențe din plan economic, fiind convins că „apariția fenomenului emigraționist" în rândul etnicilor germani din județ ar fi fost cauzată de „intensificarea activității cercurilor reacționare din străinătate, de denigrare a realităților social-politice din țara noastră și de instigare la emigrare". Cum anume ar fi acționat concret aceste „instigări" sau „denigrări", nu aflăm din raport, dar cert este că ele fuseseră niște instrumente de persuasiune atât de extraordinare încât cuprinseră în mod masiv aproape toate localitățile din județ în care trăiau un număr mai mare de etnici germani: „Aceste fenomen, în cadrul jud. Alba, se manifestă mai acut în localitățile Gârbova, Câlnic, Sebeș, Petrești, Valea Lungă, Blaj, Mănărade, Jidvei, Șona și Berghin (...) în ultimul timp, în special din aceste localități, au început să solicite aprobări pentru plecarea definitivă grupuri întregi". Mai exact, „până în prezent, s-au înregistrat un număr de 1.320 cereri de plecare definitivă din țară"[130].

[129] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 327, vol. 2, f. 4.

[130] *Ibidem*, f. 5.

Iar pe deasupra, unii dintre etnicii germani din județ care depuseseră cereri de emigrare nu „înțelegeau" că regimul politic comunist nu poate să le aprobe pe toate din motive politice și ca atare au început să desfășoare tot felul de acțiuni de protest, cerând puterii politice să respecte drepturile și libertățile omului stipulate în Constituția R.S.R. și Actul Final de la Helsinki. Desigur, în acord cu pasajele de mai sus, șeful I.J. Alba era de-a dreptul stupefiat de faptul că niște cetățeni ai României doreau să se prevaleze de asemenea „bagatele" legale: „Exacerbând probleme referitoare la drepturile omului, asemenea, elemente, pentru a obține plecarea definitivă din țară, încearcă să exercite presiuni asupra organelor de stat, apelează la diferite organisme și instituții internaționale, posturi de radio din străinătate, manifestându-se ostil la adresa orânduirii sociale și de stat din țara noastră"[131].

Acțiunile S.J. Alba pentru contracararea acestor „elemente autohtone, aventuriere, avide de căpătuială" care „au trecut la acțiuni dușmănoase publice, individuale sau de grup" au fost destul de diversificate. Spre exemplu, I.K. și E.K. din Câlnic au fost avertizați, K.K. a fost amendat cu 1.000 de lei pentru că a trimis la „Europa Liberă" o scrisoare în care arăta că România îi interzice emigrarea, iar mai mulți protestatari (I.K. și A.K. din Mănărade, S.G. și R.G. din Valea Lungă) „au primit aprobarea de plecare definitivă din țară". Un caz mai deosebit l-a reprezentat cel al lui Andreas Durt și Ioan Filker din Valea Lungă, care „au intenționat să provoace acțiuni de dezordine în București, să defileze cu lozinci, fapt pentru care au fost condamnați conform prevederilor Decretului nr. 153/1970 la câte 3 luni închisoare cu executarea pedepsei în penitenciar". De altfel, la finalul amplului document amintit, șeful I.J. Alba făcea și precizarea că „organele noastre, prin mijloacele și posibilitățile de care dispun, acționează pentru combaterea fenomenului emigraționist"[132], ceea ce indică și care era obiectivul real a activităților desfășurate de S.J. Alba în rândul minorității germane din județ.

Ulterior, acțiunile S.J. Alba în această problemă au continuat în aceeași notă. În noiembrie 1980 a fost avertizat G.T.K. (40 ani, muncitor la Î.M. Alba Iulia) pentru „afirmații denigratoare privind nivelul de trai din

131 *Ibidem.*

132 *Ibidem*, f. 6.

țara noastră și elogierea nivelului de trai din Occident, precum și pentru afirmații tendențioase cu privire la drepturile și libertățile cetățenilor din țara noastră", fiind foarte nemulțumit pentru că „a cerut aprobare pentru a pleca definitiv din țară împreună cu familia la un frate de-al său din Austria, dar a primit aviz negativ"[133]. În aceeași lună a fost avertizat M.D. (41 ani, tractorist la C.P.L. Blaj) pentru „audierea și colportarea știrilor transmise de postul străin de radio «Europa Liberă», precum și pentru afirmații calomnioase privitor la drepturile și libertățile de care se bucură cetățenii patriei noastre" și el cu aceeași nemulțumire concretă: a depus cerere de plecare în R.F.G. cu familia, „dar nu i s-a aprobat"[134].

Un caz mai deosebit a fost cel al Rosinei Kloos (45 ani, com. Gârbova), avertizată în ianuarie 1980 pentru că – nemulțumită fiind de faptul că i se refuza emigrarea în R.F.G. unde deja se aflau soțul și mama sa – „a făcut demersuri la Ambasada R.F.G. din România și intenționa să se adreseze în același scop și Ambasadei S.U.A. din țara noastră" și pentru că „s-a adresat unor organe și persoane cu funcții de conducere de la noi din țară și și-a îndemnat rudele din străinătate să facă intervenții pe lângă unele organisme internaționale". Practic, ea a fost avertizată exclusiv pentru faptul că a încercat să respecte legile din România. În fapt, pentru S.J. Alba problema a fost mult mai gravă, deoarece R.K. nu a rămas chiar pasivă, ci a încercat să polarizeze o acțiune comună de protest a mai multor persoane aflate în aceeași situația ca a sa și cărora statul român le îngrădea libertățile constituționale: „R.K. a polarizat în jurul ei toate femeile din com. Gârbova a căror soți rămăseseră în străinătate și a organizat cu acestea întâlniri, ocazii cu care au discutat acțiunile ce urmau să le întreprindă fiecare pentru emigrare"[135]. Anterior, pe la finalul anului 1979, mama sa – care a părăsit ilegal țara, dar apoi și-a legalizat situația și venea în vizită în România – „a fost declarată indezirabilă", deoarece „cu ocazia vizitelor la rude a avut o poziție ostilă statului român, făcând propagandă de emigrare și elogiind modul de viață din Occident"[136].

[133] *Ibidem*, vol. 1, f. 377.

[134] *Ibidem*, f. 403.

[135] *Ibidem*, f. 27.

[136] *Ibidem*, vol. 2, f. 5.

În aprilie 1980 a fost avertizat W.B., cetățean R.F.G. originar din com. Valea Lungă, care „în 1978 a plecat în vizită la rude în R.F.G. refuzând să se mai înapoieze în țară", iar după obținerea cetățeniei R.F.G. a revenit de trei ori în România „cu scopul de a face demersuri pentru a primi aprobarea de plecare definitivă în R.F.G. a soției și a celor trei copii minori ai lor". W.B. a fost avertizat pentru că – observând că România nu aproba emigrarea familiei – „a îndemnat soția să întreprindă acțiuni protestatare și să încerce să treacă fraudulos frontiera (...) a îndemnat și pe alți cetățeni din Valea Lungă să emigreze" și „a întreprins acțiuni protestatare în străinătate". La avertizare, efectuată de Securitate „la sediul organului orășenesc de Miliție Blaj, fără participarea altor persoane", W.B. „și-a recunoscut doar parțial faptele"[137]. În iulie 1980 a fost avertizată și M.H. (cetățeancă R.F.G. originară din com. Doștat), pentru că a venit în vizită la rude și „a elogiat – în discuțiile purtate cu alte persoane de naționalitate germană – modul de viață din R.F.G. și situația materială pe care și-a creat-o, îndemnându-le să emigreze în această țară". Avertizarea s-a efectuat la sediul Securității, M.H. „și-a recunoscut faptele comise, dar a refuzat să consemneze în scris cele relatate, fapt pentru care discuția a fost înregistrată pe bandă", motiv pentru care a fost amenințată că va fi declarată persoană indezirabilă[138].

Concluzii

După cum am văzut în exemplele expuse, în anul 1980 S.J. Alba a fost nevoită să acorde o atenție foarte mare raportării către conducerea D.S.S. și organele de partid a extinselor deficiențe care existau în economia județului. Chiar dacă teoretic ofițerii Serviciului II Contrainformații economice trebuia să se ocupe de contracararea eventualelor acțiuni de subminare sau sabotare a economiei de către inamicii regimului, în practică în anul 1980 ei nu au descoperit nici o astfel de acțiune. În schimb, ofițerii Serviciului II au trebuit să se reprofileze pe culegerea de note informative (de la extinsele rețele de informatori existente în unitățile economice ale jud. Alba) având ca

137 *Ibidem*, vol. 1, f. 101.

138 *Ibidem*, f. 203.

subiect expunerea gravelor disfuncționalități existente în activitatea majorității unităților economice din județ. În acord cu conținutul multora dintre aceste note informative, analizele aferente întocmite de Serviciul II reliefau faptul că multe dintre deficiențele constatate erau determinate, în mod global, pur și simplu de aplicarea mecanismelor economice stabilite de către puterea politică. În fapt, rapoartele S.J. Alba demonstrau faptul că principalul „dușman" al economiei României era chiar regimul politic comunist.

În anul 1980 – și apoi și în anii următori – S.J. Alba a depus un efort informativ imens pentru a aduna date veridice din unitățile economice cu care să-și fundamenteze analizele și rapoartele vizând problema extinderii deficiențelor din economia județului. După cum am văzut (exemplu fiind raportul I.J. Alba din 16 mai 1980), organele represive au trebuit să se ocupe inclusiv de analiza „aspectelor de nerentabilitate" existente în activitatea multora dintre unitățile economice din județ. Cu greu vom putea găsi o astfel de activitate printre atribuțiile principale din acel moment ale Direcției II și ale organelor subordonate din teritoriu, care însă trebuia să descopere și să prevină toate faptele și situațiile „de natură să creeze stări de spirit nefavorabile și de nemulțumire în rândul angajaților"[139]. Și de fapt toate rapoartele pe linie economică au fost subsumate acestei atribuții a Direcției II, periferică din punct de vedere teoretic, dar brusc devenită practic de maximă importanță și ocupând aproape întreaga activitate informativă. Și aceasta din simplul motiv că Securitatea înțelegea foarte bine că nu avea cum să nu existe o legătură directă între deficiențele dintre activitatea economică a unei unități și starea de nemulțumire a angajaților acesteia – iar unele dintre rapoarte am văzut că și expun această corelație. În fapt, tocmai aplicarea generalizată în anul 1980 a „noului mecanism economico-financiar", care lega direct salariile angajaților de nivelul îndeplinirii sarcinilor de plan, a creat pentru Securitate această mare problemă a nevoii de a identifica și de a raporta disfuncționalitățile

[139] Printre atribuțiile principale ale Direcției II aprobate de Biroul Executiv al Consiliului de Conducere al M.I. la 14 ianuarie 1975 se numărau: contracararea acțiunilor de „sabotaj, diversiune sau subminare a economiei naționale", precum și a celor de spionaj economic, elucidarea cauzelor un accidente grave, prevenirea intențiilor de evaziune din țară a angajaților, apărarea secretului de stat etc. (Florian Banu, Liviu Țăranu (coord.), *Securitatea (1948-1989). Monografie*, vol. I, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 171-173).

existente în activitatea unităților economice, întrucât ele se traduceau automat în reducerea veniturilor angajaților, care tot automat se transpunea în amplificarea stării de nemulțumire a acestora. La aceasta se adăuga și faptul că în mod inerent începuse – brusc, dar acut –, să se facă simțit și un alt foarte îngrijorător efect negativ al gravelor deficiențe economice, și anume: penuria de produse alimentare și de bunuri de larg consum. Așadar două aspecte care atrăgeau după ele – și au și atras – un potențial pericol la adresa stabilității regimului politic comunist din România, pe care Securitatea l-a apărat conform sarcinilor ce i-au fost trasate în acest sens de către puterea politică.

S.J. Alba – ca de altfel toate structurile similare din țară – spera în mod iluzoriu că desele și uneori alarmantele raportări privind gravele problemele economice vor contribui la remedierea acestora și ca atare vor fi urmate de îmbunătățirea stării de spirit a populației. Tocmai de aceea, S.J. Alba – ca toate S.J.-urile din țară – a înaintat rapoarte nu doar la conducerile D.S.S. și Direcției II, ci și la cele ale Comitetul Județean P.C.R. Alba și ale comitetele orășenești de partid din județ, precum și a informat direct conducerile unităților economice referitor la deficiențele constatate în activitatea respectivelor unități. Rapoarte și informări făcute însă în zadar, întrucât nu doar că nu au fost urmate de vreo semnificativă schimbare în bine, ci din contră, în anumite unități și sectoare economice deficiențele s-au amplificat. Ulterior, în anii următori, S.J. Alba a continuat să trimită un număr chiar și mai mare de rapoarte și informări similare, dar acestea și-au pierdut tonul alarmist din anul 1980, până și organele de Securitate pierzându-și speranța că în mod concret se va rezolva vreo problemă economică semnalată (în afara unor cazuri izolate).

Buletinele informative zilnice ale S.J. Alba din anul 1980 relevă generalizarea și acutizarea (către finalul anului) nemulțumirilor angajaților multora dintre unitățile industriale din județ, generate de reducerea lunară a veniturilor și chiar de pierderea locurilor de muncă, totul ca afect al aplicării „noului mecanism economico-financiar" și a acordului global de salarizare. Pe deasupra, rapoartele Securității atestă și faptul că nemulțumirea angajaților acestor unități era amplificată de faptul că nu ei erau vinovați de neîndeplinirea planului (care atrăgea după sine reducerea salariului), care era determinată fie de disfuncționalitățile din activitatea respectivei unități, fie de cele din

ansamblul economiei, fie din ambele cauze. Iar pe deasupra ei erau singurii care plăteau prețul acestor deficiențe economice. Dacă în anii anteriori S.J. Alba raporta doar nemulțumiri punctuale ale angajaților unor unități economice (legate strict de activitatea deficitară sau abuzivă a unora dintre conducătorii acestora), în anul 1980 s-a ajuns brusc la raportarea unor acute și extinse stări de nemulțumire în rândul angajaților din practic toate sectoarele industriale importante din județ (minele din Apuseni, Î.M. Aiud, uzinele din Alba Iulia, Î.M. Cugir, fabricile din Blaj).

Iar pe deasupra, preponderent această stare de nemulțumire a început să se manifeste mai ales în rândul muncitorimii, forma de exprimare fiind pe alocuri vehementă, cu forme de protest colectiv, chiar cu tentative de greve. În anul 1980, S.J. Alba – ca de altfel toate unitățile de Securitate din țară – a constatat brusc că muncitorimea a devenit noul său „inamic”, fiind clasa socială care avea potențialul să se transforme – și s-a și transformat – în cel mai înverșunat adversar politic al regimului politic comunist condus de Nicolae Ceaușescu. Și tocmai pentru că s-a trezit peste noapte pusă în situația de a acționa împotriva unei noi „ținte”, acțiune pentru care nu fusese deloc pregătită și pentru care nici nu prea avea la îndemână instrumentele necesare „rezolvării” ei eficiente, în anul 1980 S.J. Alba a rămas într-o atitudine de totală expectativă față de amplitudinea stărilor de nemulțumire ale muncitorimii, mulțumindu-se să raporteze aceste situații organelor politice județene și conducerii D.S.S. Mai exact, Securitatea a acționat – inconștient, desigur – chiar așa cum ar fi fost normal s-o facă în baza atribuțiilor pe care le avea, adică doar să informeze puterea politică despre situația existentă, fără a interveni însă represiv în mod direct pentru ținerea sub control a stărilor de nemulțumire. A fost însă doar o ezitare de moment, pentru că în anii următori – începând chiar din 1981 – S.J. Alba va trece la aplicarea unor metode represive directe asupra muncitorilor nemulțumiți de scăderea salariilor ca urmare a neîndeplinirii planului (în general s-au aplicat avertizări, dar am identificat și câteva cazuri de desfacere a contractelor de muncă[140]).

Nu în ultimul rând, în anul 1980, subsumat tot aplicării în economie a noilor directive ale puterii politice, mai ales a plății veniturilor

[140] Spre exemplu, lui V.I., sudor la Sectorul Minier Arieșeni, care la începutul lui septembrie 1987 a intrat în grevă alături de alți patru colegi, iar după intervenția ofițerilor S.J.

în acord global, S.J. Alba s-a trezit și în situația de a fi nevoită să facă față apariției unor stări de nemulțumire în rândul țăranilor cooperatori. Dar după cum am văzut, în mediul rural S.J. Alba nu s-a sfiit – precum în mediul muncitoresc urban – să aplice imediat măsuri represive. Acestea au constat mai ales în avertizări, aplicate prin intermediul șefilor posturilor de Miliție, în virtutea atribuțiilor pe linie de Securitate ale acestora. Iar pe deasupra – ca un bonus – în anul 1980 Securitatea județeană a trebuit să acționeze și asupra unei noi categorii sociale, care nu-i mai ridicase probleme de peste două decenii, și anume țărănimea din zonele necolectivizate din județ. Și desigur, și cauzele nemulțumirii acestei categorii au fost generate tot de practicile economice deficitare – iar în cazul lor și abuzive – ale puterii politice de tip comunist, și anume neonorarea de către statul comunist a obligațiilor de plată față de persoanele care predaseră animale prin sistemul contractărilor de stat. Fiindu-i mai greu să acționeze direct pentru „persuadarea" acestor persoane să continue să încheie cu statul contracte de creștere a animalelor (cum am văzut că insista Nicolae Ceaușescu – din simplul motiv că „performanta" zootehnie de stat era departe de a reuși să acopere nevoile țării), I.J. Alba a preferat să le „convingă" recurgând la sistemul exercitării de presiuni asupra acestora – prin intermediul Miliției sau a organelor de stat locale –, după cum am văzut în unul dintre exemple.

Însă ceea ce nu doar că a luat prin surprindere Securitatea din jud. Alba, dar chiar s-a transformat în principala problemă a unității, a fost apariția stărilor de nemulțumire în rândul populației județului ca urmare a penuriei de produse alimentare (și mai ales a lipsei alimentelor de bază) și de produse și bunuri de larg consum. Pe deasupra, în foarte scurt timp aceste stări de nemulțumire s-au și acutizat și mai ales s-au extins la nivelul întregului județ, afectând în principal întreg mediul urban, dar și mediul rural. Dacă până la finalul primăverii anului 1980 S.J. Alba trimise doar unu sau două rapoarte în care informa privind existența unei stări de nemulțumire a populației cauzată de motivele amintite, la finalul toamnei deja raportările erau săptămânale și semnalau instalarea unei stări de nemulțumire în absolut toate zonele

Alba a fost singurul care a continuat această formă de protesta, așa că „organele de Securitate au sesizat conducerea unității", care „i-a desfăcut contractul de muncă" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 392, f. 52).

județului. Reține atenția faptul că, în buletinele informative zilnice, atât I.J. Alba, cât și S.J. Alba, precizau deseori că exista o conexiune între nemulțumirile legate de lipsa alimentelor de bază cu cele determinate de reducerea salariilor cauzată de aplicarea noilor directive economice ale puterii politice („noul mecanism economico-financiar" și acordul global), precum și o conexiune între penuria de produse alimentare și deficiențele din activitatea economică, din zootehnie mai ales, dar și din C.A.P.-uri și I.A.S.-uri, la rândul lor cauzate tot de foarte proasta conducere a acestor unități ca urmare a aplicării hotărârilor regimului politic comunist.

Rapoartele Securității revelă însă faptul că în anul 1980 nu doar această instituție făcea conexiunile amintite, ci și un număr tot mai mare dintre cetățenii României, care în consecință au început să-și îndrepte criticile și nemulțumirile direct către Nicolae Ceaușescu și conducerea P.C.R., fără a-i omite și pe liderii politici locali. Este, de altfel, un efect firesc al acaparării de către puterea politică de tip comunist din România a tuturor pârghiilor de conducere a statului și al impunerii respectării directivelor politice la luarea celor mai minore decizii, întrucât cetățenii României au putut foarte ușor să identifice vinovatul principal. Cel care decide este cel care răspunde. Și tocmai simplitatea acestei cauzalități a alarmat și S.J. Alba și desigur și celelalte S.J.-uri din țară. În vara anului 1980, S.J. Alba a constatat cu surprindere și îngrijorare că informatorii din rețea îi furnizează un număr mare de note informative prin care erau semnalate comentarii foarte critice, chiar vehemente la adresa lui Nicolae Ceaușescu și a conducerii P.C.R., aparținând pe deasupra în mod preponderent persoanelor provenite din rândul muncitorilor. Și era doar începutul, pentru că înspre finalul anului 1980 încep să-și facă apariția injuriile fără teamă aduse, uneori chiar în public, conducerii regimului comunist din România, ceea ce denotă o acutizare – dublată de o cronicizare – a stării generale de nemulțumire din rândul populației județului în general și a muncitorimii în special.

În anul 1980, în general S.J. Alba nu a acționat represiv pentru „atenuarea" acestor nemulțumiri, în opinia noastră din mai multe motive. Unul dintre ele este acela că Securitatea județeană spera în mod iluzoriu că decidenții politici centrali și locali vor lua act de informările trimise și vor lua măsurile aferente pentru a îmbunătăți situația,

ceea ce însă nu s-a întâmplat niciodată. În fapt, situația aprovizionării populației s-a degradat continuu în anii care au urmat. Apoi, S.J. Alba (și întreaga Securitate ca atare) nu era pregătită să acționeze represiv asupra unor mase atât de mari de oameni, neavând la îndemână nici mijloacele și nici metodele necesare. De la mijlocul anilor '60, Securitatea își perfecționase în mod real metodele de acțiune pentru a acționa în mod eficient în cazuri singulare sau cel mult asupra unor grupuri mici de persoane care criticau regimul, dar era complet nepregătită pentru a acționa asupra unor categorii largi de persoane nemulțumite. Și credem că nici nu avea cum să fie pregătită, pentru că astfel de extinse stări de nemulțumire în rândul populației nu pot fi ținute în mod real sub control prin metode represive (decât, desigur, folosind în masă metode represive extreme), atenuarea lor putând veni doar pe calea deciziilor politice (care însă au lipsit cu desăvârșire), cu atât mai mult cu cât absolut toate cauzele nemulțumirilor fuseseră determinate de deciziile puterii politice comuniste.

Cu toate acestea, la sfârșitul anului 1980, S.J. Alba a început să aplice punctual metode represive și în această problemă, în contextul în care unii dintre cetățenii jud. Alba începuseră să vadă un model în masivele revoltele politice anticomuniste ale muncitorilor din Polonia. Pentru început, au fost avertizate acele persoane care-și manifestau public admirația față de protestele muncitorilor polonezi, dar în anii următori – începând chiar din 1981 – măsura avertizării a fost extinsă și asupra persoanelor care își manifestau în mod virulent și/sau injurios criticile la adresa lui Nicolae Ceaușescu și a conducerii P.C.R. Către finalul anilor '80, S.J. Alba a redus însă semnificativ numărul acestor avertizări, din simplul motiv că astfel de atitudini erau exprimate de un număr atât de mare dintre locuitorii județului încât măsura părea superfluă, având practic un efect nul. Se poate conchide, așadar, că dacă în anul 1980 S.J. Alba nu a acționat represiv asupra persoanelor nemulțumite de semnificativa degradare a nivelului lor de trai a făcut-o și pentru că starea de fapt a luat-o prin surprindere și în faza inițială nu a știut cum să reacționeze, mai ales că nici de la conducerea D.S.S. nu a primit nici un fel de indicație concretă (foarte probabil tot din motivul că nimeni nu știa ce este de făcut).

Legat de acest ultim aspect general, trebuie făcută însă și observația că în anul 1980 stările de nemulțumire ale polonezilor și românilor

la adresa propriilor regimuri politice comuniste aveau în linii mari aceeași cauză majoră (scăderea abruptă a nivelului de trai), formele de manifestare politică (în sensul de atitudine anti-comunistă) ale acestor nemulțumiri au fost net diferite. Astfel, după cum am văzut și în reacțiile locuitorilor jud. Alba în anul 1980, în România starea generalizată și acută de nemulțumire la adresa puterii politice comuniste nu s-a transformat și într-o coagulare organizată pentru a pune o presiune masivă pe regimul Ceaușescu (precum s-a reușit în Polonia prin crearea Solidarității) și cu atât mai puțin nu s-a reușit oferirea unei alternative politice sau socio-politice de tip constructiv la adresa regimului. Prin urmare, în pofida existenței unei generalizate stări de spirit foarte critice la adresa regimului comunist din România anilor '80, faptul în sine nu s-a constituit într-un pericol real direct pentru acesta. Desigur, faptul este pe deplin explicabil dacă avem în vedere atât controlul deplin pe care regimul Ceaușescu îl avea asupra societății românești, exercitat – după cum am văzut în numeroase exemple – prin acțiunile represive conjugate ale Securității (care le și coordona), Miliției, organelor de partid, instituțiilor de stat, conducătorilor unităților economice și liderilor sindicali. Imediat ce o stare de insatisfacție răbufnea public, toți acești actori acționau imediat pentru izolarea și înăbușirea protestului, ceea ce în opinia noastră și oferă o explicație pentru inexistența unei coalizări interne a forțelor protestatare, deși societatea clocotea de nemulțumire și ca efect va și răbufni cu violență în decembrie 1989, după cum o făcuse și anterior la Brașov în noiembrie 1987.

Iuliu CRĂCANĂ

REGIMUL STRĂINILOR ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

The regime of foreigners in communist Romania

Abstract: In the 1950s, Romania completely isolated itself from the West and was isolated in turn. The phenomenon was accompanied by captivity within the country itself, as crossing the border, even into a 'friendly' communist country, was difficult. Romania's opening up to the West in the second half of the 1960s also meant an ever-increasing number of foreign nationals, tourists, students and representatives of foreign companies.

Because there was a strong possibility that foreign nationals in Romania would carry out espionage and propaganda activities, as well as disseminate capitalist ideas, the communist regime took measures in which the Political Police was given a very important role.

On the other hand, foreign citizens in Romania were privileged compared to the majority of Romanian citizens. They could hold foreign currency and purchase consumer goods of foreign origin, and the criminal policy towards foreign citizens was very permissive. The payment of a bail or a fine could get foreign nationals domiciled abroad out of prosecution or prison.

The present study attempts to analyse the measures taken with regard to the legal regime of foreigners in Romania, the property regime, official relations between representatives of state institutions on Romanian territory, entry and exit from the country, civil rights, the official measures of the Militia with regard to monitoring, surveillance, but above all, the measures of the Political Police with regard to the pursuit of information and any activities considered hostile to state security and the political regime in Bucharest.

Etichete: secret de stat, cetățean străin, Securitate, frontieră, turist, student străin.
Keywords: state secret, foreign citizen, Political Police, border, tourist, foreign student.

Cortina de fier care care s-a lăsat imediat după terminarea celui de-Al Doilea Război Mondial a făcut cetățenii captivi în cele două blocuri politice. Spre deosebire de Occident, în tot blocul estic, intrat într-un proces de comunizare forțată sub supraveghere sovietică, fenomenul a fost însoțit de captivitatea în interiorul propriei țări, trecerea graniței, chiar și într-o țară comunistă „prietenă", fiind greu de realizat. În anii `50, România s-a izolat complet de Occident și a fost izolată la rândul ei. Naționalizarea vizase și capitalul străin, iar mulți capitaliști, chiar români, se refugiaseră în Occident. Blocurile politice au determinat și atitudinea față de cetățenii străini, străinul dintr-un stat capitalist fiind în mod automat privit drept spion. Libertatea de mișcare a fost drastic limitată, statele aflate în conflict latent dezvoltând un sistem de control al străinilor caracterizat prin vigilență și control exagerat.

Deschiderea României față de Occident din a doua jumătate a anilor `60 a însemnat și un număr în continuă creștere de cetățeni străini care au început să vină în România. Acest fenomen a fost favorizat și de numeroși factori, precum: dezvoltarea programată a turismului, concretizată prin construirea accelerată de baze turistice și stațiuni, dezvoltarea industriei în colaborare cu firme occidentale și, mai apoi, primirea la studii a studenților străini. Acest ultim factor a fost un adevărat fenomen care a explodat în anii `80, când nevoia de valută și relațiile strânse ale lui Nicolae Ceaușescu cu liderii statelor din Orientul Mijlociu și de pe continentul african au făcut ca foarte mulți tineri să vină la studii în Republica Socialistă România.

Prin urmare, România comunistă, care fusese vreme de peste zece ani complet izolată de Occident, puținele informații la care serviciile secrete ale acestuia aveau aces provenind de la un număr restrâns de fugari și emigranți, s-a confruntat cu o situație complet nouă. Era foarte posibil ca cetățenii străini din România să desfășoare activități de spionaj și de propagandă, fapt pentru care cetățenii români cu care aceștia intrau în contact erau considerați de autorități complet expuși. În acest sens, regimul comunist a luat măsuri în care Securitatea a primit un rol foarte important.

A fost adoptată o legislație pentru apărarea secretului de stat în RSR și de stabilire a relațiilor cu străinii care îi privea în mare măsură pe cetățenii români ce intrau în contact cu aceștia. În contextul războiului

rece, sub pretextul că și în statele capitaliste, mai ales în SUA, persoanele care aveau acces la date și informații secrete nu aveau voie să stabilească relații personale cu străinii și nu se puteau deplasa peste hotare decât în anumite condiții, între care și întocmirea de formulare și chestionare despre natura relațiilor cu străinii, în instituțiile din RSR tuturor, chiar și miniștrilor, li s-a interzis să se întâlnească cu străini în afara sălilor de protocol, expoziții sau locuri special amenajate și li s-a stabilit prin lege obligația de a întocmi, ulterior, note de convorbiri[1].

Pericolul spionajului a fost dublat de posibilitatea ca cetățenii români care intrau în contact cu străinii să fie contaminați de idei capitaliste, occidentale, „dușmănoase", astfel că orice contact cu un cetățean străin era periculos nu numai din punct de vedere al securității naționale, ci și al securității „regimului".

Deși, formal, din punct de vedere juridic, cetățenii străini aveau toate drepturile cetățenilor români, în afară de cele politice, ei erau monitorizați și controlați în permanență. Statul, prin instituțiile sale represive, a făcut toate eforturile să știe în orice moment unde se află cetățeanul străin de pe teritoriul României, cu ce se ocupă, cu cine se întâlnește, unde locuiește și unde se deplasează, interzicând, oficial sau nu, deplasarea acestuia în anumite locuri sau contactul cu anumite categorii de cetățeni români.

Datorită faptului că puteau deține valută și să își procure bunuri de larg consum de proveniență străină, majoritatea cetățenilor străini erau văzuți drept privilegiați de români. Mai mult, din motive politice, în anii `60, au primit drepturi suplimentare față de cetățenii români, ca de exemplu cel de a evita pedeapsa penală cu închisoarea prin plata unei sume de bani, drept de care cetățenii români nu beneficiau. Inițial, scopul acestei măsuri a fost acela de a proteja imaginea României și a evita complicațiile judiciare și mediatice, pe care cetățenii străini, care aveau acces la organizațiile pentru drepturile omului și la presa occidentală, le puteau creea, spre deosebire de cetățenii români, scop dublat de nevoia de valută din anii `80. Din aceste motive, politica penală față de cetățenii străini a fost foarte permisivă. Plătirea unei cauțiuni sau a unei amenzi putea să îi scoată pe cetățenii străini cu domiciliul în străinătate de sub urmărirea penală sau din închisoare.

---

[1] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 3029, ff. 3-4.

Începând de la jumătatea anilor `60, statul român a schimbat politica față de blocul vestic, schimbare concretizată si prin cooperare economică și deschiderea granițelor pentru turiștii străini. Cooperarea economică a însemnat pentru început o cooperare comercială, care a adus mai mulți marinari străini în porturile românești, precum și alte tipuri de transportatori tereștri. Mai târziu, ea a însemnat o cooperare în domeniul industrial, concretizată printr-un aflux de specialiști străini care însoțeau afluxul de tehnologie occidentală care intra în industria românească. În paralel, creșterea continuă a numărului de turiști străini și a oferit oportunități serviciilor de spionaj străine pentru care organele Securității și Miliției nu erau pregătite.

La toate acestea s-a adăugat afluxul de studenți străini din anii `80. Acordurile din deceniul precedent dintre RSR și unele state arabe și africane, precum și cu Grecia, Israel, Vietnam, Cuba, prevedeau schimburi comarciale și schimburi de studenți. În scurt timp, nivelul ridicat al învățământului și taxele relativ mici în comparație cu cele din statele occidentale, au făcut ca România să fie o opțiune pentru tinerii acestor state. La aceasta contribuia și faptul că, datorită supravegherii populației, era văzută de părinții și statele de origine, care le și plăteau școlarizarea, ca o țară sigură. Foarte căutate erau facultățile de medicină, politehniste și economice. După un an pregătitor pentru învățarea limbii române, tinerii străini erau repartizați în centrele universitare, unde intrau în relații cu studenții români. Compania studenților străini era foarte căutată de către studenții românii. Pe lângă exotismul care îi însoțea aceștia beneficiau de *aur, blugi, stilouri, țigări*, acces la *shop*, dreptul să dețină *valută*, dreptul de a mânca la restaurante, acces la magazinele partidului și la produsele capitaliste, toate acestea constituind un „miraj" pentru tinerii români. În condițiile restrictive din anii '80, spre deosebire de căminele studenților români, căminele în care erau cazați studenții străini aveau apă caldă.

Prin organele Securității și ale Miliției, statul comunist a trebuit să ia măsuri sustinute pentru a combate influența ideologică și spionajul care îi însoțea pe cetățenii străini din România. La acestea, s-a adăugat, în anii '80, și pericolul terorismului internațional, mijloc de luptă între diferite naționalități și religii. Străinii, mai ales studenții proveniți din OrientulMijlociu și nu numai, au mutat conflictele lor politice de acolo pe teritoriul României.

Studiul–raport de față încearcă să analizeze măsurile luate în privința regimului juridic al străinilor în România, în privința regimului proprietății, al relațiilor oficiale între reprezentanții instituțiilor statelor pe teritoriul României, al intrării și ieșirii din țară, al drepturilor civile, al măsurilor oficiale ale Miliției în privința monitorizării, supravegherii, dar, mai ales, al măsurilor Securității în privința urmăririi informative și a oricăror activități considerate ostile pentru securitatea statului și pentru regimul politic de la București.

Controlul străinilor a fost reglementat pentru prima dată în condițiile Primului Război Mondial. Circulația necontrolată a străinilor într-o Românie pe cale să intre în război, spionajul tot mai accentuat din partea ambelor tabere interesate ca România să se alăture ca aliat al Antantei sau al Puterilor Centrale, au urgentat nevoia de a înregistra și urmări cetățenii străini. La 20 martie 1915 a fost emisă *Legea pentru controlul străinilor, controlul unora din stabilimentele publice și înființarea unui birou al populațiunii,* al cărei scop era și acela de a colecta informații despre cetățenii români suspectați de activități ostile statului. Ca urmare a aplicării acestei legi, după intrarea României în război, printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri din 14/27 august 1916, s-a decis internarea străinilor care aveau cetățenia țărilor aparținând Puterilor Centrale.

La câteva luni după evenimentele de la Tatarbunar a fost adoptată Legea nr.!206 din 11 aprilie 1925 *pentru reglementarea migrațiunilor* modificată prin Decretul-lege nr. 4072 din 3 decembrie 1938 *pentru completarea legii pentru controlul străinilor și înființarea unui timbru fix.*

După război, contextul intern a făcut necesară Legea nr. 411/1581 din 1946 *pentru recensământul străinilor din România.*

Primele măsuri, vizând ruperea oricăror relații de dependență și influență pe care o puteau exercita statele și capitalul occidental, au fost cele economice. Prin Legea nr. 1 061/ 28 decembrie 1946 *privitoare la regimul mărfurilor aflate în străinătate plătite sau acontate de comercianți, industriași și orice proprietari de mărfuri români, prin devize puse la dispoziție de Banca Națională a României sau prin creditări în clirin*g[2]. Mai apoi prin Legea nr. 284/ 15 august 1947 *pentru cedarea*

[2] M.O., Partea I, nr. 298, 28 decembrie 1946, p. 13 178.

către Banca Națională a aurului, valutelor și efectelor și altor mijloace de plată străine și Legea nr. 285 *pentru modificarea și completarea unor dispozițiuni din legea pentru comerțul de devize din 1 Octombrie 1932 și a altor legi pentru reglementarea schimburilor cu străinătătea,* adoptată în aceeași zi, se interziceau „operațiuni cu mijloace de plată străine fără autorizație"[3]. Se prevedea că „cei care vor face operațiuni cu mijloace de plată străine fără autorizație prealabilă vor fi sancționați"[4]. Se instituia, totodată, o procedură specială de judecată a infracțiunilor valutare de către Curțile de Apel.

Schimbarea radicală în privința străinilor s-a produs prin sdoptarea Decretului nr. 238 din 16 septembrie 1948 *privind regimul străinilor în Republica Populară Română*[5], decret care consacra atitudinea noului regim față de potențialul pericol pe care îl vedea în schimburile de informație cu exteriorul și, mai ales, cu statelele occidentale. Deși prima frază a decretului părea să le confere străinilor drepturi nelimitate („Intrarea, șederea și deplasarea străinilor pe teritoriul Republicii Populare Române, este liberă"), acesta se continua cu mențiunea „în condițiunile prezentului decret". Actul normativ nu pomenea nimic despre drepturile cetățenilor străini pe teritoriul României și, în totalitatea lui, instituia un control strict al străinilor, control exercitat pe întreg cuprinsul țării, de Ministerul Afacerilor Interne, prin Serviciul Central de Control al Străinilor și organele locale de control al străinilor, în principal prin Birourile județene de control al străinilor. Statul trebuia să știe în fiecare moment unde se află cetățeanul strain. Străinii aveau obligația să informeze în permanență autoritățile statului în privința locului în care se aflau. Astfel, deplasarea dintr-o localitate într-alta pentru mai mult de trei zile, trebuia anunțată la Biroul județean de control al străinilor din raza căruia pleca și la acela în raza căruia mergea.

Ministerul Afacerior Interne primea atribuții numeroase și puteri depline în raport cu cetățenii străini. Putea să oblige pe străin să părăsească țara sau, după caz, localitatea sa de domiciliu și să locuiască într-o localitate anume determinată. Nu își putea schimba domiciliul

[3] M.O., Partea I, nr. 186, 15 august 1947, pp. 7 632-7 634.

[4] Idem, Partea I, nr. 186, 15 august 1947, pp. 7 305-7 311.

[5] M.O., Partea I, nr. 215, 16 septembrie 1948, pp. 7 305-7 311.

decât cu aprobarea Biroului județean de control al străinilor din raza în care domicilia, iar deplasarea pentru mai mult de trei zile dintr-o localitate în alta se putea face numai după anunțarea prealabilă a birourilor din rază cărora pleca și din raza căruia mergea. Fiecărui străin i se fixa un termen în biletul de liberă petrecere care putea fi prelungit numai cu aprobarea MAI. Chiar plecarea din țară trebuia anunțată cu 15 zile înainte.

Actul normativ prevedea numeroase sancțiuni stabilite în urma unor judecăți rapide, după procedura specială a flagrantelor delicte. Se sancționau cu închisoarea rămânerea în țară după expirarea temenului de ședere sau a termenului de pe viza de tranzit, nedeclararea identității de cetățean străin în fața oricărei autorități, neprezentarea de îndată la invitația făcută de orice autoritate, părăsirea domiciliului fixat fără anunțarea prealabilă.

Dislocările de populație, uzuale în timpul războiului și continuate de regimul comunist, au fost folosite nu numai împotriva cetățenilor români. Constatându-se abuzuri în privința dislocărilor, Ordinul MSS nr. 40 din 26 ianuarie 1953 interzicea efectuarea de dislocări a cetățenilor străini fără existența unor motive bine întemeiate și fără aprobarea guvernului[6].

În anii `50 debutează seria de ordine interne, planuri de măsuri, directive și ordine ale Miliției și Securității în privința cetățenilor străini. La început, frecvența lor nu a fost foarte ridicată, căci, în lipsa turismului de masă, al schimburilor de specialiști și de studenți, pe lângă consilierii sovietici și specialiștii sovietici care lucrau în sovromuri, și față de care statul român se purta cu cele mai fine mănuși, existau două tipuri de străini care prezentau interes pentru securitatea statului: marinarii străini și cetățenii statelor socialiste care aveau rude în România.

În privința marinarilor, la 01.06.1955 a fost emisă Directiva nr. 460 *cu privire la măsurile ce trebuie luate în vederea unei bune organizări a muncii de contrainformații în cadrul transportului naval al RPR și printre marinarii străini*[7]. Securitatea remarcase că marinarii străini întrețineau „legături suspecte de spionaj cu populația locală”, dar acestea

[6] ACNSAS, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3611, vol. 1, ff. 11-12

[7] *Ibidem*, vol. 2, ff. 215-223.

erau greu de probat din lipsă de coordonare. Diferite organe ale MAI recrutaseră pe unele vase fără nici o rațiune, o mulțime de marinari, astfel că unii informatori fuseseră recrutați de 2-3 ori. Erau cazuri în care organele de securitate din transporturi nu semnalau la timp organelor teritoriale sosirea în port a vaselor ce aparțineau statelor capitaliste, precum și ieșirea marinarilor de pe aceste vase în oraș. Deoarece organele teritoriale nu își dădeau silința să îi urmărească pe marinarii străini, s-a decis preluarea de către organele de securitate din transportul naval a agenturii din porturi și de pe vase[8].

Un alt act normativ care îi privea pe străini, în vederea aplicării art. 13 din Decretul nr. 238/1948 *cu privire la prelungirea termenului de ședere în țară a cetățenilor străini stabiliți pe teritoriul RPR* a fost Ordinul Ministrului Afacerilor Interne nr. 22 din 12.04.1956 *referitor la prelungirea termenului de ședere în țară a cetățenilor străini*. Acest termen se prelungea în mod uniform, acordându-se un termen de un an tuturor cetățenilor străini, indiferent de statul căruia apartineau și de situația lor profesională. Scopul legii era acela de a monitoriza cetățenii care trebuiau să se prezinte la formațiunile de evidența populației ale Miliției pentru solicitarea prelungirii termenului de ședere în țară cu cel puțin 15 zile înainte de expirare. Prelungirea termenului de ședere în țară la data expirării vechiului termen, și nu la date fixe, cum se proceda până atunci, dădea posibilitatea organelor de miliție de a avea ține în permanență legătura cu cetățenii străini pentru o mai bună cunoaștere a activității lor. Pentru șederea în Republica Populară Română, cetățenii străini trebuiau să plătească și o taxă anuală de 80 de lei[9].

Cea de-a doua categorie de cetățeni străini care veneau în România în anii `50 era formată din cetățenii statelor socialiste care aveau rude în România comunistă. Considerați mai puțin periculoși pentru regim, pentru ei a fost instituit un regim mai lax, putând să se folosească de regimul vizelor la cerere pentru cetățenii care vroiau să-și viziteze rudele din RPR. Această facilitate era gândită în principal pentru cetățenii din statele vecine și a fost implementată în decembrie 1956, în urma unei propuneri sovietice, pentru cetățenii din RPR și URSS care călătoreau în scop familial. Vizele se acordau pe baza unor

[8] *Ibidem*.

[9] Idem, dosar nr. 3614, vol 1, ff. 123-132.

„declarații-chemare" declarații vizate de organele de miliție. După model sovietic, treptat, până în iulie 1957, practica acordării vizelor la prezentarea declarațiilor-chemare s-a introdus pentru cetățenii tuturor țărilor socialiste.

Noua procedură a fost întâmpinată, încă de la început, cu o atitudine potrivnică de către MAI. Fiind și cel care aproba intrarea în țară, dar și răspundea de urmărirea acestei categorii de cetățeni străini, ministerul se proteja, practic, de activitatea pe care trebuia să o desfășoare pe timpul cât aceștia stăteau în țară. În iulie 1959, pe baza unor dispoziții ale MAI, organele de miliție au restrâns simțitor vizarea declarațiilor-chemare pentru cetățenii iugoslavi. În a doua jumătate a anului 1959 au fost vizate doar 7,5% din numărul total de declarații prezentate, iar în primul trimestru al anului 1960, procentajul a scăzut la 1,7%. Presiunile la ambasade și la MAE au făcut ca MAE să sesizeze Comisia guvernamentală de vize. Aceasta s-a pronunțat pentru ridicarea restricțiilor, dar MAI n-a revenit asupra deciziei. Mai mult, în iunie 1960 a precizat într-o adresă către MAN că pentru cetățenii iugoslavi organele de miliție nu mai vizează nici o declarație-chemare. Prin comparație, în cursul anului 1959, RS Cehoslovacă acordase 4 765 vize, RP Ungară 5 811 vize iar RP Bulgară acorda vize la cerere fără prezentarea declarațiilor-chemare. La 23 iulie 1960, A Bunaciu, ministrul de Externe, considera că măsurile restrictive luate de MAI sunt nejustificate și propunea „să se revină asupra acestor măsuri", „organele de miliție să vizeze declarațiile chemare, cel puțin pentru rudele apropiate (părinți, copii, soți, frați)"[10].

Al doilea act normativ important care a reglementat regimul străinilor din România comunistă a fost Decretul nr. 260 din 15 iunie 1957 *privind reglementarea intrării, șederii și ieșirii străinilor din Republica Populară Română*. Acesta abroga Decretul nr. 238/1948 și stabilea regimul juridic al cetățenilor străini care posedau acte de călătorie sau alte documente doveditoare ale cetățeniei emise de autoritățile statului ai căror cetățeni erau și ale persoanelor care locuiau în România și care nu erau cetățeni români nici ai altui stat, fiind considerați fără cetățenie[11]. Înregistrarea și evidența lor era o atribu-

[10] ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 38/1960, ff. 52-53.

[11] Astfel de cetățeni fără cetățenie erau, de exemplu, cetățenii greci, refugiații politic în România la finalul anilor `40. Aceștia primeau un act de identitate din partea statului

ție a Ministerului Afacerilor Interne. Străinii erau obligați să declare organelor de frontieră compentente, la intrarea în țară, localitatea în care doreau să meargă, iar în termen de 3 zile de la intrarea în țară să-și stabilească reședința sau domiciliul în localitatea declarată. La sosirea în localitate, străinii erau obligați să se înregistreze la organele de miliție în termen de 24 de ore. În baza acestor înregistrări, organele de miliție eliberau legitimații provizorii pe termenul prevăzut de viză sau carnete de identitate, în cazul în care își stabileau domiciliul în RPR. Persoanele fizice sau juridice nu aveau voie să îi găzduiască mai mult de 24 de ore în locuințe sau sediu pe stränii care nu posedau dovada înregistrării la organele de miliție și aveau obligația să anunțe găzduirea străinilor în imobil sau mutarea acestora din imobil, în termen de 24 de ore, atât la venire cât și la plecare. Persoanele fizice sau juridice nu îi puteau angaja sau folosi în serviciul lor pe străinii care nu prezentau dovada înregistrării și aveau obligația să anunțe angajarea și ieșirea din serviciu în termen de 15 zile la organele de miliție locale[12].

Persoanele fizice și juridice de orice fel nu îi puteau găzdui mai mult de 24 de ore în locuința, respectiv sediul lor sau în alt imobil aflat în administrarea ori la dispoziția lor, pe străinii care nu posedau dovada înregistrării la organele de miliție și aveau obligația să anunțe găzduirea străinilor în imobil sau mutarea acestora din imobil, organului de miliție din localitate în termen de 24 ore, atât la sosire, cât și la plecare[13].

Străinii stabiliți definitiv în Republica Populară Română se puteau muta din localitatea în care domiciliau pentru a-și stabili domiciliul în localități care erau centre aglomerate, în reședințe de regiune sau de raion, ori în localitățile supuse regimului de frontieră, numai cu aprobarea organului de miliție din localitatea unde domiciliau și numai în cazuri speciale: în interes de serviciu, dacă se mutau la soțul care domicilia în altă localitate, când se mutau la copii, când în urma divorțului revenea în localitatea din care a plecat. O altă condiție pentru mutare era încuviințarea prealabilă a organelor de miliție sau, în unele cazuri, chiar a directorului general al Miliției[14].

român în baza căruia aveau toate drepturile cetățenaului român, în afară de dreptul la vot, și erau scutiți de anumite obligații, ca de exemplu stagiul militar.

[12] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13101, vol 1. B.O. nr. 15, 15 iunie 1957

[13] *Ibidem*, f. 365.

[14] *Ibidem*.

Deplasarea străinilor care nu aveau domiciliu în țară dintr-o localitate în alta se putea face numai cu anunțarea organelor de miliție și nu putea depăși 6 luni[15]. Deplasarea tuturor străinilor în zonele de frontieră se putea face numai cu autorizarea organelor de miliție[16], care, după consultarea cu Securitatea, puteau respinge cererile străinilor de schimbare a domiciliului sau de deplasare pe motive de ordine publică sau ținând de securitatea statului. Străinul care pleca definitiv din țară avea obligația de a anunța plecarea cu 24 de ore înainte, la organul de miliție pe raza căruia își avea reședința.

Decretul prevedea numeroase sancțiuni. Încălcarea dispozițiilor enumerate mai sus se pedepsea cu închisoare de la 1-6 luni sau amendă de la 100-500 lei.

Actul normativ a fost urmat de *Instrucțiuni pentru aplicarea decretului nr. 260 din 15 iunie 1957 privind reglementarea intrării, șederii și ieșirii străinilor din RPR*, semnat de Alexandru Drăghici, Ministrul Afacerilor Interne, în care erau detaliați, punct cu punct, pașii de urmat în evidența străinilor și formularistica de completat[17].

Același scop l-au avut și Instrucțiunile nr. 139 din 01.11.1959 *pentru aplicarea Decretului 260/15.06.1957 privind reglementarea intrării, șederii și ieșirii străinilor în/din R.P. Română.* Acestea reglementau comportamentul autorităților față de cele două categorii de cetățeni străini, cei care aveau cetățenia altui stat și cei fără cetățenie, precizându-se ce organe ale Miliției îi luau și țineau în evidență. Așa cum era de așteptat, deși în legislația oficială nu se devoala vreo modalitate de raportare diferită între cetățenii din statele capitaliste și cei din țările socialiste, în instrucțiunile de aplicare se făcea o diferență. Taloanele care se emiteau pentru fiecare străin la intrarea în țară erau repartizate în mod diferit[18]. Persoanele fizice sau juridice nu puteau folosi sub nici o formă în serviciul lor străini care nu prezentau dovada înregistrării lor la organele de miliție și erau obligate, la rândul lor, să anunțe angajarea și ieșirea din serviciu a străinilor la organul de miliție local în termen de 15 zile. Pentru că în centrele urbane mari

[15] *Ibidem.*

[16] *Ibidem*, f. 366.

[17] Idem, fond Documentar, dosar nr. 10172, vol. 18, ff. 48 – 67.

[18] Idem, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3616, vol. 3, ff. 90-113.

erau mai greu de urmărit, iar în localitățile de graniță prezentau un pericol deosebit, străinii stabiliți definitiv în România se puteau muta din localitatea unde domiciliau în centrele aglomerate, în reședințe de regiune sau raion sau în localitățile de graniță, doar cu aprobarea organelor de miliție și numai în cazuri excepționale, precum în interes de serviciu sau când se mutau cu soțul.

Străinii cu domiciliu în R.S.R. se puteau deplasa dintr-o localitate în alta cu aprobarea organului de miliție în evidența căruia se aflau, iar, dacă în acea localitate stătea mai mult de trei zile, era obligat să ceară înregistrarea la organul de miliție din localitatea în care își stabilea reședința temporară[19]. De asemenea, străinii erau obligați să anunțe organele de miliție despre orice schimbare intervenită în starea lor civilă în 15 zile de la producerea ei. Prelungirea termenului de ședere în țară se făcea tot de către organele de miliție[20].

În privința anunțării organelor de miliție pentru deplasările scurte, prin Decretul nr. 120 din 26 aprilie 1960 *pentru modificarea Decretului nr. 260 din 15 iunie 1957 privind reglementarea intrării, șederii și ieșirii străinilor din RPR,* pentru turiștii străini care făceau turism pe termen scurt în România s-a făcut o mică derogare. A fost introdus un nou articol: „Străinii veniți la odihnă în stațiunile balneo-climaterice sau turistice din RPR se pot deplasa în alte localități, fără a mai anunța organele de miliție". Totuși, lista localităților și stațiunilor sau zonele în care se puteau deplasa în condițiile respective urmau a se stabili de către Consiliul de Miniștri[21].

Totuși, în privința cetățenilor străini nu se puteau lua unele măsuri legislative draconice ca cele pentru cetățenii români. De exemplu, Decretul nr. 1056 din 31 decembrie 1962 *privind regimul mașinilor de scris, multiplicatoarelor și materialelor necesare reproducerii scrisorilor* prevedea că mașinile de scris puteau fi deținute de persoane fizice numai pe baza autorizației organelor MAI iar deținerea sau folosirea de către acestea a multiplicatoarelor de orice fel sau a matrițelor necesare reproducerii de scrieri erau interzise. Chiar organizațiile socialiste care dețineau mașini de scris sau multiplicatoare erau obligate să le

---

[19] ANIC, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 68/1966, f. 44.

[20] ACNSAS, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3616, vol. 3, ff. 90-113.

[21] B.O. nr. 6 din 26 aprilie 1960.

înregistreze la organele de miliție. În schimb, străinii veniți temporar în România erau exceptați de la aceste dispozițiuni[22]. Bineînțeles că mașinile de scris deținute de străini erau puține, și în privința acestora se luau măsuri operative de către Securitate.

În ședința Comitetului Executiv al CC al PCR din 6 august 1965, s-a luat decizia intensificării dezvoltării turismului în anii 1966-1977. Pe lângă dezvoltarea turismului de odihnă și tratament a oamenilor muncii, separat, trebuia să se întocmească un plan pentru atragerea turiștilor străini prin: construcții noi în localitățile turistice existente, pe litoral și în alte stațiuni turistice, „ținându-se seama de pretențiile de confort ale turiștilor străini" și „construirea de hoteluri și în localitățile care nu sunt turistice". În lipsa necesarului de hoteluri, s-a pus problema "cazarea unor turiști străini la cetățenii particulari"[23] măsură care, cum vom vedea în continuare, a fost, în cele din urmă, interzisă prin toate actele normative ulterioare.

Referatul Comitetului de Stat al Planificării depus la Secretariatul CC al PCR pe 26 iunie 1965 argumenta necesitatea creșterii numărului de cetățeni străini prin faptul dovedit că termenul de recuperare a investițiilor în turism (hoteluri, moteluri, hanuri, restaurante) era foarte convenabil, de 12 ani. În condițiile majorării cu cca. 20% a tarifelor pentru turiștii din Vest, investițiile se puteau recupera în cca. 8-10 ani. Mai mult, cursul de revenire a unui dolar din turismul extern, era de cca. 20 de lei față de 29-30 la exportul de produse agro-alimentare. Mai mult, aportul valutar de cca. 20-22 de dolari la 1000 lei investiți pentru dezvoltarea turismului extern, situa turismul printre ramurile economiei care aduceau un aport valutar bun, în comparație cu cel adus de investițiile destinate fabricilor a căror producție era destinată exportului[24].

Încasările valutare din turismul extern crescuseră vertiginos: de la 34,4 milioane lei valută în anul 1960 (din care 29.1 milioane lei valută pe Est și 5,3 milioane lei pe vest) la 114 milioane lei valută în anul 1965 (din care 34 milioane lei valută pe est și 80 milioane lei valută pe vest)[25]. Se dezvoltase mai ales „turismul pe relații Vest", și tot în

[22] B.O. nr. 4 din 19 ianuarie 1963.

[23] ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 113/1965, vol. 1, ff. 1-2.

[24] *Ibidem*, f. 60.

[25] *Ibidem*, f. 66.

această direcție se făceau eforturi. Comitetul de Stat al Planificării făcuse o analiză a sumelor încasate de Italia, Austria, Grecia, Elveția din turism, și chiar a Iugoslaviei, și a măsurilor pe care acestea le luaseră pentru asta, analiză care ducea către aceleași concluzii. Prin urmare, în urma măsurilor propuse, se preconiza ca în 1970 să fie cam 1.000.000 de cetățeni străini, din care 800.000 cazați în spațiile de cazare ale statului, iar 200.000 în spațiile de cazare ale cetățenilor[26].

Dintr-un referat, din martie 1967, *privind rezolvarea cererilor de pașapoarte și vize pe anul 1966* al Comisiei Guvernamentale pentru Pașapoarte și Vize, aflăm că în anul 1966 fuseseră acordate 200 054 de vize cetățenilor români pentru a merge în străinătate și 480 901 pentru cetățenii străinii veniți în România. Dintre cetățenii Români 45 231 se deplasaseră în interes de serviciu dintre care mulți au mers la mai multe acțiuni aprobate (52 488). Dintre aceștia, 24 186 au participat la acțiuni în țări socialiste (cu 4 609 mai mulți decât în anul 1965) iar 28 302 în state capitasiste (cu 6 649 mai mult decât în anul 1965). Din țările socialiste veniseră 29 696 de persoane în interes de serviciu (cu 7 752 mai puțin decât în 1965) iar din cele capitaliste veniseră în Republica Socialistă România cu viză de serviciu 7 420 de persoane, față de 7 866 în anul precedent[27].

În privința turiștilor străini, mare parte dintre aceștia proveneau din RF Germania (106 730). Din numărul total de 317 078 de turiști occidentali veniți pe baza contractelor cu ONT, cca. 95.000 primiseră servicii turistice integrale, în rest se cazaseră la rude sau călătoriseră în interes de afaceri[28].

Ca revers al medaliei, odată cu creșterea numărului de turiști, se îngreuna controlul statului, care era nevoit să simplifice sau să renunțe la unele măsuri birocratice. La 12 aprilie 1965 o notă a Secției Economice a CC al PCR pentru simplificarea formalităților vamale și facilitarea intrării și ieșirii din țară a autovehiculelor turiștilor străini, asupra căreia Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Comerțului Exterior își dăduseră acordul, prevedea să se renunțe pentru autovehicule la orice formalitate de frontieră. S-a luat în calcul posibilitatea unor eventuale

[26] *Ibidem*, f. 67.

[27] Idem, dosar nr. 26/1967, f. 67.

[28] *Ibidem*, f. 69.

înstrăinări a autovehiculelor cetățenilor străini către cetățenii români, fără aprobare și fără plata taxelor vamale, cu condiția de a se reglementa mai bine procedura de vânzare-cumpărare sau donație a acestora pe teritoriul Republicii Populare Române cu scopul de a se putea constata cu ocazia înscrierilor în circulație la miliție, iar, în cazul în care noul proprietar nu înscria autoturismul în circulație, cu ocazia controlului actelor de circulație[29]. Mai mult, prin Decretul nr. 441/1961, România aderase la Convenția vamală privind importul temporar al vehiculelor rutiere particulare, încheiată la New-York în 4 iunie 1954.

Cum, în România nu existau încă automobile de producție internă, numeroși cetățeni români își doreau să achiziționeze autoturismele occidentale pe care începuseră să le vadă la turiștii străini, din ce în ce mai numeroși pe șoselele patriei. Statul a încercat să reglementeze și această problemă. Potrivit HCM nr. 669 din 25 aprilie 1966 *privind înființarea întreprinderii de stat pentru comerț exterior „Auto-tractor”* și Ordinului nr. 59 din 20 martie 1965 al Ministerului Comerțului Exterior, cetățanii străini care intrau în țară cu autoturisme uzate aveau posibilitatea de a le vinde, cu plata în lei, numai acestei întreprinderi care putea să le revândă către organizațiile socialiste sau către particulari, de asemenea cu plata în lei[30].

Unii români mai „întreprinzători”, însă, își doreau autoturisme noi sau anumite modele. Ei au eludat procedura, cumpărând autoturisme aparținând unor persoane domiciliate în străinătate, făcând plata în diverse moduri acceptabile pentru ambele părți, altelel decât în lei.

Aceștia obțineau autorizația de import declarând că au obținut automobilul prin donație și nu prin vânzare-cumpărare. Numai că organele statului comunist erau vigilente în legătură cu astfel de operațiuni. În 1967 erau în urmărire penală 69 de persoane dintre care 16 cetățeni străini iar în curs de judecată 24 cetățeni străini și 89 români pentru vânzarea și cumpărarea ilegală de autorurisme. Ei comiseseră infracțiuni prevăzute în Decretul 210/1960 *privind regimul mijloacelor de plată străine, metale prețioase și pietre prețioase* dar și art. 268 indice 31 CP (nerespectarea dispozițiilor legale privitoare la monopolul

[29] Idem, dosar nr. 58/1965, ff. 225-228.

[30] ANIC, fond Consiliul de Stat-Decrete, dosar nr. 973/1967, ff.10-11.

de stat al comerțului exterior) iar autoturismele obiect al infracțiunii indisponibilizate se aflau parcate la sediile organelor de miliție.

Infracțiunea era considerată extrem de periculoasă pentru statul român totalitar, deoarece afecta respectarea monopolului de stat al comerțului exterior, exercițiul politicii valutare, sistemul privind autorizarea operațiunilor de import și a celor cu mijloace de plată străine, metale prețioase și pietre prețioase precum și reducerea intrării în țară a devizelor[31].

Numai că era vorba de cetățani străini, turiști sau rezidenți, a căror implicare în procese penale atrăgea consacințe diplomatice și de imagine de care statul român nu avea nevoie. Astfel ca un act de „clemență”, prin decretul nr. 973 din 11 octombrie 1967 *privind încetarea procesului penal pentru unele infracțiuni, neexecutarea unor pedepse și restituirea unor bunuri* s-a prevăzut că procesul penal nu mai era pornit iar dacă a fost pornit înceta pentru aceste infracțiuni dacă infracțiunile au fost săvârșite până la data publicării, iar plata prețului s-a făcut în lei. Mai mult, autoturismele se restituiau, în starea în care se găseau la acel moment[32]. Rămâneau inculpați sau condamnați doar cetățenii români care făcuseră plata cu alte mijloace decât lei. Astfel, toți cetățenii străini erau exonerați incorpore, rămânând pasibili de pedeapsă doar cetățanii români care nu plătiseră contravaloarea autoturismelor cu lei.

În privința intrării și ieșirii din țară a numărului din ce în ce mai mare de autoturisme, potrivit art. 24 din Legea nr. 6/1961 *privind reglementarea regimului vamal al Republicii Populare Române,* intrarea și ieșirea temporară din țară a autovehiculelor aparținând cetățenilor străini se făceau pe baza unor documente greu de obținut și de verificat. Aceste documente erau diverse: *Carnet de trecere prin vamă* eliberat de „Federația Internațională a Automobiliștilor” sau „Alianța Internațională pentru Turism” prin asociațiile naționale afiliate la aceste organizații, *triptice internaționale,* asemănătoare cu carnetul de trecere prin vamă, care se foloseau în baza unor convenții bilaterale între Republica Populară Română și Republica Populară Bulgaria și Republica Populară Ungară și, în lipsa acestora, *declarații*

[31] *Ibidem*, f.10.

[32] *Ibidem*, ff.1-7.

vamal-valutare. Controlarea acestora la frontieră ducea la staționări îndelungate la punctele de trecere a frontierei. State occidentale, ca Franța, Austria, Spania, R.F. Germană, Belgia, Elveția, renunțaseră de multă vreme la orice formalitate pentru intrarea și ieșirea din țară a autovehiculelor, și, mai nou, statele socialiste RP Bulgaria, RSF Igoslavia, RP Ungară renunțaseră la rândul lor la aceste formalități[33]. Peste toate acestea, în anul 1964 intraseră în țară 40 000 de autoturisme aparținând turiștilor străini, iar pentru anul 1965 se estimau 100 000[34].

Ca urmare, Decretul nr. 423 din 5 iulie 1965 *pentru modificarea articolului 24 din legea nr. 6/1961 privind reglementarea regimului vamal al Republicii Populare Române,* stipulează că „regimul vamal al autovehiculelor inclusiv al remorcilor care se importă sau exportă temporar din Republica Populară Română se stabilește prin instrucțiunile ministrului comerțului exterior"[35], astfel ca, fiind scoase formalitățile din lege, ministrul să poată renunța la orice formalitate sau să introducă formalități punctuale, dar numai la nevoie.

În 14 mai 1965 Ministerul Afacerilor Externe emite o notă către Ion Gheorghe Maurer, Președintele Consiliului de Miniștri, pentru desființarea obligativității vizelor de tranzit pentru călătoriile în scop particular între Republica Populară Română și Republica Populară Ungară, precum și pentru înlocuirea talonului de călătorie cu pașaportul național. Din notă aflăm că astfel de înțelegeri bilaterale se făceau încă din 1961 între statele socialiste care aveau graniță comună[36].

Toate aceste măsuri au dus către aderarea României, prin decretul nr. 511 din 31 mai 1967, la Convenția privind regimul fiscal al vehiculelor rutiere de uz particular în circulație internațională, încheiată la Geneva la 18 mai 1956. În acel moment, la Convenție aderaseră 18 state, majoritatea europene, europene, dintre care 3 socialiste (Cehoslovația, Iugoslavia, Polonia)[37]. Scopul Convenției era scutirea de taxe și impozite privind circulația. Aderarea era pur formală, căci,

[33] Idem, dosar nr. 425/1965, ff. 6-7.

[34] *Ibidem*, ff. 5-6.

[35] *Ibidem*, f. 1.

[36] ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 69/1965, vol. 2, ff. 152-154.

[37] ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar nr. 511/1967, ff. 1-5.

din legislația română, după cum am văzut, fuseseră eliminate aceste taxe și impozite, dar avea scopul de a contribui la atragerea turiștilor și călătorilor străini „întrucât ar face mai bine cunoscut peste hotare că nu se percep impozite și taxe de acest fel pe teritoriul României"[38]

Măsurile de prevenire a activităților ostile de spionaj și propagandă, dar și infracționale, au devenit din ce în ce mai greu de realizat odată cu noua politică a statului român din anii '60, de deschidere către turismul de masă nu numai pentru cetățenii români, ci și pentru cetățenii străini în România. Creșterea continuă a numărului de turiști străini a oferit oportunități serviciilor de spionaj străine pentru care organele Securității și Miliției nu erau pregătite. Dacă în 1965 numărul de turiști străini a fost de 182.000, în 1967 acesta a crescut la 261.000, iar în sezonul turistic 1968 se preconiza un număr de turiști străini de aproximativ 440.000 persoane numai din statele capitaliste, dintre care cca 265.000 pe litoral. Pe lângă aceștia, se preconiza că cca 500.000 de turiști occidentali vor tranzita țara. Consiliul Securității Statului știa că serviciile de informații folosesc intens această cale pentru că oferea bune posibilități de strecurare, sub acoperirea masei mari de turiști, a agenților de spionaj care să recruteze sau să contacteze agentura deja existentă sau să culeagă informații prin observare directă. „Un cadru cu funcție superioară în serviciul de contraspionaj englez" afirmase că „turiștii străini reprezintă o masă enormă care, odată pătrunsă pe teritoriul României, nu mai poate fi perfect supravegheată"[39].

Numeroasele cazuri de până atunci confirmau această teorie:

ST, cetățean francez, venit în 1967 ca turist pe litoral, s-a dovedit că era venit pentru a culege informații militare despre capacitatea portului Mangalia și flota României, despre aerodromurile militare și instalațiile de radiolocație, scop în care și-a creat legături cu români din Constanța și Brașov, cu care a organizat petreceri.

Tot în scop „turistic" venise în România și WE, cetățean vest-german, cadru al serviciului federal de informații, șef al biroului de interogare a emigranților din țările socialiste. Avea legături cu cetățeni români de origine germană. Pentru a putea scoate informațiile din țară, acesta a venit însoțit de un alt cetățean german, care vizita

[38] *Ibidem*, f. 5.

[39] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 86, vol. 5, p II, f. 34.

pentru prima dată țara, motiv pentru care sconta că nu va fi suspectat de organele de securitate. Ambii au fost prinși în flagrant delict, când încercau să scoată din țară materiale de spionaj, fiind arestat ulterior și principalul lor complice din România.

Alt caz descoperit de Securitate, cetățeanul englez DJ, sub acoperire de ziarist, vizita România ca turist de mai multe ori pe an. Era cadru al serviciului de informații englez, până în 1959 activase sub acoperire de diplomat britanic, cu misiuni de spionaj la Moscova, Praga, Belgrad. De obicei culegea date cu caracter politic, dar cu ocazia ultimei călătorii, din ianuarie 1968, strânsese date despre stadiul lucrărilor și capacitatea de producție a combinatului siderurgic de la Galați.

Potrivit informațiilor Securității, serviciul de informații israelian, cu contribuția directă a spionajului american, luase măsura ca reprezentanții și delegații firmelor turistice care făceau deplasări în străinătate să urmeze un curs de informații cu durata de 6 luni[40]. Mai mult, principalele firme turistice din Israel erau încadrate cu cadre sau agenți ai serviciului de spionaj. Securitatea identificase doi directori și proprietarul unor firme turistice, toți cu activități anterioare relevante în domeniul spionajului, care veneau de câteva ori pe an în România pentru tratative cu ONT, ocazie cu care contactau un număr mare de persoane.

FE, cetățean vest-german, emigrat din Brașov, vizita România atât ca reprezentant al unei firme comerciale, cât și ca turist. Când ajunsese în R.F.G. prima oară, a fost interogat de serviciul vest-german și, ulterior, instruit să culeagă informații. Misiunea sa când venea în țară era aceea de a fotografia unități militare speciale. Prins, a fost anchetat de Securitate, care i-a confiscat fotografiile.

Am enumerat aici numai câteva, dintr-o listă impresionantă cu cazuri de spionaj dovedite și instrumentate de Securitate, care dădea multe exemple de folosire a foștilor cetățeni români emigrați, practică frecventă a tuturor serviciilor de informații[41] și de turiști care propagau ideologia și cultura burgheză, sau desfășurau o intensă activitate de contrabandă, trafic de valută etc[42].

40 *Ibidem*, f. 36.

41 *Ibidem*, f. 38.

42 *Ibidem*, f. 40.

Pentru a putea contracara acest adevărat fenomen cu care se confrunta de când granițele fuseseră deschise pentru turiștii străini, Consiliul Securității Statului a hotărât ca rețeaua informativă, întregul aparat de Securitate, inclusiv informatorii organelor de investigații și din legătura șefilor posturilor de miliție, să participe la activitatea de supraveghere generală a vizitatorilor de peste hotare[43].

Pe lângă numărul în continuă creștere al cetățenilor străini care ne vizitau țara, un alt fenomen care se transforma într-o provocare pentru securitatea statului era și reluarea relațiilor diplomatice cu statele occidentale, concretizată și prin înmulțirea membrilor misiunilor diplomatice străine care puteau lua legătura cu unii militari și angajați civili, sau rude ale acestora din MAI. Prin urmare, a fost emis Ordinul Ministrului Afacerilor Interne nr. 725 din 10.09.1966, potrivit căruia angajații unităților și formațiunilor MAI de orice fel nu puteau stabili relații directe cu misiunile diplomatice sau cu reprezentanții statelor străine. Se detaliau condițiile în care aceste relații puteau avea loc, numai oficial, cu aprobarea anumitor ofițeri însărcinați și cu obligația ca în cel mult 24 de ore să întocmească o notă de convorbire. Ordinul detalia condițiile în care se putea intra în legătură cu străinii și atribuțiile detaliate pe funcții[44].

Contactul românilor cu străinii nu avea loc numai în țară, ci și în străinătate. Cei mai expuși pentru a divulga secrete de stat sau pentru a deveni trădători erau românii cu funcții înalte în aparatul de partid și de stat. Tocmai de aceea, contrar a ceea ce s-ar putea crede, restricțiile acestora pentru călătorii de plăcere, la rude, sau turism, erau mult mai mari. La rândul lor, ieșirile oficiale aveau un regim strict.

Dintr-un regulament *privind normele de eliberare a actelor de călătorie pentru străinătate și acordarea vizelor de intrare, intrare-ieșire, ieșire–intrare, tranzit, și dublu tranzit prin RPR* aflăm că „pentru cetățenii români propuși să meargă în străinătate în misiuni oficiale, alții decât cei are pleacă în baza unei hotărâri nominale a Biroului Politic, a Secretariatului CC al PMR sau a Consiliului de Miniștri, instituțiile și organizațiile care solicită eliberarea actelor de călătorie și vizele respective, vor depune la Direcția Controlul Străinilor și Pașapoarte

[43] *Ibidem*, f. 41.

[44] Idem, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3624, vol. 4, ff. 16-30.

cerere chestionar cu două fotografii, referatul de cunoaștere al direcției sau serviciului personalului respectiv, împreună cu adresa semnată de șeful instituției sau organizației interesate". Acestea erau aprobate de MAE sau de Comisia pentru pașapoarte și vize. Tot aceste instituții aprobau și vizele de tranzit prin RPR[45].

Ordinul Ministrului Afacerilor Interne nr. 922 din 1.08.1967[46] denumit *instrucțiuni cu privire la înregistrarea, șederea și ieșirea străinilor din RSR* stabilea categoriile de străini care puteau veni în RSR în funcție de motivul vizitei sau șederii: pentru a se stabili la rude, pentru a-și vizita rudele și prietenii (în baza convențiilor cu privire la desființarea obligativității vizelor sau în afara acestora), ca turiști, la studii sau specializare, ca specialiști, pentru acordarea asistenței tehnice, cadre didactice în învățământul superior, reprezentanți ai agențiilor comerciale, angajați ai companiilor aeriene, fluviale și maritime, corespondenți de presă etc. În afara unor cetățeni din țările socialiste, toți aceștia erau obligați să se înregistraze la organele de miliție.

Străinii veniți ca specialiști, pentru acordare asistență tehnică, cadrele didactice în învățământul superior, reprezentanții agențiilor comerciale, ai companiilor aeriene, fluviale și maritime, completau o cerere la miliție și li se elibera o legitimație provizorie. Străinii veniți la studii sau specializare erau obligați să se înscrie la Serviciul „controlul străinilor" pe timpul cât durau studiile sau specializarea. Școlile sau instituțiile de învățământ sau alte organizații socialiste care primeau străini erau obligate ca în termen de 24 de ore de la prezentarea acestora să le anunțe sosirea la organele de miliție în circumstripția cărora se aflau. Prelungirea dreptului de ședere se făcea tot de către organele de miliție[47].

Ulterior, prin Decretul nr. 973 din 28.10.1968 *privind regimul pașapoartelor*[48] și prin HCM nr. 2414 *privind stabilirea unor măsuri în legătură cu regimul pașapoartelor*[49] și HCM nr. 2415 *privind punctele*

[45] Idem, fond Documentar, dosar nr. 10172, vol.18, ff. 230-342.

[46] Idem, dosar nr. 3625, vol. 4, ff. 16-30.

[47] *Ibidem*, ff. 16-30.

[48] B.O. nr. 135 din 28 octombrie 1968.

[49] *Ibidem*.

de control pentru trecerea frontierei de stat[50] adoptate în aceeași zi, s-a reglementat regimul pașapoartelor și a vizelor române pentru călătorii în străinătate, în sensul de a se crea facilități pentru obținerea acestora și a simplifica formalitățile legate de trecerea frontierei de stat. Trebuie spus că, în aceste acte normative, între organele care exercitau atribuții cu privire la pașapoarte și vize (Comisia pentru probleme de pașapoarte și vize de pe lângă Consiliu de Miniștri, organele MAI, abilitate precum Direcția pentru pașapoarte, evidența străinilor și controlul trecerii frontierei, inspectoratul miliției municipiului București sau inspectoratele de miliție județene ș.a.m.d.) nu se găsea și Securitatea. Aceasta a primit, însă, pe ușa din spate, atribuții esențiale prin care putea împiedica eliberarea pașapoartelor și vizelor, care nu se regăseau în nici un act normativ public. Prin Instrucțiuni P.K. 002633 / 09.11.1968 elaborate de MAI și CSS *privind sarcinile organelor MAI și CSS referitoare la soluționarea cererilor pe linie de pașapoarte, vize, strănii, cetățenie* s-a reglementat că pentru eliberarea vizelor era necesar un aviz al CSS prin intermediul MAI care intermedia și aprobările sau respingerile petiționarilor. Avizul negativ nu se motiva în nici un caz.

Tot neoficial, Securitatea viza și intrarea străinilor în țară în vederea stabilirii domiciliului în RSR. Instruțiunile prevedeau, pe lângă verificarea Direcției de pașapoarte și evidența străinilor, avizul CSS. Pentru aceasta s-a reglementat informarea reciprocă între organele MAI și CSS în toate problemele privind cetățenii străini din RSR și cetățenii români care plecau temporar în străinătate. Informarea aprobărilor sau respingerilor se făcea numai prin unitățile MAI, interfața, sau, în cazul în care cererea era depusă la misiunile diplomatice sau oficiile consulare din străinătate, prin intermediul MAE. Pentru cetățenii care doreau să efectueze călătorii temporare, viza de intrare-ieșire se dădea numai de MAI[51].

Stabilirea cât mai exactă a rolului fiecărui compartiment al MAI în domeniul străinilor s-a făcut prin Ordinul nr. 172 din 22.11.1968. Prin acesta, se specificau și detaliau în amănunt atribuțiile MAI cu privire la munca de pașapoarte, evidența străinilor și controlul frontierei de

[50] *Ibidem.*

[51] ACNSAS, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3625, vol. 4, ff. 115-129.

stat, care se duceau la îndeplinire de Direcția de pașapoarte, evidența străinilor și controlul trecerii frontierei. Această instituție primea toată responsabilitatea în acest domeniu, odată cu exigențe sporite în privința personalului. Mutarea ofițerilor sau subofițerilor din punctele de trecere a frontierei și încadrarea acestora se făceau numai cu aprobarea adjunctului de resort a ministrului Afacerilor Interne[52].

Odată trecută frontiera, cetățeanul străin intra în atenția Securității, care lua măsuri suplimentare pentru a-i supraveghea pe turiștii străini. De exemplu, la 29.12.1968, inspectoratului județean Brașov a elaborat planul de măsuri nr. 13 / 91592 *privind supravegherea cetățenilor străini care vor veni în sezonul de iarnă 1968/1969 pe raza județului Brașov*[53]. Obiectivul supravegherii era format din cetățenii străini care veneau ca turiști, dar și din cei de origine română, originari din zonă, stabiliți recent în RF Germania și Austria. Efectivul existent fiind insuficient, se prevedea trimiterea de la București a unor ofițeri cunoscători de limbi străine operativi și pentru efectuarea controlului corespondenței. Planul cuprindea și trei anexe, una cu cetățenii străini din baza de lucru care se aflau deja sau urmau a veni în țară (despre care se știa că erau agenți sau ofițeri ai unor state occidentale, specialiști în întreprinderi, delegați ai unor firme turistice sau turiști care veneau frecvent), a doua cu cetățeni străini aflați în atenție pentru contactare (atragere la colaborare) iar a treia cu cetățeni români aflați în baza de lucru cunoscuți că au legături suspecte cu cetățeni străini[54].

Pe lângă planurile zonale, aproape anual au fost elaborate planuri de măsuri la nivel național care erau menite să eficientizeze activitatea Securității în urmărirea cetățenilor străini în România. Planul de măsuri nr. 13 / 0090386 din 20.02.1970 *privind supravegherea informativă a turiștilor străini în anul 1970* prevedea, pe lângă măsurile obișnuite, mijloace moderne de urmărire. Se avea în vedere dotarea suplimentară cu mijloace TO portabile, aparate foto-film, iar „serviciul A" urma a lua măsuri de supraveghere radio în stațiunile de pe litoral și munte pentru descoperirea eventualelor posturi de radio clandestine. Direcția

[52] *Ibidem*, vol. 2, ff. 87-89.

[53] Idem, dosar nr. 3626, vol. 8, ff. 130-143.

[54] *Ibidem*.

a IX-a urma să ia măsuri pentru descoperirea comunicărilor secrete pe cale poștală și efectuarea analizei fizico-chimice a corespondenței elementelor suspecte[55].

Un alt document al CSS din aceeași categorie a fost emis în martie 1971. Denumit *Plan de măsuri privind măsurile ce se impun pentru îmbunătățirea muncii informative în rândul turiștilor străini și vizitatorilor în anul 1971*[56], acesta prevedea intensificarea supravegherii, completarea agenturii și o „atenție deosebită persoanelor originare din țara noastră, fugarilor, celor care au emigrat recent, celor care fac repetat vizite fără să aibă o justificare temeinică" etc[57].

La jumătatea anilor '60 legea privind regimul străinilor era depășită, astfel că M.A.I. a inițiat un nou proiect de lege. Referatul care însoțea proiectul (*Referat cu privire la regimul străinilor în R.S.R. Direcția treburilor C.C. al P.C.R. nr. 1545/04.06.1966*) preciza că în Decretul nr. 260/1957 nu se prevedea posibilitatea expulzării administrative. M.A.I. atenționase în repetate rânduri că unii străini care prin activitatea lor au prejudiciat interesele statului român și li s-a ridicat dreptul de ședere în R.S.R. nu puteau fi scoși din țară. În Codul Penal se prevedea posibilitatea expulzării numai pentru cei care au săvârșit infracțiuni, ori, practica demonstrase că existau cazuri când unii străini, fără să comită infracțiuni, aduceau prejudicii intereselor statului român sau încălcau în mod repetat regimul străinilor fără să poată fi expulzați. Proiectul de lege conferea dreptul ministrului Afacerilor Interne de a expulza, prin ordin, pe străinul căruia i s-a ridicat dreptul de ședere în R.S.R. și care nu părăse țara în termen de 60 de zile.

Pe lângă aceasta, existau o serie de alte prevederi considerate a fi depășite: înregistrarea străinilor se făcea de la vârsta de 15 ani, deși minorul avea capacitate de exercițiu restrânsă de la vârsta de 14 ani și nu se făcea nici o distincție între regimul de deplasare pe teritoriul român al cetățenilor străini cu domiciliul în țară și cei care veneau temporar. Totodată, Decretul nr. 260/1957 sancționa penal unele fapte despre care se aprecia că în momentul respectiv prezentau un pericol social redus, astfel încât amenda contravențională ar fi fost suficientă

55 Idem, dosar nr. 3628, vol. 9, ff. 6-10.

56 Idem, vol. 10, ff. 1-10.

57 *Ibidem*, f. 5.

pentru preîntâmpinarea lor, ca de exemplu acela de a primi și adăposti mai mult de 24 de ore în locuința sa un străin care nu poseda dovada înregistrării la organele de miliție, angajarea sau folosirea în serviciu a unui străin care nu poseda dovada înregistrării la miliție etc.

În proiectul de decret inițiat de M.A.I. privind regimul străinilor se prevedea că străinii se bucurau în R.S.R., în condițiile legii, de drepturile fundamentale, cu excepția celor politice, de toate drepturile civile pe care le aveau cetățenii români, precum și drepturile recunoscute prin convențiile internaționale la care R.S.R. era parte. MAI a insistat, în vederea efectuării, de către organele de miliție, a înregistrării străinilor, pentru obligativitatea străinilor care veneau în R.S.R. pentru a se stabili cu domiciliul, precum și a străinilor care veneau în România pentru o perioadă determinată și folosesc mijloace de cazare mobile proprii, în cazul în care staționau într-un loc mai mult de 48 de ore, obligația de a se anunța organul local de miliție. Totodată, MAI propunea și pentru persoana fizică sau juridică, ce acorda găzduire străinului care venea pe o perioadă determinată în R.S.R., obligativitatea de a-l anunța la organul local de miliție[58].

Discutând pe marginea proiectului de lege, în ședința Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din 7 iunie 1966, Nicolae Ceaușescu considera că prevederile proiectului erau prea rigide:

„Eu iau numai un exemplu. De pildă, la articolul 18 se spune: străinul domiciliat pe teritoriul R.S.R. este obligat să anunțe organul miliției în evidența căruia se află, orice fapt sau act de stare civilă privind persoana sa în termen de 15 zile de la producerea lor (...). De ce ne interesează pe noi aceste lucruri, de pildă, în timp ce locuia în Anglia i-a murit mama? El stă în țară de un an de zile, dar nu a devenit cetățean român, atunci de ce mă interesează cine i-a murit în familie? Cred că aceasta este valabil numai în cazul în care se căsătorește și cere să-și aducă soția în țară. Eu propun ca materialul acesta să fie revăzut pentru că aici sunt niște prevederi care ne fac de râs. Publicăm materialul acesta și ne mai dă la *Europa Liberă* sau ne fac cine știe ce caricaturi (...).

Trebuie văzut ce e bine acum și ce este rău, ce critici sunt la actualul regim și după aceasta, în funcție de aceasta, să se elaboreze

[58] ANIC, fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 68/1966, ff. 18-21.

propuneri. De asemenea, să vedem cum stau lucrurile în țările socialiste și în țările capitaliste cu care avem relații”[59].

Secretarul general al partidului nu a avut, însă, câștig de cauză, art. 17 al viitoarei legi rămânând identic cu cel din proiect: „Străinul domiciliat în România va anunța organul Ministerului de Interne, în evidența căruia se află, orice act sau fapt de stare civilă privind persoana sa, în termenele prevăzute de lege pentru cetățenii români. Actul sau faptul de stare civilă intervenit în străinătate se va anunța la data când străinul a aflat despre aceasta, respectiv la data când s-a reîntors în România”.

Facem deja vorbire de Legea nr. 25/1969 *privind regimul străinilor în Republica Socialistă România* care era mult diferită de legea anterioară. În aparență, era o lege modernă. Primul articol prevedea că „în Romania străinii au, în condițiile legii, drepturile fundamentale ale cetățenilor români – cu excepția drepturilor politice – drepturile civile ale acestora”, ceea ce era, în principiu, adevărat, căci toate drepturile încălcate cetățenilor străini le erau încălcate și cetățenilor români.

Actele pentru trecerea frontierei trebuiau să aibă viza română, care se acorda de către misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Socialiste România sau, viza turistică, ce se acorda, la cerere, și de către punctele de control pentru trecerea frontierei.

Străinul care intra în România pentru a se stabili cu domiciliul sau pentru a-și stabili reședința pe o durata mai mare de 120 zile trebuia să își anunțe sosirea la organul Ministerului de Interne din localitatea respectivă în termen de 3 zile de la trecerea frontierei, în vederea luării în evidență și a obținerii unui act provizoriu de identitate. Persoana fizică sau juridică care punea la dispoziția unui străin locuința pentru găzduire sau teren pentru instalarea mijloacelor de cazare mobile avea obligația să anunțe, în termen de 24 de ore, despre sosirea și plecarea acestuia organului local al Ministerului de Interne. Ministerul de Interne avea atribuții decizionale în privința limitării drepturilor cetățenilor străini: pe considerații de ordine publică sau securitatea statului, le putea limita deplasarea, stabilirea reședinței sau domiciliului în anumite zone sau localități sau să-i oblige să-și schimbe domiciliul sau reședința în altă localitate. Ministrul de Interne putea

[59] *Ibidem*, f. 11.

ridica sau limita dreptul de ședere în Romania străinului care încălca legea română, precum și aceluia care prin atitudinea sau comportarea sa aducea prejudicii intereselor statului român.

Având în vedere noile condiții, deosebirea majoră față de actul normativ anterior a fost că Legea nr. 25/1969 cuprindea un capitol care reglementa angajarea în muncă a străinilor. Dezvoltarea industriei, parteneriatele cu state socialiste și chiar capitaliste, angajarea de specialiști în întreprinderi, instituții sau organizații economice și profesori temporari făceau necesară reglementarea acestei noi situații. Dar, la fel de important, timpul consilierilor sovietici trecuse și nu trebuia să se mai întoarcă, legea interzicea angajarea oricărui străin „în aparatul organelor puterii de stat, în unitățile Ministerului Forțelor Armate, Ministerului de Interne și nici în celelalte organe ale administratiei de stat; de asemenea, ei nu puteau fi aleși sau angajați în organele judecătorești sau ale procuraturii".

Străinii veniți în România pentru o ședere temporară în scop personal ori aflați în tranzit pe teritoriul român nu puteau fi angajați în muncă și nici nu puteau desfășura pe cont propriu vreo activitate lucrativă. Ei puteau fi angajați numai în baza unor contracte sau a unor angajamente internaționale încheiate de organizațiile socialiste pentru desfășurarea unei activități pe o durată determinată.

Legea nr. 25/1969 introducea niște prevederi interesante în privința condamnărilor penale ale cetățenilor străini care comiteau infracțiuni pe teritoriul României. Pentru aceasta va trebui să facem un scurt istoric al politicii penale a statului român în privința cetățenilor străini. Statele străine au fost privite cu ostilitate, fiind considerate drept cel mai mare pericol pentru regimul comunist din România încă de la instaurarea lui, astfel că, prin Decretul nr. 202/30 aprilie 1953 *privind modificarea Codului Penal al Republicii Populare Române*[60] mai multe fapte comise chiar de cetățeni români au fost introduse la Secțiunea „Spionajul" în art. 194^1-194^4 și pedepsite aspru[61].

De exemplu, art. 325 (delictul de *răspândire de manifeste sau publicații interzise),* care incrimina „faptul de a produce, vinde sau distribui scrieri, desene ori imprimate declarate ilicite printr-o hotărâre

[60] B.O., nr. 15, 14 mai 1953; ANIC, Fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar nr. 4/1953, ff. 110-124.

[61] B.O., nr. 15, 14 mai 1953.

judecătorească definitivă precum și introducerea, reproducea, vinderea ori distribuirea de scrieri, desene ori imprimate *străine* a căror introducere în țară a fost interzisă de autoritatea în drept". Pedeapsa putea ajunge până la 10 ani închisoare corecțională.

Pedeapsa capitală a fost introdusă pentru infracțiunile politice prin Legea nr. 16/ 1949 *pentru sancționarea unor crime care primejduiesc securitatea Statului și propășirea economiei naționale*. Era vorba de crimele ce primejduiau securitatea statului și propășirea economiei naționale a RPR[62] pentru „crimele" de trădare de patrie, trecerea în slujba dușmanului și aducerea de prejudicii puterii de stat, procurarea și transmiterea către o putere străină sau dușmană a statului, a unor secrete de stat, precum și pentru un spectru mai larg de fapte, precum uneltirea, în orice mod, împotriva securității interne sau externe a RPR.

Ecoul destalinizării care a fost resimțit în România cu o oarecare întârziere, între anii 1955-1957, s-a concretizat în România printr-un recul temporar al represiunii politice. Decizia luată la nivelul superior al partidului, în anul 1955, de a grația de pedepse și amnistia o bună parte a infracțiunilor, a avut consecințe benefice pentru cei care săvârșiseră crime de război sau împotriva păcii și umanității, dar și pentru unii „politici", precum emigranții, care săvârșiseră infracțiuni contra statului, sau *cetățenii străini*, care săvârșiseră infracțiuni contra statului român[63]. Ea a fost urmată de Decretul nr. 253/ 24 iunie 1955 *pentru înlesnirea repatrierii unor cetățeni și foști cetățeni români și amnistierea celor repatriați*. Se amnistiau toate infracțiunile prevăzute de CP sau de legi speciale, cu excepția omorului, săvârșite de cetățenii sau foștii cetățeni români care la data publicării decretului se aflau în afara hotarelor României, dacă obțineau autorizația de reîntoarcere și dacă se întorceau în țară până la data de 23 august 1956.

[62] Faptele de sabotare a propășirii economice erau următoarele: distrugerea sau deteriorarea prin orice mijloace a clădirilor, mașinilor, instalațiunilor de orice fel, din întreprinderile industriale sau de altă natură, a uzinelor de energie electrică, de gaz sau alte asemenea, distrugerea de linii de cale ferată, a instalațiilor, a materialelor ori construcțiilor aflate pe ele, a mijloacelor de comunicații aeriene sau pe apă, a podurilor, apeductelor, instalațiunilor de telefon, telegraf sau a stațiunilor de radio-emisiune, darea de foc sau distrugerea în orice mod a produselor industriale, agricole sau a pădurilor, neîndeplinirea cu știință sau îndeplinirea voit neglijentă a îndatoririlor de serviciu în întreprinderile prevăzute de litera a), de pe urma cărora au rezultat calamități sau catastrofe publice.

[63] ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar nr. 5/1955, vol. 2, f. 101.

Într-o variantă de proiect al codului penal din decembrie 1963, pentru cetățenii străini care comiteau infracțiuni pe teritoriul Romîniei pedeapsa era mai aspră, iar pedeapsa complementară cu confiscarea totală a averii era obligatorie, deși pentru cetățenii români era prevăzută doar aplicarea facultativă a pedepsei confiscării averii[64].

Începând de la jumătatea anilor `60, însă, politica penală față de cetățenii străini urma să se schimbe fundamental. Odată cu creșterea numărului de turiști, de angajați străini și mai ales de studenți străini, a crescut ponderea infracționalității de drept comun în detrimentul spionajului. În plus, a apărut pericolul terorismului ca mijloc de luptă între diferite naționalități și religii. Străinii, mai ales studenții proveniți din Orientul Mijlociu și nu numai, au mutat conflictele lor politice de acolo pe teritoriul României.

Din anumite considerente, statul român nu avea nici un interes să îi țină pe cetățenii străini în închisorile din România. Prin Decretul nr. 330 din 29 aprilie 1966 *pentru înlocuirea executării unor pedepse privative de libertate* s-a înființat o nouă instituție juridică, cea a înlocuirii pedepsei cu închisoarea cu amenda, dar numai pentru cetățenii care locuiau în străinătate. Nu trebuie pus semnul egal între cetățeanul care locuia în străinătate și cetățeanul străin, existând cazuri care excludeau echivalența. Explicația oficială, juridică, pentru introducerea acestei prevederi favorabile cetățenilor străini era aceea că, atunci „când infractorul care săvârșește infracțiunea are domiciliul în străinătate, prin executarea în țara noastră a unei pedepse privative de libertate nu s-ar putea realiza în condiții corespunzătoare funcția de reeducare a pedepsei”[65]. Decretul a avut în spate și un aviz al comisiei juridice: „Rațiunea înlocuirii executării pedepselor privative de libertate cu amenda este aceea că, pentru infractorul care domiciliază în străinătate, executarea efectivă a pedepsei privative de libertate nu ar putea să realizeze funcția de reeducare, deoarece acesta locuiește într-un mediu în care concepțiile pe care se întemeiază relațiile sociale pot fi diferite de acelea existente în țara noastră”[66]. Cu alte cuvinte, reeducarea era, ori imposibil de realizat, ori inutilă, din moment

[64] Arhiva Ministerului Justiției, dosar „Proiectul Codului Penal”, f. 135.

[65] ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar nr. 733/1968, ff. 1-7.

[66] *Ibidem*, f. 7.

ce, după executarea pedepsei, infractorul se întorcea în străinătate. „Această instituție ar fi corespunzătoare scopului și finalității legii penale, fiindcă substituie unui mod de executare care ar fi ineficient, un alt mod de executare, de natură să realizeze scopul de prevențiune general și special a pedepsei"[67]. Se preciza, totuși, că pedeapsa putea fi înlocuită numai de instanță și numai dacă pedeapsa privativă de libertate era de cel mult 7 ani, socotindu-se, în expunerea de motive a decretului, că trebuie „exclusă posibilitatea de a se folosi această instituție în cazul infracțiunilor deosebit de grave". Amenda care înlocuia executarea pedepsei se stabilea fixându-se un echivalent al unei zile de închisoare, o sumă între 25 lei și 300 lei (o sumă destul de mare). Sesizarea instanței se făcea prin cererea condamnatului, care trebuia să facă dovada că a plătit integral despăgubirile civile și cheltuielile de judecată. La rezolvarea cererii, participarea procurorului era obligatorie. Hotărârea putea fi atacată cu recurs în termen de 10 zile, iar hotărârea rămasă definitivă se punea în executare numai după ce amenda era achitată. Termenul de reabilitare prevăzut în art. 176 CP curgea de la data plății amenzii[68].

Motivația oficială pare destul de șubredă pentru un regim politic care nu prea ținea cont de drepturile omului, iar reeducarea era „sublimă" numai în doctrină, dar lipsea cu desăvârșire în închisori, dovadă și numărul mare de infractori recidiviști în ultima perioadă a regimului comunist. Cetățenii străini erau priviți ca o categorie aparte de infractori, pentru aceeași faptă fiind tratați diferit. Din acest motiv, această prevedere nouă nu a atras după sine modificarea codului penal și nici a doctrinei în privința aplicării legii penale în spațiu, scopul pedepsei rămânând același: „de a reda societății ca elemente utile" și de a exercita o „înrâurire educativă"[69].

Existau, cu siguranță, și alte cauze pentru care statul român comunist prefera să se spele pe mâini în privința infractorilor străini, precum inutilitatea ca statul să cheltuiască pentru a le asigura un regim de detenție satisfăcător, dar mai ales faptul că cetățenii străini erau mult mai incomozi din punct de vedere al asigurării unei imagini

[67] *Ibidem*, f. 6.

[68] *Ibidem*, ff. 1-2.

[69] Teodor Vasiliu și alții, *Codul Penal al Republicii Socialiste România – comentat și adnotat, Partea generală*, București, Editura Științifică, 1972, p. 395.

satisfăcătoare a regimului de la București. Ei puteau apela la organismele internaționale în timpul și după executarea pedepsei, puteau divulga condițiile precare și abuzurile din închisorile românești. Se crea și o anomalie, Securitatea semnala ulterior că mulți cetățeni străini care beneficiau de această prevedere nu părăseau țara, ci continuau activitatea infracțională în România.

Ne întoarcem la Legea nr. 25 / 1969 *privind regimul străinilor in Republica Socialista Romania*[70], care introducea o prevedere de politică penală. Eroare de tehnică legislativă sau nu, aceasta era în măsură să forțeze introducerea unei noi instituții privitoare exclusiv la străinii care nu aveau domiciliul în România – instituția „cauțiunii". Astfel, deși „Străinul învinuit sau inculpat într-o cauză penală nu putea părăsi țara decât numai după scoaterea de sub urmărire, încetarea urmăririi penale, încetarea procesului penal sau achitare, iar, în caz de condamnare, numai după executarea sancțiunii", aceeași cetățeni străini puteau părăsi țara chiar dacă nu îndeplineau condițiunile de mai sus, în cazul în care depuneau „cauțiunea prevăzută de lege".

Legea mai prevedea măsuri de siguranță în privința cetățenilor străini care erau mai greu de urmărit și executat în comparație cu românii. Se urgenta îndeplinirea garanțiilor străinilor cu obligații de întreținere, de despăgubiri pentru daunele cauzate prin fapte de legea penală etc fără de care nu li se putea permite ieșirea din țară. Astfel, străinului i se putea permite ieșirea din România numai după măsurile asiguratorii ale statului asupra bunurilor din România, executarea acestora urmând a se face potrivit legii civile. În cazul despăgubirilor civile datorate statului sau organizatiilor socialiste de către un străin care nu avea domiciliul în România, pentru daune cauzate prin fapte prevăzute de legea penală, constatarea că nu existau posibilitați efective de executare a acestor creanțe în Romania se făcea de către o comisie formată din delegați ai Ministerului Finanțelor, Ministerului Justiției, Procuraturii Generale și Ministerului de Interne, care hotăra îndeplinirea formelor pentru executarea creanței la domiciliul din străinătate al debitorului.

Întorcându-ne la cauțiune, ea era numai anunțată în Legea nr. 25/1969, fără a fi reglementată. Pentru că se adăuga, practic, la prevederea

[70] B.O. nr. 57 din 18 mai 1972.

din Decretul nr. 330/1966, care reglementa înlocuirea pedepsei închisorii cu amenda, ea a făcut necesar un nou act normativ, care să îl înlocuiască și să îl completeze. Decretul nr. 24 din 31 ianuarie 1970 *privind depunerea unei cauțiuni și înlocuirea, în anumite cazuri, a executării pedepsei închisorii prin obligarea la plata unei amenzi*[71] a înlocuit Decretul nr. 330/1966 și a reglementat laolaltă atât posibilitatea înlocuirii în anumite cazuri a executării pedepsei închisorii prin obligarea la plata unei amenzi, cât și procedura stabilirii, depunerii și restituirii cauțiunii.

În privința înlocuirii executării pedepsei închisorii prin obligarea la plata unei amenzi, actul normativ menținea cuantumul sumei echivalente a unei zile de închisoare (de la 25 la 300 lei), dar mărea pedeapsa maximă pentru care se putea aplica măsura de la 7 ani închisoare la 10 ani închisoare. Totodată, înlocuirea pedepsei închisorii prin obligarea la plata unei amenzi putea fi dispusă, la cererea inculpatului, chiar de judecătoria sau tribunalul care judeca în primă instanță, procedură care nu era prevăzută de Decretul nr. 330/1966.

Cauțiunea se putea încuviința, în faza urmăririi penale sau a judecății în primă instanță, la cererea învinuitului sau inculpatului, dacă acesta era un străin care nu domicilia în România și săvârșise pe teritoriul țării o infracțiune pedepsită de lege cu închisoare de cel mult 10 ani. Decretul prevedea, de asemenea, că înlocuirea executării pedepsei închisorii se dispunea din oficiu, în cazul în care s-a depus cauțiunea, iar pedeapsa pronunțată nu poate fi pusă în executare din cauză că cel condamnat părăsise țara. Practic, plata unei sume de bani putea să îl scutească pe cel care săvârșea o infracțiune, nu numai de închisoare, ci și de procesul penal.

Acest decret a devenit Legea nr. 9/1970, lege care a fost modificată și republicată în Buletinul Oficial nr. 116 din 1 octombrie 1971. Modificarea cea mai importantă a fost aceea că, în cazul cetățenilor străini cu domiciliu în străinătate, cu excepția unor infracțiuni mai grave, precum infracțiuinile contra securității statului, de ucidere din culpă, vătămări cauzatoare de moarte, urmărirea penală era urgentată, devenea obligatoriu ca, pentru o infracțiune săvârșită pe teritoriul țării și pedepsită de lege cu închisoare de cel mult 10 ani, urmărirea penală trebuia să se efectueze în cel mult 10 zile, iar organul de cercetare era obligat sa

[71] B.O. nr. 3 din 31 ianuarie 1970.

înainteze dosarul procurorului în acest termen foarte scurt. Procurorul era obligat a se pronunța în cel mult 2 zile de la primirea dosarului, iar, în cazul în care dispunea trimiterea în judecată, să înainteze dosarul instanței, în același termen. Efectuarea urmăririi penale putea fi prelungită de procurorul general cu cel mult 5 zile.

Tot în legea republicată se aduceau precizări în privința restituirii cauțiunii în cazurile în care, ulterior depunerii acesteia se dispunea scoaterea de sub urmărire sau încetarea urmăririi penale, ori se pronunța încetarea procesului penal sau achitarea. Este greu de presupus, însă, că procurorii și judecătorii români ar fi dispus restituirea acestor sume printr-o astfel de decizie, privând statul român comunist de aceste sume, cu atât mai mult cu cât ele erau plătite în valută.

O situție relevantă pentru cum funcționa această reglementare, este cea cetățeanului austriac Walter Stepan, condamnat, în anul 1967, de către Tribunalul Militar de Regiune Militară București, la 7 ani muncă silnică și confiscarea totală a averii pentru instigare la crima de subminare a economiei naționale, precum și la 6 ani închisoare corecțională pentru deținere și trecere ilegală peste graniță de valută străină. Acesta, împreună cu cetățeanul român Leopold Kobielsk, salariat la Întreprinderea de comerț exterior „Mașinimport" din București, favorizând firmele „Izvolta" din Austria și „Varta" din RFG, au prejudiciat statul român cu 7.403.351 lei, respectiv 302.795 dolari USA. Ca pedeapsă, pe lângă anii de închisoare, împreună cu Leopold Kobielsk, Walter Stepan trebuia să plătească către „Mașinimport" suma de 5.690.184 și suma de 420.000 lei către Banca Națională a României. Firmele „Izvolta" și „Varta" au plătitit integral sumele și au achitat integral echivalentul închisorii pe care Stepan Walter o mai avea de executat, altfel că acesta a fost grațiat la 2 septembrie 1968[72].

În anii '70-'80 numărul cetățenilor străini condamnați în România a cunoscut o ușoară creștere, proporțională cu creșterea cetățenilor străini care se aflau în România. De exemplu, în semestrul I al anului 1975 au fost condamnați 45 de cetățeni străini[73], în semestrul II al al

[72] ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar nr. 5/1955, vol. 2, f. 101.

[73] Arhiva Ministerului Justiției, dosar „Starea infracțională – centralizări semestriale 1975-1984", nenumerotat.

anului 1975 au fost condamnați 40 de cetățeni străini[74]. În anul următor, au fost condamnați 36 de cetățeni străini în semestrul I[75] și 21 de cetățeni străini în semestrul II[76]. În semestrul II al anului 1977 au fost condamnați 23 de cetățeni străini[77], în primul semestru al anului 1978 au fost condamnați 20 de cetățeni străini[78], iar în primul semestru al anului 1979 au fost condamnați 19 de cetățeni străini[79]. În anul 1980 au fost condamnați 22 de cetățeni străini în primul semestru și 38 în al II-lea[80], iar în primul semestru al anului 1981 au fost condamnați 57 de cetățeni străini[81]. În semestrul al II-lea al anului 1984 au fost condamnați 74 de cetățeni străini, dintre care 25 pentru infracțiuni contra persoanei, 3 pentru infracțiuni împotriva avutului persoanl, 6 pentru infracțiuni împotriva avutului obștesc, 5 pentru infracțiuni contra autorității, 4 pentru infracțiuni economice etc[82].

După cum vedem, mare parte dintre infracțiuni erau de tip economic, iar acestea, în viziunea regimului communist, se aflau la limita infracționalității politice.

Prin urmare, Ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 838 din 13 noiembrie 1971 *referitor la îmbunătățirea activității de prevenire și descoperire a infracțiunilor și contravențiilor săvârșite de străini*[83] îi viza în special pe cetățenii străini care se ocupau cu contrabanda, traficul de aur și valută, plasarea de valută falsă, falsificarea de pașapoarte etc.

Pe lângă aceasta, cel mai important scop al ordinului era, din nou, protejarea cetățenilor străini și a imaginii autorităților statului. Se critica atitudinea ofițerilor și subofițerilor de miliție pentru „comportamentul lipsit de tact în relațiile cu cetățeni străini, pripit și nepoliticos”, deși același comportament îl aveau și față de cetățenii români. Era știut că

[74] *Ibidem.*

[75] *Ibidem.*

[76] *Ibidem.*

[77] *Ibidem.*

[78] *Ibidem.*

[79] *Ibidem.*

[80] *Ibidem.*

[81] *Ibidem.*

[82] *Ibidem.*

[83] ACNSAS, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3629, vol. 7, ff. 19-23.

aceștia „au aplicat amenzi disproporționate față de gravitatea faptei ori au procedat fără temei la legitimarea unor străini și a persoanelor ce-i însoțeau". Din acest motiv, organele miliției trebuiau să ia următoarele măsuri: „Oprirea mașinilor și controlul documentelor conducătorilor auto se va face numai în cazul în care s-au încălcat prevederile legale". Era interzisă legitimarea persoanelor care călătoreau în autovehiculele străinilor, identificarea acestora urmând a se face numai după ce aceștia se despărțeau de cetățenii străini. Tot pentru protejarea imaginii organelor statului, cererile și plângerile depuse de străini urmau a fi prezentate imediat șefului organului de miliție, care urma a dispune soluționarea acestora de către cele mai pregătite cadre.

În scopul prevenirii și descoperirii cu operativitate a infracțiunilor, urma a se organiza „o temeinică supraveghere informativă a străinilor". Ordinul conținea și o anexă cu obiectivele cele mai importante din marile orașe și stațiuni turistice care urmau a fi încadrate cu ofițeri acoperiți. De exemplu, la București, acestea erau hotelurile Intercontinental, Lido, Athénée Palace, Ambasador, restaurantele Hanul lui Manuc, Nord și barurile Melody și Continental, la Constanța: Continental și Palace, la Brașov: Carpați și Poiana Brașov etc[84].

În același an (1971) a fost emis un alt *Plan de măsuri privind clarificarea situației unor străini semnalați cu o comportare negativă și luarea unor măsuri, după caz, pentru a fi scoși sau a nu fi primiți în țară (acțiunea „Arta")*[85].

Se constatase că numeroși străini care săvârșiseră infracțiuni, după executarea pedepsei ori încetarea urmăririi penale, continuau să rămână pe teritoriul țării din următoarele motive: pierderea documentelor de călătorie, anularea acestora de către statul emitent, ori expirarea valabilității pașapoartelor și a vizelor. Alții acuzau lipsa de valută pentru achitarea cheltuielilor de transport și taxelor de viză. Erau întâlnite și cazuri de conviețuire în concubinaj cu cetățene române, care le asigurau existența, sub pretextul unei căsătorii ulterioare.

Alți străini erau obligați să rămână în țară din cauza unui alt aspect al legislației, care îi împiedica să o părăsească: contractaseră

84 *Ibidem*, ff. 19-23.

85 Idem, vol. 10, ff. 74-114.

datorii față de instituții de stat sau obștești pentru servicii publice sau datorau statului despăgubiri fixate prin hotărâri judecătorești, pentru achitarea cărora nu dispuneau de sumele de bani necesare. O altă categorie era formată din străinii care săvârșiseră infracțiuni pe teritoriul României și care se aflau în curs de cercetare sau judecare în stare de libertate. Aceștia rămâneau perioade îndelungate până la soluționarea cu întârziere a cauzelor penale și a stabilirii solvabilității lor în cazurile când li se impunea plata unor despăgubiri"[86].

Exista și o altă categorie de străini vizată: cei din state africane și arabe, care, sub pretextul că erau reprezentanți ai unor firme comerciale, studenți sau ziariști, aveau relații cu „femei de moravuri ușoare", „transmiteau boli venerice", iar pentru a-și asigura existența comiteau „fapte ilicite". Mulți dintre aceștia fuseseră condamnați sau cercetați în România, se prevalaseră de înlocuirea zilelor de închisoare cu amenda sau de plata cauțiunii, dar nu părăsiseră țara.

În consecință, MAI a stabilit scoaterea eșalonată din țară a străinilor care suferiseră condamnări sau despre care se dețineau date că erau predispuși la acțiuni dușmănoase ori că desfășurau contrabandă și trafic de valută. Pentru evitarea situațiilor în care unii străini erau obligați să ramână în țară timp îndelungat pentru rezolvarea cauzelor penale, MAI urma să intervină de urgență la Procuratura Generală și Ministerul Justiției în scopul încheierii unei *minute* prin care să se prevadă soluționarea în maxim 30 de zile a cauzelor penale pentru aceste categorii de străini. La fel trebuia să se procedeze în cauzele penale aflate în curs de cercetare sau judecată.

Pănă la scoaterea acestora din țară, organele de Securitate și Miliție trebuiau să intensifice măsurile de supraveghere informativ-operativă, iar Direcția de pașapoarte și organele de Miliție trebuiau să ia măsuri pentru ca străinii eliberați din detenție să fie scoși din țară în termen de 3 zile de la data punerii lor în libertate. Pentru ca străinilor eliberați să nu li se mai ofere posibilitatea de a sta în România pentru a-și prelungi legal sau ilegal șederea, MAI urma a interveni la Ministerul Justiției pentru a dispune ca punerea în libertate condiționată a străinilor să fie aplicată după 15 zile de la

[86] *Ibidem*, f. 95.

data emiterii hotărârii instanței de judecată, măsură necesară pentru pregatirea condițiilor de expulzare a acestora[87].

Planul de măsuri conținea mai multe anexe cuprinzând:

- Situație cu străinii aflați temporar în țară, care urmau a fi scoși imediat din țară și să nu li se mai permită în viitor intrarea în țară. Aceștia erau în număr de zece, foști condamnați sau cercetați pentru contrabandă sau trafic de valută sau autoturisme.
- Situație cu străinii, majoritatea din țările arabe, africane sau din Grecia, aflați temporar pe teritoriul RSR, care nu aveau documente sau mijloace financiare pentru a se întoarce în țările lor (majoritatea pretindeau că nu au mijloace financiare). Era vorba de paisprezece, cunoscuți cu afaceri ilicite, speculă cu autoturisme, trafic de valută, suspecți că ar confecționa pașapoarte false etc.
- Situație cuprinzând străinii aflați temporar pe teritoriul RSR, care se aflau sub urmărire penală sau erau în faza de judecată pentru săvârșirea de infracțiuni. În număr de treizeci și trei, aceștia săvârșiseră diverse infracțiuni, de la accidente de circulație, contrabandă cu îmbrăcăminte, înlesnirea sau trecerea frontierei, speculă cu autoturisme, trafic de valută, contrabandă cu bijuterii etc.
- Situație cuprinzând străinii condamnați pentru săvârșirea de infracțiuni și care în prezent își executau pedeapsele în locuri de detenție. Era vorba de douăzeci și trei de cetățeni străini condamnați pentru accidente de circulație, contrabandă cu îmbrăcăminte, înlesnirea sau trecerea frontierei. Dintre aceștia cel mai important era un lot de zece condamnați pentru trafic de stupefiante (un irakian, patru libanezi, patru iordanieni și un turc), condamnați la pedepse de 4 – 5 ani închisoare de către tribunalul Oradea.

Mai exista o altă categorie de străini, care probabil nu putuseră să își plătească datoriile față de statul român, datorii care trebuiau plătite înainte de plata amenzii. Era vorba de un cetățen grec, care în anul 1968 vânduse, fără a respecta dispozițiile legale, 26 autoturisme

[87] *Ibidem*, ff. 75-77.

și a scos din țară briliante în valoare de 119.560 lei și care își ispășea pedeapsa de patru ani închisoare în urma unei sentințe a tribunalului Prahova[88]. Un alt cetățean italian fusese condamnat de Tribunalul Municipiului București la 2 ani și 6 luni pentru speculă cu autoturisme și bijuterii de aur și se afla în închisoare.

- Situație cu străinii despre care se dețineau date că s-ar afla pe teritoriul RSR, pentru care urma a se identifica reședința și, „în raport de problemele pe care le ridicau, să se ia măsurile ce se impun". Era vorba de șaisprezece străini, în general foști condamnați sau cercetați penal, sau care terminaseră studiile și rămăseseră în RSR[89].
- Situație cu străinii care au comis fapte care au lezat ordinea și liniștea publică, precum și securitatea statului, în timp ce se aflau în RSR și cărora nu li se mai permitea să intre în țară. Situația cuprindea o listă de șaptezeci de nume de cetățeni străini foști condamnați[90].

Rândul reglementării situației locative a străinilor a venit în anul 1974. În privința proprietății private imobiliare, politica statului comunist era că aceasta nu poate fi deținută decât de către cetățenii români și de către statul român. Decretul nr. 223 din 3 decembrie 1974 *privind reglementarea situației unor bunuri*, devenit Legea nr. 87/1974, preciza expres că „în Republica Socialistă România construcțiile și terenurile pot fi deținute în proprietate de catre persoanele fizice numai dacă au domiciliul în țară[91]. În acest scop, construcțiile aparținând persoanelor care plecau „în mod fraudulos" din țară sau care, fiind plecate în străinătate, nu se înapoiau la expirarea termenului stabilit pentru înapoierea în țară, treceau fără plată în proprietatea statului.

Decretul nr. 225/1974 *privind asigurarea suprafețelor locative necesare străinilor care se află temporar în România* (ulterior a devenit Legea nr. 89/1974) preciza expres că străinii trebuiau să locuiască pe teritoriul României în locații controlate de instituțiile statului. Sub pretextul de

[88] *Ibidem*, ff. 92-97.

[89] *Ibidem*, ff. 98-101.

[90] *Ibidem*, ff. 102-114.

[91] B.O. nr. 152 din 6 decembrie 1974.

„a se asigura străinilor care se aflau temporar în România, ca turiști sau în alte scopuri, condiții de locuit cât mai corespunzătoare, cazarea lor se face în hoteluri, moteluri, campinguri, cămine, precum și în alte suprafețe din fondul locativ administrat de organizațiile socialiste". „Cazarea străinilor prevăzuți la art. 1 de către persoanele fizice domiciliate în România, prin închiriere ori subînchiriere sau prin găzduire, precum și punerea la dispoziția acestor străini de terenuri pentru instalarea mijloacelor de cazare mobile, sunt interzise". „Persoanele fizice domiciliate în România pot găzdui în suprafețele locative pe care le dețin numai străini veniți în vizită care le sunt rude apropiate – copii, părinți, frați, surori, soții și copiii acestora", „contractele de închiriere și subînchiriere în curs, încheiate cu străinii aflați temporar în România sau cu persoanele juridice străine, pentru suprafețe locative deținute de persoane fizice domiciliate în România" încetau în termen de 3 luni de la data publicării decretului. De fapt, acestă reglementare avea rostul de a asigura controlul și supravegherea străinilor.

În scurt timp, Ministerul de Interne a emis programul de măsuri nr. 90178 din 10.01.1975 *cu privire la aplicarea Decretului nr. 225 din 06.12.1974 privind asigurarea suprafețelor locative necesare străinilor care se află temporar în România*[92]. Acesta prevedea rezilierea contractelor existente care nu erau în conformitate cu prevederile noii legi, controale comune desfășurate de Ministerul de Interne și comitetele executive ale consiliilor populare județene și ale Municipiului București. Pentru ca turiștii străini să nu se poată prevala de lipsa spațiilor de cazare în circuitul socialist, urmau a fi redate cicuitului hotelier, douăzeci și șase de imobile dintre care doisprezece în București, care urmau a fi amenajate până la finalul anului 1975, unități enumerate într-o anexă a documentului.

Prin Instrucțiunile nr. 20 din 15.02.1971 *pentru aplicarea Legii nr. 25 din 17 decembrie 1969 privind regimul străinilor în Republica Socialistă România,* MAI era implicat prin Direcția de pașapoarte, evidența străinilor și controlul trecerii frontierei, iar aprobarea se comunica centrului de evidență de pe lângă CSS[93], într-o procedură nouă de evidență a străinilor. Se reglementa luarea în evidență, eliberarea actelor de

[92] ACNSAS, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3632, vol. 9, ff. 85-87.

[93] Idem, dosar nr. 3629, vol. 8, ff. 140-163.

identitate românești, în cât timp și ce acte trebuiau depuse de străin la sosirea în România. Legitimațiile provizorii și taloanele acestora aveau în partea dreaptă sus indicative precum: „A" pentru cei veniți în scopul acordării de asistență tehnică, „D" pentru cei veniți la specializare ori documentare, „R" pentru reprezentanții firmelor ori companiilor, „S" pentru cei veniți la studii, „T" pentru cei veniți în alte scopuri, „U" pentru profesorii ori lectorii universitari[94]. Evidența străinilor se ținea la Centrul de evidență al CSS chiar dacă se aflau numai în tranzit (pe baza comunicărilor primite prin telex sau telefon de la punctele de control pentru trecerea frontierei) și la direcția pentru pașapoarte.

Creșterea numărului de străini care locuiau temporar pe teritoriul RSR făcea periodic ca instituțiile să piardă controlul asupra lor. Securitatea atenționa din nou că există mulți studenți exmatriculați sau care terminaseră studiile dar rămăseseră în țară, iar activitățile lor nu erau dintre cele mai legale sau în concordanță cu morala proletară. Prin urmare, în 25 octombrie 1977 a fost emis un *Plan de măsuri nr. 0090502 în acțiunea „Neghina"*. Din datele deținute rezulta că în ultima perioadă crescuse din nou numărul străinilor care stăteau nelegal pe teritoiul RSR. Aceștia erau în general studenți exmatriculați din instituțiile de învățământ, alții veniți pentru a studia pe cont propriu și nu li se aprobase de către stat sau nu se calificaseră pentru a studia în anumite unități de învățământ, alții veniți ca turiști care rămăseseră peste termenul legal etc. Planul de măsuri prevedea ca, în perioada 1-15 noiembrie 1977 să se organizeze o acțiune simultană în toate județele și în capitală pentru cunoașterea exactă a situației acestora și luarea măsurilor de expulzare, întreruperea sau ridicarea dreptului de ședere. Echipele care urmau a efectua controale la căminele studențești, hoteluri, moteluri, întreprinderile care asigurau cazare străinilor veniți în interes de serviciu, baruri, restaurante, gări susceptibile de a fi frecventate de străini, erau formate din ofițeri și subofițeri de la formațiunile de pașapoarte, miliție și din ofițerii de Securitate care răspundeau de obiective[95].

O altă problemă care preocupa Securitatea era posibilitatea unor mișcări de stradă studențești așa cum existau în alte state. În scopul

[94] *Ibidem*, ff. 144-145.

[95] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 16250, vol. 5, ff. 60-67.

împiedicării unor asemenea manifestări, a fost elaborat Planul de măsuri nr. 0090512 din 24.11.1977 *privind cunoașterea, prevenirea și neutralizarea acțiunilor turbulente inițiate de cetățeni străini*[96]. Era vorba de prevenirea și destrămarea grupărilor de studenți străini (de „elemente") care se formau în general în cămine, cantine, facultăți, iar apoi, în cazul în care aceștia ar fi reușit să se grupeze, stoparea sau controlarea deplasării lor în piețe, parcuri, pe arterele de circulație. Securitatea se aștepta la influențarea studenților români de către cei străini și era pregătită să pună o eventuală revoltă studențească pe seama influenței studenților străini. Erau vizate complexele studențești Grozăvești, Regie, Belvedere, de la institutul Agronomic, Tei. În cazul unei revolte se aștepta deplasarea în zona centrală, piețele Unirii, Universității, Victoriei, la „sediile de partid și de stat". Planul prevedea acțiunile specifice care constau în închiderea direcțiilor de deplasare, depistarea și reținerea elementelor instigatoare, continuarea supravegherii informativ operative prin unitatea specială F, precum și efectivele mobilizate în cazul declanșării unor astfel de „evenimente turbulente". Planul detalia unitățile Miliției, Securității și pompierilor (Comandamentul pompierilor urma să primească misiune de luptă) care urmau a acționa în acest caz[97].

Problema studenților străini care locuiau ilegal sau aveau o situație juridică neclară în România era repusă în permanență pe tapet, cu atât mai mult cu cât numărul lor creștea ca și al celor care rămâneau în țară după terminarea studiilor. La începutul anului 1982 pe teritoriul RSR se găsea un număr de 341 cetățeni străini care se sustrăgeau controlului Ministerului de Interne, locuind fără forme legale. Situația lor era următoarea: 211 erau absolvenți ai institutelor de învățământ superior care rămăseseră în țară, 45 erau studenți exmatriculați, iar 85 se aflau în cercetare în cauze penale. Prin urmare, a fost emis Planul de măsuri nr. 0573303 / 31.03.1982 *pentru clarificarea situației cetățenilor care nu își justifică prezența pe teritoriul RSR*, care stabilea rolul fiecărei instituții abilitate în a rezolva cât mai urgent această stare de fapt: Ministerul Educației și Învățământului urma să procedeze la eliberarea de urgență a actelor de studii, organele Securității și Miliției

[96] Idem, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3635, vol. 6, ff. 172-186.

[97] *Ibidem*.

să procedeze la identificarea, localizarea și menținerea lor sub control până la scoaterea din țară, Direcția de Pașapoarte să intervină la oficiile diplomatice pentru prelungirea ori eliberarea de noi pașapoarte și obținerea biletelor de călătorie, iar străinii care părăsiseră localitatea de reședință să fie dați în urmărire generală.

Deși, după cum am văzut mai sus, cetățenii străini beneficiau de celeritate în rezolvarea cauzelor penale în care erau implicați, tocmai pentru că nu puteau părăsi țara până la rezolvarea lor, existau destule astfel de cauze a căror soluționare întârzia din diverse motive. Potrivit planului de măsuri, urma a se interveni la Ministerul Justiției și la Procuratura Generală pentru urgentarea soluționării cauzelor penale în care erau implicați cei 85 de cetățeni străini, cu scopul ca, pe măsură ce situația lor era clarificată, să se procedeze la scoaterea lor urgentă din țară[98]. La rândul ei, Direcția de pașapoarte trebuia să verifice la Centrul de Informatică și Documentare (CID) situația celor 416 cetățeni străini care fuseseră cercetați penal în anul 1981, pentru a stabili dacă au părăsit teritoriul RSR și, în cazul în care nu plecaseră, să fie scoși urgent din țară. Tot Direcția de pașapoarte trebuia să procedeze la invitarea reprezentanților diplomatici ai statelor din care proveneau străinii care nu-și justificau prezența pentru a li se cere să acorde sprijin conaționalilor, în vederea întoarcerii acestora în țările de origine[99].

Întorcându-ne la turiști, în anul 1973 au fost emise mai multe ordine, precum 000235, 000250, 000260 / 1973, pentru o mai bună conjugare a „forțelor" implicate pentru creșterea eficienței muncii contrainformative în rândul turiștilor străini[100].

Prin emiterea instrucțiunilor *privind munca Ministerului de interne în problema turiști străini aprobate prin ordinul MI nr. 00444 din 15 05 1974*[101] se urmărea contracararea scurgerii de informații secret de stat, curmarea activității serviciilor de spionaj, lichidarea emisarilor legionari și ai cultelor și sectelor din exterior, scoaterea din țară a unor valori, introducerea de armament, muniție și publicații și materiale cu

98 Idem, fond Documentar, dosar nr. 016250, vol. 20, f. 68.

99 *Ibidem*, ff. 67-70.

100 Idem, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3632, vol. 3, f. 76.

101 *Ibidem*, ff. 75-78.

caracter ostil, activitatea de contrabandă, trafic aur, valută, stupefiante, asigurarea ordinii și liniștii publice în zonele cu intens trafic turistic. Se poate observa un interes deosebit pentru gazdele avizate favorabil în baza contractelor cu ONT Carpați și oficiile județene de turism care găzduiau turiști. Acestea urmau a fi instruite asupra modului de comportare cu ei și datele ce trebuie aduse la cunoștință organelor MI[102].

Creșterea continuă a numărului de oficiali străini și de reprezentanți ai firmelor din străinătate care intrau în contact cu diverse informații cu caracter economic și tehnic a dus la emiterea de acte normative care să țină departe de ei cât mai multe informații care puteau constitui secret de stat. În privința deplasărilor acestora au fost emise mai multe acte normative care să reglementeze strict cine și ce avea voie să vadă.

În 29.05.1969 a fost adoptată HCM nr. 1125 *privind deplasările în străinătate ale delegaților organizațiilor socialiste și primirile de delegați străini*. Acesta enumera strict autoritățile care aprobau deplasările în străinătate în scop științific și comercial în funție de nivelul acestora: Președintele Consiliului de miniștri, vicepreședinții Consiliului de Miniștri, Președintele Comisiei Guvernamentale de Colaborare Economică și Tehnică etc[103].

În același an a fost adoptată și Hotărârea nr. 2373 din 22 decembrie 1969 *cu privire la evidența, deplasarea și circulația pe teritoriul Republicii Socialiste România a membrilor misiunilor diplomatice, reprezentanțelor permanente, oficiilor consulare, reprezentanțelor consular-comerciale, precum și a altor categorii de străini*[104], care enumera categoriile de oficiali care puteau circula pe teritoriul RSR cu respectarea principiului reciprocității, cine ținea evidența lor, și obligația ca ministerele de resort, MAE, MFA, MAI, CSS, să stabilească în 90 de zile anumite itinerarii în care aveau sau nu acces[105].

Actele normative au fost urmate de Instrucțiunile nr. 90958/ 20.05.1970 *de aplicare a HCM nr. 2373 din 22 decembrie 1969 cu privire la evidența, deplasarea și circulația pe teritoriul Republicii Socialiste*

[102] *Ibidem*, f. 77.

[103] Idem, fond Documentar, dosar nr. 123, vol. 6, ff. 126-140.

[104] *Ibidem*.

[105] *Ibidem*, ff. 16-18.

România a membrilor misiunilor diplomatice, reprezentanțelor permanente, oficiilor consulare, reprezentanțelor consular-comerciale, precum și a altor categorii de străini care detaliau itinerariile și modalitatea de restricționare cu indicatoare a acestora[106].

Ulterior, HCM nr. 18 din 14 ianuarie 1972 *privind modul de stabilire a relațiilor organizațiilor socialiste și salariaților acestora cu misiunile diplomatice acreditate în RSR, oficiile consulare, organizațiile sau reprezentanțele statelor străine și cetățenii străini*[107] a avut rolul de a stabili prin lege limitele și restricțiile în relaționarea cu străinii veniți în România în calitate oficială.

Astfel de relații puteau să existe numai pe anumite nivele: ministerele și celelalte organe ale administrației de stat puteau stabili relații direct cu misiunile diplomatice acreditate în RSR, reprezentanțele, organizațiile străine și cetățenii străini cu întreprinderile și instituțiile de stat și cu centralele industriale, întreprinderile de comerț exterior și de transport internațional în limitele atribuțiilor, miniștrii cu misiunile diplomatice, iar organizarea întâlnirilor se făcea numai cu aprobarea Președintelui Consiliului de Miniștri.

Organizațiile socialiste trebuiau să organizeze relațiile cu organizațiile străine numai prin intermediul departamentului de protocol sau al persoanei anume desemnată să îndeplinească atribuții de protocol. Acestea aveau numeroase obligații: țineau evidența relațiilor, cadourilor și informau periodic CSS despre problemele de interes pentru securitatea statului. Angajații departamentului de protocol erau instruiți să aibă o poziție demnă, să nu divulge date ce puteau constitui secret de stat sau care nu erau destinate publicității. În cazul în care un alt salariat trebuia să discute cu străinii veniți în vizită sau audiență, el trebuia să fie anume desemnat, însoțit de un salariat al compartimentului de protocol și în termen de 24 de ore de la terminarea audienței sau vizitei să întocmească o notă de convorbire. Pentru convorbirile care ridicau probleme privind securitatea statului se întocmeau note separate, care trebuiau predate CSS în termen de 24 de ore de la primire. Salariații care primeau scrisori trebuiau să informeze în cazul în care acestea ar fi putut interesa securitatea

[106] Idem, fond Documentar, dosar nr. 125, vol. 24, ff. 13-15.

[107] Idem, fond Documentar, dosar nr. 000123, vol. 9, ff. 124-134.

stutului iar în cazul în care primeau publicații străine, dacă acestea contraveneau politicii interne sau externe ale statului, trebuiau le predea organelor de protocol[108]. Era numai o formă de verificare și de control, căci scrisorile și pachetele din străinătate erau interceptate și deschise prima dată de Securitate.

Ordinul MAI nr. 925 din 13.02.1972 *privind stabilirea relațiilor cu străinii*[109] implementa măsuri speciale în principal pentru angajații MAI privind apărarea secretului de stat. Acestora le era interzis să stabilească relații cu corespondenții agențiilor de presă sau cu ziariștii străini, măsură care, având în vedere că angajații MAI erau dintre cei mai fideli regimului și cei mai instruiți să nu divulge sau să critice politica partidului-stat, era menită mai mult să ii ferească de declarații imprudente. Angajații MAI trebuiau să raporteze în prealabil orice vizită a unor rude din străinătate etc.

În același scop[110] a fost emis și Ordinul Ministrului de Interne nr. 035 din 13.03.1973 referitor la relațiile cu străinii (membrii misiunilor diplomatice, oficiilor consulare, reprezentanțelor comerciale etc)[111]. Prevederile Convenției de la Viena din 1961 cu privire la relațiile diplomatice și ale Convenției de la Viena din 1963 cu privire la relațiile consulare, precum și ale convențiilor asupra privilegiilor și imunităților Națiunilor Unite, instituiau o categorie de privilegiați care trebuia respectată de statul român. Era vorba de membrii misiunilor diplomatice, oficiilor consulare, reprezentanțelor consular-comerciale, de reprezentanții organizațiilor internaționale, precum și de străinii posesori de pașapoarte diplomatice veniți în țară în vizite oficiale pentru a participa la reuniuni internaționale sau se aflau în tranzit pe teritoriul român, care beneficiau de același regim juridic. În relațiile cu acestea, organele de miliție trebuiau să se comporte respectuos, dar să fie vigilente, să nu divulge secrete de stat și să nu se angajeze în discuții care nu priveau cazul pe care trebuiau să îl rezolve[112].

[108] *Ibidem*, ff. 128-129.

[109] Idem, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3630, vol. 1, ff. 434-438.

[110] *Ministerul de Interne* a fost înființat 19 aprilie *1972*, prin fuziunea Consiliului Securității Statului cu *Ministerul* Afacerilor *Interne*.

[111] ACNSAS, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3631, vol. 9, ff. 128-135.

[112] *Ibidem*, ff. 129-130.

Aceleași directive erau detaliate și în Ordinul Ministrului de Interne nr. 0685 din 01.07.1975 *privind modul de stabilire a relațiilor cu străinii de către unitățile și personalul Ministerului de Interne*[113], care reitera un control strict, ministrul sau adjuncții trebuind să aprobe orice stabilire de relații cu străinii ale cadrelor MI. Prin relații cu străinii se înțelegeau audiențe, deplasări în străinătate, primiri de delegați străini, vizite la unitățile MI, note telefonice și convorbiri de orice natură cu străinii din țară și străinătate, schimburi de corespondență, trimiteri si primiri de publicații, invitații la acțiuni de protocol, oferirea sau primirea de cadouri ș.a.m.d. Primirile de delegații sau deplasările în străinătate în interes de serviciu se puteau face numai cu aprobarea conducerii de partid. Ordinul detalia în amănunt atribuțiile ministrului, ale prim-adjuncților și adjuncților ministrului, ale comandanților unităților și a organelor de protocol[114].

Furnizarea de date referitoare la stadiul cercetărilor penale în care erau implicați străini, precum și vizitarea străinilor reținuți sau arestați preventiv se făceau numai cu aprobarea conducerii Ministerului de Interne (a prim-adjuncților, a adjuncților ministrului sau secretarilor generali)[115]. De o importanță deosebită era procedura în cazul în care se produceau evenimente la sediile reprezentanțelor străine sau când erau implicate persoane care beneficiau de imunități, caz în care comandanții unităților centrale ale inspectoratelor județene sau al municipiului București trebuiau să raporteze „imediat” conducerii ministerului, iar când evenimentele erau grave, direct ministrului.

În continuare, ca de fiecare dată, era reamintită interdicția pentru personalul MI de a-și crea sau de a menține relații de orice natură, în interes de serviciu sau personale, fără aprobare prealabilă[116].

După cum am văzut mai sus, creșterea exponențială a numărului de turiști străini din anii 1967-1968 a copleșit sistemul de evidență a acestora. Din Nota-raport nr. 090002 din 08.01.1973 *cu propuneri privind îmbunătățirea sistemului de evidență a intrărilor și ieșirilor de persoane din RSR* – întocmită de Direcția pentru pașapoarte, evidența

[113] Idem, fond Documentar, dosar nr. 13074, vol. 16, *passim*.

[114] *Ibidem*.

[115] *Ibidem*, p. 5.

[116] *Ibidem*.

străinilor și controlul trecerii frontierei și aprobată de ministrul de Interne[117] aflăm că până în 1967 se întocmeau taloane de evidență nominale la intrarea și ieșirea din țară pentru toate persoanele care treceau frontiera PCTF. Acestea erau trimise la CID, unde se ținea evidența centralizată pe țară. Sistemul devenise greoi odată cu dezvoltarea turismului.

Cum în 1967 numărul de turiști străini a crescut față de 1965, de la 182.000 la 261.000, iar în sezonul turistic 1968 se preconiza un număr de turiști străini de aproximativ 440.000 persoane numai din statele capitaliste, dintre care cca 265.000 numai pe litoral[118], în anul 1968 s-a renunțat la evidența nominală a cetățenilor din țările socialiste care veneau în România. Cum numărul a crescut continuu, în 1970 s-a renunțat la întocmirea taloanelor nominale de evidență pentru marea majoritate a străinilor, menținându-se comunicări nominale pentru diplomați, ziariști, intrări și ieșiri definitive. În primele 10 luni ale anului 1972 au intrat în România 2.289.706 cetățeni din țările socialiste și 637.540 din cele capitaliste. Din 1971 evidența nu a mai fost ținută de CID, ci de Direcția de pașapoarte, evidența străinilor și controlul trecerii frontierei, care trimitea la CID datele nominale pe care acesta le centraliza și făcea comunicări organelor operative[119]. Propunerile din nota–raport vizau o mai bună și detaliată raportare la CID.

Cifrele străinilor care intrau în România creșteau în continuare. În 1974 au trecut prin punctele de control trecere frontieră 9.967.770 persoane cu alte mijloace de transport, pe lângă cele 1.168.127 mijloace de transport auto cu 1.492.235 persoane, cu 199.078 mijloace de transport mai multe decât în 1973[120].

La rândul său, Ministerul de Interne își intensifica vigilența. *Programul de măsuri privind activitatea de pașapoarte, vize, evidență, control străini și treceri frontieră pe anii 1975-1976*[121] reitera măsurile de urmărire a activităților infracționale, cu precădere introducerea de armament și muniții. Se punea accent pe modernizarea sistemului de

[117] Idem, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3631, vol. 1, ff. 297-302.

[118] Idem, fond Documentar, dosar nr. 86, vol. 5, p II, f. 34.

[119] Idem, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3631, vol. 1, ff. 298-299.

[120] Idem, dosar nr. 3633, vol. 2, f. 87.

[121] *Ibidem*, ff. 81-89.

evidență și păstrare a arhivelor Direcției pașapoarte pentru a identifica la timp încercările de intrare în țară a persoanelor indezirabile, din ce în ce mai multe de când fusese introdus sistemul de plată a cauțiunii sau a înlocuirii închisorii cu amenda.

O altă noutate era aceea de ocrotire a patrimoniului național, a prevenirii scoaterii din țară a bunurilor de valoare. În acest scop, un nou act normativ (Legea nr. 63 din 30 octombrie 1974 *a ocrotirii patrimoniului cultural național al RSR*[122]) conținea prevederi clare și sancțiuni în privința protejării împotriva expatrierii obiectelor de patrimoniu. În aceeași zi fusese adoptată și Legea nr. 62 din 30 octombrie 1974 *privind invențiile și inovațiile*[123], al cărei capitol intitulat „Apărarea secretului de stat privind invențiile" avea rolul să apere invențiile și inovațiile de furtul intelectual făcut de străini, organizații sau întreprinderi străine.

De altfel, în aceeași perioadă fuseseră adoptate mai multe decrete care păreau să aibă același scop protecționist. Decretul nr. 221 din 19 octombrie 1974 *privind reglementarea scoaterii din țară a unor produse alimentare*[124] prevedea pentru cetățenii străini aflați temporar pe teritoriul RSR, care doreau să scoată peste graniță produse alimentare, o taxă vamală de 50%, calculată la prețurile de vânzare cu amănuntul, pentru o cantitate redusă dintr-o serie limitată de produse, cantitățile ce depășeau limitele prevăzute sau nu se găseau în listă putând fi scoase peste graniță cu plata a 200%, calculate la prețurile de desfacere cu amănuntul. Taxele vamale nu puteau fi plătite decât în valută.

Era perioada în care România începuse să aibă nevoie de valută, astfel că Decretul nr. 184 din 1 octombrie 1974 *cu privire la prima valutară care se aplică la cumpărarea și vânzarea valutelor pentru operațiuni comerciale* prevedea o creștere a acesteia la 141, 45%, în cazul cumpărării și vânzării valutelor din țările nesocialiste, precum și obligația strănilor din țările nesocialiste aflați în vizită în RSR de a schimba cel puțin câte 10 dolari pe zi de ședere în țară sau echivalentul acestei sume în alte valute agreate de Banca Națională a RSR[125].

[122] B.O. nr. 137 din 2 noiembrie 1974.

[123] *Ibidem.*

[124] B.O. nr. 146 din 20 noiembrie 1974.

[125] B.O. nr. 184 din 1 octombrie 1974.

În aceeași perioadă au fost adoptate și alte acte normative care aveau prevederi privitoare la cetățenii străini. Decretul nr. 223 din 3 decembrie 1974 *privind reglementarea situației unor bunuri*, care preciza că „în Republica Socialistă România construcțiile și terenurile pot fi deținute în proprietate de catre persoanele fizice numai dacă au domiciliul în țară[126], sau Decretul nr. 95/ 1975 *privind trimiterea la studii de doctorat și specializare în străinătate*[127], care anticipa un schimb interstatal de tineri pentru specializare, erau necesare pentru a reglementa o preconizată creștere a numărului de cetățeni străini care urmau să viziteze RSR din diverse motive. Erau anii noii politici a RSR, de deschidere față de toate statele lumii, mai ales arabe și africane. În anii următori statul român a încheiat numeroase acorduri „de cooperare culturală, științifică”, „comercială”, „economică” etc., cu state precum: Gabon, Portugalia, ș.a.m.d.

Aderarea Republicii Socialiste la Actul final de la Helsinki, apariția și mediatizarea acțiunilor dizidente a făcut ca la sfârșitul anilor `70 regimul să se confrunte cu o nouă provocare: mediatizarea în Occident a represiunii împotriva oricărei acțiuni de opoziție la politica partidului. Ziariștii străini erau văzuți ca fiind nu numai colportori de informații, dar și provocatori, ei căutând nu numai să afle, dar și să încurajeze mișcările de dizidență.

Securitatea a elaborat planuri de măsuri împotriva lor, așa cum a fost Planul de măsuri 0095011 din 6.02.1978 *pentru intensificarea muncii informativ-operative în rândul ziariștilor străini, în scopul cunoașterii și prevenirii acțiunilor ostile puse la cale de aceștia împotriva țării noastre*[128]. Se constata că Republica Socialistă România era vizitată de un număr tot mai mare de ziariști, iar printre aceștia unii erau ostili. Mai precis, un număr de 204 ziariști afiliați se aflau în preocupările aparatului de contraspionaj, a căror situație trebuia analizată până la data de 25 februarie 1978. Aceștia nu erau numai autorii unor articole cu caracter denigrator, ci și al unor acțiuni de spionaj. Planul conținea măsuri de limitare a activității lor și de dezinformare sistematică, de compromitere, de combatere a materialelor de presă și de refuzare a

[126] B.O. nr. 152 din 6 decembrie 1974.

[127] B.O. nr. 1535 din 26 decembrie 1975.

[128] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 16250, vol 8, ff. 3-12.

cererilor de corespondenți de presă suspecți de spionaj sau cunoscuți cu manifestări ostile.

Totodată, planul conținea măsuri de represiune împotriva românilor care trebuiau sancționați cu fermitate, potrivit Legii nr. 23/1971 și HCM nr. 10/1972, dacă intrau în legătură cu posturile de radio și televiziune, cu organele de presă din străinătate, sau dacă acordau interviuri în țară sau străinătate pentru probleme social-economice, politice etc.

În anul 1978, ca rezultat al creșterii de la an la an al numărului străinilor care vizitau RSR, se estima ca în anul următor să se ajungă la cca 5 milioane de străini, din care 1 milion din țările nesocialiste, în scopul asigurării unui control mai eficient asupra acestora și depistării celor care se ocupau cu culegerea de informații[129], la 12.04.1978 a fost adoptat un plan de măsuri *privind intensificarea muncii informativ-operative în rândul străinilor care vizitează R. S. România ori își au reședința pe teritoriul țării, în scopul cunoașterii și prevenirii oricăror activități ostile desfășurate de serviciile de spionaj și organizațiile reacționare din străinătate*[130]. Era reiterată măsura „asigurării informative a locurilor, mediilor și zonelor frecventate de străini, organizarea de măsuri pentru cunoașterea și controlarea activității străinilor și a legăturilor lor suspecte" hoteluri, moteluri campinguri, tabere și sate de vacanță, cabane etc., în scopul depistării spionilor sau a altor activități ostile regimului dar și de ilegalități. Erau detaliate atribuțiile fiecărei direcții a Securității ce urmau a fi implicate. Direcția a III-a urma a creea rețele în locurile frecventate de ziariști, comercianți și alți străini. Direcția a IV-a trebuia să realizeze rețeaua informativă în zonele și mediile în care erau amplasate obiectivele militare, Direcția I să desfășoare acțiunile de influență și propagandă, studenții străini ș.a.m.d., Direcția a II-a supravegherea informativă a străinilor care veneau în obiectivele economice, Unitatea specială „F" să efectueze filajul, Inspectoratul General de Miliție să ia măsuri pentru completarea rețelei cu taximetriști, personal de deservire de la stațiile PECO, Autoservice, era implicat în semnalarea prezenței străinilor la diverse adrese și a românilor care îi găzduiau, fiind implicat și în depistarea eventualelor ascunzători amenajate în mijloacele de transport ale străinilor.

---

[129] Idem, dosar nr. 13101, vol. 11, f. 30.

[130] *Ibidem*, f. 5.

Până la 31 mai, Ministerul de Interne urma a acționa pentru a asigura respectarea și aplicarea cu rigurozitate a prevederilor actelor ce reglementau apărarea secretului de stat și relațiile românilor cu străinii în întreprinderi, ministere și instituțiile care aveau legături cu străinătatea. După această dată, semestrial, unitățile de Securitate și Miliție trebuiau să reanalizeze toate informațiile referitoare la străinii care nu erau cuprinși în baza de lucru și legăturile lor cu cetățenii români și să demareze măsuri informative-operative sau, în cazul în care informațiile nu necesitau acest lucru, să fie trimise la CID. Până la începutul sezonului estival, unitățile de Securitate și Miliție trebuiau să încadreze informativ hotelurile, campingurile și restaurantele, să organizeze rețeaua care urma a fi detașată pe litoral, să verifice personalul ce urma a fi angajat pe litoral, măsuri care trebuiau aplicate și în unitățile balneo-climaterice frecventate de străini[131].

La nici o lună, a fost emis Planul de măsuri nr. 3 / 00337 / 5.05.1978 *privind îmbunătățirea muncii de control a activității străinilor care vizitează RS România ori au reședința pe teritoriul țării noastre*, al cărui rol era de a reliefa „spiritul hotărârilor adoptate de Congresul al XI-lea și Conferința Națională a PCR cu privire la dezvoltarea relațiilor politice, economice, tehnico-științifice, turistice și de cooperare cu majoritatea statelor lumii", care „crește an de an numărul străinilor care ne vizitează țara". Se detaliau și mai amănunțit sarcinile care reveneau fiecărei „unități"[132] pentru a se depista „elementele suspecte de spionaj, terorism, diversiune ideologică, activități naționalist-iredentiste sau alte acțiuni dăunătoare statului nostru"[133].

O altă fațetă a deschiderii către exterior a Republicii Socialiste România a constat în dezvoltarea relațiilor economice, care se manifesta prin schimburi comerciale. Acest fapt a sporit numărul de marinari străini în porturile maritime și fluviale. În anul 1977 în RSR au intrat un număr de 153.566 marinari străini (70.793 din țările nesocialiste și 82.773 din statele socialiste), cei mai mulți în porturile Constanța, Galați și Brăila, media zilnică fiind de 3000 de persoane. Inspectoratele județene Constanța, Tulcea, Galați, Brăila, Ilfov,

[131] *Ibidem*, f. 30.

[132] Idem, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3636, vol 6, ff. 1-10.

[133] *Ibidem*, f. 2.

Mehedinți au identificat și luat în lucru 923 persoane, dintre care 850 pe linie de contraspionaj[134].

Securitatea raporta că asupra acestor marinari nu se efectua un control antiterorist adecvat și nici nu erau supravegheați, astfel că puteau parcurge pe jos prin obiectivele portuare până la 10 km. Prin urmare, Raportul nr 3 / 00337233 / 5 iunie 1978 *cu propuneri privind îmbunătățirea muncii informativ-operative în rândul marinarilor străini* venea să îmbunătățească activitatea informativă, implementând grafice de recrutări, rețea de supraveghere a șenalului navigabil, elaborarea unui regulament pentru cele 3 mari mari porturi amintite mai sus, care să cuprindă îndatoriri și reguli pentru toți marinarii străini care coborau pe uscat, inclusiv sancțiunile (amenzile) ce vor fi aplicate persoanelor ce nu le respectau[135].

Un alt act normativ intern, ceva mai cuprinzător și detaliat, Ordinul Ministrului de Interne nr. D 00120 din 11.09.1979 *privind munca informativ-operativă a unităților și organelor Ministerului de Interne în rândul străinilor*[136], avea rolul de a reglementa exercitarea unei supravegheri eficiente prin asigurarea rețelei informative asupra străinilor aflați temporar sau cu domiciliul în RSR.

Erau detaliate unitățile de Securitate răspunzătoare. Direcția de Informații Interne răspundea de cunoașterea, prevenirea și neutralizarea activităților cu caracter fascist, iredentist, de propagandă împotriva orânduirii socialiste, Direcția de Contrainformații în sectoarele economice de cunoașterea, prevenirea și neutralizarea activităților ostile din unitățile economice, de străinii care participă la tratative economice, încheieri de contracte, recepția mărfurilor, schimb de experiență, asistență tehnică studenți și doctoranzi, Direcția de Contraspionaj de cunoașterea, prevenirea și neuralizarea acțiunilor de spionaj, trădare și a celor de subminare a economiei naționale în sfera de comerț exterior și de acțiunile agenților seviciilor de spionaj din cadrul misiunilor diplomatice, oficiilor consulare, organizațiilor internaționale, reprezentanții firmelor comeciale, de comercianți, marinari etc, Direcția de contrainformații militare, de agenții seviciilor de spionaj împotriva

[134] *Ibidem*, f. 218.

[135] *Ibidem*, f. 220.

[136] Idem, fond Documentar, dosar nr. 13074, vol. 9, *passim*.

forțelor armate ale RSR, urmărea atașații militari și alte categorii de străini care intrau în contact cu cadrele militare și familiile lor, care întrețineau relații neoficiale sau aveau rude în străinătate etc. Pe lângă acestea, erau implicate și Unitatea specială de luptă antiteroristă, care avea în grijă străinii suspecți de terorism-diversionism, Direcția de cercetări penale, care răspundea de documentarea și probarea activității infracționale a străinilor pe teritoriul RSR, Unitatea specială F, care executa filajul asupra străinilor și legăturilor lor, Comandamentul pentru tehnică operativă și transmisiuni, UM 0544 ș.a.m.d.

La rândul lor, organele Miliției erau însărcinate cu cunoașterea, prevenirea, descoperirea și neutralizarea infracțiunilor și a altor fapte antisociale, Evidența populației cu controale în cămine, hoteluri, controale la centrele de schimb valutar și magazinele cu vânzare a mărfurilor pe valută, organele de pașapoarte aveau sarcini specifice de centralizare și valorificare a informațiilor etc. Ele aveau obligația de a semnala organelor de Securitate orice informație care părea suspectă. Toate unitățile trimiteau la CID, care avea acces la toate informațiile.

Măsurile luate de organele de Securitate și Miliție, în funcție de specificul acestora, erau următoarele: avertizarea, dezinformarea și compromiterea, atragerea la colaborare, întreruperea șederii în țară. Măsuri precum și reținerea, începerea urmăririi penale, a cercetării în stare de libertate ori a arestării preventive se luau numai cu aprobarea ministrului de Interne ori a ministrului secretar de stat, la propunerea adjuncților ministrului sau a secretarilor de stat care asigurau coordonarea unităților ce aveau în lucru cazurile în care erau implicați străinii respectivi. Propunerea de arestare ori trimitere în judecată a străinilor se înainta organelor de procuratură numai după aprobarea acestora de către ministrul de Interne sau de către ministrul secretar de stat. Fără aprobare, măsura începerii urmăririi penale sau a reținerii se putea lua împotriva străinilor numai în cazul în care săvârșeau infracțiuni flagrante, pentru care legea prevedea o pedeapsă mai mare de 5 ani. Măsura se raporta imediat ministrului de Interne sau ministrului secretar de stat. Se informa Direcția de pașapoarte, astfel încât să se ia măsuri ca străinilor cercetați în stare de libertate în cursul urmăririi penale să nu li se permită plecarea din țară[137].

[137] *Ibidem*, ff. 17-18.

În Ordinul Ministrului de Interne nr. 01741/15.04.1980 se specifica faptul că întreaga activitate a formațiunilor pentru pașapoarte și evidența străinilor și a punctelor de control treceri frontieră se subordona nemijlocit șefilor inspectoratelor județene ale Ministerului de Interne[138].

Dacă, în subsidiar, Securitatea avea ca scop împiedicarea schimbării percepției românilor de rând în privința capitalismului, protejarea regimului de orice formă de opoziție care ar fi putut apărea în urma contactelor cetățenilor străini cu cetățenii din Occident, oficial, aceste măsuri aveau ca scop declarat, protejarea statului român de activitatea de spionaj și protejarea secretului de stat. Imaginea spionului a suferit o schimbare majoră, de la mentalitate de „cetate asediată” în anii ‘50, după cum sublinia William Colby, de la spionul care număra vagoanele trenurilor, odată cu perioada de destindere Est-Vest și cu zborurile de recunoaștere efectuate de avioanele U-2, accentul a trecut pe „aspectele politice, economice, sociologice și științifice”[139]. Așa cum și diplomații români culegeau informații și desfășurau activități de spionaj, se știa că și diplomații, mai ales cei din ambasadele statelor capitaliste, culegeau informații pe care le trimiteau în statele lor sub formă de rapoarte oficiale sau secrete.

În ședința din 8 februarie 1967, ținută de Nicolae Ceaușescu cu Colegiul Ministerului Afacerilor Interne, prim-adjunctul ministrului Afacerilor Interne, Vasile Negrea, dezvăluia metoda atașatului militar francez: „nu are nici o legătură cu elemente recrutate care să-i transmită informații, însă se duce la cocteiluri, recepții, se întâlnește cu atașații militari într-un anumit loc, își împart zonele de mers pe drum, unul spre Dobrogea, altul spre Banat. Asta fac și americanii, și englezii, și turcii, adică cei care sunt în NATO. O altă metodă a lor care e? Pleacă cu mașina, are magnetofon, mergând pe drum, vorbește că în satul cutare a trecut o mașină cu numărul cutare, că a ajuns în dreptul comunei cutare și a observat cutare. În loc să scrie, vorbește, iar când se întoarce înapoi ascultă banda de magnetofon și

[138] Idem, fond Documentar, dosar nr. 13101, vol. 15, f. 87.

[139] Cit. în Petre Hladchi-Bucovineanu, *Spionajul economic – armă a concurenței capitaliste, Editura Politică, București*, 1985, p. 83, *apud* Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *Controlul informațiilor în România socialistă (1965-1989)*(I), în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 3-4/2006, p. 148.

își întocmește rapoartele”[140]. Potrivit lui Cornel Onescu – ministrul de Interne din acea perioadă – „trei dintre diplomați, care au fost descoperiți că se ocupă cu activitate de spionaj, au fost declarați indezirabili, iar pentru doi avem suficiente date și motive pentru a fi trimiși acasă”. Tot potrivit lui Onescu – „a fost documentată activitatea de spionaj desfășurată de 21 de persoane, care au dat informații unor diplomați străini; 15 dintre acestea au fost recrutate și acum sunt dirijate de noi”[141]. Alte persoane care se ocupau de culegerea de informații mai erau, în viziunea Securității, comercianții, o parte din turiștii străini, specialiștii veniți la documentare, membrii cultelor religioase (în special cele neoprotestante)[142].

Nu este de mirare că Legea nr. 23/1971 privind apărarea secretului de stat în Republica Socialistă România a conținut multe prevederi privitoare la străini și, în preambul, amintește că „transmiterea secretelor de stat unei puteri sau organizații străine ori agenților acestora constituie act de trădare și se pedepsește potrivit legii penale ca fiind o acțiune deosebit de gravă îndreptată împotriva securității statului”.

Unele dintre obligațiile românilor care intrau în legătură cu cetățenii străini erau, la modul propriu, necesare pentru apărarea secretului de stat: „Salariații care dețineau informații, date ori documente ce constituiau secrete de stat sau desfășurau activități în locuri unde se executau lucrări cu un asemenea caracter nu puteau stabili relații de serviciu cu organizațiile internaționale, reprezentanțele și organizațiile străine, fără aprobarea prealabilă a conducătorului organizației socialiste din care făceau parte” (art. 13). În aceeași lege, însă, sub pretextul apărării secretului de stat, cetățenilor români li se interzicea „de a avea orice fel de legătură cu posturile de radio sau televiziune ori cu organe de presă din străinătate, care, prin acțiunile lor, desfășurau o activitate de defăimare sau contrară intereselor statului român” (art. 14) sau să acorde „interviuri organelor de presă, agențiilor de știri ori posturilor de radio sau televiziune străine, în țară sau pe timpul cât se aflau în străinătate în interes de serviciu sau personal, pentru probleme ce privesc interese politice, social-economice, de apărare și

[140] A.M.R., fond Microfilme, rola AS1-1544, c. 603. *apud* Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *Op. cit.*, p. 149.

[141] *Ibidem*, c. 579. *apud* Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *op. cit.*, p. 149.

[142] Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *op. cit.* p. 150.

tehnico-științifice ale statului român". Interviurile puteau fi făcute „numai cu aprobarea conducătorului organului central în subordinea căruia se află organizația din care face parte cel în cauză sau, după caz, a președintelui comitetului executiv al consiliului popular județean ori al municipiului București" (art. 15).

Actul normativ cuprindea un capitol intitulat „Reguli privitoare la străini", în care se preciza că „Străinii care desfășoară activități pe bază de contracte au acces în organizațiile socialiste beneficiare cu aprobarea scrisă a conducătorilor organizațiilor socialiste respective sau a înlocuitorilor acestora, numai în secțiile sau sectoarele de producție în care prezența lor este legată de îndeplinirea obligațiilor contractuale, precum și în pavilioanele administrative" (art. 48), străinii care veneau în organizațiile socialiste în scopul efectuării unor tranzacții comerciale aveau acces numai în pavilioanele administrative și în expoziții, și numai în cazuri justificate, accesul acestora putea fi admis și în secțiile de producție al căror proces tehnologic nu constituia secret de stat sau de fabricație, cu aprobarea conducătorului organului central căruia îi era subordonată organizația socialistă (art. 49). Aprobarea era necesară și în cazul străinilor care vizitau organizațiile socialiste, în scopul documentării tehnico-științifice, și limitată la compartimentele strict necesare documentării (art. 50). În privința unităților și locurile de muncă de importanță deosebită stabilite de președintele Consiliului Securității Statului, accesul străinilor era admis numai cu aprobarea, după caz, a președintelui Consiliului de Stat sau a președintelui Consiliului de Miniștri (art. 52). Pe toată durata cât se aflau în sediul organizației socialiste, străinii trebuiau să poarte semne distinctive și să fie însoțiți de persoane anume desemnate de conducerea organizației socialiste[143].

Detalierea limitării accesului străinilor la informații s-a făcut prin mai multe acte normative interne, așa după cum am văzut pe tot parcusul textului. Mai amintim aici și Instrucțiunile Nr. D/S/132 din 24 mai 1980 *privind deplasarea străinilor pe teritoriul RSR* care stabileau restricții privind deplasarea și circulația pe teritoriul RSR a membrilor misiunilor diplomatice, reprezentanțelor permanente, oficiilor consulare, reprezentanțelor consular-comerciale, precum și a altor categorii

[143] B.O. nr. 157 din 17 decembrie 1971.

de străini. Instrucțiunile conțineau o anexă cu zonele care, din motive ce interesau securitatea statului sau ordinea publică, erau interzise străinilor, deoarece conțineau obiective militare și întreprinderi din domeniul chimic, industrie grea și prelucrare minereu de uraniu etc. Existau și obiective fictive, rolul lor fiind acela de a induce în eroare posibilele activități de spionaj. Obiectivele aveau „plantate" indicatoare special, pe care scria în 5 limbi de circulație mențiunea „accesul interzis numai străinilor". Urmărirea modului de respectare de către străini a indicatoarelor de interdicție se realiza de către MI și MAN[144].

Decretul nr. 408 din 26 decembrie 1985 *privind unele măsuri referitoare la apărarea secretului de stat și la modul de stabilire a relațiilor cu străinii* reglementa activitățile de protocol. La finalul decretului se specifica faptul că: „Prezentul decret nu se publică ci se difuzează numai ministerelor și celorlalte organe centrale interesate care sunt obligate să ia măsuri", astfel că decretul nu figurează nici în „Buletinul Oficial" și nici în „Repertoriul actelor normative în vigoare în anul 1986", sau în „Colecția de legi și decrete din anul 1985". Faptul că decretul era secret dar și denumirea lui („unele măsuri referitoare la...") ne sugerează, ceea se s-a și întâmplat, că el a fost folosit în paralel cu Legea nr. 23/1971, care a rămas actul normativ oficial. Importanța sa rezidă în faptul că statul comunist a simțit nevoia să instituie restricțiile de mai jos și să devoaleze printr-un decret implicarea Securității în protejarea secretului de stat, deși putea să o facă prin normative interne.

Decretul detalia și înăsprea măsurile de îngrădire a accesului străinilor în unitățile socialiste. Chiar și cei care efectuau recepția mărfurilor destinate exportului, nu aveau acces decât în sălile de protocol și în spațiile special amenajate, cei veniți la specializare sau pentru acordarea de asistență tehnică aveau acces numai în secțiile sau sectoarele de producție care făceau obiectul înțelegerilor cu partenerii străini, ei trebuind să aibă ecusoane distincte și să fie însoțiți de persoane anume desemnate, pe trasee dinainte stabilite și aprobate.

Securitatea avea cel mai important rol în protejarea secretului de stat, având „obligația să ia măsuri pentru prevenirea divulgării secretului de stat prin materiale ce pot fi date publicității sau alte forme ce pot duce la divulgarea secretului de stat" (art. 9).

[144] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 013101, vol. 15, ff. 89-93.

Protejarea secretului de stat față de străini se baza în primul rând pe o serie de restricții impuse acestora. Restricțiile nu se stabileau cu implicarea directă a Securității. Art. 14 prevedea că Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale vor lua măsuri ca angajarea, prin Oficiul de Deservire a Corpului Diplomatic și prin „ARGUS", a cetățenilor români la misiunile diplomatice, oficiile consulare, reprezentanțe consular-comerciale și alte reprezentanțe străine acreditate în Republica Socialistă România, să se facă după verificarea lor nominală și numai cu avizul organelor Departamentului Securității Statului. Contractele de muncă ale acestei categorii de persoane urmau a se încheia pe o durată de cel mult un an, putând fi reînnoite în aceleași condiții.

Ministerul Afacerilor Externe trebuia să ia măsuri ca, pe baza principiului reciprocității, membrilor misiunilor diplomatice, ai oficiilor consulare și ai altor reprezentanțe străine acreditate în R.S. România să li se aplice aceleași restricții cu privire la deplasarea pe teritoriul țării și stabilirea de relații cu autoritățile sau organizațiile socialiste române, care erau impuse membrilor misiunilor diplomatice, ai oficiilor consulare sau ai altor reprezentanțe române acreditate în țările respective (art. 15)[145]. Era reglementat accesul cetățenilor străini care veneau la specializare sau pentru acordarea de asistență tehnică pe bază de contracte „numai în secțiile și sectoarele de producție ale unităților socialiste ce făceau obiectul înțelegerii încheiate cu partenerii străini" și numai pe baza aprobării nominale date de miniștri sau de conducătorii celorlalte organe central și cu acordul DSS. De altfel, și contractele de muncă ale acestora erau aprobate pe cel mult un an, cu posibilitate de prelungire, tot cu avizul DSS[146]. Pentru evitarea oricăror surprize, accesul străinilor era restricționat potrivit unei „liste a obiectivelor sau locurilor de muncă de importanță deosebită pentru apărarea secretului de stat".

Potrivit Decretului 408/1985, funcțiile de șef de protocol de la Consiliul de Miniștri, ministere – cu excepția MAN – și de la celelalte organe centrale trebuiau să fie încadrate cu ofițeri activi de Securitate, și, numai în cazuri excepționale, cu ofițeri în rezervă[147].

---

145 Idem, dosar nr. 135, vol. 11, ff. 1-7 și Idem, dosar nr. 13101, vol. 7.

146 *Ibidem*, f. 4.

147 HCM nr. 18 din 14 ianuarie 1972 care reglemnata că „Organizațiile socialiste trebuiau să organizeze relațiile cu organizațiile străine numai prin intermediul

Sub pretextul apărării secretului de stat, cetățenii români trebuiau să fie ținuți cât mai departe de mediile diplomatice străine. Art. 13, alin. 1, preciza că „participarea personalului unităților socialiste la acțiunile protocolare organizate de misiunile diplomatice, oficiile consulare și celelalte reprezentanțe străine asimilate acestora, acreditate în Republica Socialistă România, se poate face, indiferent de modul în care a fost invitat, numai de avizul nominal dat de Ministerul Afacerilor Externe”[148].

În privința ținerii la distanță a românilor față de cetățenii străini, ofițerii de Securitate erau instruiți permanent în privința legislației privind apărarea secretului de stat în RSR și despre aspectele muncii de Securitate pentru apărarea secretului de stat și de stabilire a relațiilor cu străinii. Li se sublinia că „nimeni, inclusiv miniștrii, nu avea voie să primească străinii în afara sălilor de protocol, expoziții sau locuri special amenajate” și că trebuie să urmărească în permanență întocmirea notelor de convorbiri prevăzute de lege[149].

Existau, însă, categorii profesionale care, prin natura serviciului, intrau în contact cu cetățenii străini. Cetățenii români care, în timpul activității profesionale, intrau în legătură cu străinii erau spravegheați cu prioritate de Securitate. În 8 martie 1983 un document al Securității cerea ca „în executarea planului de măsuri din problema *justiție* aprobat de conducerea Departamentului Securității Statului rugăm efectuați o analiză asupra modului de supraveghere și urmărire informativă a avocaților angajați de misiunile diplomatice consulare, reprezentanții unor agenții sau firme și cetățenii străini, urmând ca până la 25 martie 1983 să se raporteze concluziile desprinse și măsurile ce se impun pentru îmbunătățirea muncii pe această linie”. Securitatea întocmea diverse liste cu străinii din această categorie și se urmărea „dacă în contactul cu avocații s-au limitat strict la problemele legate de afacerea juridică sau au manifestat interes și pentru alte aspecte, dacă continuă să întrețină legături” ș.a.m.d.[150].

Odată cu crearea și dezvoltarea Centrului de Informatică și Documentare (CID), pe lângă funcția lui de bază, păstrarea unei

departamentului de protocol sau a persoanei anume desemnată să îndeplinească atribuții de protocol” (Idem, dosar nr. 123, vol. 9, ff. 124-134).

[148] Idem, dosar nr. 135, vol. 11, f. 7.

[149] Idem, dosar nr. 3029, ff. 3-4.

[150] Idem, dosar nr. 1125, vol. 1, f. 8.

evidențe riguroase a rețelei informative a Securității, acesta a fost folosit și în crearea unei baze de date ce se dorea completă și în domeniul străinilor din România. Potrivit ordinului, evidența nominală centralizată a străinilor urma a se ține, la zi, pe baza comunicărilor prin telefon/telex de la punctele de control treceri frontieră, de către CID, atât în privința străinilor din țările capitaliste, cît și a celor din țările socialiste. CID organiza evidențele centralizate ale străinilor aflați în țară, chiar și a celor aflați în tranzit, care făceau obiectul muncii de Securitate, anunțând unitățile de Securitate interesate și asigurând, la cerere, furnizarea de date despre aceștia organelor de Miliție.

Activitatea CID în domeniu și colaborarea sa cu celelalte instituții responsabile cu supravegherea străinilor pe teritoriul RSR au fost reglementate prin Ordinul nr. D/0155/24.10.1983 *pentru modificarea și completarea instrucțiunilor nr. 20/1971 ale Ministerului de Interne pentru aplicarea legii nr. 25/1969 privind regimul străinilor în RSR*[151].

Ordinul stabilea clar ce instituții trebuiau să strângă date despre străini și care era circuitul informațiilor. Direcția de pașapoarte organiza evidența nominală centralizată în funcție de anumite criterii: pe bază de dosar și fișă alfabetică pentru străinii aflați în cercetare sau judecată penală, precum și pentru cei condamnați pe teritoriul statului român, pentru străinii incluși pe lista persoanelor indezirabile, pentru străinii care au avut domiciliul sau reședința în RSR și plecaseră definitiv în străinătate, și pe bază de registru pentru străinii cărora li se furase sau care își pierdseră documentele de călătorie, sau pentru cei care veniseră temporar și decedaseră pe teritoriul statului român[152].

În funcție de anumite criterii, țineau evidența și alte instituții implicate, precum Formațiunile de pașapoarte și evidența străinilor din cadrul inspectoratelor județene și al municipiului București ale Ministerului de Interne, organele de Miliție municipale și posturile de Miliție comunale. Aici se afla evidența străinilor stabiliți în România sau străinilor veniți temporar, pe o perioadă mai mare de 120 de zile, a celor veniți la studii, specializare, asistență tehnică, a reprezentanților firmelor comerciale etc.

---

[151] Idem, dosar nr. 13074, vol. 28.

[152] *Ibidem*, ff. 2-3.

Toate aceste organe scoteau din evidență străinii când aceștia plecau definitiv din țară, decedau sau primeau cetățenia română, iar dosarele lor erau trimise spre arhivare[153].

În anul 1985, Inspectoratul Județean de Securitate Dolj–securitate-cercetări penale raporta ministrului de Interne activitatea pe semestrul I. Activitățile de pregătire contrainformativă și antiinfracțională a populației cuprindeau și o mai bună cunoaștere de către aceasta a actelor normative ce reglementau regimul relațiilor cu cetățenii străini. Față de anii anteriori se punea un accent mai mare pe creșterea calitativă a acestor măsuri îndeosebi în unitățile în care lucrau sau își făceau simțită prezența cetățeni străini, precum Oltcit Craiova, Electroputere, I.U.G., Fabrica de Avioane, Întreprinderea de Confecții Craiova etc. În același scop se intensificaseră măsurile de prelucrări contrainformative în unitățile școlare, Centrul Universitar Craiova, cu cadrele medicale, cu cadrele din domeniul alimentației publice și altele, unde contactul acestora cu studenții și doctoranzii era permanent[154].

În Centrul Universitar Craiova, într-un singur semestru fuseseră „scoși din țară" 31 de studenți străini pentru diverse motive. În baza datelor și informațiilor obținute au fost întreprinse măsuri de prevenire a producerii unor acte de dezordine în 9 cazuri, în cooperare cu formațiunea Pașapoarte și organele de Miliție și cu sprijinul factorilor educaționali, au fost întreprinse 19 controale în căminele studențești, fără a rezulta probleme deosebite, cu excepția cazului unui student, căruia i-au fost confiscate bunuri în valoare de aproximativ 300.000 lei. Prin organele de Miliție au fost atenționate 10 persoane care găzduiseră în mod ilegal cetățeni străini[155].

Dintre acțiunile întreprinse pe linia descurajării unor studenți străini semnalați cu manifestări antisociale și pentru prevenirea comiterii de către aceștia a unor acte de dezordine și acțiuni neavenite, se evidenția cea din 4 iunie. În baza aprobării primului secretar al Comitetului Județean Dolj al P.C.R. se organizase o acțiune de control în complexul studențesc „Calea București" din Craiova și în cele 80 de camere ale căminului 6 din Str. Libertății. La acțiune participaseră

---

[153] *Ibidem*, ff. 4-5.

[154] Idem, dosar nr. 117, vol. 1, f. 89.

[155] *Ibidem*, vol. 1, f. 91

120 de ofițeri și subofițeri de Miliție, 15 cadre de Securitate și 20 cadre didactice. Acțiunea respectivă a fost efectuată sub pretextul verificării modului în care se respectă regimul domicilierii, prevenirii producerii de incendii și adăpostirii persoanelor urmărite de organele de miliție. În urma controlului efectuat s-au depistat și scos din țară 2 străini exmatriculați din facultate încă din februarie și au fost găsite 7 tinere femei de moravuri ușoare, dintre care 4 fără ocupație, care au fost sancționate cu 3 luni închisoare corecțională în baza Decretului 153/1970, și trei studente, cărora li s-au aplicat amenzi contravenționale[156].

În primăvara aceluiași an, 1985, în aceeași zi, s-au făcut percheziții la toate căminele studenților străini din Republica Socialistă România[157]. La Galați în camera unui un student a fost găsită o pușcă de vânătoare. Cum era de așteptat, acesta a fost expulzat imediat din RSR[158].

Toate comunele aveau un registru pentru evidența străinilor veniți temporar pe raza lor, la care avea acces Ministerul de Interne și, evident, D.S.S. Registrul conținea numele și prenumele străinului, data și locul nașterii, cetățenia, datele pașaportului, data intrării în țară, data sosirii în comună, scopul venirii, data plecării, numărul de veniri anterioare, mijlocul de transport cu care a călătorit, de cine a fost găzduit și avea o rubrică de mențiuni speciale[159].

În pregătirea ofițerilor de Securitate, combaterea activității străinilor pe teritoriul României reprezenta unul dintre cele mai importante obiective. Într-o lucrare de absolvire de la Școala militară de Securitatea de la Grădiștea între primele pericole la adresa securității naționale era aceea că „străinii încearcă atragerea și antrenarea unor cetățeni români la activități ilicite privind încălcarea normelor legale prin cazarea în locuri sau la persoane neprevăzute în Decretul 225/1976”[160].

Pe lângă activitățile ilicite inerente, precum deținerea și traficul de valută, de țigări, de autoturisme etc., provenite din accesul pe care

156 *Ibidem.*

157 Idem, dosar nr. 8859, vol. 115, f. 183-184.

158 *Ibidem*, f. 197.

159 Idem, dosar nr. 3046, *passim.*

160 Idem, dosar nr. 8816, vol. 3, f. 12.

străinii îl aveau la anumite produse și de cultura și sistemul economic din care aceștia proveneau, Securitatea se confrunta cu o mare problemă. Odată cu înmulțirea studenților străini, mai ales a celor din Orientul Mijlociu, România a început să se confrunte cu amenințarea terorismului. Acestea au început încă de la debutul anilor '70, când s-a încercat introducerea în RSR de armament, mai ales de către membrii organizației „Septembrie Negru". Cele câteva evenimente (19 noiembrie 1977-a fost ocupată ambasada Egiptului de către un grup de cca 100 de irakieni, asasinarea la 4 decembrie 1984 a viceconsulului Ambasadei Iordaniei la București de către un iordanian de origine palestiniană, aflat la studii în România ș.a.m.d.) care au culminat cu atentatul din 26 mai 1985, din complexul studențesc Grozăvești, pus la cale de „Frații Musulmani" împotriva studenților sirieni din România, și care s-a soldat cu moartea a doi ofițeri USLA, Securitatea a acordat fenomenului terorist, și mai ales studenților străni din România, o atenție specială.

„La indicația conducerii superioare", ministrul secretar de stat și șef al DSS Tudor Postelnicu, a emis Ordinul nr. 00311 din 5 octombrie 1985 („străini la studii"), prin care a dispus unele măsuri privind îmbunătățirea muncii de Securitate în rândul studenților străini și a altor categorii de străini. Scopul ordinului era de a întări colaborarea cu Miliția și cu alte organe și unități ale Ministerului de Interne astfel încât acestea să poată acționa cu mai multă eficiență în cazul străinilor.

Obiectivele principale ale Securității erau străinii pretabili de a săvârși acte terorist-diversioniste, de deturnare, răpire, sechestrare de persoane sau orice alte acte cu caracter violent, dar și emisarii, cei care făceau deplasări în alte localități decât cele de reședință. Se dorea cunoșterea disensiunilor și a stărilor de spirit negative din rândul străinilor, determinate de evoluția evenimentelor politice din țările de unde proveneau, dar și contracararea și neutralizarea acțiunilor de instigare la acte de contraveneau intereselor țării, inclusiv de redactare și difuzare a unor materiale de propagandă cu caracter provocator.

Deoarece, până în acel moment, nu se respecta întocmai modul de lucru conspirat care trebuia folosit în astfel de cazuri speciale, acesta era reiterat: organele de Securitate nu aveau voie să intre în dialog direct cu liderii organizațiilor politice ale străinilor, ci numai prin intermediul unităților de învățământ ori a organizațiilor obștești. Ele

trebuiau să acționeze prin mijloace specifice muncii, fără a se deconspira și fără să rezulte că unii reprezentanți ai diferitelor grupări și organizații ale străinilor realizează legături cu organele de Securitate.

Șefii organelor de Securitate, cadrele de conducere cu atribuții în problemă, aveau obligația să ia măsuri pentru ca lucrătorii de Securitate să înțeleagă bine cum trebuie să acționeze pentru evitarea confundării informațiilor operative cu cele de rutină. Șeful Centrului de Informații Externe și comandantul Unității Speciale de Luptă Antiteroristă erau împuterniciți ca, atunci când dețineau informații deosebite, să le transmită direct Securității județene, care, prin Direcția I, care, având sediul problemei și coordonarea în mod unitar a activității de Securitate în rândul străinilor aflați la studiu, urma a acționa în consecință.

Direcția de Pașapoarte, Evidența Străinilor și Controlul Trecerii Frontierei și compartimentele de profil din teritoriu, cu sprijinul direct al organelor de Miliție, urmau să-i depisteze și să-i scoată din țară pe străinii aflați la studii care fuseseră exmatriculați sau nu mai erau studenți „din dezinteres pentru învățătură". Ca noutate, față de aceștia se instituiau măsuri drastice: nu li mai permitea intrarea în țară și urmau a fi incluși pe lista persoanelor indezirabile[161]. Tot DPESCTF era direct răspunzătoare de prevenirea introducerii în țară, prin PCTF-uri sau alte puncte, prin intermediul străinilor la studii, a emisarilor organizațiilor terorist-diversioniste, a altor categorii de străini sau pe orice altă cale, de armament, muniții, explozivi, materiale de propagandă sau de altă natură, ce puteau fi folosite în acțiuni contrare intereselor României. În acest scop, DPESCTF trebuia să colaboreze cu Securitatea și cu alte organe ale Ministerului de Interne cu atribuții în problemă.

Securitatea informa Direcția de Pașapoarte Evidența Străinilor și Controlul Trecerii Frontierei despre străinii bănuiți că îi instigau pe unii cetățeni români la emigrare, îi îndemnau la greva foamei sau la alte acțiuni protestatare. Direcția a III-a și compartimentele teritoriale de profil acționau pentru a cunoaște și controla activitatea diplomaților, îndeosebi din țările arabe, precum și întâlnirile pe care aceștia le realizau cu studenții străini.

[161] Idem, dosar nr. 007929, vol. 405, f. 6.

În vizorul Securității se aflau în special „studenții care nu se ocupau de pregătire, folosind această acoperire pentru a desfășura alte activități”. Era semnalată existența unui număr mare de studenți care studiau în Republica Socialistă România de 9-13 ani și care nu puteau fi scoși din țară pe motiv că nu mai studiază.

Se insista pe discreție si pe evitarea substituirii de competențe, Miliția fiind singura care se ocupa cu păstrarea ordinii și liniștii publice, cu prevenirea actelor de dezordine în localuri, cămine studențești etc[162].

Prin Ordinul MI nr. 05534 din 20.10.1987, *privind subordonarea Direcției Pentru Pașapoarte, Evidența Străinilor și Controlul Trecerii Frontierei*, această instituție se subordona nemijlocit ministrului de Interne[163].

Creșterea numărului de studenți originari din Orientul Mijlociu din a doua jumătate a anilor `80 și, mai ales, atentatul terorist din Grozăvești au arătat că informatorii din rândul studenților români sunt insuficienți și ineficienți în activitatea de prevenire a conflictelor din Orientul Mijlociu mutate pe teritoriul României. Noua direcție reiese clar din Instrucțiunile nr. 000165 din 15.01.1986 *privind activitatea de recrutare și folosire a informatorilor în rândul străinilor*[164], potrivit cărora „recrutarea și folosirea informatorilor în rândul străinilor constituia o sarcină de cea mai mare importanță pentru DSS”.

Străinii recrutați erau utili pentru „furnizarea de informații și obținerea de sarcini în vederea descoperirii acțiunilor de spionaj, trădare, atentat, acțiuni terorist-diversioniste, de subminare a economiei naționale și sabotaj, propagandă împotriva orânduirii socialiste și a altor acțiuni împotriva securității statului”[165]. Dar obiectivele Securității erau și proactive: „penetrarea informativă în serviciile de spionaj și contraspionaj străine, organizațiile reacționare ori extremist-teroriste, cercurile politice, comerciale, financiar-bancare și tehnico-științifice din exterior, precum și în alte locuri și medii ce prezintă interes pentru securitatea statului”. Pe lângă aceasta, informatorii trebuiau folosiți

[162] *Ibidem*, f. 8.

[163] *Ibidem*, vol. 445, *passim*.

[164] *Ibidem*, vol. 485, *passim*.

[165] *Ibidem*, f. 3.

și pentru realizarea intereselor externe, prin „realizarea de acțiuni vizând sprijinirea promovării intereselor politico-economice, tehnico-științifice și de altă natură ale RSR în străinătate".

Recrutarea informatorilor străini era o acțiune complexă, necesitând mult tact și răbdare. Ea prezenta un pericol sporit față de recrutarea cetățenilor români, iar un refuz din partea candidatului era mult mai riscant. Pentru început, candidații la recrutare erau „bine verificați în toate formele de evidență ale MI și DSS". Mai apoi, despre ei se culegeau informații certe privind biografia și activitatea anterioară, situația materială, nivelul de pregătire și perspectivele profesionale, concepțiile politice și religioase, trăsăturile de caracter și alte elemente de personalitate: vicii, slăbiciuni și situații personale deosebite, fapte ce îi compromiteau față de serviciile de spionaj, cercurile și organizațiile în slujba cărora se aflau, informații despre instituțiile și firmele în care lucrau, despre opinia publică din țara lor, despre anturaj ori familie, despre fapte infracționale sau de altă natură care îi puneau în dependență față de organele de Securitate ș.a.m.d.[166], urmând a se stabili cu certitudine dacă străinul aflat în studiu era cadru sau agent de spionaj ori avea apartenență la organizații extremist-teroristă sau de natură ostilă și dacă nu cumva urmărea să pătrundă în rețeaua informativă a organelor de Securitate.

Drept o dispoziție specială, Securitatea trebuia să acorde o atenție deosebită căsătoriilor cetățenilor români cu cetățenii străini, îndeosebi din spațiile SUA, Franța, Anglia și Canada.

Răspunderea coordonării acestor cazuri revenea unităților speciale 0544 (Centrala de Informatii Externe, era era unitatea de spionaj a Securității) și 0195 (Unitatea de protecție contrainformativă a CIE)[167].

Se pare că recrutarea informatorilor din rândul cetățenilor străini a mers foarte bine. Pentru protejarea conspirativității în privința recrutării lor a fost emis *Ordinul Ministrului Secretar de Stat și Șef al Departamentului Securității Statului Nr. D/0012392 din 01 iulie 1987*, care interzicea organelor de Miliție să procedeze la cercetarea în stare de libertate, reținerea sau arestarea vreunui străin, chiar dacă obțineau aprobările prevăzute de ordinele în vigoare, decât după ce

[166] *Ibidem*, f. 5.

[167] *Ibidem*, f. 27.

au raportat despre aceasta șefului Centrului de Informații Externe – general-locotenent Aristotel Stamatoiu (care trebuia să se sincronizeze și cu șeful UM 0195) și șefului Direcției Cercetări Penale din cadrul Departamentul Securității Statului. Numai în lipsa acestora se putea raporta locțiitorilor lor la comandă. În caz de infracțiuni flagrante comise de străini, de competența organelor de Miliție, se raporta în aceeași zi celor de mai sus, telefonic sau prin telex, despre măsura impusă pentru reținerea și cercetarea infractorilor. În acelaș mod urma a se proceda și în cazul propunerilor de scoatere de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale sau de trimitere în judecată a străinilor[168]. Practic, Securitatea devenea un cenzor care împiedica Miliția să își exercite atribuțiile, în special în domeniul dreptului penal.

O altă problemă care apăruse în legătură cu cetățenii străini era aceea a creșterii numărului de solicitări, multe dintre ele concretizate, de înfieri de copii români, de regulă dintre cei aflați în instituții de ocrotire (legăne de copii, case de copii preșcolari și școlari). Se constatase că se produceau numeroase abuzuri, cu ajutorul unor „elemente afaceriste”, îndeosebi din rândul unor avocați și chiar al unor cadre din sistemul instituțiilor de ocrotire a minorilor, care stimulau și favorizau înfierea în schimbul unor avantaje materiale în acest domeniu[169].

Ordinul Ministrului nr. S/2551/06.11.1987 *referitor la sarcinile ce revin șefilor inspectoratelor județene și al municipiului București ale M.I. în legătură cu înfierea de către străini a copiilor cetățeni români* avea rolul de a opri abuzurile cu încălcarea legilor și normelor etice, care determinaseră „comentarii și aprecieri negative, iar în străinătate acțiuni propagandistice ostile la adresa țării noastre”. Se reglementa colaborarea între instituții și invitarea la sediile comitetelor județene de partid a președinților colegiilor de avocați, în scopul de a li se atrage atenția asupra neregulilor și abuzurilor, cu scopul „să se pună capăt oricăror forme de intermediere și favorizare a încheierii unor astfel de acte juridice de natură a contraveni politicii demografice a partidului și statului nostru”[170].

[168] Idem, dosar nr. 13101, vol. 16, ff. 307-308.

[169] Idem, fond MAI – Direcția juridică, dosar nr. 3645, vol. 2, f. 224.

[170] *Ibidem*, f. 225.

Trebuie spus că nu numai Securitatea și Miliția aveau normative care să reglementeze relațiile oficiale sau neoficiale cu străinii. De exemplu, în 1989 existau în Ministerul Justiției *Norme privind reglementarea primirii, gestionării, evidenței și utilizării obiectelor (cadourilor) primite de la străini, în țară sau în străinătate.* Potrivit acestora, era interzisă primirea de cadouri, iar, în cazuri excepționale, puteau fi primite numai „obiecte cu caracter simbolic" și „alte obiecte", caz în care era obligatorie raportarea imediată și depunerea la departamentul de protocol, în gestiunea căruia rămâneau până la repartizare. Apărarea secretului de stat era la fel de importantă și în domeniul justiției, instituțiile trebuind să raporteze orice problemă în privința „relațiilor cu străinii"[171].

O ultimă problemă pe care o vom trata aici o constituie infracționalitatea în rândul străinilor din România comunistă. Infracțiunile de drept comun au cunoscut o creștere constantă, cauzată nu numai de creșterea proporțională cu cea a numărului străinilor din România, ci și de impunitatea resimțită ca o încurajare de străinii „cu dare de mână". De altfel, sentința pentru cetățenii străini consta nu numai în perioada de încarcerare, ci și în cuantumul sumei pe care avea să o plătească pentru ziua de închisoare.

Puțini străini nu au beneficiat de legislația care permitea plata cauțiunii sau a transformării zilelor de închisoare în amendă, iar culmea în acest domeniu au reprezentat-o eliberarea și repatrierea autorilor atacului terorist din Grozăvești, care au beneficiat de o reducere de pedeapsă pentru a se încadra în prevederile legii.

Infracțiunile comise de străini (în general studenți sau turiști) erau în general cele valutare, viol, tentativă de viol, accidente auto, fals, uz de fals, tentativă de trecere a frontierei, furturi, bătăi și tentative de omor etc[172].

Procedura în cazul străinilor care comiteau fapte penale pe teritoriul României era următoarea: odată începută cercetarea penală, instanța putea dispune plata cauțiunii și cuantumul acesteia în funție de maximum prevăzut de lege pentru infracțiunea comisă. Cum, în

---

171 Notă cu principalele aspecte din munca desfășurată de către unitățile exterioare ale Ministerului Justiției, în cursul anului 1988, pe linia apărării secretului de stat, în Arhiva Ministerului Justiției, dosar nr. 15/1989, nenumerotat.

172 ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. 115, *passim*.

majoritatea cazurilor, străinul care comisese infracțiunea era trimis în stare de arest până la soluționarea cauzei, negocierile și procedura de plată a cauțiunii erau duse de statele sau de familiile străinului acuzat, în general prin intermediul misiunilor diplomatice ale statelor al căror cetățean era persoana arestată. Vizitele diplomaților sau ale altor cetățeni străni la deținuți erau supravegheate de ofițerul cu atribuțiuni de protocol. De cele mai multe ori, cu speranța unei soluționări favorabile, se aștepta până la pronunțarea sentinței, care beneficia în cazul cetățenilor străini de maximă celeritate. După plata cauțiunii sau a amenzii, străinii erau expulzați din Republica Socialistă România și erau trecuți pe lista persoanelor indezirabile.

În ultimii ani ai regimului comunist, justiția a fost angrenată împreună cu toate celelalte instituții în satisfacerea nevoii de valută a statului român.

Odată cu creșterea numărului de cetățeni străini în Romînia comunistă, statul i-a tratat cu mare atenție, cea mai implicată instituție fiind Securitatea. În privința străinilor, rezidenți sau turiști, Securitatea s-a manifestat cel mai puțin ca organ de represiune și cel mai mult ca un serviciu de informații. Neputând aplica mijloacele represive și abuzurile așa cum făcea cu cetățenii români, arestările, internările și chiar avertizările fiind excluse din panoplia de arme, pentru aparatul de represiune singura opțiune era expulzarea și interdicția de a mai intra în țară. Astfel, cele mai importante mijloace erau controlul strict și informația, prin reglementarea deplasării și a locuirii străinilor, precum și prin încadrarea cetățenilor străini cu informatori.

Adrian Nicolae PETCU

PRESA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DE LA PARIS ÎN PERIOADA EXILULUI

The Press of the Romanian Orthodox Church in Paris during the Period of Exile

Abstract: The theme of the Romanian church exile represents another unexplored chapter in the post-December historiography of Romania. It is an extremely complex chapter, both in the number of events and facts, and especially in the methodology to be used and access to sources. To cover this historiographical gap, the present approach concerns the church press in exile that appeared at the Romanian Orthodox Church in Paris, one of the most important post-war Romanian religious centers. Thus, following research conducted in archives and libraries in the country and abroad, this study comes to outline the issue of the Romanian church press in Paris, during the exile.

Etichete: Biserica Ortodoxă Română din Paris, exilul românesc, presă.
Keywords: Romanian Orthodox Church in Paris, Romanian exile, press.

Tema exilului bisericesc românesc reprezintă un capitol de care istoriografia post-decembristă s-a ocupat prea puțin sau superficial. Este un capitol extrem de complex atât prin numărul evenimentelor și faptelor, cât mai ales prin metodologia care trebuie utilizată și accesul la surse.

În cele mai multe cazuri tratat subiectiv sau superficial, capitolul privind exilul bisericesc românesc are nevoie azi atât de o abordare critică și obiectivă, cât și de acces la surse. În cazul de față, sursele presupun documentele create de fostele organe de represiune comuniste

din România (Partid, Ministerul Cultelor și Securitate), cele bisericești, cele personale ale principalilor actori ai exilului, cât și publicațiile, pentru care nici până astăzi nu avem o evidență clară și colecții complete, care să fie accesibile cercetării istoriografice.

Din aceste motive, considerăm că, pentru a reconstitui faptele și evenimentele exilului bisericesc românesc, putem pleca mai ales de la publicațiile cu caracter bisericesc/religios/cultural, care ne pot oferi un prim set de informații prețioase. Însă, astfel publicații nu se regăsesc în colecții complete nici măcar la entitățile bisericești românești din Occident și nici în bibliotecile consacrate (ex. IICCMER).

Pentru demersul de față am întreprins stagii de documentare la mai mulți deținători: Biserica Ortodoxă Română din Paris (9bis rue Jean de Beauvais, actualmente catedrala Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale), Biblioteca Română din Freiburg, Germania, Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc și Institutul Român pentru Istoria Recentă.

Biserica Ortodoxă Română de la Paris a fost înființată în anul 1853, de către arhimandritul Iosafat Snagoveanu, în scopul oferirii de asistență spirituală studenților români aflați în capitala Franței. Inițial a fost capelă amenajată într-o clădire (22 rue Racine), care în 1880 avea să fie demolată, pentru extinderea Școlii de medicină din Paris. În 1882, statul român cumpără biserica fostului Colegiului Beauvais (1374), care aparținuse ordinului dominican. Astfel, lăcașul ortodox era o proprietate a statului român în care slujea un cleric român salarizat de Ministerul Cultelor de la București și care, din punct de vedere canonic, asculta direct de mitropolitul primat, iar, mai apoi, de Patriarhul României[1].

Pentru demersul de față, în mare parte, am încercat să reconstituim colecțiile periodicelor pe care Biserica Ortodoxă Română din Paris (în continuare, BORP) le-a editat de-a lungul unei perioade de aproximativ o jumătate de secol. În stadiul actual al cercetărilor, putem spune că prima publicație a fost editată în anul 1939 la inițiativa superiorului, de atunci, protosinghelul Teofil Ionescu. Este vorba de periodicul „Cuvânt bun", o publicație misionară adusă din țară,

[1] Veniamin Pocitan, *L'Église Orthodoxe Roumaine de Paris*, Bucarest, 1937, pp. 58-71.

cum, de altfel, era și caracterul parohiei pariziene pe care o păstorea. Aceasta a apărut doar un singur an.

În 1940, același superior a lansat ideea publicării unei reviste proprii BORP, cu numele de „Vestitorul", care a apărut până în 1944.

Mai apoi, superiorul Martinian Ivanovici scoate timp de un an revista „Credința", care își întrerupe apariția din cauza evenimentelor din cursul anului 1948.

Cu toate acestea, în ședința Consiliului parohial din 24 aprilie 1948 se propune scoaterea unei reviste cu numele de „Buciumul", inițiativă care însă nu se materializează. Totuși, cu numele acesta este scoasă o revistă în timpul conducerii BORP de către preotul Virgil Pârvănescu, adică din 1952 și până în 1953.

Următoarea apariție este abia în anul 1961, deși ideea ei persista în discuțiile membrilor Consiliului parohial încă din anii 1958-1959. Revista va avea numele de „Biserica Ortodoxă Română de la Paris", apoi „Sfinții Arhangheli", hramul BORP și va fi coordonată de superiorul Vasile Boldeanu. Aceasta își va înceta apariția în anul 1969. După acest an, se pare că BORP nu a mai avut o publicație proprie.

O altă publicație apărută la inițiativa conducerii BORP este „Buletinul eparhial", periodic al Episcopiei românilor din străinătate de sub conducerea mitropolitului Visarion Puiu și care își avea sediul în 9bis rue Jean de Beauvais.

Tot cu sediul la adresa Bisericii Ortodoxe Române din Paris, doar pentru puțin timp, a apărut publicația „Vestitorul", sub coordonarea Episcopului Teofil Ionescu, care din 1972 revenise în comuniunea Bisericii Ortodoxe Române din țară, dar nu i se mai permitea să slujească în lăcașul românesc din capitala Franței.

Alte tipărituri scoase sub egida BORP au fost la diferite evenimente sau momente din perioada exilului. De pildă, la centenarul BORP a fost editată lucrarea lui Nicolae A. Gheorghiu, membru al Consiliului parohial și profesor la Facultatea de Litere din Lyon, cu titlul *La fondation L`Église Orthodoxe Roumaine de Paris*. În anul 1955, părintele Grațian Radu, superior interimar, scotea la șapirograf două materiale destinate informării credincioșilor: *Canonicitate* și *Cuvânt despre preoție și lămuriri cu privire la situația Preotului V. Pârvănescu*. În anii `60-`70 au fost tipărite calendare tip agendă, din care am identificat câteva în arhiva BORP.

În demersul nostru am urmărit evoluția fiecărui periodic, cu anii extremi, conținutul și tipologia materialelor, condițiile de editare, autorii și, nu în ultimul rând, contextul politic al epocii. Acestea au fost coroborate cu informațiile găsite în procesele-verbale ale ședințelor consiliilor parohiale și epitropiei, pe care le-am consultat în arhiva BORP.

„Cuvânt bun" (1939)

Primul număr al acestei publicații a apărut la 1 august 1939, ca „organul asociației creștine-ortodoxe Patriarhul Miron, ediție pentru misiunea ortodoxă română din Franța", avându-l ca director-fondator pe Protos. Teofil Ionescu, cu sediul redacției la adresa BORP și în patru pagini. În schimb, pe prima pagină se arată că revista este înscrisă la registrul publicațiilor al Tribunalului Ilfov în anul 1938, iar de pe ultima pagină aflăm că se imprima la „Tip[ografia] Frăției Patriarhul Miron, Str. Sf. Apostoli 40, București"[2]. Aceasta era de fapt o prelungire a publicației cu același nume, care apăruse în țară sub egida asociației filantropice și culturale „Frăția Patriarhul Miron", condusă de Teofil Ionescu. Practic, avea același format tipărit din țară, de ziar, numai că materialele priveau în mod exclusiv activitatea din jurul Bisericii românești din capitala franceză.

În articolul de fond, „De ce apărem?", semnat „Redacția", se vorbește despre necesitatea apariției unei publicații bisericești de limba română în cadrul activității pastoral-misionare care se desfășura în Franța, având ca țintă cele „câteva zeci de mii de suflete" și pentru care exista „o singură biserică cu un locaș propriu și un sigur preot". Autorul anunță apariția acestui periodic din trei motive: religios (preotul nu poate ajunge la fiecare român din Franța), național (păstrarea limbii materne a compatrioților) și practic (inițierea unor colecte cu caracter filantropic pentru românii săraci).

În paginile ziarului găsim atât materiale legate de BORP, cât și de activitatea culturală și socială de Issy-les-Moulineaux, unde se amenajase o capelă pentru familiile de români care munceau la societățile franceze din localitate. De altfel, din primul număr se publică un

[2] Cele două numere ale acestei publicații le-am identificat în arhiva BORP.

reportaj semnat de Grigore T. Miron despre serbarea de la sfârșitul anului la „Școala română" din localitate, ținută la 29 iunie, la care au participat atât reprezentanți ai Ambasadei române de la Paris, cât și superiorul Teofil Ionescu și membri ai coloniei române din Franța („s-au împărțit cărți și bomboane copiilor silitori" din partea Ambasadei și BORP)[3].

Alte rubrici ale ziarului sunt „Din stihiile vremii" sau „Informațiuni", ambele la pagina 4. La ultima rubrică, credincioșii români aflați în Paris sunt informați că biserica este deschisă în cursul săptămânii, între orele 8-9 și 16-17, și că în fiecare zi de Miercuri și Vineri, între orele 17 și 18 se săvârșesc slujbele Privegherii și a sfințirii artoselor. Pe lângă informațiile legate de organizarea și funcționarea BORP, se remarcă sprijinul oferit de ambasadă, recte ambasadorul Gheorghe Tătărescu, la constituirea unei „colonii de vacanță pentru copii săraci (astăzi s-ar numi tabără). De asemenea, se solicită credincioșilor contribuția la achiziționarea unor obiecte cu scop liturgic, precum un acoperământ pentru Sfânta Masă, dar și plata abonamentului la ziar în cuantum de 40 franci sau 100 lei/an, deoarece publicația se susținea numai prin această formă de venit[4]. Ca rezultat al publicării în ziarul „Cuvânt bun", în ședința Consiliului parohial din 16 decembrie 1939, părintele Teofil Ionescu anunța că farmacistul Drăguș și soția sa, Elena, au donat un „epitaf pictat"[5].

Ultimul număr pe care l-am găsit în arhiva BORP este cel din „septembrie 1939". Încă de pe prima pagină se publică un „Apel în folosul coloniei românilor din Paris și împrejurimi", datat 10 iulie 1939, semnat de Arethia Tătărescu, soția ambasadorului român, și Elena Văcărescu, credincioasă a Bisericii, privind patronajul asupra unei „opere de binefacere pentru sănătatea fizică și morală a numeroaselor familii de români în nevoie". În cele trei puncte enunțate se prevedea: 1) „înființarea unei colonii de vacanță pentru tineretul nostru românesc"; 2) „crearea unui cămin, într-un imobil închiriat și apoi cumpărat, dacă se va putea, unde să se poată ține conferințe, serbări, întruniri etc., de către obștea românească conduse de elementele ei

[3] „Cuvânt bun", nr. 1/1939, pp. 2-3.

[4] *Ibidem*, p. 4.

[5] ABORP, Registru procese-verbale Consiliul parohial (1923-1939), f. 197.

cele mai luminate, acest cămin servind și pentru locuința și îngrijirea copiilor săraci" și 3) instalarea unui cabinet medical, în care să se dea acestora asistență medicală gratuită"[6].

Încă înainte de a fi publicat în periodicul BORP, apelul crease efecte. Conform unui articol semnat de preotul Gh. V. Nițoiu, aflăm că „mulți români" făcuseră donații pentru înființarea coloniei și deja se închiriase un „vechi castel" la marginea Parisului (45 rue Rut des Gardes), „destul de mare cu o ogradă de aproape un pogon, ridicat pe o colină", unde „copiii noștri și-au sporit forțele și au trăit timp de două luni în mijlocul naturii și sub supravegherea păr. Teofil și păr. [Grigore] Brânzeu"[7].

Un alt subiect care apare în numărul doi al revistei este legat de ridicarea BORP la rangul de vicariat patriarhal și al cărui superior urma să fie un arhiereu. Ideea era preluată de la fostul superior Eugen Laiu (1936-1939), care plecase în țară pentru a ajunge în postul de arhiereu-vicar al Mitropoliei Bucovinei. Din perioada în care E. Laiu fusese superior, se redă un extras al deciziei luate în ședința consiliului parohial din 11 ianuarie 1939, semnat de: Eugen Laiu, Arethia Tătărescu, Elena Văcărescu, Eugen V. Staia, Mihai Bolintineanu, Dr. P. Iliescu și V. Tișca. Astfel, în numărul 2 al revistei, sub titlul „Apel pentru ridicarea Bisericii Ortodoxe Române din Paris la rangul de vicariat patriarhal", semnat de „În numele Coloniei românești din Paris, Un Comitet de inițiativă", se reiterează necesitatea ca superiorul lăcașului românesc să aibă titlul de arhiereu, în fruntea unui „Episcopat misionar", așa cum au reprezentanții celorlalte confesiuni ortodoxe prezente în Franța. În cazul în care această „dorință" a credincioșilor români din Paris urma să fie îndeplinită, până la sfârșitul vieții, Mihai Bolinteanu, membru în Consiliul parohial, promisese donarea unei sume anuale în cuantum de 50.000 lei pentru BORP[8].

La pagina 3 se găsește o amplă prezentare, semnată de Paul Gordeaux, cu extrase din presa franceză, despre noul ambasador al României la Paris (de la 1 septembrie), în persoana lui Richard Franasovici[9]. Ultima pagină este dedicată informațiilor. Se anun-

[6] „Cuvânt bun", nr. 2/1939, pp. 1-2.

[7] *Ibidem*, p. 2. Grigore Brânzeu era slujitor la capela de la Issy-les-Moulineaux.

[8] *Ibidem*.

[9] *Ibidem*, p. 3. Paul Gordeaux (1891-1974) a fost jurnalist francez, scriitor, critic dramatic, istoric și umorist; creatorul termenului „bla-bla-bla", el fiind și autor de benzi

ță despre: hirotonirea la 28 august la București, ca preot misionar, a diaconului Grigore Brânzeu de către Arhiereul-vicar Veniamin Ploieșteanul, pentru capela de la Issy-les Moulineaux, considerată o realizare în cadrul activității Frăției „Patriarhul Miron"; săvârșirea parastasului de 6 luni pentru Patriarhul Miron; botezarea la 17 iulie, în credința creștin-ortodoxă, a unei mozaice, Fanny Lambrino, cu numele de Francisca Elena; oferirea unor donații, între care de la Maria Voinescu, din țară, „în memoria soțului său decedat", a „patru icoane pictate în stil bizantin pe fond aurit", care „au fost așezate în Biserica noastră"[10]; cununia tinerilor I. C. Măldărescu M. Cătălina, nași fiind familia ambasadorului Franasovici; programul liturgic de peste săptămână și cel de la hram (priveghere și sfințirea artoselor în ajun, de la ora 17, respectiv Sf. Liturghie pe 8 noiembrie, de la ora 10.30), unde sunt „rugați să ia parte toți bunii creștini din Paris"[11].

Acestea sunt numerele din revista „Cuvânt bun" pe care le-am identificat până acum, deși în ședința Consiliului parohial din 16 decembrie 1939, „se lua cunoștință cu bucurie de inițiativa și realizarea Părintelui Superior Teofil Ionescu care a scos un buletin parohial numit «Cuvânt bun», în care vor fi scrise articole de îndemn spre o viață creștinească, ecouri morale și practice, analiza evenimentelor din punct de vedere creștinesc, comentarii etc.". Se mai adăuga faptul că, în privința „cheltuielilor acestei reviste (de tipărire, de expediție, niciun colaborator nefiind retribuit), care nu vor fi suportate de eventualele abonamente, vor fi trecute în casa Bisericii"[12].

„Vestitorul" (1940-1944)

Tot în vremea conducerii superiorului Teofil Ionescu, la Biserica Ortodoxă Română din Paris a apărut periodicul „Vestitorul", care înlocuia revista adusă din țară. În stadiul actual al cercetărilor am reușit să identificăm doar forma tipărită a acestei reviste, deși a apărut încă

desenate la publicația „France-Soir" (din 1949). La momentul apariției din „Cuvânt bun", Gordeaux se afla la Londra, unde lucra la Radio BBC.

[10] ABORP, Registru procese-verbale Consiliul parohial (1923-1939), f. 197.

[11] „Cuvânt bun", nr. 2/1939, p. 4.

[12] ABORP, Registru procese-verbale Consiliul parohial (1923-1939), f. 198.

din anul 1940. Din procesul-verbal al ședinței Consiliului parohial din 30 martie 1940 aflăm: „Consiliul aprobă ca să se editeze prin policopiere, un mic buletin de sfaturi creștine și naționale, propus de Părintele Superior și care va avea un format foarte redus și apărând lunar. Acest buletin va fi intitulat «Vestitorul». Pentru susținerea unei părți din cheltuielile necesitate de acest buletin se va face apel și la ajutorul din afară, unde știm că se va găsi un ecou primitor”[13].

Aproximativ un an mai târziu, în ședința Consiliului parohial din 4 ianuarie 1941, se vorbește despre reușita apariției acestui periodic: „Cu toată greutatea timpurilor, părintele superior a reușit să policopieze Vestitorul, publicația Bisericii noastre, care este singura gândire românească și ortodoxă ce se mai poate exprima în scris, acum la Paris. Se decide, având în vedere modicitatea cheltuielilor, să se continue apariția și să se ceară și plata abonamentelor”[14].

Pentru susținerea publicației, pe lângă abonamente erau și donații. De pildă, la 18 octombrie 1941, superiorul BORP mulțumea ministrului român de la Berlin, Raoul Bossy, pentru donația oferită, la fel cum făcea în martie 1942, apoi la în decembrie același an față de consilierul de presă al Legației României de la Vichy, Ion Dragu, pentru suma de 5000 de franci dată la tipărirea revistei[15].

Însă, apariția revistei, chiar și în forma aceasta, era supusă unui control al autorităților, mai ales că Parisul se afla sub ocupația nazistă. De pildă, la 4 februarie 1941, superiorul Teofil Ionescu cerea aprobarea Comisariatului de Poliție de proximitate pentru achiziționarea a „1500 foi de hârtie pentru Vestitorul”[16]. De asemenea, la 18 octombrie 1941, superiorul solicita consulului general al României în Franța să intervină la „autoritățile în drept” pentru autorizarea revistei „Vestitorul”. La 6 decembrie același an, superiorul primea răspuns de la consulul român că „autoritățile germane de ocupație au aprobat apariția publicației «Vestitorul», fără să fie supus la cenzură”[17]. Totuși, se pare

[13] Idem, Registru de procese-verbale ale Consiliului parohial și ale Epitropiei (1940-1948), ff. 8-9.

[14] *Ibidem*, f. 22.

[15] Idem, Registru de intrare și ieșire pe anii 1937-1941, ff. nenum; „Vestitorul”, nr. 5-6/1942, p. 34.

[16] ABORP, Registru de intrare și ieșire pe anii 1937-1941, f. nenum.

[17] *Ibidem*.

că revista era supusă unei cenzuri din partea autorităților române, deoarece, în ședința Consiliului parohial din 31 martie 1943, superiorul Teofil Ionescu prezenta un raport către patriarhul Nicodim, unde printre altele spunea: „Însușindu-mi îndrumările date de onor Ministerul Propagandei de la București, am început să publicăm «Vestitorul», revista Bisericii, în limbile franceză și română, pentru a o face și mai folositoare țării noastre scumpe”[18].

Deși nu apărea în formă tipărită, în ședința Consiliului parohial din 28 noiembrie 1941 se lua act cu satisfacție de buna primire a revistei: „Consiliul înregistrează cu satisfacție ecoul propagandei naționale și religioase desfășurate de părintele Teofil Ionescu prin «Vestitorul», reținând mai ales adresele ministerului Culturii Naționale și Cultelor, subsecretariatul de stat al Cultelor și Artelor, și a ministrului României la Berlin. Prin adresa nr. 49371/1941, subsecretariatul de stat al Cultelor și Artelor scrie următoarele: «Ca răspuns la raportul Preacuvioșiei Voastre nr. 20/941 vă facem cunoscut că Ministerul vă aduce mulțumiri pentru opera misionară pe care o faceți». Iar dl. Bossy, ministrul României la Berlin, prin scrisoarea domniei sale din 27 februarie 1941 comunica următoarele: «Vă felicit pentru sforțările ce le depuneți ca să strângeți laolaltă, într-un mănunchi sufletesc, pe toți compatrioții noștri din Franța, cât și pentru râvna cu care redactați Vestitorul, ale cărui exemplare primite le-am citit cu mare plăcere.

Întrucât Biserica dumneavoastră și interesele românești din zona ocupată din Franța țin acum de Legațiunea din Berlin, am dreptul să vă rog să continuați pe frumoasa cale apucată».

Demersurile făcute pentru o apariție regulată și autorizată, spune Păr. Teofil, a Vestitorului, prin concursul Consulatului general al României din Paris, sunt pe cale de a izbuti.

«Vestitorul» va apărea regulat și cu timpul, poate, imprimat. Opera începută numai din dragoste față de scumpa noastră țară și de fiii ei, va fi de acum înainte executată cu punctualitatea pe care o impune un imperativ național consacrat prin porunca dată; jugul datoriei este ușor când este liber acceptat, a declarat părintele Teofil Ionescu”[19].

[18] Idem, Registru de procese-verbale ale Consiliului parohial și ale Epitropiei (1940-1948), f. 78.

[19] *Ibidem*, ff. 46-47.

Începând cu anul 1942, revista „Vestitorul" a apărut pe lunile ianuarie-februarie, anul III, ca „publicație religioasă, morală și națională a Bisericii Ortodoxe Române de la Paris", și „tipărită în baza unei autorizații competinte", cu un număr de 32 pagini. Ca „gérant" (=administrator/responsabil, fr.) figurează A. Jouanny, având „redacția și administrația" la sediul BORP și fiind tipărită la „Imp. A. Gociu, 6 rue Temclen, Paris"[20].

În editorial, se spunea că „«Vestitorul» slujește tot ce este național, el slujește morala și, mai presus de toate, religia creștin-ortodoxă. Dând astfel dovadă de o vitalitate nebănuită, el și-a atras prietenii din cele mai bune, care fac cinste și încurajează, dar și dușmănii neexplicate și nejustificate, care nu s-au manifestat decât în efectele lor urâte. Prieteniile l-au susținut să înlăture toate greutățile pe care dușmăniile oculte i le-au ridicat în cale.

[...] Atitudinea reticentă la început și ostilă în ascuns, apoi a câtorva, ne îndreptățește, deoarece ei nu au nici o acțiune națională, morală sau filozofică de opus celei întreprinse de «Vestitorul», a zice, în chipul blândului Învățător: «Iartă-le Doamne, că nu știu ce fac»; neștiind nimic a clădi, ei se mărginesc prin cârteli, bârfeli și alte micimi, a nu vedea în munca aceasta plină de jertfe, decât foloasele imediate pe care ei le-ar fi tras, dacă ar fi fost în stare s-o facă"[21]. Nu știm la ce „dușmănii" se referă atât de apăsat autorul editorialului, dar e clar faptul că până la apariția revistei în formă tipărită au existat piedici.

Revista continuă cu un număr dedicat ctitorului Bisericii Ortodoxe Române de la Paris, arhimandritul Iosafat Snagoveanu (cu foto), semnat de Teofil Ionescu. În același material, superiorul BORP vorbește despre inițiativa de a-l deshuma pe ctitor la împlinirea a 70 de ani de la trecerea în veșnicie, din mormântul aflat în părăsire în cimitirul Montparnasse și pentru care a primit aprobare de la autorități de a-i muta osemintele în cripta ce urma să fie amenajată în subsolul lăcașului românesc prin contribuția lui Mihai Bolintineanu, român din Paris și sub coordonarea artistică a maestrului Constantin Brâncuși[22]. Acest deziderat era pe cale de a se împlini prin obținerea autorizației

[20] Colecția acestei reviste am găsit-o în arhiva BORP.

[21] „Vestitorul", nr. 1-2/1942, p. 2.

[22] *Ibidem*, pp. 16-17

de la autoritățile franceze, după cum aflăm din materialul cu titlul „Pour la memoire de l`Archimandrite Josaphate Snagoveano", semnat de Jean Miloae[23]. Un alt material despre ctitorul român este publicat în numărul 19-21 de Jean M. Claudiu, cu titlul „L`Archimandrite Josaphate Snagoveano", unde face un parcurs al activității sale pastorale în rândul studenților români din capitala franceză și prezintă obiectele găsite la deshumare[24]. De altfel, Teofil Ionescu revine în același număr, cu o „notă asupra mormântului arhimandritului Iosafat", unde vorbește despre reamenajarea mormântului, neîngrijit până la acest moment, îl descrie în detaliu și aduce amănunte despre obținerea dreptului de administrare în concesiune perpetuă de către BORP[25].

De asemenea, se prezintă istoricul Bisericii românești, prin reproducerea monografiei scrise de arhiereul Veniamin Pocitan[26] sau prin materialul „L`Église Roumaine de Paris, ancienne chapelle du Collège de Beauvais", semnat de „Mlle Marthe Gagne, chargée de conférence des Musée Nationaux"[27].

La deschiderea fiecărui număr, superiorul BORP obișnuiește să publice un articol de fond dedicat unei sărbători religioase: „Venita-m lume, Lumina"-despre Sfintele Paști, 1942; „Christos a înviat"-Paștile din 1943; „Despre Înviere. Sensul morții Este sufletul nemuritor?"-la Sfintele Pasti din 1944[28]; „Ieslea Mântuirei"-cuvânt omiletic la Nașterea Domnului din 1942 sau „Mărire întru cei de sus și pe pământ: Pace", din 1943[29]; pentru organizarea coloniei române în jurul Bisericii, în scopuri filantropice sau culturale, mai ales de păstrare a identității etnice și lingvistice („Chemare către frații și surorile români și romănce din Paris și împrejurimi"[30]), după cum chiar el se dovedise un model prin

[23] *Ibidem*, nr. 15-16/1943, pp. 8-10.

[24] *Ibidem*, nr. 19-21/1943, pp. 2-5.

[25] *Ibidem*, pp. 13-17. În anii `50, aceste materiale au fost strânse de Teofil Ionescu într-o broșură cu titlul *Biserica Ortodoxă Română din Paris. 100 de la fondare, 1853-1953*, colecția „Pe urmele strămoșilor", 39p (cu foto) și un apendice de 20p.

[26] „Vestitorul", nr. 7-8/1942, pp. 35-40.

[27] *Ibidem*, nr. 9-12/1942, pp. 6-9.

[28] *Ibidem*, nr. 3-4/1942, pp. 3-6; *Ibidem*, nr. 15-16/1943, pp. 1-2; *Ibidem*, nr. 1-2/1944, pp. 1-9.

[29] *Ibidem*, nr. 9-12/1942, pp. 1-5; *Ibidem*, nr. 22-24/1943, pp. 1-4.

[30] *Ibidem*, nr. 5-6/1942, pp. 1-7 (cu foto)

organizarea „cantinei studențești și intelectuale” în salonul și biblioteca BORP vreme de nouă luni, începând cu vara anului 1940[31]. Alte numere începeau fie cu un material cu caracter politic („Proclamația Domnului Mareșal Ion Antonescu”[32]), fie cu unul dedicat capului Ortodoxiei românești („Nicodim, patriarche de Roumanie”[33] sau „L`Église Orthodoxe Roumaine et son Patriarche Nicodim”)[34].

Nici aniversările bisericești/culturale nu au fost eludate, publicându-se articole despre Sinodul din 1642 de la Iași și anvergura culturală a mitropolitului Petru Movilă, precum „Prințul Petru Movilă, mitropolitul Kievului”, semnat de J. Miloae (se semnează pentru prima data astfel!), „Mitropolitul Petru Movilă și catolicismul” și „Codex Parisinus 1267” (cu foto, copiat și trimis în țară mitropolitului Tit Simedrea și preotului-profesor Nicolae M. Popescu), scrise de Teofil Ionescu în numărul 7-8/1942 dedicat acestei personalități[35].

Alte materiale apărute în revistă au avut un caracter filosofic, din care amintim „Obligația morală în opera bergsoniană” (în mai multe părți), scris de Ioan Miloae[36]. În alte articole se prezentau texte traduse sau prelucrate din limba franceză despre instituții misionare și monahale din spațiul catolic, precum: „Oastea lui Christos-Regele”, o organizație catolică pentru promovarea spiritualității, „Saint Vincent de Paul”, „Misiunea eternă a monahismului”, „Ordinele călugărești și institutele misionare mai însemnate din Franța”, „Sfinții Franței”, „Monahismul benedictin”[37]sau ”Istoria catolicismului social în Franța”, prezentare după cartea lui Georges Hoog (Editions Domat-Moncrestien, Paris, 1942) de Teofil Ionescu[38]. Nu lipseau nici articolele scrise de clerici/mireni ortodocși din Franța, precum: „La conception occidentale de la vocation religieuse”-semnat de „Archimandrite Grégoire Jouanny,

[31] *Ibidem*, nr. 13-14/1943, pp. 1-3.

[32] *Ibidem*, nr. 19-21/1943, p. 1.

[33] *Ibidem*, nr. 17-18/1943, pp. 1-4.

[34] *Ibidem*, nr. 1-2/1944, pp. 11-14 (cu foto).

[35] *Ibidem*, nr. 7-8/1942, pp. 1-9, 10-19, 20-23, 26.

[36] *Ibidem*, nr. 1-2/1942, pp. 20-25; *Ibidem*, nr. 3-4, pp. 7-14; *Ibidem*, nr. 5-6, pp. 8-14.

[37] *Ibidem*, nr. 1-2/1942, pp. 26-28; *Ibidem*, nr. 5-6/1942, pp. 20-26; *Ibidem*, nr. 13-14/1943, pp. 31-32; *Ibidem*, nr. 15-16/1943, pp. 12-14; *Ibidem*, nr. 17-18/1943, pp. 16-18; *Ibidem*, nr. 19-21/1943, pp. 18-23, 24-29, 31-36; *Ibidem*, nr. 22-24/1943, pp. 12-32.

[38] *Ibidem*, nr. 13-14/1943, pp. 20-21.

recteur de la Mission Orthodoxe Française”[39]; „Deux essais sur l`Orthodoxie. L`Église catholique orthodoxe”, de Professeur Pierre Kovalevsky[40], „Ascetism călugăresc oriental”, semnat de G. Boenariu[41] sau „Nouile principii de educație morală în învățământul francez”, de Ilie Crânguș[42].

Despre prezervarea limbii române în rândul românilor din Franța și cultivarea în mediul universitar, prin școlile de filologie de pe lângă marile institute de profil din Paris, în 1943 se publica articolul „O lecție despre mitropolitul Dosofteiu la Sorbona”, semnat de Teofil Ionescu[43].

O categorie de articole a fost dedicată reliefării unor „figuri proeminente ale științei românești de la Paris” (ex. „Traian Vuia”, „Sculptorul C. Brâncuș”, „Savantul Nicolae Vaschide”), prin materiale semnate de Dimitrie Pascota sau cel cu titlul „Le savant géologue C. P. Nicolesco, semnat de Jean Miloae”[44]. Acestora se adăugau poezii scrise de Rudiard Kipling, Tudor Arghezi, Octavian Goga[45] sau rugăciuni, precum cea pentru vreme de război de război sau a Sfântului Efrem Sirul, în limba franceză[46].

S-au publicat materiale cu caracter istoric-identitar, „Latinité et Roumanisme”, de Jean Miloae[47] sau „Biserica și școala românească”, semnat de Ilie Crânguș[48].

Au fost consemnate felicitările către Casa Regală Română însoțite de răspunsuri la diferite momente sărbătorești (Anul Nou și Paști)[49], de la Patriarhul Nicodim, de la Cabinetul mareșalului Ion Antonescu („Gânduri născute cu ocazia unor felicitări și unor auguste

39 *Ibidem*, nr. 1-2/1944, pp. 9-10.

40 *Ibidem*, pp. 15-20. Pierre Kovalevsky (1901-1978) a fost profesor la Institutul teologic ortodox „Saint Serge” din Paris.

41 *Ibidem*, nr. 17-18/1943, pp. 11-15.

42 *Ibidem*, nr. 1-2/1944, pp. 28-32.

43 *Ibidem*, nr. 17-18/1943, pp. 7-10.

44 *Ibidem*, nr. 1-2/1942, pp. 29-32; *Ibidem*, nr. 9-12/1942, pp. 20-23; *Ibidem*, nr. 19-21/1943, pp. 6-8.

45 *Ibidem*, nr. 3-4/1942, p. 19; *Ibidem*, nr. 15-16/1943, p. 11; *Ibidem*, nr. 19-21/1943, p. 30.

46 *Ibidem*, nr. 17-18/1943, pp. 24-25; *Ibidem*, nr. 1-2/1944, pp. 35-37.

47 *Ibidem*, nr. 13-14/1943, pp. 8-13.

48 *Ibidem*, nr. 17-18/1943, pp. 22-23.

49 *Ibidem*, nr. 3-4/1942, p. 20; *Ibidem*, nr. 5-6/1942, pp. 27-28; *Ibidem*, nr. 7-8/1942, p. 47.

răspunsuri”)[50] sau din partea unor înalți funcționari de stat (Ion Marinescu, ministrul Economiei) pentru ridicarea la rangul de arhimandrit a superiorului Teofil Ionescu[51].

Evident, în contextul războiului, nu puteau lipsi materialele dedicate implicării armatei române pe frontul de est în lupta împotriva bolșevismului. Petre Năsturel scria în numărul 2 despre dreptul georgienilor la libertate de sub jugul țarist, apoi cel sovietic („Pentru slava României și pentru dreptate. Georgia și războiul actual”)[52] sau Teofil Ionescu, în articolul „Pe marginea unei subscripții naționale”, despre donația epitropului Ioan Tișca, român din Paris, sau al BORP ca răspuns la apelul mareșalului I. Antonescu pentru strângerea de fonduri destinate orfanilor și văduvelor de război. În această direcție s-a mers și mai departe, prin constituirea unui comitet pentru ajutorarea familiilor sărace a românilor mobilizați și a românilor săraci din Franța, cu sediul la BORP și prin conducerea onorifică a lui Dinu Hiott, ministrul României în Franța, și cea efectivă asigurată de arhimandritul Teofil Ionescu[53]. Pentru această inițiativă s-au scris articole, precum cel cu titlul „Eroilor noștri”, semnat de Teofil Ionescu la sărbătoarea Înălțării Domnului din 1942[54]; „Însemnări pe marginea zilelor istorice”, de „Boenariu”[55]; „Roumanie-1942”, de Jean Miloae[56] sau „Le départ un soldat roumain pour le front”, de Teofil Ionescu[57]. I. Miloae a publicat un articol despre scrisoarea colonelului Cornel Teodorini, fost atașat militar în Franța și aflat acum pe frontul de est în Crimeea, către epitropul Eugen V. Staia (director al Societății miniere franco-române din Paris), în care a scos în evidență contribuția acestui ofițer de rang înalt la îngrijirea cimitirelor în care odihnesc eroii români din

[50] *Ibidem*, nr. 1-2/1944, pp. 33-35.

[51] *Ibidem*, nr. 7-8/1942, p. 46.

[52] *Ibidem*, nr. 3-4/1942, pp. 21-23.

[53] *Ibidem*, pp. 26-27; *Ibidem*, nr. 5-6/1942, pp. 37-38; *Ibidem*, nr. 9-12/1942, p. 25; *Ibidem*, nr. 13-14/1943, pp. 22-24, 27-30; *Ibidem*, nr. 17-18/1943, pp. 26-28, 31-32; *Ibidem*, nr. 19-21/1943, pp. 37-38, 39-40; *Ibidem*, nr. 22-24/1943, pp. 33-35; *Ibidem*, nr. 1-2/1944, p. 52.

[54] *Ibidem*, nr. 7-8/1942, pp. 25-27.

[55] *Ibidem*, nr. 9-12/1942, pp. 17-19.

[56] *Ibidem*, nr. 13-14/1943, pp. 4-7.

[57] *Ibidem*, pp. 18-19.

Marele Război și a reliefat distincțiile primite de acesta pe frontul de Est, Ordinul „Mihai Viteazul" și „Crucea de Fier germană"[58].

În aceeași secvență contemporană, ulterior au apărut articole despre pace, precum „Vision sur la paix", de Edouard Driault[59] sau textul legii privind reprimarea refuzului de serviciu pentru patrie în timp de război[60]

Tot paginile revistei s-au redat citate din rostirile mareșalului I. Antonescu: „Fața lumii se schimbă. Națiunea noastră să-și dovedească prezența în istorie" sau „Nu vreau să mor și nu voi muri până ce nu voi întregi și ultima brazdă românească pângărită"[61]. Citate au fost redate și din discursurile Regelui Mihai[62].

Alte materiale publicate în paginile revistei „Vestitorul", străine de misiunea Bisericii, au fost: „L`Économie de la charte du travail", „Expoziția Bolșevismul împotriva Europei", „Le nouveau régime du pétrole roumain", semnate „I. M." sau „Ioan/Jean Miloae"[63]; „L`Aryanisation de l`économie roumaine", semnat de Jean Claudiu[64]; „L`au potable", de C. P. Nicolesco[65] sau „Reforma judecătorească din România. Sfatul de împăciuire", de Jean Miloae[66].

O rubrică specială a fost dedicată donațiilor către BORP. În al doilea număr tipărit al revistei, superiorul Teofil Ionescu mulțumea colonelului Ioan Tomoroveanu, atașat militar român în Franța, pentru donația de 1000 franci[67]; în numărul 5-6 scria un articol despre cum a fost achiziționat un policandru în biserică (cu foto), prin însumarea unor donații date de credincioși ale căror nume erau menționate[68]; în

[58] *Ibidem*, nr. 5-6/1942, pp. 11-19.

[59] *Ibidem*, nr. 13-14/1943, pp. 14-16. E. Driault (1864-1947) a fost cercetător al perioadei napoleoniene și autor de manuale de Istorie și Geografie.

[60] *Ibidem*, pp. 25-26.

[61] *Ibidem*, nr. 7-8/1942, p. 9. Alte citate se regăsesc în *Ibidem*, p. 19.

[62] *Ibidem*, p. 27.

[63] *Ibidem*, nr. 3-4/1942, pp. 24-25; *Ibidem*, nr. 5-6/1942, pp. 32-33; *Ibidem*, nr. 9-12/1942, pp. 10-16.

[64] *Ibidem*, nr. 15-16/1943, pp. 3-7.

[65] *Ibidem*, nr. 22-24/1943, pp. 5-11.

[66] *Ibidem*, nr. 1-2/1944, pp. 21-27.

[67] *Ibidem*, nr. 3-4/1942, p. 28

[68] *Ibidem*, nr. 5-6/1942, pp. 29-31. Se mai menționa că policandrul a luminat prima dată la slujba Sfintelor Paști din anul 1942 (*Ibidem*, p. 30). Publicarea listei donatorilor

numărul 9-12/1942 se publica numele membrilor Comisiunii militare române de recepție din Franța, care contribuiseră la apariția revistei „Vestitorul" și în numărul 17-18 se vorbea despre donația prof. univ. Constantin Marinescu, directorul Școlii Române din Fontenay-aux-Roses, care consta din „două kilograme de untdelemn pentru candelele Bisericii, care de multă vreme își stinseseră lumina tradițională"[69]. Tot pentru apariția revistei, în numărul 19-21/1943 se făcea următorul apel: „Când primiți «Vestitorul» gândiți-vă la greutățile ce le avem cu editarea acestei reviste. Un mic ajutor din partea dvs. este binevenit. Vă rugăm să sprjiniți cu dragoste crainicul ce face legătura frăției dintre românii cari se găsesc pe meleagurile streine, potolindu-le setea dorului de scumpa noastră țară"[70]. De asemenea, erau consemnate donațiile pentru unii bătrâni din comunitatea românească pariziană sau ca ajutor pentru repatrierea rămășițelor pământești ale celor decedați pe pământul francez[71].

Activitatea filantropică era consemnată constant în paginile revistei. În numărul 5-6/1942 se publica corespondența dintre superiorul Teofil Ionescu și prefectul Senei privind participarea BORP la subscripția organizată de Prefectura Senei pentru ajutorarea celor afectați de bombardamentele Aliaților asupra cartierelor muncitorești din zona Parisului[72]. Era apreciată și activitatea femeilor ortodoxe din colonie, care contribuiau la organizarea agapelor de la sărbători, precum cea de la Paștile din 1942, când superiorul Teofil Ionescu le-a dedicat un articol („Mironosițele de eri și de azi"), sau cea din 1943 („Sărbătorirea Sfintelor Paști la Biserica Română din Paris")[73].

O emoționantă activitate filantropică era încurajată prin revista „Vestitorul" după cum aflăm din articolul „Colegialitate înainte de orice", unde se vorbește despre „cei 30.000 de foști studenți francezi [aflați] înapoia firelor de sârmă ghimpată" și ajutați prin cele două

---

se decisese în Consiliul parohial din 27 martie 1942 (ABORP, Registru procese-verbale Epitropie și Consiliul parohial, 1940-1948, f. 59).

69 „Vestitorul", nr. 9-12/1942, pp. 25-26; *Ibidem*, nr. 17-18/1943, pp. 31-32; *Ibidem*, nr. 22-24/1943, p. 35.

70 *Ibidem*, nr. 19-21/1943, p. 40; *Ibidem*, nr. 1-2/1944, p. 40.

71 *Ibidem*, nr. 22-24/1943, pp. 35-36.

72 *Ibidem*, nr. 5-6/1942, pp. 35-36.

73 *Ibidem*, p. 39; *Ibidem*, nr. 17-18/1943, pp. 30-31.

organizații studențești („Centre d`Entr`aide aux Etudiants Prisonniers" și „Centre de la Cité Universitaire"). Se consemnează despre inițiativa studenților români din Franța, sprijiniți de consilierul de presă al Consulatului general, de a organiza o loterie în ziua de 1 martie 1943, care avea să fie câștigată de superiorul Teofil Ionescu, pe care a donat-o cauzei studențești[74].

Activitatea filantropică a studenților români aflați în capitala franceză este reliefată în revistă prin articolul „În cinstea prietenilor noștri cari ne-au ajutat în zile de nevoe", semnat de A. Bejan. Se vorbește despre organizarea de către studenții români la Sorbona, în ziua de 3 iulie 1943, a unui concert de vioară susținut de „compatrioata noastră Lola Bobescu" în scopul strângerii de fonduri care să fie donate la „Maison universitaire de Post Cure de Paris"[75].

Decesele unor credincioși din colonia română pariziană erau anunțate și chiar reliefate prin panegirice scrise de Teofil Ionescu, precum cele despre Elisa Pompiliu Eliade, Gheorghe Botez, Doina Nora-Mihăilescu, Dumitru Pascotă[76]. La fel se anunțau parastasele săvârșite, precum cele în memoria patriarhului Miron Cristea, arhimandritului Iosafat Snagoveanu sau anunțurile despre unii slujitori proeminenți din țară, precum ieromonahul Nicodim Ioniță, mort pe frontul de Est[77].

Botezurile era anunțate în paginile revistei. La 4 octombrie 1942, aflat în București, arhimandritul Teofil l-a botezat pe pruncul colonelui Tomoroveanu[78]. Cununiile era și ele consemnate, precum cea a soților Căpitan Nicolae Ciupercă și Lili Verona Georgescu din ziua de 22 iulie 1943, în prezența consulului general român[79].

Și alte evenimente din viața BORP erau publicate, precum: decizia patriarhului Nicodim din 31 martie 1942 de ridicare a protosinghelului Teofil Ionescu la rangul de arhimandrit, într-un articol semnat de Jean

---

[74] *Ibidem*, pp. 19-21.

[75] *Ibidem*, nr. 19-21/1943, pp. 9-12.

[76] *Ibidem*, nr. 3-4/1942, pp. 29-30; *Ibidem*, nr. 7-8/1942, pp. 44-45; *Ibidem*, nr. 15-16/1943, p. 14; *Ibidem*, nr. 19-21/1943, p. 40; *Ibidem*, nr. 1-2/1944, pp. 38, 42.

[77] *Ibidem*, nr. 7-8/1942, p. 48; *Ibidem*, nr. 15-16/1943, p. 16; *Ibidem*, nr. 19-21/1943, p. 39; *Ibidem*, nr. 1-2/1944, p. 38.

[78] *Ibidem*, nr. 9-12/1942, pp. 24-25; *Ibidem*, nr. 1-2/1944, p. 38.

[79] *Ibidem*, nr. 19-21/1943, pp. 29; *Ibidem*, nr. 1-2/1944, pp. 38, 41.

Claudiu[80]; călătoria arhimandritului Teofil Ionescu în țară, unde a fost primit în audiență la patriarhul Nicodim și a prezentat o dare de seamă privind activitatea misionară, iar la întoarcere, trecând prin Berlin, a oficiat un Te Deum la Biserica română, în prezența ambasadorului R. Bossy și a coloniei românești din capitala Germaniei[81]; întâlnirea coloniei românești cu consulul general cu ocazia Anului Nou 1943 în salonul Consulatului de la Paris[82] sau, vizita președintei Societății Naționale a Femeilor Ortodoxe Române, Alexandrina Cantacuzino, la BORP în ziua de 16 ianuarie 1944, când a asistat la oficierea Sf. Liturghii[83].

În articolul „Zece mai", nesemnat, se consemna despre Te-Deumul săvârșit în biserica românească din Paris, în 1942, „împreună cu multe cântece naționale românești executate de corul Bisericii noastre", transmise la Radio Paris, după cum la fel se consemna în anul următor[84]. O altă știre era despre săvârșirea „unui serviciu religios" la împlinirea unui an de la începerea războiului în est, pentru redobândirea provinciilor de peste Prut, în articolul „22 iunie", semnat de I. Miloae, în care aducea elogii despre faptele de vitejie și „conlucrarea germano-română"[85]. Se face vorbire despre o sfeștanie săvârșită în ziua de 8 iunie 1942, la sediul abia achiziționat al Societății Crédit Minier Franco-Roumaine din Paris (25, rue Chateaubriand), considerată "a treia mare casă românească" din capitala franceză[86], însoțită de o prezentare a acestei firme, ai cărei reprezentanți frecventau Biserica românească și unii chiar făceau parte din conducere (ex. Jean Miloae-procurist și secretar și Eugen V. Staia, director al filialei).

Nici știrile bisericești din țară nu erau eludate. Pentru că slujise înainte la Paris, în articolul „Buletinul Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române", activitatea arhiereului Eugen Laiu, directorul instituției menționate, era prezentat în termeni laudativi[87].

---

[80] *Ibidem*, nr. 5-6/1942, p. 40.

[81] *Ibidem*, nr. 9-12/1942, p. 24.

[82] *Ibidem*, nr. 13-14/1943, p. 27.

[83] *Ibidem*, nr. 1-2/1944, p. 42.

[84] *Ibidem*, nr. 7-8/1942, pp. 28-30; *Ibidem*, nr. 17-18/1943, pp. 5-6.

[85] *Ibidem*, nr. 7-8/1942, pp. 31-32.

[86] *Ibidem*, pp. 41-43.

[87] *Ibidem*, pp. 33-34.

De asemenea, programul liturgic desfășurat la biserică era făcut cunoscut, mai ales cel din perioada marilor sărbători bisericești și de la hram, cu săvârșirea slujbelor, spovedanii și cuminecări[88]. În numărul 17-18 al revistei s-a publicat anunțul despre ținerea unor rugăciuni în fiecare vineri de la ora 17, „pentru pacea lumii, pentru Țara noastră care trăiește cu munți de primejdie în față, pentru Majestatea Sa Regele Mihai I și biruința oștirii lui, pentru domnul mareșal Antonescu, conducătorul statului și guvernului român, pentru patriarhul nostru Nicodim și biruința Sfintei Cruci"[89].

Se consemnau marile sărbători desfășurate la Biserică, precum Sfintele Paști, când se împărțeau tuturor credincioșilor pachete cu ouă și cozonac, o tradiție a BORP. Despre Sfintele Paști din anul 1942 scria Traian Coltzescu („Sărbătorile Sfintelor Paști la Biserica Ortodoxă Română din Paris"), unde vorbea despre săvârșirea slujbei în prezența consulului general Emil Pavelescu, membrilor consulatului și Misiunii militare, cei 200 de credincioși români cuminecați în noaptea marelui praznic și reda fragmentar cuvântul însuflețitor al superiorului de la predică: „În aceste vremuri de grea cumpănă, când pretutindeni se aude bubuit de tun și zăngănit de arme, când tot pământul este cuprins de flăcări mistuitoare, noi ne găsim aci, în acest măreț locaș, cu capetele plecate de smerenie, uniți în același gând cu frații din țară, pentru a sărbători Sfânta și luminoasa zi a Învierii Mântuitorului. Ați alergat din toate colțurile Franței și ați venit să luați lumină din Lumina lui Christos, adusă și aprinsă în acest altar de evlavioșii noștri înaintași, încă de acum vreo 100 de ani. Simt o deosebită bucurie de a mulțumi azi tuturor acelora care au turnat de atunci untdelemnul credinței, contribuind astfel cu această Lumină să se transmită intactă din generație în generație, până la noi. Să nu uităm că și rolul nostru este acela de misionari ai românismului și ai Ortodoxiei, uniți într-un singur cuget, protejați de un singur Dumnezeu atotputernic și luminați de o singură lumină care este Lumina lui Christos, ce arată calea tuturor celor ce cred în El și în învierea Lui"[90].

88 *Ibidem*, nr. 9-12/1942, pp. 27-28; *Ibidem*, nr. 15-16/1943, pp. 15-16; *Ibidem*, nr. 22-24/1943, pp. 33, 36; *Ibidem*, nr. 1-2/1944, pp. 43-44.

89 *Ibidem*, nr. 17-18/1943, p. 30.

90 *Ibidem*, nr. 5-6/1942, pp. 15-16.

Despre instalarea ocupației naziste în Franța se face vorbire în al doilea număr tipărit al „Vestitorului", într-un articol cu titlul „Franța după înfrângere", semnat de Protosinghelul Teofil Ionescu. În acest material superiorul BORP își exprimă dezacordul față de situația în care se afla țara care găzduia comunitatea pe care el o păstorea: „Franța rănită de loviturile ce le-a primit sângerează și acum și poate încă multă vreme chiar după ce porumbelul păcii va plimba ramura verde de măslin peste umanitatea obosită de o asemenea generală încăerare marțiană. Trăind în Franța, am constatat că, chiar după îngenunchiere, când viteazul învingător i-a pus paloșul pe grumaz, Franța intelectuală a reactivat cu o energie plină de speranțe. Fructul secolelor de civilizație continuă a se arăta în zăbranică împrejurare"[91].

Colecția revistei „Vestitorul" se pare că se încheie cu numărul 1-2/1944. Cel puțin atât am găsit în arhivele și bibliotecile consultate până acum. Revista a apărut în condițiile vitrege cauzate de efectele produse de război și ocupația nazistă. Potrivit lui Teofil Ionescu, cele mai multe cheltuieli se duceau spre tipărire, ale cărei costuri trebuiau acoperite cel puțin din abonamente. În ședința Consiliului parohial din 27 martie 1942, el propunea trei forme de abonament: de fondator (5000 franci/an), de binefăcător (1000 franci/an) și cel obișnuit (100 franci/an), unde vânzarea se făcea cu 10 franci/număr. Mai spunea că din cauza tirajului mic, un exemplar la tipografie costa 8 franci și, prin urmare, „cea mai mare dorință este de a se asigura apariția lui, care se impune, din ce în ce mai mult, din cauza imperativelor istorice și religioase românești"[92].

„Credința" (1947)

În decembrie 1946, arhimandritul Martinian Ivanovici, slujitor al Mitropoliei Bucovinei de Sud, ajungea superior al BORP. La venirea sa, BORP se confunta cu probleme de ordin material și financiar din cauza subvențiilor pe care statul le acorda cu întârziere. Pe de altă parte, începea să se facă simțită tot mai mult o anumită presiune ideologică venită dinspre guvernul pro-comunist de la București, prin

[91] *Ibidem*, nr. 3-4/1942, p. 15.

[92] ABORP, Registru procese-verbale Epitropie și Consiliul parohial, 1940-1948, f. 61.

ambasadorul Simion Stoilov, care determinase demiterea fostului superior, arhimandritul Teofil Ionescu.

Cu toate acestea, activitatea misionară continua sub egida BORP. Mai mult, în ședința Consiliului parohial din 28 iunie 1947, Martinian Ivanovici propunea scoaterea unei publicații proprii, sub numele de „Credința"[93].

Primul număr a apărut în luna august 1947, ca „publicație religioasă și morală a Bisericii Ortodoxe Române din Paris". Nu a avut o apariție regulată, numărul 2 ieșind în octombrie 1947 și numărul 3 în decembrie, fiind tot mai mici în numărul de pagini. În cercetările de până acum am identificat doar trei numere ale acestei reviste[94].

Revista era multiplicată la șapirograf, în 18 pagini (doar fața). În „Cuvânt înainte" din primul număr, arhimandritul Martinian spunea: „De multă vreme mă străduiesc să trimit cuvânt de folos pentru enoriașii Sfintei noastre Biserici, dar greutatea de a tipări în limba românească și mai ales lipsurile de ordin material ne-au fost spre împiedicare. De astăzi înainte, până la vremuri mai bune, vom veni din vreme cu sfaturi și îndrumări, precum este lucrarea de față, care nu-i decât o fărâmă față de setea sufletească a credincioșilor, mai ales în urma cumplitului răsboiu, când lumea are nevoie să adâncească adevărurile credinței creștine și să le pună în slujba păcii.

Nevoia de a ne adresa în scris Coloniei Române a izvorât și din faptul că mulți enoriași locuiesc în îndepărtări și sunt împiedicați să vină regulat la Sfintele slujbe. Alții, fiind biruiți de îndelungata trudă din cursul săptămânii iarăși nu pot veni să asculte cuvântul lui Dumnezeu în fiecare duminică. În astfel de împrejurări nădăjduim că încercarea noastră de a duce oarecare folos își va avea rostul cuvenit.

[...] Cu nădejdea că în scurtă vreme vom fi în stare să putem alcătui o revistă lunară, tipărită în condiții alese, rogu-vă, deci, să primiți modesta noastră încercare de față, a cărei strădanie este să zidească și să unească"[95].

În numărul următor, revista se deschidea cu articole pe teme generale, precum: „Biserica în viața poporului român"[96], semnat de

93 Idem, Registru de procese-verbale ale Consiliului parohial și ale Epitropiei (1940-1948), f. 139.

94 Colecția acestei reviste am găsit-o în arhiva BORP.

95 „Credința", an I, nr. 1, august 1947, pp. 1-2.

96 *Ibidem*, nr. 2, octombrie 1947, pp. 1-7.

Martinian Ivanovici, cu referiri la unele atitudini care se expimau în rândul românilor aflați la Paris în raport cu regimul pro-comunist de la București și parcă vrând să sugereze că nu se urmărește persecuția la adresa Bisericii. Materialul era împărțit în trei capitole: 1) Închegarea neamului odată cu credința creștină, 2) Împletirea vieții de stat cu Biserica și 3) Actualitatea tradițiilor noastre, încheindu-se cu un citat de la Nicolae Iorga: „Față de patrie nu ți-e îngăduit să ai convingeri, ci numai devotament".

Totuși, în numărul 3, revista se deschidea cu un „Cuvânt la Nașterea Domnului", semnat de același arhimandrit M. Ivanovici[97].

Ciclul „Hrană duhovnicească", cum îi spunea superiorul Ivanovici, se regăsea la rubrica „Popasuri duhovnicești", cu articole precum „Dragostea față de Iisus Hristos", nesemnat, dar probabil scris tot de superior. În ultimul număr s-a publicat materialul "Învățătura pentru Anul nou. Din viața sfântului și marelui Vasile", nesemnat, urmat de un articol în spiritul sărbătorilor de iarnă, „Cu Moș Crăciun la noi acasă"[98].

Explicarea marilor sărbători din calendarul bisericesc de peste an se regăsea în paginile revistei prin prezentări scurte și concise, la rubrica „Din cărți bisericești", cu titluri precum: „Schimbarea la față", preluat din Prolog (fără citarea ediției), „Sub semnul Sfintei Cruci", semnat „Diac Regiu" sau "14 octombrie-pomenirea Cuvioasei Maicei noastre Parascheva", nesemnat[99].

Nu lipseau materialele cu caracter moralizator, precum „Munca și creștinismul", semnat „Ștefan Preotul"[100].

Despre experiența părinților pustiei, o prezentare preluată probabil dintr-un pateric, era în articolul „Din înțelepciunea pustnicilor", semnat „M.I.", urmat de menționarea marilor sărbători religioase până la Crăciun sau explicarea unor pasaje biblice la rubrica „Tâlcuiri din Sfânta Scriptură", semnat „M.I."[101].

În numărul 2 al revistei se regăsește un material cu un conținut deosebit în publicație, având titlul „25 de ani în slujba Bisericii",

---

[97] *Ibidem*, nr. 3, decembrie 1947, pp. 1-4.

[98] *Ibidem*, nr. 1, august 1947, pp. 3-8; *Ibidem*, nr. 3, decembrie 1947, pp. 5-8.

[99] *Ibidem*, nr. 1, august 1947, pp. 9, 10-11; *Ibidem*, nr. 2, octombrie 1947, p. 8.

[100] *Ibidem*, august 1947, pp. 12-13.

[101] *Ibidem*, p. 14; *Ibidem*, nr. 2, octombrie 1947, pp. 9-10.

semnat „Veniamin monahul, Suceava" și care practic este o biografie a superiorului Martinian Ivanovici[102].

„Cronica bisericească" sau „Știri" era o rubrică din revistă în care se consemnau faptele și evenimentele consumate la BORP. La „Aniversări și pomeniri" se vorbea de Te Deum-ul oficiat la 10 mai 1947, cu prilejul „Zilei Independenței", „în prezența autorităților române în Franța și a membrilor Coloniei Române", de cel săvârșit la onomastica Regelui Mihai sau la praznicul Înălțării Domnului, pentru „eroii români și aliați căzuți pe câmpul de luptă"[103]

La rubrica „Căsătorii" se anunțau cununiile săvârșite în lăcașul românesc din Paris, precum cea a lui Traian Popescu, dirijorul corului bisericii, cu dra. Claudia Cornelia Chișu (15 iunie 1947) sau a lui Octavian Vuia cu dra. Teodora Sanervein (8 iulie), dar și ale unor francezi ortodocși[104].

La „Botezuri", se menționau trei botezuri în primul număr, precum cel din 9 februarie 1947 al pruncului născut în familia consului general român C. Mihăilescu[105].

La „Decese", se consemnau decesele a șase români, vechi membri ai coloniei, precum Elena Văcărescu, fost consilier parohial (17 februarie 1947), al cărei sicriu, până la trimiterea în țară, fusese așezat în cripta bisericii sau a lui Emil Pavelescu, fost consul general (4 aprilie 1947), înhumat în cimitirul Batignolles din Paris[106].

Donațiile erau evidențiate, mai ales în numărul doi, unde se aduceau mulțumiri credincioșilor care „au venit în ajutor cu sume importante, încât lor li se datorește scoaterea numărului de față al «Credinței»"[107]. Alte mulțumiri erau adresate unor doamne care în perioada verii împodobiseră lăcașul de cult cu flori și celor care dăruiseră untdelemn pentru întreținerea candelelor din biserică[108]. La același

[102] *Ibidem*, pp. 11-13.

[103] *Ibidem*, nr. 1, august 1947, p. 15.

[104] *Ibidem*.

[105] *Ibidem*, p. 16.

[106] *Ibidem*, pp. 16-17. Ceilalți români decedați au fost: Augustin Hravileț, fost membru al corului bisericii, Dani Flandin, Georges Diomo și Maria Blanc (*Ibidem*); *Ibidem*, nr. 2, octombrie 1947, p. 15 (Ștefan Bagiac).

[107] *Ibidem*, p. 13.

[108] *Ibidem*, pp. 13-14.

capitol erau menționate daniile: domnișoarei Fălcoianu care a donat o icoană cu Sfinții Împărați Constantin și maica sa Elena „lucrată în argint și aur”, spre pomenirea Elenei Văcărescu; generalului Iliescu care oferise „patru candele foarte prețioase cu toate accesoriile lor” sau a familiei Gheorghe Lițoiu care „a cumpărat pentru biserică un serviciu de cristal pentru Sfânta Proscomidie”[109]. Nici daniile către familiile sărace nu erau eludate, făcându-se apel la enoriași să contribuie inclusiv cu haine uzate care să fie date celor sărmani peste iarnă[110].

La rubrica „Vești din țară” (în nr. 3, „Știri din țară”) se anunța că a plouat după seceta care pustiise Moldova, că bisericile sunt mult-căutate de credincioși și că după vizita patriarhului Nicodim Munteanu în Rusia, delegația care l-a însoțit „aduce știrea că viața bisericească de acolo este foarte puternică”, iar patriarhul Alexie al Moscovei, după călătoria efectuată în România „a rămas foarte impresionat de frumoasele noastre mănăstiri și de credința profundă a poporului român”[111]. În numărul 3 se vorbea despre alegerile episcopale din zilele de 19-22 noiembrie 1947, când au fost aleși arhiereul Justinian Vasluianul ca mitropolit al Moldovei, protopopul Sebastian Rusan ca episcop al Maramureșului și arhimandritul Firmilian Marin ca arhiepiscop al Craiovei; se anunța numirea lui Stanciu Stoian ca ministru al Cultelor și recoltă bună la porumb[112]. În aceeași revistă era reprodus cuvântul rostit de arhimandritul M. Ivanovici la Congresul românilor din străinătate, ținut la Paris în zilele de 14-15 noiembrie 1947[113].

Este prezentat programul liturgic permanent al BORP, dar și din perioada sărbătorilor de Crăciun[114]. Programul obișnuit al BORP consta în săvârșirea: Vecerniei în ajunul fiecărei sărbători și sâmbăta, între orele 17-18, Acatistului Maicii Domnului, vineri, orele 17-18, Utreniei în fiecare duminică, începând cu ora 9.30, urmată de Sfânta Liturghie și sfințirea Aghiazmei la începutul fiecărei luni. Se anunța că Biserica este deschisă în fiecare zi între orele 8-9 și 16-17, totodată superiorul

[109] *Ibidem*, p. 14; *Ibidem*, nr. 3, decembrie 1947, p. 9.

[110] *Ibidem*, p. 10.

[111] *Ibidem*, nr. 1, august 1947, p. 17.

[112] *Ibidem*, nr. 3, decembrie 1947, p. 10.

[113] *Ibidem*, p. 10.

[114] *Ibidem*, p. 11.

fiind la dispoziția credincioșilor[115]. Pentru hramul din 1947 se preconiza săvârșirea „în sobor" a privegherii cu sfințirea artoselor, vineri, între orele 17-18, urmată a doua zi, de la ora 10.30, de Sfânta Liturghie, Te Deum pentru Regele Mihai, la ora 12, iar duminică după Sf. Liturghie oficierea unui parastas pentru ctitori, apoi o panahidă la mormântul arhimandritului Iosafat Snagoveanu[116]. După hramul bisericii, s-a consemnat astfel: Te Deum-ul oficiat în ziua de 8 noiembrie în biserică, „în prezența dl. Ministru Stoilov, înconjurat de personalul Legației Române" și „a unui public numeros"[117], parastasul în memoria ctitorilor bisericii (8 noiembrie 1947), panihida de la mormântul lui Iosafat Snagoveanu (9 noiembrie). Un alt eveniment a fost parastasul oficiat în memoria profesorului Nicolae Iorga (30 noiembrie)[118].

O faptă interesantă era consemnată în numărul 3 al revistei privind trimiterea unor cărți de rugăciuni primite din țară românilor care luptau în Legiunea străină pe fronturile din Indochina și Algeria[119].

Alături de piedicile financiare pentru apariția revistei, plata celor din corul bisericesc era o altă problemă. Din aceste motive, în primul număr al revistei, superiorul Ivanovici publica o „Rugăminte", în care spunea: „Din cauza greutăților pricinuite de cumplita secetă, subvenția corului nu s-a putut trimite din țară de mai multă vreme, încât întâmpinăm mari greutăți pentru menținerea corului, pentru întreținerea Bisericii și pentru imprimarea acestei publicații. Pentru aceasta rugăm stăruitor pe toți enoriașii Bisericii să ne trimită ajutoare în vederea bunului mers al Bisericii, care aparține tuturor. Odată cu acestea îi rugăm să ne trimită și pomelnice pentru a fi pomeniți în rândul binefăcătorilor acestei Biserici"[120].

Tot în privința funcționării bisericii, în numărul trei se anunțau „reduceri de personal", din cauza măsurilor de economii bugetare aplicate în țară", încât la BORP mai rămâneau decât două posturi bugetate, unul de preot și unul de cântăreț, corul fiind redus de la 22 la

[115] *Ibidem*, nr. 1, august 1947, p.17.

[116] *Ibidem*, nr. 2, octombrie 1947, p. 15.

[117] *Ibidem*, nr. 3, decembrie 1947, p. 9.

[118] *Ibidem*, p. 9.

[119] *Ibidem*.

[120] *Ibidem*, nr. 1, august 1947, p. 18.

14 membri, reluându-se rugămintea ca enoriașii să sprijine financiar corul bisericii[121].

Pentru întreținerea revistei, în numărul 2 se enunța prețul abonamentului: „de sprijin", 300 franci și „pe un an, 250 franci"[122]. Cu toate acestea, revista nu a mai apărut, mai ales că a urmat o perioadă tulbure pentru BORP, marcată de separarea de guvernul de la București și neînțelegerile dintre slujitorii români refugiați în capitala franceză.

„Buletinul Eparhiei românilor din străinătate" (1949-1955, 1966, 1974)

După separarea BORP în aprilie 1948 de guvernul de la București, prin vocea arhimandritului Martinian Ivanovici, lăcașul din capitala franceză a devenit un mare centru al exilului românesc din Apusul Europei. În jurul acestuia s-a inițiat o amplă activitate filantropică în sprijinul românilor refugiați în Apus sau care doreau să treacă Oceanul. Totodată, preoții care slujeau aici, în număr de șapte (Martinian Ivanovici, Vasile Boldeanu, Gheorghe Preda, Grigore Brânzeu, Ștefan Lucaciu, Nestorian Cicală și Grațian Radu) au manifestat atitudini diverse: în consonanță cu politica Legației române, s-au poziționat în expectativă și chiar alături de regele Carol al II-lea, fie au adoptat o poziție total anticomunistă și de condamnare a persecuției care se declanșase în țară împotriva Bisericilor. În aceste circumstanțe nu au lipsit nici atacurile reciproce de colaboraționism sau de abuz în raport cu comunitatea românească care se mărise mult[123]. În această atmosferă tensionată, în august 1949, în capitala franceză ajunge mitropolitul Visarion Puiu, care de aproximativ cinci ani se afla în pribegie, refugiat în mănăstiri catolice din Italia și Elveția, în așteptarea unei schimbări politice în țară. Prezent la Paris, bătrânul ierarh a stabilit aici sediul Eparhiei pentru românii din străinătate, pe care o înființase cu patru ani înainte, dar care nu funcționase din cauza condițiilor vitrege specifice perioadei imediat postbelică. În încercarea

[121] *Ibidem*, nr. 3, decembrie 1947, p. 9.

[122] *Ibidem*, nr. 2, octombrie 1947, p. 15.

[123] Detalii a se vedea la: Adrian Nicolae Petcu, *Biserica Ortodoxă Română în anul 1948*, în „Caietele CNSAS", an XI, nr. 1-2 (23-24)/2019, pp. 7-59.

de a pune ordine canonică în BORP, mitropolitul cheamă la ascultare pe toți preoții. Arhimandritul Martinian Ivanovici nu răspunde, atitudine față de care mitropolitul îl amenință cu sancțiunea canonică. Mai mult, Martinian Ivanovici refuză să predea oficiul parohial celorlalți preoți încadrați în organizarea eparhială. La 4 septembrie 1949, un grup de legionari îl forțează pe Ivanovici să predea oficiul pe motiv se află sub canonisire, producându-se o busculadă în biserică, soldată cu agresiuni fizice. Câteva zile mai târziu, la solicitarea Comitetului Național Român, considerat "guvernul român din exil", autoritățile franceze închid lăcașul de cult din rue Jean de Beauvais, care trece astfel în mâinile administratorului juridic Jacob Wiel de la Tribunalul Senei. Pentru redeschiderea bisericii trebuia să se constituie un alt consiliu parohial, care să întrunească asentimentul atât al comunității românești, cât și al administratorului francez.

Cu toate evenimentele consumate, mitropolitul Visarion încearcă să organizeze Eparhia sa cu sediul la BORP, având ca întindere canonică apusul Europei. Pentru această eparhie a fost înființată o revistă cu numele „Buletinul eparhial", după cum aflăm din ședința Consiliului eparhial din 9 noiembrie 1949. „Redactor responsabil" al publicației a fost numit Dr. Petre Popescu, iar Sultana Petre în calitate de „colaborator"[124].

Primul număr al revistei a apărut cu anul I, nr. 1, octombrie 1949, sub numele de „Buletinul Eparhiei Românilor din străinătate și organ al Asociației cultuale «Eparhia Ortodoxă Română din Europa Occidentală» (Journal officiel de la Republique française, nr. 240, 12 oct. 1949)", în 14 pagini față/verso. Următoarele numere au apărut ca „Buletinul Eparhiei Românilor din străinătate" (nr. 2-10) sau ca „Buletin eparhial, Episcopia Orthodoxă din Europa Occidentală" (nr. 11), astfel: nr. 2-3/noiembrie-decembrie 1949 (16 p.); an II, nr. 4-5/ianuarie-februarie 1950 (16 p.); nr. 6-7/martie-aprilie 1950 (16 p.); an III, nr. 8/aprilie 1951 (40 p.); an V, nr. 9/septembrie 1954 (17 p.); an VI, nr. 10/ianuarie-februarie 1955 (19 p.) și an VII, nr. 11/iunie-iulie 1966 (16 p.)[125].

124 ABORP, Registru procese-verbale Consiliul Eparhial (1949-1950), ff. 3-4. Spre deosebire de revistele precedente, „Buletinul eparhial" îl vom expune în succesiunea aparițiilor, pentru a scoate la lumină evoluția eparhiei conduse de mitropolitul Visarion Puiu.

125 Numerele 1, 6-7 și 11 ale revistei le-am identificat în Biblioteca Română din Freiburg, iar celelalte în arhiva BORP.

Cu excepția nr. 10, care a apărut tipărit („Imp. N. L. Danzig, 26, rude des Francs-Bourgeois, Paris"), celelalte au fost făcute la ronéotypé-ul „Solange Veillant, 2 rue Sommerard, Paris" (nr. 4-5, 8) și la cel de la sediul BORP (nr. 11), cu „Dépôt légal nr. 11614". Primele zece numere au avut ca „gérant responsable: pêtre Radu Gratian", iar ultimul pe „N. Săveanu, 85 av. des Ternes, Paris-17e".

Numărul 1 al revistei se deschide cu o parte oficială, alcătuită din documente privind statutul și funcționarea Eparhiei. Primul material este o pastorală lansată de mitropolitul Visarion Puiu la Paris, în ziua de 1 septembrie, în care spune că în împrejurările vitrege în care se afla țara era nevoie ca românii din Apusul Europei să se organizeze bisericește, așa cum se găsește și la alte popoare care au cunoscut comunismul. El justifică această organizare bisericească cu inițiativa alegerii unui arhiereu care să slujească la BORP încă din 1938, când superior era arhimandritul Eugen Laiu, ulterior vicar al său la Cernăuți și actualmente arhiereu în țară. De asemenea, mitropolitul amintește de o inițiativă a sa, din martie 1944-în perioada în care se afla în țară, când se adresase Patriarhiei Române și Ministerului Afacerilor Externe pentru înființarea unei Episcopii a românilor din apusul Europei, deziderat împlinit după ajungerea lui în pribegie și stabilirea sediului la Paris. Totodată, mitropolitul enunță cele cinci principii care trebuiau să stea la baza organizării și funcționării entității eparhiale pe care o conducea. El arăta că Eparhia „păstrează unitatea dogmatică și canonică cu Biserica-mamă din România și cu celelalte biserici surori din Răsărit, până va putea stabili o legătură normală cu Patriarhia din București, se cârmuește autonom de ierarhul său local și se va administra conform prevederilor legii de organizare a Bisericii române din 1925, corespunzătoare trebuințelor locale din țările în care locuiesc români". La punctul doi se arăta că Eparhia „va păstra legături, colaborând în toate acțiunile comune". La punctul trei se spunea că „Eparhia va da deci tot sprijinul cuvenit autorităților statului francez, pe al cărei teritoriu are fericirea de a se statornici"; 4. „Menirea acestei Eparhii fiind îngrijirea religioasă a tuturor românilor răspândiți prin țările europene, ea va putea lucra prin clerul său, ca aceștia să aibă treptat și instituțiile trebuitoare viețuirii lor și dezvoltării simțământului lor religios și național, procurând: biserici și capele, școli, infirmerii și cămine proprii"; 5. „Prin cultivarea

datinilor creștinești și prin venirea în ajutorul acestor români în împrejurările vieții lor grele, Eparhia, cu ajutorul clerului și al bunilor ei credincioși, va lucra ca aceștia să nu se simtă pierduți din trunchiul neamului nostru românesc". De asemenea, mitropolitul nu eluda un important aspect: „un singur lucru această eparhie nu va face: ea nu se va amesteca în frământările politice, acelea revenind altor elemente ale neamului nostru, ci își va păstra menirea sa spirituală, de apărare și întărire a credinței strămoșești și de a ajuta pe românii din felurite țări în împrejurările grele ale vieții lor"[126].

Al doilea material din revistă este o scrisoare a mitropolitului Visarion datată 28 septembrie 1949 către Regele Mihai, în care vorbește despre înființarea Eparhiei în anul 1945, cu acordul guvernului german (deși „era aconfesional"), după cum i-a făcut cunoscut în două rânduri, inclusiv Patriarhiei Române, pe când se afla în Austria. Eparhia nu a funcționat din cauza războiului, din acest motiv el fiind nevoit să pribegească în Italia și Elveția, pentru ca în august 1949, chemat în mai multe rânduri de Consiliul spiritual al BORP, să ajungă la Paris și unde, cu aprobarea autorităților franceze, a stabilit sediul Eparhiei. În această situație, mitropolitul îi solicita monarhului „înalta oblăduire pentru această instituție, ca să-și poate desfășura menirea sa pentru toți românii împrăștiați prin felurite țări europene"[127].

Al treilea material este o scrisoare a mitropolitului din 6 septembrie 1949 către ministrul de Interne, respectiv Departamentul Cultelor din guvernul francez, unde prelatul român face cunoscută stabilirea sediului Eparhiei la BORP și intenția sa de a conlucra cu autoritățile franceze pentru asigurarea asistenței spirituale românilor care se află în Franța[128].

După documentele oficiale, în revistă apar definiții și explicații la diferiți termeni bisericești, precum „Biserică", „Episcop", „sancțiune canonică", „rolul clericului în raport cu Episcopul", după catehism și canoane. În acest material se arată că nu există Biserică fără Episcop-care „este urmașul Apostolilor, icoana vie a lui Dumnezeu pe pământ și prin puterea sfințitoare a Sfântului Duh este izvorul tuturor tainelor

[126] „Buletinul Eparhiei", an I, nr. 1, octombrie 1949, pp. 1-2.

[127] *Ibidem*, pp. 3-4.

[128] *Ibidem*, p. 4.

Bisericii întregi prin care se capătă mântuirea”; că un cleric nu poate sluji fără o ascultare față de un ierarh; că un slujitor poate fi deferit unui tribunal bisericesc pentru abateri grave de la canoane și că unui preot îi este interzis să impună ierarhului său având în spate o susținere laică sau că nu poate părăsi oficiul slujirii fără știrea episcopului locului[129].

În continuare sunt redate documente privind înregistrarea statutului Asociației cultuale „Eparhia Ortodoxă Română din Europa Occidentală” la autoritățile franceze. În urma „Adunării poporului” la BORP, din ziua de 4 septembrie, a fost aleasă comisia interimară care s-a ocupat cu alcătuirea statutului asociației care să legalizeze organizarea și funcționarea Eparhiei conduse de mitropolitul Visarion în Franța, cu sediul la BORP. Patru zile mai târziu, statutul Asociației cultuale privind Eparhia a fost depus la Prefectura Poliției din Paris, conform Legii cultelor din 1901 și la 12 septembrie înregistrat. Statutul a fost publicat în „Journal officiel de la Republique française”, nr. 240, din 10-11 octombrie 1949, p. 10.251[130].

În continuare, din scrisoarea din 14 octombrie 1949, a lui Leon Negruzzi, președintele Asociației cultuale „Eparhia...”, către mitropolitul Visarion aflăm despre îndeplinirea acestor formalități, totodată solicitându-i exercitarea rolului de cap al organizării eparhiale: „Cum în Sfintele canoane, ca și în legile noastre bisericești, conducerea treburilor bisericești aparține Episcopului, cum în însăși statutul asociației noastre s-a prevăzut, la art. 7, același lucru, pentru a fi în litera legilor noastre bisericești și cum Î.P.S. Voastră sunteți de drept și de fapt șeful spiritual al românilor din refugiu, ca singur și cea mai înaltă autoritate eclesiastică în afara hotarelor țării noastre, vă rugăm să ne dați și pe mai departe dispozițiile și îndrumările necesare de ceea ce mai avem de făcut”[131].

În răspunsul său, din 22 octombrie, mitropolitul Visarion schița primele măsuri care trebuiau luate: „1. Punerea în funcțiunea deplină a Consiliului Eparhial și a organelor administrative eparhiale din diversele provincii locuite de români; 2. Alegerea unui vicar din

[129] *Ibidem*, pp. 5-7.

[130] *Ibidem*, pp. 7-8.

[131] *Ibidem*, p. 8.

preoții români merituoși care să ne reprezinte și să îndeplinească cu destoinicie îndatoririle administrative eparhiale, când vom lipsi, dus în cercetări canonice prin diferite provincii locuite de români; 3. Ajutorarea forurilor bisericești întru îndeplinirea misiunii lor în toate actele religioase, culturale și de ajutoare trebuitoare creștinilor noștri; 4. A apăra Eparhia și clerul de orice amestec politic, ce ar dăuna libera lor funcționare în stricta neutralitate, necesară Eparhiei sub acest raport"[132].

În aceeași revistă sunt publicate și primele hotărâri date de mitropolit. Acestea privesc: stabilirea sediului Eparhiei la BORP (Hot. nr. 1/1 septembrie 1949); constituirea „provizorie" a Cancelariei eparhiale, având ca director pe pr. Gheorghe Preda și secretar pe Alexandru Blaga (Hot. nr. 2/5 septembrie); „întocmirea provizorie a Consiliului eparhial", pentru lucrările administrative, pr. Vasile Boldeanu, împreună cu Dr. Hodoș și Octavian Vuia; lucrările culturale și asistența socială, Arhim. Ștefan Lucaciu, împreună cu Leon Negruzzi, și pentru lucrările economice, pr. Grațian Radu, împreună cu Eugen Staia (Hot. nr. 3/10 septembrie); împărțirea Eparhiei pe protoierii, după cum urmează: Protoieria Franței, cu sediul la Paris, condusă de vicarul eparhial; Protoieria Germaniei, cu sediul la Bonn-Renania, condusă de pr. Emilian Vasilovschi; Protoieria Austriei, cu sediul provizoriu la Salzburg, condusă de pr. Ghorghe Preda, iar românii din Marea Britanie, Elveția, Italia și Spania, „se vor delega provizoriu preoți misionari" (Hot. nr. 4/25 septembrie).

Ultima hotărâre publicată (nr. 8/20 octombrie 1949) este o „carte de osândire", pe care o prezentăm *in extenso*: „Din datoria de apărare a sfintei noastre credințe creștine și a sfintelor noastre rânduieli bisericești, văzând greaua rătăcire în care a căzut și a rămas cu îndărătnicie, săvârșind fapte ce l-au dus în schismă administrativă, preotul arhimandrit Martinian Ivanovici, fost slujitor al acestei biserici, nesocotind autoritatea noastră chiriarhală, uneltind cu cei fărădelege împotriva noastră și pricinuind în chip abuziv închiderea acestui sfânt lăcaș, în dauna sulfetească a tuturor credincioșilor noștri creștini din Franța; Noi, în puterea darului Arhieriei și a drepturilor cuprinse în sfintele canoane [...], am hotărât prin această carte de osândire CATERISIREA

[132] *Ibidem*, p. 9.

preotului arhimandrit Martinian Ivanovici pe timp de trei ani, ridicându-i-se dreptul, astfel, de a săvârși sfinte slujbe și ierurgii bisericești, atât în acest sfânt locaș, cât și în orice altă biserică ortodoxă, lepădat fiind din cler ca un schismatic. Sub aceeași osândă căzând și oricare alt preot român, care ar săvârși asemenea păcat.

De asemenea, asupra tuturor acelor mireni, români, care cu diabolică îndrăzneală au pricinuit închiderea acestui sfânt locaș lipsind obștea creștină de libera închinare și mai uneltesc cu vrăjmășie prin felurite împiedicări statornicirea și funcționarea noastră eparhială în acest oraș, le arunc: excomunicarea, oricâți și oricine ar fi ei, deci darea lor afară din obștea creștină; iar continuând unii ca aceia a rămâne mai departe dușmani bisericești, îi blestem cu grea afurisenie arhierească și pentru veacul de acum și pentru cel ce va să fie, cunoscut fiind tuturora, că sub același blestem vor cădea și arhiereii sau preoții care ar îndrăzni a ridica în vreun fel, deasupra lor aceste ale noastre osânde"[133].

Ultima rubrică a revistei este cu „Informațiuni". Aici se anunță că mitropolitul Visarion Puiu a stabilit sediul Episcopiei la Biserica Ortodoxă Română din Paris și că începând cu luna noiembrie 1949 „va porni în vizită canonică, cercetând localitățile cu români de prin țările europene și societățile locale înființate pentru ajutorarea materială și intelectuală a românilor refugiați"[134].

În privința BORP se făcea cunoscut faptul că, la 23 octombrie 1949, administratorul din partea Tribunalului Senei, J. Wiel, afișase un anunț pe ușa bisericii, conform căruia până la data de 30 octombrie se puteau face înscrieri în Asociația cultuală BORP, în scopul organizării alegerilor parohiale. Ulterior, termenul a fost prelungit până la 10 noiembrie[135].

Ultima pagină a revistei este dedicată unor „Îndrumări", unde „conducătorii grupurilor de români" erau rugați să indice „unde sunt localitățile în care se află capele (case de rugăciuni) și cele care trebuiesc înființate", totodată fiind întrebați „de ce fel de obiecte pentru slujbe bisericești au trebuință". De asemenea, „în interesul cunoașterii

[133] *Ibidem*, pp. 12-13.

[134] *Ibidem*, p. 13.

[135] *Ibidem*.

și eventual al sprijinirii lor”, cancelaria eparhială „dorește a ști localitățile în care sunt cămine, societăți de ajutorare, societăți culturale, biblioteci românești pentru românii refugiați, liberi sau în lagăre” în scopul aflării „componenței și activității lor”[136].

Al doilea număr al revistei se deschide cu pastorala lansată de mitropolitul Visarion cu prilejul sărbătorii Nașterii Domnului[137]. Urmează un articol semnat de Dr. Petre Popescu, în care vorbește despre situația BORP, pornind de la măsurile luate de regimul comunist din țară față de Biserică, „supusă la un proces de distrugere lentă”, prin otrăvirea patriarhului Nicodim, aceași soartă având-o și alți „reprezentanți autentici ai Ortodoxiei române”, precum ierarhii Irineu Mihălcescu, Cosma Petrovici și Grigorie Leu, în timp ce alții au fost „înlăturați ca indezirabili planurilor de sovietizare a Bisericii”, precum Nifon Criveanu, Lucian Triteanu și Gherontie Nicolau. Apoi, „nenumărați preoți și călugări au luat drumul Siberiei, închisorilor și caselor de tortură”, „toate mănăstirile pe altarul cărora odinioară se zămisleau cultura și cartea românească au fost închise”. În cadrul acestor măsuri, spune P. Popescu, a fost vizată și BORP, care „a avut mult de suferit, în fruntea ei fiind trimis de către guvernul comunist din București un element apt să o compromită. Se rupea astfel tradiția unei alese reprezentări creștine în Occident”. Aici autorul se referă la ctitorul Iosafat Sangoveanu și clericii care i-au succedat, aleși profesori de teologie care au slujit la BORP, „figuri eminente ale clerului ortodox, toți mari cărturari”. „Elementul” desigur că nu putea fi altul decât Martinian Ivanovici, care prin comportamentul său „și al protectorilor săi” nu a făcut decât „să zdruncine conștiința coloniei și refugiaților români”. Pentru P. Popescu, „protectorii” fostului superior sunt „oameni cu pretinsă suprafață politică, care n-au înțeles nimic din toată tragedia românească”. Aceștia sunt considerați „rupți de multă vreme de țară și de fenomenul național și bisericesc, ei închipuindu-și că în România nu s-a schimbat nimic. Dornici de conducere represivă, ei socot că vor continua același proces de încălcare, de aservire și umilire și că Biserica de ieri va fi astăzi și mâine din nou simbriașa intereselor lor materiale”. În final, autorul își manifesta convingerea în legătură cu rolul pe care BORP trebuie să-l aibă în exil: „Biserica

136 *Ibidem*, p. 14.

137 *Ibidem*, nr. 2-3, noiembrie-decembrie 1949, pp. 1-4.

noastră din refugiu, după această zdruncinare, va deveni lucrătoare în via Domnului și fortăreața de apărare a Neamului. Ea deschide fiilor ei o nouă viață: de dragoste, de înțelegere, de loialitate, de corectitudine și de bună cuviință"[138].

Revista continuă cu o parte oficială. Este reprodus raportul Secției Administrative a Eparhiei din 22 decembrie 1949, în care s-au discutat problemele legate de vacanțele posturilor de vicari și de paroh la BORP. În referat se susținea că Eparhia are nevoie de doi vicari, deoarece probleme sunt multe și întinderea asemenea, din aceste motive fiind propusi arhimandritul Teofil Ionescu, fost superior la BORP, acum paroh la Biserica „Sf. Simeon" din Highland Park, Michigan, și arhimandritul Victorin Ursache, starețul așezământului românesc „Sf. Ioan Botezătorul" de la Iordan, Palestina. Pentru postul de paroh erau trei nominalizări: pr. Emilian Vasilovschi, fost slujitor al Bisericii Române din Berlin, acum protoiereul Germaniei, Pr. Florian Gâldău, fost slujitor la Biserica „Domnița Bălașa", din București, aflat în Anglia, și Pr. Vasile Hațegan, rectorul Bisericii „Sf. Nicolae", din New York[139].

La rubrica „Informații" sunt reproduse fragmente din scrisorile trimise de diverse organizații sau personalități românești din exil, prin care își exprimau satisfacția pentru organizarea Eparhiei în capitala franceză. Scrisorile sunt din partea Comitetului român din Salzburg (ing. Iordan Caraivan și dr. Puiu Traian), de la Arhimandritul Teofil Ionescu și preotul Ion Surducan, aflat în Italia[140].

La rubrica „Diverse", președintele Asociației cultuale „Eparhia...", Leon Negruzzi, făcea cunoscut faptul că slujba de Crăciun pentru românii din Paris urma să fie oficiată de un sobor de preoți în frunte cu mitropolitul Visarion Puiu, în Catedrala Americană de pe 23 Avenue George V, Paris. Într-un alt anunț se cerea românilor din Franța să se înscrie în asociația cultuală „Eparhia" în număr cât mai mare, chiar și pe calea poștei. Aceștia se puteau adresa și direct părintelui Grațian Radu, pe adresa BORP, inclusiv pentru susținerea financiară a Eparhiei[141].

---

[138] *Ibidem*, pp. 5-8.

[139] *Ibidem*, pp. 10-12.

[140] *Ibidem*, pp. 12-14.

[141] *Ibidem*, pp. 14-16.

Numărul 4-5, ianuarie-februarie 1950, al buletinului se deschide cu spicuiri din calendarul bisericesc pe lunile februarie-mai, unde sunt menționate principalele sărbători religioase, dar și cele naționale (realipirea Basarabiei-27 martie; Independența României-10 mai și Ziua Eroilor-18 mai). Articolul de fond constă în cuvântul mitropolitului Visarion lansat cu prilejul săptămânii de rugăciune pentru unitatea creștinilor (18-25 ianuarie)[142], la care reprezentanții Eparhiei au participat în Catedrala americană din Paris. Urmează o scrisoare din 16 ianuarie 1950, trimisă de mitropolitul Visarion preotului paroh de la Biserica Ortodoxă Română din Londra, prin care transmitea un mesaj pentru Congresul românilor din Anglia, ce avea să se țină la 21 ianuarie același an[143].

Pentru îmbunătățirea situației în care se aflau românii deținuți în lagărele din Iugoslavia, la 1 februarie 1950, mitropolitul Visarion trimitea o scrisoarea patriarhului Bisericii Sârbe, în care solicita o intervenție la autoritățile iugoslave, în vederea obținerii unui tratament uman pentru compatrioții fugiți din România supusă comunismului și facilitarea trimiterii unor pachete cu haine și alimente acestora, obținerea vizelor de emigrare și garantarea refugiului către Apus[144].

La rubrica „Apeluri" găsim un material cu titlul „Prietenii Sfântului Mormânt", prin care mitropolitul Visarion face cunoscut că în Țara Sfântă sunt mulți viețuitori monahi români, răspândiți pe la diferite așezăminte sfinte, însă despre care nu s-a mai interesat nimeni, nemaiavând legături cu țara și nemaifiind ajutați de nimeni, după cum îi comunicase arhimandritul Victorin Ursache, superiorul Bisericii „Sf. Ioan Botezătorul"-Iordan. În consecință, printr-o scrisoare din 30 ianuarie, mitropolitul făcea apel, mai ales către românii din America, „să treacă într-un colț al inimii lor și grija pentru locurile sfinte și conviețuitorii români de la locurile sfinte din Palestina"[145].

Tot în buletin era publicată o circulară lansată de preotul Grațian Radu (nr. 7 din 17 ianuarie 1950), prin care solicita întregului personal hirotonisit, hirotesit sau instruit (preoți, diaconi, teologi, dirijori de cor, cântăreți, paralacliseri) să trimită datele personale (inclusiv ale

[142] *Ibidem*, an II, nr. 4-5, ianuarie-februarie 1950, pp. 1-2.

[143] *Ibidem*, pp. 2-3.

[144] *Ibidem*, pp. 3-4.

[145] *Ibidem*, pp. 5-6.

familiei) pe adresa Eparhiei, pentru alcătuirea unei evidențe generale cu personalul de cult și cel disponibil[146].

Partea oficială a revistei se termină cu textul Hotărârii nr. 9 din 1 februarie 1950, prin care arhimandritul Teofil Ionescu este numit în „postul vacant de vicar al Eparhiei" de către mitropolitul Visarion[147].

Partea a doua a revistei este dedicată articolelor, care debutează cu un titlu cu caracter teologic, „Piatra din capul unghiului", semnat de Arhimandrit Dr. Teofil Ionescu, unde se vorbește despre constituirea în noiembrie 1944, la Paris, a unui comitet al reprezentanților Eparhiilor și entităților ortodoxe, inclusiv ale Bisericilor naționale autocefale din Franța. Scopul acestui comitet era ca toate aceste entități ortodoxe, de orice rang spiritual, să conlucreze în spirit ecumenic și să răspundă la probleme specifice lumii postbelice. În același spirit este materialul cu titlul „Dragostea de Hristos. Speranță și drum către ecumenicitate", semnat de Dr. Petre Popescu. Aici, autorul lărgește aria confesională a discuției, referindu-se la mișcarea ecumenică, care devenise o realitate la congresul ținut în august 1948 la Amsterdam.

„O punere la punct din America" este titlul unui scurt articol preluat din ziarul America, nr. 1129, din 3 noiembrie 1949, despre așa-zisul amestec al preotului Ioan Truță, președintele Consiliului Episcopiei Române din America, în tulburările care au marcat BORP în luna septembrie 1949. Autorul articolului publicat în Buletinul eparhial spune că „adversarii Bisericii Ortodoxe din Paris, spre a se sustrage de la răspunderea morală pentru tot răul făcut Bisericii strămoșești, au încercat să se acopere sau să se dezvinovățească, declarând că ar avea și părintele Truță un amestec în aceste tulburări, ca pretendent la anexarea Bisericii Române din Paris la ordinea canonică a Episcopiei române din America". Din acest motiv, în Buletinul eparhial este reprodusă declarația preotului Truță, în care dezminte categoric acest zvon.

O altă „punere la punct" este în apelul către preoții care încearcă să obțină o atârnare canonică străină sau să slujească fără vreo legătură cu un episcop, pentru reintrarea în canonicitatea pe care mitropolitul Visarion o oferă în cadrul Eparhiei cu sediul la Paris[148].

146 *Ibidem*, pp. 7-8

147 *Ibidem*, p. 8.

148 *Ibidem*, pp. 11-12.

În circumstanțele închiderii BORP și atacurilor venite dinspre unii reprezentanți ai exilului românesc împotriva mitropolitului Visarion, în „Buletinul Eparhiei" s-au formulat mai multe dezminițiri. „Pentru oamenii de bună credință" este titlul unui articol care face referire la atacurile politice formulate împotriva mitropolitului Visarion Puiu în scopul evident de destrămare a Eparhiei pe care o conduce, prin distorsionarea adevărului privind activitatea sa strict bisericească în Transnistria și în perioada în care s-a aflat la Viena. În acest sens, în „Buletin" este reprodus documentul eliberat la 28 octombrie 1948 de generalul Corp de Armată și înaltul comisar al Republicii Franceze în Austria, A. Berthouart, prin care se dovedește că mitropolitul Visarion, găsit în zona de ocupație franceză de pe teritoriul austriac în anul 1945, nu figurează în lista criminalilor de război și că asupra sa nu planează suspiciuni de colaborare cu regimul nazist.

Un alt atac formulat împotriva mitropolitului Visarion a fost de natură bisericească, conform căruia ar fi ieșit de sub ascultarea patriarhului Nicodim, când a plecat din țară. În acest sens este reprodusă împuternicirea emisă de Patriarhia Română, datată 4 august 1944 și semnată de patriarhul Nicodim, prin care mitropolitul Visarion era trimis la Zagreb să participe la slujba de hirotonire a unui arhimandrit din Biserica Ortodoxă croată[149].

Spre finalul revistei este rubrica „Cronica bisericească", unde se vorbește despre alegerile parohiale de la BORP, programate pentru ziua de 18 decembrie 1949, dar amânate *sine die*.

Mai aflăm că, înainte de sărbătoarea Nașterii Domnului a anului 1949, s-a intervenit fără succes la autoritățile franceze pentru deschiderea bisericii române din rue Jean de Beauvais. Timp de „patru luni de zile românii din Franța nu mai ascultase Sf. Liturghie oficiată în graiul românesc", după se consemna în știre. Totuși, la intervențiile Principelui Nicolae de România și ale lui Leon Negruzzi, s-a obținut Biserica americană de pe 23 Av. George V, din Paris. Slujba a fost oficiată de către un sobor de preoți în frunte cu mitropolitul Visarion, răspunsurile fiind date de corul studenților dirijat de „tânărul Cunea". „Înainte de a începe slujba, au fost primiți, după tradiție, M.S. Regina Elisabeta a Greciei și A.S.R. Principele Nicolae, care au participat la Sf.

[149] *Ibidem*, pp. 12-14.

Liturghie în fruntea poporului numeros, deși anunțul cu locul slujirii se publicase cu doar două zile înainte.

Mai aflăm că, la 10 ianuarie 1950 a avut loc Adunarea generală a Asociației cultuale „Eparhia...”, unde s-au discutat problemele privind organizarea și funcționarea eparhială. Părintele Grațian Radu a prezentat darea de seamă pe anul precedent și a solicitat acordul adunării pentru „reorganizarea Serviciului de îndrumare și plasare în lucru a celor veniți de pe drumuri; o cantină, un cămin, o fermă pentru alimentarea cantinei, loc de odihnă pentru cei slabi și suferinzi, un centru de studii și pregătire teologică, imprimare de cărți bisericești, reviste și foi teologice pentru toată lumea românească”. Potrivit cronicarului, întrunirea s-a încheiat cu intervenția cpt. Cristescu, care a propus „să se trimeată o telegramă M.S. Regelui. Adunarea a aprobat, ovaționând și intonând imnul regal”[150].

Alte informații sunt despre participarea reprezentanților Episcopiei românilor din străinătate la săptămâna de rugăciune pentru unitatea creștinilor. La 22 ianuarie a fost rândul Episcopiei să fie gazdă pentru rugăciune. Din nou, s-a obținut Biserica episcopală americană, unde mitropolitul Visarion a oficiat Sf. Liturghie, înconjurat de un sobor format din preoții români și delegații Episcopului Nathanael, „administratorul Diocezei ortodoxe ruse independente”, un arhimandrit mitrofor și un protodiacon. La eveniment a mai participat pastorul Marc Boeckner, președintele Federație protestante din Franța. În aceeași zi, dar după-amiaza, s-a desfășurat programul interconfesional organizat de Biserica Protestantă la Templul protestant din 56 Avenue de la Grande Armée, unde au participat delegații din partea tuturor confesiunilor. Episcopia românilor din străinătate a fost reprezentată de „clerul din serviciul centrului de la Paris, în frunte cu mitropolitul Visarion, care a încheiat programul, binecuvântând poporul”.

La 25 ianuarie a venit rândul Bisericii Catolice să organizeze momentul de rugăciune, care s-a desfășurat în sala de pe 3 Rue de pêtres de Saint Séverin, unde a participat clerul român în frunte cu mitropolitul Visarion („primit la intrare de Mgr. Cristophe Dumont”)[151].

[150] *Ibidem*, pp. 14-15.

[151] *Ibidem*, p. 15.

La rubrica „Știri religioase” se vorbește despre persecuția comunistă din Cehoslovacia împotriva Bisericii Romano-catolice, prin numirea arbitrară a slujitorilor altarului care ar proveni din rândul unor „aventurieri, escroci sau decăzuți din har”. În schimb, „un exemplu de înțelegere și conlucrare între adversari” este reliefat de gestul liderilor partidelor politice din Anglia ca, înainte de campania electorală, să se roage împreună în catedrala „St. Paul” din Londra, știre preluată din ziarul „Le Figaro”, din 3 februarie 1950[152].

„Cuvinte despre presa română din refugiu” este rubrica care conține textele cu caracter religios, îndeosebi de sărbătoarea Crăciunului, în publicațiile primite la redacția Buletinului, precum: „Țara”, de la Roma; „Patria”, din Germania; „Vestitorul”, din Austria; „La Nation Roumaine”, de la Paris; „România” și „Curentul românesc”, de la Buenos Aires. În încheiere, „conducerea Eparhiei românilor din Străinătate, exprimă toate mulțumirile sale conducătorilor de tipărituri românești, pentru această creștinească și românească întâlnire pe câmpul de lucru cu Biserica”[153].

Ultima rubrică este „Spicuiri din corespondența Eparhiei”, unde este redat un fragment din scrisoare datată 15 ianuarie 1950 și primită de mitropolitul Visarion de la arhimandritul Victorin Ursache. Superiorul așezământului românesc de la Iordan arată cum a transmis urările de sărbători din partea mitropolitului român de la Paris către patriarhul Timotei al Ierusalimului și alți prelați din Țara Sfântă[154].

Numărul 6-7 al revistei a apărut pentru lunile martie-aprilie 1950. În deschidere are o „culegere de date mai de seamă din calendar pe alte patru luni de zile, iunie, iulie, august și septembrie 1950”, adică sărbătorile bisericești importante și din cele laice, precum: 11 iunie 1878, „congresul care a hotărât luarea Basarabiei de către ruși”, de la Berlin; 14 august 1916, intrarea României în Primul Război Mondial și 6 septembrie 1940, urcarea pe tron a Regelui Mihai, urmat de o rugăciune[155].

Continuă cu partea oficială, constituită din pastorala mitropolitului Visarion, lansată cu prilejul Sărbătorii Paștilor, și fragmente din

---

[152] *Ibidem*, pp. 15-16.

[153] *Ibidem*, p. 16.

[154] *Ibidem*.

[155] *Ibidem*, an II, nr. 6-7, martie-aprilie 1950, coperta II.

documentele interne ale Eparhiei. Dintr-un extras al procesului verbal nr. 4 al ședinței Consiliului Eparhial din 18 martie 1950 aflăm despre relațiile care se consumau între Eparhia cu sediul la Paris și cea din America. Este reprodusă „scrisoarea-tip" din 13 februarie 1950 a mai multor preoți, trimisă individual către mitropolitul Visarion, în care vorbesc despre lipsa unei autorități bisericești autentice în organizarea eparhială de peste Ocean și de amânarea *sine die* de către unii reprezentanți ai Consiliului Eparhial pentru alegerea în scaunul vlădicesc vacant de multă vreme, în consecință solicitând numirea unui reprezentant, „pentru reorganizarea și îndrumarea vieții bisericești din America de nord", în persoana preotului Ștefan. At. Opreanu, „pe care îl cunoaștem cu toții destoinic și cu experiența necesară, pentru această slujbă de mare responsabilitate și grea ce și-a câștigat-o prin neistovita muncă ca paroh al Catedralei Episcopiei noastre și protopop al tractului Michigan, în curs de peste un sfert de veac"[156].

În urma cererii mitropolitului Visarion către Secția administrativă a Eparhiei, din 8 martie 1950, de a analiza situația bisericească din America și a solicitărilor preoților de acolo, s-au constatat următoarele: „Întrucât lipsa P.S. Episcop Policarp Morușca e datorată în mod exclusiv faptului că, țara noastră, România, unde se găsește P.S. Sa, este sub ocupație străină și nu poate ieși din România, nu se cade ca, în această vreme să se rezolve problema lipsei sale din fruntea Episcopiei, nici cu intrarea sub altă jurisdicție, nici prin autonomie, nici prin alegerea altui titular și nici nu se poate rămâne în această situație, care durează de aproape 11 ani". În consecință, Secția administrativă propunea Consiliului Eparhial și capului Episcopiei românilor din străinătate următoarea soluție consemnată în Buletinul eparhial: „Din punct de vedere canonic, după Legile noastre bisericești și după tradiția pastorală creștină, nu există altă soluție decât aceea a suplinirii de către un vicar, dacă este Arhiereu, iar dacă vicarul lăsat nu este Arhiereu, atunci poate fi suplinit de către Episcopul vecin, direct sau prin Vicarii săi. Adică se observă principiul vecinătății conform sfintelor canoane și a practicii tradiționale, a pastorației creștine.

Asupra personei care ar urma să fie trimisă ca Arhiereu-vicar în cazul de față, trebuiește lăsat la propunerea preoților din America și

[156] *Ibidem*, p. 4.

la hotărârea Î.P.S. Mitropolit Visarion, ca cel care își asumă răspunderea respectării condițiunilor canonice de către persoana propusă în postul de vicar al Episcopiei Ortodoxe Române din America de Nord și Canada, ca unul care dă acoperire și continuitate harului apostolic, în împrejurarea de față"[157].

În aceste circumstanțe, mitropolitul Visarion lansa pastorala de Înviere pentru românii de peste Ocean, față de care, „din punct de vedere canonic", se considera „răspunzător de bunul mers al Ortodoxiei în sânul Episcopiei Ortodoxe Române, vecină nouă, din America de Nord și Canada". De asemenea, în paginile Buletinului este publicată „Scrisoarea P.C. Sale Părintelui Arhimandrit Teofil Ionescu, vicarul Eparhiei noastre", adresată Consiliului eparhial la 15 februarie 1950, prin care accepta funcția de vicar eparhial[158].

Tot pentru reglementarea situației canonice din America, conform soluției date de Consiliul Eparhial, în Buletin se publica Hotărârea nr. 10 din 19 martie 1950 a mitropolitului Visarion, prin care preotul Ștefan Atanasie Opreanu era numit vicar pentru America de Nord și Canada, urmând să fie hirotonisit ca arhiereu[159].

Buletinul continuă cu partea a doua, cea neoficială, care este deschisă cu articolul „Gânduri de Paști", semnat de arhimandritul Teofil Ionescu, se continuă cu o „Rugăciune" și cu materialul semnat de preotul Gheorghe Preda, cu titlul „Dreptatea și dragostea părintelui". Urmează mai multe pasaje din articolul „Biserica creștină și misionarismul ei", semnat de Grigorie Leu, fost episcop al Hușilor, și publicat inițial în revista „Misionarul", de la Chișinău, an III, nr. 11/1931[160].

Cu referire la marele praznic al creștinătății este materialul „Legende și tradiții de Paști", despre Paștile blajinilor, Lumina din noaptea Învierii sau culegeri din popor[161].

La rubrica „Informații" se vorbește despre: apelul pentru pace lansat la praznicul Paștilor de Sinodul Bisericii Ortodoxe Române din țară, știre preluată din „Informations roumaines", 17 rue Bremontier,

157 *Ibidem*, p. 5.

158 *Ibidem*, pp. 5-8.

159 *Ibidem*, p. 8.

160 *Ibidem*, pp. 9-12.

161 *Ibidem*, pp. 13-14.

Paris, 6 martie 1950; atribuțiile date protopopilor prin noul statut de organizare și funcționare al BOR și anunțate de patriarhul Justinian, adică, alături de cele cu caracter administrativ, „ei mai au și sarcini culturale de orientare și îndrumare a clerului și într-o mare măsură și sarcini politice". Numirea lor este făcută „de comun acord cu autoritățile de stat și cu aprobarea Ministerului Cultelor" și că publicațiile bisericești „nu sunt însă primite cu tot interesul de către unii preoți", toate aceste pasaje fiind preluate din revista „Biserica Ortodoxă Română", din ianuarie 1950. De asemenea, se publica decretul Marii Adunări Naționale, privind aprobarea Regulamentului de procedură a instanțelor disciplinare și de judecată ale BOR[162].

Sub titlul „Știre încă neverificată" se consemna informația dată de Radio România, în seara zilei de 29 martie 1950, ora 22.00, cu următorul cuprins: „Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunindu-se în ziua de 29 martie 1950, pe lângă alte chestiuni, a luat în discuție și cazul fostului mitropolit Visarion Puiu.

Dovedindu-se a fi fost tot timpul un dușman al Bisericii Ortodoxe Române și un agent al Vaticanului, mitropolitul Visarion Puiu s-a pus în rândul trădătorilor Patriei și ai credinței creștin-ortodoxe, mai întâi prin serviciile aduse fasciștilor hitleriști, iar astăzi super-hitleriștilor anglo-americani [sic!].

Astăzi, Sfântul Sinod a hotărât pedepsirea sa.

Comisiunea ecumenică prezidată de mitropolitul Bălan a propus, și Sfântul Sinod, de sub președinția I.P.S.S. Patriarh Justinian Marina, a hotărât să-l depună și să-l înlăture din Biserică pe fostul mitropolit Visarion Puiu, vinovat, conform art. 3 din Regulamentul de procedură, litera x-conjurație împotriva autorităților legale și trădarea intereselor Republicii Populare Române; litera y-condamnat definitiv de către instanțele judecătorești ale Republicii Populare Române.

Credincioșii români din toată lumea sunt invitați pe toate căile posibile să nu dea ascultare și supunere duhovnicească acestui agent în slujba anglo-americanilor"[163].

Data de 29 martie privind decizia sinodală este greșită, probabil o confuzie cu ziua în care a fost difuzata știrea, cea reală fiind de 28

[162] *Ibidem*, pp. 14-15.

[163] *Ibidem*, p. 15.

februarie. Cât privește conținutul comunicatului, remarcăm limbajul de lemn utilizat de autoritățile comuniste și realitatea falsificată a faptelor care i se imputau mitropolitului Visarion Puiu[164].

Revista se încheie cu două știri privind „preoți falși” depistați de autoritățile franceze, apoi cu spicuiri dintr-o scrisoare a monahului Ioan Iacob Hozevitul din pustia Palestinei adresată mitropolitului Visarion, în care spunea: „Scriu Î.P.S. Voastre cerându-vă o îndrumare, un ajutor, în orice chip veți crede sau măcar un cuvânt bun (ca un părinte către fiul cel înstrăinat de casă). M-aș simți mai tare în lupta violenței de azi, mai încrezător în izbânda zilei de mâine și mai răzbătător în necazuri, dacă dragostea Î.P.S. Voastre și-ar revărsa o rază de mângâiere și peste sărăcia noastră și nedumerirea mea!”[165]

Într-o altă consemnare se face referire la scrisoarea președintelui Comitetului român din Salzburg către conducerea Eparhiei de la Paris despre „părintele Vasile Leu, care s-a prezentat pe acolo în calitate de Episcop și că ar fi slujit în ziua de Anul nou Te Deum-ul îmbrăcat în veșminte arhierești”. Din partea Eparhiei s-a răspuns: „Trebuie însă de știut, că în afara frontierelor statului român nu există niciun arhiereu al Bisericii Ortodoxe Române în afară de Î.P.S. Mitropolit Visarion Puiu. Și nimeni în afară de Î.P.S. Mitropolit Visarion nu are dreptul, nu poate vorbi, nu poate lua măsuri și nu poate reprezenta Arhieria Bisericii Ortodoxe Române în afara frontierelor. În privința părintelui Vasile Leu, S. Sa este numai preot. Cu vremea, fără îndoială, că vor mai fi făcuți și alți arhierei în afara frontierelor. Ca să fie însă arhierei ai Bisericii Ortodoxe Române, trebuie să primească continuitatea harului apostolic de la Î.P.S. Mitropolit Visarion Puiu, altfel poate fi impostură sau ieșire din sânul Bisericii Ortodoxe Române”[166].

Numărul 8 al revistei este dedicat, în totalitate, problemei canonice a Episcopiei românești din America. În cele 40 de pagini este reprodus referatul întocmit de Secțiile Juridică și Administrativă ale Episcopiei românilor din străinătate prezentat în ședința Consiliului eparhial, din 16 aprilie 1951, prezidată de arhimandritul Alexis van der Mensbrugghe, „vicarul Eparhiei românilor și arhiereu ales și numit

[164] În privința condamnării penale și caterisirii mitropolitului Visarion Puiu vom reveni cu un studiu aparte.

[165] *Ibidem*, p. 16.

[166] *Ibidem*.

pentru Vicariatul ortodocșilor occidentali". Această ședință urma celei din 12 decembrie 1950, în care se discutase aceeași problemă și lansase un comunicat.

Conform materialului apărut în „Buletinul eparhial", aflăm despre demersurile întreprinse cu un an în urmă de către mitropolitul Visarion și consilierii săi în scopul reglementării fie și temporare a situației canonice din Eparhia românilor din America. La aceste demersuri se face vorbire despre opoziția manifestată de grupul condus de pr. I. Truța, prin aparițiile defăimătoare din ziarul „Solia" și corespondența purtată inclusiv cu mitropolitul Visarion. În fapt, raportul este o recapitulare a acestei problematici din perspectiva celor de la conducerea Eparhia românilor din apusul Europei, dar care oferă informații prețioase și inedite privind exilul bisericesc românesc de la începutul anilor `50. Astfel, se face referire la: manipularea situației canonice din America de către Truța și adepții săi; hirotonirea protopopului Andrei Moldovan ca episcop în țară, a cărei legitimitate spirituală era recunoscută, totuși, de către mitropolitul Visarion și opoziția manifestată de grupul Truța și rămânerea lui în expectativă pe motiv că atitudinea i-ar fi fost aprobată prin scrisorile primite de la Episcopul Policarp Morușca. Față de acestea, mitropolitul Visarion a hotărât să nu se mai implice în tulburările de peste Ocean, însă pledând în continuare pentru crearea unui sinod al românilor din exil, în comuniune cu mitropolitul Anastasie, conducătorul ROCOR, de la New York[167].

Următorul număr al „Buletinului Eparhiei" avea să apară abia trei ani mai târziu. Prin reproducerea unor documente, numărul 9/1954 este dedicat în întregime reintrării BORP sub ascultarea mitropolitului Visarion (11 aprilie 1954), după o perioadă de câțiva ani, în care preotul Virgil Pârvănescu, parohul BORP, și consiliul parohial au căutat atârnare canonică la ierarhia rusă din exil sau la Patriarhia de Constantinopol[168].

Numărul 10 al revistei a fost jubiliar, atât prin conținut, cât și prin formă. A fost tipărit și alcătuit din materiale privind canonicitatea și activitatea din ultima perioadă a Eparhiei românilor din apusul

---

[167] *Ibidem*, an III, nr. 8, aprilie 1951, pp. 1-40.

[168] *Ibidem*, an V, nr. 9, septembrie 1954, pp. 1-17.

Europei, aflată sub conducerea mitropolitului Visarion. Se regăsesc materiale despre personalitatea mitropolitului atât înainte, cât și după 1944, înființarea Eparhiei, hirotonirea arhimandritului Teofil Ionescu la rangul de arhiereu-vicar (26 decembrie 1954, la Versailles, cu foto), cu prezentarea activității acestuia pe ogorul bisericesc (în țară și ca superior la Paris), comuniunea euharistică a Eparhiei cu ROCOR etc.[169].

Revista se încheie cu un material, semnat de Ioan Miloae care tratează tema „autocefaliei BOR", cu un scurt excurs istoric până la perioada postbelică, când Biserica din țară și-ar fi pierdut această calitate, din cauza ocupației sovietice. În consecință, în paginile Buletinului se susținea faptul că misiunea redobândirii autocefaliei autentice ar fi devenit dezideratul spiritual al românilor din exil prin constituirea propriului sinod bisericesc, separat de ierarhia rusă albă și Patriarhia de Constantinopol, dar în comuniune euharistică cu acestea[170].

Următorul număr al revistei „Buletin eparhial", 11/1966, din lunile iunie-iulie, șapirografiat, a apărut după mai bine de un deceniu. Trebuie să spunem că, din 1958, superior al BORP era preotul Vasile Boldeanu.

Articolul de fond, „Speranță întemeiată pe trecut", este semnat de Episcopul Teofil Ionescu, care din 1958 devenise conducătorul Eparhiei românilor din străinătate, în locul mitropolitului Visarion Puiu. De fapt, subiectul îl constituie cazul arhimandritului Victorin Ursache, fost superior al Așezământului românesc de la Iordan, propus ca vicar al Eparhiei în 1949 de către mitropolitul Visarion, însă acum fiind hirotonit episcop al Episcopiei românilor din America, dar sub ascultarea Patriarhiei Române. Cu toată opoziția lui Valerian Trifa (titularul Episcopiei românești de la Vatra, ruptă de Patriarhia Română), Episcopul Teofil își manifesta bucuria pentru ridicarea în rang a arhimandritului Victorin, deoarece, spunea el, se merge pe „linia bisericească" dată de mitropolitul Visarion[171].

„Cu gândul la înaintași" este cuvântul lui Leon Negruzzi, președintele Asociației combatanților români din Franța, rostit după slujba de parastas săvârșită în BORP la 22 mai 1966, de clerul român în frunte

[169] *Ibidem*, an VI, nr. 10, ianuarie-februarie 1955, pp. 1-17.

[170] *Ibidem*, pp. 17-19.

[171] *Ibidem*, an VII, nr. 11, iunie-iulie 1966, pp. 1-5.

cu Episcopul Teofil[172]. Urmează articolul „Les choses au point", semnat de Episcopul Teofil, în care se face referire la situația canonică a ortodocșilor din exilul european, români și ruși, după transformarea Exarhatului ortodox rus din Paris (rue Daru) la rangul de vicariat de către Patriarhia de Constantinopol[173]. Tot despre o clarificare privind românii din exil este articolul semnat de preotul Vasile Boldeanu, cu titlul „Biserica Ortodoxă Română, Biserică Roșie?", care se referă la afirmația scriitorului și preotului Virgil Gheorghiu despre Eparhia românilor din străinătate, cum că ar avea „o poziție și organizare cu caracter politic". Autorul articolului susține că organizarea eparhială din exil a venit dintr-o necesitate, atât de prezervare și cultivare a sentimentului religios în mod liber de către românii din exil, cât și pentru a preîntâmpina orice intruziune ideologică de factură marxistă în organizarea bisericească („pentru a ne feri de amestecul brutal și distructiv a stăpânirei politice din țară") și deoarece la momentul rupturii (1948) Biserica din țară nu s-a implicat în nici un fel („Patriarhia a fost și este pur si simplu absentă. Nu fiindcă este roșie, ci pentru faptul că nu e liberă")[174].

Publicația a fost reluată abia în anul 1974, sub egida „Episcopiei Ortodoxe Române din Europa Occidentală" (titulatură diferită!), cu titlul „Buletinul eparhial", în „serie nouă", cu anul I, nr. 1, pe lunile ianuarie-februarie, cu sediul redacției la BORP, cu 39 p. și tipărit „sub îngrijirea dlui. Ioan Cușa de către imprimeria C.F.I. ZAI Bois de l`Epine 91015 Evry".

Revista a apărut la aproximativ doi ani de la revenirea Episcopului Teofil Ionescu în comuniunea Bisericii Ortodoxe Române. De fapt, acest număr conține documentele oficiale privind reglementarea situației canonice a BORP după consumarea acestui eveniment și a celor două procese intentate de statul român în scopul preluării lăcașului de cult din rue Jean de Beauvais. Revista cuprinde fragmente din convocarea membrilor Congresului Asociației cultuale a Eparhiei Românilor din Străinătate, binecuvântarea scrisă a mitropolitului Filaret de la New York, conducătorul ROCOR (24 octombrie 1973), procesul-verbal

[172] *Ibidem*, pp. 6-8.

[173] *Ibidem*, pp. 9-12.

[174] *Ibidem*, pp. 12-16.

al ședințelor (10-11 noiembrie 1973), cu participarea unor delegați de la Montreal (pr. Petre Popescu) și Buenos-Aires (Mihai Mărculescu, delegat al pr. Em. Lefter), cu prezența pr. Alexander Troubnikoff, delegatul ierarhului rus, de care acum atârna Eparhia românilor din străinătate, și principalele documente citite la lucrările congresului, redactate de membrii „Comisiei eparhiale de studiu pentru organizarea bisericească, orientare și probleme religioase la zi", instituită prin Adunarea generală din 25 iunie 1972.

Potrivit procesului-verbal, aflăm că referatele pregătite pentru congres au fost citite de către membrii acestei comisii. Ioan Miloae s-a oprit asupra legitimității existenței și funcționării Eparhiei înființată încă din 1945, mutată la Paris de către mitropolitul Visarion Puiu, apoi condusă de Episcopul Teofil Ionescu în comuniune cu ROCOR, ierarh care ulterior a trecut sub ascultarea Patriarhiei Române, gest care însă nu a pus în pericol atârnarea canonică a BORP și a Eparhiei, rămase în comuniunea ierarhiei episcopilor ruși albi. Titus Bărbulescu a referat asupra orientării bisericești a Eparhiei și convocării adunării generale pentru „rezolvarea vacanței episcopale"[175]. În schimb, Demostene Nacu a teoretizat și argumentat „principiile fundamentale ale Episcopiei Ortodoxe Române din Europa Apuseană", altfel spus, în opinia sa, numai Biserica românească din exil avea libertate deplină de manifestare, lucru care nu se putea spune despre cea din țară, despre care și detaliază: „Actuala ierarhie din țară asigură desigur Neamului Românesc comuniune cu Dumnzeu. Dar partidul comunist îi impune condiții incompatibile cu misiunea ei. Biserica din țară nu are dreptul de a mărturisi întregul Mesagiu creștin. Biserica din țară nu are decât dreptul de a săvârși cultul religios. Chiar acest drept este adesea încălcat și mereu considerat ca vremelnic, adică îngăduit până la suprimarea lui"[176].

În paginile revistei se continuă cu un „Regulament" al asociației cultuale, material semnat de Grigore Filiti, care mai degrabă pare a fi un construct identitar al Eparhiei cu sediul la BORP, deoarece se vorbește despre: înființarea Eparhiei în 1945 de către mitropolitul refugiat Visarion Puiu, stabilirea sediului acestei entități eparhiale și invitării întâistătătorului său la Paris, în urma deciziei Consiliului spiritual

[175] *Ibidem*, serie nouă an I, nr. 1, ianuarie-februarie 1974, pp. 7-10.

[176] *Ibidem*, p. 12.

din anul 1949, intrarea în comuniunea euharistică în sânul Sinodului ROCOR, cu autonomie (organele sale constitutive și viața religioasă sunt de tradiție românească, persoana episcopului este român și limba liturgică este româna), având la bază statutul Asociației cultuale constituite potrivit legislației franceze privind cultele. În privința relației cu Biserica din țară se spunea: „Eparhia ortodoxă română din Europa occidentală privește cu frățească dragoste Biserica Ortodoxă Română și constată cu filială îngrijorare degradarea conducerii Bisericii mame sub vitrega presiune a unei forme de guvernământ materialiste și atee. Ea respinge însă orice încercare de intervenție în organizația sau activitatea eparhială, atât în trecut, cât și în prezent și în viitor”[177].

Toate acestea sunt dezvoltate în discursul preotului Vasile Boldeanu, ținut la Congresul Episcopiei, răspunzând la următoarele capitole: „Cine suntem?, Aspectul politic, Care sunt adversarii Episcopiei noastre?, Necesitatea unui cadru bisericesc episcopal, Persoana și lucrarea episcopului, Degajare politică, Slujitorii Bisericii, Grija față de tineret, Contribuție materială, Femeile în biserică, Poporul lui Dumnezeu și Contact în afară de Episcopie”[178].

Șirul referatelor întocmite de Comisia de studiu a continuat cu materialul alcătuit de Paul Barbăneagră, cu titlul „Problema vacanței episcopale”, în care se vorbește de: amânarea alegerii unui nou episcop, în urma sugestiei înaintate de preotul V. Boldeanu, până la finalizarea proceselor intentate BORP și înființarea unor parohii în cadrul Eparhiei. Pentru postul de episcop, comisiei de studiu a fost indicat numele arhimandritului Roman Braga, fost deținut politic în țară, pentru participarea la mișcarea Rugul Aprins și acum slujitor în America, față de care preotul V. Boldeanu a opinat pe motiv că are o vârstă înaintată. În schimb, comisia s-a exprimat pentru candidatura lui V. Boldeanu, propunere față de care acesta a declinat, sugerând continuarea vacanței episcopale[179].

De altfel, problema vacanței eparhiale se va tranșa în adunarea generală, potrivit mesajelor transmise de unii membri, precum: Platon Chirnoagă, care îl susținea pe părintele Roman Braga („o puternică

177 *Ibidem*, p. 13.

178 *Ibidem*, pp. 15-19.

179 *Ibidem*, pp. 20-22.

personalitate bisericească; un trăitor al credinței, un om fără pată"), pr. Em. Lefter-Buenos Aires, care considera că pr. V. Boldeanu ar fi cel mai indicat sau, conform fragmentelor procesului-verbal publicate în „Buletinul eparhial", delegatul ROCOR, pr. Al. Troubnikoff, care afirmase că superiorul BORP avea binecuvântarea Sinodului rus pentru ridicarea în arhierie încă din anul 1964, ca vicar eparhial la Paris. De asemenea, prelatul rus mai spunea că „Biserica Rusă din afara frontierelor nu s-a impus niciodată Bisericii Române. Ea a fost solicitată de români și va acorda ajutorul canonic cât timp va fi nevoie și se va cere, potrivit canonului 39, Conciliul VI"[180]. În urma votului, pr. V. Boldeanu a fost ales episcop cu 247 voturi pentru și 10 împotrivă.

Alte materiale din acest număr al „Buletinului eparhial" se referă la o intervenție a statului român la autoritățile franceze pentru redobândirea bisericii („Încă un asalt din partea ambasadei!"), inclusiv prin interpelarea ministrului de Interne în Adunarea Națională a Franței, în ziua de 19 octombrie 1973. De asemenea, Ioan Miloae prezintă studiul lui Demostene Nacu, „L'Ambassade Roumaine au Quartier Latin"[181].

„Buciumul" (1952-1953)

O altă publicație a BORP a fost „Buciumul", care a apărut în perioada în care superior a fost preotul Virgil Pârvănescu. Acesta se refugiase din România și, în urma diligențelor întreprinse de către Raoul Bossy, președintele Caroman, a fost adus din Iugoslavia, pentru a ocupa postul de superior la Paris[182].

După venirea acestui preot, în perioada Postului Mare din anul 1952, s-a deschis Biserica românească din rue Jean de Beauvais, iar, mai apoi, s-a ales un Consiliu parohial, aprobat de administratorul judiciar al Tribunalului Senei. În acest context, s-a trecut la organizarea pastorală, filantropică și culturală a BORP. În plan cultural s-a început cu lansarea acestei reviste, care, de fapt, era o idee mai veche. Încă din ședința Consiliului parohial din 24 aprilie 1948 se propunea

[180] *Ibidem*, p. 27. Canonul privește garantarea tradiției și obiceiurilor unei eparhii de către cea care o are în ascultare.

[181] *Ibidem*, pp. 37-39.

[182] Despre acest episod vom detalia într-un studiu separat dedicat BORP în anii `50.

editarea unei reviste proprii cu numele de „Buciumul”, făcând referire desigur la periodicul românesc de la Paris, scos în 1857 de Cezar Bolliac și în care publicase inclusiv arhimandritul Iosafat Snagoveanu, ctitorul BORP[183]. În 1948, în Consiliul parohial, se propunea, potrivit procesului-verbal: „V. Boldeanu, reamintind rolul cultural pe care l-a jucat Biserica din Paris, socotește că ar fi bine să se reia firul tradiției și să se ocupe și de această operă prin apariția unei reviste «Buciumul»; nota acestei reviste să fie religioasă și patriotică. Se scoate în evidență că sunt enoriași care cer acest lucru și au și trimis bani cu indicația precisă pentru revistă. Se propune alcătuirea unui comitet de redacție alcătuit din părintele arhim. Lucaciu, ajutat de ceilalți P.C. Preoți ce sunt pe lângă Biserica noastră din Paris. Consiliul aprobă în unanimitate apariția și comitetul de redacție al revistei «Buciumul»”[184].

Revista nu a apărut după cum se preconizase în 1948, ci abia în 1952. În prima ședință a consiliului parohial, din 2 aprilie 1952, după deschiderea lăcașului din rue Jean de Beauvais, s-a discutat pe acest subiect. În procesul verbal se consemna: „Cucernicia Sa, Părintele Pârvănescu, își exprimă părerea că pentru menținerea unei legături mai strânse între toți credincioși ar fi necesară publicarea unui buletin parohial”[185].

În ședința din 18 iunie 1952 se stabilește componența redacției buletinului parohial din: pr. V. Pârvănescu, Ion Dragu, Leon Negruzzi și Mircea Eliade (absent). În dreptul lui M. Eliade se spunea că, „fiind absent, urmează să fie anunțat în scopul de a face apelul către credincioși și pentru a îngriji de apariția buletinului Bisericii noastre, «Buciumul»”[186].

Revista a început să apară, dar cheltuielile de editare și difuzare erau mai mari decât încasările, încât diferența s-a acoperit prin

[183] Este vorba de „foaia săptămânală” sub numele de „Buciumul”, apărută în limba română, cu caractere chirilice, la Paris, cu sediul redacției la „Capela română” și care a avut un caracter patriotic, nu neapărat bisericesc. Sub semnătura „Iosafat, arhimandrit”, în numărul 3, de duminică, 5 aprilie 1857, pagina 1, acesta a scris un articol cu titlul, „Fraților preoți”, prin care îi îndemna pe clericii români din Principatele Române să trimită deputați patrioți în adunările ad-hoc.

[184] ABORP, Registru de procese-verbale ale Consiliului parohial și ale Epitropiei (1940-1948), f. 173.

[185] Idem, Registru de procese-verbale ale Consiliului parohial (1952-1960), f. 4

[186] Ibidem, f. 15.

contribuția pr. Pârvănescu, după cum aflăm din procesul verbal al ședinței Consiliului parohial din 22 martie 1953. Din același document mai vedem că s-au exprimat și nemulțumiri asupra conținutului, din partea lui Ioan Miloae membru al Consiliului parohial[187]. Problemele cu finanțarea revistei au persistat. În ședința Consiliului parohial din 20 mai 1953, Ioan Cerbu a întrebat de ce s-au plătit 8000 franci pentru tipărirea revistei, când consiliul hotărâse că trebuie să se susțină din abonamente? Însă, plata pentru numărul din martie-aprilie 1953 se făcuse prin decizia Epitropiei BORP din 29 aprilie 1953[188].

Cu toate greutățile de ordin financiar, totuși, se încerca păstrarea apariției, uneori chiar marcând marile sărbători religioase. De pildă, în ședința Epitropiei din 12 noiembrie 1952, pr. V. Pârvănescu propunea apariția „unui număr festiv de sărbătorile Crăciunului, pentru două luni, noiembrie și decembrie”[189]. Ulterior, în ședința Epitropiei din 26 septembrie 1953, Nicolae Dianu a propus scoaterea unui număr festiv cu prilejul centenarului BORP, la care era invitat și Mircea Eliade să contribuie cu un material. La rândul său, Eliade a propus să fie invitat și un istoric, toate sugestiile fiind aprobate[190]. După numărul 1, anul 2 din noiembrie-decembrie 1953, revista nu a mai apărut.

După întreruperea apariției revistei se pare că reapariția devenise un deziderat greu de atins. În ședința Consiliului parohial din 15 februarie 1955 se amâna *sine die* apariția buletinului parohial („să se amâne pentru mai târziu”)[191].

Revista „Buciumul” („Clairon”) a apărut ca „mensuel”, în perioada iulie 1952-decembrie 1953, cu subtitlul „publicație a Bisericii Ortodoxe Române «Sf. Arhangheli» din Paris”, abonamentul anual fiind în cuantum de 1500 franci. Ca „directeur-gérant” figura pr. V. Pârvănescu, cu adresa redacției la sediul BORP. Revista era șapirografiată, având însă copertele tipărite. Publicația era înregistrată cu „nr. 16.736/16 Juillet

187 Ibidem, ff. 34-35.

188 Ibidem, f. 41. Conform procesului-verbal al ședinței Epitropiei din 9 iulie 1952, cheltuielile legate de tipărire constau în: copertă și clișeuri-9900 fr. și plata dactilografei-2640 fr. (Idem, Registru Procese-verbale ale Epitropiei, 1952-1954, f. 14).

189 Ibidem, f. 46.

190 Ibidem, f. 119.

191 Idem, Registru de procese-verbale ale Consiliului parohial (1952-1960), f. 82.

1952" și imprimarea se făcea cu „ronéotypé" la „C.G.T.-Force Ouvrière, 198, Avenue du Maine, Paris 14-e" (nr. 3, 5-6)

În mare parte am reușit să reconstituim colecția acestei reviste în urma cercetărilor efectuate în arhivele BORP și de la IICCMER, după cum urmează: an I, nr. 1/iulie 1952 (22 p.); nr. 2/august 1952 (24 p.); nr. 3/septembrie 1952 (22 p.); nr. 4/octombrie 1952 (24 p.); nr. 5-6/noiembrie/decembrie 1952 (26 p.)[192]; nr. 9-10/martie-aprilie 1953 (38 p.-incomplet); nr. 11-12/mai-iunie 1953 (28 p.) și an II, nr. 1/noiembrie 1953 (30 p.)[193]. În stadiul actual al cercetărilor nu am identificat numărul 7-8, cum nu am găsit nici pentru perioada lunilor iulie-octombrie 1953.

În primul număr al revistei, într-un articol de fond cu titlul „Continuăm...", se vorbea despre periodicul românesc „Buciumul" din 1857. Acum „Buciumul" reapare, potrivit autorului, „ca o necesitate organică în această avalanșă de frământări și are pe frontispiciul ei: Desrobire și libertate pentru țară, Credința în Biserica Neamului, Armonie și unitate națională. [...] «Buciumul» reapare în duh și slovă, pe linia trasată de fondatorii lui. El va fi tribuna de pe înălțimea căreia se vor trata probleme: «nereprezentând opinia nici unui individ, nici a unei caste, ci expresiunea sentimentului colectiv», expresiunea sentimentelor neamului întreg. Prin urmare, atitudinea lui nu va fi decât creștină și națională"[194]. Din aceste motive, nu întâmplător este reprodus apelul lui Iosafat Snagoveanu din 1857, urmat de un apel al preotului V. Părvănescu, cu titlul „Frați întru Domnul", prin care cerea credincioșilor să contribuie la colecta inițiată pentru a acoperi datoriile la utilități pe care BORP, alături de cheltuielile de întreținere a personalului, pe care le avea la momentul apariției revistei[195].

Tot în paginile revistei s-au preluat materiale mai vechi apărute în țară, considerate de actualitate, precum „Ortodoxia română ca funcțiune europeană" sau „Patria noastră ecumenică", scrise de Nichifor

[192] Se pare că, inițial, numărul 5/noiembrie 1952 trebuia să apară individual, deoarece în arhiva BORP am găsit coperta revistei, cum la fel am găsit și pentru numărul 6/decembrie 1952.

[193] Numerele identificate în arhiva IICCMER, fond personal Gheorghe Zăgănescu, dosar 302, sunt: 2/1952, 4/1952, 5-6/1952, 9-10/1953, 11-12/1953 și an II, nr. 1/1953.

[194] „Buciumul", an I, nr. 1, iulie 1952, pp. 1-2.

[195] *Ibidem*, pp. 3-4.

Crainic[196]. S-a făcut loc articolelor omagiale, precum cel dedicat Regelui Mihai I, din nr. 5-6, semnat „Buciumul"[197].

O categorie aparte a revistei era reprezentată de materiale privind rostul exilului românesc și al Bisericii în acest spațiu. Eftimie Gherman publica în primul număr un articol cu titlul „Rolul și prezența Bisericii în exil", unde pornește de la premiza că românii din exil sunt divizați pe criterii și orgolii politice, însă, singura instituție unde nu există astfel de atitudini este Biserica, consideră el, „o unitate ideală pentru o emigrație prea diversificată". Acest lucru s-a concretizat prin unitatea de vederi a membrilor adunării generale a asociației cultuale a BORP din 1952 și la alegerea noului Consiliu parohial, care practic a garantat redeschiderea bisericii. Prin acestea, spune E. Gherman, s-a arătat că, dincolo de viziunile politice trecute sau de viitor pe care le au, românii se pot uni în Biserică. Însă, în spatele acestei instituții, unde altădată se afla statul, „care a încetat să mai existe", acum BORP are „sărăcia materială a exilului". Din acest motiv, Gherman consideră că este o îndatorire a exilului de „a întreține și a dezvolta acest lăcaș de întâlnire frățească". Aceasta și pentru a evita o nouă închidere a bisericii, deoarece, spune Gherman, „nu vrem ca oamenii să se întâlnească în localuri străine sau să se risipească din lipsa unei săli de lectură și mai ales nu vrem ca odăile ce ar putea adăposti pribegi să fie închise. [...] Aceasta este pentru moment menirea Bisericii: să creeze un loc familiar de întâlnire frățească, dând posibilitatea fiecărui român să găsească drumul cel bun spre ajutorarea fraților din exil și a eliberării celor de sub tiranie"[198].

În același spirit au semnat materiale și alți membri ai Consiliului Eparhial, precum Nicolae Dianu, „Pacea la Biserică", Ion Dragu, „Biserica și domnitorul" sau, Leon Negruzzi, „Biserica Română"[199]. Cu numărul 4 apar articole scrise de către cititori, precum Lt. Mihai Dumitrescu, „Ce așteptăm de la Biserică"[200].

În numărul 4, Alphonse G. Juilland publica un articol cu titlul, „Limba noastră în pribegie. «Emigranța» sau «Emigrație»", continuat

---

[196] *Ibidem*, nr. 4, octombrie 1952, pp. 1-6; *Ibidem*, nr. 11-12, mai-iunie 1953, pp. 1-7.

[197] *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 1.

[198] *Ibidem*, nr. 1, iulie 1952, pp. 6-7.

[199] *Ibidem*, pp. 7-10.

[200] *Ibidem*, nr. 4, octombrie 1952, pp. 12-13.

în numerele următoare, sau „Latinitatea versului «Desfată»", de Victor Buescu („colecția «Destin», Madrid")[201].

În alte numere s-au publicat materiale despre raporturile dintre marxism și creștinism din perspectivă teologică. Tema a fost abordată de Mircea Eliade, în articolul „Opiumul Boborului", pe care l-a publicat în numărul doi. Eliade relatează despre un dialog dintre un agitator marxist, care la o întrunire criticase creștinismul, față de care i-a replicat un preot, „un simplu paroh", lipsit de cultura profundă, așa cum lăsase impresia preopinentul său. Pornind de la acest episod, Eliade vorbește despre „propaganda științifică și muscălească împotriva religiei, acest teribil opium al boborului", care se face tot mai mult simțită în țară, pentru ca, în final, să se întrebe ce răspunsuri se vor da victimelor acestei acțiuni ateiste după eliberarea de sub ocupația sovietică? Ce răspuns se va formula și ce va conține pentru a fi cât mai convingător, deoarece, spune Eliade, „misiunea preoților în țara eliberată nu va fi ușoară. Ea nu este ușoară nici măcar aici, în Occident, unde Bisericile nu sunt persecutate și, deocamdată, un preot catolic sau un pastor protestant are dreptul să ia cuvântul în fața unui public pro-comunist"[202]. Un material cu caracter apologetic este cel semnat „D.S." (Dumitru Stăniloae?), cu titlul „Considerații în legătură cu sf. icoane"[203].

Începând cu numărul doi al revistei „Buciumul" se face loc materialelor cu caracter omiletic, primul fiind în deschiderea numărului amintit. Astfel, preotul V. Pârvănescu publică un scurt material cu titlul „Slăbănogul din Betezda". Mai apar: „Sinaxar", despre mucenicia Sfinei Iuliana, de Victor Pap; „Sinaxar", despre Cuvioasa Parascheva de la Iași, nesemnat; „Nașterea Domnului", de „Pr. V. P.", și „6 Decembrie-Sfântul Nicolae", de Pr. V. Pârvănescu; „Cuvântul Sf. Ioan Hrisostomul în Sfânta și marea Duminică a Paștilor" și „Până-n răstignirea Domnului", de „Pr. V. P."[204].

---

[201] *Ibidem*, pp. 6-10; *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 11-18; *Ibidem*, nr. 9-10, martie-aprilie 1953, pp. 20-23.

[202] *Ibidem*, nr. 2, august 1952, pp. 3-5.

[203] *Ibidem*, nr. 9-10, martie-aprilie 1953, pp. 10-18 (acest material este „urmare din nr. trecut").

[204] *Ibidem*, nr. 2, august 1952, pp. 6-7; *Ibidem*, nr. 3, septembrie 1952, pp. 3-5; *Ibidem*, nr. 4, octombrie 1952, pp. 10-12; *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 3-4,

Alte materiale erau dedicate unor locuri sau episoade istorice din țară, în perspectivă culturală sau memorială, precum: „Într-o mănăstire basarabeană (imagine din anul Unirii)", unde Ion Dragu, în postura de ofițer al Armatei Române, rememorează vizita la un așezământ monastic din Basarabia; „Cea mai dreaptă avere a României", de N. I. Herescu, despre V. Alecsandri și poezia la români; „De Paște", de Mișu Dumitrescu, de la Lisabona; „Aniversarea Basarabiei", nesemnat, publicat cu prilejul aniversării alipirii acestei provincii la Patria-mamă, în continuare redându-se câteva repere biografice și poezii ale poetului Alexei Mateevici; „Tetraevanghelul Mănăstirii Căpriana de dincolo de Prut, 1545", de Emil Turdeanu, un preambul la un studiu ce urma să se publice în „Revue des Etudes Roumaines", a Fundației Regale Carol I de la Paris; cuvântul preotului V. Pârvănescu, rostit cu prilejul oficierii Te Deum-ului la sărbătoarea zilei de 10 Mai la BORP și „La a 15-a aniversare a morții lui Octavian Goga", de „P"[205].

Se publicau versuri, cu titlul „Psalm Răstignitei Românii", semnat „Victor Buescu, 10-11 ianuarie 1952, Lisabona"; „Rugăciune", de M. Neagu; „La noi", de Octavian Goga; o poezie dedicată parohului, „Țara-i cu tine"; „Geografie", de Petre Filimon; „Noapte, noapte, de ce m-ai părăsit", datată „Sărbătorile Paștelui, 1951"; „Primăvară dulce, fiul tău cel dulce...", de „Constantin Amăriuței, în martie 1952"; „Către țara mea", de D. Danciu; „Sfântul Domn Iisus", „Domnuleț și Domn din cer"; „Izbăvire", de Antero de Quental, cu o traducere din limba portugheză de Victor Buescu; „Dunărea și Oltul", de G. Coșbuc; „E sărbătoare", de O. Goga; „Învierea", de Mihai Eminescu; „Limba noastră", de Alexei Mateevici și „Țăranii"; „Sonet", de Alexandru Vlahuță și „Rugă pentru întoarcere", semnat „D.D."[206].

La „Cronica culturală" se consemnează: sărbătorirea la 14 iunie 1952 a poetului Aron Cotruș, la Madrid, despre decizia Consiliului

7-9; *Ibidem*, nr. 9-10, martie-aprilie 1953, pp. 1-2, 6-8.

[205] *Ibidem*, nr. 3, septembrie 1952, pp. 7-8; *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 5-7; *Ibidem*, nr. 9-10, martie-aprilie 1953, pp. 3-4, 8-10; *Ibidem*, nr. 11-12, mai-iunie 1953, pp. 7-9, 9-10, 11-16.

[206] *Ibidem*, nr. 1, iulie 1952, p. 5; *Ibidem*, nr. 3, septembrie 1952, pp. 1-2, 5-6, 9; *Ibidem*, nr. 4, octombrie 1952, pp. 16; *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 2, 9, 10; *Ibidem*, nr. 9-10, martie-aprilie 1953, pp. 2, 5, 18-19; *Ibidem*, nr. 11-12, mai-iunie 1953, pp. 11, 16.

parohial pentru amenajarea unui stand la BORP de carte românească „apărută în pribegie", fiind refuzate cele „cu conținut politic" [207] sau apărea articolul „Un sfert de veac de la moartea lui Vasile Pârvan", nesemnat. Uneori, la sub-rubrica „Cum prezintă «cartea probegiei». Lucrările apărute în tiparnițele sale", se prezentau lucrări scrise de autori aflați în exil, precum „Iphigenia", de Mircea Eliade, sau „Amintiri în uniformă", de Mihai Niculescu[208].

Neîncadrate la nici o rubrică erau consemnările privind evenimentele cu caracter bisericesc internațional. De pildă, în numărul 4 este un articol semnat de V. Pârvănescu dedicat Conferinței Mondiale a Bisericilor Creștine, ținut la 4 august 1952, la Lund, în Suedia, unde Ortodoxia a fost reprezentată de o delegație a Patriarhiei de Constantinopol, în frunte cu Arhiepiscopul Athenagoras al Tiatirelor, căreia i s-au adăugat teologi din Biserica rusă din afara frontierelor[209].

La rubrica „Note și informații din țară", figurau știri politice prezentate pe mai multe pagini, atipic pentru o revistă bisericească, unde se vorbea despre: amenzile date slujitorilor din țară pentru refuzul de a face propagandă de la amvon sau despre înființarea „Societății pentru răspândirea științei și culturii", în anul 1949 și care funcționa pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri. Organizația, înființată după modelul sovietic, avea însărcinarea de „a lupta împotriva misticismului și superstițiilor" și era condusă de președintele Academiei R.P.R., Traian Săvulescu și de Petre Constantinescu-Iași, în calitate de vicepreședinte. În alte consemnări se făcea referire la: schimbările de la vârful politicii din primăvara anului 1952, „reforma justiției", „înființarea Frontului Democrat Popular"; noua Constituție a R.P.R.; schimbări în corpul diplomatic; crearea unor ministere, reforma monetară; procesul tehnicienilor de la Canal; noi ministere și noi sovromuri; „chemările-versete ale P.M.R.-ului"; inaugurarea termocentralei de la Doicești; sărbătorirea lui Avicena; „Noua Mare Adunare Națională"; „Taina anexelor amnistiei"; „Regimul R.P.R. își completează legațiile occidentale"; „Cursuri de «inițiere sociale» pentru preoți"; „bătălia însămânțărilor și rezistența țărănească"; „Congresul G.A.C. și ofensiva

[207] *Ibidem*, nr. 2, august 1952, p. 13; *Ibidem*, nr. 3, septembrie 1952, pp. 10-12, 21; *Ibidem*, nr. 4, octombrie 1952, pp. 23-24; *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 25-26.

[208] *Ibidem*, nr. 4, octombrie 1952, pp. 14-15.

[209] *Ibidem*, pp. 15-16.

împotriva «chiaburilor»"; „Sporirea agitației politice"; „Centrocoop-ul în cleștele criticei și reorganizării" și „Biserica Ortodoxă R.P.R. participă la înscăunarea patriarhului bulgar"[210].

O rubrică importantă avea titlul „Informații din Parohia Sf. Arhangheli din Paris" sau „Informații din parohie" (începând cu nr. 5-6). Practic, se prezentau succesiunea evenimentelor bisericești și culturale consumate la BORP. Sunt informații interesante, din care amintim: 4 mai 1952, cununia lui Virgil Ierunca și Monica Lovinescu, săvârșită „în casele unei prietene"; 22 iunie, cununia în biserică a lui Ioan Cușa cu Thérèse Salviat; 27 aprilie, înființarea Asociației Tineretului universitar „România liberă", organism al studenților români refugiați în Franța, din care făceau parte membrii, precum Mihail Korne sau Theodor Cazaban; 14 iunie, parastasul făcut de Alexandra Fălcoianu pentru sufletele Elenei Văcărescu și Dumitru Negulescu, „ale căror oseminte se odihnesc în cripta bisericii"; 12 iunie, concertul dat sub bagheta dirijorului Traian Popescu la Biserica protestantă „Saint Esprit" de pe 5 rue Roquépine, Paris, care s-a bucurat de succes; 22 iunie, transmisiunea în direct la Radioteleviziunea franceză a Liturghiei oficiată la Biserica greco-catolică română din Paris, cu răspunsurile date de corul dirijat de Traian Popescu; 28 iunie, Asociația studenților români din Paris a susținut un „program de poezie românească"; 8 iulie, „din inițiativa drei. Popovici și cu sacrificii personale" s-a săvârșit un parastas la împlinirea a 80 de ani de la trecerea la cele veșnice a arhimandritului Iosafat Snagoveanu; 31 iulie, înmormântarea tinerei actrițe Eminé Eminovici (fostă la Teatrul Mic și Teatrul Național din București), care, după ce se refugiase din țară și fusese deținută timp de nouă luni în lagărele din Iugoslavia, reușise să se angajeze la un teatru parizian, viața fiindu-i curmată într-un accident rutier; 8 septembrie, s-a oficiat un parastas „pentru odihna răposaților din familia maestrului Brâncuși"; 8 noiembrie, oficierea în biserică a unui Te Deum cu prilejul onomasticii Regelui Mihai I și unui parastas pentru ctitorii BORP; 29 noiembrie, comemorarea lui Nicolae Bălcescu, în Salle de Société Savante din Paris, cu interpretarea cântecelor „Deșteaptă-te române" și „Pe-al nostru steag", de către

[210] *Ibidem*, nr. 1, iulie 1952, p. 11; *Ibidem*, nr. 2, august 1952, pp. 7-13; *Ibidem*, nr. 3, septembrie 1952, pp. 12-19; *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 18-20; *Ibidem*, nr. 9-10, martie-aprilie 1953, pp. 26-30; *Ibidem*, nr. 11-12, mai-iunie 1953, pp. 17-22.

corul condus de pr. greco-catolic Vasile Zăpârțan; 1 decembrie, oficierea în biserică a unui Te Deum la sărbătoarea Marii Uniri, urmat de un moment festiv organizat la Salle de Société Savante din Paris, prin intonarea imnului național de către corul condus de pr. V. Zăpârțan, cuvântările lui Theodor Cazaban și Romulus Boilă, un recital de poezie și muzică, încheiat cu interpretarea cântecului „Pe-al nostru steag", de același cor; 19 decembrie, ora 18.30, serbarea pomului de Crăciun pregătită la inițiativa Asociației Doamnelor Române de sub patronajul Reginei Elisabeta a Greciei și în colaborare cu Bisericile Române din Paris (Ortodoxă și Greco-catolică), a Asociației Studenților români și a organizației Caroman, în sala „The American Center for Students and Artists", de pe 261 Boulevard Raspail, Paris, unde „toți românii sunt invitați să ia parte"; 27 martie 1953, la inițiativa Asociației studenților români refugiați „La Roumanie Libre", s-a sărbătorit unirea Basarabiei cu Patria Mamă, cu intonarea imnului național de către corul Misiunii Greco-catolică română din Paris, condus de V. Zăpârțan, urmat de discursuri, conferința lui Nicolae Beldiceanu despre evenimentul istoric, un recital de poezie și muzică susținut de același cor, iar la propunerea lui Nicolae Dianu s-a constituit Asociația „Pro Basarabia"; 7-11 aprilie 1953, desfășurarea Congresului inter-ortodox al tineretului aparținând „Bisericilor libere", de la Sèvres, unde au participat delegați ai refugiaților ruși, greci, francezi, iugoslavi, finlandezi și români. Delegația română a fost formată din Paul Miron, lector la Universitatea din Colonia, Ionel Orelt, din Germania, Theodor Cazaban, Ion Stănescu, Octavian Vuia, Demostene Nacu și pr. V, Pârvănescu, din Franța; 10 mai, serbarea zilei naționale a României monarhice, organizată la Palais d`Iéna, de Fundația universitară Carol I, unde s-a intonat Imnul regal și Marseillaise, urmate de un recital de muzică și poezie[211].

Aparte este redat un necrolog despre Titu Rădulescu-Pogoneanu, fost diplomat, consilier al Comitetului Național pentru Europa Liberă, la serviciul Radio, respectiv Documentare („organizatorul primelor emisiuni la radio Europa Liberă") și fondator al ziarului „La Nation Roumaine", care decedase în noaptea de 22/23 noiembrie 1952, la New York. Ulterior, un necrolog mult mai scurt a fost dedicat generalului

[211] *Ibidem*, nr. 1, iulie 1952, pp. 12-14; *Ibidem*, nr. 2, august 1952, pp. 14-15; *Ibidem*, nr. 3, septembrie 1952, p. 20; *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 20-22; *Ibidem*, nr. 9-10, martie-aprilie 1953, p. 32.

Nicolae Rădescu, pentru care, în ziua de 20 mai, în BORP s-a oficiat un parastas la cererea lui Grigore Gafencu și a lui Eftimie Gherman, la care au participat mai mulți români, americani și francezi. Panegiricul a fost rostit de Gr. Gafencu[212].

Donațiile către BORP erau, de asemenea, consemnate. Este vorba de daniile în haine și alte lucruri făcute de familii românești din Franța sau SUA, distribuite prin intermediul BORP[213]. Totodată, erau publicate liste nominale cu donațiile în bani pentru BORP, din care amintim pe Regina Elisabeta a Greciei (una dintre fiicele Reginei Maria a România), care a donat în două rânduri suma de 10.000 franci, membrii Consiliului parohial și alți români, precum: Brutus Coste, Richard Franasovici și alții[214]. Donații s-au primit și de la instituții, precum: „American Pro-Cathedral Church of the Holy Trinity" din Paris, în cuantum de 30.000 franci[215].

La rubrica „Informații de pretutindeni" spicuite din diferite publicații, probabil sosite la redacția „Buciumul", se consemnau diferite evenimente și fapte legate de românii din exil: anunțul despre ținerea Congresului Episcopiei române din America convocat pentru instalarea episcopului Valerian Trifa[216]; săptămâna de rugăciune pentru unitatea credinței de la Londra, unde din partea Ortodoxiei românești a participat preotul Florian Gâldău, care a susținut un cuvânt despre cei persecutați pentru convingerile religioase și trimiterea lor în lagărele și închisorile din spatele Cortinei de Fier (*Church Times*, 23 ianuarie 1953); despre tragerea clopotelor din „țările robite" la moartea lui Stalin (*Vatra*); convocarea în ziua de 27 martie 1953 la Institutul Internațional din Detroit a societăților românești din Michigan și Windsor-Canada de către Episcopul Valerian Trifa, pentru organizarea zilelor de 10 Mai și a Mamei (*Solia*); alegerea preotului Vasile Hațegan de la New York (Episcopia de la Vatra) în consiliul administrativ al „The Religious Association" (organizație americană de promovare a

[212] *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 22-24; *Ibidem*, nr. 11-12, mai-iunie 1953, pp. 23, 28 (numărul consultat este incomplet).

[213] *Ibidem*, pp. 27-28.

[214] *Ibidem* nr. 1, iulie 1952, pp. 14-15, 16-17; *Ibidem*, nr. 2, august 1952, pp. 15-18; *Ibidem*, nr. 4, octombrie 1952, pp. 23; *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 24-25.

[215] *Ibidem*, nr. 3, septembrie 1952, p. 20.

[216] *Ibidem*, nr. 1, iulie 1952, p. 15

educației religioase în America) ca reprezentant al Bisericilor ortodoxe din America (*Caete de mărturisiri ortodoxe*); semnalarea apariției „Caete de mărturisiri ortodoxe", pentru al cincilea an, sub conducerea preotului George Preda, fost slujitor al BORP; lansarea proclamației președintelui american Dwight Eisenhower cu prilejul zilei de 10 Mai, și care, se spunea în revistă, „ne dă aripi speranțelor pentru eliberarea Patriei noastre subjugate"; concertul din 11 mai 1953, la Town Hall din New York dat de Filarmonica din același oraș de sub bagheta maestrului Remus Țincoca, în memoria marelui pianist român Dinu Lipatti (*Solia*); 3 mai, de Ziua Mamei, Valerian Trifa, „Episcopul Bisericii Ortodoxe Române din America", a oficiat Sf. Liturghie în capela Universității din Michigan, la invitația Asociației pan-ortodoxe a studenților, răspunsurile fiind date de corul Catedralei „Sf. Gheorghe" din Detroit; potrivit ziarului „Solia", același episcop a lansat o colectă pentru realizarea și editarea unei „cărți de rugăciuni pentru dreptcredinciosul ortodox, cu un istoric al Bisericii noastre și explicarea Sf. Taine pe înțelesul tuturor", inițiativă pe care redacția „Buciumul" o considera „lăudabilă"; despre săptămâna românească din Spania, din perioada 8-12 mai, și apariția în colecția „Carpații" de la Madrid a cărții lui A. D. Xenopol, „Istoria românilor din Dacia traiană", vol. 1[217].

În partea finală, de regulă, erau publicate documente oficiale legate de organizarea și funcționarea BORP. În primul număr era publicat procesul-verbal, alcătuit în limba franceză de administratorul J. Wiel, privind procedura alegerii noului Consiliului parohial în ziua de 30 martie 1952, care, practic, marca deschiderea Bisericii Române din Paris, după închiderea ei în septembrie 1949. Din același document aflăm că, în urma votului, au fost aleși următorii: Mircea Eliade, Leon Negruzzi, N. Rizescu-Brănești, Jean Claudiu, Alexandru Blaga, Ioan Stănescu, Ion Cerbu, Ion Lupoae, Jean Miloae, Eugen Staia, Octavian Vuia, Ion Morariu, Eftimie Gherman, Dimitrie Negel, Nicolae Dianu, Ion Dragu, Athanasie Nacu[218]. În numărul al doilea al „Buciumului" s-a publicat Regulamentul Asociației cultuale a BORP[219].

[217] *Ibidem*, nr. 9-10, martie-aprilie 1953, pp. 30-31; *Ibidem*, nr. 11-12, mai-iunie 1953, pp. 23-25.

[218] *Ibidem*, nr. 1, iulie 1952, pp. 17-19.

[219] *Ibidem*, nr. 2, august 1952, pp. 18-23.

Despre adunarea generală a Asociației cultuale, întrunită în ziua de 29 martie 1953, se consemnează într-un articol, unde se precizează principalele probleme dezbătute: prezentarea rapoartelor de activitate și de gestiune, aprobarea fără nicio modificare a „Regulamentului", publicat în nr. 2 și „alegerea de preot", adică a președintelui asociației cultuale, de fapt confirmarea preotului V. Pârvănescu în postul de superior[220]. În continuare era prezentat raportul de activitate al consiliului parohial al BORP pe anul 1952-1953, în care se reflecta reluarea activității pastorale, asigurarea utilităților, pe lângă plata datoriilor, reparațiile de la casa parohială, refacerea spațiului interior și a unor corpuri de mobilier, în cele mai multe cazuri cu sprijinul financiar al credincioșilor și al unor instituții franceze sau americane, adoptarea unui regulament de aplicare al statutului asociației, asigurarea personalului (preot, cântăreț, paracliser și portar), reluarea apariției unei publicații etc., practic tot ce se înfăptuise timp de un an de la redeschiderea bisericii[221].

În final, se publica apelul pentru plata abonamentului la revista „Buciumul" și despre obligația membrilor asociației cultuale de a-și plăti cotizația[222], apoi era prezentat calendarul sărbătorilor religioase din luna respectivă[223]. De altfel, începând cu numărul 3 s-au publicat liste cu numele celor care își plăteau cotizațiile, adică membrii Consiliului parohial, dar și alte personalități, precum: Richard Franasovici, Nicolae Penescu sau Neagu Djuvara[224].

Ultima apariție a revistei „Buciumul" pe care am identificat-o în cercetările noastre este numărul 1 din noiembrie 1953, dedicat centenarului înființării BORP. Numărul se deschide cu un articol de fond, cu titlul „Sărbătoarea cea mare", semnat „Buciumul", urmat de poezia „Cântarea României" de Alecu Russo, „tipărită de prof. Gr. Nandriș, Londra, 1952"[225].

---

[220] *Ibidem*, nr. 9-10, martie-aprilie 1953, pp. 35-36.

[221] *Ibidem*, pp. 36-38 (exemplarul găsit de noi este incomplet).

[222] *Ibidem*, nr. 1, iulie 1952, pp. 21-22; *Ibidem*, nr. 2, august 1952, p. 24; *Ibidem*, nr. 4, octombrie 1952, p. 23; *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, pp. 24-25; *Ibidem*, nr. 9-10, martie-aprilie 1953, pp. 33-34.

[223] *Ibidem*, nr. 2, august 1952, p. 24; *Ibidem*, nr. 3, septembrie 1952, p. 22; *Ibidem*, nr. 4, octombrie 1952, p. 25; *Ibidem*, nr. 5-6, noiembrie-decembrie 1952, p. 26.

[224] *Ibidem*, nr. 3, septembrie 1952, p. 20.

[225] *Ibidem*, an II, nr. 1, noiembrie 1953, pp. 1-2.

Se continuă cu un consistent material semnat de N. A. Gheorghiu, cu titlul: „Întemeierea Capelei ortodoxe române de la Paris", unde autorul vorbește despre activitatea bisericească, politică și culturală a arhimandritului Iosafat Snagoveanu la Paris, colaborarea cu intelectualii români pașoptiști și contextul diplomatic din capitala franceză[226]. Urmează o listă a slujitorilor, cântăreților, paracliserilor și portarilor BORP de la începuturi și până la preotul V. Pârvănescu inclusiv, cu detalii biografice în dreptul fiecăruia[227].

Demersul istoriografic este încheiat cu „Apelul refugiaților români către conștiința popoarelor libere", o petiție semnată de reprezentanții Bisericilor Române și 14 instituții și organizații cultural-sociale românești din Franța, pornind de la mărturisirile lui Winston Churchill, publicate în ziarul „Le Figaro", din 3 noiembrie 1953, unde fostul premier britanic vorbește pentru prima dată despre acordul de procentaj încheiat cu Stalin, în anul 1944. Din acest motiv, în apel, semntarii îl acuză pe W. Churchill că nu a avut dreptul să expună România la ocupația bolșevică, că este responsabil moral pentru suferințele celor rămași în țară și că înțelegerea cu Stalin este „opozabilă poporului român și în contradicție cu legile moralei"[228].

Revista se încheie cu anunțul privind serbarea „Pomului de Crăciun" în ziua de 22 decembrie 1953, în imobilul din 49 rue Pierre Charron, Paris, 8-e, organizată sub înaltul patronaj al Reginei Elisabeta a Greciei, BORP, Misiunii Greco-catolice române din Paris, Caroman, Asociația Femelilor ortodoxe și Asociația Studenților români refugiați, unde „toți românii sunt invitați să participe"[229].

„Buletinul parohial" (1961-1969)

La trei ani după ce preotul Vasile Boldeanu ajunge superior al BORP este scos un Buletin parohial. Încă din ședința Consiliului parohial din 23 mai 1959, se spunea: „Consiliul ia în discuție apariția unui Buletin parohial. Părintele Boldeanu susține ca Buletinul să apară de la început

[226] *Ibidem*, pp. 3-21.

[227] *Ibidem*, pp. 22-28.

[228] *Ibidem*, pp. 28-29.

[229] *Ibidem*, p. 30.

în condiții modeste și numai dacă va fi material de valoare să se tipărească. În același timp, cere să se aprobe o serie de abonamente la reviste teologice care să fie de folos atât Buletinului, cât și personalului deservent, pentru a fi la zi cu problemele bisericești. Se aprobă suma de 15.000 de franci pentru abonamente pe numele bisericii"[230].

Discuția este reluată în ședința Consiliului din 22 octombrie 1960, când V. Boldeanu afirmă: „Pentru Buletinul parohial, a cărei apariție s-a tot amânat, trebuie să trecem la organizarea redacției". Astfel, „sunt delegați de către Consiliu să facă parte din comitetul de redacție dnii: Virgil Vasiliu, T. Bărbulescu, D. Nacu, N. A. Gheorghiu, I. Miloae și pr. Boldeanu. Secretar de redacție [este] dl. T. Bărbulescu. Buletinul parohial e de dorit să aibă caracter informativ, parte de zidire sufletească [...][231] pe catehizare. Dl. Bărbulescu cere să aibă și o preocupare de cultură românească"[232].

Revista a apărut în perioada 1961-1969[233], având denumirea: „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris" (nr. 1); „Buletin parohial. Biserica Ortodoxă Română Sf. Arhangheli din Paris" (nr. 2-4, 5-9, 10); „Biserica Ortodoxă Română din Paris", inclusiv în limba franceză (nr. 11, 12, 13) sau „Biserica Ortodoxă Română din Paris. Revistă de spiritualitate ortodoxă" (nr. 14, 15, 16, 17, 18, 19). Pe copertă erau reprezentați cei trei arhangheli, Mihail, Gavril și Rafael (nr. 2-4, 5-9, 10), Arhanghelul Mihail și Sfânta Treime (nr. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21) sau Arhanghelul Mihail luptând cu diavolul (nr. 19). Unele numere aveau și o subdenumire pe foaia de titlu: „Apologetică. Cultură. Preocupări pastorale" (nr. 5-9, 10). Inițial, revista era șapirografiată, ronéotypée la adresa BORP (nr. 1, 2-4, 5-9, 10), apoi tipărită la „Gráficas Benzal.-Virtudes, 7-Madrid" (începând cu nr. 11). Abonamentul anual era de 20 franci noi.

Revista avea sediul la adresa BORP, era declarată la Parchetul de pe lângă Tribunalul Senei cu nr. 26135/14 martie 1961 (depôt legal)

---

230 ABORP, Registru de procese-verbale ale Consiliului parohial (1952-1960), f. 197.

231 Indescifrabil.

232 *Ibidem*, f. 215.

233 O primă analiză asupra acestei reviste găsim la Nicolae Videnie, *Presa emigrației române-revista Bisericii "Sf. Arhangheli" de la Paris (1961-1966)*, în vol. „Partidul, Securitatea și Cultele, 1945-1989", Adrian Nicolae Petcu ed., Nemira, 2005, pp. 261-294. Autorul acestui studiu a avut la dispoziție doar o parte a colecției.

și, conform casetei redacționale, de această revistă se ocupau: T. Bărbulescu, secretar de redacție și V. Boldeanu, responsabil (gérant).

Revista a apărut astfel: an I, nr. 1/ianuarie 1961 (17 p.)[234]; nr. 2-4/februarie-aprilie 1961 (26 p.); nr. 5-9/mai-septembrie 1961 (32 p.); an II, nr. 10/ianuarie 1962 (28 p.); nr. 11/aprilie 1962 (8 p.); nr. 12/septembrie-octombrie 1962 (8 p.); an III, nr. 13/ianuarie 1963 (9 p., cu foto); nr. 14/aprilie 1963 (12 p., cu foto); nr. 15/octombrie 1963 (9 p.); an IV, nr. 16/iulie-august 1964 (9 p.); nr. 17/ianuarie-februarie 1965 (8 p.); an V, nr. 18/ianuarie-februarie 1966 (9 p., cu foto); nr. 19/1967 (21 p., cu foto); nr. 20/septembrie 1968 (9 p.); nr. 21/ianuarie-martie 1969 (9 p., cu foto).

În articolul de fond din primul număr, semnat „Redacția", care de fapt este un material programatic, se vorbește despre necesitatea apariției acestei reviste: „Buletinul Parohiei Ortodoxe Române din Paris apare din nou după o tăcere îndelungată, pe care, dacă e de prisos s-o explicăm-am regrtat-o; căci nu e bine și nu se cade ca Biserica ortodoxă română din pribegie și așezată în centrul lumii libere, la Paris, să tacă. Să tacă, când alții vorbesc și scriu românește, mai puțin românește, în limbi streine; creștinește sau mai puțin creștinește, în numele nostru și despre ce ne doare. Ne propunem, așadar, în această nouă ediție a Buletinului, să vorbim și să scriem despre cele de trebuință sufletului nostru, despre ce ne doare, românește și cu spor.

Despre ce ne doare: Biserica Ortodoxă Română din Paris este biserica noastră a celor ce nu ne-am plecat «nefericii istorice» ce se abătu peste frații noștri din România. Biserica noastră trebuie să exprime tăcerea plină de înțeles a acestora: gândul nostru se îndreaptă în această clipă către episcopii, clerul și frații noștri credincioși întemnițați sau suferind pentru Biserică și pentru țara noastră românească.

Dar, vorbind în numele unei Românii și Biserici eterne, ne vom apleca totuși peste vremelnicele necazuri; peste probleme de organizare internă, de chivernisire a vieții noastre religioase, de educație ortodoxă și românească a copiilor noștri, de unitate și ajutor reciproc al tuturor focarelor de viață românească și ortodoxă din lume. De dezlegarea acestor probleme-așa-zis mărunte-atârnă succesul sau uitarea marilor probleme românești în lume, printre care unirea ierarhilor noștri din exil într-un Sfânt Sinod de tradiție și luptă românească, a

[234] Acest număr l-am identificat în biblioteca IRIR, iar celelalte în arhiva BORP.

fost evocată cu emoție și cu greutatea răspunderii pe care o întruchipează episcopul nostru, Preasfințitul Teofil Ionescu, la sfântul altar al Bisericii noastre.

Această problemă și această speranță le subliniază articolul nostru editorial.

Ținem să vorbim și să scriem românește: în graiul acesta ne-am născut, ne-am botezat și am crescut. Cine își uită limba sau și-o împestrițează cu vorbe străine nefolositoare își uită și țara și neamul și biserica; sau, pocindu-le, și Dumnezeu îl uită pre dânsul, căci în Casa Domnului fiecare își are lăcașul lui, în care se roagă în limba lui. În biserica românească, limba de cult este limba noastră cea de toate zilele; limba «vechilor cazanii» este limba marilor noștri artiști ai cuvântului, este limba celor ce ne exprimă sufletul și conștiința universalității noastre, este mărturia noastră vie.

Ținem să vorbim și să scriem cu spor: nu despre ce ne desparte între noi; ci de legătura de har și de dragoste care ne unește pe toți românii împrăștiați în lume. Aceasta va fi regula morală-am zice mănăstirească-a celor ce, rupându-și o clipă din activitatea lor zilnică, vor da-o de bună voie, contribuind la acest buletin”[235].

Urmează un material al Episcopului Teofil Ionescu despre Crăciun, de fapt o pastorală cu titlul: „Cuvânt de Crăciun, trimis de către P.S. Sa Episcopul nostru Teofil Ionescu”. Același ierarh va obișnui cititorii buletinului cu materiale în fiecare număr: „Bucuria cea fără de sfârșit”; „Grija de copii. Poruncă de la Dumnezeu”; „Chemare la preoție”; „Scrisoare pastorală”, la Sfintele Paști din anul 1963; „1965: Speranță”; „Liberté et valeur morales”, cuvânt al Episcopului Teofil rostit la Congresul internațional pentru apărarea civilizației creștine, Lisabona, 27-31 martie 1966 și „Puterea morților”[236].

Articolele cu caracter cvasi-omiletic, uneori teologic, de filosofie morală și despre tradițiile românești la sărbători religioase sunt semnate de preoți și membri din conducerea BORP: „Învierea, pârghia

[235] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris”, an I, nr. 1/ianuarie 1961, pp. 1-2.

[236] *Ibidem*, nr. 2-4/februarie-aprilie 1961, p. 3; „Biserica Ortodoxă Română din Paris”, an II, nr. 11/aprilie 1962, p. 1; *Ibidem*, an III, nr. 13/ianuarie 1963, p. 1; *Ibidem*, nr. 14/aprilie 1963, p. 1; *Ibidem*, an V, nr. 17/ianuarie-februarie 1965, p. 1; *Ibidem*, an VI, nr. 19/1967, pp. 1-2; *Ibidem*, nr. 20/septembrie 1968, p. 1.

creștinismului" (Ion Țolescu); „Sfintele Paști și «Tinerețe fără bătrânețe»" (Titus Bărbulescu); „Dar de Crăciun" (Virgil Vasiliu); „Sensul suferinței. Despre originea răului", (Ion Țolescu); „Până când Doamne, Apoc. 6, 9-12" (Dumitru Bacu); „Noi umblăm și colindăm. Sculați voi, boieri mari. Sculați voi, români plugari" (Pr. V. Boldeanu); „Cum este românul" (Titus Bărbulescu); „Paște de totdeauna, Paște 1963" (Titus Bărbulescu); „Gând pribeag" (I. Jivan); „Gânduri conform cu originalul (Titus Bărbulescu); „Mihai Eminescu, simbol de aspirațiune românească" (Ion Țolescu); „Gânduri la început de an" (Titus Bărbulescu); „Rodul cel bun" (pr. M. Domitriu); „1918-1968. Un cinquetenaire" (Titus Bărbulescu); „La plinirea vremii", „Postul și rugăciunea-arme de învins Satana și pe cei făr de Dumnezeu" (pr. V. Boldeanu); „Probleme de metafizică. Accepțiunea termenului de «conștiință" (Ion Țolescu); „Rolul laicilor în Biserică" (Ion Miloae); „Să ne iubim unii pe alții, «ca într-un gând să mărturisim»" (I. G. Dimitriu) și Înmănunchere" (Ionuț Jivan)[237].

Sunt redate și compilații din texte scripturistice cu citate de la diferiți apostoli sau din texte patristice, precum: „Îndemnuri la sfințenie. Întrebuințarea cu folos a darurilor", un set de citate de la Sf. Apostol Pavel sau „Un discurs al Sfântului Ioan Gură de Aur ținut în anul 387 și care se potrivește cu situația actuală din scumpa noastră țară", „extras de P.S. Teofil Ionescu"[238]. În revistă sunt prezente și materiale cu caracter apologetic, precum: „Despre cunoașterea realității divine", semnat de Ion Țolescu[239].

O suită de materiale dedicate împlinirii a 50 de ani de la intrarea României în Marele Război au fost publicate, mai ales că BORP s-a implicat în mai multe evenimente comemorative. Ca loc de desfășurare

[237] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 2-4/februarie-aprilie 1961, pp. 4-8; *Ibidem*, nr. 10/ianuarie 1962, pp. 1-3, 5-11, 21-23; „Biserica Ortodoxă Română din Paris", an II, nr. 11/aprilie 1962, p. 5; *Ibidem*, an III, nr. 14/aprilie 1963, p. 2; *Ibidem*, an V, nr. 17/ianuarie-februarie 1965, pp. 2, 4; *Ibidem*, an VI, nr. 19/1967, pp. 1, 4; *Ibidem*, an V, nr. 21/ianuarie-martie 1969, p. 1.

[238] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, coperta-verso, pp. 5, 6; *Ibidem*, an I, nr. 10/ianuarie 1962, coperta-verso; „Biserica Ortodoxă Română din Paris", an II, nr. 11/aprilie 1962, pp. 3-4, 6, 9, 12; *Ibidem*, an IV, nr. 16/iulie-august 1964, pp. 2, 4.

[239] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, pp. 11-16.

a fost ales Verdun, simbolul rezistenței franceze în fața invadatorului german. În contextul manifestărilor organizate de către foștii combatanți francezi și germani, la 30 octombrie 1966 s-au alăturat reprezentanții Asociației combatanților români din Franța, clericii și credincioși ai BORP, dar și români veniți din Germania, care au depus coroane de flori la osuarul de la Douaumont-Verdun și unde s-a oficiat Sf. Liturghie și parastasul pentru soldații francezi și români căzuți pe front, răspunsurile fiind date de ansamblul „Carmen". Cu o zi înainte, la teatrul municipal din Verdun, ansamblul „Carmen" a prezentat un program de folclor românesc. La aceste evenimente au fost invitați Episcopul Valerian Trifa și cel unit, Vasile Cristea de la Roma, care, însă, nu au putut ajunge[240].

Un număr al revistei a fost dedicat împlinirii a 50 de ani de la înfăptuirea Marii Uniri, mai ales că BORP a organizat o serie de manifestări. Astfel, BORP, împreună cu Misiunea greco-catolică română din Paris, Fundația Carol I și toate asociațiile românilor refugiați din Franța, au organizat manifestări. La 30 noiembrie 1968, în sala de conferinte de pe 9 Avenue d`Ienna, Paris, 16, s-a ținut o serie de conferințe rostite de intelectuali români, precum Virgil Veniamin și Liviu Cicio Pop, și francezi, precum M. Fontaine. A doua zi, 1 decembrie, în Biserica Română din Paris s-a săvârșit Sf. Liturghie și slujba parastasului întru pomenirea celor care s-au jertfit pentru cauza unității românești, ambele transmise în direct la postul de radio Franța Culturală. De asemenea, în ziua de 3 decembrie, la Salle Pleyel, ansamblul „Carmen" a prezentat un program de folclor românesc. S-au trimis mesaje către președintele Charles de Gaulle și arhiepiscopul romano-catolic de Paris[241].

Uneori, tot în partea de început a revistei se publica câte un necrolog, precum cel dedicat lui Lucian Blaga, protopopului Pierre le Megat, fost superior al catedralei din Guingamp (C. V. Gheorghiu), sau generalului Gheorghe Băgulescu (Ion Miloae)[242].

---

240 „Biserica Ortodoxă Română din Paris", an VI, nr. 19/1967, pp. 5-19 (cu foto).

241 *Ibidem*, an V, nr. 21/ianuarie-martie 1969, pp. 1-9.

242 „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, pp. 1-2; „Biserica Ortodoxă Română din Paris", an IV, nr. 16/iulie-august 1964, pp. 5-6, 9.

Suferința creștinilor aflați după Cortina de fier a constituit o temă predilectă în conținutul buletinului, prin materiale cu titlul: „Spre meditare”-mărturisirea în presa din America a unei germane despre suferințele îndurate în detenția sovietică; „Din viața religioasă sub comuniști”, de Dumitru Bacu, despre denunțarea Concordatului în 1948, arestările făcute în rândurile episcopilor și clericilor, eliminarea religiei din școli, obligarea clerului de a participa la procesul de colectivizare, supravegherea slujbelor în biserică, intensificarea campaniei ateiste, lichidarea Rugului Aprins, tratamentul inuman din detenție și manifestarea curajoasă a credincioșilor; „Îndârjirea persecuțiilor religioase în imperiul URSS”, preluat din *Message du Vicariat orthodox de Suisse*, nr. 1, octombrie 1961, Geneva; „Copii crescuți și ținuți în întuneric”-despre tineretul din URSS; „Les chretiens sous le joug communiste”, de Episcopul Teofil, alături de altele[243].

De asemenea, în semn de protest față de politica regimului comunist de la București, uneori, reprezentanții BORP trimiteau moțiuni la Președinția franceză, cu prilejul unor vizite efectuate de către înalți oficiali al guvernului român în Franța, precum cea a lui Ion Gh. Maurer din iulie 1964. Mai apoi, astfel de texte apăreau în paginile Buletinului[244].

Despre unele atitudini exprimate de oficiali din țară despre libertatea religioasă s-a consemnat în câteva articole precum: „L`heure de la Vérité?”[245] sau vizita ambasadorului român de la Paris la BORP, în ziua de 11 mai 1968, pentru a se informa în legătură cu raporturile pe care această biserică le are cu „Biserica României”. Gazda, pr. V. Boldeanu, a afirmat că poziția BOR este reflectată în punctul de vedere anunțat pe 30 martie 1968 de Adunarea generală a asociației cultuale[246].

Conținutul revistei abundă în materiale despre legăturile cu celelalte comunități românești din exil, cele mai importante fiind despre problema constituirii unui sinod ortodox românesc în exil. Încă din

[243] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris”, an I, nr. 2-4/februarie-aprilie 1961, pp. 8-10; *Ibidem*, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, pp. 19-21; *Ibidem*, nr. 10/ianuarie 1962, p. 12; „Biserica Ortodoxă Română din Paris”, an II, nr. 11/aprilie 1962, p. 8; *Ibidem*, nr. 12/septembrie-octombrie 1962, pp. 6-8; *Ibidem*, an IV, nr. 16/iulie-august 1964, p. 1.

[244] *Ibidem*, an V, nr. 17/ianuarie-februarie 1965, p. 5.

[245] *Ibidem*, p. 8

[246] „Biserica Ortodoxă Română din Paris”, an VI, nr. 20/septembrie 1968, p. 9.

primul număr, într-un articol consistent, cu titlul „O mare speranță", Demostene Nacu consemnează vizita Episcopului Teofil, împreună cu preotul Petre Popescu de la Montreal, în ziua de 7 septembrie 1960, la reședința Episcopiei românești de la Vatra, condusă de Episcopul Valerian Trifa, însă, fără să ofere amănunte[247]. Deși, până spre sfârșitul anilor `50, Valerian Trifa nu era recunoscut ca episcop nici de către Visarion Puiu, nici de Teofil Ionescu, cel din urmă acceptase sugestia celor de la Paris să viziteze Vatra, deoarece Valerian, se pare, acceptase o nouă hirotonie, de data aceasta ortodoxă, deci validă și recunoscută de către ceilalți ierarhi ortodocși din exil. De acum, în paginile revistei descoperim o comunicare intensă între BORP și Episcopia de la Vatra. De pildă, în fața atacurile venite dinspre guvernul de la București de defăimare a episcopului Valerian, la 26 iunie 1962, sub titlul „Solidaritate românească", se publica o moțiune de susținere a Episcopiei din America[248].

Inițiativele interortodoxe și interconfesionale pentru unitatea lumii creștine se regăsesc frecvent în paginile revistei. În numărul 2 se preia un articol din publicația ortodoxă rusească de limbă franceză, „Le Message Orthodoxe", în care se vorbește despre atitudinea adoptată de Patriarhia Ecumenică față de Consiliul Vatican II, prin soluția întrunirii unui Sinod pan-ortodox. Discuția asupra acestui subiect privea mai degrabă modul în care autocefaliile ortodoxe din lagărul socialist care urmau să participe la conciliul catolic, având în vedere controlul decizional la care erau supuse de regimurile politice din țările din care proveneau.

În același spirit era seria de articole „Preliminarii la problema restaurării unității creștine", semnată de pr. V. Boldeanu[249]. Alături de parohul de la BORP, astfel de materiale au semnat și alți membri ai comunității și ai Eparhiei. Exemplificăm articolul lui Ion Țolescu, „Problema unirii Bisericii. Dogma: revelație-tradiție", sau materialul preluat din ziarul „Cuvântul", de la Freiburg, semnat de pr. Petre

---

[247] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 1/ianuarie 1961, pp. 4-7.

[248] „Biserica Ortodoxă Română din Paris", an II, nr. 12/septembrie-octombrie 1962, p. 7.

[249] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 2-4/februarie-aprilie 1961, p. 2; *Ibidem*, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, pp. 7-10; *Ibidem*, nr. 10/ianuarie 1962, pp. 13-16.

Popescu, sub titlul „Cuvântul preoților ortodocși în problema Unirii Bisericii”[250].

Cu articolul „La New Delhi și nu la Sinodul pan-ortodox de la Rhodos”, preluat din *Le Christianisme au XX siecle,* jeudi, 21 decembrie 1961, nici sesiunea Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la New Delhi, din 1961, nu era omisă, mai ales că la această întrunire Bisericile Ortodoxe din lagărul comunist fuseseră acceptate în Mișcarea Ecumenică[251].

O pertinentă privire teologică asupra semnificației sinodului episcopilor catolici de la Roma semnează George Racoveanu, sub titlul „Conciliul Vatican II”, un material publicat în mai multe părți[252]. Același teolog a publicat o însemnare despre întrunirea pan-ortodoxă din Rhodos (24 septembrie-1 octombrie 1961), unde a pus accentul asupra disputei dintre Moscova și Constantinopol și succesului mitropolitului rus Nicodim de Rostov, care obținuse scoaterea din discuția conferinței a subiectului legat de lupta împotriva materialismului și ateismului, pe motiv că „este o chestiune absolut locală”[253].

Problema raportului dintre tematica întâlnirilor de la nivelul Ortodoxiei și subiectul persecutării credinței în statele din lagărul comunist se regăsește constant în paginile revistei. De pildă, Pierre Donat a semnat două articole pe această temă: „La Conference panorthodox de Rhodos. Son Silence et nous” și „Nous sommes la bouche des martyrs”[254]. În alte materiale s-a dezbătut problema influenței exercitată de regimul sovietic în lumea creștină, despre poziția Bisericii catolice față de persecutarea creștinilor („Biserica tăcerii, Biserica morților!”, de pr. V. Boldeanu) și viitorul Bisericii creștine în general[255].

Totuși, multe materiale au un conținut idealist, lăsând impresia că unitatea creștină devenise un deziderat aproape înfăptuit, precum

---

[250] „Biserica Ortodoxă Română din Paris”, an III, nr. 14/aprilie 1963, pp. 3-4.

[251] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris”, an I, nr. 10/ianuarie 1962, p. 23; „Biserica Ortodoxă Română din Paris”, an II, nr. 11/aprilie 1962, p. 8; *Ibidem*, an III, nr. 14/aprilie 1963, p. 12.

[252] „Biserica Ortodoxă Română din Paris”, an II, nr. 11/aprilie 1962, pp. 2, 4; *Ibidem*, nr. 12/septembrie-octombrie 1962, p. 1.

[253] *Ibidem*, nr. 11/aprilie 1962, p. 7.

[254] *Ibidem*, nr. 12/septembrie-octombrie 1962, pp. 2-3, 4; *Ibidem*, an III, nr. 13/ianuarie 1963, pp. 1-2.

[255] „Biserica Ortodoxă Română din Paris”, an III, nr. 14/aprilie 1963, pp. 10-11.

articolul „Cuvânt bun pentru reîntregirea Bisericii creștine", semnat de Episcopul Teofil[256].

S-au publicat și versuri: „Ziua judecății de apoi", „adaptare după un text medieval occidental, de Titus Bărbulescu"; „Făclii", de Ion Țolescu („din volumul *Mântuitorul*, ms."); „Vreau să joc" și „Colindă", de Lucian Braga; „Poezii", de Ion Țolescu; „Poezii", de Dumitru Bacu; „Folclor românesc: Brumărelul și Cântece din Basarabia"; „Arbor de Crăciun", de Ion Țolescu; „Florile dalbe-colinde", culese de V. Alecsandri; „Țară", de Aron Cotruș; „Iconostas", de Ion Țolescu; „Viersuri de pelerin", de Dumitru Bacu; „Rouă și lacrămi", de Ion Țolescu; „Socoteala cea din urmă", de Dumitru Bacu (din „Umbre și lumini", ms); „În amintirea poetului neamului: Gheorghe Coșbuc", de Dometie Trihenea, ieromonah la Sf. Munte Athos; „Ștefan Vodă cel Sfânt", de I. G. Dumitriu; „Lângă chipul Lui Hristos. Preotului Virgil Gheorghiu", de Ion Țolescu; „Poemele cătunului alb", de Gheorghe Bumbești; poezii din detenția comunistă, precum: „Amin" și „Anina", de D. Bacu[257]. De asemenea, Ion Țolescu prezenta volumul de poezii publicat de Dimitru Bacu, cu titlul *Aiud*, colecția „Dacoromania", Madrid, 1961, pe care o considera „o carte revelatoare: o mărturie a tainei suferinței în vers: icoana țării noastre românești și creștine, zugrăvită cu sânge pe pagină de cântec și de calvar"[258].

La rubrica „Știri și însemnări" sau „Însemnări" (din nr. 5-9), aflăm despre „vizita canonică" a Episcopului Teofil Ionescu, în perioada noiembrie-decembrie 1960, la BORP, sfaturile date și speranța de conlucrare care și-a exprimat-o în timpul vizitei făcute la Episcopul Valerian Trifa în primăvara aceluiași an, în scopul unirii bisericești a românilor din exil. De altfel, la 22 aprilie 1961, Episcopul Valerian a vizitat Biserica română de la Paris, unde a fost primit de pr. V. Boldeanu, după cum se consemna în buletin[259].

---

[256] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, pp. 3-5.

[257] *Ibidem*, nr. 1/ianuarie 1961, pp. 7-9; *Ibidem*, nr. 2-4/februarie-aprilie 1961, pp. 10-11; *Ibidem*, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, pp. 2, 17-18, 22-23; *Ibidem*, nr. 10/ianuarie 1962, pp. 3-4, 11, 24; „Biserica Ortodoxă Română din Paris", an II, nr. 12/septembrie-octombrie 1962, p. 7; *Ibidem*, an III, nr. 13/ianuarie 1963, p. 4; *Ibidem*, an III, nr. 14/aprilie 1963, p. 12; *Ibidem*, nr. 15/octombrie 1963, p. 8; *Ibidem*, an IV, nr. 16/iulie-august 1964, pp. 2, 4, 8.

[258] *Ibidem*, an II, nr. 12/septembrie-octombrie 1962, p. 8.

[259] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 2-4/februarie-aprilie 1961, pp. 11-13. În știre se mai consemna faptul că, „în cadrul aceleiași vizite

Alte știri din mediul cultural și filantropic al românilor din exil își găseau loc în paginile buletinului, precum: publicarea unui album, alcătuit prin contribuțiile a numeroși oameni de cultură români din exil și străini, sub egida Bibliotecii Române din Freiburg, cu prilejul aniversării a 75 de ani de la înființarea Societății de Cultură Macedo-Române[260]; hotărârea Consiliului parohial al BORP privind construirea unui cămin de bătrâni, dotat cu o capelă[261]; despre preocupările teologice ale lui George Racoveanu, fructificate prin studii publicate în limba germană, privind „ecumenicitatea" sau cartea *Omenia și frumusețea cea dintâi*, Editura „Cuvântul", Freiburg, 1962 (Ion Țolescu)[262]; despre decesul poetului Vasile Voiculescu, alături de un poem al acestuia („Stă sufletul fără iubire")[263].

S-au publicat recenzii dedicate unor volume apărute în mediul românesc din exil, precum: *Pitești: centru de reeducare studențească*, de Dumitru Bacu, în colecția „Dacoromania", Madrid, 1963; Ștefan Baciu, *Poemele poetului pribeag*, Mexico, 1963 sau Dorina Ienciu, *Aripi de Lumină. Rime și poeme în proză*, în colecția „Dacoromania", Madrid, 1963[264].

În categoria preocupărilor exclusiv laice, dar culturale, se anunța turneul lui Jean Constantinescu, compozitor și dirijorul orchestrei Universității Naționale Tucuman (Argentina) în Europa, începând cu un concert la Le Mans[265].

La rubrica „Știri din parohie" se consemnau evenimente și se publicau documente oficiale. De pildă, se vorbea despre adunarea generală a asociației cultuale a BORP din ziua de 5 martie (inițial se convocase pentru 25 februarie), spicuindu-se din raportul general prezentat de

canonice, P.S. Sa Teofil Ionescu a cercetat și biserica ortodoxă română din Baden-Baden, Germania (*Ibidem*).

[260] *Ibidem*, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, pp. 27-28; *Ibidem*, nr. 10/ianuarie 1962, coperta 1/verso.

[261] *Ibidem*, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, pp. 30-31.

[262] *Ibidem*, nr. 10/ianuarie 1962, p. 26.

[263] „Biserica Ortodoxă Română din Paris", an II, nr. 11/aprilie 1962, p. 7; *Ibidem*, an III, nr. 13/ianuarie 1963, p. 9.

[264] *Ibidem*, an IV, nr. 16/iulie-august 1964, pp. 7-8.

[265] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 10/ianuarie 1962, pp. 25-26.

prof. N. A. Gheorghiu, privind: constituirea ansamblului „Carmen" de sub conducerea lui Grigorie Iosub și Ion Eitel, reparațiile și îmbunătățirile făcute la casa parohială prin participarea unor parohieni (N. Guguianu, Grațian Radu, I. Cușa, col. I. Tomoroveanu, D. Nacu, D. Popa, pr. Gherasim Șelaru), înființarea școlii românești de catehizare, inițierea seriei unor conferințe religioase și reluarea Buletinului parohial. De asemenea, se făcea cunoscut noul consiliu parohial ales: Dumitru Anastasescu, Dumitru Bacu, Titus Bărbulescu, Mircea Domitriu, Constantin Dumitrescu, Nicolae A. Gheorghiu, Ștefan Georgescu-Olenin, Nicolae Guguianu, Gheorghe Leafu, Petre Iliescu, Ion Miloae, Demostene Nacu, Iancu Perifan, Constantin Stoicănescu, Ion Tomoroveanu și Virgil Vasiliu[266]. Într-un articol aparte, cu titlul „Semnificația ultimei adunări generale parohiale", se evidenția armonia din interiorul BORP, comparativ cu tensiunile care se înregistraseră în anii `50, rolul pe care îl căpătase Biserica română din Paris, prin dialogul care se închegase între cei doi episcopi români din exil, și atitudinea categorică de respingere a oricărei influențe venite dinspre regimul comunist de la București[267].

De altfel, despre întrunirea Adunării Generale a asociației cultuale a BORP din fiecare an s-a consemnat de fiecare dată în revista BORP, unde se prezentau fragmente din luările de cuvânt ale membrilor Consiliului parohial și se reliefau realizările din ultimul an și proiectele de viitor[268].

Din anul 1962, apar anunțuri inclusiv despre Congresul Episcopiei ortodoxe române a Canadei și a Europei occidentale (1960 Tecumseh Road East, Windsor, Canada), condusă de Episcopul Teofil Ionescu, unde se anunțau programul și ordinea de zi[269].

Tot din 1962, la îndemnul Episcopului Teofil, comunitatea BORP inițiază, în perioada 29-30 septembrie, pelerinajul la Mănăstirea „Sf. Arhanghel Mihail" din Mont Saint Michel, Normandia, Franța. Pelerinajul a fost închinat „Bisericii martirizate de comunism și Unirii Bisericilor creștine" și care, repetat anual de către membrii

[266] *Ibidem*, nr. 2-4/februarie-aprilie 1961, pp. 13-18.

[267] *Ibidem*, pp. 18-22.

[268] „Biserica Ortodoxă Română din Paris", an III, nr. 15/octombrie 1963, pp. 1, 9; *Ibidem*, an VI, nr. 20/septembrie 1968, pp. 1-6.

[269] *Ibidem*, an II, nr. 12/septembrie-octombrie 1962, pp. 5-6.

comunității românești de la Paris, uneori cu participarea Episcopului Teofil Ionescu, a devenit o tradiție construită în spirit ecumenic[270].

Sub semnul „ecumenicității", se consemna evenimentul oficierii în ziua de 17 decembrie 1961, la Biserica română din Paris, de către „un sobor mare de slujitori", în frunte cu Episcopul Teofil Ionescu și Episcopul Antonie de Geneva (din ROCOR), a Sfintei Liturghii și a parastasului pentru „pomenirea tuturor creștinilor care au murit martirizați în răstimpul a 44 de ani de persecuție a Bisericii Creștine de către stăpânirea Moscovei comuniste"[271]. Mai apoi, în contextul desfășurării Conciliului Vatican II, la 14 octombrie 1962, aflat la Roma, pentru a-i vizita pe românii din această comunitate, Episcopul Teofil s-a întâlnit cu Episcopul Antonie, alături de care a depus o moțiune la Secretariatul pentru unitatea creștinilor de la Vatican pe tema persecutării creștinilor în statele aflate sub ocupație sovietică[272]. Cu același episcop rus, la 19 aprilie 1964, Episcopul Teofil, în fruntea unui sobor de preoți, din nou, slujește în Biserica Română din Paris un parastas pentru creștinii persecutați în lagărul comunist[273]. La 7 iulie 1968, Episcopul Antonie de Geneva revine în lăcașul românesc din capitala franceză, unde împreună cu episcopul Nikon din SUA aduce spre închinare icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului din Kursk[274].

Participarea Episcopului Teofil la Săptămâna de rugăciune pentru unitatea creștinilor din anul 1965 era consemnată de buletinul parohial. Se făcea vorbire despre participarea ierarhului român, însoțit de pr. Petre Popescu din Montreal, la catedrala anglicană din același oraș, alături de episcopul anglican al locului și arhiepiscopul

270 *Ibidem*, p. 6; *Ibidem*, an III, nr. 13/ianuarie 1963, pp. 3-6, 7-8 (cu foto); *Ibidem*, an VI, nr. 18/ianuarie-februarie 1966, pp. 1-3 (cu foto); *Ibidem*, nr. 19/1967, pp. 2-3 (cu foto).

271 „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 10/ianuarie 1962, pp. 26-27; „Biserica Ortodoxă Română din Paris", an II, nr. 11/aprilie 1962, p. 8.

272 *Ibidem*, an III, nr. 13/ianuarie 1963, p. 7. În moțiune, Episcopul Teofil figurează ca „évêque de l'Église orthodoxe roumaine, hors frontières (la diaspora roumaine), ayant son siège épiscopal à Windsor, Canada et à Paris, 9bis rue Jean de Beauvais, pour l'Europe Occidentale, confédéré au Saint Synode de l'Église orthodoxe russe hors frontières, présidé par Son Eminence le Métropolite Anastasie de New York, USA" (*Ibidem*).

273 *Ibidem*, an IV, nr. 16/iulie-august 1964, p. 3.

274 *Ibidem*, an VI, nr. 20/septembrie 1968, p. 9.

romano-catolic[275]. În octombrie 1966, același preot de la Montreal a vizitat BORP, unde a slujit într-un sobor în frunte cu Episcopul Teofil[276].

Mai apoi, în octombrie 1965, Episcopul Teofil a fost invitat de președintele Asociației românilor din sudul Germaniei pentru a oficia o slujbă de parastas „întru pomenirea fraților români morți în amară suferință, cauzată de ocupațiile rusești, din toate timpurile". Episcopul a răspuns invitației, totodată cerând ca la această întâlnire românească să participe și preoții români din Germania, pr. Emilian Vasilovschi și Dimitrie Popa, la care să se alăture pr. Serge Heitz, iar slujba să se oficieze la capela unde slujește monseniorul greco-catolic Vasile Zăpârțan, de la München. Conform revistei BORP, aflăm că, în ziua de 31 octombrie 1965, Episcopul Teofil a oficiat slujba de pomenire în biserica „Sf. Nicolae am Gasteig", pusă la dispoziția asociației românești de către Arhiepiscopia romano-catolică de München-Freising[277].

Activitatea Episcopului Teofil este tot mai prezentă la BORP. La 4 noiembrie 1962 l-a hirotonit întru diacon pe teologul Mircea Domitriu, pe seama Bisericii Române din Paris, în paginile revistei publicându-se inclusiv „gramata rânduită de Biserică"[278]. Pentru ziua 23 mai 1963 se anunța hirotonirea întru preot a scriitorului Constantin Virgil Gheorghiu de către Episcopul Teofil. Totuși, hirotonia s-a săvârșit în ziua de Înviere a anului 1963[279].

La 28 noiembrie 1965, respectiv 5 decembrie, Episcopul Teofil i-a hirotonit întru preoți pe arhidiaconii Mircea Domitriu, inginer la uzinele Simca, și pe Radu Apostolescu, profesor de Limba engleză în învățământul secundar din Paris, pe seama Bisericii române din Paris[280]. La 6 decembrie 1966, Episcopul Teofil a hirotonit pe monahul Pahomie (cu metania la mănăstirea Dălhăuți), tatăl pr. V. Boldeanu, ca diacon, iar la 10 decembrie ca ieromonah. Tot în ziua de 10 decembrie, Episcopul Teofil i-a hirotesit ca duhovnici pe preoții

[275] *Ibidem*, an V, nr. 17/ianuarie-februarie 1965, p. 7.

[276] *Ibidem*, an VI, nr. 19/1967, pp. 3-4, 21 (cu foto).

[277] *Ibidem*, nr. 18/ianuarie-februarie 1966, pp. 4-5, 9.

[278] *Ibidem*, an III, nr. 13/ianuarie 1963, p. 8 (cu foto).

[279] *Ibidem*, nr. 14/aprilie 1963, p. 2; *Ibidem*, nr. 15/octombrie 1963, pp. 2-8 (număr dedicat acestui eveniment).

[280] *Ibidem*, an VI, nr. 18/ianuarie-februarie 1966, pp. 6-8.

Pahomie Boldeanu, Mircea Domitriu și Radu Apostolescu, „misionari ai Episcopiei”[281].

O hirotonie în cadrul eparhiei conduse de Episcopul Teofil a fost cea a doctorului în Teologie Emil Lefter de la Buenos Aires, la 27 noiembrie 1966, ca diacon, respectiv la 4 decembrie, ca preot, săvârșită de către Episcopul Meletios Swaity, din Patriarhia Antiohiei[282]. În fapt, Parohia românească de la Buenos Aires, Parohia din Montreal păstorită de pr. P. Popescu și BORP erau comunitățile care făceau parte din Eparhia pe care Episcopul Teofil o conducea.

Un comunicat deosebit al Consiliului parohial publicat în paginile Buletinului a fost despre contestația unor credincioși asupra validității actelor sacerdotale săvârșite de preotul Vasile Boldeanu. S-a întâmplat în urma decesului fostului mitropolit Visarion Puiu, survenit la 10 august 1964. În replică, la 14 noiembrie 1964, Consiliul parohial a lansat un comunicat prin care făcea un expozeu asupra relației dintre cei doi, prin care se arăta că, la 20 decembrie 1957 mitropolitul îl oprise pe pr. Boldeanu să mai slujească, deși în 1955 ierarhul ar fi desființat Eparhia. Ulterior, cel sancționat „s-ar fi adresat forurilor superioare bisericești, cerând să fie judecat după rânduială”, în timp ce mitropolitul „ar fi ocolit calea justiției bisericești, revenind asupra deciziei din 20 decembrie 1957”, însă fără să se ofere detalii.

Mai apoi, în comunicat se spunea că informația conform căreia, printr-un testament, mitropolitul ar fi dat anatema preotului V. Boldeanu, nu poate fi luată în considerare, deoarece legatarul testamentar, prof. Virgil Mihăilescu, de la Freiburg, ar fi asigurat Consiliul parohial de inexistența unui astfel de document. Prin urmare, Consiliul, în virtutea mandatului legal ce-l deține, obligat să vegheze la bunul mers al Asociației cultuale, conștient, de asemenea, de răspunderea națională și creștină ce-i revine, consideră că problema este definitiv închis și declară prin acest comunicat dosarul închis”[283].

Relațiile cu reprezentanți români de la Locurile sfinte se reflectă, de asemenea, în paginile revistei BORP. De pildă, preotul C. V. Gheorghiu, „misionar al Episcopiei Române din Europa Occidentală”,

[281] *Ibidem*, nr. 19/1967, p. 21.

[282] *Ibidem*, pp. 20-21.

[283] *Ibidem*, an V, nr. 17/ianuarie-februarie 1965, p. 6.

scrie un articol cu titlul „Sfinții Părinți Români care trăesc în pustie", unde face referire la viețuirea exemplară a ieromonahului Ioan Iacob Hozevitul în Palestina. Acestui material este alăturat un poem al Ioan Iacob, cu titlul „Pe Drumul crucii poporului român"[284].

Tot în Buletin au fost consemnate donațiile în bani, obiecte cu destinație socială și chiar materiale de construcție către BORP, ca urmare a apelurilor pr. V. Boldeanu de refacere și îmbunătățire a Casei parohiale, de împodobire a bisericii și pentru susținerea activităților pastoral-culturale. Acestora li se adăuga voluntariatul mai multor membri de seamă ai comunității la acțiunile de reamenajare și reparare a casei parohiale în 1961[285].

Activitatea parohială era consemnată prin diferite materiale, precum apeluri, colecte cu scop filantropic, evenimente familiale etc. În primul număr al revistei, Epitropia BORP făcea un apel pentru „Ajutorul de iarnă", care presupunea asigurarea unui fond financiar pentru întreținerea bisericii, inclusiv încălzirea ei. Alături de apel era publicată o listă cu persoanele care deja răspunseseră în urma anunțului făcut de preot în biserică și de la care se strânseseră 2165 de franci noi[286]. Un apel asemănător, însă, corespunzător perioadei de primăvară, era făcut de pr. V. Boldeanu la 16 martie 1960[287].

În aceeași categorie este apelul, inițial afișat la intrarea în biserică în ziua de 14 octombrie 1960, pentru organizarea unor cursuri de catehism și de cultivarea limbii române pentru tineret, în fiecare joi, între orele 14-17, în „Casa Bisericii". Școala a început să funcționeze chiar de a doua zi, în fiecare joi, ocazie în care s-a putut face recensământul tineretului din parohie. Tot în buletin se anunța că în parohia BORP sunt 156 copii, din care 36 de școală, 11 tineri de liceu și 6 studenți. Prin activitatea acestei școli, cu o „realizare foarte modestă, dar plină de promisiuni" și cu ajutorul copiilor, s-a organizat un program artistic pentru sărbătoarea Crăciunului din 1960, în care s-a făcut „împărțirea darurilor". Astfel, „cu acest prilej s-a văzut lupta enorm de grea a copiilor de a se menține și a vorbi românește. De aceea, se spunea

[284] *Ibidem*, pp. 1, 6.

[285] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris", an I, nr. 2-4/februarie-aprilie 1961, p. 17.

[286] *Ibidem*, nr. 1/ianuarie 1961, pp. 10-12.

[287] *Ibidem*, p. 17.

în buletin, repetăm stăruitor apelul nostru: nu lăsați copiii să devină streini de Neamul și Credința strămoșească. Vorbiți românește cu ei în casă și trimiteti-i joia la școala românească”[288].

Tot la rubrica privind activitatea BORP se consemna faptul că, în ziua de 26 decembrie 1960, cu prilejul agapei tradiționale de Crăciun, la inițiativa membrilor corului s-a constituit „Ansamblul muzical Carmen”. Acesta era condus de un comitet ales pe trei ani, primul fiind format din: Dumitru Bacu, secretar; Dumitru Popa, casier; Doina Ienciu, respectiv Nicolae Chiriac și Radu Apostolescu în calitate de cenzori. Pentru acesta s-a redactat un regulament de organizare și funcționare, care mai apoi a fost aprobat de Consiliul parohial, deoarece ansamblul se afla sub patronajul BORP. În principal, atribuțiile acestui ansamblu era de a oferi răspunsurile la serviciile religioase, „să cultive datinile creștinești românești, să organizeze manifestări artistice cu scopul păstrării limbii, tradițiilor și năzuințelor românești” și să răspundă invitațiilor făcute de comunitățile românești din exil[289]. De altfel, la 27 martie 1961, ansamblul „Carmen”, format dintr-un cor mixt de 40 persoane, o formație de jocuri populare din 7 perechi și un taraf, a avut prima reprezentare într-un concert susținut la Salle Chopin-Pleyel din Paris (252 rue du Faubourg Saint Honoré), eveniment care s-a bucurat de succes[290]. Acesta a fost doar începutul unui șir de reprezentații apreciate atât de către românii din exil, cât și de străini[291]. În scopul promovării acestei inițiative, Grigorie Iosub scria periodic în buletinul parohial articole, precum: „Distracție sau datorie. Câteva gânduri în legătură cu folclorul românesc în exil”[292].

---

[288] *Ibidem*, pp. 12-13; *Ibidem*, nr. 10/ianuarie 1962, pp. 17-19, 27.

[289] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris”, an I, nr. 1/ianuarie 1961, pp. 14-15.

[290] *Ibidem*, nr. 2-4/februarie-aprilie 1961, pp. 22-26.

[291] *Ibidem*, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, pp. 31-32; *Ibidem*, nr. 10/ianuarie 1962, pp. 27-28; „Biserica Ortodoxă Română din Paris”, an III, nr. 13/ianuarie 1963, p. 8; *Ibidem*, nr. 14/aprilie 1963, pp. 5-8 (cu foto).

[292] „Buletin parohial al Bisericii Ortodoxe Române din Paris”, an I, nr. 5-9/mai-septembrie 1961, pp. 25-26.

Considerații finale

Timp de aproximativ o jumătate de secol, presa Bisericii Ortodoxe Române de la Paris a avut o apariție bogată, complexă, însă nu neapărat constantă. A avut nume diferite, de la un preot la altul, conținut mai mult sau mai puțin cu caracter politic, național sau teologic, menit să reflecte activitatea și legăturile pe care comunitatea din jurul acestui lăcaș românesc din inima capitalei franceze le-a manifestat atât înainte de începutul exilului, cât mai ales după anul 1948, când a declarat separarea totală de regimul comunist de la București. A încerca să conturăm niște concluzii asupra acestui subiect este dificil. În cele de mai sus am încercat să reconstituim și să surprindem conținutul acestei activități publicistice, care s-a desfășurat în condiții vitrege, atât de ordin financiar, cât mai ales geopolitic. În fapt, conținutul acestei prese reflectă nivelul cultural și teologic al celor care conduceau și frecventau Biserica Română de la Paris, slujitori și oameni de cultură, care trădau vaste cunoștințe teologice și politice, care manifestau dragoste de țară și empatizau cu suferințele celor aflați sub persecuția comunistă, printr-o adversitate fățișă față de regimul politic nelegitim din țară, oameni care năzuiau la o unitate spirituală a românității din exil, uneori subminată de orgolii sau prin tratarea problemelor bisericești cu metode contaminate de rațiuni politice.

Oricum, un astfel de demers, considerăm noi, contribuie mult la cunoașterea și înțelegerea acestui fenomen complex, care a fost exilul bisericesc. Sperăm ca studiului de față să îi adaugăm și altele despre trecutul recent al Bisericii Ortodoxe Române din Paris, pornind, mai ales, de la sursele de arhivă.

Valentin GHEONEA

UN ASPECT AL RELAȚIILOR ROMÂNO-CHINEZE SUB COMUNISM: PRIMIREA CHINEI POPULARE ÎN INTERPOL ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI RECE

An Aspect of Romanian-Chinese Relations Under Communism: The Accession of the People's Republic of China in Interpol in the Context of Cold War

Abstract: The study outlines the strategies of the People's Republic of China to become a presence on the world stage, especially through integration into international organizations. Due to the new geostrategic context and growing economic and military potential, by the end of the Cold War, China had managed to become a member of all major international organizations around the world. At the same time, the membership of the People's Republic of China in international organizations meant the expulsion of Taiwan from these organizations, contributing to its isolation on the international stage. The study focuses, also, on the accession of the People's Republic of China in the International Criminal Police Organization – Interpol, emphasizing Romania's contribution in this case.

Etichete: Organizații internaționale, Războiul Rece, Politica externă a Chinei, comunism.
Keywords: International Organizations, Cold War, China Foreign Policy, Communism.

Emergența Chinei pe scena internațională

Când a fost proclamată Republica Populară Chineză, la 1 octombrie 1949, situația internațională era dominată de confruntarea dintre cele două blocuri politice, U.R.S.S. și sateliții săi, și „Lumea liberă"

occidentală, în frunte cu S.U.A. Apărută pe scena politică practic ca un stat complet nou, China populară a trebuit să își construiască *ab initio* relațiile diplomatice. Misiunea se va dovedi foarte dificilă, deoarece, spre deosebire de statele noi apărute în arena mondială, structuri politice ce se străduiau să își organizeze relațiile cu partenerii externi în funcție de interese, pentru a nu rămâne izolate, China Populară avea la dispoziție posibilități foarte limitate în acest sens. O situație provenită din faptul că locul noului stat chinez era ocupat în domeniul relațiilor internaționale de o altă entitate politică, cu denumirea oficială de Republica Chineză (Taiwan)[1], deja stabilită și recunoscută de alte state, și care își revendica locul politic pe baza anteriorității existenței sale. Fiecare dintre cele două state își afirma reprezentativitatea absolută ca unică entitate politică chineză.

Fiind creat de către partidul comunist chinez de sub conducerea lui Mao Tse Dung, noul stat de democrație populară și-a găsit aliați naturali în regimurile comuniste deja create, aflate sub tutela Uniunii Sovietice. Astfel încât, primele state care au recunoscut Republica Populară Chineză au fost țările blocului comunist. În același timp, țările blocului occidental, în frunte cu S.U.A., au continuat să recunoască Republica Chineză, reprezentată de Partidul naționalist (Koumintang), condus de Chiang Kai-Shek. În urma războiului civil din China, dintre forțele naționaliste și cele comuniste (1945-1949), partidul comunist chinez a reușit cucerirea întregii Chine continentale și forțele naționaliste s-au retras pe insula Taiwan, de unde vor continua să se revendice, susținuți de S.U.A., drept reprezentanții singurului stat chinez legal. În aceste condiții, sarcina cea mai urgentă a Chinei noului regim comunist era asigurarea securității sale externe și evitarea izolării pe scena internațională.

Pe 3 octombrie 1949, URSS a stabilit relații diplomatice cu China, urmată imediat de aliații săi din Europa, în timp ce în Asia, China a fost recunoscută de Coreea de Nord, Mongolia și Republica Democratică a Vietnamului de Nord. Și câteva țări din Europa occidentală au recunoscut China populară: Marea Britanie, în 6 ianuarie 1950, pentru a-și proteja interesele în Hong Kong, urmată curând de Olanda, Suedia, Danemarca și Finlanda. Tentația Franței de a le

[1] Pentru simplificarea expunerii, ne vom referi la Republica Populară Chineză cu numele China, iar la Republica Chineză cu numele Taiwan.

imita a fost împiedicată de recunoașterea diplomatică de către China a Republicii Democrate a Vietnamului de Nord, în ianuarie 1950[2]. În același timp, izolarea internațională a Chinei, în raport cu lumea occidentală, a fost agravată de ajutorul militar pe care aceasta îl dădea Viet Minh-ului[3], de ocuparea Tibetului, de confiscarea proprietăților consulare americane, sau de implicarea Beijingului în războiul din Coreea, toate acestea ducând la o coalizare împotriva Chinei a țărilor importante pe scena internațională.

Imediat după 1945, Asia a devenit un loc de confruntare între S.U.A. și U.R.S.S., conflictul manifestându-se, cu preponderență, la frontierele Chinei, unde punea în pericol securitatea tânărului stat. În aceste condiții, alianța cu Moscova a devenit singura soluție viabilă pentru China. Războiul Rece și nevoia de securitate au împins China spre alianța cu U.R.S.S., în timp ce dorința de independență o incita la prudență în cadrul relațiilor cu Moscova. Căutarea acestui echilibru dificil va sta în centrul politicii externe a Chinei în primele două decenii ale existenței sale. Divergențele dintre Mao și Komintern, ambițiile sovietice în Asia Centrală și în Manciuria puteau face să apară dificultăți considerabile între cele două țări. În mod contrar, situația internațională împingea noul regim chinez, din moment ce exclusese soluția neutralistă, spre o alianță cu tabăra socialistă, care a recunoscut regimul și doar ea putea să-i asigure securitatea. China și nu U.R.S.S. a dorit un tratat de alianță. Tratatul sino-sovietic, semnat pe 14 februarie 1950, s-a produs în urma unei negocieri destul de dure. Tratatul prevedea o alianță defensivă contra Japoniei sau a oricărui alt stat aliat cu aceasta cu scop agresiv. Semnatarii se angajau să nu încheie nicio alianță îndreptată contra celeilalte părți, urmând să se consulte asupra oricăror probleme internaționale comune în privința securității. Pentru China, tratatul reprezenta un act fondator al noii sale politici externe. Mai mult decât o solidaritate a proletariatului, alianța sino-sovietică era simbolul opoziției lor comune la politica

[2] Carine Pina-Guerassimoff, *La Chine dans le monde: Panorama d'une ascension,* Paris, Editions Ellipsse, 2011, p. 15.

[3] Viet Minh (Liga pentru independența Vietnamului) a fost o mișcare politică și paramilitară, creată în 1941 de către Partidul comunist vietnamez, sub conducerea lui Ho Și Min. Scopul mișcării era obținerea independenței Vietnamului, aflat sub control francez.

asiatică a S.U.A. și a aliaților lor. Nu era atât o alianță profundă între două țări socialiste, cât un *modus vivendi* temporar. Prin semnarea tratatul de alianță sino-sovietic, China a devenit, dacă nu un satelit al U.R.S.S., cel puțin cel mai important aliat al U.R.S.S. în cadrul blocului comunist[4].

Dar interesele divergente din Coreea au creat multiple tensiuni între cei doi aliați, chiar dacă aplanate parțial după moartea lui Stalin. Necesități economice diferite, interese naționale greu conciliabile, probleme bilaterale nerezolvate, ca cele privind frontierele, vor aduce atingere *sincerei prietenii și încrederii reciproce*. Începând cu anii 1956-1959, China va fi obligată să se diferențieze de URSS în politica sa externă. Țară subdezvoltată, interesele sale naționale nu coincideau deloc cu cele ale țărilor socialiste europene. Mediul asiatic cerea o politică externă diferită de cea a Moscovei. Dimensiunile și ambițiile Chinei nu se acomodau în niciun fel cu poziția de *leadership* a Moscovei, care nu accepta să împartă cu nimeni conducerea taberei comuniste.

Căutarea independenței se va transforma, în cele din urmă, în conflict deschis cu Moscova. China nu a aderat la Tratatul de la Varșovia, din mai 1955, și s-a orientat spre o politică externă independentă. Destalinizarea începută de Hrușciov, la al XX-lea Congres al PCUS, din februarie 1956, a marcat începutul degradării relațiilor sino-sovietice. Au apărut grave divergențe între cele două state, politice, economice, militare și ideologice. O interpretare diferită a coexistenței pașnice, pretenția Chinei de a participa alături de URSS la definirea liniei politice generale a taberei comuniste, de a poseda la rândul ei un echipament atomic național, printre alte motive, va conduce la ruptura dintre cele două țări. La aceste divergențe pragmatice, ce țineau de considerente geopolitice, se adăugau și contradicții ideologice. China imputa U.R.S.S.-ului că a acționat unilateral, în problema destalinizării, fără consultarea celorlalte țări comuniste, considerând chestiunea dărâmării lui Stalin de interes comun. În concepția Beijingului, destalinizarea nu putea decât să slăbească autoritatea celorlalți conducători comuniști, cum au arătat, de altfel, evenimentele din Polonia și, mai ales, din Ungaria, în 1956.

[4] François Joyaux, *La tentation impériale, Politique extérieure de la Chine depuis 1949*, Paris, Editions Imprimerie Nationale, 1994, p. 24.

Din 1956, China s-a opus politicii coexistenței pașnice, cu lumea capitalistă, promovată de Moscova. În condițiile în care sovieticii se abțineau de la orice confruntare armată americano-sovietică, considerând că a venit ora competiției economice, China subdezvoltată nu putea fi decât un spectator neputincios la confruntare. În plus, Nikita Hrușciov, fără a consulta Beijingul, s-a dus în S.U.A. între 15-27 septembrie 1959, unde a avut convorbiri cu președintele Eisenhover și a pronunțat un discurs la O.N.U. – în cadrul căreia statul chinez era reprezentat de Taiwan – unde conducătorul sovietic și-a expus tezele privitoare la coexistența pașnică, inaugurând o nouă epocă în relațiile Est-Vest. Coexistența pașnică prefigura, astfel, destinderea americano-sovietică, ce va lăsa China deoparte de marile decizii internaționale timp de două decenii[5].

Retragerea tehnicienilor sovietici din China și întreruperea acordurilor de cooperare dintre cele două țări, în iulie 1960, au dat divergențelor un caracter mai spectaculos, iar crizele din 1962, din Taiwan, Cuba și Himalaya (între China și India, când U.R.S.S. a furnizat Indiei material militar modern, refuzat anterior Beijingului) au fost tot atâtea prilejuri de înfruntare între China și U.R.S.S. pe scena internațională. La 15 iulie 1963, a început la Moscova conferința americano-anglo-sovietică asupra armamentului nuclear. Pe 25 iulie s-a semnat primul tratat al epocii destinderii, în cadrul căruia cei trei semnatari se angajau să pună capăt experiențelor nucleare în atmosferă. Statele Unite și U.R.S.S. s-au înțeles, astfel, să închidă clubul nuclear altor eventuali pretendenți. Din acel moment, China era în afara blocului comunist, ceea ce a dat Beijingului mână liberă ca, în octombrie 1964, să realizeze primul său test nuclear, iar trei ani mai târziu, pe cel cu bomba cu hidrogen[6].

Între 1966-1969, tensiunile chino-sovietice vor ajunge la paroxism, iar Revoluția Culturală din China va cristaliza acest antagonism și sentimentele antisovietice. După invazia Cehoslovaciei de către țările Pactului de la Varșovia, China va considera U.R.S.S. drept un stat social-imperialist și Tratatul de la Varșovia drept un instrument al politicii sale expansioniste. Denunțarea violentă a agresiunii din

[5] *Ibidem*, p. 36.

[6] *Ibidem*, pp. 38-39.

Cehoslovacia mărturisea teama Chinei de o operațiune similară și asupra sa, în timp ce incidentele de frontieră cu U.R.S.S. a dus tensiunile la un grad maxim.

Progresul foarte rapid al înarmării S.U.A. și U.R.S.S. a dus la întărirea preponderenței mondiale a celor două țări. China a ales să se opună violent U.R.S.S., dar, în același timp, opunându-se radical și politicii occidentale, în special celei a Statelor Unite. În timp ce multipolaritatea ce se năștea determina voința țărilor de a întreține relații amiabile cu celălalt bloc, China, din contră, a dat o turnură din ce în ce mai virulentă și radicală diplomației sale, care va culmina în momentul Revoluției Culturale. Această ofensivă pe două fronturi, care se va transforma în „lupta împotriva dublei hegemonii" sovieto-americane, nu putea duce decât la izolarea Chinei și la reculul politicii sale externe. Eșecul celei de a doua Conferințe de la Bandung, în 1965, la care China nu a fost invitată, în ciuda pretenției sale de exponentă a Lumii a Treia, ruptura în relațiile diplomatice cu diverse state, care în urmă cu 10-15 ani ajutaseră la inserția sa în politica mondială, reculul influenței în Indochina, au constituit manifestări ale dificultăților considerabile cu care se va confrunta politica externă chineză în perioada 1959-1969[7]. Această politică de independență dusă la extrem risca să producă o prăpastie între China și țările dezvoltate și, în cele din urmă, să compromită independența atât de căutată. Trăgând învățăminte din acest deceniu de izolare internațională, China se va orienta după Revoluția Culturală spre o întărire a securității sale, însoțită de modernizare și deschidere spre exterior. Din 1969, China și-a dat seama de riscurile pe care le producea împotrivirea față de cele două super-puteri în același timp. La 20 octombrie, au început noi negocieri asupra frontierei cu U.R.S.S., iar politica externă chineză, ieșită din Revoluția Culturală, se va reorienta complet. După eșecurile diplomatice generate de dubla opoziție asupra revizionismului sovietic și imperialismului american, izolarea pe scena internațională, accentuată de excesele Revoluției Culturale, a plasat China într-o situație delicată. Încercând să contracareze amenințările la adresa independenței sale, China va începe o politică diplomatică și militară complet diferită. Începând cu 1969, China a decis să răspundă avansurilor americane,

[7] François Joyaux, *La politique extérieure de la Chine Populaire, Deuxième édition refondue*, Paris, Presses Universitaires de France, 1993, pp. 13-14.

angajându-se într-un rapid proces de destindere și de normalizare a relațiilor cu Statele Unite[8].

Acesta era cadrul general, la începutul anilor 1970, în care va începe ascensiunea mondială a Chinei. Cheia succesului său, într-o asemenea detentă, a fost înnodarea relațiilor comerciale cu lumea capitalistă și cultivarea relațiilor cu țările Lumii a Treia, proaspăt ieșite din colonialism. China va folosi o astfel de strategie de integrare în relațiile internaționale și pentru a deveni membră în cadrul mai multor organizații internaționale, printre care și în cea mai importantă – Organizația Națiunilor Unite.

Organizațiile internaționale în relațiile dintre state

Relațiile internaționale dintre state se desfășoară, de regulă, în cel mai simplu mod cu putință, într-un cadru bilateral, prin care două țări stabilesc relații diplomatice, militare, economice, culturale sau de orice altă natură. Aceste relații bilaterale sunt legiferate, câteodată, prin acorduri sau tratate bilaterale. Relațiile dintre state pot fi și multilaterale, atunci când acordurile sau alianțele se stabilesc între mai multe state. O altă formă de organizare a relațiilor dintre state este cea desfășurată prin intermediul organizațiilor internaționale. O definiție care să cuprindă caracteristicile esențiale ale unei organizații internaționale o desemnează ca o asociere de state, stabilită printr-un tratat internațional sau o convenție multilaterală între membrii săi[9]. Ceea ce diferențiază organizațiile internaționale de tratatele multilaterale dintre țări este existența unei personalități juridice aparte, diferită de cea a țărilor componente. O organizație internațională, analizată ca o organizație interguvernamentală, se bazează pe un acord juridic, ratificat de toate țările membre, pe baza reglementărilor lor interne, și care are organe deliberative și administrative. Acordul juridic poate avea diferite denumiri: tratat (Tratatul Atlanticului de Nord sau Tratatul de la Varșovia), cartă (O.N.U.), pact

[8] *Ibidem*, p. 4.

[9] Clive Aecher, *International Organizations*, Second edition, London and New York, Routledge, 1992, p. 36.

(Liga Națiunilor), constituție (Organizația Internațională a Muncii), statut (Organizația Internațională de Poliție Criminală – Interpol) etc. Organizațiile internaționale au un buget regulat și personal de specialitate independent de cel al statelor componente. Conlucrarea în cadrul organizațiilor internaționale este considerată de mulți specialiști drept forma cea mai elaborată a cooperării multilaterale dintre state. Cooperarea implică interacțiunea dintre actori, fiecare neputându-și atinge propriile obiective fără a ține cont de interesele celorlalți membri[10].

Încercările Chinei de a deveni membră a Organizației Națiunilor Unite

Încă de la proclamarea republicii populare, China s-a străduit să integreze Organizația Națiunile Unite, unde considera că locul ce i se cuvenea era ocupat abuziv de Republica Chineză (Taiwan). O strădanie ce va necesita 22 de ani pentru a se realiza.

Încă din noiembrie 1949, Republica Populară Chineză, sprijinită de U.R.S.S., a cerut să înlocuiască Taiwanul în cadrul ONU, dar Washingtonul și Taipeiul s-au opus cu înverșunare, reușind să împiedice înlocuirea până la izbucnirea Războiului din Corea, în iunie 1950. Pentru a sprijini Beijingului, U.R.S.S. și țările de democrație populară, membre ale O.N.U. la acea dată, vor boicota lucrările Organizației. În semn de protest, la 13 ianuarie 1950, Moscova părăsește Consiliul de Securitate, o mișcare neinspirată, care a permis S.U.A. să determine implicarea trupelor O.N.U. în conflictul coreean. Intervenția trupelor comuniste chineze contra efectivelor militare ale O.N.U. a pus capăt, în mod brutal, dezbaterilor privind admiterea Chinei, care a fost condamnată pentru agresiunea din Coreea. Din 1951, Organizația Națiunilor Unite va impune și embargou comercial asupra ei[11]. În felul acesta, cu excepția Blocului Estic și a altor câtorva țări izolate, marea majoritate a comunității internaționale, presată de insistențele S.U.A. sau de logica Războiului Rece, va continua să recunoască Republica

[10] Guillaume Devin, *Les Organizations Internaționales*, 2e édition, Paris, Editions Armand Colin, 2016, p. 5.

[11] François Joyaux, *La tentation impériale...*, p. 26.

Chineză, repliată în insula Taiwan, drept reprezentantă legitimă a Chinei. Antagonismul cu Occidentul va persista de-a lungul întregului deceniu șase. Situația va începe să se schimbe treptat din deceniul următor, fiind în mod fundamental determinată de îmbunătățirea relațiilor Chinei cu S.U.A.

Până în 1971, Republica Chineză din insula Taiwan a reușit să-și păstreze statutul internațional. În 1945 a devenit membru fondator al O.N.U., și datorită sprijinului Statelor Unite a reușit să-și mențină locul permanent în Consiliul de Securitate, cu drept de veto. O situație de înțeles, mai ales în prima fază a Războiului Rece, deoarece opinia publică internațională privea defavorabil Republica Populară Chineză, care se instaurase într-un context xenofob: confiscarea bunurilor străinilor, expulzarea misiunilor creștine etc. Cu toate acestea, progresiv, tot mai multe țări au recunoscut China Populară, reușind să inverseze tendința. În 1950, India și Marea Britania au dat o puternică lovitură prestigiului internațional al Taiwanului prin stabilirea de legături diplomatice cu Republica Populară Chineză și implicit, ruperea legăturilor oficiale cu Republica Chineză. Tot mai multe state, în special din Lumea a Treia, apărute recent pe scena internațională, țări foste colonii ajunse la independență, au devenit membre O.N.U. și au creat conjunctura favorabilă admiterii Chinei Populare ca membră a celei mai prestigioase organizații internaționale[12].

Cu ocazia Conferinței de la Bandung, din aprilie 1955, conferință care a reprezentat un pas determinant spre crearea Mișcării de Nealiniere, șase ani mai târziu, Primul Ministru chinez, Ciu Enlai, a lansat un apel spectaculos și neașteptat la „cooperarea internațională”, declarând public că „poporul chinez nutrește sentimente prietenești pentru poporul american”[13]. Cu toate că această declarație, considerată drept simplă propagandă, nu a fost luată în serios de diplomația americană, putem considera că procesul lent de apropiere de S.U.A. se manifestă pentru prima dată. Pe fondul destinderii sovieto-americane, cât și a conflictului sino-sovietic, a ascensiunii Lumii a Treia, relevanța internațională a Chinei naționaliste a început să se modifice, Taiwanul îndepărtându-se tot mai mult de nucleul politicii internaționale.

[12] *Ibidem*, pp. 156-157.

[13] *Ibidem*, p. 160.

Și poziția S.U.A. la O.N.U., față de China, a început să se schimbe începând cu 1961. În noua echipă a președintelui Kennedy se găsea o serie de diplomați favorabili unei schimbări a politicii față de Beijing. Astfel, Adlai Stevenson, numit ambasador la O.N.U., și Chester Bowles, noul Sub-secretar de Stat, făceau demersuri pentru găsirea unei soluții prin care Taiwanul să-și mențină locul în cadrul Adunării Generale a O.N.U., iar China populară să devină membră a Consiliului de Securitate, ceea ce ar fi promovat soluția celor două Chine, situație denunțată atât de Beijing, cât și de Taipei. În același timp, Dean Rusk, noul Secretar de Stat, opta pentru politica de *containment* împotriva Chinei, promovată de vechea administrație republicană, ceea ce a dus la imposibilitatea găsirii unui acord[14]. Administrația Kennedy, în loc să propună, la fel ca vechea administrație Eisenhower, o strategie care să vizeze amânarea continuă a examinării cererii sovietice de „reintegrare a Republicii Populare Chineze în drepturile sale legitime la O.N.U.", a acceptat, în cadrul celei de a XVI-a sesiuni O.N.U. din 1961, votul asupra propunerii Moscovei referitoare la rezoluția chineză. Accceptând soluția de vot, propusă de Moscova, S.U.A. erau sigure că inițiativa nu va trece, deoarece țărilor care nu ar fi votat conform dorinței Washingtonului le-ar fi fost suspendate imediat creditele de ajutor financiar. În același timp, S.U.A. au prezentat o altă propunere, care făcea din problema admiterii Chinei o „problemă importantă", în sensul articolului 18, aliniatul doi, din Carta O.N.U., care prevedea că „hotărârile Adunării Generale asupra chestiunilor importante vor fi adoptate cu majoritatea de două treimi a membrilor prezenți și votanți"[15], admiterea noilor membri putând fi considerată drept chestiune importantă. Propunerea sovietică de primire a Chinei a fost respinsă, în urma votului din 19 decembrie 1961, cu 48 contra 36 (și 20 abțineri). Propunerea americană de introducere a votului de două treimi în privința chestiunilor importante, susținută în comun cu Japonia, Australia, Columbia și Italia a fost acceptată cu 61 de voturi, contra 34 și 7 abțineri. De atunci înainte, această procedură de două treimi va fi utilizată, timp de 10 ani, pentru a împiedica accederea Chinei la O.N.U.[16].

---

[14] *Ibidem*, p. 164

[15] *Organizația Națiunilor Unite și instituțiile sale specializate. Documente fundamentale*, București, Editura Politică, 1970, p. 17.

[16] François Joyaux, *La tentation impériale...*, p 165.

În același timp, procedura de două treimi trebuia votată de fiecare dată când se supunea la vot „chestiunea importantă”. Cu timpul, însă, stratagema americană se va dovedi neputincioasă să blocheze presiunea statelor din Lumea a Treia în favoarea Chinei. Astfel, unele state au început să abandoneze Taiwanul: Franța a stabilit relații diplomatice cu China în ianuarie 1964, alături de anumite țări din Lumea a Treia – Laos, în aprilie 1961, Congo și Senegal, în 1964, Dahomey și Mauritania, în 1965. Marea majoritate a statelor care deveneau independente, în acea perioadă, stabileau relații cu China și nu cu Taiwanul, o tendință pe care, începând din 1966, doar Revoluția Culturală o va opri.

Din 1969, schimbarea totală a politicii americane transpusă în doctrina Nixon a crescut simțitor șansele Chinei de accedere în O.N.U., cu toate că Nixon a afirmat, în prima sa conferință de presă, din 27 ianuarie 1969, că nu avea în intenție să modifice politica SUA față de China și admiterea sa în O.N.U. În toamna anului 1969, S.U.A. va susține încă o dată rezoluția sa asupra „chestiunii importante”, care a fost aprobată cu 71 de voturi pentru și 48 contra, în timp ce rezoluția albaneză, care propunea expulzarea Taiwanului și admiterea Chinei în O.N.U., nu a primit decât 48 de voturi favorabile, 56 contra și 21 de abțineri. În ciuda acestor lucruri, S.U.A. se apropia de China și se îndepărta de Taiwan. În 1969 s-a decis reducerea patrulelor navale americane în strâmtoarea Taiwan și au fost ridicate unele interdicții în privința comerțului cu China. Consecințele s-au văzut în noiembrie 1970, când, pentru prima dată, China va obține un vot majoritar în favoarea sa, în cadrul adunării generale a O.N.U. (51 voturi pentru, 49 contra și 25 abțineri), vot totuși insuficient datorită „chestiunii importante”. Cu toate acestea, votul a constituit pentru guvernul de la Beijing un succes important. Era pentru prima dată de la războiul din Coreea, datorită în mare parte multiplicării relațiilor chino-americane, că Adunarea Generală dădea un vot favorabil Chinei[17].

Pe 25 februarie 1971, în mesajul asupra situației mondiale, Nixon a pronunțat pentru prima dată cuvintele Republica Populară Chineză, în locul expresiei China Continentală, spunând că e gata să înceapă dialogul cu Beijingul. În 15 martie, S.U.A. a decis eliminarea restricțiilor

[17] *Ibidem*, p. 50.

de călătorie a cetățenilor americani în China, luna următoare guvernul SUA a cerut companiilor petroliere să suspende forajul în zona insulelor Diaoyu, revendicate de Japonia, China și Taiwan.. China a răspuns acestor inițiative într-o manieră discretă, invitând pe 7 aprilie echipa de tenis de masă a S.U.A., aflată în turneu în Japonia. În ciuda caracterului limitat, inițiativa chineză a avut un ecou internațional considerabil și va da numele acestui proces de destindere chino-americană, numit de atunci înainte „diplomația ping-pong". A urmat vizita lui Kissinger la Pekin, în iulie 1971. Anterior, Canada și Italia, două membre N.A.T.O., recunoscuseră deja China, în octombrie-noiembrie 1970, urmate, în august 1971, de Turcia și Iran, două țări apropiate S.U.A. Această normalizare a relațiilor diplomatice a întărit tabăra celor care considerau, din realism politic, că Republica Populară Chineză trebuie admisă în O.N.U. Confruntate cu această evoluție, S.U.A. s-au raliat unei noi perspective, aceea a dublei reprezentări a Chinei în Adunarea Generală, de către cele două guverne de la Beijing și Taipei, în Consiliul de Securitate urmând să activeze doar China populară. Inițiativa a fost respinsă de cele două guverne chinezești, care promovau una contra celeilalte politica unei singure Chine.

În urma unei rezoluții de origine albaneză, a urmat votul favorabil din Adunarea Generală a O.N.U, la 25 octombrie 1971, prin care China era acceptată în Organizație cu 76 de voturi pentru (printre care Marea Britanie și Franța), 35 împotrivă (printre care și cel al S.U.A.) și 17 abțineri. Succesul votului a fost posibil deoarece, tot în aceeași zi, Adunarea Generală respinsese, cu vot majoritar, propunerea americană, care cerea, la fel ca în anii precedenți, o majoritate de două treimi (chestiunea importantă) pentru admiterea Chinei și implicit expulzarea Taiwanului. Pentru guvernul de la Beijing, acest lucru a constituit o victorie considerabilă, cu atât mai semnificativă, cu cât era obținută cu o largă majoritate. Astfel a fost rezolvat un litigiu care a intoxicat viața internațională timp de două decenii și mai ales relațiile sino-americane. Prin ocuparea unui loc permanent în Consiliul de Securitate, China populară și-a atins unul din obiectivele majore ale diplomației sale. Primirea în O.N.U. și vizita lui Nixon la Beijing, din februarie 1972, a avut drept consecință recunoașterea Chinei de către tot mai multe capitale occidentale sau pro-occidentale, fapt ce a avut ca efect ruperea relațiilor dintre Taiwan și acestea. În acest fel,

China populară se afirmase pe scena mondială drept cea mai credibilă reprezentare a poporului chinez. În cele din urmă, ireversibil, mișcarea a determinat, în decembrie 1978, normalizarea completă a relațiilor dintre China și S.U.A., urmată în 1979 de stabilirea relațiilor diplomatice între cele două țări.

Odată primită în O.N.U., și pentru a-și procura creditele necesare dezvoltării economice, China va face demersurile necesare pentru integrarea în diferite organizații financiare și comerciale. Începând cu 1979, China este succesiv admisă în Comisia Economică și Socială a O.N.U. pentru Asia și Pacific (1979), Fondul Monetar Internațional (F.M.I.), Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (B.I.R.D.), Corporația Financiară Internațională (1980). În 1983 va obține și statutul de observator în cadrul G.A.T.T. (General Agreement on Tarifs and Trade – din 1995 devenită Organizația Mondială a Comerțului) și și-a depus candidatura pentru a deveni membră. Astfel, între 1979-1984 China a obținut împrumuturi în valoare de 18 miliarde de dolari. Aderând la organizațiile internaționale, China avea ca obiectiv și expulzarea Taiwanului din acele organisme, în felul acesta ducând mai departe politica sa de impunere pe plan internațional ca singură reprezentantă a poporului chinez. China se va asocia progresiv sistemului economic internațional occidental, dar, în iunie 1985, va cunoaște primul eșec, când G.A.T.T. (și Statele Unite) îi vor refuza statutul de membru permanent, o decizie fondată pe argumente politice (absența libertăților politice care ar aduce prejudicii spiritului de liber schimb al acordului)[18]. China va trebui să aștepte până în 2001 pentru a fi primită în Organizația Mondială a Comerțului, continuatoarea G.A.T.T.

Primirea Chinei în Interpol și implicarea României

Integrarea Chinei în celelalte organizații internaționale a urmat același drum pe care îl întreprinsese România cu un deceniu mai înainte. Astfel, după afilierea deplină sau în așteptare la organismele financiare (F.M.I., B.I.R.D., G.A.T.T.), China a început, în prima parte a anilor 1980, demersurile pentru a deveni membră a Organizației

[18] Carine Pina-Guerassimoff, *op. cit.*, p. 25.

Internaționale de Poliție Criminală – Interpol (O.I.P.C.). La fel ca în cazul O.N.U., China era reprezentată în Interpol, încă din 1961, de Taiwan.

România a fost primită în Interpol cu ocazia celei de a 42-a Adunări Generale a acestei organizații, ținută la Viena, în octombrie 1973. Până la căderea comunismului, din Blocul Estic doar Iugoslavia și ulterior Ungaria (din 1981) au mai fost membre ale acestei structuri de cooperare internațională polițienească. Stabilirea relațiilor României cu Interpolul s-a făcut într-un context internațional de apropiere, în special din motive economice, de Occident, cu scopul de a avea acces la cunoașterea și tehnologia necesare combaterii infracționalității de drept comun, într-o epocă în care România se deschidea turismului, dar și infractorilor transfrontalieri sau terorismului internațional. Aceleași considerente au determinat și afilierea Chinei la Interpol. Reluarea legăturilor cu lumea occidentală, deschiderea granițelor către vizitatorii din Vest, a expus China și potențialilor infractori străini, în special traficului de droguri și amenințărilor teroriste.

Chiar dacă primirea Republicii Populare Chineze în Interpol s-a produs în septembrie 1984, tatonările în cadrul Organizației începuseră cu cel puțin opt ani mai înainte. Astfel, într-un raport din noiembrie 1976, referitor la activitatea delegației Miliției române la cea de a 45-a Sesiune a Adunării Generale a O.I.P.C., care a avut loc la Accra – Ghana, în perioada 14-20 noiembrie 1976, directorul Biroului Național Interpol, general-maior Gheorghe Pele, informa conducerea Ministerului de Interne că în ajunul deschiderii oficiale a lucrărilor, ambasadorul R.P. Chineze a rugat delegația României, prin intermediul însărcinatului cu afaceri al R.S.R. în Ghana, să se intereseze dacă este prezentă la sesiune și delegația din Taiwan. Din datele furnizate de Jean Népote, Secretarul General al Interpol, informează în continuare raportul românesc, a rezultat că delegația din Taiwan, alcătuită dintr-un diplomat la Abidjan și un translator, așteptau la Abidjan – Coasta de Fildeș, deoarece nu aveau viză de intrare în Ghana. În cele din urmă, această delegație a obținut o viză turistică și a sosit la lucrări cu întârziere, fără să fie inclusă pe lista participanților și fără să ia cuvântul în ședințe. Toate aceste date au fost transmise ambasadorului chinez prin Toma Bălășoiu, reprezentantul român în Ghana. În ciuda interesului manifestat pentru întrunirea din Ghana, ambasadorul

chinez a precizat că țara sa nu dorește deocamdată să între în interpol, dar dorea ca Taiwanul să fie exclus din această organizație[19].

Cu toate că Interpolul se declara drept o organizație apolitică, tensiunile, existența sau inexistența bunelor relații diplomatice dintre țări, își arătau prezența și în cadrul colaborării polițienești. În așa fel încât, explicarea acestui episod are ca fundament rivalitatea celor două Chine pe scena internațională. Ghana, țara de desfășurare a Adunării Generale a Interpol, stabilise încă din 1960 relații diplomatice cu Republica Populară Chineză, așa cum făceau de regulă țările foste coloniale, care, odată independente, se simțeau mai apropiate de blocul comunist. Din această cauză, dorind să-și mențină bunele relații cu China comunistă, oficialii ghanezi au refuzat să le acorde reprezentanților Taiwanului vizele diplomatice la care aveau acces reprezentanții Interpol. În așteptarea vizei turistice, delegația Taiwanului aștepta în Coasta de Fildeș, care la acea dată nu avea stabilite relații oficiale cu China comunistă. În ciuda negațiilor, interesul ambasadei chineze cu privire la delegația Taiwanului nu poate fi pusă în legătură decât cu interesul pentru afilierea la Interpol. Oficialii chinezi doreau probabil să participe ca observatori la adunarea Interpol, însă, prezența Taiwanului i-a împiedicat să o facă.

Tot în contextul bunelor relații româno-chineze se plasează și următorul episod, aparent nesemnificativ, desfășurat la aceeași întrunire a Interpol de la Accra. Potrivit raportului generalului Pele, Jean Népote l-a rugat pe șeful delegației române să transmită reprezentanților diplomatici ai Laosului, acreditați în România, neavând alt canal de comunicare, că Secretariatul General al Interpol considera încă această țară ca membră a Organizației. Dacă intenționa să activeze în continuare în cadrul Organizației, Laosul trebuia să transmită la Paris adresa la care dorea să primească corespondența difuzată prin canalul Interpol, aceasta deoarece, după schimbările politice survenite în Laos, acesta întrerupsese legătura cu Interpolul. La prima vedere, ar fi vorba despre transmiterea unui mesaj la rugămintea Secretarului General, un mesaj normal în cadrul Organizației, prin care Interpolul dorea să reînnoade legăturile întrerupte cu un membru de-al său. Doar că această solicitare nu a fost transmisă,

[19] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 10782, vol. 30, f. 90

deliberat, de către reprezentanții Ministerului român de Interne, care, în urma unei hotărâri a Biroului executiv al Consiliului de conducere al Ministerului, din 20 noiembrie 1976, decide, în urma examinării raportului, să își însușească „informarea și propunerile prezentate, cu excepția celor privind transmiterea reprezentanților diplomatici ai Laosului, a dorinței Secretariatului General Interpol de a reînnoi și menține legături cu această țară”[20].

Refuzul autorităților române este explicabil doar dacă îl plasăm în cadrul situației geopolitice a Asiei de Sud-Est, a politicii Chinei în regiune și a rivalității cu Uniunea Sovietică. În urma retragerii S.U.A. din Vietnam, influența U.R.S.S. a crescut în peninsula indochineză. Din 1975, prin căderea Saigonului și transformarea Laosului în republică populară, comunismul se răspândește în Indochina. Vietnamul unificat, aflat sub influență sovietică și devenit cea mai mare putere militară a regiunii, și-a impus protectoratul în Laos și a invadat Kampuchia khmerilor roșii. Laosul a devenit astfel un satelit al Uniunii Sovietice și a întrerupt, din 1979, orice relație economică cu China[21]. În acest context, chiar și prin intermediul unei chestiuni minore, România a decis să nu se amestece într-o problemă tulbure, hotărând să ia partea Chinei în defavoarea Uniunii Sovietice. Această situație vine să explice, deci, refuzul Ministerului român de Interne de a transmite orice fel de mesaj către Laos, țară considerată neamicală față de China. Dorința Secretarului General al Interpol de a relua legătura întreruptă cu un membru, chiar dacă țara respectivă își schimbase regimul politic, între timp, și devenise comunistă, confirmă filosofia statutară a Organizației, care își propusese încă de la înființare să treacă dincolo de disensiunile politice și să funcționeze doar pe baza criteriilor pragmatice de cooperare polițienească internațională. Același pragmatism se va face simțit și în problema primirii Chinei în Interpol.

Problema reprezentării celor două Chine în Interpol va apărea în documentele Ministerului român de Interne și doi ani mai târziu, în februarie 1979, cu ocazia participării delegației Miliției române la lucrările celei de a 8-a Conferințe Regionale Europene a Interpol de la Paris, desfășurată între 29 ianuarie – 3 februarie 1979. Cu acea ocazie,

[20] *Ibidem*, f. 87.

[21] Maurice Vaisse, *Les relations internationales depuis 1945*, 16e édition, Paris, Armand Colin, 2019, pp. 152-153.

generalul Pele își informa superiorii, printr-un raport privind activitatea delegației la conferință, că, în urma unei discuții cu André Bossard, Secretarul General al Organizației, acesta a făcut următoarele precizări:

> „Ultimele evenimente în relațiile chino-americane, și mai ales statutul insulei Taiwan, pun în încurcătură O.I.P.C. În conformitate cu statutul Organizației, nu există posibilitatea ca o țară membră să fie exclusă. Taiwanul ar trebui să se retragă singură din Organizație, dar se pare că nu are intenția să o facă, întrucât poartă corespondență în mod normal și plătește cotizația statutară. Deși, până în prezent, R.P.Chineză nu a cerut să intre în Organizație și nici nu s-a manifestat într-o formă oarecare față de ea, dacă va cere să devină membră, atunci nu vor putea exista două reprezentante ale aceleiași țări în cadrul O.I.P.C.-Interpol. Problema este studiată cu multă atenție în cadrul Secretariatului General”[22].

Evenimentele de pe scena internațională – apropierea Chinei de Washington și pierderea continuă de statut a Taiwanului – produceau inevitabile reverberații și în interiorul Interpolului, situația tinzând să devină complicată pentru Organizație, prinsă între regulamentele proprii și pragmatismul cooperării polițienești. Din 1980, China populară a început să se intereseze oficial de procedurile de afiliere la Interpol. Evenimentele urmau cursul prevăzut de André Bossard, iar Interpolul a trebuit să se confrunte cu problema înlocuirii Taiwanului cu China, în Organizație, în septembrie 1984.

Între timp, cu câteva luni mai devreme, în perioada 21-29 mai 1984, o delegație a Ministerului român de Interne, compusă din ministrul George Homoștean, patru ofițeri și un translator, a făcut o vizită „de lucru și schimb de experiență” în China, la invitația Ministrului Securității Publice, Liu Fuzhi, având loc și o întâlnire cu Hu Yaobang, Secretar General al Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez[23]. Din discuțiile dintre delegația română și oficialii chinezi, ies în evidență preocupările pe linia infracționalității în China. La fel ca în cazul României, și abordarea transgresării legii în China avea o puternică componentă politică și ideologică, amalgamându-se delictele de drept comun cu cele de natură politică. În timpul convorbirilor, oficialii chinezi au subliniat că în acel moment se confruntau cu o

[22] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13285, vol. 87, f, 25.

[23] *Ibidem*, dosar nr. 16256, vol. 22, f. 1.

serie de acțiuni ostile sub acoperire religioasă, în special catolică, de creare a unor partide de opoziție și sindicate de genul Solidarității. În ultima perioadă, se plângea Liu Fuzhi,

> „A crescut numărul de infracțiuni, cum sunt tâlhăriile, furturile, violurile și ultragiile împotriva reprezentanților autorităților. Acest lucru a determinat să se recurgă la măsuri ferme, inclusiv la aplicarea, atunci când s-a impus, a pedepsei capitale. A subliniat că în mică măsură cunosc planurile și intențiile unor elemente din rândul străinilor care vizitează China, unii dintre aceștia instigând cetățenii chinezi la săvârșirea de acțiuni antistatale, ori alte fapte antisociale. /.../ Prezintă interes mai ales problemele privind combaterea terorismului, controlul trecerii frontierei. Având în vedere problematica cu care se confruntă Ministerul Securității Publice, partea chineză a menționat că intenționează să se afilieze la Interpol, rugând ca, în momentul în care se va lua în discuție această cerere, România să sprijine, prin votul său, primirea Republicii Populare Chineze în Interpol”[24].

Trebuie subliniată similitudinea între motivele care au determinat depunerea candidaturii României pentru aderarea la Interpol, în urmă cu 12 ani, și decizia Chinei de a se afilia la Organizație. Aderând la structurile internaționale de poliție, China și România doreau să folosească logistica Interpolului pentru a pune sub urmărire internațională, pe lângă infractori de drept comun, și pe contestatarii politici sau pe militanții pentru drepturi religioase. Din postura „lumii libere”, care a creat Interpolul, aceasta era o practică ilegală – deoarece amesteca delictele de drept comun cu manifestările de ordin politic – împotriva căreia Organizația și-a creat mecanisme de apărare. Încă din 1956, cu ocazia celei de a 25-a Adunări Generale de la Viena, O.I.P.C. – Interpol introducea în articolul trei al Statutului principiul neintervenției în problemele cu caracter politic, militar, religios sau rasial. România a încercat la începutul afilierii să folosească canalele Interpol pentru extrădarea celor șase pirați ai aerului care deturnaseră o aeronavă Tarom, pe 27 mai 1971, îndreptând-o spre aeroportul din Viena[25]. Inițiativele au fost lipsite de succes, iar autoritățile române nu au mai încercat asemenea demersuri pe viitor. În privința Chinei nu

---

[24] *Ibidem*, f. 6.

[25] Pentru amănunte, vezi Valentin Gheonea, *Un caz de cooperare internațională sub comunism: Afilierea și începutul relațiilor Miliției cu Organizația Internațională de*

cunoaștem despre existența unor încercări asemănătoare în perioada imediat postaderare, desigur, ca urmare a lipsei accesului la informații, dar știm despre încercările din prezent de a folosi Interpolul pentru arestarea disidenților.

În cele din urmă, China a depus cererea de primire în Interpol în mai 1984. Conform procedurii explicate în articolul patru din Statut, fiecare țară poate desemna ca membru al Interpol oricare autoritate oficială de poliție ale cărei funcții sunt compatibile cu activitățile Organizației. În acest fel, chiar dacă membrii erau forțele de poliție, țările erau considerate ca fiind reprezentantele acestora. Procedura era analizată de Secretariatul General și de Comitetul Executiv și, apoi, candidatura era inclusă pe agenda proximei Adunări Generale, care se pronunța asupra ei printr-o majoritate de două treimi. Primirea Republicii Populare Chineze a fost analizată cu ocazia celei de a 53-a Adunări Generale a Interpol, desfășurată în Luxemburg, între 4-11 septembrie 1984, și a stârnit o sumă de dezbateri și controverse, din cauza prezenței ca membru în Organizație a Republicii Taiwan, care ar fi trebuit expulzată, odată cu primirea Chinei. În analiza Comitetului Executiv al Interpol se specifica că era de dorit primirea Chinei în Interpol datorită creșterii importanței acesteia în afacerile internaționale, dar pretenția acesteia de a deveni singura reprezentantă în Interpol nu era justă, Republica Taiwan neputând fi exclusă, deoarece își respecta obligațiile față de Organizație. În același timp, o țară nu putea fi reprezentată de doi membri diferiți.

În urma unei discuții cu un funcționar al ambasadei Republicii Populare Chineze, s-a aflat că Beijingul era dispus să accepte funcționarea Taiwanului ca un sub-birou în cadrul Biroului Național Beijing. S-a decis, astfel, ca adeziunea Chinei să fie pusă pe ordinea de zi a Adunării Generale, în timp ce Președintele și Secretarul General al Interpol urmau să facă o vizită la Taipei, pentru a explica circumstanțele. Situația era departe de a se limpezi, deoarece Taiwanul a refuzat statutul subaltern, iar China a propus un proiect de rezoluție pe care dorea să îl prezinte înaintea votului din Adunarea Generală. Proiectul prevedea ca Adunarea să recunoască Republica Populară Chineză drept singurul reprezentant legitim al Chinei în Interpol.

Poliție Criminală – Interpol (1972 – 1974), în „Arhivele Totalitarismului", anul XXVIII, nr. 3-4/ 2020.

Textul a fost considerat de unii oficiali executivi ai Interpol drept cominatoriu și cu caracter politic și au recomandat ca Secretarul general să se deplaseze în China pentru discuții și negocieri privind retragerea sau modificarea rezoluției. În cele din urmă, din cauza lipsei de progres în cadrul negocierilor cu ambele părți, s-a decis ca rezoluția ce recunoștea China drept unica reprezentantă în interpol să fie votată de Adunarea Generală în același timp cu cererea de adeziune. În continuare, evenimentele se vor desfășura ca și în cazul primirii Chinei în O.N.U. Taiwanul a cerut, ca și în 1971, ca rezoluția de înlocuire să fie votată separat, înaintea votului asupra adeziunii. La fel ca în urmă cu 13 ani, moțiunea a fost respinsă[26].

Cum a decurs procedura în cadrul sesiunii Adunării Generale a Interpol, desfășurată în septembrie 1984, la Centrul de conferințe Kirchberg din Luxemburg, aflăm din *Raport referitor la activitatea delegației Inspectoratului General al Miliției*, semnat de lt. col. Vasile Troneci, locțiitor la comanda Biroului Național Interpol[27]. La Adunare au participat delegați din 120 de țări și observatori din partea Comisiei de stupefiante a O.N.U., Consiliului Europei și Asociației Internaționale a Aviației Civile. În cadrul acelei sesiuni au depus cerere de adeziune la Interpol trei țări: Brunei, Maldive și Republica Populară Chineză. De departe, cea mai marcantă candidatură, datorită importanței sale teritoriale și ca populație, era aceea a Chinei, într-o epocă în care toate țările însemnate de pe glob deveniseră membre ale Interpol. Adunarea Generală a votat în unanimitate primirea în organizației a celor două țări mici: Brunei și Maldive.

În privința Chinei, conform raportului Miliției române:

> „Punerea în discuție a cererii de adeziune prezentată de către Ministerul Securității Publice al RP Chineze, cerere condiționând abrogarea dreptului de vot și de reprezentare pentru poliția din Taiwan, membră cu drepturi depline în O.I.P.C. din 1961, a dat naștere unor vii dezbateri în cadrul Adunării Generale. Datorită

[26] Informațiile privind evenimentele dinaintea votării adeziunii Chinei la Interpol au fost extrase din documentul oficial *Interpol Membership – Historical Perspective. Executive Summary*, consultat pe site-ul https://www.interpol.int/Who-we-are/Legal-framework/Membership-of-INTERPOL, la 09.11.2021.

[27] Informațiile ce urmează se regăsesc în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 16256 vol. 24, ff. 37-45.

acestei situații, au fost necesare două tururi de scrutin pentru ca R.P. Chineză să fie admisă în O.I.P.C., cu condițiile de afiliere solicitate. Conform mandatului primit, delegația Inspectoratului General al Miliției a susținut în întregime, în cuvântul rostit, cererea de adeziune a R.P. Chineză și a votat în favoarea admiterii acestei țări ca membră a O.I.P.C. /.../ Cu ocazia celui de al doilea tur de scrutin, în favoarea admiterii R.P. Chineză ca membră a O.I.P.C., au votat un număr de 72 delegații, 27 au votat împotrivă, iar 8 s-au abținut de la vot. Ca urmare a primirii R.P. Chineză, Bruneiului și Maldive numărul țărilor membre ale O.I.P.C. este în prezent de 137"[28].

China devenea al patrulea stat comunist membru al Interpol, după Iugoslavia (1946), România (1973) și Ungaria (1981)[29].

Discursul delegației române, de susținere a afilierii Chinei la Interpol, conținea argumente bazate pe anterioritatea deciziilor altor organizații internaționale în care China populară suplantase Taiwanul, dinntre care cea mai prestigioasă și care a dat tonul, era O.N.U.:

„Domnule președinte! Doresc să subliniez, încă de la început, că delegația română sprijină pe deplin cererea guvernului Republicii Populare Chineze de afiliere la O.I.P.C.-Interpol. Delegația română își întemeiază sprijinul pe faptul că guvernul Republicii Populare Chineze este singurul reprezentant legitim al Chinei, o realitate recunoscută în hotărârea Adunării Generale a O.N.U. din anul 1971, în deciziile altor organizații internaționale, precum și în numeroase alte acte internaționale. Considerăm că cererea de afiliere a Republicii Populare Chineze, ca membru cu drepturi depline, corespunde în întregime statutului O.I.P.C. Nu doresc să repet ceea ce distinsul delegat iugoslav a subliniat în cuvântul domniei sale, dar convingerea noastră profundă este aceea că un vot favorabil față de cererea Republicii Populare Chineze de a fi primită în O.I.P.C., ar constitui un act de justiție și legalitate internațională, care reprezintă însăși esența organizației noastre"[30].

[28] *Ibidem*, ff. 37-38.

[29] Cuba a fost membră a Interpol în perioada 1952-1959, dar și-a întrerupt activitatea ca urmare a refuzului Interpol – bazat pe articolul trei din Statut – de a-i pune sub urmărire și extrăda pe oponenții anti-castriști. Cuba a revenit în Interpol abia în anul 2002.

[30] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 16256 vol. 24, f. 45

După aprobarea cererii de afiliere prezentată de Republica Populară Chineză, delegația română a purtat convorbiri cu delegația chineză, care și-a exprimat dorința ca în viitor să aibă un schimb de experiență pe problematica specifică Interpolului cu Biroul Național Interpol din România[31].

Concluzii

Putem remarca, în primul rând, apropierea numărului de voturi primite de China ca afiliată în Interpol cu cel al voturilor obținute cu ocazia admiterii în O.N.U. – 72 în primul caz, față de 76 în al doilea. De altfel, asemănarea se poate observa și în privința numărului membrilor fiecărei organizații la epocile respective: 132 de membri O.N.U. în 1971, contra 134 membri Interpol în 1984. În O.N.U. China a fost admisă, după cum am văzut, fără să fie necesar strângerea a două treimi din voturi, ca urmare a respingerii „chestiunii importante". Faptul că în Interpol a obținut două treimi din voturi – de altfel, la limită și din al doilea tur de scrutin – s-a datorat numărului mai mic de voturi contra sau abțineri. Această comparație ne indică faptul că sistemul organizațiilor internaționale se stabilizase deja, începând cu anii 1970, odată admisă într-o organizație (cel mai puternic atu fiind apartenența la O.N.U.), calea candidaților spre celelalte era deschisă. Chinei i s-a refuzat, totuși, în 1985, statutul de membru deplin al G.A.T.T., dar aceasta din cauza faptului că organizația era dominată de S.U.A., care sub administrația Reagan începuseră ofensiva drepturilor individuale ale omului contra țărilor comuniste.

În următorii ani după acceptarea Chinei în Interpol, oficialii Organizației au încercat să găsească soluții pentru continuarea cooperării Taiwanului cu Interpolul. Singura soluție acceptată de China a fost prezența Taiwanului în calitate de sub-birou Interpol, fără drept de vot, ceea ce a fost considerat inacceptabil de aceasta din urmă. În consecință, în 1986, Comitetul executiv l-a mandatat pe Secretatul General să informeze Adunarea Generală că Republica Chineză (Taiwanul) a refuzat statutul de sub-birou și că nu mai este posibilă găsirea unei alte soluții. După o lungă perioadă de inactivitate,

[31] *Ibidem*, f. 44

Taiwanul a început din 2016 demersurile de reprimire în Interpol, sprijinit de Germania, S.U.A., Marea Britanie, Australia și Japonia[32]. Nu întâmplător, trei dintre aceste țări sunt viitoarele inițiatoare ale pactului trilateral de securitate A.U.K.U.S.[33], care a întâmpinat critici severe din partea Chinei. Chiar dacă rivalitățile stategice, și mai nou economice, dintre China și S.U.A. dau impresia unei oarecare reîntoarceri în anii 1960, iar Taiwanul dorește să profite de conjunctură pentru a deveni din nou o miză în politica internațională și a se reintegra în organizațiile internaționale, această ofensivă nu va fi posibilă din cauza opoziției acerbe a Chinei[34]. Situația este cu atât mai imposibil de tranșat, deoarece, atât cu ocazia primirii în O.N.U., cât și în toate organizațiile internaționale, China populară a impus viziunea conform căreia integrarea sa în organismele internaționale este, de fapt, reluarea unei poziții uzurpate de Taiwan, și nu o nouă calitate de membru. Astfel încât, oficial se consideră că Republica Populară Chineză este membră a O.N.U. din 1945, iar a Interpol din 1961.

---

[32] https://www.taiwannews.com.tw/en/news/4272973, consultat pe 09.11.2021

[33] A.U.K.U.S (Australia, United Kindom. United States) este o alianță trilaterală de securitate, anunțată pe 15 septembrie 2021, care își propune să asiste Australia în dezvoltarea de submarine cu propulsie nucleară. Acest lucru ar avea ca efect creșterea prezenței militare occidentale în zona Pacificului, ceea ce a produs îngrijorarea Chinei.

[34] În prezent, Taiwanul menține relații diplomatice doar cu 14 din cele 193 state, membre O.N.U., precum și relații guvernamentale neoficiale cu Uniunea Europeană și cu încă 57 de state, printre care și SUA.

Bogdan Constantin DOGARU

JUSTIȚIA DIN JUDEȚUL VRANCEA ÎN ULTIMUL DECENIU AL REGIMULUI COMUNIST

The Justice in Vrancea County in the last decade of the communist regime

Abstract: Along with the political police (Securitate) and the Militia, the civil justice system was a basic instrument through which the communist regime in Romania exercised repression in Vrancea County. Many people were convicted of activities that the communist regime considered illegal: abortions, possession of small amounts of precious metals and currency, speculating (trade being restricted), butchering domestic animals for food.

Etichete: comunist, justiție, Vrancea, represiune.
Keywords: communist, justice, Vrancea, repression.

Judecătorii și procurorii din perioada comunistă au reprezentat, alături de angajații din Miliție și Securitate, principalele instrumente prin care regimul dictatorial al lui Nicolae Ceaușescu a implementat prevederile represive ale legislației penale care încălca sau limita drepturile și libertățile omului.

Conform Legii nr. 58/26 decembrie 1968 pentru organizarea judecătorească, art. 42, președinții tribunalelor județene, judecătorii acestor tribunale precum și judecătorii de la judecătorii trebuiau să fie aleși și revocați de consiliile populare județene, la propunerea ministrului Justiției. Se lăsa impresia că justiția se afla permanent în slujba poporului care își alegea, chipurile, în mod democratic magistrații prin intermediul reprezentanților săi, deputați în consiliile populare județene. Alegerile se făceau pe durata mandatului consiliului popular (care era de 5 ani),

cei aleși urmând a-și exercita atribuțiile până la efectuarea unor noi alegeri de președinți și judecători. La art. 45 se prevedea că, pentru a fi ales judecător la judecătorie, candidatul trebuia să promoveze examenul de capacitate (după 2 ani de stagiatură) sau să aibă o vechime ca jurist, notar sau avocat de cel puțin 5 ani. Pentru funcțiile de conducere se cerea o vechime în magistratură de 5, respectiv 7 ani pentru vicepreședinte sau președinte de judecătorie și de 9, respectiv 10 ani pentru vicepreședinte sau președinte de tribunal județean (art. 46)[1].

Cât privește Legea nr. 60/1968 pentru organizarea și funcționarea Procuraturii R.S.R., aceasta stipula la art. 45 că procurorii șefi ai județelor erau aleși în funcție și revocați de consiliile populare județene, la propunerea procurorului general. Procurorii șefi de județe erau aleși pe durata mandatului consiliului popular (5 ani) și activau până la alegerea noilor procurori șefi. Ceilalți procurori de la procuraturile județene și locale erau numiți și revocați direct de procurorul general al R.S.R.(art. 46). Stagiul de practică al noilor intrați în procuratură era de 2 ani iar vechimea pentru a intra în procuratură era tot de 2 ani ca jurist, notar, avocat etc.[2]

În legile prezentate mai sus nu se menționa nimic despre rolul Partidului Comunist în actul de înfăptuire al justiției în România. Și totuși, la **art. 102 al Constituției din 1965** (completată și republicată în 1986), se consemna că prin activitatea de judecată, **tribunalele și judecătoriile apără orânduirea socialistă iar în art. 112 se specifica că organele Procuraturii R.S.R. vegheau la apărarea orânduirii socialiste**[3]. Iar principalul centru de putere, principalul exponent al orânduirii socialiste în România era P.C.R. De asemenea, în Codul Penal al R.S.R. din 1968 (art. 166 – 167) se preciza că propaganda împotriva orânduirii socialiste se pedepsea cu închisoarea de la 5 la 15 ani iar complotul pentru schimbarea orânduirii socialiste se pedepsea cu închisoare de la 15 la 20 de ani și confiscarea parțială a averii[4].

[1] *** *Legea 58/26 decembrie 1968 pentru organizarea judecătorească*, publicată în „Buletinul Oficial al R.S.R." nr. 169 din 27 decembrie 1968.

[2] *** *Legea 60/26 decembrie 1968 pentru organizarea și funcționarea Procuraturii R.S.R.*, publicată în „Buletinul Oficial al R.S.R." nr. 169 din 27 decembrie 1968.

[3] *** *Constituția R.S.R. din 1965*, modificată, completată și republicată în „Buletinul Oficial al R.S.R." nr. 65 din 29 octombrie 1986.

[4] *** *Codul Penal al R.S.R. din 21 iunie 1968*, publicat în „Buletinul Oficial al R.S.R." nr. 79 – 79 bis din 21 iunie 1968.

Una din pârghiile principale prin care regimul comunist a căutat să controleze justiția din Vrancea a fost Sectorul pentru Probleme Speciale din cadrul Comitetului Județean Vrancea al P.C.R. care dirija și controla organizațiile de Partid ale Armatei, Securității, Miliției precum și pe cele ale Tribunalului Vrancea, Judecătoriilor Panciu și Focșani, Procuraturii Județene Vrancea, Procuraturilor Locale Panciu și Focșani, Colegiului Avocaților.

În afară de Sectorul pentru Probleme Speciale controlul asupra magistraților se exercita și prin intermediul Sectorului de Cadre al Comitetului Județean vrancea al P.C.R. având în vedere faptul că marea majoritate a acestora erau membri de Partid, unii având chiar și funcții de conducere în organizațiile din care făceau parte.

La 26 septembrie 1989 a avut loc adunarea generală a membrilor Organizației P.C.R. Justiție – Focșani la care au participat 24 de angajați ai Tribunalului Vrancea, Judecătoriei Focșani și Notariatului de Stat Vrancea: Anghelache Enache, Boboc Constantin, Clim Ancuța, Ciurea Iosefina, Celmare Liviu Ioan, Chitroceanu Gh., Chelaru Doina, Felea Anton, Hărăbor Dorel, Jelea Doina, Lupușor Ion, Manole Victoria, Onose Maria, Roșu Sonia, Santa Cornelia, Salanti Maria, Teodorescu Cristian, Teodorescu Vasile, Țugui Ana, Tănase Rodica, Turcan Nicușor, Vraciu Nicolae, Zaharia Florentina și Mărmureanu Emilia. Cu acest prilej au fost aleși cei trei membri ai Biroului Organizației de Bază: judecătoarea Salanti Maria – secretar B.O.B., notarul Tănase Rodica – secretar adjunct pe probleme organizatorice și judecătoarea Jelea Doina – secretar adjunct cu propaganda. Ca delegat al Organizației P.C.R. Justiție Focșani la Conferința Municipală de Partid a fost aleasă judecătoarea Zaharia Florentina cu 22 de voturi[5].

Două zile mai târziu, la 28 septembrie 1989, douăzeci de lucrători de la Procuratura Locală Focșani și Procuratura Județeană Vrancea (Balaș Alexandru, Buruiană Dragomir, Boștiog Nicolae, Caștu Vasile, Călin Dumitru, Dragomirescu Ion, Ioniță Nicolae, Iacob Nicolae, Lefter Ion, Mihăilă Gheorghe, Neamțu Valerian, Oancea Gheorghe, Popoiu Nicolae, Popescu Ion, Raneti Maria, Lungu Alexandru, Santa Atilla, Strună Gigi, Sandu Nicolae, Săraru Ion) întruniți în adunarea generală a Organizației de Bază a P.C.R. Procuratură – Focșani au ales prin vot

[5] Serviciul Județean Vrancea al Arhivelor Naționale, fond *Comitetul Municipal Focșani al P.C.R.*, ds. 58/1989, f. 25 și 50-51.

pe cei 3 membri ai Biroului Organizației de Bază: procurorul Popescu Ion – secretar B.O.B., procurorul Santa Atilla – secretar adjunct pe probleme organizatorice și procurorul Strună Gigi – secretar adjunct cu propaganda[6].

Sectorul pentru Probleme Militare și de Justiție exercitata o intervenție și o supraveghere directă asupra organelor de justiție. În planul de muncă pe 1987, reprezentanții Sectorului pentru Probleme Speciale, Păroiu Sandu – șef sector și Zaharia Florentina erau însărcinați a „verifica modul cum organele de justiție, procuratură și miliție se ocupă de pregătirea și desfășurarea proceselor cu publicitate mărită la fața locului".

Controlul Partidului asupra justiției era total. Chiar și Filiala din Vrancea a Asociației Juriștilor funcționa și acționa ca o anexă a Sectorului pentru Probleme Speciale prin intermediul acesteia fiind coordonate și dirijate comisiile de judecată din întreprinderi și administrația locală care analizau abaterile disciplinare ale salariaților și conflictele și divergențele iscate între diverși cetățeni. În același document se menționa faptul că „prin Asociația Juriștilor – Filiala Vrancea vom ajuta consiliile oamenilor muncii din unitățile economice și birourile executive ale consiliilor populare pentru organizarea instruirii comisiilor de judecată pe probleme metodologice de lucru, competențe și responsabilități, în care sens fiecare jurist va răspunde de câte o comisie de judecată[7]".

Implicarea Partidului Comunist Român în aparatul de justiție era una directă. Funcțiile de conducere, la nivelul Tribunalului Vrancea și Judecătoriilor Focșani și Panciu erau ocupate de magistrați numiți prin hotărâri ale Secretariatului Comitelului Județean Vrancea al P.C.R. Spre exemplu, în ședința din 27 noiembrie 1987, Secretariatul Comitetului Județean Vrancea al P.C.R., în frunte cu primul secretar Niculina Moraru a hotărât numirea judecătorului Chitroceanu Gheorghiță în funcția de președinte al Judecătoriei Focșani. **Chitroceanu Gheorghiță**, după ce a terminat Liceul „Ioan Slavici" din Panciu în 1969, s-a încadrat ca suplinitor la Școala Generală din Comuna Câmpuri transferându-se după un an

[6] *Ibidem*, ds. 74/1989, f. 1-2 și 22-23.

[7] Serviciul Județean Vrancea al Arhivelor Naționale, fond *Comitetul Județean Vrancea al P.C.R.*, ds. 44/1984, f. 5.

ca director la Școala Generală din Lepșa (Tulnici). Din 1971 a urmat cursurile Facultății de Drept din Iași pe care le-a terminat în 1975 fiind repartizat ca judecător la Judecătoria Panciu până în 1985 când este numit ca magistrat la Focșani. Membru de Partid din 1973 a absolvit cursurile Universității Politice și de Conducere, desfășurând o intensă „activitate obștească": 1973 – 1975 vicepreședinte pe probleme sociale în cadrul Asociației Studenților, 1975 – 1976 organizator de grupă sindicală, 1976 – 1977 secretar adjunct cu probleme organizatorice, 1977 – 1985 secretar al Biroului Organizației de Bază a P.C.R. de la Judecătoria Panciu[8].

În aceeași ședință din 27 noiembrie 1987, Secretariatul P.C.R. Vrancea a hotărât numirea judecătorului Felea Anton (președinte al Judecătoriei Focșani) în funcția de vicepreședinte al Tribunalului Vrancea[9]. **Felea Anton**, după absolvirea liceului teoretic din Galați, a lucrat ca muncitor la C.T.L. – P.T.T.R. Galați (1954-1955) apoi s-a încadrat ca învățător la Școala Generală din Bozia până în 1957 când este încorporat pentru satisfacerea stagiului militar. După armată, în perioada 1958 – 1960, a fost secretar la Tribunalul Popular al Raionului Tecuci apoi a frecventat cursurile Facultății de Drept din Iași pe care a terminat-o în 1965. La 1 septembrie 1965 a fost numit judecător stagiar la Tribunalul Popular al Raionului Focșani, a ajuns judecător definitiv la 1967, în februarie 1968 a fost încadrat la Judecătoria Focșani iar în martie 1976 a fost promovat judecător la Tribunalul Vrancea. La 5 noiembrie 1984 a fost desemnat să ocupe funcția de președinte al Judecătoriei Focșani. Membru P.C.R. din 1968[10].

Dacă numirea magistraților în funcții de conducere se făcea prin hotărâri ale secretariatelor comitetelor județene de Partid, **alegerea și eliberarea din funcție a judecătorilor precum și a procurorilor șefi de procuraturi locale și județene se făceau prin hotărâri ale consiliilor populare județene, la propunerea ministrului Justiției.** Astfel, Balaș Alexandru a fost ales procuror șef al Județului Vrancea prin Hotărârile nr. 20 din 28 decembrie 1979 și nr. 31 din 4 iulie 1980 ale Consiliului Popular al Județului Vrancea. **Balaș Alexandru**,

[8] *Idem*, fond *Comitetul Județean Vrancea al P.C.R – Cadre*, litera C, ds. 226, f. 2 și 4.

[9] *Ibidem*, litera F, ds. 360, f. 5.

[10] Serviciul Județean Vrancea al Arhivelor Naționale, fond *Consiliul Județean Vrancea – Secretariat*, ds. 765/1984, f. 40 și 42-43.

membru P.C.R. din 1962, urmase cursurile Școlii de Ofițeri Tehnici de Aviație „Traian Vuia" din Mediaș până în 1958 când a fost trecut în rezervă cu gradul de plutonier, cu ocazia reducerii efectivelor. În intervalul 1958 – 1959 a ocupat funcția de secretar și executor judecătoresc la Tribunalul Popular al Raionului Câmpulung Moldovenesc apoi s-a înscris la Facultatea de Drept din Iași pe care a terminat-o în 1964, ajungând apoi procuror la Procuratura din Câmpulung Moldovenesc. Datorită rezultatelor bune obținute pe linie de serviciu a fost promovat procuror șef adjunct la Procuratura Județeană Bacău, la 10 aprilie 1976, apoi procuror șef la Procuratura Județeană Vrancea. Membru P.C.R. din 1962, Alexandru Balaș a absolvit Universitatea Politică și de Conducere precum și cursul de perfecționare a pregătirii cadrelor de conducere din justiție și procuratură organizate de Academia „Ștefan Gheorghiu" dar și cursurile postuniversitare de pe lângă Facultatea de Drept din Iași[11].

La 20 februarie 1989, ministrul Justiției, Maria Bobu trimitea o adresă președintei Consiliului Popular al Județului Vrancea, Niculina Moraru prin care o ruga să supună aprobării propunerea de eliberare din funcția de judecător a tovarășilor Hrapciuc Dumitru de la Tribunalul Județean Vrancea, cu data de 1 decembrie 1988 și Iancu Vasile de la Judecătoria Panciu cu data de 1 martie 1989, fiind pensionați pentru limită de vârstă[12]. Printr-o altă adresă înregistrată la Consiliul Popular al Județului Vrancea în data de 31 martie 1989, în temeiul prevederilor art. 17 din Legea 57/1968 de organizare și funcționare a consiliilor populare și art. 42, 65 și 66 din Legea 58/1968 pentru organizarea judecătorească, ministrul Justiției solicita aprobarea pentru unele eliberări și alegeri în funcția de judecător la instanțele din Vrancea, începând cu data de 1 aprilie 1989. Se propunea eliberarea din funcție a lui Apostol Spirea de la Judecătoria Panciu pentru pensionare la limita de vârstă și a numitei Jelea Doina de la Judecătoria Focșani în vederea alegerii sale la Tribunalul Vrancea, în postul rămas liber în urma decesului judecătorului Dragnea Constantin la 6 martie 1989. Totodată se propunea să fie aleși 3 magistrați: Jelea Doina la Tribunalul Vrancea, Hărăbor Dorel și Vraciu Nicolae, ambii la Judecătoria Focșani

[11] *Ibidem*, ds. 386/1979, f. 89 și 91 și ds. 548/1980, f. 124 și 126.

[12] *Ibidem*, ds. 1009/1989, f. 47.

în posturi vacante[13]. Toate propunerile au fost aprobate prin Hotărârea Consiliului Popular al Județului Vrancea nr. 15 din 29 martie 1989[14].

De regulă absolvenții facultăților de drept se angajau o perioadă ca juriști și consilieri juridici în diverse întreprinderi socialiste și instituții sau ca personal auxiliar la instanțe sau notari, apoi erau numiți în funcțiile de judecători. Și avem multe exemple în acest sens.

Ciuta Stelian, neîncadrat politic, după ce a frecventat cursurile de zi ale Facultății de Drept din Iași, în perioada 1956 – 1960, a fost încadrat pe funcția de inspector cu probleme ale administrației de stat la Sfatul Popular Raional Panciu unde a lucrat până în decembrie 1962, apoi, până la 1 ianuarie 1969 a fost succesiv executor judecătoresc la Tribunalul Popular Raional Panciu și Judecătoria Focșani. La 1 ianuarie 1969 a fost numit judecător stagiar la Judecătoria Focșani, apoi judecător definitiv la Judecătoria Focșani apoi la Tribunalul Vrancea (din martie 1978)[15].

Zaharia Florentina-Dora-Emilia după ce a terminat în 1960 Facultatea de Drept din Iași a ocupat următoarele funcții: metodist la Casa de Cultură a Raionului Hârlău apoi directoare a Casei de Cultură a Raionului Panciu (1 iunie 1961 – 7 septembrie 1963), notar stagiar la Notariatul de Stat al Raionului Panciu (7 septembrie 1963 – 16 decembrie 1965), președintă a Comitetului Raional al Femeilor Panciu (16 decembrie 1965 – 20 octombrie 1967), judecător la Tribunalul Raional Panciu (20 octombrie 1967 – 17 februarie 1968) apoi la Judecătoria Focșani (17 februarie 1968 – 13 septembrie 1974) și la Tribunalul Județean Vrancea. Revine în martie 1978 ca președintă la Judecătoria Focșani.

Membră P.C.R. din 1962, a absolvit Facultatea de marxism-leninism de 4 ani și cursurile postuniversitare ale Facultății de Drept din Iași. Începând din 1971 a fost aleasă succesiv în Biroul Organizației de Bază al PCR-Judecătoria Focșani, răspunzând, conform fișei sale din 14 martie 1978, de „resortul propagandei, fiind și lector al Cabinetului județean de Partid[16]".

---

[13] *Ibidem*, f. 48.

[14] *Ibidem*, f. 46.

[15] Serviciul Județean Vrancea al Arhivelor Naționale, fond *Consiliul Județean Vrancea – Secretariat*, ds. 493/1978, f. 54 și 56.

[16] *Ibidem*, f. 54 și 57.

Fendrihan Doinița, membră a U.T.C. din 1967, absolventă a Facultății de Drept din Iași la 1976, a fost repartizată și încadrată ca jurisconsult stagiar la Filiala Vrancea a Băncii Naționale a R.S.R. unde a activat în perioada 5 august 1976 – 1 iulie 1977 după care a fost încadrată ca judecător stagiar, apoi ca judecător definitiv (din decembrie 1979) la Judecătoria Focșani[17].

Hărăbor Dorel, după ce a satisfăcut stagiul militar la o subunitate de grăniceri de la Galați, a finalizat cursurile Facultății de Drept din Iași în 1979 (fără frecvență). Înainte de a intra în magistratură, a fost încadrat ca inspector la Secția control administrație locală de stat și secretariat din cadrul Consiliului Popular Județean Vrancea (9 septembrie 1979 – 9 ianuarie 1980) și, ulterior, până în aprilie 1989 ca jurisconsult la Uniunea Județeană a Cooperativelor de Producție, Achiziții și Desfacerea Mărfurilor Vrancea – Focșani. A intrat în P.C.R. în 1988. La 21 martie 1989, fiind testat sub aspectul pregătirii sale și față de răspunsurile date la problemele puse în discuție, Comisia de examinare a Ministerului Justiției a apreciat că întrunește condițiile cerute pentru a fi ales în funcția de judecător de judecătorie. Ca avere poseda un autoturism Dacia 1300 și o casă compusă din 3 camere în comuna Vulturu (Vrancea)[18].

Vraciu Nicolae, după ce a satisfăcut stagiul militar la U.M. 01252 Sibiu (până în februarie 1974) s-a angajat ca preparator de făinuri la Întreprinderile pentru producerea nutrețurilor combinate din Râmnicu Sărat (1974 – 1975) și Focșani (1975 – 1982). Concomitent a urmat și cursurile la fără frecvență ale Facultății de Drept din Iași (1977 – 1982). De la 11 octombrie 1982 și până în aprilie 1989 a fost încadrat în funcția de jurisconsult la Baza județeană de aprovizionare tehnico-materială Vrancea – Focșani. A devenit membru P.C.R. în 1975, în martie 1989 figurând ca secretar al Organizației de Bază nr. 1 din întreprindere, „desfășurând o activitate bună, pentru întărirea disciplinei, a creșterii aportului comuniștilor în îndeplinirea tuturor sarcinilor ce le revin[19]".

[17] Serviciul Județean Vrancea al Arhivelor Naționale, fond *Consiliul Județean Vrancea – Secretariat*, ds. 386/1979, f. 98-99.

[18] *Ibidem*, ds.1009/1989, f. 49.

[19] *Ibidem*, f. 51.

Celmare Liviu-Ioan, după absolvirea Facultății de Drept din Iași în anul 1977 a fost încadrat până la 1 martie 1989 în funcția de consilier juridic la Direcția Județeană de Poștă și Telecomunicații Vrancea. Începând cu data de 1 martie 1989 a fost numit judecător la Judecătoria Focșani. A intrat în P.C.R. în 1982 iar în 1989 urma cursurile Universității Politice și de Conducere (anul II)[20].

Țugui Ana, după absolvirea liceului în perioada 1973 – 1978 a ocupat succesiv funcția de grefier la Judecătoriile Cîmpulung-Moldovenesc (Suceava) și Gheorghe Gheorghiu-Dej (astăzi Onești, în Județul Bacău), timp în care a urmat și cursurile la fără frecvență ale Facultății de Drept din Iași, promovând examenul de diplomă în sesiunea din iunie 1978. De la 23 octombrie 1978 și până la 1 septembrie 1981 a activat ca jurisconsult la ICSMI din municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej (Bacău). La 30 noiembrie 1981 a fost încadrată judecător stagiar la Judecătoria Focșani, fiind numită apoi judecător definitiv la 1 decembrie 1983, după promovarea examenului de capacitate în noiembrie 1983[21].

Strătulat Vergile, după ce a absolvit în 1973 cursurile Liceului Teoretic „Ioan Slavici" din Panciu, a fost încadrat contabil la C.A.P. Țifești (1973 – 1975). În perioada 1975 – 1979 a absolvit cursurile de zi ale Facultății de Drept din București după care a fost repartizat jurisconsult stagiar la Combinatul de Hârtie și Celuloză Adjud (1 august – 15 octombrie 1979), apoi a fost încadrat ca judecător stagiar la Judecătoria Panciu, devenind judecător definitiv în decembrie 1981. Membru P.C.R. din 1975[22].

Teodorescu Vasile, după absolvirea cursurilor Facultății de Drept din Iași, la fără frecvență, în perioada 1968 – 1973, s-a încadrat ca jurisconsult la la I.S.E.H. Focșani până în iunie 1976 când s-a transferat ca judecător la Judecătoria Focșani unde a lucrat până în iunie 1985 când a fost promovat ca magistrat la Tribunalul Județean Vrancea,

[20] *Ibidem*, f. 53-54.

[21] Serviciul Județean Vrancea al Arhivelor Naționale, fond *Consiliul Județean Vrancea – Secretariat*, ds. 762/1984, f. 80-82.

[22] *Ibidem*, ds. 673/1982, f. 131.

fiind atestat în această funcție și în noiembrie 1988. Membru P.C.R. din 1964 și președinte al Sindicatului Justiția din Vrancea din 1983[23].

Nu toți absolvenții de drept ocupau înainte de a intra în magistratură funcții de juriști în diverse întreprinderi sau instituții. Unii se angajau direct ca judecători stagiari precum a făcut și **Buruiană Adriana – Sonia (Roșu Sonia).** După finalizarea cursurilor de la Facultatea de Drept din Iași aceasta s-a încadrat, la 1 august 1978, direct ca judecător stagiar la Judecătoria Focșani devenind magistrat definitiv la 27 decembrie 1980. Membră a U.T.C. a intrat apoi în P.C.R. în 1977[24].

La rândul său, **Alexandru Trufin** după ce s-a înscris în 1953 la Institutul de Științe Economice din București pe care l-a urmat timp de 2 ani, s-a transferat la Facultatea de Drept din Iași pe care a absolvit – o în 1958 după care a intrat direct în magistratură activând ca judecător, până în 1966, la mai multe instanțe din Regiunea Suceava. În 1966 s-a transferat pe postul de jurisconsult la Fabrica de Ciment Bicaz unde a lucrat până în 1968 când s-a încadrat ca judecător la Judecătoria Focșani. Membru P.C.R. din 1964. În martie 1980 figura ca magistrat la aceeași instanță[25].

Unii judecători părăseau magistratura pentru a lucra în avocatură. Este și cazul numitului Plugaru Constantin, judecător la Tribunalul Județean Vrancea care la 1 februarie 1984 a trecut ca avocat definitiv la Colegiul de Avocați al Județului Vrancea, cu repartizare la B.C.A.J. Panciu[26].

Anual, Tribunalul județean și Procuratura județeană trimiteau Consiliului Popular al Județului Vrancea dări de seamă privind activitatea desfășurată. În darea de seamă pe anul 1981, semnată de președintele Tribunalului Vrancea, Dumitru Cristea, se arăta că numărul infracțiunilor crescuse destul de mult comparativ cu anul 1980: ultraj contra bunelor moravuri (200%), avort (147%), ultraj (84,6%), ucidere din culpă datorită accidentelor de circulație (70%), furt în dauna avutului obștesc (57%), delapidare (52%), furt în dauna

[23] Serviciul Județean Vrancea al Arhivelor Naționale, fond *Comitetul Județean Vrancea al P.C.R – Cadre*, litera T, ds. 905, f. 2 și 10.

[24] *Idem*, fond *Consiliul Județean Vrancea – Secretariat*, ds. 549/1980, f. 84-87.

[25] *Idem*, fond *Comitetul Județean Vrancea al P.C.R – Cadre*, litera T, ds. 908, f. 2.

[26] *Idem*, fond *Consiliul Județean Vrancea – Secretariat*, ds. 763/1984, f. 46.

avutului personal (37%), abandon de familie (23,9%), speculă (22%)[27]. Creșterea infracționalității era atestată și de raportul Procuraturii Județene pe 1981, înaintat Consiliului Popular (document semnat de procurorul șef Alexandru Balaș): circulația mărfurilor – 86 de inculpați (față de 77 în 1980), cooperația meșteșugărească – 13 inculpați (față de 11 în anul precedent), furt în dauna avutului personal – 164 de inculpați (față de 35 în 1980), abandon de familie – 86 de inculpați (față de 76 în 1980), ultraj – 34 de inculpați (față de 18 în 1980), avort – 48 de inculpați (față de 8 în 1980), accidente mortale de circulație – 14 inculpați (față de 11 în 1980). Chiar dacă la câteva genuri de infacțiuni s-a înregistrat o ușoară scădere (de exemplu 67 de inculpați minori în 1981 față de 71 în 1980) totuși, per total, se putea constata o creștere accentuată a infracționalității[28].

Uneori **judecătorii comuniști făceau exces de zel** în pronunțarea sentințelor transformând amenzile contravenționale aplicate de organele de miliție în condamnări penale la 30 de zile de închisoare. Un caz elocvent este cel al judecătorului Al. Trufin de la Judecătoria Focșani care a pronunțat astfel de sentințe abuzive în 4 cazuri, situația fiind constatată de inspectorii din cadrul Direcției de organizare, control, personal și învățământ din Ministerul Justiției veniți în control la instanțele din Vrancea. Greșelile au fost îndreptate prin utilizarea căii neprocedurale a reexaminării iar Tribunalul Județean Vrancea a sesizat consiliul disciplinar, la 21 aprilie 1982, pentru a investiga faptele judecătorului Al. Trufin[29].

Exces de zel făceau și unii procurori. Într-un raport de control întocmit de un colectiv de procurori inspectori din cadrul Direcției a V – a a Procuraturii Generale, în urma verificărilor întreprinse la unitățile de procuratură din Vrancea, în perioada 7 – 28 martie 1988, se consemnau următoarele: „s-a reținut ca imputabilă achitarea inculpatului State Ionel trimis în judecată de procurorul Toader Tudorel de la Procuratura Locală Panciu pentru infracțiunea de speculă. În speță inculpatul, împreună cu soția lui, au cumpărat pentru nevoile familiale o vacă ce avea un vițel după care au vândut vițelul de care nu aveau

[27] *Ibidem*, ds. 674/1982, f. 35.

[28] *Ibidem*, f. 38.

[29] Serviciul Județean Vrancea al Arhivelor Naționale, fond *Comitetul Județean Vrancea al P.C.R.*, ds. 38/1982, f. 112 și 118.

nevoie. Tribunalul județean, prin decizia penală nr. 520 din 17 iulie 1987 a dispus achitarea, apreciind că fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii susmenționate. Pentru lipsa constatată procurorul a fost criticat în cadrul ședinței de analiză a soluțiilor[30].

Comerțul liber era îngrădit în epoca comunistă prin faptul că erau fixate prețuri maximale prin mercurial. Cei care îndrăzneau să practice comerțul liber suportau rigorile prevederilor legale. Astfel, prin dosarul penal nr. 931/P/1983, cetățeanul Nădrag Barbu din comuna Ciobanu, Jud. Constanța a fost trimis în judecată de către Procuratura Locală Focșani, „în stare de arest după procedura specială" pentru faptul că în ziua de 15 iunie 1983 a vândut în Oborul Focșani un număr de 6 purcei cu suprapreț, între 1200-1800 lei bucata, încasând suma totală de 8000 de lei. Prin sentința penală nr. 398/1983 inculpatul a fost condamnat la un an de închisoare cu executare prin muncă[31].

La rândul său, Tudose Tudorache a fost trimis în judecată în stare de arest de procurorii vrânceni pentru că, la data de 31.08.1983, a vândut doi saci cu porumb în greutate totală de 148 kg cu depășirea prețului de mercurial (dosar penal nr. 1375/P/1983 instrumentat de organele procuraturii)[32].

Așa-zisele cazuri de combatere a speculei prin îngrădirea comerțului liber au fost popularizate de procurori chiar în presa locală comunistă. În numărul din 10 septembrie 1983 al ziarului Milcovul procurorul Negoiescu Ion a publicat articolul „Legea trebuie respectată" în care a prezentat faptele de speculă comise de Dionisie Dobre din com. Tătăranu, Jud. Vrancea care cumpărase purcei din Județul Suceava cu 850 de lei bucata și i-a revîndut în Județul Vrancea cu 1500-1800 lei bucata[33].

De asemenea, **deținerea de valută, a obiectelor de aur și pietre prețioase intra sub incidența legislației penale.** Procuratura Locală Focșani împreună cu Miliția Județului Vrancea au cercetat în stare de arest preventiv „un grup de infractori" care comiseseră „infracțiuni de trafic și deținere ilegală de aur și valută". Astfel a fost prinsă și arestată numita Hamcho Nadia, fostă Stanciu, căsătorită

[30] *Ibidem*, ds. 89/1988, f. 12.

[31] *Ibidem*, ds. 9/1983, f. 27.

[32] *Ibidem*, f. 166.

[33] *Ibidem*, f. 167.

cu cetățeanul sirian Hamcho Imad care cumpărase de la un cetățean străin suma de 275 dolari pentru psihologul Gogleează Iordache. Totodată a fost reținută și Istan Milica, pensionară din Focșani în vârstă de 52 de ani care primise de la un cetățean străin aproximativ 150 gr. de bijuterii din aur pe care le revânduse unor angajați ai I.F.L.P. Focșani, Întreprinderea de Tricotaje Focșani și Complexului Comercial BIG. La întreprinderea de Tricotaje Focșani a folosit ca intermediare, pentru revinderea bijuteriilor, două muncitoare, Bogdan Maria și Răduță Catrina. Toate cele 3 femei au fost arestate, dispunându-se începerea urmăririi penale.

În cadrul aceleași acțiuni a fost depistat și numitul Vlad Constantin în vârstă de 36 de ani, electromecanic la Direcția Județeană de Poștă și Telecomunicații Vrancea, membru P.C.R., care cumpărase circa 100 gr. bijuterii din aur de la un cetățean din Costa Rica, student la Institutul Naval Galați, pe care le-a revândut unor persoane care lucrau în cadrul I.F.L.P. Focșani. Și împotriva acestuia s-a dispus arestarea preventivă și începerea urmăririi penale.

În urma cercetărilor efectuate de procuratură și miliție a rezultat că o mare cantitate din bijuteriile procurate de „traficanții" menționați mai sus fusese cumpărată de medicul Băleanu Eugen, directorul Spitalului Orășenesc Panciu și de soția acestuia Băleanu Angela, medic ginecolog la același spital. Drept urmare, la 28 noiembrie 1983, s-a executat o percheziție domiciliară la locuința celor doi medici unde s-a găsit cantitatea de 120 gr. bijuterii: o brățară, verighete, inele, cruciulițe, lănțișoare cu medalion. De asemenea s-a găsit suma de 43.000 de lei în bancnote de 100 de lei. Întrucât la percheziția domiciliară nu se depistaseră bijuteriile la care se referea cercetarea penală inițială, cei doi doctori au fost conduși la sediul organelor de cercetare penală unde au recunoscut că, în toamna anului 1982, au cumpărat de la Popescu Nicolae două brățări și un lănțișor din aur, bijuterii pe care le-au dat spre păstrare profesoarei Gheorghiu Antigona de la Liceul Panciu. În urma percheziției efectuate la domiciliul profesoarei s-au găsit cele două brățări de aur care cântăreau 78,5 gr., respectiv 45 gr..

Cel care vânduse aurul celor doi medici din Panciu, Popescu Nicolae era asistent medical la Spitalul Județean Vrancea, Secția Reumatologie; la rândul său acesta le achiziționase de la Lepădatu George din Focșani, om al muncii la IPRALCOOP care a declarat că

lănțișorul fusese cumpărat de la Blaga Nicolae iar cele două brățări de la Peltichi Cornel, șef depozit la ICSMA-AP Focșani.

Întreaga cantitate de bijuterii a fost ridicată în vederea confiscării, împotriva „traficanților" s-a dispus începerea urmăririi penale iar cei doi medici, care ar fi achiziționat doar o parte din bijuterii ca și cumpărători de bună credință, au fost puși la dispoziția procuraturii pentru a se dispune soluția legală și a fost sesizat Comitetul Județean Vrancea al P.C.R. pentru a se lua împotriva lor măsurile statutare, aceștia fiind membri de Partid[34].

Un caz deosebit de interesant este cel al numitului Bornaz Nicolae, cercetat în stare de arest de către Procuratura Locală Focșani, în dosarul 1112/P/1983, pentru comiterea infracțiunilor de deținere ilegală de metale prețioase, operațiuni interzise cu mijloace de plată străine și speculă. S-a reținut în sarcina acestuia că a deținut bijuterii în greutate totală de 591,260 gr. aur pe care le-a achiziționat în mod repetat de la diverși turiști străini aflați pe litoral, cărora le oferea în schimb articole de artizanat confecționate de el. De asemenea a deținut suma de 2400 de mărci primită de la un cetățean vest-german. Totodată cumpărase și o mare cantitate de ciorapi, stray-uri și săpun din import cu scopul de a le revinde la un preț de speculă[35].

Pedepsiți erau și cei care procedau la sacrificarea ilegală a animalelor. Prin dosarul penal nr. 274/P/1983 al Procuraturii Județene Vrancea s-a dispus trimiterea în judecată a inculpaților Tiliță Ion, arestat preventiv, Croitoru Alexandru și Pătrașcu Gheorghe deoarece, în ziua de 08.06.1983, au cumpărat o vacă pe care au sacrificat-o iar carnea rezultată au vândut-o la „preț de speculă[36]".

De multe ori **cei inculpați pentru sacrificarea și comercializarea ilegală a animalelor erau judecați în procese publice, la căminele culturale de la sate.** Astfel numitul Vulpoiu Vasile a făcut obiectul dosarului penal nr. 969/1983 aflat pe rolul Judecătoriei Panciu. Acuzatul a fost „judecat în stare de deținere pentru faptul că, la data de 30.03.1983 a cumpărat și a sacrificat în scop de revânzare un vițel, săvârșind astfel infracțiunea de speculă și sacrificare ilegală

[34] *Ibidem*, f. 258 și 259.

[35] *Ibidem*, f. 112.

[36] *Ibidem*, f. 71.

de bovine. Inculpatul a fost judecat la căminul cultural din comuna Străoane, cu participarea unui număr mare de cetățeni care au audiat concluzia fermă a procurorului și au luat cunoștință de sancțiunea penală aplicată inculpatului de către instanța judecătorească[37]".

Chiar și numita Petroianu Victoria din Vârteșcoiu, Jud. Vrancea, mamă a 4 minori, a cunoscut rigorile legislației penale comuniste fiind trimisă în judecată în stare de libertate pentru complicitate la infracțiunea de tăiere a bovinelor în afara abatoarelor. „S-a reținut în sarcina inculpatei că în ziua de 17.06.1983 a dat ajutor la sacrificarea unei vite proprietate personală fără a avea aprobare în acest sens, apoi a pus carnea în vânzare la diferiți cetățeni din comună cu prețul de 50 lei kg, reușind în felul acesta să vândă cantitatea de 120 kg carne și să obțină suma de 6000 lei, ce a fost ridicată de organele de miliție și consemnată la CEC în vederea confiscării[38]".

Procuratura Locală Focșani a deschis dosarul penal nr. 1942/P/1985 inculpatului Pavel Constantin din comuna Poiana Cristei care, la data de 10 octombrie 1985, sacrificase la domiciliul său vițelul proprietate personală în greutate de 90 de kg iar Procuratura Locală Panciu a întocmit dosarul penal 1039/P/1985 privind pe Bratu Marian și alți inculpați care, la data de 11 octombrie 1985, au sacrificat un vițel iar carnea ar fi vândut-o la preț de speculă[39]. Tot pentru sacrificarea ilegală a tineretului bovin au fost trimiși în judecată și inculpații Bută Corneliu din Fitionești (dosar 1070/P/1985 instrumentat de Procuratura Locală Panciu) precum și numiții Ciulin Gheorghe și Frunzoiu Ion (în dosarul nr. 2130/P/1985 al Procuraturii Locale Focșani)[40].

Multe femei inclupate pentru avort erau considerate a fi un pericol social și erau judecate în arest preventiv și nu în stare de libertate. Avem ca exemplu cazul numitei Ghinea Tudorița cercetată în dosarul penal nr. 912/P/1983 pentru comiterea mai multor avorturi în perioada 1981-1983[41].

37 *Ibidem*, f. 29.

38 *Ibidem*, f. 61.

39 Serviciul Județean Vrancea al Arhivelor Naționale, fond *Comitetul Județean Vrancea al P.C.R.*, ds. 9/1985, f. 34.

40 *Ibidem*, f. 87.

41 Serviciul Județean Vrancea al Arhivelor Naționale, fond *Comitetul Județean Vrancea al P.C.R.*, ds. 9/1983, f. 29.

Alte femei erau mai norocoase și beneficiau de o oarecare clemență din partea magistraților. Prin sentința penală a Judecătoriei Focșani nr. 1896/14 decembrie 1983 (judecătoarele Sonia Buruiană și Doina Jelea) inclupata a fost condamnată doar la 1 an și 6 luni închisoare cu obligare la muncă corecțională pentru infracțiunea de provocare ilegală a avortului. Cele două judecătoare au fost aspru criticate de inspectorii din Ministerul Justiției veniți în control la Focșani deoarece acuzata era recidivistă și se impunea o pedeapsă mai aspră, cu privare de libertate. Aceleași două magistrate erau mustrate și pentru faptul că, prin sentința penală nr. 1827 din 14 decembrie 1983, au dispus suspendarea condiționată a executării pedepsei de un an de închisoare aplicată unei alte inculpate pentru infracțiunea de provocare ilegală a avortului contra unei sume de 400 de lei. Circumstanțele reținute de completul de judecată cum că femeia avea 43 de ani, era muncitoare, avea doi copii în întreținere și nu avea antecedente penale nu ar fi justificat măsura luată (de suspendare a executării pedepsei), impunându-se încarcerarea condamnatei.

Criticate de șefii de la București au fost și judecătoarele Florentina Zaharia și Maria Onose de la Judecătoria Focșani care, prin sentința penală nr. 211/1 februarie 1984 condamnaseră o asistentă medicală la doar la 6 luni închisoare pentru instigare la infracțiunea de provocare ilegală a avortului. În absența circumstanțelor atenuante, acuzata ar fi trebuit să fie condamnată la cel puțin un an de închisoare[42].

Dincolo de acțiunile pozitive ale magistraților din ultimul deceniu al regimului comunist, concretizate în pedepsirea celor vinovați de furturi, tâlhării, violuri, crime, delapidări, putem aprecia că implementarea legislației comuniste în materie penală încălca, în mod clar, drepturile și libertățile omului: avort și complicitate la avort (Decretul 770/1966 și art. 185 – 188 din Codul Penal al R.S.R.), sacrificarea (considerată ilegală) a animalelor pentru consum (Decretul 94/1983), deținere ilegală de valută, metale prețioase (aur, argint), pietre prețioase (Decretele 210/1960 și 244/1978), tentativele de evadare din lagărul socialist, respectiv trecerea, considerată ilegală, a frontierei de stat (art. 245 din Codul Penal al R.S.R.), așa-zisa speculă (comerțul ambulant cu

[42] *Ibidem*, ds. 15/1984, f. 2.

cantități mici de produse agro-alimentare cu prețuri mai mari decât cele fixate prin mercurial).

Desecretizarea documentelor confidențiale (în prezent documentele judiciare și cele privind afacerile criminale putând fi date în cercetare abia după 90 de ani de la crearea lor conform anexei 6 din Legea Arhivelor 16/1996) precum și a celor clasificate (secret de serviciu și secret de stat) create de unitățile centrale și locale ale Ministerului Justiției și Procuraturii Generale în epoca comunistă dar și desecretizarea arhivei fostului serviciu secret al Ministerului Justiției (S.I.P.A.) ar putea face mai multă lumină în ceea ce privește activitatea foștilor magistrați comuniști înainte și după 1989.

Raluca-Nicoleta SPIRIDON

TUDOR VIANU ÎNTRE CONCESII MINIMALE ȘI SUPRAVIEȚUIREA LITERARĂ ÎN PERIOADA 1944-1964

Tudor Vianu between minimal concessions and literary survival (1944-1964)

Abstract: Tudor Vianu represents a special case of intellectual journey in the whirlwind of events that unfolded rapidly after August 23, 1944. A look at his biography shows that one of the permanent features of his life and destiny was his vocation as a teacher, in the pursuit of which he encountered many difficulties. He was targeted by the anti-Semitic legislation of the National-Legionary State, was moved from the department of Aesthetics to that of Comparative Literature with the institutionalisation of the Communist regime, and was periodically suspended from his professorship during the years of full Stalinism. In relation to the communist regime he made those concessions that would ensure his literary survival and the fulfilment of his professional vocation. Literarily, it can be said that he did not share the method of socialist realism and ensured the continuity of the aesthetic in the lineage of Maiorescu's criticism.

Etichete: vocație de profesor, legislație antisemită, suspendare de la catedră, concesii, metoda realismului-socialist, continuitatea esteticului.
Keywords: teaching vocation, anti-Semitic legislation, suspension from professorship, concessions, method of socialist realism, continuity of aesthetics.

Tudor Vianu reprezintă un caz aparte în vâltoarea evenimentelor care s-au derulat rapid după 23 august 1944. Conferențiar universitar la Facultatea de Litere a Universității din București încă din 1927,

Tudor Vianu a fost una dintre țintele politicii antisemitisemite legionare și antonesciene. În urma aplicării unui al doilea decret lege pentru reglementarea situației evreilor în învățământ din 11 octombrie 1940 (primul fusese dat în 9 august 1940), comisia de revizie care se constituie pentru evaluarea activității universitarilor, consideră că „«pur și simplu un evreu nu poate fi educator al tineretului românesc» lăsând totuși lucrurile în suspensie și «rugând forurile superioare să hotărască asupra acestui caz» [menținerea pe post, trecerea în învățământul preuniversitar sau destituirea *n.n.*][1]. Tudor Vianu rămâne la Universitate iar acest lucru a fost posibil, nu doar pentru că Mișcarea Legionară nu a avut timp să-și ducă planurile la bun sfârșit dar, mai ales, pentru că tatăl său se înrolase în armata română și participase la Războiul de Independență al României, ca medic. Spre sfârșitul dictaturii antonesciene (5 iulie 1944) este ridicat, în sfârșit, de la poziția de conferențiar la cea de profesor[2].

Stigmatizarea sa în acești ani tulburi ai existenței legislației rasiale nu avea însă cum să nu-și spună cuvântul asupra sa, așa cum transpare din dialogurile realizare de Mihaela Udrescu cu profesorul Petre Alexandrescu, cunoscut arheolog, soțul Măriucăi Vianu, așadar ginerele lui Tudor Vianu: „în perioada lui Antonescu, Vianu, ca evreu – Vianu era evreu, tatăl lui era medic de provincie și mama lui n-avea nici o poziție, era la Giurgiu – a fost scos de la facultate, dar a fost imediat repus de Antonescu. Până în 1944, Vianu era conferențiar, deși avea doctoratul la Tübingen, în Germania, în orice caz era o persoană de foarte mare radiație culturală, dar nu fusese numit profesor. Și Antonescu l-a numit profesor. *Dar a suferit această umbră care a fost toată vremea cu el și de posibilitatea unei persecuții anti-Semite*[3].

Foarte bun prieten cu Mihail Ralea, un om esențialmente de stânga cu toate slăbiciunile sale de caracter, Tudor Vianu se alătură după 23

[1] Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, București, Editura Humanitas, 2011, pp. 171-173.

[2] Conform istoricului Lucian Boia „încă din mai 1943 se făcuse propunerea – prin Dimitrie Gusti, I.D. Ștefănescu și Mihail Ralea – ca acest «eminent cercetător» și cu cea mai mare vechime dintre toți conferențiarii Facultății de litere (încă din 1927) să acceadă la rangul de profesor” (*Ibidem*, p. 205).

[3] Petre Alexandrescu, *Continentul scufundat. Conversații despre trecut*, Ediție îngrijită și note de Vlad Alexandrescu, Interviuri realizate de Mihaela Udrescu, Prefață Cătălin Pavel, Iași, Editura Polirom, 2022, p. 347.

august 1944, mai degrabă, micii formațiuni politice fondată de acesta, și anume Partidul Socialist Țărănesc, decât comuniștilor. Devine director al Teatrului Național la 26 ianuarie 1945[4] iar din 1 martie 1946 până la sfârșitul anului 1947 este ambasador în fosta Yugoslavie[5].

Rechemarea sa din postul de ambasador se va face în urma solicitării sale, din rațiuni care au ținut atât de dorința de a se reîntoarce la catedră cât și de grija pentru a asigura copiilor săi o educație solidă. Cel puțin așa rezultă din Memoriul înaintat pe 17 noiembrie 1947, către Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri al primului guvern pro-comunist: „În ziua de 3 noiembrie 1947 am primit de la Domnia voastră, ordinul de a mă înapoia la post, urmând a aștepta aici instrucțiunile de care aveam nevoie. Deoarece de atunci au trecut două săptămâni și situația mea a rămas neclarificată, îmi i-au îngăduința de a vă adresa rugămintea de mai jos. [...] Deși nu voi șovăi niciodată să urmez ordinile Guvernului, îmi permit să vă arăt înclinația mea cea mai intimă și personală, pe care v-o mărturisesc Domniei voastre, ca șef politic al meu [Partidul Socialist Țărănesc se dizolvase în Frontul Plugarilor la 30 noiembrie 1944], merge către înapoierea în țară. Motivele care susțin această înclinație sunt de ordine și însemnătate deosebite. Le voi enumera pe rând.

În urma comprimărilor în învățământ au rămas la facultatea de Litere din București, abia 17 profesori, dintre care cinci sunt în străinătate sau în concediu. Cred că cifrele sunt exacte. Subsemnatul mă găsesc printre profesorii cu misiuni în afara granițelor țării. Oricine cunoaște complexitatea programului de studii la facultatea de Litere poate înțelege că numărul profesorilor ei, actualmente în funcțiune, a rămas atât de mic, încât înapoierea unora dintre cei întrebuințați peste frontiere corespunde unei nevoi foarte viu resimțite a învățământului. Constatarea este cu atât mai valabilă cu cât numărul studenților a

[4] În data de 26 ianuarie 1945, Victor Eftimiu era suspendat atât din funcția de director general al Teatrelor, Operelor și Spectacolelor cât și din funcția de director al Teatrului Național și al Operelor Române din București (Decizia nr. 3.543 a Ministerului Cultelor și Artelor publicată în Monitorul Oficial nr. 20 din 26 ianuarie 1945). Numirea lui Tudor Vianu ca director al Teatrului Național București se va face printr-o altă decizie publicată de abia în 30 martie 1945 (M.O. nr. 74 din 30 martie 1945, p. 2.428). După plecarea sa, ca ambasador la Belgrad îi va succeda la conducerea Teatrului Național din București, Ion Sahighian (M.O. nr. 90 din 15 aprilie 1946, p. 3.888).

[5] M.O. nr. 51 din 1 martie 1946, p. 1.807.

crescut într-o mare proporție, în anii de după război. Fără să exagerez însemnătatea cursurilor mele, cred deci că pot fi de oarecare utilitate Facultății de Litere din București, revenind la catedră [.....]. Un alt motiv al înclinării mele de a reveni în țară, trăgând greu în cumpănă, provine din îngrijorarea cu care privesc copii mei. Ambii mei copii sunt în vârsta școlarității și aș dori pentru ei o dezvoltare normală, în școli regulate și în atmosfera țării, nu cu profesori și școli întâmplătoare la care am fost constrâns să mă adresez în vremea din urmă. [...] Țin să vă asigur, domnule Președinte al Consiliului că revenind în țară, nu voi uita nici datoriile mele cetățenești, ca soldat credincios al Frontului Plugarilor și ca sincer luptător al democrației românești"[6].

Parcurgându-i biografia, se constată cu ușurință că una dintre permanențele vieții și destinului său a fost vocația de profesor dar și faptul că în exercitarea acesteia greutățile nu l-au ocolit nici după 23 august 1944.

În urma Deciziei nr. 293.972 a Ministerului Învățământului Public din 29 noiembrie 1948 cu privire la încadrarea catedrelor de la Facultatea de filologie a Universității din București, la Catedra de filologie modernă, materia *Estetică*, postul de profesor pe care-l ocupase Tudor Vianu devine vacant, în schimb, acesta este mutat la Catedra de filologie clasică, pentru a preda *Literatură comparată*, celălat post de profesor fiind ocupat de Mihail Dragomirescu[7].

Fapt mai puțin cunoscut, Tudor Vianu, alături de mai mulți intelectuali se numără printre cei care au adresat o petiție Prezidiului Marii Adunări Naționale cerând ridicarea restricțiilor domiciliare în cazul îndrăgitei și stimatei, Alice Voinescu. Reținută în anul 1948 în lotul Petre Manoliu, după un an și șapte luni, petrecute în închisorile de la Jilava și Ghencea, fostei profesoare de Estetică și Istorie a Teatrului i se fixase domiciliu obligatoriu în comuna Costești de lângă Tg. Frumos[8].

Nu cunoaștem, cum și în ce măsură, o astfel de cutezanță s-a dorit a fi penalizată de către Partidul Comunist. Coincidență sau nu, în 1951, Tudor Vianu este exclus din învățământul universitar. Pentru

[6] Tudor Vianu, *Opere 14 Corespondență. Interviuri. Poemul „Arcadia"*, Ediție îngrijită și note de Vlad Alexandrescu. Cu un text de Gelu Ionescu, București, Editura Minerva, 1990, pp. 275-277.

[7] M.O., nr. 279, 30 noiembrie 1948, p. 9515-9516.

[8] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 330218, vol. 3, f. 125.

o scurtă perioadă va fi cercetător la Institutul de Lingvistică, după care, în 1953, reușește să revină în învățământul universitar, nu fără a fi șicanat în continuare[9].

În anii stalinismului integral Tudor Vianu a publicat foarte puțin, pentru ca în perioada dezghețului care a urmat morții lui Stalin să vadă lumina tiparului doar seria studiilor micro-biografice de literatură națională și universală comparată, în niciun caz studii de filozofia artei. Însăși biobibliografia sa ne arată un spațiu gol între *Filosofia culturii* (1946) și *Probleme de stil și viață literară* (1955). În fapt, Tudor Vianu nu a împărtășit nici într-un fel metoda realismului socialist. Este foarte adevărat faptul că în 1955 este ales membru titular al Academiei Române, la începutul anului 1958 devine secretar general al Comisiei Naționale pentru U.N.E.S.C.O. iar de la 1 octombrie 1958 este numit director general al Academiei Române însă acestea nu au fost un scop în sine ale începuturilor coabitării sale cu regimul comunist.

La fel de adevărat este și faptul că, Virgil Ierunca a identificat și consemnat în a sa *Antologie a rușinii* articolele: *Cuvânt despre pace* („Gazeta literară" din 26 iunie 1958) și *Cultura Republicană* („Gazeta literară" din 1 ianuarie 1960)[10] însă acestea sunt scrieri circumstanțiale în contextul înăspririi controlului ideologic ce a însoțit retragerea trupelor sovietice din România. Nu s-ar putea afirma despre Tudor Vianu că a rezistat în epocă fără a face concesii însă nici nu se poate vorbi despre el că a fost un entuziast colaborator al regimului comunist. A făcut doar acele minime concesii care să-i asigure supraviețuirea literară și îndeplinirea pe mai departe a vocației profesorale. Mai puțin cunoscut, dezvăluit acum ca urmare a publicării memoriilor lui Petre Alexandrescu, este faptul că Tudor Vianu a pledat ca martor al apărării în diverse procese ale căror victime erau intelectuali cunoscuți. Apoi, din postura de director al Bibliotecii Academiei Române a făcut posibilă angajarea celor care „aveau un dosar prost" și nu în ultimul rând, alături de Mihail Ralea a susținut material pe cei deveniți indezirabili regimului comunist[11].

---

[9] Cristian Vasile, *Tudor Vianu în 1955 – percepția Direcției Cadre a Academiei* în „Apostrof", Anul XXVIII, nr. 4 (323), 2017, pp. 24-25.

[10] Nicolae Merișanu, Dan Taloș (editori), *Antologia rușinii după Virgil Ierunca*, București, Editura Humanitas, 2009, p. 394.

[11] Vezi pe larg, Petre Alexandrescu, *op. cit.*, pp. 327-367.

Privit dintr-o altă perspectivă, decât cea a compromisului minimal cu puterea politică, Tudor Vianu, alături de congenerii săi, Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu au reprezentat continuitatea esteticului în descendența criticii maioresciene deasupra unei perioade nefirești de intruziune brutală și necunoscută până atunci, a politicului în literatură.

II. Recenzii. Note de lectură

Gheorghe Onișoru, *Stalin și poporul rus... Democrație și dictatură în România contemporană,* vol. I *Premisele instaurării comunismului*, 540 p., vol. 2, *Stalinismul în România*, 444 p., București, Editura Corint Istorie autori români, 2021

Prezentarea unui volum de aproape 1000 de pagini în câteva paragrafe este, de la sine înțeles, o sarcină ingrată! Pe de altă parte, dincolo de dimensiunea impresionantă a volumului, dificultatea unei astfel de prezentări este sporită de tema abordată, dar și de profilul autorului.

Referindu-ne la autor, trebuie să informăm cititorii mai puțin familiarizați cu peisajul istoriografic contemporan că avem de-a face cu un nume consacrat demult în istoriografia română, un istoric cu o reputație consolidată, un „produs" al Universității „Al. I. Cuza", numită de unii dintre absolvenți, cu îndreptățită mândrie, „Oxfordul României".

Profesorul universitar dr. Gheorghe Onișoru și-a început cariera de istoric în anul 1990, la câțiva ani după absolvirea facultății, ca cercetător al prestigiosului Institut de Istorie „A.D. Xenopol" din Iași, în cadrul colectivului de Istorie Contemporană a României. Tot acolo și-a susținut în 1995, sub îndrumarea regretatului profesor Dumitru Șandru, o strălucită teză de doctorat, care, prin publicarea sa, în anul 1996, în deschiderea cunoscutei colecții „Biblioteca Sighet", l-a impus în rândul „noului val" al istoriografiei post-comuniste.

Subiectul tezei de doctorat („Alianțe și confruntări între partidele politice din România. 1944-1947") s-a transformat într-o veritabilă pasiune, fiind extins și aprofundat de-a lungul anilor într-o serie de lucrări la fel de valoroase. În anul 2000, experiența incontestabilă

în cercetarea arhivistică a regimului comunist și capacitatea de prelucrare analitică a informațiilor istorice l-a impus, aproape de la sine, pe tânărul istoric în fruntea Colegiului Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, recent înființat în baza Legii nr. 187/1999. Misiunea extrem de dificilă, de a construi de la zero o instituție de care se ciocneau multiple interese de natură politică și nu numai, a fost asumată cu onestitatea istoricului profesionist, care a transferat instrumentarul profesional în managementul instituțional, încurajând și sprijinind din plin deschiderea și cercetarea științifică a arhivelor Securității. În paralel cu îndeplinirea obligațiilor administrativ-instituționale, Gh. Onișoru și-a continuat activitatea de cercetare, activând, totodată, în învățământul universitar.

După încheierea mandatului de președinte al Colegiului C.N.S.A.S., în anul 2006, activitățile de cercetare și cele didactice au fost continuate cu aceeași energie, materializându-se, în timp, prin publicarea unor volume bine receptate atât de mediile istoriografice, cât și de publicul larg. Dintre acestea, amintim aici *Operațiunea Tămădău. Desființarea Partidului Național Țărănesc (1947)*, București, Academia Română, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2008, *Pecetea lui Stalin. Cazul Vasile Luca*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014, *Istoria lumii contemporane. De la revoluția bolșevică până în zilele noastre (1917-2015)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2015, *„Prin noi înșine". O istorie a Partidului Național Liberal*, Magic Print, 2019 (coautor).

Cercetător al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, profesor și conducător de doctorate la Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava, membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, autorul lucrării pe care o prezentăm aici este, așadar, o personalitate proeminentă a istoriografiei contemporane.

Afirmația de mai sus este confirmată și de cea mai recentă lucrare a profesorului Gh. Onișoru, pe care o prezentăm în paginile de față. Împărțită în două volume, din rațiuni editoriale, lucrarea *Stalin și poporul rus... Democrație și dictatură în România contemporană* reprezintă, o spunem de la bun început și fără ezitare, un veritabil reper în istoriografia comunismului românesc.

Apărută la un secol de la înființarea partidului comunist din România, moment care a trecut aproape nesesizat în plan

istoriografic (cu câteva onorante excepții), lucrarea de față oferă cititorului o privire panoramică asupra evoluției acestui partid, de la înființare, până la instaurarea deplină a unui regim politic construit după modelul stalinist.

În primul volum, autorul își structurează analiza pe patru capitole, fiecare tratând cu meticulozitate etape sau momente istorice decisive. Astfel, capitolul I dovedește în mod magistral capacitatea extraordinară de sinteză a autorului, căci, sub titlul *Drumul de la Marea Unire la totalitarism*, abordează evoluțiile din societatea românească, cursul sinuos al vieții politice și economice a României Mari. Elementele de noutate, precum apariția formațiunilor politice de extrema stângă și de extrema dreaptă, sunt explicate în contextul epocii, fără tirade moralizatoare și fără șabloane ideologice.

De asemenea, rolul regelui Carol al II-lea în destructurarea sistemului democratic este evidențiat profesionist, fără preocuparea de a menaja „simboluri" și susceptibilități ale prezentului. Astfel, dacă, în cuprinsul lucrării, subcapitolul este intitulat, oarecum diplomatic, „Regimul personal al regelui Carol al II-lea", în textul respectiv autorul subliniază clar că România a intrat în „zodia dictaturilor" încă din 30 martie 1938:

„Noul sistem al dictaturii regale a fost consolidat chiar din prima zi de activitate a noului guvern condus de patriarhul Miron Cristea, prin adoptarea a două decrete-legi privind desființarea partidelor politice și înființarea Consiliului de Coroană" (p. 55).

Același atașament față de obiectivitatea istorică transpare și din subcapitolele dedicate statului „național-legionar" și „dictaturii mareșalului Antonescu". Din nou, vocea istoricului se face auzită cu tărie, ignorând *parti-pris*-urile contemporane și afirmând adevărul istoric așa cum reiese din izvoarele istorice (numeroase!), cercetate cu instrumentarul specific profesiei.

Impactul legislației antisemite și al asasinatelor de la Jilava, Strejnic și Snagov asupra fundamentelor așa-numitului „stat național-legionar", proclamat la 14 septembrie 1940, este foarte bine reliefat, astfel încât demersurile generalului Ion Antonescu de a se debarasa de astfel de parteneri de guvernare devin pe deplin comprehensibile, în contextul în care este foarte bine evidențiată

influența covârșitoare pe care cel de-al Treilea Reich o avea asupra vieții politice din România.

Noua etapă inaugurată în viața politică a României odată cu înfrângerea rebeliunii legionare din ianuarie 1941 este tratată în aceeași manieră – fără preocuparea de a menaja sensibilitățile anumitor cercuri, fără teama de „a lovi cu ciocanul în idoli". Astfel, autorul consideră că, din momentul eliminării lui Horia Sima și a echipei sale de la guvernare, „putem vorbi despre o dictatură militară, ale cărei trăsături vor fi accentuate în condițiile intrării în război la 22 iunie 1941" (p. 93).

Efectele dezastruoase ale politicii antisemite („înjumătățirea numărului membrilor acestei etnii" – p. 109), guvernarea Transnistriei – pas „periculos pentru România" și „străin de tradiția națională" (p. 100), dar și păstrarea Monarhiei ca o „rezervă" națională, precum și tolerarea tatonărilor opoziției politice Maniu-Brătianu pentru un armistițiu sunt analizate profesionist, „sine ira et studio".

Capitolul II este consacrat integral actului de la 23 august 1944, autorul disecând cu minuțiozitatea unui entomolog toate mecanismele de culise prin care Puterea și Opoziția de la București au construit canale confidențiale de negociere cu Națiunile Unite în vederea încheierii unui armistițiu. Servicii secrete, diplomație de culise, legături personale sunt abordate în toată complexitatea interdependențelor și, din nou, obiectivitatea analizei face lectura extrem de instructivă. Evitând constant capcanele șabloanelor, autorul subliniază și aportul comuniștilor la pregătirea momentului 23 august, în special prin lideri precum Emil Bodnăraș, Lucrețiu Pătrășcanu sau Constantin Agiu, arătând că „cercurile de la Palat fuseseră convinse de seriozitatea parteneriatului cu extrema stângă" (p. 186). Asumarea deciziei radicale de arestare a mareșalului Ion Antonescu și de scoatere a României din alianța cu Germania nazistă este pusă în lumina adevărului istoric fără nici un echivoc:

„Faptul că suveranul a pus în aplicare fără șovăire planul stabilit din timp nu poate fi contestat, iar variantele ulterioare ale istoriografiei comuniste prin care s-a încercat minimalizarea loviturii de Palat și arogarea meritului trecerii României în tabăra Națiunilor Unite Partidului Comunist și «maselor largi populare» pot fi considerate doar jalnice tentative de mistificare a adevărului istoric" (p. 176).

Cap. III – *Sub regimul armistițiului* reprezintă un tur de forță în reconstituirea fidelă a unei Românii aflată într-un adevărat ciclon al transformărilor politice, economice, militare și sociale. Închisorile au fost golite peste noapte de deținuți politici (mai puțin legionarii!), partidul comunist iese din ilegalitate și intră direct la guvernare, obținând ministerul-cheie al Justiției, după șase ani de dictatură partidele politice tradiționale își căutau vechile reflexe de acțiune, țara era plină de unități militare ale Armatei Roșii, economia era sugrumată de efortul de război și de preluarea unor capacități de producție ca „trofee de război"! Iată, pe scurt, fundalul pe care se proiectează o luptă pentru putere de o violență rar întâlnită în istoria României, nou constituitul „Front Național Democrat", aflat sub bagheta comuniștilor și având sprijin sovietic, vizând înlăturarea guvernelor Sănătescu și Rădescu și preluarea guvernării.

Ca un corolar al acțiunilor derulate în toamna anului 1944, capitolul al IV-lea prezintă momentul *6 martie 1945* – instaurarea guvernului Groza, cu toate mecanismele de culise implicate, cu sublinierea ingerințelor sovietice, materializate în pumnul trântit de Vîșinski în masa regelui și în celebra ușă închisă cu atâta violență, încât tencuiala dimprejur a căzut, aidoma guvernului Rădescu.

Evident, capitolul consacră pagini consistente descifrării noului tip de regim politic, autorul decopertând „aparențele democratice" și decodând strategiile de minimă legitimare adoptate de noii guvernanți. Ca urmare, rezolvarea celor două mari probleme ale vremii, din plan național (instalarea administrației românești în nord-vestul Transilvaniei) și social (reforma agrară), sunt tratate cu lux de amănunte.

Nu în ultimul rând, subcapitolul intitulat „Camarade, nu fi trist", după o butadă a vremii, descifrează dedesubturile controversatului pact de neagresiune încheiat între ministrul de Interne, Teohari Georgescu, și liderul legionarilor din țară, Nicolae Pătrașcu. Pe baza cercetării minuțioase a arhivelor, Gheorghe Onișoru demonstrează fără putință de tăgadă că inițiativa acestei „înțelegeri nefirești" le-a aparținut lui Teohari Georgescu și Anei Pauker. Proaspătul secretar general al partidului, Gh. Gheorghiu-Dej, nu ezita să afirme, în 13 noiembrie 1945, foarte tranșant: „Numai a trata cu legionarii ca legionari și a te lăsa să cazi în cursa discuțiilor cu ei înseamnă

tocirea ascuțișului luptei împotriva resturilor Gărzii de Fier. Eu sunt de părere că acest soi de a trata problema legionarilor în țară la noi este greșită” (p. 337).

Volumul al doilea al lucrării respectă aceeași structură: patru capitole, dedicate atât unor evenimente cvasi-punctuale („greva regală”, alegerile din 19 noiembrie 1946), cât și analizei unor procese istorice și modele ideologice de organizare statală.

Primul capitol, dedicat așa-numitei „greve regale”, scoate în relief condiționările interne și, mai ales, externe care au determinat morfologia politică a României anului 1945. Înfrângerea Germaniei naziste și a Japoniei militariste au dus la reconfigurarea pragmatică a sferelor de putere între marii actori internaționali ai vremii, cu implicații tragice pentru micile națiuni prinse în sarabanda războiului. În acest context tulbure și deosebit de complex, tentativa regelui Mihai I de a încerca o formulă inedită de opoziție față de procesul de comunizare a țării are ceva tragic și, deopotrivă, măreț, amintind de eroul lui Cervantes. În fața pragmatismului dur al comuniștilor (Al. Moghioroș afirma în 12 noiembrie 1945 că Maniu și Brătianu „vor fi arestați când lupta politică va ajunge la culme” – p. 41), încercările anglo-americanilor de a salva aparențele, prin includerea a doi miniștri P.N.Ț. și P.N.L., fără portofolii, în guvernul Groza, par de-a dreptul rizibile. Această „lărgire a bazei politice a guvernului” punea capăt atât grevei regale, cât și oricărei speranțe că procesul comunizării mai putea fi stopat.

Pe cale de consecință, capitolul al II-lea a fost consacrat descifrării mecanismelor electorale elaborate pentru a asigura guvernului Groza succesul în alegerile menite să confere „legitimitate democratică” guvernului. Sarcina comuniștilor era mult ușurată de „tradiția” electorală, care consacrase faptul că guvernul care organizează alegerile, le și câștigă! Ca urmare, după violențe și abuzuri de tot felul, nimeni nu a fost prea mirat când comuniștii au anunțat rezultatele oficiale: Blocul Partidelor Democratice „obținuse” 4.766.630 de voturi, fiind urmat, la mare distanță, de P.N.Ț., cu 878.927, și de Uniunea Populară Maghiară, cu 569.651 voturi. Ca urmare, oamenii s-au mulțumit, în genere, să comenteze situația cu umor amar: „În urnă a intrat Maniu și a ieșit Groza!”.

Anului 1947, un veritabil „sfârșit de epocă”, pentru a prelua formula utilizată de autor, îi este dedicat capitolul al III-lea. Analiza istorică este focalizată pe patru elemente majore, succedate *in crescendo*: încheierea Tratatului de Pace de la Paris, „operațiunea” Tămădău, eliminarea lui Gheorghe Tătărescu din formula guvernamentală și, corolarul acestor evenimente, abdicarea regelui Mihai I și proclamarea „republicii populare”. Bilanțul acestui an tumultuos, analizat pe baza a numeroase izvoare de primă mână, îl conduce pe autor spre o concluzie incontestabilă: „...deși în decembrie 1947 regele nu mai reprezenta o amenințare reală pentru comuniști, rămânea, în schimb, un simbol al rezistenței, care alimenta speranța pentru majoritatea românilor că vremurile se vor schimba. Tocmai de aceea, acest ultim simbol al unui regim democratic trebuia să dispară” (p. 232).

Odată eliminat acest ultim simbol era deschis, pe deplin, drumul spre implementarea modelului stalinist în România. Liniile de forță ale acestor schimbări fundamentale, în plan social, politic, militar, economic și cultural, sunt analizate în cadrul ultimului capitol. Pornind de la prezentarea modului în care s-a realizat partidul unic „al clasei muncitoare”, prin fuzionarea Partidului Social-Democrat cu Partidul Comunist (februarie 1948), Gh. Onișoru reliefează importanța Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre România și U.R.S.S., semnat la 4 februarie 1948, demonstrația de forță din timpul alegerilor din 28 martie 1948 („câștigate” de Frontul Democrației Populare cu 93,2% din voturi!), dar și semnificația adoptării, la 13 aprilie 1948, a unei noi Constituții, care consacra schimbările fundamentale petrecute în România.

„Lovitura de stat economică”, așa cum este catalogată Legea nr. 119 privind naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transporturi, adoptată de Marea Adunare Națională la 11 iunie 1948, este analizată pe parcursul unui întreg subcapitol. Concluzia formulată este incontestabilă: „în iulie 1948 raporturile de producție din industrie se schimbau radical, statul devenind principalul proprietar” (p. 270). În plus, după cum remarcă autorul, dincolo de impactul economic, „P.M.R. dădea un semnal către întreaga societate că drumul spre comunism este ireversibil” (p. 270), iar regimul stăpânea „din plin mecanismele politice

și economice absolut necesare pentru a impune controlul asupra populației" (p. 286).

Modul în care a fost impus acest control este abordat sistematic în ultimul subcapitol, intitulat „Lupta de clasă". Activitatea instituțiilor cu atribuții informativ-operative a fost dirijată de către puterea politică spre anihilarea Mișcării Naționale de Rezistență, care începuse a se coagula, spre lichidarea resturilor Mișcării Legionare, după ruperea „pactului Pătrașcu-Teohari Georgescu", precum și spre anihilarea micilor grupuri de rezistență armată, constituite cu predilecție în zonele muntoase.

Analiza realizată asupra acestor operațiuni acordă importanța cuvenită transformărilor instituționale (înființarea Direcției Generale a Securității Poporului, înființarea Miliției și a Trupelor de Securitate), dar și elaborării unui nou cadru legislativ, cu rol declarat represiv (Decretul nr. 6/1950 privind înființarea unităților de muncă, Ordinul 100 Cabinet M.A.I., H.C.M. nr. 1154/1950 privind instituirea domiciliului obligatoriu, H.C.M. nr. 1554/1952 privind înființarea coloniilor de muncă, a domiciliului obligatoriu și a batalioanelor de muncă).

Desigur, lupta de clasă a implicat și lichidarea ultimelor rămășițe ale pluripartidismului (P.N.L.-Bejan, Frontul Plugarilor, Partidul Național Popular, Uniunea Populară Maghiară), dar și înlăturarea „deviaționiștilor" și a oricărui ipotetic centru alternativ de putere din interiorul partidului comunist. După Ștefan Foriș, au urmat Lucrețiu Pătrășcanu, Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu. Lupta pentru „o lume mai bună și mai dreaptă" se dovedea a fi una necruțătoare!

Concluziile autorului sunt cât se poate de judicioase, fiind formulate după o desfășurare argumentativă de aproape 1000 de pagini: în pofida experimentelor dictatoriale inaugurate încă din 1938 de regele Carol al II-lea, „instaurarea totalitarismului în România nu ar fi fost posibilă în lipsa ocupației sovietice" (p. 309).

Așadar, putem conchide că lucrarea prezentată reprezintă o reușită istoriografică deplină. Folosind în special informația primară, extrasă din fondurile arhivistice deținute de Arhivele Naționale ale României, Arhivele Naționale Militare Române, Arhivele C.N.S.A.S., Arhivele M.A.E., dar fără a neglija culegerile de documente publicate

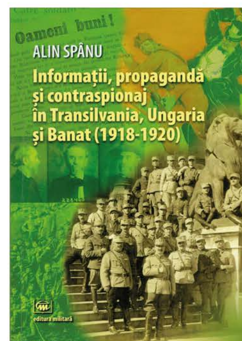
în țară și peste hotare, presa, lucrările cu caracter memorialistic, sintezele și lucrările speciale (în limbile română, engleză și franceză), Gheorghe Onișoru pune la dispoziția pasionaților de istorie o excelentă sinteză, menită să faciliteze înțelegerea unei epoci tulbure și să ofere un răspuns credibil la atât de des rostita întrebare „cum a fost posibil?".

Pe lângă travaliul de excepție al autorului, se cuvine remarcat efortul deosebit consacrat de Editura Corint pentru publicarea unei lucrări de asemenea complexitate. Integrată în seria „Corint Istorie. Autori români", lucrarea a reprezentat, fără îndoială, o veritabilă provocare profesională pentru redactorul de carte Florin-Răzvan Mihai, dar rezultatul final este unul care se ridică la înălțimea standardelor unei edituri clasificată de CNCS în categoria „A", în domeniul „Istorie și studii culturale".

În concluzie, cele două volume se constituie într-un excelent exemplu de gestionare a unei uriașe cantități de informație, de împletire armonioasă a rigurozității științifice cu un stil plăcut de redactare, un model de sinteză istorică de care publicul are atât de multă nevoie, o achiziție obligatorie pentru oricine este interesat de istoria contemporană a României.

Luminița Banu

Alin Spânu, *Informații, propagandă și contraspionaj în Transilvania, Ungaria și Banat (1918-1920)*, prefață prof. univ. dr. Dumitru Preda, București, Editura Militară, 2020, 396 p.

În anul 2018 România a sărbătorit Centenarul Marii Uniri, moment aniversar care a prilejuit organizarea de expoziții foto-documentare, organizarea de simpozioane și conferințe științifice, publicarea și lansarea unor cărți dedicate evenimentelor acelui an crucial pentru istoria românilor.

Cu prilejul acestor manifestări s-au făcut auzite mai multe voci care au subliniat că manifestările consacrate făuririi României Mari ar trebui continuate, la nivel național, și în anii următori, până în 2022.

Susținătorii acestei idei evidențiau faptul că după 1 Decembrie 1918 au urmat ani grei, marcați de confruntări militare, bătălii propagandistice și diplomatice și că efortul uriaș al tuturor românilor a fost cu adevărat împlinit abia la 15 octombrie 1922, când Regele Ferdinand I și Regina Maria au fost încoronați regi ai României Mari, în cadrul unei festivități grandioase la Alba Iulia.

Printre puținii istorici care au înțeles pe deplin importanța unei astfel de perspective extinse s-a numărat și domnul Alin Spânu, care publica în 2019 o consistentă lucrare, intitulată „Spioni, spioane și dandanale în România războinică (1916-1919)". Eforturile domniei sale au continuat și în anul următor, când, cu sprijinul constant al Editurii Militare, a oferit pasionaților de istorie un nou volum care aduce la lumină aspecte necunoscute sau mai puțin studiate ale eforturilor de consolidare a statului român după extraordinarele evenimente ale anului 1918.

Volumul pe care vi-l propunem spre lectură este consacrat, așa cum rezultă și din titlu, „războiului de după război", căci, practic, armistițiul de la Compiègne, din 11 noiembrie 1918, a pus capăt „Marelui Război", dar a făcut loc unui nou război, de această dată un „război-hibrid", în care adversarii de ieri deveneau, uneori, aliați, iar aliații se

metamorfozau ad-hoc în inamici de conjunctură, în funcție de nodurile de interese contradictorii care determinau retrasarea hărților politice ale Europei și nu numai.

Veritabilele seisme geo-politice, precum dispariția Imperiului Austro-Ungar, a Imperiului Țarist, a Imperiului Otoman, dar și a *Kaiserreich-ului,* au influențat dramatic soarta popoarelor central și est-europene, aflate în plin proces de construcție a identității naționale, de constituire sau de întregire a statelor naționale, iar România, evident, nu se putea sustrage din acest turbion al tensiunilor post-conflict.

Anunțată încă din titlu ca o lucrare extrem de interesantă, cartea domnului Spânu are o structură foarte bine echilibrată, fiind vorba de cinci capitole, organizate pe o linie cursivă de analiză istoriografică, urmate de concluziile autorului, de un număr de 14 anexe documentare deosebit de consistente și pe deplin relevante pentru aspectele ce s-au dorit evidențiate, rezumatul lucrării realizat în trei limbi străine, bibliografia folosită și un indice de nume, extrem de util pentru consultarea rapidă a lucrării. O mențiune aparte trebuie făcută pentru colița foto extrem de interesantă, care oferă privirii cititorului nu mai puțin de 61 fotografii de epocă, facsimile ale unor manifeste și afișe de propagandă, caricaturi, hărți din epocă.

Capitolul I, intitulat *Acțiuni militare, informative/contrainformative și analize,* prezintă operațiunile Armatei Române în Transilvania, în perioada noiembrie 1918 – mai 1919, după care trece în revistă mijloacele și metodele clasice ale *propagandei* și *spionajului* utilizate în cadrul acțiunilor subversive inițiate de Ungaria, în scopul anihilării hotărârii românilor transilvăneni și bănățeni de a se uni cu țara-mamă. Gama mijloacelor și metodelor folosite în atingerea scopurilor a fost extrem de diversificată și este ilustrată pe larg de autor cu exemple grăitoare, extrase din documentele vremii: de la infiltrarea femeilor-agent, până la folosirea doamnelor din înalta societate maghiară pentru a capta bunăvoința unor factori de putere (mai ales în Marea Britanie și SUA), de la coruperea prin avantaje materiale, până la folosirea licorilor zeului Bachus, de la folosirea presei și a manifestelor, până la angrenarea subtilă a diplomației ecleziastice. Ca aspect inedit, am reținut folosirea de către „Gărzile Roșii" maghiare a peste 150 de copii, de la vârsta de

12 ani, pentru a obține informații diverse din teritoriile controlate de Armata Română (p. 37).

Aspectele contrainformative sunt și ele prezentate pe larg, activitatea în acest domeniu fiind una bogată și de mare însemnătate în derularea evenimentelor. De altfel, încă din noiembrie 1918 Marele Stat Major al Armatei române aproba înființarea *Serviciului de Informații Politice și Propagandă*, condus de cpt. Octavian Codru Tăslăuanu, în vreme ce generalul Traian Moșoiu susținea ideea că acțiunea militară trebuie sprijinită și prin „înființarea unui serviciu de siguranță și propagandă”, care să neutralizeze agenții inamici și să combată propaganda acestora, diseminând totodată propriile teme și mesaje.

Acest gen de activități presupunea o analiză atentă, mai ales că evoluțiile tactice erau extrem de dinamice, rezervând uneori surprize de proporții, în cazul unor decizii insuficient cântărite. Un bun exemplu este oferit de sprijinirea de către români a grupării contrarevoluționare de la Szeged, condusă de amiralul Miklos Horthy. Odată instalat ca lider politic, acesta declara fără nici o reținere: „inamicul numărul unu al Ungariei este România”.

Acțiunile subversive maghiare împotriva intereselor României sunt prezentate pe larg în ultima parte a capitolului, fiind evidențiate acțiunile de propagandă împotriva prevederilor Tratatului de la Trianon, dezinformările lansate de presa maghiară și canalele de diseminare a acestora la nivel european, percepțiile și contramăsurile românești față de ampla campanie maghiară.

Prin aceste abordări, autorul face trecerea firească spre capitolul al II-lea, intitulat *Propaganda – arma tăcută, dar eficientă*, care analizează în detaliu diversele aspecte ale bătăliilor propagandistice: principalii vectori, tipurile de manifeste, analiza de conținut (mesajul), taxonomia grupurilor țintă, realizatorii etc.

Un loc aparte este rezervat propagandei bolșevicilor maghiari, propagandă care a făcut victime și printre românii transilvăneni, arătând în mod clar că, fie și temporar, unele aspirații sociale pot pune în umbră sentimentele naționale, iar ideea unei patrii universale a proletarilor se poate dovedi atrăgătoare chiar pentru unii reprezentanți ai unei etnii exclusă de la viața politică vreme de secole. Sciziunea mișcării muncitorești socialiste din Transilvania, dificultățile de colaborare dintre comuniștii români și cei maghiari, energiile cheltuite pentru

aderarea la Internaționala comunistă, eforturile de destrămare a statului român sunt analizate atent, pe baza bogatei documentații rezultată din munca serviciilor românești de informații/contra-informații.

Capitolul al III-lea – intitulat *Banatul – o confruntare în trei, arbitrată de Marile Puteri* analizează confruntarea deloc ușoară dintre România, Serbia și Ungaria pentru controlul asupra Banatului, acțiunile militare, presiunile diplomatice, campaniile propagandistice, oscilările și ambiguitățile care persistau în cancelariile Marilor Puteri, în special în Franța. Desigur, nu sunt neglijate acțiunile organizatorice concrete ale statului român, precum organizarea serviciului de informații în Banat, în iulie 1919, de către maiorul Alexandru Bursan, din Biroul 2 Contrainformații al Marelui Cartier General, serviciu care beneficia și de sprijinul structurilor din D.P.S.G.

Cel de-al patrulea capitol, cu titlul incitant *Sub lupa timpului: memorii și memorialiști*, analizează scrierile unor personaje complexe și cu orientări politice aflate, uneori, la extremele eșichierului politic, precum **Ionel Pop**, unul dintre cei opt secretari ai Marii Adunări de la Alba Iulia, **Hanibal Oreste Dobjanski**, ofițer de carieră care a luptat în trei războaie, **Pal Pronay**, militant anticomunist, **Mihail Cruceanu**, intelectual comunist, casier general al P.C.R., **Gheorghe Cristescu**, liderul socialist devenit primul secretar general al Partidului Comunist din România. Dincolo de informații concrete, inedite, autorul îndeamnă cititorul la reflecție asupra bogăției nebănuite a arhivelor istorice, a nenumăratelor fațete contradictorii ale Istoriei, capitolul fiind o veritabilă pledoarie pentru studiul în ahive.

Capitolul al V-lea – *Fapte, atitudini, destine* – aduce în atenție episoade puțin cunoscute de la finalul Primului Război Mondial, precum acțiunile regimentelor de vânători africani, controversele privind intrarea primelor unități ale Armatei Române în Budapesta (rivalitatea generalilor Gheorghe Rusescu și Gheorghe Mărdărescu și rolul unei zile de naștere – 4 august 1919 – când Mărdărescu împlinea 53 de ani!), o relatare asupra „onoarei nereperate” a generalului Traian Moșoiu și, în final, un episod interesant despre odiseea unui personaj mai mult decât contradictoriu, Mihai Gruiu.

Concluziile volumului sunt succinte, dar dense și ușor iconoclaste, autorul neezitând să sublinieze faptul că, la Paris, Conferința de Pace „nu a fost tocmai onestă”, amintind chiar despre „doza de perversitate”

a Marilor Puteri, care promiseseră Banatul atât României, cât și Serbiei și care s-au bucurat că Armata Română a lichidat bolșevismul maghiar, dar nu au întârziat să se erijeze în arbitrii absoluți ai trasării granițelor.

Dintre nenumăratele teme de reflecție propuse de volumul domnului Alin Spânu, nu dorim să aducem în atenție în cadrul acestei prezentări decât două, îndemnându-vă să parcurgeți cu atenție lucrarea pentru a le descoperi pe celelalte.

Astfel, la finele anului 1918 premierul Ungariei, Mihály Károlyi, disemina în teritoriul controlat un manifest intitulat „Republica Poporului către toate popoarele sale care nu vorbesc limba maghiară (români, nemți, ruteni, sași, sârbi, slovaci)". Era vorba, firește, despre o înșiruire de promisiuni privind viitorul „rai" în care urmau să trăiască cetățenii Ungariei, dublată de prezentarea sumbră a eventualei desprinderi de „milenara Ungarie". În acest manifest, românii transilvăneni erau avertizați că, de restul teritoriilor românești și de frații de același neam, „vă despart munții înalți și nerodnici, râuri late și greu de trecut. Toate resursele pentru bine și fericire se găsesc doar în Ungaria, unde nimeni nu va suferi de foame și frig, iar munca va fi în comun". (p. 112).

Citind acest manifest maghiar din 1918, nu se poate să nu te întrebi dacă nu cumva guvernele succesive ale României se străduie, de cel puțin 30 de ani, să îi convingă pe românii din Transilvania că Mihály Károlyi avea dreptate? Cum se face că marile orașe din interiorul arcului carpatic sunt legate, cu banii românilor, mai degrabă de Budapesta, decât de București? Cum se face că absolut toate proiectele unor autostrăzi peste Carpați au fost blocate consecvent? Cum se face că magistralele CFR transcarpatice au fost lăsate să se degradeze? Cum este posibil ca vechiul cântec „Lung îi drumul Clujului" să fie atât de actual, în condițiile în care un drum cu trenul de la București la Cluj încă durează mai mult decât unul de la Cluj la Budapesta?

Un al doilea subiect de meditație este oferit de cuvintele istoricului Nicolae Iorga, citat de domnul Spânu în contextul analizei ofensivei iredentismului maghiar. Așadar, în noiembrie 1920, Iorga avertiza: „Un popor care știe să ia toate măsurile pentru a se apăra, cum și cât poate, stă mai bine, incomparabil, decât unul care face crima față de sine de a se răzima numai pe alianțele ce a știut să-și dobândească" (p. 70).

Spusele sale profetice s-au văzut adeverite în mod dureros în vara anului 1940, mai repede decât s-ar fi gândit cineva, când „Mica Antantă" și „Înțelegerea Balcanică" erau inoperante și granițele României Mari s-au dovedit imposibil de apărat în fața revizionismului de la Est, de la Vest și de la Sud de către Armata Română, insuficient înarmată, echipată și antrenată.

În concluzie, atât autorul, domnul Alin Spânu, cât și Editura Militară, au oferit publicului amator de istorie o nouă reușită istoriografică, cu un conținut extrem de bogat în informații inedite și cu o prezentare grafică de excepție.

Felicitări autorului, Editurii Militare, și directorului acesteia, domnului Adrian Pandea! Nu putem decât să preluăm moto-ul acestei edituri și să vă îndemnăm: „Înarmați-vă cu cărți!". Desigur, cărți de calitate, precum cea prezentată în paginile de față.

Florian Banu

Alexandru Malacenco,
***Instituționalizarea puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944-1946: contribuția organelor NKGB-MGB*, Chișinău, Casa Editorial-Poligrafică Bons Offices, 2022, 204 p.**

În societatea istoriografică efervescentă a Chișinăului, se face remarcată prezența tot mai pregnantă a unui tânăr cercetător ce atrage atenția în mod deosebit. Eforturile susținute în munca de cercetare s-au tradus printr-o activitate științifică constantă și l-au condus pe Alexandru Malacenco la dobândirea recentă a titlului de doctor în istorie, reușind, în scurt timp, să scoată de sub tipar teza sa de doctorat, susținută în cadrul Universității de Stat din Moldova, sub îndrumarea conducătorului științific, conf. univ. dr. Liliana Rotaru. Lucrarea atinge un subiect intens dezbătut de-a lungul timpului în spațiul românesc, însă, dintr-o prismă inedită: războiul din umbră dus de serviciile secrete în reocuparea Basarabiei de către Uniunea Sovietică, în 1944, în contextul celui de-Al Doilea Război Mondial. Pentru a doua oară în doar câțiva ani, teritoriul dintre Prut și Nistru a trecut sub controlul Moscovei, care a declanșat un amplu și continuu proces de implementare forțată a sistemului sovietic, ce a avut ca obiectiv dobândirea unei legitimări a regimului, prin participarea unei populații fidelizate. Epigraful cărții: „În ziua de azi, pentru a stăpâni câți mai mulți oameni, nu se mai cuceresc teritorii, ci sufletele acelor oameni. Odată ce ai sufletul, ai omul, iar când ai omul, teritoriul vine de la sine" surprinde perfect chintesența acestui fapt. Un rol primordial în acest sens l-au jucat structurile de securitate, care au constituit unul dintre principalii factori în atingerea scopului propus.

Volumul *Instituționalizarea puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944-1946: contribuția organelor NKGB-MGB* captează interesul încă de la început. Ambele coperți sunt îmbrăcate de o fotografie alb-negru, ce reprezintă sediul central al poliției secrete, aflat în Piața Lubianka din Moscova, peste care, cu cerneală roșie și neagră, este

desenată o stemă stilizată a KGB-ului, cu harta Basarabiei pe scut, având conturate granițele actuale ale Republicii Moldova.

Cuvântul înainte constituie un reper al valorii apariției editoriale, purtând semnătura istoricului Silviu B. Moldovan, de la CNSAS, instituție ce deține o parte din documentele ce au stat la baza redactării materialului și unde Alexandru Malacenco a efectuat un stagiu de studiu. Aflăm, astfel, că tema abordată constituie o preocupare mai veche a istoricului din Republica Moldova, acesta elaborând anterior numeroase studii și notând în acest sens mai multe participări la simpozioane internaționale.

În continuare, principalele considerente ce au stat la baza demarării demersului istoriografic sunt explicate succint în *Adnotare*. Astfel, sunt evidențiate scopul și obiectivele urmărite, noutatea și originalitatea științifică, soluționarea problemei științifice, importanța teoretică a lucrării. În esență, contribuția organelor securității statului la restabilirea, instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944-1946, cu identificarea sarcinilor, mijloacelor și metodelor de acțiune specifice utilizate de NKGB-MGB pentru realizarea acestui deziderat. Valoarea aplicativă a lucrării constă, în afară de punerea la dispoziția publicului larg a unor informații de natură să ajute la elucidarea unor aspecte mai puțin cunoscute ale istoriei recente, în structura sa didactică, fapt menționat de către autor însuși, ce sugerează utilizarea acesteia în elaborarea unor cursuri universitare, la pregătirea cadrelor de informații sau ca sursă pentru întocmirea unor lucrări științifice.

Înainte de a începe lectura, *Lista abrevierilor* oferă un ajutor necesar pentru înțelegerea textului, în special cititorului mai puțin avizat.

Introducerea evidențiază actualitatea și importanța temei, prin faptul că aceasta este abordată fragmentar în istoriografia Republicii Moldova, apoi o încadrează în preocupările internaționale, naționale și zonale, evidențiind situația cu care se confruntă cercetătorii ca urmare a limitării accesului la arhive, cu preponderență a celor aflate în spațiul ex-sovietic. Surmontarea acestor obstacole și căutarea unor căi alternative (culegeri de documente, biblioteci online) subliniază tenacitatea cu care s-a urmărit ducerea la bun sfârșit a scopului propus.

Rigurozitatea cu care a fost realizată analiza istorică transpare din apetența autorului pentru corectitudinea construcțiilor lingvistice

utilizate, claritatea în exprimare constituind o preocupare constantă. Astfel, spre a se evita impreciziile, dintru început, acesta stabilește o delimitare între teritoriile anexate de către URSS și cele ocupate sau aflate în zona de influență sovietică și utilizează formule precise pentru același spațiu geografic, în funcție de situația politică a momentului respectiv: Basarabia pentru lunile martie-august 1944, când aceasta se afla în componența României, și RSS Moldovenească după ocuparea integrală a teritoriului de către Armata Roșie, după 23 august 1944, precum și vocabula comună „spațiul basarabean". Observă diferențele între „sovietizare", ca politică agresivă de deznaționalizare și rusificare, în vederea asimilării culturale și lingvistice, și „instituționalizare a puterii sovietice" ca proces inerent sovietizării, ce are ca scop înființarea și organizarea instituțiilor noului regim pe teritoriul republicii. Aduce precizări relativ la sintagmele „poliție secretă" și „poliție politică". În continuare, pentru a nu se crea confuzii asupra statutului, RSS Moldovenească nefiind un organism de sine stătător, ci doar o republică unională, expresia organele securității statului este utilizată doar privitor la NKGB-MGB-KGB al URSS, preferându-se organele ori structurile sovietice de securitate în legătură cu NKGB-MGB-KGB al RSS Moldovenești. De altfel, atenția pentru detalii se face simțită pe tot cuprinsul lucrării prin fine observații și argumentări. La rândul său, metodologia complexă folosită (comparativă, analiză, cantitativă, diacronică și istorică) la întocmirea materialului confirmă încă o dată profunzimea investigației științifice.

Cartea se definește prin volumul impresionant de documente inedite ce se materializează într-o succesiune de raționamente temeinic demonstrate și este metodic împărțită în trei capitole sensibil egale ca întindere, fiecare acoperind o altă latură a subiectului dezbătut: „Reflectarea rolului și contribuției organelor NKGB-MGB în instituționalizarea puterii sovietice în RSS Moldovenească 1944-1946 în literatura științifică și surse istorice"; „Organele sovietice de securitate în RSS Moldovenească între anii 1944-1946"; „Contribuția organelor securității de stat la instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească".

Lucrarea acoperă succesiv și foarte pertinent problemele enunțate în primele pagini, acestea constituind însuși fundamentul cercetării. Stabilește o succesiune în procesul instituționalizării puterii sovietice

în două etape: prima, în condiții de război, de avansare treptată, în concordanță cu linia frontului, a „trinomului" format din armată, organele de partid și structurile de securitate, iar a doua, a stabilizării și modificării priorităților, în condiții postbelice.

Sunt examinate situația social-politică și cea sanitară defectuoasă, cu declanșarea epidemiei de tifos exantematic și răspândirea unor boli venerice, augmentând starea de adâncă nemulțumire a populației, ceea ce a dus, în mai multe rânduri, la acțiuni armate împotriva regimului nou-instituit. Este urmărit întreg procesul de epurare a teritoriului, începând cu agenții inamici, continuând cu opozanții locali, marcând chiaburimea și clerul, trecând la cetățenii repatriați, conform punctului 5 al Convenției de Armistițiu semnate pe 12 septembrie 1944, în fond, de supraveghere generală și încadrare informativă a întregii populații, în vederea cunoașterii și neutralizării oricăror manifestări ce ar fi putut constitui un pericol pentru noua orânduire, un accent deosebit fiind acordat tineretului și mediului intelectual, în vederea organizării unei baze sociale pentru transformarea profundă a societății.

Sunt punctate neregulile, abuzurile și crimele ce au însoțit consolidarea regimului de ocupație, subliniat de lipsa unei direcții de contrainformații militare, atribut al unui stat independent, singurul aspect contrastant în arhitectura similară a poliției secrete din RSS Moldovenească comparativ cu cea a NKGB-MGB a URSS. Se remarcă tendința de alcătuire a aparatului de securitate din cadre alogene, în special a celor de conducere, cel mai bun exemplu constituindu-l însuși Iosif Lavrentievici Mordoveț, conducătorul acestuia și unul dintre principalii artizani ai instalării și stabilizării puterii sovietice. Anexele, ce conțin Tabelul nr. 1, elaborat de autor în baza resurselor documentare din ASISRM, cu personalul titular al Direcției I (subdiviziunea de spionaj) a NKGB al RSS Moldovenești în anul 1945, reprezintă un argument suplimentar referitor la componența etnică a aparatului de securitate al republicii. Modificările survenite în urma restructurării instituționale pornite de la Centru, în martie 1946, când accentul se deplasează pe contracararea foștilor aliați anglo-americani, marchează o nouă etapă a evoluției serviciilor și a relațiilor Moscovei cu Blocul Occidental.

Ultima frază, amintind de stema reprodusă pe copertă, concluzionează rolul fundamental pe care l-au jucat organele de securitate, „sabia și scutul" partidului, în procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în RSS Moldovenească.

Bogatul aparat critic însumează nu mai puțin de 493 note de subsol, marea majoritate fiind constituită din la documente. Peste 700 de file au fost desecretizate din Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova în urma demersurilor personale ale autorului, și acestea, ca și alte documente, fiind introduse pentru prima dată în circuitul științific. Întreaga bibliografie, împărțită în surse arhivistice inedite și surse edite, ce reprezintă dicționare, enciclopedii, biografii, monografii, studii, articole și memorii, cuprinde nu mai puțin de 131 de titluri, atât în română, cât și în rusă și engleză, aspect ce trimite la concluzia unei familiarități a autorului cu cele două limbi străine și confirmă, o dată în plus, temeinicia și amploarea documentării.

Aducând o notă aparte în peisajul istoriografic din punct de vedere al manierei de abordare, în lumina noilor informații ce reușesc să străpungă umbra confruntării de pe frontul nevăzut, precum și al modului limpede și bine fundamentat în care a fost redactată, apreciem că importanța prezentei lucrări transcende dincolo de granițele Republicii Moldova, având o semnificație deosebită pentru întreg arealul românesc. Complementar, *Cuprinsul, Adnotarea* și *Sumarul* substanțial în limba engleză, conferă volumului o deschidere pe plan internațional. Reprezentând o lucrare de o incontestabilă valoare, numărul redus de exemplare, doar 200, asigurând o circulație destul de restrânsă, ne exprimăm speranța într-o reeditare mai consistentă, care să-i poată facilita prezența pe o plajă cât mai amplă, înlesnind, astfel, accesul tuturor celor interesați în cercetarea unui moment de cotitură pentru spațiul basarabean.

Theodor Bărbulescu

Liliana Corobca, *Maestrul și Makarenko. Roman științific*, Oradea, Editura Ratio et Revelatio, 2023, 210 p.

O carte de care te apropii, cel mai probabil, cu oarecare teamă, având în vedere subiectul ei, traumatizant chiar și pentru cititor. O autoare, în același timp, de ale cărui lucrări nu ai cum să nu te apropii, cu legitimă curiozitate, deoarece puțini sunt cei care pot reuni, cu un succes pe deplin comparabil, ipostaza de scriitor cu cea de cercetător științific, așa cum o face Liliana Corobca. Rezultatul, în acest caz, este un „roman științific", așa cum chiar îl subintitulează autoarea. Cu atât mai mare devine curiozitatea cititorului, în fața acestui, oarecum, insolit gen de literatură.

Subiectul romanului nu îl reprezintă atât reeeducarea de la Pitești (sinistră temă, tălmăcită în fel și chip în ultimul timp, și nu totdeauna cu necesara empatie pentru victime), ci rolul, presupusul rol, al faimosului pedagog sovietic Anton Semionovici Makarenko în instrumentarea zisei atrocități. El, autorul *Poemului pedagogic*, este personajul principal al romanului. La început, însă, suntem împinși a crede că personajul principal este scriitorul sovietic, nu mai puțin faimos, Mihail Afanasievici Bulgakov, autorul capodoperei *Maestrul și Margareta*, romanul care a inspirat și titlul scrierii Lilianei Corobca.

Se face, așadar, că Bulgakov, un fericit rezident al Raiului (deoarece avea acolo, la dispoziție, o bibliotecă fabuloasă, ceea ce îi satisfăcea o nevoie fundamentală, identificată de autoare în jurnalele și corespondența acestuia – vezi pp. 15-16), primește din partea ierarhiei cerești o misiune importantă. Aceea de a prezida judecata lui Makarenko. Pedagogul fusese și el în Rai, la fel de fericit precum Bulgakov (întrucât se ocupa, și acolo, de Colonia „Gorki", care „părea ceva feeric" – p. 21), însă, în urma reclamațiilor primite dinspre Iad, statutul său ceresc fusese suspendat, în așteptarea verdictului care trebuia să vină de pe urma procesului fixat a se desfășura tocmai în incinta, de tristă

amintire, a penitenciarului din Pitești, transformat, între timp, în memorial istoric.

Nițel încurcat la început, Bulgakov își acceptă, mai mult de nevoie, misiunea și pornește către orașul de care nici măcar nu auzise, în viața lui pământească: Pitești. Pornește este un fel de a spune, întrucât este purtat într-acolo de o caleașcă de care se îngrijesc șase draci și de un baston fermecat. Ba, încă, se pricopsi și cu un motan însoțitor, nu chiar fermecat, dar care, ca toate felinele de lângă casa omului, percepe mai mult (astfel, îl vede pe invizibilul judecător de ocazie, pe când oamenii aflați în vecinătatea acestuia puteau vedea numai bastonul lui, „mergând" de unul singur) și, după cum se va vedea, discret, iar în timpul procesului, simte, de asemenea, mai mult (și parcă îl încearcă mai multă empatie decât pe câte unii dintre noi, cei de astăzi). Dar parcă devenim puțin prezumțioși și, cum în lumea noastră, cea de jos, este cam periculos să îți dai cu părerea, ne transferăm ochiul critic asupra dracilor legați de trăsură, care, așa cum aflăm de la pagina 5, sunt nu numai „eleganți", dar poartă și niște pălării „strălucind cu oarecare cochetărie". Sugerându-ne, astfel, constatarea că până și dracii au asemenea slăbiciuni (într-atât de asemănătoare cu ale noastre, încât „de departe puteai crede, dacă făceai abstracție de cozile lungi și agitate, că sunt oameni" – p. 5), credem că autoarea ne atrage într-o dispoziție mai obiectivă, care este mult mai potrivită pentru a participa, fie și în mod pasiv, la un proces. Ar fi, deci, momentul să ne întrebăm dacă lui Makarenko, obișnuit între timp cu postura dobândită în lumea de sus, îi chiar pasă de imaginea lui postumă, întrucât din povestirea călătoriei lui forțate la Pitești nu ne lămurim suficient asupra acestui aspect. Iar noi nici nu ne mai întrebăm dacă, sau cât, ne pasă, întrucât forța de atracție a scriiturii ne trage imediat în vârtejul acțiunii, în a cărei desfășurare ne lăsăm prinși fără prea multe fasoane, în ciuda spaimei de subiect, de care pomeneam mai sus.

Nici condiția de participant pasiv nu e, însă, așa de simplă precum pare, căci, dacă nu sufletul, măcar mintea trebuie să stea trează. Altfel, am putea pierde, încă din start, sensul procesului, întrucât la pagina 9 tresărim, crezând că, de fapt, Bulgakov este cel judecat, odată ce se enunță ideea că nici acesta „nu a dus o viață tocmai pioasă". Peste doar două pagini, ne lămurim că nu este vorba de așa ceva, ceea ce ne oferă prima concluzie, aceea că și păcătoșii, sau nepioșii ajung în

Rai, fapt de natură să ne liniștească și care crează, totodată, ambianța perfectă pentru un proces al „reeducării" de la Pitești.

Materialul probatoriu pare adunat cu multă grijă și selectat cu maximă comprehensiune, ba încă și cu o migală deosebită, din toate sursele edite identificabile (de pildă, ne este semnalată, în opera lui Bulgakov, o singură mențiune, trecătoare, despre România, mai precis într-un jurnal – vezi p. 25). Tot acest material este expus, așa cum este și normal, într-un proces declanșat de puterile cerești, sau într-unul menit să explice întruchiparea Răului în esența lui pură, începând cu „motivul diavolului care coboară pe pământ" (p. 11), cât și de la autorii cei mai importanți în problematica îngerilor și a ierarhiilor cerești (Andrei Pleșu, Dionisie Areopagitul, Grigore Palamas... – pp. 12-15). Remarcăm, grăbiți, bogăția de sugestii de la pagina 14, unde este analizat rolul memoriei atât în Rai, cât și în Iad (aici, dacă nu avem forța de a contempla, cu deplină comprehensiune, filosofii din vechime sau pe hermeneuții lor din zilele noastre, măcar tresărim oarecum satisfăcuți, la ideea că memoria ar include, în mod normal, și memoria istorică, aspect de care ne-am ocupat, atâta cât am putut, și noi).

Imediat după aceea, înțelegem, oarecum, și cum anume a ajuns tocmai Bulgakov în postura de participat activ la procesul din orașul românesc de care nu auzise pe timpul vieții lui: „un înger superb, uriaș, cu aripi" l-a scos din locul „liniștit și bibliotecos" în care atât de fericit activa și l-a condus într-un alt loc din Rai, un „spațiu vesel, cu mulți copii de toate vârstele, cu muzică, jocuri, o hărmălaie adevărată, dar atâta bucurie la un loc nu văzu niciodată" (p. 21). Nu fără mirare, aflăm că acest loc, care nu era împrejmuit, era taman „colonia Gorki", condusă de un om pe care „afecțiunea copiilor îl făcea atât de fericit, încât, de la strălucire, părea totuși frumos", deși nu era astfel (Anton Semionovici Makarenko, adică) – p. 21. Imaginea idilică, zgomotul așișderea pălesc însă brusc, atunci când lui Bulgakov i se fac cunoscute existența delegației venite din Iad și cea a documentelor (plângerilor, adică) aduse de aceasta, în temeiul căreia Makarenko era cerut pentru a fi trecut, rapid, la... regim de smoală. Aici, deși este invocată evidența că, așa cum Bulgakov nu auzise de Pitești, nu auzise nici pedagogul, amândoi decedând cu ani înainte de comunizarea României (în 1940, respectiv 1939), apare primul indiciu al vinovăției, și tocmai

din paginile *Poemului pedagogic*, acolo unde Makarenko își declară cultul pentru cekiști, ale căror „calități" mărturisea că era scopul lui „să le dezvolte în colectivul coloniei" (pp. 23-24).

Se crează aici un moment ciudat de solidaritate a dracilor cu anumiți rezidenți ai Raiului, care și ei „s-au mirat de un asemenea coleg" (adică de existența pedagogului sovietic în Rai) – p. 25. Nu putea fi însă vorba, în ciuda aparențelor, de convingerile morale ale dracilor, din moment ce aflăm, chiar din reclamațiile pe care le aveau asupră-le, că aceștia aveau un soviet, ba chiar și politicieni (p. 27). Nu știm, însă, dacă dracii autori ai memoriului au făcut o greșeală, sau chiar autoarea romanului științific a strecurat aici o eroare de datare, spunând că Makarenko ar fi „condus nu doar coloniile din Ucraina la comanda C.E.K.A./K.G.B., dar și închisorile românești, tot la comanda K.G.B.-ului, când acesta a preluat puterea în România după 1944" (p. 28). Așa o eroare de datare, prea flagrantă ca să fie una inocentă, conduce la formularea greșită a capetelor de acuzare. Mai mult, dacă nu avem dovezi împotriva mărturiilor incriminatoare ale complicilor aflați în Iad, nu suntem deloc convinși că „reprezentanții de jos" ar fi interpretat în mod corect atitudinea unor sfinți, astfel încât manifestăm legitime îndoieli asupra încă unui pasaj din delațiunea „grupului de draci devotați și onești": „Din surse sigure, știm că dovezile noastre ar putea fi întărite de mulți care au suferit, unii martiri și sfinți ai închisorilor, care-s acolo, la dumneavoastră, și care ar fi șocați să afle ce bandit de rând și de carieră țineți sus la sân" (p. 29). Din parte-ne, sfinții își iartă inamicii, căci de aceea și ajung sfinți și, chiar dacă nu uită faptele acestora, nu prea credem că obișnuiesc să se refere la ei sub titulatura de „bandiți" (specifică tocmai limbajului torționarilor, cei de care sfinții se deosebesc întrutoate).

Interacțiunea scriitorului cu dracii ne aduce însă și o altă explicație, care îl înspăimântă pe acesta, anume aceea că, în chiar opera lui scrisă, necurații și diversele lor denumiri sunt un loc comun (p. 38). Mărturia cu adevărat neliniștitoare, și pentru cititori, este însă cea a unuia dintre dracii care l-au condus pe Bulgakov la Pitești, atât despre rolul literaturii („Noi îi iubim pe scriitori, fără ei, Iadul ar fi o groapă întunecată, dar cu fantezia și atenția lor am ajuns capodopere!" – p. 39), cât și despre confluența tărâmului înfricoșat de dedesubt cu ceea ce s-a petrecut în penitenciarul din nu foarte cunoscutul oraș

românesc („La Pitești, da, acolo s-a revoluționat Iadul!" – p. 39; „E cel mai indicat loc, dacă vreți să auziți de noi de bine" – p. 37).

Există, totuși, o justiție imuabilă, de la care nici „zeii" ideologici nu se puteau sustrage, așa cum constatăm dintr-o scenă de umor insolit cu Stalin, aflat în Iad, pe care dracii îl „împușcau pentru fiecare om ucis la ordinul lui" (p. 41), ceea ce se dovedise a fi o operațiune interminabilă.

Așa cum aflăm de la pagina 67, autoarea a refăcut drumul deținuților de la gară la penitenciarul din Pitești. Încerca, oare, să intre în pielea lor? Crezând, poate, că, aidoma lui Bulgakov, va determina, odată ajunsă în fața închisorii, revenirea în anul 1950? Ca să schimbe cele petrecute atunci, cu siguranță. Dar dacă s-ar schimba evenimentele, am mai învăța noi ceva dintr-o tragedie care nu a avut loc? Dar, chiar: oare am învățat, cu adevărat, ceva? Măcar prima întrebare rămâne fără răspuns, întrucât schimbarea evenimentelor nu pare posibilă: până și Bulgakov, după șocul contemplării evenimentelor din Camera 4 Spital, „ieși furios că nu poate face nimic, că e doar o umbră neputincioasă..." (p. 70).

Mai înainte de aceasta, Bulgakov, odată ajuns în fața penitenciarului, fusese uimit că „în jurul clădirii era o aglomerare ciudată de îngeri uriași, puternici, vânjoși, am putea spune, care acopereau cu aripile lor clădirea, pândeau de la ferestrele îngrădite, se adunau ciucure la ușă și, când se deschidea, se buluceau toți să intre" (p. 66). Cu adevărat antologică este, însă, descrierea scenei de la Camera 3 Parter, care i se înfățișează lui Bulgakov, după, aproape, fuga sa din Camera 4 Spital. Această scenă, pentru care nu putem elogia suficient inspirația (sau poate, revelația?) autoarei, lămurește pe deplin strania priveliște de la intrarea penitenciarului. O lămurește mai întâi pentru suflet, apoi și pentru minte, care astfel poate înțelege că ea nu există, cu adevărat, fără cel dintâi:

„E greu să privești spectacolul suferinței umane fără să poți ajuta. E greu să porți umbra spiritului inutilă, când oamenii se omoară între ei. Coborî scările în fugă și intră în următoarea cameră, la întâmplare. Motanul nu îl urmă nici aici, stătea ca un sfinx la marginea scării îmbiindu-l să coboare. Bulgakov nici nu-l văzu. În camera unde tocmai intrase domnea întunericul, cel puțin așa i se păru la început. Când privirea i se obișnui, se sperie de tabloul parcă și mai groaznic decât

în camera precedentă. Aici îngeri, adică bucăți mari din ei, erau împrăștiați, zdrobiți, pe jos. Cum poate așa ceva să existe? Cum poate Domnul permite, tolera așa ceva? Cum să moară îngerii?

Atunci văzu că fiecare deținut avea un înger lângă el, dar suferința era atât de atroce, lupta – atât de crâncenă, încât un singur înger pentru un deținut nu era de ajuns. Când călăul lovea fără milă, îngerul își desfăcea aripile și se așeza în față, primind lovitura, ca să nu-l doară atât de mult pe deținut. Îngerul păzitor proteja cum putea. În clipa de liniște făcea vânt cu aripa să aline durerea rănilor... Era uimitor că și îngerii călăilor munceau să oprească lovitura, să fie păcatul mai mic, în timp ce demonii împingeau pe la spate, ajutau, loveau și ei.

Așadar, aici se zbăteau îngerii de la ușa închisorii, de afară, să ajungă, ca să-i schimbe pe cei slăbiți de lovituri. Lupta se dădea și între spiritele celei lumi, nu doar între oameni, care nu se vedeau decât pe ei și nu simțeau sărutul îngerilor, nici ajutorul sau mângâierea lor" (p. 71).

În scena carnagiului din Camera 4 Spital, Bulgakov însuși intră în contact direct cu „omul cu diavolul cel mare în el, atât de mare, că-i ieșea pe la margini" (Eugen Țurcanu?), care-l lovește năprasnic, fără să-l observe (p. 72). Apoi, excedat, scriitorul intră în dialog cu însăși autoarea romanului științific (p. 74). Ca și după fuga din camera supliciului, și de această dată urmează, însă, o scenă consolatoare, datorată talentului și vizionarismului autoarei. Mai întâi, suntem atenționați că „arma Domnului se pregătea, dar îndrăciții torționari n-o vedeau tot mai ascuțită, tot mai strălucitoare și tot mai aproape de coasta lor, cu fiecare crimă, cu fiecare lovitură, pregătindu-le rușinoasa înfrângere" (p. 76). Acest fenomen îl putem explica cum dorim, reținem însă o precizare discretă a autoarei, care nu uită că mai văzuse „acest paloș când am vizitat închisoarea, în mâinile ferme ale Mariei, paznic și, oleacă, pe la începuturi, artist" (p. 76). O recunoaștem, aici, cu ușurință, pe Maria Axinte, cea care are grijă, în lumea reală, de Memorialul înființat în ceea ce a mai rămas din clădirea Penitenciarului Pitești (inclusiv Camera 4 Spital), inițiativă reușită care, prin însăși existența ei, asigură, prin reamintire, ca și prin șocul emoțional produs de contactul cu zidurile vechi ale edificiului, rușinoasa înfrângere a pornirilor bestiale din om. Până la urmă, spre satisfacția chiar a lui Bulgakov (din câte ne putem da seama), „mica lumină cerând ajutor", care supraviețuise, chiar și după ce îngerii se recunoscuseră înfrânți, în camera de la subsol (p. 75),

transformase forța loviturilor primite în puterea de a renaște („Nimeni nu simțise atunci cum în om se năștea sabia. Paloșul îngeresc, cel care anunța dumnezeiasca victorie" – p. 78). Acum, spre bucuria noastră, care simțeam nevoia de a ne restabili mental, după complitele scene din paginile anterioare, a venit rândul îngerilor, care „loveau cu aripile lor, necruțător, acum loveau ei, la rândul lor, pentru ca nicio fărâmă de drăcime să nu se ascundă prin măruntișuri și colțuri" (p. 78).

Paginile finale ale capitolului al treilea denotă o înțelegere superioară, de către autoare, a surselor și a evenimentelor legate de „fenomenul Pitești" și avatarurile acestuia, ceea ce sugerează că „prezența" lui Bulgakov, deopotrivă în incinta penitenciarului și în prezentul roman, e mai mult un pretext. Oricum, aceasta îl regăsește pe Maestru (la p. 80), care nu e însă, deloc, o apariție întâmplătoare, căci muzica orchestrei improvizate de el în „Camera 1 Biserică" revelează, mai întâi, concluzia optimistă că „zece draci strică un om bun, cu greu, iar un singur om demn și vrednic biruie tot răul și luminează în jur, topind negreața, răutatea, umilința și greața" (p. 82), apoi îl bagă de-a binelea în sperieți și îl pune pe fugă pe un gardian, care bănui că muzica ce o auzea se datora faptului că „în pieptul lui cânta sufletul" (p. 84 – știm că așa ceva nu era de glumă în acei ani, când orice slăbiciune te putea arunca... de partea cealaltă a gratiilor), și în cele din urmă salvează întreaga comunitate și asigură biruința peste decenii a adevărului, conform următorului, antologic, paragraf: „Cântecul continuă, cucerind noi teritorii. Întreaga închisoare cânta, îi legăna pe toți în acorduri feerice și le vindeca rănile multe. Apoi, cântecul ieși din închisoare și ajunse în oraș, la casele oamenilor, care ascultau fermecați. Istoria cântecului aceluia și poveștile supraviețuitorilor există și azi..." (p. 84).

Makarenko fie este pomenit de forțele încleștate în cumplita luptă din penitenciar (p. 73), fie, din contră, este remarcată, de către autoare, nemenționarea acestui nume, deoarece „nu le ardea spiritelor de el" (p. 78). Autoarea însăși, care amestecă istoria propriilor ei cercetări cu intriga judiciară a romanului, pornește de la concluzia că „nu văd nicio legătură între reeducarea de la Pitești și cea practicată de Makarenko" (p. 89), apoi subiectul este, totuși, legitimat („Îmi dau seama că nu scap de el, mai bine-zis, că este ceva la mijloc cu aceste acuzații și trebuie să intervin și să studiez mai serios" – p. 89), iar mai târziu apar, cu adevărat, îndoielile, la pagina 90: „Vine corectura la cronica lui Bottoni

și modific în loc de «nu are nicio legătură cu reeducarea», schimb: «nu are legătură directă». Așadar, încă nu vedeam legătura DIRECTĂ; la drept vorbind, eram confuză și nesigură și, în general, mare brânză nu vedeam...". De aici, autoarea devine „pasionată" (p. 90), apoi „și mai pasionată" (p. 91) de subiect, pe care îl cercetează din scoarță în scoarță și își formează ideea că „credibilitatea imensă pe care o avea Ierunca este motivul preluării, de către mulți istorici, a ideii privind rolul lui Makarenko în fenomenul Pitești, fără îndoieli sau căutări personale" (p. 96). Poate, însă, că este la mijloc și o bănuială, mai mult sau mai puțin instinctivă, de genul celei exprimate de Ion Ianolide (o victimă reală a reeducărilor): „Makarenko ne spune, plin de mulțumire, că nu a dat niciodată o palmă vreunul elev al său. Dar el a organizat teroarea colectivității prin otrăvirea elevilor lui și transformarea lor în călăi – și tocmai asta nu o mărturisește" (p. 102). De fapt, Liliana Corobca a identificat (vezi pp. 162-165), chiar în scrierile lui Makarenko, un caz de lovire, repetată chiar, a unui colonist, un „bandit adevărat", care în urma acestui incident s-a dat pe brazdă (aici, fără a pune la îndoială legitimitatea indignării pedagogului, simțim, totuși, o similitudine cu „explozia", așa cum o interpretau torționarii de mai târziu). În fine, după ce autoarea analizează opera lui Makarenko și ecourile acesteia, ba chiar transformările postume ale ei, apare o nouă rezervă critică: „Aici trebuie așadar să disociem între ce a făcut, de fapt, Makarenko, în colonii, și ce spune în prelegerile sale, după ce colegii săi au fost împușcași și arestați, iar coloniile muncii, desființate" (p. 137).

Romanul științific al Lilianei Corobca se compune, în fond, dacă nu din două cărți, cu siguranță din două părți destul de diferite ale aceleiași cărți: prima, o superbă alegorie care ne revelează dedesubturile inefabile ale reeducării, a doua o erudită reconstituire a carierei profesionale a acuzatului Makarenko, fapt care s-a dovedit decisiv, în ultimă instanță, pentru stabilirea sentinței. Folosind ca pretext prezentarea argumentelor acuzării și celor ale apărării, în cadrul ineditului proces de la Pitești, autoarea explorează exhaustiv opera lui Makarenko, ca și întreaga istoriografie de mai târziu, care l-a făcut pe acesta răspunzător de apariția cumplitului experiment carceral. Ambele prezentări sunt absolut obiective; remarcăm că, deși este critică față de scrierile celui mai important (în opinia noastră) analist al fenomenului reeducării, Mircea Stănescu (vezi, în special, observațiile

severe de la paginile 115, 171-173 și 200), autoarea are puterea să identifice și meritele de căpătâi ale acestuia: „istoricul Mircea Stănescu a fost primul cercetător român care nu s-a oprit doar la enumerarea mărturiilor găsite, ci a mers la sursă, la opera pedagogică a lui Makarenko și a comentat-o. Mai mult decât atât, dincolo de exagerările oarecum motivate (fiind cercetător tânăr și influențat de documentele dure despre Pitești), Stănescu a identificat totuși fără greș câteva din elementele comparabile ale celor două reeducări" (p. 113). De altfel, obiectivitatea nici nu ne poate surprinde, având în vedere râvna și migala deosebite care au condus documentarea Lilianei Corobca (vezi observațiile de la paginile 116 și 127), însă credem că tonul criticilor îndreptate împotriva lui Stănescu este, totuși, prea sever.

Sunt trecute în revistă și puse în context toate elementele biografice „nesănătoase" ale lui Makarenko (în frunte cu existența fratelui său, care luptase de partea albilor, în războiul civil rusesc), episoadele represive din biografia lui profesională, dar și contactele avute cu poliția politică sovietică, în cadrul căreia, pentru un timp, a și lucrat (vezi pp. 131 și 157). Până la urmă, credem că devenea inevitabilă concluzia formulată la pagina 159, unde se distinge între intențiile personale și efectul ideilor proferate, care credem că a fost intuită, cumva, de diverși autori români, care nu s-au priceput să o formuleze cu exactitate: „Avem așadar dovada că cekiștii l-au urmărit cu atenție și cunoșteau în amănunt tot ce «inova» Makarenko. Părerea noastră umilă e că «metodele» lui Makarenko fuseseră deja studiate, apoi aplicate de către cekiștii atenți, fără ca rolul lui Makarenko să mai conteze. «Specialiștii» serviciilor secrete au ales esențialul, «metodica», situațiile și le-au interpretat, adaptat, utilizat potrivit condițiilor speciale, uneori cu totul diferite față de colonia pentru copii delincvenți". Mai mult, după ce explică, în mod documentat, în ce anume consta metoda „exploziei", care a fost suspectată de unii autori a se afla la originea violențelor de la Pitești, autoarea revine cu o afirmație mai radicală, afirmând că „primele instituții enorm interesate de rezultatul activității pedagogului nostru au fost, în U.R.S.S., serviciile secrete, iar «fenomenul Pitești» este o dovadă că aceste servicii au încercat să implementeze, sub diverse forme, «metodele» lui Makarenko. (...) Întrebarea dacă a existat o intrumentalizare politică a acțiunilor și operei sale și-au pus-o, pe bună dreptate, mai mulți cercetători" (p. 192).

Autoarea, care nu se lasă până când nu identifică și participarea (singura, de acest fel) a lui Makarenko la o ședință de demascare, cea a scriitorului Haim Șaevici, despre care aflăm cu interes că a trăit și prin Transnistria și care a fost, probabil, împușcat, în 1936 (pp. 202-204), își încheie opera cu un epilog fantastic, care întâi ne face să visăm la o istorie secretă, în care rezistenții noștri din munți purtau asupra lor „sabia îngerească" de la Pitești, iar rușii au întrerupt imediat „experimentul Pitești" atunci „când au descoperit primul soldat de-al lor cu aripioare" (p. 206) și, în final, ne aduce cu picioarele pe pământ, aducând în scenă, chiar dacă evaziv (pentru a nu-i speria pe reconciliații Bulgakov și Makarenko, ce avuseseră năstrușnica idee de a vizita Ucraina, înainte de a reveni în Rai), invazia rusă din februarie 2022.

Până la urmă, e o carte care ne predispune să ne lăsăm libere baierele imaginației, fără a ignora realitatea și multiplele ei fațete. Dar, oare, tot ce putem face este să medităm? Poate că s-ar cuveni făcute, aici, unele mențiuni despre ce și cum a fost „fenomenul Pitești"; credem că, totuși, nu este locul lor aici. Vor veni ele altădată, mai ales că romanul reaprinde, cu mijloace meșteșugite, vechea dispută, asupra vinovăției/inocenței lui Makarenko și este de așteptat să fie analizat și de alți autori interesați de subiect.

Ca cititori, nici nu știm care este cel mai neliniștitor aspect al domeniului de meditație: trecutul de atrocități și de justificări ale lor, care formează tot fundalul cărții, sau viitorul nedefinit, descris în capitolul 2, dedicat utopiei în care oamenii ajung perfecți, sau cel puțin așa credeau ei, adică „evoluează" la statutul de protozoare, albe și fără forme, și fără nevoi, sau, cum le percep atât autoarea, cât și, pe urmele ei, imaginarul Bulgakov coborât din Rai, niște „bile diforme" (p. 58). Dar chiar și aceste forme „perfecte" își doreau altceva, adică să zboare și să fie frumos colorate. Și să aibă și ele nevoile lor. Ceea ce, finalmente, se și întâmplă, spre bucuria lui Bulgakov, care se declară satisfăcut că utopia a durat puțin (p. 62). Însă presupusa utopie care a generat spațiul concentraționar comunist a durat mult mai mult și, mai ales, decisive au fost efectele asupra victimelor ciudatei idei de „perfecțiune" impusă, cu temporar succes, la Pitești.

Din parte-ne, deși, spre ușurarea noastră, nu am fost convocați, nici ca parte, nici ca martor, în acest proces, ni se pare rezonabil să credem/presupunem că ideile lui Makarenko au avut intenții bune, de

recuperare prin muncă a delicvenților minori, dar că ele și-au dovedit utilitatea din perspectiva poliției politice sovietice, care nu a pregetat să le preia într-un sens „creator", adică a le transforma într-o metodă represivă. Metamorfoza ideilor bune în ceva malign a continuat după Al Doilea Război Mondial, când, la Pitești, au devenit un pretext/ punct de pornire în diabolicul proces numit „reeducare". Firește, fără ca Makarenko însuși să fie consultat în acest sens, acesta fiind, deja, mort de un deceniu. Credem, totuși, că sentința de achitare (justă), pronunțată de Bulgakov (p. 202) a avut în vedere (cum este și normal) numai probele existente la dosar. Cele lipsă ar putea inspira un alt deznodământ. Teoretic, procesul ar putea fi reluat, odată cu descoperirea și publicarea manualului care știm că a fost redactat de Makarenko în perioada activității sale în cadrul N.K.V.D. din R.S.S. Ucraineană și că era intitulat *Metodica de organizare a procesului educațional*, dar care nu a fost descoperit (vezi p. 162). Nu credem că acesta s-a pierdut iremediabil, ci mai degrabă că arhivele secrete sovietice îl țin bine pitit; de înțeles, odată ce manualul ar putea atenta la imaginea lui Makarenko, tocmai după ce U.N.E.S.C.O. a declarat anul 1988 ca „Anul Makarenko", iar cele „două tabere în studierea și receptarea lui Makarenko" (sovietică, respectiv occidentală) s-au împăcat (p. 194); dar, deja, observăm că devenim, din nou, prezumțioși și o atare atitudine nu ar fi admisibilă într-un proces echitabil. Care ar putea fi reluat, însă numai în cadrul aceleiași instanțe cerești, deoarece, în justiția noastră pământeană, morții nu mai pot fi judecați.

Maestrul și Makarenko este o carte care, cu mijloace inedite, ne problematizează. Autoarea instrumentează aici, cu talent și erudiție, o materie încă „fluidă" dar oare nu e cumva condamnată să rămână astfel? Mă tem că încă nu putem cunoaște, ba încă mai puțin a și înțelege, multe din cele petrecute în acel loc în care „s-a revoluționat Iadul".

Silviu B. Moldovan

Lista abrevierilor

ABORP – Arhiva Bisericii Ortodoxe Române din Paris

ACNSAS - Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității

AMR – Arhivele Militare Naționale Române

ANIC- Arhivele Naționale Istorice Centrale

ASISRM – Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova

ASIT - Asociația Inginerilor și Tehnicienilor

ASR – Alteța Sa Regală

AUKUS – alianță militară trilaterală (Australia, the United Kingdom, the United States)

BBC - The British Broadcasting Corporation

BCAJ - Birou Colectiv de Asistență Juridică

BID - Biroul Informatică-Documentare

BIRD - Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare

BO – Buletinul Oficial

BOB - Biroul Organizației de Bază

BOR - Biserica Ortodoxă Română

BORP - Biserica Ortodoxă Română din Paris

CAER – Consiliul de Ajutor Economic Reciproc

CAP – Cooperativa Agricolă de Producție

CC – Comitetul Central

CEC – Casa de Economii și Consemnațiuni

CFR – Căile Ferate Române

CID – Centrul de Informatică și Documentare

CIE – Centrul de Informații Externe

CIS – Cheltuieli Informative Speciale

CNCS – Consiliul Național al Cercetării Științifice
CNRS - Centre National de la Recherche Scientifique
CNSAS - Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității
CPEx. – Comitetul Politic Executiv
CSCE – Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa
CSS – Consiliul Securității Statului
DGSS – Direcția Generală a Securității Statului
DGSP – Direcția Generală a Securității Poporului
DIE – Direcția de Informații Externe
DMRU – Direcția Management Resurse Umane
DRMAI – Direcția Regională a Ministerului Afacerilor Interne
DSS – Departamentul Securității Statului
DUI – Dosarul de urmărire informativă
EM – Exploatarea Minieră
FMI - Fondul Monetar Internațional
FNM - Frontul Național Maghiar
FNR - Frontul Național Român
GATT - General Agreement on Tarifs and Trade
HCM – Hotărârea Consiliului de Miniștri
IAS – Întreprinderea Agricolă de Stat
ICDT – Interceptarea convorbirilor și a discuțiilor ambientale, prin intermediul telefonului
ICSMI - Întreprinderea de Comerț de Stat cu Ridicata pentru Mărfuri Industriale
ICT – Interceptarea convorbirilor telefonice
IGM – Inspectoratul General al Miliției
IICCMER - Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc
IJ – Inspectoratul Județean
ILF – Întreprinderea de Legume și Fructe

IM – Întreprinderea Metalurgică / Întreprinderea Minieră

IMB – Inspectoratul Municipiului București

IMF – Institutul de Medicină și Farmacie

IPRALCOOP - Întreprinderea de Producție Alimentară a Cooperației de Consum

ISEH - Întreprinderea de Scule și Elemente Hidraulice

ISJ – Inspectoratul de Securitate al Județului

IUG - Întreprinderea de Utilaj Greu

ÎPS – Înaltpreasfințitul

ÎPSS – Înaltpreasfinția Sa

KGB – Comitetul Securității Statului (din URSS)

MAE – Ministerul Afacerilor Externe

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

MAN – Marea Adunare Națională

MApN – Ministerul Apărării Naționale

MFA – Ministerul Forțelor Armate

MGB – Ministerul Securității Statului (din URSS)

MI – Ministerul de Interne

MJ – Miliția Județului

MO – Monitorul Oficial

MS – Majestatea Sa

NATO – The North Atlantic Treaty Organization

NKGB – Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului (din URSS)

OIPC - Organizația Internațională de Poliție Criminală (Interpol)

ONT – Oficiul Național de Turism

ONU – Organizația Națiunilor Unite

PCdR – Partidul Comunist din România

PCF – Partidul Comunist Francez

PCR – Partidul Comunist Român

PCTF – Punctul de trecere a frontierei
PMR – Partidul Muncitoresc Român
PNL – Partidul Național Liberal
PNȚ – Partidul Național Țărănesc
PS Sa – Preasfinția Sa
PTTR - Poșta Telefonul și Telegraful din România
RDG – Republica Democrată Germană
RF – Republica Federală
RFG – Republica Federală Germania
RP – Republica Populară
RPR – Republica Populară Română
RS – Republica Socialistă
RSR – Republica Socialistă România
RSS – Republica Sovietică Socialistă
SIPA - Serviciul Independent pentru Protecție și Anticorupție
SJ – Securitatea Județului
SLOMR – Sindicatul Liber al Oamenilor Muncii din România
SMA – Stațiunea pentru Mecanizarea Agriculturii
SMB – Securitatea Municipiului București
SUA / USA – Statele Unite ale Americii
TESA - Tehnic, Economic și Socio-Administrativ
TIR - Transports Internationaux Routiers
TO – Tehnică operativă
UM – Unitatea militară
UNESCO - The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
USLA – Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă
UTC - Uniunea Tineretului Comunist

Autori

Liviu Marius BEJENARU – Consilier superior la CNSAS; licențiat al Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași (1992); studii academice postuniversitare în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative, Facultatea de Științe Politice (1994); autor a mai multor studii și articole în domeniul științelor politice și al istoriei serviciilor secrete din România comunistă, sub diversele ei aspecte; lucrări recente: *Generalul Ion Eremia: temerar politic, scriitor vizionar* (coautor), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2021; *„Dezvoltarea multilaterală" și „formarea omului nou" în România socialistă* (coautor), în Marinela Rusu (coord.), *Geniu, Talent, Creativitate – o perspectivă socio-culturală*, vol. I, Performantica, Iași, 2022.

Iuliu CRĂCANĂ – Consilier superior în cadrul Serviciului Cercetare, Editare al Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. Licențiat al Universității „Dunărea de Jos" din Galați, secția de Istorie-Filozofie (1994-1998), licențiat în drept la Universitatea „Titu Maiorescu" București (2009), studii aprofundate de istorie: „Partide și sisteme politice în România – a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prima jumătate a secolului al XX-lea". Doctor în istorie în cadrul Universității București. Doctorand în drept în cadrul Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române. Autor al volumului *Dreptul in slujba puterii. Justiția in regimul comunist din Romania 1944-1958*, Editura Institutul National pentru Studiul Totalitarismului (2015), precum și al mai multor studii și articole în reviste de specialitate, despre istoria României în timpul regimului comunist.

Oana IONEL DEMETRIADE – Consilier superior la CNSAS. Licențiată a Facultății de Istorie, Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași (1999). Bursier Erasmus la Università degli Studi di Bari (2000). Absolventă a programului de studii aprofundate la Facultatea de Istorie, Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași (2000). Doctor în Istorie al Universității din București (2016). Consilier la Serviciul Cercetare, Editare al CNSAS din 2000. Coautor și coeditor al mai multor volume editate în cadrul CNSAS, a susținut prelegeri la conferințe și școli

de vară organizate de CNSAS, institute de cercetare și universități. Curator al unor expoziții documentare. Inițiator și coordonator științific al unui program de cercetare istorică și diseminare pedagogică cu teme privind implicarea Securității și a altor instituții represive ale statului din perioada 1945-1989 în impunerea, consolidarea și menținerea regimului comunist, încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și represiunea sistematică împotriva opozanților politici, convenit între CNSAS și Inspectoratul Școlar Județean Iași. Distinsă cu Medalia „Regele Mihai I pentru loialitate" (2014). Studiu recent: *Adolescenți ieșeni urmăriți de Securitate* (1982), în Luciana Antoci, Cătălin Botoșineanu, Eliza Ilie, Ionuț Nistor (coordonatori), „Iași, oraș al școlilor. Album", Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, 2022, pp. 290-296.

Bogdan Constantin DOGARU – Născut la 28 noiembrie 1980 în comuna Câmpuri, Jud. Vrancea. A absolvit Facultatea de Arhivistică din București, promoția 2004 și cursurile de master-specializarea arhivistică contemporană, din cadrul aceleiași facultăți, în 2008. Din 2004 lucrează ca arhivist la Arhivele Naționale Vrancea. Autor al unor lucrări, studii și articole pe teme de arhivistică, istoria comunismului, istoria serviciilor secrete, istoria evreilor și istoria societății civile (asociații, societăți, fundații, cluburi).

Valentin GHEONEA – Consilier superior la C.N.S.A.S. Licențiat al Facultății de Istorie, Universitatea din București (1996). Master în Istoria Sud – Estului European, Universitatea București, Facultatea de Istorie (1996-1997). Studii aprofundate la Ecole Doctorale Régionale en Sciences Sociales – Europe Centrale (A.U.P.E.L.F. – U.R.E.F.) și la Universitatea Laval din Canada, Departamentul de Istorie (1997-1999), absolvite cu Diplôme d'études et de recherches approfondies (D.E.R.A.). Doctorand al Universității București. Domenii de interes: Istoria Războiului Rece, Relații și organizații internaționale de cooperare Est-Vest în perioada postbelică, Problema palestiniană și terorismul internațional. Volume publicate (coautor): *Femeile în România comunistă. Studii de istorie socială*, București, Editura Politeia SNSPA, 2003; *Filmografia jurnalului românesc de actualități*, București, 5 volume, Editura Paradis, 2008-2009. Studii recente: *Un caz de cooperare internațională sub comunism:*

Afilierea și începutul relațiilor Miliției cu Organizația Internațională de Poliție Criminală – Interpol (1972-1974), în „Arhivele Totalitarismului", anul XXVIII, nr. 3-4/ 2020; *Carlos Șacalul și politica antiteroristă a României în anii '70*, în „Arhivele Totalitarismului", anul XXIX, nr. 1-2/ 2021; *O reevaluare a relațiilor româno-chineze în timpul Războiului Rece*, în „Secvențe și Biografii din Comunismul Românesc, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc", Volumul XVII, 2022; *The Securitate Versus Dracula. Tourism and Ideology în Communist Romania*, în „Journal of Dracula Studies", volume 24, 2022, Editor Kutztown University of Pennsylvania.

Alina ILINCA – Consilier superior la CNSAS; licențiată a Facultății de Istorie a Universității din București (1999); doctor în economie (2009); autoare a mai multor studii și articole în domeniul istoriei economice românești postbelice și al istoriei serviciilor secrete din România comunistă, sub diversele ei aspecte; lucrări recente: *Generalul Ion Eremia: temerar politic, scriitor vizionar* (coautor), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2021; *„Dezvoltarea multilaterală" și „formarea omului nou" în România socialistă* (coautor), în Marinela Rusu (coord.), *Geniu, Talent, Creativitate – o perspectivă socio-culturală*, vol. I, Performantica, Iași, 2022.

Adrian Nicolae PETCU – Consilier superior la C.N.S.A.S. Licențiat al Facultății de Istorie, Universitatea din București (2000). Doctorand al Universității din București. Domeniu de interes: Istoria recentă a vieții religioase din România. Cercetător al arhivelor comunismului și ecleziastice din țară și străinătate. Participant la conferințe interne și internaționale și autor a numeroase articole, studii științifice și volume. 619 Volume recente: *Dicționarul clericilor și mirenilor mărturisitori în închisorile comuniste (1945- 1964),* București, Editura Basilica, 2017; *Patriarhul Justinian Marina și apărătorii Ortodoxiei în perioada regimului comunist,* București, Editura Basilica, 2017 (album); *Episcopul Grigorie Leu în vâltoarea istoriei. Documente (1924-1949),* Doxologia, 2009 (coeditor); *Preoți vâlceni în închisorile comuniste (1945-1964),* Editura Praxis a Arhiepiscopiei Râmnicului, Râmnicu-Vâlcea, 2019. Coautor al proiectului online „Fototeca Ortodoxiei Românești" (www.fototecaortodoxiei.ro).

Liviu PLEȘA – Consilier superior C.N.S.A.S., licențiat în istorie al Universității 1 Decembrie 1918 Alba Iulia (1999), doctor în istorie al Universității București (2022), autor al unor studii privind politica de cadre a Securității, rezistența armată anticomunistă, represiunea asupra intelectualilor, organizarea și structura Securității. Volum recent: *Politica de cadre a Securității (1948-1989)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2022.

Raluca-Nicoleta SPIRIDON – Consilier superior C.N.S.A.S., licențiată a Facultății de Istorie, Universitatea din București (1999); Master în Istoria ideilor și mentalităților, Facultatea de Istorie a Universității din București (2005), doctor în istorie al Universității „Dunărea de Jos" din Galați (2022); autor al mai multor studii și articole pe teme privind rolul represiv al statului comunist publicate în „Arhivele Securității", „Caietele C.N.S.A.S.", „Arhivele Totalitarismului" și „Studii și materiale de Istorie Contemporană". Volume: *Intelectuali români în arhivele comunismului*, București, Editura Nemira, 2006 (coautor); *Politică și demografie în România Comunistă*, București, Editura Eikon, 2017 (coeditor); *Scriitorii români între refuzul compromisului și adaptare Excludere socială și condamnare politică (1944-1964),* București, Editura Eikon, 2022 (autor).